Biblikus gyülekezetvezetés

Út a keresztény egyház egysége és a remélt ébredés felé

Hargitai Róbert

3., bővített változat, 2025. 10. 08. (a főbb változásokat ld. a könyv végén).
A (bibliai) rövidítéseket, a Bibliát és fordításait illetően ld. hivo.hu/00biblia.htm.

Tartalom

Előszó 2
Bevezetés 4
0. Alapvetés – evangélium, életcél, jellem 9
A. A szabadság és öröm útja 9
1. Út az önmagunkról való megfeledkezés szabadságához és az igazi örömhöz 9
2. Legfőbb barátunk/ellenségünk 11
3. Bálványharc – Kivonulás vagy biblikus közösség 13
B. Egyetemes erődítményelv 14
C. A téves/túlzott tekintélyelv lerombolása – egészséges kapcsolatok 15
D. Néhány alapvető fogalom 16
1. Körülhatárolt és középponti halmazok 16
2. Szeretet, bűn, hit, megbocsátás, Isten vezetése, imádság, kegyelmi eszközök 17
1. Az apostoli és bibliai tekintély természete 22
Bevezetés: A Biblia végső tekintélye és világossága 22
A. Apostoli utódlás? 24
B. A római püspök/pápa (Péter) elsősége? 25
C. Összegzés 28
2. A helyi gyülekezet többes presbiteri vezetése 29
A. A presbiteri (püspöki) tisztség 29
1. Presbiterek (vének) az Ószövetségben és a zsinagógában 29
2. A presbiteri és püspöki tisztség azonossága az Újszövetségben 29
3. A helyi gyülekezet vezetőinek száma 31
4. A presbiterek feladatai és jelleme 32
5. A presbiterek egyenlősége és funkcionális változatossága 33
B. Timóteus, Titusz és a „pásztori levelek” 33
1. Timóteus és Titusz 33
2. Fizetett, megbecsült vezetők – 1Tim 5,17 35
3. Intés, 1Tim 5,19-20 36
4. Kézrátétel, kirendelés, választás, lelki ajándékok 37
C. A lelkipásztori/lelkészi tisztség/megnevezés kérdése 38
1. Pásztor: tisztség vagy ajándék? (Ef 4,11) 38
2. Az egyszemélyi gyülekezetvezetés helytelensége 39
3. A megnevezés ereje és jelentősége 39
4. A gyülekezeti vezetők további bibliai megnevezései és feladatai 40
5. Néhány ellenérv 41
i. Egység, szabadság és forma 41
ii. További ellenvetések 42
6. Összefoglalás 43
D. Az egyszemélyi gyülekezetvezetés veszélyei és előnyei 44
E. A többes presbiteri vezetés előnyei és veszélyei 45
F. Konklúzió 47
3. Diakónusok 48
A. A szegények és szolgálatuk 48
B. A diakónusi tisztség 51
1. Kik a diakónusok? 51
2. A diakónusok feladatai 53
i. A diakónusok fontos feladata a (gyülekezetben levő) rászorulók segítése 53
ii. A diakónusok általános feladatköre; kapcsolatuk a tagokkal és az elöljárókkal 54
3. A diakónusi alkalmasság feltételei és következményeik a feladatukra nézve 55
4. A diakónusok megvizsgálása 56
C. Diakónusfeleségek vagy női diakónusok? 57
1. Diakónusok feleségei (esetleg segítői) 58
i. A diakónusfeleségek nézete melletti érvek 58
ii. Válasz néhány ellenvetésre 60
2. Özvegyasszonyok és bejegyzésük (1Tim 5) 61
3. A nők egyenlőségének és szolgálatának fontossága és sajátosságai 61
D. A diakónusi tisztség története 62
E. Válasz néhány lehetséges ellenvetésre 64
F. Összegzés 66
4. A gyülekezet egysége, függetlensége és tekintélye 67
A. A gyülekezetvezetés különféle összetevői és elvei 67
1. A demokratikus összetevő és elv: a gyülekezet mint a legfőbb emberi tekintély – Fegyelem 1 67
2. A puritán/regulatív/előíró elv 69
B. A helyi gyülekezet lényegi függetlensége és az egyház egysége 70
1. Független helyi gyülekezetek 70
2. Egységes keresztény egyház – Fegyelem 2 71
i. Egység, fegyelem, úrvacsora, paráznaság, házasság 71
ii. Többszintű gyülekezet? 72
5. Más vezetési modellek 74

A. Püspöki (episzkopális) egyházkormányzás és az egyháztörténelem ... 74
1. Az apostoli atyák ... 76
i. Római Kelemen levele a korinthusiakhoz (kb. 97) ... 76
ii. Didakhé (150 körül, 1. századi források alapján*) ... 76
iii. Hermasz: A Pásztor (145 körül, részben 1. századi források alapján) . 76
iv. Papiasz-töredékek (125 körül) ... 77
v. Polükarposz/Polikárp levele a filippiekhez (100/120/140) ... 77
vi. Ignatiosz levelei (107/116) ... 77
2. 2–4. század ... 78
3. Időközi összegzés és figyelmeztetés ... 80
4. A reformáció kora ... 80
5. Későbbi fejlemények ... 81
i. A kongregacionalizmus (független gyülekezetek) gyökerei ... 81
ii. Puritánok és baptisták ... 82
iii. Metodisták ... 82
6. Az egyháztörténet summája ... 82
B. Presbiteriánus egyházkormányzás és az Ószövetség ... 82
1. A presbiteriánusok érvei ... 83
2. Válaszok/ellenérvek ... 83
C. Kongregacionalizmus: független gyülekezetek (általában lelkésszel) ... 85
1. Érvek a kongregacionalizmus (és az egyszemélyi vezetés) mellett ... 85
2. Ellenérvek/válaszok ... 86
Végső konklúzió ... 88
1. függelék: Házi gyülekezetek és csoportok ... 90
Bevezetés – A jó házi csoport/gyülekezet/bibliakör titkai ... 90
A. A (helyi) házi gyülekezetek előnyei ... 92
1. Általános szempontok ... 92
2. További érvek a házi gyülekezeteket még nem alkalmazó közösség szempontjából ... 92
B. Időszerű ötletek: kettős és kétszintű tagság, hétközi alkalmak, hitvallások, átmeneti csoportok ... 93
C. Megküzdés a várható nehézségekkel; evangelizáció ... 96
2. függelék: Gyülekezeti fegyelem és úrvacsora ... 98
A. Gyülekezeti fegyelem – miért ne vezessük be? ... 99
1. A fegyelmezés szükségessége ... 99
2. A fegyelmezés hiányának okai ... 100
3. A fegyelmezés bibliai módjai ... 101
i. Négyszemközti intés ... 102
ii. Tanúk előtti intés ... 103
iii. Gyülekezet előtti intés ... 103
iv. Kiközösítés ... 104
v. Visszafogadás/helyreállítás ... 105
4. Néhány további ellenvetés ... 105
5. Miért ne vezessük be gyülekezetünkben a fegyelmezést? ... 106
B. Úrvacsora és fegyelem ... 107
1. További érvek a szoros, ill. korlátozottan nyílt úrvacsorai közösség gyakorlata mellett ... 107
2. Válasz néhány ellenvetésre – 6 állítás a paráznaságról ... 109
3. A korlátozottan nyílt úrvacsorai közösség a gyakorlatban ... 120
3. függelék: Az evangélium ... 121
A. Mi az evangélium? ... 121
B. Az evangélium összegzései ... 123
0. Epikai módon – A nagy történet ... 123
1. Dióhéjban ... 123
2. Bővebben# ... 123
3. Időszerűen – A jó szex és házasság titka# ... 124
4. Az evangéliumból táplálkozó élet# ... 125
4. függelék: Az igaz/egészséges/biblikus gyülekezet/egyház ismertetőjelei ... 128
Zárszó – Az út ... 128
Főbb változások ... 131
Irodalomjegyzék ... 131

Előszó

1. **A mai egyház ébredésre** (Isten újjáélesztő közbelépésére) **és reformációra** (gyökeres megújulásra) **szorul** (ld. pl. Andrew Fellows: *Jézus visszacsempészése a Gyülekezetbe* [AFJVGY], hivo.hu/vissza.htm és John Stott: *Az élő gyülekezet* [JSÉGY], 18. o.*a). **Az ébredés útja a Krisztus-központú bibliai kereszténységhez való visszatérés útja,** más szóval a bibliai tanítás (mindenekelőtt az evangélium) mind teljesebb megértésének és megélésének, időszerű megvalósításának útja.*

2. **A biblikusan működő gyülekezet/egyház** egyfelől **Isten és az igazság megismerésének,** másfelől **a keresztténnyé válásnak és a keresztény növekedésnek (más szóval az evangelizációnak és a megszentelődésnek/tanítványságnak) a legfontosabb bibliai eszköze** (maga a Biblia mellett/után, Lk 24,46kk; ApCsel 1–2).** Nagyon fontos kérdés tehát, mi a gyülekezet, hogyan kell működnie. Ezt a kérdést vizsgáljuk ebben a könyvben, különös tekintettel a gyülekezet vezetőire, szolgálóira, az egyház szervezeti felépítésére. Ez a kérdés már igen régóta erősen megosztja a keresztény egyházat; vizsgálata rámutat az egységünk helyreállításának bibliai útjára. Isten után hálával tartozom gyülekezetemnek, a budapesti Szabad Evangéliumi Gyülekezetnek – itt születtek meg és formálódtak nem kevés keresgélés, küszködés, vita árán a Bevezetésben összegzett, majd a könyvemben kifejtett válaszok (melyekre itt csak egész röviden utalok).

3. Ezek közül a legfontosabb **az ÚRVACSORA- ÉS EGYHÁZRENDRE vonatkozó javalatom,** amely (1) az egész világra kiterjedő, egységes, biblikus, látható keresztény egyház létrejöttének, illetve egysége helyreállásának alapja lehet; (2) a legfontosabb dolgokat állíthatja a középpontba: a bibliai evangéliumot és tanítást, valamint az egyház/gyülekezet bibliai alapjait, ismérveit; (3) kivédheti a hamis evangélium hirdetésének világszerte igen elterjedt, legkülönfélébb formáit; (4) megalapozhatja az egyetemes egyházfegyelmet; és (5) választ adhat korunk sarkalatos problémájára, a családokat is szétszaggató szexkérdésre. Ezt a javaslatot néhány oldalon külön írtam le röviden (ld. hivo.hu/uver.pdf), és a jelen könyvben támasztottam alá bővebben (ld. különösen a 2. függelék B. pontját).

4. Könyvem fő tézisei a következők. (1) **A mai újszövetségi gyülekezetben pontosan két tisztség van: a presbiter** (más szóval püspök [felvigyázó], vén, elöljáró) **és a diakónus** tisztsége. (Az emelletti érvelésem egyoldalas összegzését ld. itt: hivo.hu/hrbgysum.pdf.) A presbiterek fő feladata a tanítás és a vezetés, a diakónusoké pedig a szolgálat – elsősorban a presbiterek segítése és különösen a szegények, rászorulók felkarolása. (2) Nemcsak az egyénnek, hanem **a gyülekezetnek is fejlődnie kell Isten és az igazság ismeretében,** amihez kulcsfontosságú **a bibliai kérdések bibliai érvek alapján történő eldöntése** (a presbiterek vezetésével), valamint (ennek érdekében) **a gyülekezet és az azt vezető presbitercsoport tekintélyének biblikus egyensúlya** (ld. Bevezetés, 2. bek. és 4.A.1. pont).*****

5. Mindkét gyülekezeti tisztséget **kizárólag *„feddhetetlen, egyfeleségű férfiak”* tölthetik be,** akik *„mind gyermekeiket, mind a maguk háza népét jól vezetik”* (1Tim 3,2.4.10.12). Jól látható mindez két igeszakaszból: (1) *„Pál és Timóteus, Krisztus Jézus szolgái, mindazoknak a szenteknek a Krisztus Jézusban, akik Filippiben vannak a püspökökkel és diakónusokkal együtt”* (Fil 1,1; új Károli). William MacDonald szerint az ApCsel 2,42-vel együtt ez a gyülekezet bibliai definíciója: a szentek (a hívők) a püspökökkel (azaz presbiterekkel, ApCsel 20,28) és a diakónusokkal – így fest az újszövetségi gyülekezet!*** (2) Miután Pál az 1Tim 3,1-13-ban leírta a presbiteri, majd a diakónusi tisztség betöltésének feltételeit, meghagyja Timóteusnak: *„ezekből tudd meg, **hogyan kell forgolódnod** az Isten házában, amely az élő Isten egyháza [gyülekezete], **az igazság oszlopa és erős alapja”*** (1Tim 3,15). Tehát e két tisztség biblikus gyakorlása elengedhetetlen **az igazság megismeréséhez** (amihez mindenekelőtt meg kell tanulnunk bibliai fogalmakban gondolkodni), amely tehát **két pilléren nyugszik: a helyes ismereten és gyakorlaton.****** Mindez pedig ahhoz is elengedhetetlen, hogy érdemben megközelítsük **a világ keresztényeinek** Jézus által ígért, előírt és utolsó imádságában négyszer is kért **(tökéletes [és látható]) egységét** (Jn 10,16; 13,34k; 17,11.21-23). Ahogy a keresztény élet minden területén **csakis Krisztus által, az Ő Szentlelke erejével tehetünk bármi jót** (Jn 15,5), úgy természetesen **a gyülekezetben is Ő irányít és cselekszik,** minket mint a Szavának hívő és engedelmeskedő eszközöket felhasználva (Ef 1,22k; 2,20kk; 3,14-21; 4,8-16 stb.).

6. A Bevezetésben kissé bővebb összefoglalást adok minderről, majd ott és főként a 0. fejezetben kifejtek néhány alapvető elvet, gondolatot és fogalmat, egyes vitatott kérdéseket is érintve (pl. a nők szerepe, gyermeknevelés, 0.C. pont). Könyvem függelékeiben röviden tárgyalok olyan további területeket is, mint az igaz/egészséges gyülekezet/egyház ismertetőjelei (úrvacsora, fegyelem stb.) és az evangélium mibenléte. Ezek alaposabb kifejtése külön könyv(ek)et igényel, akárcsak más témáké, melyek szintén jelentősen megosztják a keresztény egyházat, gátolva egységét. Könyvemet **nemcsak szakembereknek,** gyakorló gyülekezeti vezetőknek szánom, hanem leendő vezetőknek, érdeklődő és/vagy tájékozott laikusoknak, egyszerű hívőknek is, akik készek időt szakítani az elmélyült olvasásra, gondolkodásra, lelki növekedésre – melyhez a következő oldalakon is találhatnak némi segítséget.

*[a] „A világ más részein azonban, különösen nyugaton, ha általánosíthatok, nem növekszik a gyülekezet. Fejlődése megrekedt. Állóvíz lett. Poshadt a lehelete. Állapotát nem a megújulás, hanem az enyészet jellemzi. Mi pedig azt szeretnénk látni, hogy Isten Igéje és Lelke állandóan reformálja és megújítja gyülekezetét.” Stott kiemeli a kereszténység inkarnációs jellegét, más szóval a gyülekezet kettős identitását (a világból kihívott és oda visszaküldött közösség), „szent világiasságát” (uo., 43. o.).

* Vö. ApCsel 2,42-47; 4,32-35. „Korunk legégetőbb szükséglete nem kisebb, mint gyülekezeteink »újrakeresztényesítése«, mégpedig Krisztus által, kizárólag az evangéliumra alapozva, a tanítást és a gyülekezeti kultúrát egyaránt érintve.” (Ray Ortlund: *Az evangélium – Az egyház, Krisztus szépségének tükre* [Paulus, 2022, a továbbiakban ROE], 19. o.) Ld. még Timothy Keller: *Gyülekezet a központban* (Harmat – Kálvin – Luther, 2019, a továbbiakban TKGYK), 2. rész: Evangéliumi megújulás [ébredés].

** TKGYK, különösen 57. o. és Gregg R. Allison: *Sojourners and Strangers: The Doctrine of the Church* (Jövevények és idegenek – Egyháztan; Crossway, 2012, a továbbiakban GASS), 1. f. (fejezet) vége, 98. jn. (jegyzetnél); 2. f., 68. j. után: „a gyülekezet... az evangélium közlésének legfontosabb eszköze” és 12. f., 88. jn.

*** William MacDonald: *Krisztus terve a Gyülekezetre nézve* (Evangéliumi Kiadó, 2023), 1. f. közepe.

**** Ld. Francis Schaeffer: *A keresztény élet négy alappillére* (FS4A, Harmat, 2020, kivonata: hivo.hu/fs4akiv.htm), idézi ROE, 68. o., később hozzátéve: „Az igazság oszlopaként és alapjaként működő gyülekezetek Isten »A« tervét jelentik a világ megváltása szempontjából. »B« terv nem létezik.” (Uo., 79. o.)

***** Ld. még D. A. Carson üzenetét (Evangelical Ministry Assembly 2000, átirattal): https://www.thegospelcoalition.org/sermon/evangelicals-and-the-church-an-authentic-unity-part-1-of-2/.

Bevezetés

0. Ahhoz, hogy jobb esélyünk legyen **az igazság megismerésére,** fontos megértenünk és gyakorolnunk néhány alapelvet (Jn 7,17; 8,31k; 1Kor 8,2k ; 13,2). A legfőbb erények (hit, remény, **szeretet,** 1Kor 13,13) ellentétei a legfőbb bűnök, mindenekelőtt a gőg, amely ellen naponta védekeznünk kell – különösen vezetőként és a vezetőket kritizáló újítóként. Mivel egyikünk sem tévedhetetlen, mindnyájunk gondolkodására jellemző, hogy a tévedéseinket foggal-körömmel védett **„erődítményekkel”** bástyázzuk körül (2Kor 10,4-6). Mindezekről a 0. fejezetben írok röviden. A biblikus gyülekezetvezetést azért is nagyon nehéz tárgyalni, mert a legtöbb gyülekezetben a bibliaitól eltérő vezetési struktúra működik, és így óhatatlanul kritika éri a gyülekezeti vezető(ke)t, akik inkább **hálát, tiszteletet és elismerést érdemelnek** nehéz és gyakran odaadó, sőt példás szolgálatukért.* A biblikus gyülekezetvezetési **struktúránál bizonyos értelemben fontosabb a vezetők krisztusi jelleme** (1Kor 13,1kk).** Ezért elsősorban az utóbbira kell törekedni, de az előbbit sem szabad elhanyagolni. A kettő közti szoros kapcsolatot és a jellem fontosságát mi sem mutatja jobban annál, hogy Isten *jellemes* férfiak (két) olyan csoportjára bízta gyülekezetének vezetését, amelynek tagjai egyenrangú és átlátható testvéri viszonyuk (illetve a biblikus gyülekezetvezetés egésze) révén maximálisan tudják segíteni egymás és a többi tag jellemfejlődését (ld. a presbiterektől és diakónusoktól elvárt tulajdonságokat, melyek zöme a jellemükre vonatkozik: 1Tim 3,1-12; Tit 1,5-9).

* Alexander Strauch eredetileg a női diakónusokkal kapcsolatos fontos megjegyzése (ld. az alábbi 3.C. pont bevezetését) némileg módosítva lelkipásztorokra (sőt püspökökre) is vonatkoztatható.

** Ld. Paul David Tripp: *Vezetés* (PDTV, KIA, 2024), 5. f.

1. **A kapcsolatok alapja a bizalom.** Az igazi bizalom nemcsak egymás ismeretén alapul („Ismerlek, szép maszk!”), hanem annak ismeretén/elhivésén is, hogy a másik fél szintén **alapvetően ismeri az igazságot, és ahhoz híven igyekszik/fog cselekedni.** Ezért a bizalom szorosan összefügg az ember **jellemével. Az igazság biztos megismerésének** nincs más módja (sőt eleve a kérdésfeltevésnek sincs értelme másként), mint ha **Istennek a Bibliában előttünk álló, szavakba és mondatokba öntött kijelentéséből** indulunk ki és arra építünk. Minden más esetben a szavak/fogalmak meghatározásának végtelen láncába kerülünk, amint azt Francis Schaeffer, a 20. század (egyik) legnagyobb, prófétai látású hitvédője oly világosan bemutatta (*Ő létezik és nem hallgat* [Evangéliumi Kiadó, 1991?], a továbbiakban FSŐL). Wayne Grudem a méltán népszerű Rendszeres teológiájában* – mely az új kálvinizmus igen befolyásos mozgalmának „nem hivatalos kézikönyve”** – nagyon találóan így határozza meg **a Biblia (végső) tekintélyét:** „A Biblia tekintélye azt jelenti, hogy **a Szentírás minden szava Isten szava olyan értelemben, hogy aki nem hisz vagy nem engedelmeskedik a Szentírás bármely szavának, az Istennek nem hisz vagy nem engedelmeskedik.”** Természetesen a Biblia minden részét összefüggésében,*** az adott szöveg műfaját figyelembe véve kell olvasnunk és értelmeznünk, akárcsak minden egyéb írást. Grudem hozzáteszi: „A Szentírás elégségessége azt jelenti, hogy a Szentírás az üdvtörténet minden szakaszában tartalmazta Isten összes szavát, melyet az övéinek rendelkezésére akart bocsátani, és most tartalmazza mindazt, amit hallanunk kell Istentől ahhoz, hogy üdvözüljünk, tökéletesen bízzunk Benne és tökéletesen engedelmeskedjünk Neki” (bővebben, további példákkal ld. hivo.hu/00biblia.htm és WGST, 1. rész [4. és 8. f. eleje]). Ezért lehet a Biblia (és semmi más) az egységünk alapja, melynek keresésekor figyelnünk kell a Biblia hangsúlyaira is. Ehhez az is hozzátartozik, hogy **a helyes bibliaismeret** (teológia) **elválaszthatatlan Isten helyes** (és személyes) **ismeretétől** és megtapasztalásától, tükrözésétől (ld. az előző bekezdésben a jellemről mondottakat, az 1Kor 1,30; Kol 2,3; Jn 17; Péld 9,10 igeszakaszokat és az alábbi 0.3. bekezdést).

* Wayne Grudem: *Sytematic Theology* (WGST), ld. fbcfairburn.com/app/uploads/2015/04/Systematic_Theology_-_Wayne_Grudem.pdf, 4. f. eleje.

** Josh Buice (szerk.): *Az új kálvinizmus* (JBÚK, KIA, 2020), 122. o.

*** A közvetlen szövegösszefüggés a döntő, de a kört fokozatosan tágítva végül a teljes Biblia összefüggését is figyelembe kell vennünk, ld. hivo.hu/bibliaive.htm.

2. **Az igazsághoz való eljutáshoz meg kell tanulnunk a Biblia alapján, BIBLIAI FOGALMAKBAN gondolkodni és élni.*** Ez az igazság keresésének egy elég konkrétan meghatározható, csoportos formáját is magában foglalja, melyet meghatározása előtt az érthetőség kedvéért öt rossz példával világítok meg. (0) **„Demokratikus csoport”:** a többség dönti el, mi az „igazság”. (1) **„Posztmodern*[a]/relativista beszélgetőcsoport”:** itt „mindenkinek igaza van” (akkor is, ha egymással teljesen ellentétesen vélekednek), mivel a tagok feltevése szerint az abszolút igazság nem létezik vagy alapvetően megismerhetetlen – így senki/semmi nem változik/halad lényegesen. (2) **„Tekintélyelvű csoport”:** a tagok vagy meghajolnak az (egyéni vagy csoportos) emberi tekintély előtt (szemben Isten [Igéje] tekintélyével), s így a bálványimádás bűnébe esnek/„kényszerülnek”, vagy/és (legalábbis tudat alatt) nem tekintik azt igazán mérvadónak; a „tekintély” pedig sokszor igyekszik kerülni a vitát (lényeges kérdéseknél is), így itt sincs komoly fejlődés – nem beszélve arról, hogy gyakran nem világos, kinek a tekintélye előtt kéne meghajolni, pontosan mit is kéne hinni! (3) **„Hagyományőrző csoport”:** „ezt mindig így csináltuk, és/vagy eleink így tettek (évszázadok óta), ezért biztosan ez a helyes/igaz” – nyilván itt sem várható számottevő változás, fejlődés (fontos persze tanulnunk másoktól [ld. pl. 1Kor 11,2; 2Thessz 2,15; 3,6], de minden emberi tekintély csak másodlagos lehet az Igével szemben). (4) **„Trendi/újító csoport”:** a legújabb irányzatokat, népszerű szakértőket (kritikátlanul) követve próbálnak előrelépni. (A fenti ötféle csoport mögött rejlő megközelítés előnyeit és veszélyeit, helyes egyensúlyát illetően ld. még a 4.A. pontot és a Zárszót.) Mivel **nincs hibátlan és tévedhetetlen emberi rendszer,** ezen öt rossz módszer és ötvözeteik esetében a

tévedések/hibák megmaradása/megjelenése és a lényegi fejlődés hiányos volta előbb-utóbb súlyos problémákhoz vezet. (Időnként mindegyik fenti csoportnak [vagy akár valamilyen kombinációjuknak] lehet létjogosultsága hívők között is – de nem akkor, ha a Biblia alapján eldönthető fontos kérdésekre keresünk megbízható választ [a gyülekezet szintjén] az egyéni és főként a gyülekezeti előrelépés érdekében.) (5) Ezzel szemben az **„(igei alapú) igazságkereső csoportban”** (gyülekezet[jelölt]ben) a tagok a Biblia mint végső tekintély alapján, *„feddhetetlen, egyfeleségű..., tanításra alkalmas”* presbiter(jelölt)ek (1Tim 3,2; vö. Tit 1,5-9**) vezetésével beszélik meg a fontosnak tartott dolgokat, lényegében bibliai érvek (súlya) alapján igyekezve eldönteni az egyes kérdéseket – vita esetén a presbiter(jelölt)ek dönthetnek ugyanilyen alapon;*** ld. 1Tim 3,15, melyben Pál apostol, miután leírta a presbiteri és diakónusi tisztség betöltésének feltételeit, meghagyja Timóteusnak: *„...ezekből tudd meg,* ***hogyan kell forgolódnod*** *az Isten házában, amely* ***az élő Isten egyháza (gyülekezete), az igazság oszlopa és erős alapja.”*** (Ez tehát apostoli/isteni parancs: a gyülekezetnek rendes körülmények között ezzel a két tisztséggel KELL működnie; ne tegyünk hozzájuk, ne is vegyünk el belőlük!) A **gyülekezetekben** általában (valamilyen emberi) **tekintélyelv** érvényesül – gyakran a **lelkész** tekintélye a döntő (paradox módon emiatt a [lelki]pásztorokat többnyire nem veszik túl komolyan, mert sokszor egymásnak is ellentmondanak, és nem az imént vázolt igazságkereséssel, nyilvánosan dokumentált bibliai érvekkel jutnak a nézeteikhez, amelyek így gyakran tévesek), bár egy **presbitercsoport** is könnyen vezethet tekintélyelven! A gyülekezeti tekintély helyes egyensúlyát illetően ld. az alábbi 4.A.1. pontot.

* Ld. Alexander Strauch: *Biblikus gyülekezetvezetés és Tanulmányozó munkafüzet – Felhívás a Szentírás szerinti gyülekezetvezetésre* (ASBGY, Evangéliumi Kiadó, 2015), 30–31. o. (1. f. vége). Ez a sajátomhoz nagyon hasonló szemléletű mű a könyvem (1. változata) megírásának vége felé került a kezembe. Megeshet, hogy egy fogalom csak közvetve bibliai – ilyen pl. a Szentháromság, amelynek megfelelő szó nem szerepel a Bibliában, de maga a fogalom jelen van benne, kikövetkeztethető belőle.

*[a] Sokan azért nem keresik (elég elszántan) a Bibliában a válaszokat a (fontos) kérdésekre – azért vetik el az e bekezdésben javasolt módszert –, mert magukévá tették azt a posztmodern nézetet (sokszor nem is tudatosan), hogy mivel **nem ismerhetjük meg *pontosan* az igazságot,** egyáltalán nem ismerhetjük meg azt (igazán, valóságosan). Ám ez súlyos tévedés – akárcsak az ismeretelmélet régebbi, modern megközelítése (mely szerint a valóságról teljesen pontos és igaz ismereteket szerezhetünk). E két véglet helyett a középút a helyes megközelítés (melyet D. A. Carson javaslata szerint pl. aszimptotikus módon ábrázolhatunk): az Istentől kapott képességeink, valamint az Ő kinyilatkoztatása és személyes vezetése, segítsége révén idővel egyre közelebb tudunk jutni az igazsághoz/valósághoz, melyről tényleges, valódi, igaz ismereteket szerezhetünk, bár tökéletesen sosem ismerjük meg azt. Ld. még az 1. f. Bevezetését (kül. 8. bek.). A ma is erősen elterjedt posztmodern filozófia/gondolkodásmód bemutatását és keresztény kritikáját illetően ld. pl. Alister McGrath: *Híd – Új utak az apologetikában* (Harmat, 1997), 6. f., 5. pont, Grant R. Osborne: *A hermeneutika spirálisa – Részletes bevezetés a bibliamagyarázathoz* (KIA, 2001), 1–2. függelék, valamint Don Carson cikkeit, előadásait (thegospelcoalition.org/?s=carson+postmodern) és könyveit: *The Gagging of God: Christianity Confronts Pluralism* (DCGG, Isten elnémítása – A kereszténység szembeszáll a pluralizmussal, Zondervan, 1996), *Telling the Truth: Evangelizing Postmoderns* (DCTT, szerk., Az igazság elmondása – Posztmodernek evangelizációja, Zondervan, 2000) és *Christ and Culture Revisited* (Krisztus és kultúra felülvizsgálata, Wm. B. Eerdmans, 2008), 3. f.

** A presbiter és a püspök (felvigyázó) tisztségének azonossága látható a Tit 1,5-9-ből és az alább tárgyalt ApCsel 20,17.28 stb. igékből.

*** A gyülekezetben a teológiai viták (lényegében bibliai érvek alapján történő) eldöntése elsősorban a presbiterek feladata, mivel főként az ő felelősségük a tiszta tanítás őrzése (ld. ApCsel 15,1-29; 20,28-30; GASS, 7. f., 37. j. után, A. Strauch: *Biblikus gyülekezetvezetés – A helyi gyülekezet presbiteri vezetésének helyreállítása* [ASBGY2, Evangéliumi Kiadó, előkészületben], 28. f., 12., 22–23. jn. és A. Strauch: *A Pál látása szerinti diakónusok – Az elöljárók segítése Isten gyülekezetének gondozásában* [ASPD, Evangéliumi Kiadó, előkészületben], 6. f., 11. j[n]., utóbbit a 3.B.4.2. bekezdésben idézem). A jó és rossz bibliai érveket, azok súlyát és fontosságát illetően ld. D. A. Carson: *Exegetikai tévedések* (DCET, KIA, 2021), Bevezetés eleje, 12-13. o. (issuu.com/kia35/docs/exegetika_1-20). Don Carson nemzetközi (sőt kontinensközi, tehát igencsak sokszínű) egyeztető csoportokban szerzett tapasztalatai szerint **meglepően jól lehet haladni az egység felé az alábbi feltételek teljesülése esetén:** (0) a tévedhetetlen Biblia tekintélyének nemcsak elméleti, hanem gyakorlati elismerése, (1) elég alapos (bibliai) műveltség (ami képessé teszi az embereket az érvek súlyának felmérésére), (2) helyreigazíthatóság (a tévedésünk elismeréséhez szükséges alázat), (3) elég idő a vizsgálódáshoz, (4) az álláspontok következményeinek készséges megvizsgálása, (5) más véleményen levők iránti udvariasság. (Carson 10 évig szolgált a World Evangelical Fellowship [Evangéliumi Világközösség] keretében, és ezalatt ötször 1-1 hétig tartó megbeszéléseket vezetett, melyek eredménye általa szerkesztett öt könyv**** lett.*****) **Tudományos szinten azért nehéz egységre jutni,** mert a tudósok általában nem az itt vázolt biblikus gyülekezetvezetési struktúrának és szeretetteljes testvéri közösségnek alávetve működnek, nem feltétlenül az igazságot keresik, és nem az egység az érdekük, hanem inkább a hírnév, melynek érdekében szélsőséges elképzelésekkel is könnyen előállhatnak.

**** *Biblical Interpretation and the Church* (1984), *The Church in the Bib/e and the World* (1987), *Teach Us to Pray: Prayer in the Bible and the World* (1990), *Right with God: Justification in the Bible and the World* (1992), *Worship: Adoration and Action* (1993).

***** Ld. „D. A. Carson és Mark Dever Dél-Afrikában, kérdések és válaszok 2.”, 2007. 01. 07., thegospelcoalition.org/sermon/q-a-2-d-a-carson-and-mark-dever-in-south-africa, 20. percnél (átirattal). Carson ugyanott tárgyalja a **keresztséget,** megemlítve, hogy az azzal kapcsolatos nézeteltérések nem oldhatók meg egyetlen hét

alatt, mert túl szorosan összefonódnak hatalmas dogmatikai struktúrákkal (pl. a szövetség témájával).

3. Ahhoz, hogy ne sértsük meg egymás lelkiismeretét,*a muszáj valamiképpen haladnunk az igazság felé, s ennek legjobb módja az utóbbi módon (tehát a bibliai elven) működő **igazságkereső csoport,** amelyben nemcsak lényegi, alapvető növekedés várható, hanem **egyedül itt van reális remény** egyrészt az igazsághoz való lényegi eljutásra, másrészt olyasfajta **egységre,** amelyet Jézus megígért (Jn 10,16), elsődleges feladatunkul szabott (Jn 13,34k) és amelyért főpapi imájában könyörgött (Jn 17) – szemben az (1)–(4) csoportok (vagy ezek keveréke) látszategységével és lényegi stagnálásával. Jézus e viszonylag rövid imádságában NÉGYSZER kérte (feltárva előttünk szíve leghőbb vágyát,* a Szentlélek által mintegy „a fülünkbe kiáltva"), hogy követői egységben legyenek – olyan *„tökéletes"* egységben, amilyenben Ő van Atyjával (Jn 17,11.21-23), kétszer is hangsúlyozva ennek az egységnek a **bibliai alapját,** Isten Igéjét: *„Szenteld meg őket az igazsággal: a te igéd igazság..., hogy ők is megszentelődjenek az igazsággal"* (Jn 17,17.19). Saját tanításával sokszoros parancsot és példát adott a bibliai igazság e komolyan vételére és alkalmazására (pl. Mt 4,4kk; 5,17-19; 19,1-12; 22,23-32). Ezért a követőinek Hozzá hasonlóan úgy kell tekinteniük a Biblia minden szavára, mint maga Isten nekik szóló szavaira, amelyeket tehát hitetlenül vagy engedetlenül fogadni azt jelenti, hogy nem hiszünk/engedelmeskedünk magának Istennek. Pál apostol szintén hangsúlyozza ezt a szoros értelmi és érzelmi, lelki egységet és a hozzá vezető utat – **a megismert igazság tényleges gyakorlati alkalmazását, cselekvését:** *„ugyanazt akarjátok: ugyanaz a szeretet legyen bennetek, egyet akarva ugyanarra törekedjetek"* (Fil 2,2; vö. 3,15-16; Róm 12,16; 15,5k; Ef 4,1-16; Jn 7,17; 8,31-32; Mt 7,24-27). Mindehhez a presbiteri vezetés mellett elengedhetetlen a **Szentlélekkel teljes diakónusi szolgálat** is (különösen a rászorulókat illetően), amely a gyakorlati szeretet megélése révén komoly meggyőző erővel bír (ApCsel 6,5.8-10; 8,5-40; 1Tim 3,13). A bibliai igazságban való ilyen egységhez az említett „igazságkereső csoport" (gyülekezet) bibliai „módszerén"** kívül szükséges az **imádság** is, azaz Isten (Lelkének) természetfeletti ereje, segítsége (ApCsel 6,4.6; Róm 1,9k; 1Thessz 5,17).

*a Ld *A lelkiismeret: a boldogság és az egység (egyik) kulcsa – Mi az, hogyan működik és mit kezdjünk vele?* c. írásomat (hivo.hu/lelkiismeret.htm, kül. 4.1–2. bek.).

* Ld. Mike Sámuel Jn 17-ről szóló 2021. jan. 24-i igehirdetését (youtube.com/watch?v=lHGAIvqT7HY), melyben elmondja, hogy Jézus a halála előtti utolsó este/éjjel a tanítványaira bízta „hagyatékát", „örökségét": *„Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást!* ***Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást."*** (Jn 13,34k; vö. 17,21-23: *„hogy* ***mindnyájan egyek legyenek úgy, ahogyan te, Atyám, énbennem, és én tebenned,*** *hogy ők is bennünk legyenek,* ***hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél el engem.*** *Én azt a dicsőséget, amelyet nekem adtál, nekik adtam, hogy* ***egyek legyenek, ahogy mi egyek vagyunk:*** *én őbennük és te énbennem, hogy* ***tökéletesen eggyé legyenek,*** *hogy felismerje a világ, hogy te küldtél el engem, és úgy szeretted őket, ahogyan engem szerettél."* Ez egészen elképesztő, hihetetlen kérés; méghozzá többszörösen megismételve Jézus egyetlen följegyzett hosszabb imájában!)

** Ami a bibliai érvek súlyán alapuló viták lehetséges kimeneteleit illeti, ha erős érvekkel találkozom, megeshet, hogy tévedtem, de az is lehet, hogy erősebb érveket kell keresnem. Ha a két (vagy több) oldal érvei egyformán erősnek tűnnek, akkor lehet, hogy a kérdés (egyelőre) eldönthetetlen (a Biblia alapján), de az sincs kizárva, hogy a Biblia és a valóság számos paradoxonának (látszólagos ellentmondásának) egyikével van dolgunk, s magasabb szempontból mindkét oldal nézete igaz, pl. a korlátlan isteni szuverenitás kontra emberi felelősség kérdésében. (Hasonló paradoxon pl. a Szentháromság [Isten egy és három], valamint Jézus embersége és istensége is.) Lehetséges az is, hogy mindkét oldal nézetében van igazság – bár nem feltétlenül egyenlő mértékben (pl. komplementarizmus kontra egalitarizmus, ld. 0.C.5. bek.).

4. **Az ember uralkodásra teremtett lény, akit Isten a maga képmására alkotott,** hogy *„uralkodjék... az egész földön"* – főként az állatokon (1Móz 1,26-28). A bűnbeesés óta az ember hajlamos az embertársán uralkodni: férj a feleségen (és viszont; 1Móz 3,16), szülő a gyermekén, úr a szolgán stb. Krisztus visszatérése után a hívők Vele (és persze Neki alávetve) fognak uralkodni ezeréves királyságában (Jel 20,6; vö. 2Tim 2,12). Végül ítélkezni fognak a világ felett, sőt angyalok felett is (1Kor 6,2k). Addig azonban főként a bűnön/önmagunkon kell uralkodnunk (1Móz 4,7; Róm 5,17.21), amit Isten (Szentlelkének) munkája, gyümölcse tesz lehetővé (Gal 5,22k). Isten országában/királyságában (különösen az újszövetségi gyülekezetben) a világhoz képest alapvetően fordított módon működik a hatalom: a „nagyok" szolgálnak (Mk 10,35-45). A családi, gyülekezeti és politikai **hatalom különböző formái** Istentől származnak (Róm 13,1), de **sosem korlátlanok;** szigorú bibliai határok/ellensúlyok korlátozzák őket, s mindig alá vannak rendelve a legmagasabb elvnek: *„Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek"* (ApCsel 5,29). A hatalommal való visszaélés (melyre mindnyájan igencsak hajlamosak vagyunk) azért különösen pusztító hatású, mert akadályozza az Istennel való közösségünket (melyre teremtettünk, 1Móz 3,8-9; 1Jn 1,3-4) és az Isten iránti szabad engedelmességünket – ezért oly nagy kincsünk a **szabadság!**

5. A hívőkben is meglévő bűnös természet és bűnre való hajlam miatt (Róm 6–7) **a gyülekezetben is szükség van a szabadság mellett a formára,** struktúrára, vezetésre. Ezt is a Biblia írja le és határozza meg számunkra. A sok rossz történelmi és mai példa, a keresztények bibliaismeretének és teológiai tudásának gyakran hiányos volta, a tekintélyelv és a hagyományok ereje miatt a mai hívők többsége nem tudja, előírja-e a Biblia a gyülekezet vezetésének valamely konkrét módját, és ha igen, melyiket. Ezért a legtöbben igencsak meglepődnek azon, hogy a Szentírás mind a benne foglalt tanítás, mind az általa bemutatott újszövetségi gyakorlat terén **egyedül a többes presbiteri gyülekezetvezetést** adja elénk, mely szerint a **lényegében független/önálló** (de más gyülekezetekkel szoros kapcsolatokat ápoló) **helyi gyülekezet** élén több, alapvetően (hivatalosan) egyenrangú presbiter (vén/elöljáró/vezető) áll, akiknek a

képességeik/ajándékaik, jellemük és tapasztalatuk eltérései miatt más és más lehet a tekintélyük és pontos feladatkörük (1Tim 5,17), de a hivatalos tisztségük és címük azonos – **mellettük pedig diakónusok szolgálnak.** A gyülekezetek a lényegi önállóságuk megtartása mellett alkothatnak (erős) szövetségeket, s éppen az igazságkeresés és a gyülekezet itt kifejtett elvei mentén haladhatnak a leghatékonyabban **a keresztények valódi, egyetemes egysége** felé.

6. Az **egyház/gyülekezet** (a Biblia nem tesz különbséget a kettő között, ugyanazon görög szóval jelölve őket [*ekklészia*]) **természetfölötti közösség:** Krisztus teste (és menyasszonya, 2Kor 11,2; Jel 19,7-9), továbbá (legalább ilyen értelemben) Isten teljessége (Ef 1,22k), melynek Krisztus a feje (vezetője) és főpásztora (Ef 4,15k; 5,23; Kol 1,18; 1Pt 5,4), mi, hívők pedig valamennyien tagjai/építőkövei vagyunk (Ef 4,16; 1Pt 2,5), s így egymás testvérei (Mt 23,8) és Isten egyházának/gyülekezetének papjai. Bár a reformátorok kimondták **az összes hívő egyetemes papságának bibliai elvét** (1Pt 2,5.9; Jel 1,6; 5,10; 20,6; vö. 2Móz 19,6), a gyakorlatban elég hiányosan alkalmazták azt, általában különbséget téve „fölszentelt"/képzett/hivatásos (fizetett) papok/lelkészek és laikusok között, noha a Biblia sehol sem tesz ilyet. (Ebben az is közrejátszott, hogy a [magas szintű] tudás igen kevesek kiváltsága volt [a Biblia is alig volt hozzáférhető, pláne anyanyelven]. Ma már egész más a helyzet, különösen angolul tudók esetében: az ember színvonalas és rendezett, könyvtárnyi anyagot hordhat magával az okostelefonján [különösen a Strong-számok és a MySword app jóvoltából, ld. hivo.hu/otletek.htm#F].)

7. A Biblia szerinti **gyülekezetvezetés nem tisztán demokrácia** („népuralom"), melyben a gyülekezet egésze birtokolná a teljes hatalmat, **hanem egy három részből álló rendszer:** először is **teokrácia** (Isten uralma), mivel „Isten gyülekezetében" (1Kor 1,2; 11,16.22 stb.) az Atya akarata érvényesül (ld. a miatyánk 3. kérését, Mt 6,10) Krisztus mint a fej (Ef 1,19-23; 4,15-16) főpásztori tevékenysége révén (1Pt 5,1-4), a Szentlélek erejével és irányításával (1Kor 12,3-13), aki az általa ihletett Bibliában (mint a végső, isteni, abszolút tekintély mai egyetlen földi, kézzelfogható letéteményesében) nyilatkoztatta ki az Atya akaratát, főként a Fiú életének és tanításának bemutatása és az Ő apostolainak munkája révén; másodszor **„arisztokrácia"** (kevesek uralma), amennyiben a helyi gyülekezet élén a nem csupán „tanácsadó", hanem tényleges hatalommal rendelkező presbiterek (mint elsődleges vezetők) csoportja áll (Zsid 13,7.17 [mellettük a diakónusokkal mint „másodlagos vezetőkkel"; 1Tim 3]); harmadszor pedig **demokrácia,** melyben a (helyi) gyülekezet a legfőbb emberi (fegyelmező [és általában a vezetőket megválasztó]) tekintély (ld. Mt 18[,17]; 1Kor 5[,4]; 6[,1-3] – ezek a szakaszok a gyülekezet egészének és egészéről szólnak, meg sem említve a vezetőket! –; vö. ApCsel 6,1-5; 14,23; 20,17.28; ld. *Who Runs the Church? 4 Views on Church Government* [Ki irányítja a gyülekezetet? – Az egyházkormányzás 4 nézete; a továbbiakban WRC], 198. o., 51. jn. – könyvemben a Biblia után erre az alapos és további irodalmat is bőven említő műre hivatkozom a legtöbbet, melyben a négy leggyakoribb egyházvezetési rendszer kiváló szakértői vitáznak egymással*). Némiképp hasonlít ez a **Szentháromság** szerkezetéhez, melynek mindhárom tagja egyenlő rangú és természetű, a szó legteljesebb értelmében isteni Személy, de szerepükben, az egymáshoz és a teremtett világhoz való viszonyukban különböznek egymástól: a Fiú engedelmesen alárendeli magát az Atyának, a Szentlélek pedig mindkettőjüknek (hasonlóan a házassághoz, ld. 1Kor 11,3; Ef 5,22-33; ld. WGST, 14., 22. fejezet).

* Szintén igen sokat hivatkozom egy hasonló műre, mely annak fontosságára is jól rávilágít, hogy külön is vizsgáljuk a helyi gyülekezeten belüli vezetés (tisztségek), a gyülekezetek egymáshoz való viszonya és a tekintély (gyakorlása, vö. az imént említett háromrészes rendszerrel) egyébként összefüggő kérdéseit: R. Stanton Norman és Chad Brand (szerk.): *Perspectives on Church Government: Five Views* (PCG, Az egyházkormányzás öt nézete, Broadman and Holman, 2004). (Az összefüggésükről és jelentőségükről ld. PCG, Bev., 6–7. j[n].)

8. A Jézus és az Újszövetség által leírt **fenti látható egység** (Jn 17; Ef 4; Fil 2) az általában megszokottnál **sokkal szorosabb közösséget feltételez** – olyan gyülekezetet, amely nem pusztán (külső) intézmény, hanem bensőséges család, melynek tagjai anyagilag is közösséget vállalnak egymással (ApCsel 2,42-47; 4,32-37) – ami nem (feltétlenül) jelent vagyonközösséget, pláne kötelező jelleggel (ApCsel 5,4). Az újszövetségi gyülekezetek általában házaknál jöttek össze, tehát **házi gyülekezetek** (is) voltak (Róm 16,5; 1Kor 16,19; Kol 4,15; Filem 2; vö. ApCsel 2,46; 5,42; GASS, 2. f., 1. jn.), élükön a presbiterekkel (görögül *preszbüterosz* = vén, elöljáró), más szóval püspökökkel (*episzkoposz* = felügyelő, felvigyázó, őriző). Az utóbbi két fogalom azonossága látható az ApCsel 20,17-28-ból is, ahol Pál így szól az efezusi gyülekezet vezetőihez (véneihez [*preszbüterosz*], 17. v.): *„Viseljetek gondot tehát magatokra és az egész nyájra, amelynek őrizőivé* [*episzkoposz*] *tett titeket a Szentlélek, hogy legeltessétek* [*poimainó,* pásztorol, gondoz, óv] *az Isten egyházát* [*ekklészia,* gyülekezet], *amelyet tulajdon vérével szerzett"* (28. v.). Tehát a gyülekezet vezetői a presbiterek=püspökök, s az ő feladatuk a nyáj „pásztorolása". Az Újszövetség szerint mindenütt, ahol tudni lehet, több presbiter állt a gyülekezet élén. Az Újszövetség csupán egyetlen helyen használja a „pásztor" főnév görög megfelelőjét (*poimén*) a gyülekezet egy emberi vezetője értelmében – az **Ef 4,11-ben:** *„És* ***ő adott*** *némelyeket apostolokul, némelyeket prófétákul, némelyeket evangélistákul, némelyeket pedig pásztorokul és tanítókul..."* (új Károli-ford.) vagy „pásztor-tanítókul". Az Ef 4,7-8 szerint itt inkább lelki ajándékokról van szó, mint tisztségekről. A gyülekezetben **az egyszemélyi vezetés szinte elkerülhetetlenül bűn(öket szül)** mind a vezető, mind a vezetettek esetében (ld. **3Jn 9,** mely szerint a gyülekezeti elsőség[re törekvés] önmagában bűn! [bővebben: 2.C.2.1. bek.]), különösen a büszkeség/gőg alap- vagy „főbűnét",* a hívő élet (egyik) legfőbb akadályát illetően (1Pt 5,5-6; vö. Zsolt 19,14). A gyülekezet élén egyedül álló személy **Krisztus helyét bitorolja** (1Pt 5,4)!

* Az első számú fő- vagy alapbűn Isten mellőzése; helyette más kerül a trónra, az első helyre: leginkább mi magunk, a bűnös természetünk/énünk.

9. Amint azt az **egyháztörténelem** is mutatja, az **igaz/egészséges gyülekezet bibliai ismertetőjelei** közül (ld. 4. függelék) a **biblikus vezetés** az egyik legfontosabb,

mivel sok egyházat/felekezetet ez különböztet meg a többitől, sokszor nevében is – ami mögött gyakran igen komoly történelmi viták, küzdelmek, szakadások állnak. Az első nagy egyházszakadás hátterében is részben az állt, hogy a keleti egyház nem fogadta el a római püspök (pápa) elsőségét és önálló döntését (ld. az alábbi 5.A.2. pontot). (Főleg angol nyelvterületen jellemzők az egyházkormányzásra utaló episzkopális, presbiteriánus, kongregacionalista megnevezések, ld. az 5. fejezetet.) Magyarországon a református (kálvinista) és az evangélikus (lutheránus) egyház is a püspöki rendszert alkalmazza, melynek legerősebb formája a római katolikus egyházban működik (pápaság). A gyülekezet(vezetés)i struktúra jelentős mértékben meghatározza a tagok gondolkodását és a gyülekezet működését (ASBGY, 94. o.). A gyülekezetvezetés kérdését **különösen fontossá és aktuálissá teszik a házi gyülekezetekről írtak** (ld. az 1. függeléket és a 4.B.2.ii. pontot). Természetesen nincs tökéletes/hibátlan gyülekezet (mivel ilyen keresztény sincs), de ez nem ok arra, hogy lemondjunk a tökéletességre törekvésről (Mt 5,48) és **a lényegi/alapvető gyógyulás reális reményéről** (egyéni és gyülekezeti szinten egyaránt), amely az egészséges középutat jelenti a tökéletesség és a reménytelen romlottság két szélsőségének hamis dichotómiája (egymást és/vagy a középutat látszólag kizáró ellentétpárja) között (ld. a Jézus által csak dicsért/bátorított két gyülekezetet [Szmirna és Filadelfia, Jel 2,8-11; 3,7-13], a Róm 6–8-at és a hivo.hu/fsilkiv.htm-et). Ez a **„középút elve" az igazság megismerésére** is alkalmazható: mivel a végtelen és személyes Isten a maga képmására személyekké teremtett minket, és szólt hozzánk (írásos, tételes kinyilatkoztatásban), reális esélyünk van az igazság alapvető/lényegi megismerésére (FSŐL, 3–4. fejezet). „Az evangélium szolgáinak gyakran egymással vitázva kell küzdeniük az általuk megértett igazságért, még ha emiatt egy időre csökken is köztük a békesség. Ha valóban meg kívánják ismerni az igazságot, Isten Lelke az egyházban elvezeti őket az igazsághoz (ld. Jn 7,17; 1Kor 11,19), melyet gyakran két szélsőség közti borotvaélű középúton kell megélni." (R.L. Reymond, PCG, 2. f., 33. j.; vö. Júd 3.)

10. A **más gyülekezetvezetési módot szorgalmazók** többsége főként az **Ószövetség** igeellenes túlhangsúlyozása vagy az **egyháztörténelem** alapján érvel, azt állítva, hogy az Újszövetség nem határozza meg egyértelműen a gyülekezetvezetés módját – noha „az Újszövetség több útmutatást ad a presbiterekkel kapcsolatban, mint bármilyen más fontos[, a] gyülekezetet érintő témával kapcsolatban" (ASBGY, 96. o.). Könyvemben az ellenérvek vizsgálatakor e két fontos területnek kiemelt figyelmet szentelek; amint látni fogjuk, a helyes bibliaértelmezés (ami a gondolkodásunk és gyakorlatunk alapja kell, hogy legyen) és **az egyháztörténet alapos ismerete** (ami fontos, de csak másodlagos szempont) esetünkben **lényegében azonos eredményhez** vezet. Erről egyelőre csak annyit, hogy a legkorábbi egyházatyák – a közvetlenül az apostolok utáni (szubapostoli) kor „apostoli atyái" egy kivételtől (Ignatiosztól, aki nem is a legkorábbi képviselőjük) eltekintve a bibliai mintát (többes presbiteri gyülekezetvezetés, független gyülekezetek) látszanak követni. A másik fő ellenérvet illetően pedig különösen a Galatákhoz és a Zsidókhoz írt levelek alapján nyilvánvaló, hogy a gyülekezet mai gyakorlatát elsősorban az Újszövetségre kell alapoznunk (melyet persze az Ószövetség ismeretében, azt figyelembe véve kell értelmeznünk), ahelyett hogy az Ószövetségből levezetett elvek alapján felülbírálnánk az újszövetségi tanítást és gyakorlatot (bővebben ld. 5.B.2.). S miután ez a bibliai tanítás és gyakorlat világosan és határozottan egyetlen gyülekezetvezetési mintát tár elénk (ráadásul gyakorlatilag **PARANCSKÉNT:** 1Tim 3,15), Jézus Krisztus követőiként (ezt jelenti a keresztény szó) csak ezt a mintát valósíthatjuk meg, ahelyett hogy „újítanánk" (ami nemcsak engedetlenség, hanem – Urunk bölcsességét ismerve – igen nagy oktalanság is [volna] részünkről). „[A presbiteri és diakónusi tisztséggel kapcsolatos] szakaszok (ApCsel 6,1-4; Fil 1,1; 1Tim 3,1-13) »azt mutatják, hogy... kettős munkamegosztás volt az újszövetségi egyház korai, középső és későbbi időszakaiban három eltérő földrajzi terület (Palesztina, Görögország és Kis-Ázsia) kiemelkedő városaiban, mind zsidó, mind görög–római háttérben.« Az egyháznak nem áll hatalmában megváltoztatni ezt a világosan vázolt apostoli mintát" (PCG, 2. f., 70. jn., R.L. Reymond idézi George W. Knight III-at).

11. **Más módon nincs reményünk a Jézus által ígért, valamint olyannyira kért és áhított „szentháromsági" EGYSÉG megközelítésére** (Jn 10,16; 17) – ha nem számolunk a római pápaság teljesen igeellenes (és a gyakorlatban sem beváló) módszerével. Nem pusztán a békesség a célunk, hanem „a Lélek egysége", melynek eszköze a békesség(re törekvés). Ennek az egységnek a megteremtése, megerősítése a gyülekezeti vezetők (egyik) fő feladata (Ef 4,3-6.11-13). Így térhetünk vissza egyre jobban és egyre több területen **a bibliai kereszténységhez/igazsághoz,** s így számíthatunk egyre inkább arra, hogy jó Atyánk meghallgatja buzgó imádságainkat az **ébredést** illetően is. Könyvem az ehhez vezető útról szól, melynek a **gyülekezeti döntésekkel** kapcsolatos részét ld. a Zárszóban.

12. Lukács az Apostolok cselekedeteiben **6-szor nevezi a kereszténységet egyszerűen „az útnak":** ApCsel 9,2; 19,9.23; 22,4; 24,14.22; vö. 13,10; 16,17; 18,25k (Csia; vö. a Jézus által említett keskeny úttal, Mt 7,13k). A Biblia másutt is igen sokszor használja ezt a fogalmat, gyakran Isten vezetésére, sőt általában a jelenlétére, közösségére, hozzánk fűződő kapcsolatára (is) utalva vele (Zsolt 25,12; 32,8k; 86,11; 119,105; Péld 4,18; Ézs 26,7; 35,8k; Jer 6,16; Jn 14,4kk; Kol 1,16k; 1Pt 3,12. Ezen az úton járva Istennel és hívő testvéreinkkel haladunk a növekvő Isten-képűség, a vele és egymással megélt közösség és egység felé.

0. Alapvetés – evangélium, életcél, jellem

1. Mivel a könyvemet keresztény olvasóknak szánom, feltételezem az **evangélium** alapvető ismeretét. Azonban minél közelebbről vizsgáljuk az evangélium fogalmát, és minél előrébb jutunk a keresztény életben (a megszentelődésben), annál világosabban láthatjuk e fogalom mélységét és gazdagságát, valamint alaposabb tanulmányozásának fontosságát. Ezért érdemes itt elolvasni az erről szóló 3. függeléket, különösen annak B.4. pontját („Az evangéliumból táplálkozó élet").

2. **Mi az életünk célja?** A **végső cél** Isten dicsőítése, kicsit pontosabban az Ő (dicsőségének) megismerése, magasztalása, élvezete, visszatükrözése – ezért teremtett minket értelmes erkölcsi lényekké (Ézs 43,7; Ef 1,3-14; ld. John Piper: *Szenvedélyem, Isten* (JPSZI, Koinónia, 2018). Mivel a jelenlegi, bűnös állapotunkban igen korlátozottan vagyunk csak képesek erre, ez a végső cél lebontható **két további egyetemes célra:** (1) **Isten egyre mélyebb megismerése, megtapasztalása** (lelki növekedés): *„Az pedig az örök élet, hogy ismernek téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, a Jézus Krisztust"* (Jn 17,3) és (2) **Isten másokkal való megismertetése** (lelki megsokszorozódás, Mt 28,18-20). Mindez összefoglalható egyetlen szóval: **Krisztus-képűség.** Először is látnunk kell, hogy ez nem érhető el, csak kegyelemből, hit által elfogadható: így Krisztus éli általunk a maga életét egyre jobban. Másodszor, ugyanezen érem emberi oldala az, hogy mi döntjük el az éretté válásunk mértékét: amilyen mértékben élünk a kegyelem Istentől kapott eszközeivel (ld. alább), olyan mértékben ismerjük meg Őt és válunk hasonlóvá hozzá. Harmadszor, mindez elsősorban az Istennel való bensőséges kapcsolatunkon múlik – abból fakad a krisztusi jellem, mások Neki tetsző, áldozatos szeretete és szolgálata. Negyedszer, ha nem ez az életünk fókusza, akkor más, erre méltatlan cél lesz az. Ez az egyetlen Őhozzá és hozzánk méltó életcél; így lehetünk csak egyre kedvesebbek Őelőtte (2Kor 5,9). A fenti (1)-es részcél arra ad alapvető választ, hogy ki(vé) legyek, a (2)-es pedig arra, hogy mit tegyek. Fontos ez a sorrend, melyet gyakran felcserélünk, s így a tevékenységeink határozzák meg a céljainkat, nem pedig fordítva – ezáltal mindkét téren célt tévesztünk. Végül meg kell ismernem, mi Isten **egyedi, személyre szabott célja** rám nézve az egyéni adottságaim, képességeim, ajándékaim, tapasztalataim, tanulmányaim és szerepeim fényében. Az életünk e változatlan, Isten szerinti céljának megismerése hosszú időt és fegyelmezettséget igénylő folyamat, melynek elsődleges eszközei a Biblia (figyelmes olvasása, tanulmányozása, memorizálása) és az imádság (ld. alább). Sok keresztény beéri azzal, hogy naponta pár percet szán csak minderre, s így lelkileg óvodás, kiskorú marad, noha egyébként felsőfokú (világi) tanulmányokat végzett/végez – és öntudatlanul egyfajta látszat- vagy alibikereszténységben él, hogy éretlenségét leplezze (önmaga előtt is). „Egyetemi szintű" Ige- és Isten-ismeretre kell törekednünk, ami kb. annyi idő és energia befektetését igényli, mint az egyetem. Istenbe vetett bizalommal előre el kell köteleznünk magunkat e személyes életcél megvalósítására (Jn 7,17). E cél megismerése és követése nagy áldással jár – életünk minden területét összehangolja.

3. A fenti (1)-es egyetemes cél más szóval a krisztusi (keresztény) **jellemben** való fejlődést, növekedést (megszentelődést) jelenti. Férfiaknak érdemes feltenni (maguknak) **három kérdést** (a válaszokat célszerű másokkal is egyeztetniük, megvitatniuk): (1) Az 1Tim 3 és Tit 1,5-9 alapján (ld. hivo.hu/jellem.htm, amely a nőknek is segít kiértékelni jellemüket és hasonló kérdésekre választ keresni a Tit 2,3-5; 1Tim 3,11; 5,5-10 alapján) alkalmas vagyok-e arra, hogy egy gyülekezet (pl. a saját gyülekezetem) presbitere/diakónusa legyek? (2) Alkalmas vagyok-e arra, hogy egy házi csoport/gyülekezet (pl. a sajátom) egyik vezetője legyek? (3) Ha legalább az egyik kérdésre nemmel válaszoltam, melyek az alkalmasságom és alkalmassá válásom főbb akadályai? A jellemfejlődésről bővebben ld. alább (A. és D.2. pont), valamint ld. Kenneth D. Boa: *Conformed to His Image: Biblical, Practical Approaches to Spiritual Formation* (KBCHI, Hasonlókká legyenek képéhez – A lelki formálódás biblikus, gyakorlati megközelítései, Zondervan, 2001, 2020) c. kiváló könyve Konklúzióját, ahonnan e bevezetés gondolatainak zöme származik. Férfiaknak igen sokat segíthet Bolyki László *Apák és fiúk – A férfivá válás útján* (BLAF, Harmat, 2024) c. könyve. Az igazi férfiasságot főleg Isten adja (és igazolja vissza); a gyülekezet is visszaigazolja (ha van komoly kommunikáció, tanítványság). Krisztusban válunk igazi férfivá (vagyunk azok). A lelki fiak bizonyos értelemben fontosabbak a vér szerintieknél (vö. pl. Timóteus esetével: Fil 2,22; 1Tim 1,2; 2Tim 1,2kk; 2,1kk; 3,10k). A férfias erő nem bennünk rejlik, hanem a Szentlélekben!* Mindnyájunk számára Krisztus a legfőbb példakép; jellemzéséhez ld. John Piper: *Lásd és csodáld Jézus Krisztust* (JPLCS). A megszentelődés akadályainak leküzdéséhez fontos, hogy (fel)ismerjük (leginkább magunkban) az általános alap- vagy főbűnöket – mindenekelőtt a büszkeséget, önzést, önközpontúságot – és küzdjünk ellenük, ld. a következő pontot.

* Ld. még D. A. Carson (apjának) jó példáit, thegospelcoalition.org/sermon/the-pastor-as-father-to-his-family-and-flock/ (átirattal).

A. A szabadság és öröm útja

1. Út az önmagunkról való megfeledkezés szabadságához és az igazi örömhöz

1. Tim Keller magyarul eddig megjelent írásai közül alighanem a legrövidebb gyakorolhatja ránk messze a legnagyobb és legalapvetőbb hatást – feltéve, hogy jól értjük és megfogadjuk üzenetét, melyet ebben a pontban próbálok összefoglalni és megvilágítani. Könyvecskéjének címe *Az önmagunkról való megfeledkezés szabadsága – Út az igazi keresztény örömhöz* (TKÖM, Harmat – Koinónia, 2021), alapja pedig az **1Kor 3,21–4,7.**

2. A mai napig **a legtöbb kultúra minden rossz gyökerének a büszkeséget és dicsekvést tartja** – melyet Pál apostol a szokásos görög szó (*hübrisz* [gőg,

elbizakodottság, BDAG]) használata helyett „felfuvalkodásnak” nevez (melynek görög megfelelője csak hétszer szerepel az Újszövetségben: 1Kor 4,6.18k; 5,2; 8,1; 13,4; Kol 2,18). Ezzel szemben a **modern, nyugati kultúra** mélyen bevéső dött meggyőződése szerint **az ember nem a túlzott, hanem a túl alacsony önbecsülés miatt tesz rosszat** (ld. a modern jogrend, pszichológia, lelkigondozás zömét). Ez az új nézet rendkívül vonzó – pedig a kutatások az ellenkezőjét (vagyis a hagyományos nézet igazságát) igazolják –, mert a birtokában ítélkezés nélkül kezelhetjük a társadalmi problémákat, megelégedve az emberek támogatásával, „építésével”; míg a hagyományos kultúrák felelősségre vonták és elítélték a rossz cselekvőit. **Pál mindkét megközelítéstől eltérő, teljesen új felfogást követ.** (TKÖM, bevezetés.)

3. **Az ember énje a maga természetes (felfuvalkodott) állapotában** négy szóval jellemezhető. (1) **Üres.** Søren Kierkegaard szerint az ember szíve Isten helyett valami mást keres, ami köré az identitását ([ön]azonosság[tudat]át) építheti, s „a lelki büszkeség... az az illúzió, hogy képesek vagyunk egyedül irányítani az életünket, értékesnek érezni magunkat, és kellőképpen nagyszabású célt találni ahhoz, hogy Isten nélkül is legyen értelme az életünknek.” Ám ez az „Isten-pótlék” mindig túl kicsinek bizonyul, s csak „ide-oda lötyög odabent” (vö. az erődítményelvvel, ld. az alábbi B. pontot). (2) **Beteg.** Ez a felfúvódott állapot fájdalmas. Akárcsak egy fájó testrész, a beteg egónk* is állandóan **felhívja magára a figyelmet,** s hatására mindig azon kell gondolkodnunk, hogy jól nézünk-e ki, és jól bánnak-e velünk. Amikor sértve érezzük magunkat, többnyire az egónkat (öntudatunkat, identitásunkat) érte sérelem. Nincs olyan nap, amikor ne éreznénk magunkat elutasítva, mellőzve, ostobának vagy hibásnak. Egónk sosincs megelégedve. (3) **Nyughatatlan.** Ennek következtében egónk állandóan **másokhoz hasonlítja magát** és **dicsekszik** (*„kérkedve az egyikkel a másik ellen”,* 1Kor 4,6; új Károli-ford.). Így nem azért teszünk dolgokat, mert örömünk telik bennük, hanem azért, hogy jobb színben tűnjünk föl, „tetszetősebb önéletrajzot hozzunk össze”. (4) **Sérülékeny.** A léggömbként felfújt egónk könnyen leereszthet. „A **felsőbbrendűségi komplexus** és a **kisebbségi érzés** alapvetően egy és ugyanaz. Mindkettő a »felfúvódott állapot« következménye.”** A mai siker sosem elég holnapra; mindig újabb kell ahhoz, hogy értékesnek érezzük tőle magunkat. (Ld. az Agapé „Siker és boldogság” c. 24. adásában Somody Imre és Kubik Anna tapasztalatait, youtube.com/watch?v=8fgn80s5jMA.)

* Az egó a lélektanban „a megismerő tudat, az egyéniség, az én” – más megfogalmazásban a személyiségnek az öntudatot képviselő, önérvényesítésre törekvő magja. A szó gyakran „(túlzott mértékű, önteltségbe hajló) önérzetességet” jelent (nagyszotar.nytud.hu/dictsearch.html?query=egó és *Idegenszó-tár,* dtk.tankonyvtar.hu/handle/123456789/8867).

** (TKÖM, 1. f.) E két következményt ugyanaz a személy felváltva is tapasztalhatja, ami siralmas hullámzáshoz vezethet. A haragot gyakran a sértett, büszke egó váltja ki – máskor viszont a sértett (megerőszakolt) lelkiismeret vagy igazság(érzet), ld. a túlzott tekintélyelvről szóló alábbi C. pontot is. A két ok keveredhet is, és nehéz megkülönböztetni, tudatosítani őket. Ld. Ef 4,26-32.

4. E kettős probléma **modern és páli megoldásának eleje közös:** ne törődjünk mások véleményével. Igen ám, de hogyan jussunk el ide? A modern tanács szerint csak a saját véleményünkkel, elvárásainkkal törődjünk, jó célokat kitűzve és elérve, erős önbecsülést építve. Ezzel egyfelől az a gond, hogy ha őszinték vagyunk, belátjuk, hogy nem teljesítjük saját elvárásainkat (amint azt a lelkiismeretünk és a törvény szívünkbe írt cselekedete tanúsítják, Róm 2,15) – ha pedig egyre lejjebb engedjük a mércét, az nem sokat segít az önbecsülésünknek –, másfelől így erősen kitesszük magunkat a gőg netovábbja és a javíthatatlanság veszélyének: „Nem érdekel a csőcselék véleménye; csak az számít, amit én gondolok!” Pál viszont **a saját véleményére sem ad sokat,** és itt a példátlan újítás útjára lép. **Tiszta a lelkiismerete,** de nem ez a döntő* (a lelkiismeret elfojtható, eltorzítható; Hitleré is lehetett „tiszta”; ld. az erődítményelvet [B. pont]) – hanem az, **ahogy Isten vélekedik róla: egyedül ezt tartja mérvadónak.**

* Magam **a lelkiismeret tisztán tartásának** is kiemelt jelentőséget tulajdonítok – elsősorban nem a magunk megnyugtatása, hanem Isten tetszésének és dicsőségének keresése miatt –, akárcsak Pál (ApCsel 23,1; 24,16: *„magam is arra törekszem, hogy lelkiismeretem mindenkor tiszta legyen Isten és emberek előtt”;* 1Kor 4,4 [*„semmi vádat nem tudok önmagamra mondani”*]; 8,7.10.12; 10,25-29; 1Tim 1,5.19; 3,9; 2Tim 1,3; stb.; vö. Zsid 13,18), Péter (1Pt 2,19; 3,16.21) és János (ez az imameghallgatás feltétele [a valóban engedelmes élet mellett]: 1Jn 3,21k). János összeköti ezt az Isten gyermekeként nyert új, igazi identitásunkkal: *„hasonlóvá leszünk hozzá... Ezért akiben megvan ez a reménység, megtisztítja magát, mint ahogyan ő is tiszta”* (1Jn 3[,2k]). Bővebben ld. *A lelkiismeret: a boldogság és az egység (egyik) kulcsa – Mi az, hogyan működik és mit kezdjünk vele?* (hivo.hu/lelkiismeret.htm).

5. Miközben Pál önmagát az (Isten követőit korábban üldöző) első számú bűnösnek és *„minden [hívő] között a legkisebbnek”* látja (1Tim 1,15; Ef 3,8), hajmeresztően nagy és merész dolgokat mond magáról (pl. *„Legyetek a követőim, mint én is követője vagyok a Krisztusnak”* (1Kor 4,16; 11,1; vö. 2Kor 1,12; 2,17; 1Thessz 2,10; Fil 3,17). Ezt csak úgy teheti, hogy bizonyos értelemben **„kettős identitással” rendelkezik:** mindezt a jót nem magának tulajdonítja, hisz tudja: *„énbennem, vagyis a (hús)testemben nem lakik jó, minthogy arra, hogy akarjam a jót, van lehetőségem, de arra, hogy megtegyem, nincs”* (Róm 7,18)* – hanem egyedül Isten kegyelmének (1Kor 4,7 [*„Mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna?”*]; 15,10: *„többet fáradoztam, mint ők mindnyájan; de nem én, hanem az Istennek velem való kegyelme”*). **Valódi identitását *„Krisztusban”* találja meg:** *„Krisztussal együtt megfeszíttettem. Többé pedig nem én élek, hanem Krisztus él bennem; amely életet pedig most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem, és önmagát adta értem”* (Gal 2,20 [új Károli]; vö. 1Kor 4,10.15.17 stb. és Jn 14,20; 15,4-7; 17,21-23). Annyiban igazuk van a genderideológia egyes hirdetőinek, hogy az ember identitása igencsak ingatag és befolyásolható (ennek számtalan „egészséges” példája a megannyi etnikum, kultúra és vallás, valamint a hosszú távon nagyon jelentős változásokon átmenő legtöbb egyén). Honnan tudhatom, ki vagyok valójában, ha ezt ilyen erősen meghatározza a születésem, neveltetésem és

sok más körülményem? Pál válasza a Krisztussal való egyesülés, azonosulás: az vagyok, aki Krisztusban vagyok; Ő az identitásom; Őhozzá akarok hasonlóvá válni mindenben, amiben lehet (és ahogy Ő mutatja).** Ez persze szintén állandó változást jelent, de a cél szilárd, sőt örök: Krisztushoz igazodom egyre jobban. Ez a krisztusi identitás a keresztből (a befejezett engesztelésből) táplálkozik, nem pedig megfelelési/érdemszerzési vágyból. Hihetetlen erőt, eltökéltséget, jellemszilárdságot ad az embernek (amint Pál példája is mutatja). Ugyanakkor Krisztus szelídségében és alázatában nyilvánul meg (Mt 11,29). **Két** (krisztusi identitású) **felnőtt hívő kapcsolatában csakis a testvéri, egyenrangú viszony lehet az elsődleges** akkor is, ha bármiféle alá-fölérendeltség van köztük. A **krisztusi identitás** (a mindkettőnkben jelen levő Krisztus) **teszi lehetővé az igazi, őszinte és valóságos szeretetet:** a másik félben a sajátos módon kibontakozó Krisztust szerethetjük. (Vö. TKÖM, 29–35. o.; e bekezdésben jelentősen eltértem Kellertől. Ld. még Charles M. Sheldon *Az Ő nyomdokain* [KIA, 2002] c. könyvét és a belőle fakadt WWJD-mozgalmat [What Would Jesus Do, azaz Mit tenne Jézus {a helyünkben}? Talán érdemes így {is} föltenni a kérdést: Mit tanácsolna ma tanítványainak ebben a helyzetben?]; vö. 1Jn 2,6: *„Aki azt mondja, hogy őbenne van, annak magának is úgy kell élnie, ahogyan ő élt”*.)

* Pál a Róm 7,17.20-ban egészen az óemberi, bűnös énjétől való elhatárolódásig elmegy: *„Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem én teszem, hanem a bennem lakó bűn.”* Általában véve mégis felelősséget vállal bűnös tetteiért (egyes szám első személyben ír róluk), nem menekül a valóságtól, hanem épp az evangélium ismeretében tud szembenézni annak egészével, és változni igyekszik (változik is, vö. 1Tim 4,15) – de elsősorban az új, krisztusi énjével azonosul (amely nem vétkezik, vö. 1Jn 3,6; 5,18).

** Nőknek talán nehezebb lehet azonosulni a férfi Jézussal (és Pállal) – de távolról sem lehetetlen, mivel az „istenfiúság” minden hívő kiváltsága (Róm 8,14; Gal 3,26.28).

6. Pál tehát **nem felfuvalkodott, hanem feltöltekezett. Alázatos,** bár e szó bibliai (krisztusi) jelentése erősen eltér attól, amit általában értenek rajta. C.S. Lewis *Keresztény vagyok!* c. könyvében (CSLK, ppek.hu/k149.htm) a büszkeségnek szenteli „A nagy bűn” c. kiváló fejezetet (melyre Keller [és az alábbi 2. pont] is erősen támaszkodik, jelentősen tovább is fejlesztve a gondolatait), elmondva, hogy **az igazán alázatos ember** nem azt hajtogatja, hogy ő egy senki (aki ezt teszi, az még magával van elfoglalva), hanem **őszinte érdeklődéssel fordul hozzánk** (kevesebbet gondolva magára). Nem azon töpreng, hogy jó színben látják-e, vagy jó-e neki ott lenni; „nem kapcsol össze minden élményt és beszélgetést önmagával... [hanem] **eljut az önmagáról való megfeledkezés szabadságára**”, áldott boldogságára. Ráadásul **mások eredményeinek éppúgy tud örülni,** mint a sajátjának (ahelyett hogy irigyelné őket). Ez az evangéliumi alázat nem magas vagy alacsony önbecsülést – nem önimádatot vagy öngyűlöletet – jelent. Az alázatos ember egója egészséges testrész módján anélkül teszi a dolgát, hogy a figyelem középpontjába kerülne. Nem sújtja porba a kritika, hanem gondolkodásra és általában változásra készteti (utóbbi az evangéliumot megértő ember leghőbb vágya). A dolgokat önmagukért (valós értékükért) élvezi, nem pedig azért, mert jól mutatnak az önéletrajzában. (TKÖM, 3. f., 36–41. o.)

7. Mi az ilyen **alázathoz való eljutás titka?** Mindnyájan arra a **végérvényes ítéletre** vágyunk, hogy fontosak és értékesek vagyunk. Ezért naponta mások ítélőszéke elé állunk (1Kor 4,3; [új] Károli) – amely azonban sosem hozhatja meg ezt az ítéletet. Pál viszont tudja, hogy egyedüli bírája az Úr, és Ő már meghozta az ítéletet. **Krisztus evangéliuma az egyetlen, amely ezt az ítéletet már azelőtt kimondja, hogy bármit tennénk.** Ez csakis azért lehetséges, mert Krisztus állt bíróság elé a hívő helyett. Részrehajló bírák koholt vádak alapján elítélték, s ő zokszó nélkül szenvedett és meghalt. Helyettünk tette, hogy többé ne kelljen a vádlottak padjára ülnünk. Ha kérjük Istent, hogy fogadjon el minket Jézus tettére való tekintettel, akkor meg is teszi, és így Krisztusban (Őrá tekintve) minden földi drágakőnél értékesebbnek lát bennünket. (TKÖM, 44–8. o.)

8. Ezek után a hívő ember a fenti kettős (csökkenő óemberi és növekvő krisztusi) identitás hatására **bátran elismerheti saját** (és mások) **talentumait** (teljes mértékben Istennek adva értük a dicsőséget) **és hibáit** (vállalva értük a teljes felelősséget), gyakorolva a Fil 2,3 egyébként lehetetlennek tűnő alapelvét (ld. alább, 2.7. bek), nem a kevélyek módjára lenyomva másokat, hanem fölemelni próbálva őket (amihez gyakran le kell hajolni, ahogy Jézus is tette [Jn 13]*). Ugyanakkor szilárdan ragaszkodik a (bibliai) igazsághoz. Az ilyen emberre szinte biztosan üldöztetés és viták várnak egyházon kívül és belül – amire Pál a legjobb példa (1Kor 1,11k; 3,21k; 2Kor 11,23-26k; csaknem minden levelében reagál vitatott kérdésekre, problémákra).

* Krisztusban máris az abszolút „csúcson” vagyunk, ahonnan nem lehet magasabbra jutni, így értelmetlen feljebb kapaszkodni, versengeni: *„minden a tietek...”,* beleértve az egész világot (az eljövendőt is, 1Kor 3,21kk).

9. Az Istennel (Krisztussal) való kapcsolat örömét sokkal bővebben tárgyalja John Piper kitűnő könyve: *Szenvedélyem, Isten* (JPSZI). Napjainkban igen elterjedt az akár deviáns magatartásformákat is felölelő önelfogadás „terápiás szemlélete”. Ehelyett valójában a megszentelődés („a szentté válás folyamata”) hoz valódi gyógyulást (ld. Michael Lawrence: *A megtérés – Hogyan teremt népet Isten?* (MLAM, Paulus, 2025), 67–9. o. A pszichológia igénybevételét illetően ld. hivo.hu/pszichop.htm.

2. Legfőbb barátunk/ellenségünk

1. Az alábbiak alapos elsajátítására legalább akkora (ha nem nagyobb) szükségem van, mint bárki másnak. Természetesen a láthatatlan világban Isten a legfőbb szövetségesünk, s a Sátán (és általában a bűn[ös természetünk]) a legfőbb ellenségünk, konkrétan azonban **a büszkeség/gőg/dicsőségvágy*** „ősbűne” **a legfontosabb bűnünk/ellenségünk** – és ellentéte, **az alázat a legfőbb barátunk.**** Már a Sátánt is a büszkeség vitte bűnbe (Ez 28,12-17), és ezzel kísértette meg Ádámot és Évát a paradicsomban: *„olyanok lesztek, mint az Isten: tudni fogjátok, mi a jó, és mi a rossz”* (1Móz 3,5). Éppen ez a büszkeség lényege: magunknak tulajdonítjuk (ellopjuk) azt (a

dicsőséget), ami Istent illeti, magunk szabjuk meg a jót/rosszat (az erkölcsöt) és az igazságot, magunkat bálványozzuk és tesszük Isten helyébe. C.S. Lewis szerint „a keresztény erkölcs lényege, központja" nem a szexuális tisztaság, hanem az alázat. „A keresztény tanítómesterek szerint az igazi bűn, a legfőbb rossz: a gőg.* Szemérmetlenség, harag, kapzsiság, ittasság és a többi, ehhez képest mind csak apróságok; az ördög is a gőg miatt lett ördög; a gőg vezet minden más bűnhöz, a gőg az Isten-ellenes lelkiállapot teljessége... S **minél több van belőle magunkban, annál kevésbé kedveljük másokban**... Ha meg akarjuk tudni, hogy mennyire vagyunk büszkék, akkor annak tulajdonképpen az a legkönnyebb módja, ha feltesszük magunknak a kérdést: »Mennyire tudom elviselni, ha mások rendreutasítanak, vagy nem akarnak rólam tudomást venni, beavatkoznak a dolgaimba, lekezelnek vagy hencegnek velem szemben?« Arról van szó, hogy **minden egyes ember gőgje szemben áll mindenki más gőgjével**... A gőgös embernek nem telik öröme abban, ha van valamije, csak akkor, ha többje van, mint a szomszédjának... Csaknem **mindaz a rossz a világon, amelyet az emberek a kapzsiságnak vagy az önzésnek tulajdonítanak,** valójában sokkal inkább **a gőg következménye**." (CSLK, 119–20. o.) Gyakran a gőgnek ez a versengésre késztető természete áll a széthúzás, viszálykodás hátterében.

* Lewis végig az angol „pride" (büszkeség) szót használja, melyet gyakran gőgnek fordítottak. A büszkeség tág jelentésű szó; pl. másra is lehetünk büszkék, ld. CSLK, 124. o., (2) j. A büszkeség a „hét főbűn" közül az első, nyomatékosan kiemelt bűn, ld. https://hu.wikipedia.org/wiki/Hét_főbűn.

** John Stott, idézi C.J. Mahaney: *Humility: True Greatness* (CJMH, Alázat – Igazi nagyság, Multnomah, 2005). A jelen 2. pontban leírtak zöme e könyvből való. Vö. 1Kor 13,13: *„Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet."* (Az „alázat" valódi jelentését ld. a fenti 1.6. bekezdésben.)

2. Amikor a régi viccben a vashídon menetelő kisegér így szól a mellette lépdelő elefánthoz: Hallod, hogy dübörgünk? – az csak megmosolyogni való balgaság; ha mi tesszük ezt Istennel szemben, az végzetes, tragikus ostobaság, mert **ezáltal ellenségünkké tesszük Őt, és gátoljuk, lerontjuk munkáját:** *„Isten a kevélyeknek ellenáll, az alázatosoknak pedig kegyelmét adja"* (Jak 4,6). **A büszkeség mindent tönkretesz** – legjobb erőfeszítéseinket is megmérgezi, meghiúsítja. Isten kijelenti: *„én arra tekintek, aki nyomorult és megtört szívű, és aki igéimet tiszteli"* (Ézs 66,2; vö. Zsolt 19,14 [vö. Károli]; Mik 6,8).

3. A büszkeség igen **alattomos vétek.** Nagy bajban vagyunk például, ha azt hisszük, legyőztük. Mint minden bűn, ez is **elvakítja az embert** (Róm 1,21), de hatványozottan teszi ezt, felfújva énünket. **Számtalan finom, rejtett formát ölthet.** Lewis szerint a hívő embert is megtévesztheti, elhitetve vele, hogy **Isten másoknál jobbnak látja** őt. Lewis hozzáteszi: „Rettenetes, hogy minden bűn közül a legrosszabb be tudja csempészni magát vallásos életünk kellős közepébe. [Ugyanis] a többi, kevésbé rossz bűn az állati természetünkön át működő ördögtől származik. A gőg azonban egyáltalán nem az állati természetünkből fakad. Egyenest a pokolból jön. Tisztán szellemi: tehát sokkal ravaszabb és veszélyesebb. S éppen ezért **a gőgöt gyakran fel lehet használni az egyszerűbb bűnök leküzdésére.** A tanárok tényleg gyakran hivatkoznak egy fiú büszkeségére, vagy ahogy mondják, önérzetére, mikor azt akarják, hogy tisztességesen viselkedjék; sok ember felülkerekedett már a gyávaságán, élvezetvágyán vagy rossz hangulatán azáltal, hogy megtanulta, ezek méltóságán aluli dolgok – vagyis a gőg által. S az ördög nevet rajtuk. Tökéletesen elégedett, ha azt látja, hogy szemérmesek, bátrak, fegyelmezettek vagyunk, feltéve, hogy eközben belénk ültette a gőg zsarnokságát, éppúgy, mint ahogy elégedetten nézné, hogy meggyógyultak a fagyás okozta sebeink, viszont ugyanakkor rákot okozhatna nekünk. Ugyanis a gőg szellemi rák: elpusztítja az igazi lehetőségét a szeretetnek, a megelégedésnek, de még a józan észnek is." (CSLK, 122–3. o.) Az ember lehet büszke pl. az alázatára (Kol 2,18). A **lelki gőg** egyik veszélyes fajtája a **túlzott kritikusság,** mely szerint a legkisebb tévedés is végzetes és megengedhetetlen („1% szenny ihatatlanná teszi a tiszta vizet"). Aki ilyen kritikusan viszonyul másokhoz, az (a gőg jellemző elvakultságában) nem néz szembe a ténnyel, hogy saját nézetei között is vannak tévedések (minden nézetben/rendszerben vannak)! Az **aggódás** hátterében is ez a bűn áll, mivel ilyenkor önállóan, Istentől függetlenül akarunk boldogulni, egyedül is „biztosra menni" – ezért kapcsolja össze Péter a kettőt (1Pt 5,5-7), ráadásul épp azután, hogy figyelmeztette presbitertársait a rájuk bízottak leuralásának kerülésére (3. v.). Mindezek miatt tehát hatalmas veszély leselkedik a (tekintélyelvű [különösen az egyszemélyi]) **vezetőkre*** (ezért mondja Pál a presbiterről: *„Ne újonnan megtért ember legyen, nehogy felfuvalkodva az ördöggel azonos ítélet alá essék",* 1Tim 3,6) – akárcsak a **bírálóikra,** a kiemelkedő (tudású) (vagy magukat ilyennek képzelő) újítókra, „prófétákra", „reformátorokra"!

* A vezetőket a tisztségük az egész helyi gyülekezet fölé emeli, ezért nagyon könnyen különbnek tarthatják magukat a többieknél.

4. A **büszkeség legfőbb ellenszere** az, ha **mélyebben megértjük és szívünkbe fogadjuk** általában az **evangéliumot** és konkrétan annak középpontját, **Krisztus keresztjét:** elmélkedjünk rajta, azonosuljunk vele! Urunk hátrahagyta isteni méltóságát és dicsőségét, s önmagát megüresítve a legszerényebb körülmények között született meg és élte le egyszerű, szelíd és alázatos emberi életét, majd a legalantasabb, legszégyenteljesebb és legnyomorúságosabb módon halt meg iszonyatos kínok között (Fil 2,6-11; Mt 11,28-30).* Joggal kérdezte Carl F. Henry: Hogy lehet valaki arrogáns a kereszt mellett állva?** A kereszten nyilvánult meg a legteljesebben Isten országának fordított hierarchiája (*„…aki közöttetek első akar lenni, az legyen a rabszolgátok… Mert aki felmagasztalja magát, megaláztatik, és aki megalázza magát, felmagasztaltatik",* Mt 20,25-27; 23,12). Ezért mondták az első századok egyházatyái, hogy Krisztus a keresztről uralkodik.*** Többek között ezt hivatott kifejezni az **úrvacsora** is, melyben Krisztus kereszthalálára emlékezünk.

* „Az ókori világban a büntetések e legszörnyűbbikéhez mindig a szégyent és borzalmat társítják. Annyira brutális volt, hogy egyetlen római polgárt sem feszíthettek

meg a császár jóváhagyása nélkül. A lemeztelenített és pépes gyengeséggé vert áldozat órákig, sőt napokig függhetett a forró napon...” – írja D.A. Carson a Jn 19,18-at magyarázva (PNTC, 1991).

** C.F. Henry és D.A. Carson párbeszédét idézi CJMH, 5. f., 4. jn., ld. még thegospelcoalition.org/blogs/justin-taylor/carson-henry-and-kantzer-historic-video.

*** D.A. Carson: *How Long, O Lord: Reflections on Suffering and Evil* (Meddig, Uram? – Reflexiók a szenvedésről és rosszról, 2. kiadás, Baker, 2006), 8. f., 2. jn. Jusztinosz pl. azt írta: „uralkodik az Úr a fáról” (Jusztinosz: *I. Apológia* 41.4, in ÓÍ 8:96).

5. Ugyanezért mondható el, hogy **a szenvedés Isten (egyik) leghatékonyabb eszköze,** mellyel elősegíti növekedésünket, megszentelődésünket. Ugyanis a nehézségek, próbák szembesítenek minket leginkább a felfuvalkodott énünkkel, hibáinkkal, bűneinkkel – és késztetnek bennünket bűnbánatra, alázatra, a helyes Isten-kép és (ebből adódó) egészséges énkép elsajátítására (Zsolt 107). (Az előbbi érdekében tanulmányozzuk Isten [közölhetetlen] tulajdonságait![*]) Ezért írja Pál a szenvedései hosszas felsorolása és a testébe adatott „tövis” eltávolítását kérő háromszori imádsága után: *„De Ő ezt mondta nekem: »Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.« Legszívesebben tehát az erőtlenségeimmel dicsekszem, hogy a Krisztus ereje lakozzék bennem. Ezért a Krisztusért örömöm telik erőtlenségekben, bántalmazásokban, nyomorúságokban, üldöztetésekben és szorongattatásokban; mert amikor erőtlen vagyok, akkor vagyok erős.”* (2Kor 12,9k) Ugyanez az oka a **böjt** hatékonyságának (ha helyesen élünk vele, és nem a büszkeségünket táplálja, ld. Mt 6,16-18; Ézs 58).

* Ld. Grudem és Culver *Rendszeres teológiáit,* Packer *Igaz istenismeret* (JIPII) és Tozer *A Szent ismerete* c. könyveit. Ide illik Martyn Lloyd-Jones gondolata: „Észrevettük-e, hogy az életben a legtöbb boldogtalanságunk annak köszönhető, hogy magunkat hallgatjuk ahelyett, hogy magunkhoz beszélnénk [az igazságot {az evangéliumot} mondanánk magunknak]?” Idézi CJMH, 5. f., 6. jn. Ld. még Timothy Keller: *Istennel a szenvedés kohójában* (Harmat – Koinónia, 2016).

6. Ahhoz, hogy érdemben haladjunk a büszkeség elleni harcunkban, **rendszeresen konkrét lépéseket kell tennünk.** Kezdjünk azzal **minden napot,** hogy **elismerjük Istentől való függésünket,** gondviselésére és kegyelmére szorultságunkat, s **adjunk hálát** érte, hogy jó Atyánkként szeretettel és bőségesen betölti minden szükségletünket, megadva mindent, ami az örömteli, teljes és neki tetsző élethez, a kísértések és próbák leküzdéséhez szükséges (1Kor 3,21-23; 10,13). **Éljünk a kegyelem eszközeivel,** különösen a napi igeolvasással,[*] imádsággal, imádattal (lehetőleg reggelenként) – kirívó gőg azt hinni, hogy nélkülük is boldogulunk. **Szüntelenül imádkozzunk** (1Thessz 5,17): éljünk állandóan a gyermeki hit/bizalom alázatos függésében, krisztusi identitásában, gyakran és buzgón könyörögve szavakkal is jó Atyánkhoz, tudva, hogy minden (jó) az imádságon múlik. Kérjük és hit által fogadjuk el konkrétan a Lélek gyümölcsét, a szelídséget, amely az alázat közeli rokona (Gal 5,23; Fil 4,5; vö. Mt 18,3k). **Minden este** adjunk hálát Atyánk aznapi megtartó gondoskodásáért, neki adva a dicsőséget mindenért, és fogadjuk el tőle a megnyugtató, pihentető, regeneráló alvást, melyre oly nagy szükségünk van. Tegyük mély meggyőződésünkké **teljes érdemtelenségünket** – hisz Isten ajándéka mindaz, ami jó bennünk és az életünkben: *„minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felülről, a világosság Atyjától száll alá”* (Jak 1,27; vö. 1Kor 4,7).

* Ne csak napi pár percet szánjunk az Igére (pl. a népszerű áhítatok révén csak kiemelt igeverseket olvasva el), hanem rendszeresen olvassuk végig a Bibliát, összefüggésében is minél mélyebben megismerve Isten Szavát, melyből minél többet tanuljunk meg kívülről is.

7. A büszkeség rendkívül vakító hatása miatt különösen rászorulunk ez ügyben **mások segítségére** (szálka és gerenda, Mt 7,3-5). Tanulnunk kell örömmel fogadni, sőt kérni (és megfogadni) a kritikát, valamint **(f)elismerni, dicsérni** mások erényeit, Isten bennük és általuk végzett munkáját, bátorítva és szolgálva őket (1Thessz 5,14), a (kibontakozóban levő, gyakran csak a hit szemeivel látható) krisztusi énjükre fókuszálva, azt erősítve – ahelyett hogy **megszólnánk/rágalmaznánk** őket (ami gyakori és súlyos bűnünk, melynek hátterében szintén mások lenyomásának és így önmagunk kiemelésének vágya áll,[*] 1Kor 5,11; 6,9k) –; továbbá alázattal fogadni a megpróbáltatásokat. John Owen írja: „Istenért teljesített feladataink között nincs olyan, amit a bűn ne ellenezne. S minél több lelkiség vagy szentség van a tetteinkben, annál ellenségesebben fogadja őket a bűn. Ezért azok tapasztalják a legerősebb ellenállást, akik a legtöbbre törekednek Istenért.” (Idézi CJMH, 10. f., 6. jn.) Ld. még Owen tanácsait (különösen a 2.-at) a bűnnel szembeni harcot illetően: evangelikalcsoport.hu/2022/06/15/john-owen-9-tanacsa-a-bun-megoldoklesere. A fentiek mellett általában érdemes elsősorban a pozitív, krisztusi identitásunkat szem előtt tartanunk, hangsúlyoznunk és erősítenünk (ld. a fenti A.1. pontot, valamint Ranald Macaulay és Jerram Barrs: *Eltorzult képmás* [MBEK, A lelki tapasztalat természete], 3. fejezet [eleje], 66. o.[-tól]).

* Ezzel szemben a Fil 2,3 felszólít minket: *„alázattal különbnek tartsátok egymást magatoknál”.* Általában már az is nagy eredmény volna, ha nem néznénk le másokat. De ha őszintén végiggondoljuk, mennyi kegyelmet kaptunk (és hanyagoltunk el), s mennyivel jobban élhetett volna a mi lehetőségeinkkel bármelyik embertársunk, ha pontosan a mi képességeink, áldásaink és körülményeink adattak volna neki, akkor nem is olyan nehéz különbnek tartani őt, mint hinnénk – hát még akkor, ha látjuk benne a lehetőséget, hogy kivé válhat Krisztusban (netán segíteni kezdjük őt ezen az úton)!

3. Bálványharc – Kivonulás vagy biblikus közösség

1. Érdemes ismernünk **az ellenség jellemző stratégiáját,** hogy hatékonyan tudjunk védekezni ellene. A Sátán gyakran olyan bálványok révén ejt rabul minket, mint **a pénz, a szex és a hatalom,**[*] melyek terén manapság különösen sok egyházi vezető bukik el (a vezetők gyakran a pornó élvezete miatt nem szállnak szembe határozottan a

paráznasággal [házasságon kívüli szexszel][**]). E „triumvirátussal” és a keresztények elvilágiasodásával szemben a korai egyház a **szerzetességgel** és különösen a **szegénység, tisztaság, engedelmesség** hármas fogadalmával próbált védekezni, vagyis a kolostorba vonuló szerzetesek (és apácák) lemondtak lényegében a magántulajdonról, a házasságról (szexről) és az egyéni szabadságukról (teljesen alávetve magukat a vezetőiknek). Egyesek[***] szerint ma is hasonlót kellene tenniük a (nyugati) kereszténynek. Szabados Ádám (és bizonyára a legtöbb protestáns) szerint ez rossz válasz a problémára (ld. a 2021-es Evangéliumi Fórumon a fentiekről tartott előadását: „Vezetők, pénz, szex, hatalom”, evangeliumiforum.hu/ef-archivum/hang-es-kepanyagok-i-2021). A korai keresztények egy ideig majdnem vagyonközösségben éltek (ApCsel 2,45; 4,34k; vö. 5,4), de Isten az üldöztetésük révén hamar szétszórta őket, hogy mindenfelé só és világosság legyenek a társadalomban (ApCsel 8,1). A jó (biblikus) megoldás inkább a minden téren gyakorolt mértékletesség, a házasélet (azok esetében, akiknek ez az ajándék adatott [1Kor 7,7] – különösen a gyülekezeti vezetőket illetően fontos, sőt kötelező ez, ld. 1Tim 3,2-5.12; Tit 1,6) és a többes presbiteri gyülekezetvezetés (ld. az alábbi 2. fejezetet).

* Veszélyeiket és helyes kezelésüket illetően ld. John Piper: *Living in the Light: Money, Sex & Power* (A világosságban élve – Pénz, szex és hatalom, Desiring God, 2016).

** Ha egy férfi nem tudja uralni a szexualitását, nem fogja tudni jól vezetni a feleségét/családját sem (könnyen manipulálható lesz) – még kevésbé a gyülekezetet (vö. 1Tim 3,2.12; Tit 1,6)!

*** Ld. pl. Rod Dreher, az „önkéntes budapesti száműzetésben” élő újságíró könyvét, aki metodistából katolikussá lett, majd a homoszexuális (pedofil) papok botrányai miatt a görögkeleti (ortodox) egyházba „igazolt át”: *Szent Benedek válaszútján – Túlélési terv kereszténynek egy kereszténység utáni világban* (Osiris, 2021). Ld. a könyv recenzióját: mandiner.hu/cikk/20180211_rod_reher_the_benedict_option_konyvrecenzio.

2. Tim Keller *Bálványaink* c. könyvében (Harmat – Koinónia, 2015) kiegészíti mindezt a **siker** népszerű bálványával és az olyan **rejtőzködő bálványokkal,** amilyen a munka, a szolgálat vagy a teológia is lehet. Az emberek **fő reményforrása** korábban **Isten** volt, később a **nemzet**, majd az **én** lett. Sokfelé ma is a **család** áll minden más fölött, míg nyugaton inkább az **egyéni szabadság.** A bálványok felemésztik, függővé teszik, végül pedig kiábrándítják imádóikat. A biblikus megoldás nem a kivonulás, hanem az önismeret, önkritika, összetartás, őszinte bűnvallás (Jak 5,16) és mindenekelőtt a szívbeli űr betöltése Istennel és szeretetével (Mt 22,37; 1Jn 4,16-21), továbbá a Biblia szerint működő közösség, csoport, (házi) gyülekezet (ld. az 1. függeléket). A **korunkra jellemző bálványokat** illetően ld. az alábbi B.4. bekezdést.

B. Egyetemes erődítményelv

0. Pál apostol a 2Kor 10,4-6-ban kimond egy általános és hihetetlenül fontos alapelvet, amely az életünk négy alapvető területén döntő jelentőségű: *„hadakozásunk fegyverei ugyanis nem testiek, hanem erősek az Isten kezében erődítmények lerombolására. Ezekkel rombolunk le minden okoskodást és minden magaslatot, amelyet az Isten ismeretével szemben emeltek, és foglyul ejtünk minden gondolatot a Krisztus iránti engedelmességre, és készek vagyunk megbüntetni minden engedetlenséget, amikor teljességre jut a ti engedelmességetek.”*

1. **Hitetlen egyén.** Aki nem az egyedül igaz (bibliai) keresztény világnézetet vallja, annak nézet(rendszer)e szükségképpen téves: ellentmond az igazságnak (melynek alapjait minden ember szívébe írta Isten), a valóságnak (amely szilárdan és könyörtelenül ellenáll minden emberi okoskodásnak) és gyakran önmagának is. A nem hívő ember ezért kiépít egy (téves) nézetekből, féligazságokból, hazugságokból álló erődítmény(rendszer)t, hogy megvédje világnézetét a belső és külső ellentmondásokkal szemben (illetve önmagát az azokkal való szembenézéstől).[*] Az (elő)evangelizáció (hitvédelem) fontos lépése (a közös területek, hidak azonosítása után) szembesítenünk őt alapvető következetlenségeivel, s így nyitottá tenni az egyetlen olyan rendszer (az evangélium, a keresztény nézet) befogadására, amely teljes összhangban van önmagával, az összes igaz ismerettel és a valósággal. Francis Schaeffer rendkívül hatékonyan alkalmazta ezt az elvet az apologetika (hitvédelem), illetve az evangelizáció terén, ld. főként „trilógiáját” és az 1. függelék C.2. bekezdésében felsorolt többi művet, valamint Schaeffer „módszerének” rövid leírását ugyanott.

* Sokatmondó, hogy Ádám és Éva a bűnbeesés után azonnal elrejtőzött Isten elől, a fák közt keresve menedéket (1Móz 3,8).

2. **Hívő egyén.** Mivel nincs tévedhetetlen ember, mindegyikünk nézet(rendszer)e tartalmaz kisebb-nagyobb tévedéseket. Mi több, a gyakorolt („funkcionális”) teológiánk nem azonos a vallott nézeteinkkel. A tetteinket (döntéseinket) alapvetően nem az elméleti ismereteink határozzák meg, hanem a mély meggyőződéseink, vagyis a tényleges (funkcionális) teológiánk (nézeteink)[*] – a Biblia lényegében ezt nevezi szívnek (amelyen nem az érzelmek, hanem az egész személyiség központját érti). A vallott és a funkcionális teológiánknak az igazságtól való eltéréseit mi, hívők is ugyanúgy erődítménnyel vesszük körül és éppolyan hevesen védelmezzük, mint a (még) nem hívő embertársaink. A bűnünk elvakító hatása (a szálka és gerenda elve) miatt magunk szoktuk a legkevésbé látni e következetlenségeinket, ezért egymás segítségére szorulunk az előrelépést – az ismeretben és a gyakorlatban való növekedést, a fokozatos megszentelődést – illetően. (Erről szól a „mindennapos lelkigondozás”, mely mindnyájunk feladata. Ennek az elvnek és gyakorlatnak a legjobb és legrészletesebb kifejtését Paul Tripp könyvében találtam: *Eszközök a Megváltó kezében* [PDTEM, KIA, 2023].)

* Pl. a házasságban és a gyülekezetvezetésben is érvényes a keresztény élet sok „paradoxonának” egyike: a vezető szolgál (Mk 9,31-37; 10,35-45; Lk 22,26; Jn 13,1-

17; Ef 5,21-33; Fil 2,1-8, ld. PDTV, 7. f.). Pál kitűnő példát mutatott erre is (1Thessz 2,7-12). Elméletben talán tudjuk ezt, de gyakran mást mutat a gyakorlatunk. Talán kicsit érthetőbben fogalmazva: többek között azért feszültek sokszor és esnek szét néha a keresztény házasságok és gyülekezeti közösségek, mert a szívünk mélyén és a gyakorlatunk terén mindkét viszonylatban a világból vesszük a vezetés mintáját, nem pedig Krisztustól, a menyasszonyáért (gyülekezetéért) mindhalálig szenvedő Szolgától.

3. **Hitetlen közösség.** Kisebb-nagyobb csoportok, (szub)kultúrák, nemzetek, nyelvközösségek is kialakítják a maguk megszokott (sokszor téves) nézeteit, melyek a globalizáció révén ma már gyakran (szinte) az egész világra kihatnak. E (nyugati) korszellemet illetően példaként említhető általában a filozófiai/módszertani naturalizmus (a természetfölötti tagadása), a pszichologizmus (az erkölcsi felelősség és a bűn tagadása), valamint a szex és az én bálványozása, konkrétan pedig a genderelmélet, LMBTQ-ideológia, abortusz, valamint az új (ál)tolerancia diktatúrája (ld. 2. függelék, A.2.5. bek.). Ezek ellen az igazság hűséges egyéni és közösségi hirdetésével és gyakorlásával, továbbá az evangéliumi (bibliai) keresztények összefogásával, a kultúra befolyásolásával kell védekeznünk.

4. **Hívő közösség.** Az ilyen közösség (a helyi gyülekezet, a nemzeti/világméretű egyház/felekezet és Krisztus mindenkori földi egyháza) hívő egyénekből áll, és szintén nem tévedhetetlen: kimondott (leírt) és íratlan teológiája, valamint a gyakorlata egyaránt tartalmaz(hat) tévedéseket, ezért a Bibliával való állandó összevetésre, szüntelen megújításra, reformációra szorul (melynek egyik fontos eszköze a gyülekezeti fegyelem, amire a fent idézett utolsó vers [2Kor 10,6] is utal). Andrew Fellows, a Francis Schaeffer és felesége által alapított nemzetközi L'Abri Közösség egykori vezetője szerint a mai egyház annyira világiassá vált – elfelejtettük, kik vagyunk, mert elfelejtettük, kicsoda Krisztus, öntudatlanul alkalmazkodva a hitetlen kultúra négy fő eszményéhez: egoizmus (minden rólam szól, az „én" a középpont), (filozófiai) naturalizmus (csak természeti törvények és erők léteznek, nincsenek természetfölöttiek), hedonizmus (az élet arra való, hogy élvezzük) és politicizmus (a világ a politikai szférában hozható helyre) –, hogy isteni újjáélesztésre (ébredésre) szorul (bővebben ld. hivo.hu/vissza.htm, AFJVGY). E katasztrofális helyzetre az alábbi C. pont mellett több konkrét példát mutatok jelen könyvemben, ld. pl. többes presbiteri (és diakónusi) gyülekezetvezetés (hiánya), gyülekezeti fegyelem és úrvacsora (2. függelék), az egészséges gyülekezet többi ismérvének hiányossága (pl. szoros és bensőséges szeretetkapcsolatokat, átláthatóságot, számonkérhetőséget is magában foglaló valódi közösség helyett látszatkeresztténység/alibikeresztténység: csak úgy teszünk, mintha biblikus keresztény életet élnénk).

5. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az **igazságkerülés** szenvedélyes bajnokai, illetve szánalmas, szenvedélybeteg, függő rabjai vagyunk – mindenáron **igyekszünk elkerülni, hogy szembenézzünk az igazsággal, saját bűnösségünkkel és magával Istennel** (sajnos ezáltal kerülve el a Vele való bensőséges közösséget). Bizonyos értelemben (öntudatlanul) erről szól az egyéni és a gyülekezeti életünk. Ezért is tartotta Jézus oly súlyos bűnnek a **képmutatást** (Mt 6,2.5.15; 7,5; 23,13kk stb.), és ezért mondta Pascal, hogy az emberi társadalom a kölcsönös megtévesztésen alapul (ld. alább: Zárszó, 2. bek., 1. j.).

C. A téves/túlzott tekintélyelv lerombolása – egészséges kapcsolatok

1. Az imént kifejtett egyetemes erődítményelv egyik alkalmazásaként hadd szóljak néhány szót **a tekintély téves** (és helyes) **felfogásáról,** amely feltehetően minden (magyar) gyülekezetben/egyházban jelen van, és mindenütt a tekintéllyel való súlyos visszaélésekhez, a gyülekezeti tanítás és gyakorlat (s nemritkán az emberi lelkek) komoly torzulásaihoz, bajaihoz vezet(ett). Természetesen Isten országában fontos helye van a tekintélynek, és ezt tiszteletben kell tartanunk. Korunkban sajnálatosan gyakori jelenség a helyénvaló tekintélyek rombolása. Ám részben ezt is a tekintéllyel való visszaélés okozhatja (annak ellenhatásaként), melyet mindenképpen kerülnünk kell.

2. Ha bármely hívőt megkérdezünk, valószínűleg elismeri, hogy **az ApCsel 5,29-beli abszolút elv** (*„Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek"*) **minden emberi tekintélynek korlátot szab,** a legtöbbünk funkcionális (tényleges) teológiája, gyakorlata mégis azt a tévedést tükrözi, hogy a vezető(k) döntései megfellebbezhetetlenek. Ezzel szemben az ApCsel 5,29-ből következő igazság az, hogy **minden vezetettnek minden esetben (korlátozott) vétójoga van:** ha a vezető(k) döntése ellentétes Isten akaratával, akkor nemcsak hogy nem kell, hanem tilos engedelmeskedni e döntésnek. Ráadásul itt **a vezetett lelkiismerete a döntő:** ha nincs meggyőződve a vezető(k) döntésének helyességéről (különösen tanbeli kérdések esetében, erős bibliai érvek alapján), akkor nem szabad engedelmeskednie (Róm 14,23: *„minden, ami nem hitből származik, az bűn"*)! Fontos persze, hogy a vezetett ne éljen vissza ezzel – pl. ne vétózzon meg minden döntést a „hatodik érzékére" hivatkozva, hisz ezzel manipulálná a vezető(ke)t –, hanem (alapvetően) a kijelentett bibliai igazságra hagyatkozzon. Természetesen a vezető(k)nek ugyanez a feladata.* A két fél (lelkiismeretének) összeegyeztetése pedig alapvetően az igazságkeresés említett módszerével történhet.

* Emiatt tanbeli kérdések eldöntésekor (hosszú távon) mindenképpen a Bevezetés 2–3. bekezdésében említett igazságkereső módszert kell alkalmazni (ld. a lelkiismeretről szóló írásomat, hivo.hu/lelkiismeret.htm). Az ApCsel 15,15kk-ben a vita eldöntésekor az Ószövetségre hivatkoztak, bár akkor még az apostoli tekintély volt a döntő (vö. ApCsel 1,16-21). Ld. még Matt Merker: *Istentisztelet közösségben – Amikor Isten népe együtt van* (MMIK, Paulus, 2024), 92–3. o.

3. **A gyakorlatban a vezetők többnyire feltétlen engedelmességet várnak el;** azt hiszik, ők jobban ismerik Isten akaratát, ezért nem szükséges meghallgatniuk vagy komolyan venniük a vezetettek ellenvetéseit. (Pedig akkor sem volna szabad feltétlen engedelmességet elvárniuk, ha többen egyhangú döntést hoztak, és teljes békességük van ebben – egyhangúan is tévedhetnek, és teljes álbékességük lehet benne, ld. az

egyetemes erődítményelvet!) Ezzel arra késztet(het)ik a vezetetteket, hogy meggyőződésük ellenére cselekedjenek, **megsértve lelkiismeretüket,** a botlásukat okozva (bűnre késztetve őket). Ez az elv annyira erős – a lelkiismeret tisztasága, épsége, sérthetetlensége, „szentsége" olyan fontos –, hogy akkor is igaz, ha a vezető nem utasítást ad, hanem csak rossz példát mutat, és a vezetett valójában nem vétkezne az adott cselekedettel, csupán ő hinné azt bűnnek (pl. bálványáldozati húst enne, a vezető [illetve az „érett" hívő] példáját követve, ld. 1Kor 8[,12]: *„Így aztán amikor a testvérek ellen vétkeztek, és erőtlen lelkiismeretüket megsértitek, Krisztus ellen vétkeztek"*). E bűn hátterében is a **gőg** áll – amint C.S. Lewis megjegyzi: „Mert hiszen a hatalom az, amit a gőg igazán élvez: semmi sem kelti annyira az emberben a másokkal szembeni felsőbbrendűség érzetét, mint ha képes [őket] játék katonák módjára mozgatni" (CSLK, 121. o., ld. a fenti A. pontot).

4. A **gyülekezetben/egyházban** is igen gyakori a tekintély félreértése, a vele való visszaélés – aminek jelentős részben történelmi okai lehetnek (ld. sok mai egyház hierarchikus vezetési struktúráját és az egyháztörténetet. 5. fejezet). Ha pl. egy **gyülekezeti vezető(ség) egy bibliai kérdést nem hajlandó bibliai érve(lése)k (súlya) alapján eldönteni** (pláne, ha a saját álláspontját sem hajlandó közölni, figyelmen kívül hagyva a fölvetett álláspontokat és bibliai érveket), akkor súlyosan vét a fenti elv és a vezetettek (lelkiismerete) ellen. Ez nemcsak tan(ítás)beli kérdésekre vonatkozik, hanem a belőlük következő **gyakorlati döntésekre** is (pl. gyülekezeti fegyelem gyakorlása, úrvacsorai gyakorlat, diakónusi tisztség gyakorlása, elváltak/újraházasodottak megítélése/tanácsolása*). Természetesen ez a bibliai kérdések alapos átgondolását és megvitatását igényli, ami időigényes folyamat. Ezért is életbevágó, hogy a vezetők (presbiterek) teljes erejüket/idejüket a presbiteri feladataiknak szenteljék, és ne ők lássák el pl. a diakónusok feladatait. Ld. különösen az alábbi a 4.A.1.0. bekezdést.

* Sokan (tévesen) szinte megbocsáthatatlan bűnként tartják számon a válást/újraházasodást – jórészt katolikus hatásra. Elváltak/újraházasodottak biblikus megközelítésére konkrét javaslatot teszek a 2. függelékben: B.2.10. bek., 1. j.

5. A fentiek érvényesek minden alárendelt emberi viszonyra (pl. szülő-gyermek, főnök-beosztott) – persze mindegyikre másként –, így a **házasságra** nézve is, melyről máshol szólok részletesebben (ld. hivo.hu/hazassag.htm, különösen 6. pont: „A másik elfogadása" és HRHH, Bevezetés, 5. bek.). A gyermeknevelést segítheti, ha a családban a két vezetős modellt alkalmazzák: a férj mint az elsődleges és a feleség mint a másodlagos vezető alapvetően egyenrangú felekként, egymást támogatva, egymás vezető szerepét a gyerekek előtt megerősítve működnek együtt. Igen kényes egyensúly ez, melytől könnyű eltérni akár a házastárs leuralása/elnyomása, akár az egalitarizmus (egyenlősdi) irányába. Manapság elvi szinten alighanem az utóbbi a gyakoribb, a gyakorlat viszont mást látszik mutatni. A Tapolyai Emőke által ismert párok 80%-ánál a nő dominál, 40%-uknál bántalmazza is a férfit (általában verbálisan), ld. a 2021-es Evangéliumi Fórumon Hamar Dániel „A maszkulinitás válsága" c. előadását, evangeliumiforum.hu/ef-archivum/hang-es-kepanyagok-i-2021.

Természetesen az sem jobb, ha a férfi nyomja el a nőt (ami hagyományosan sokkal gyakoribb). A gyerekek gyakran az anyát látják a családfőnek, mert ő van/törődik velük többet, komoly áldozatokat hozva értük. Ha elismeri férje tekintélyét – nem a vetélytársa, hanem a segítőtársa igyekszik lenni (1Móz 2,18) –, azzal sokat segíthet a gyerekeiknek ugyanezt tenni. A szeretet a legnagyobb fegyelmező erő! (A házastársi szerepeknek erre az alapelvére még többször visszatérek, ld. 4.C.3.3., 4.E.3. vége, 3. függelék, B.3. pont: A jó szex és házasság titka.)

6. Ez az elv a **gyermeknevelésben** is alapvető szerepet játszik. A (kiskorú) gyermek természetesen engedelmességgel tartozik szüleinek (Ef 6,1-3). Azonban fontos, hogy a szülők ne pusztán szolgának vagy pláne robotnak/tárgynak tartsák őt, hanem inkább (Krisztusban) egyenlő félnek (különösen ha hívő, ami kívánatos, ld. Tit 1,6), helyénvaló tisztelettel, megbecsüléssel és szeretettel közeledve hozzá. (Ld. Edith Schaeffer: *What Is a Family?* [Mi a család? Baker, 1975], 6. f. vége.) A gyerekek általában szintén nagy egóval rendelkeznek, s két büszke én könnyen összeütközik – kiváltképp apák és fiak esetében. Ezért is mondja Pál: *„Ti apák pedig ne ingereljétek gyermekeiteket, hanem neveljétek az Úr tanítása szerint fegyelemmel és intéssel."* (Ef 6,4; vö. Kol 3,21). Emiatt jobb, ha a testi fenyítés (gyakori) alkalmazása (Péld 13,24; 19,18; 22,15; 23,13k; 29,15-17) helyett következetesen határokat szabunk és megfelelő következményeket ígérünk/támasztunk (ld. hivo.hu/hatarok.htm és Henry Cloud, John Townsend: *Gyerekhatárok* [Harmat, 2010]). Bizonyos értelemben a gyermek bűneiért a szülők is felelősek, mert bűneik maradandó nyomot hagynak a gyermekükben (vö. 2Móz 20,5k; 34,7). Persze a szülők is bőségesen elszenvedik a gyermek bűneinek következményeit – többek között ezért kell a felnőtt gyermeknek is mindig tisztelnie szüleit (2Móz 20,12), ahelyett hogy megtorolná a gyermekkori sérelmeket, amire (gyakran tudat alatt) erősen hajlamos lehet az emberi természetünk (vö. Mal 3,24: *„Az atyák szívét a gyermekekhez téríti, a gyermekek szívét az atyákhoz, hogy pusztulással ne sújtsam a földet, amikor eljövök"*). Hasonló a helyzet a gyülekezetben: a bűneink erősen kihatnak a testvéreinkre, akiknek helytelen viselkedése sokszor (részben) a saját bűneink következménye lehet. **Krisztus testeként tehát a gyülekezetben és a családban egyaránt szorosan összeforrtunk és össze kell tartanunk:** *„ha szenved az egyik tag, vele együtt szenved valamennyi, ha dicsőségben részesül az egyik tag, vele együtt örül valamennyi"* (1Kor 12,26). Így haladhatunk a tekintélyhez való egészséges viszonyulás felé.

D. Néhány alapvető fogalom

1. Körülhatárolt és középponti halmazok

1. A (teológiai) gondolkodásunkban sok esetben érdemes és hasznos megkülönböztetnünk a középponti (középpont által definiált) halmazt a körülhatárolt (határ által definiált) halmaztól.* A **körülhatárolt halmaz** megfelel a szokásos halmazfogalmunknak, melyben a halmaz (határának) pontos meghatározása miatt

általában egyértelműen eldönthető egy adott dologról, hogy a halmazhoz tartozik-e. Ezzel szemben a **középponti halmazban** a középpont van pontosan meghatározva, és minél közelebb van valami a középponthoz, annál világosabb a halmazhoz tartozása. Mivel az ilyen halmaz elmosódott határral rendelkezik, emberileg nem (mindig) dönthető el egyértelműen egy adott elemről, hogy a halmazhoz tartozik-e. Isten persze az ilyen halmaz határait is világosan lát(hat)ja. Ilyen halmazként írható le pl. az atom (a magot bizonytalan határú elektronfelhő veszi körül) vagy a Föld a légkörével.

* E kétféle halmazról beszél D.A. Carson: thegospelcoalition.org/sermon/what-is-an-evangelical-an-assessment-of-the-evangelical-and-roman-catholic-project, 82. perc körül; az evangéliumra is alkalmazza őket.

2. **Emberi nézőpontból vizsgálva a látható (és a láthatatlan) keresztény egyház** (inkább) a középponti halmazhoz sorolható (szemben a legtöbb **helyi gyülekezettel** melyek körülhatárolt halmazként írhatók le) – akárcsak az „evangéliumi egyház/gyülekezet", valamint maga az evangélium (melynek középpontja Krisztus [keresztje],* ld. 3. függelék), továbbá a kereszténység („az út"), a bűn és az üdvösség/hit fogalmai (ld. alább, D.2. pont és 3. függelék; bár mindegyik ide sorolt esetben van valahol egy [kissé nehezen megfogható] határ, amelynek átlépőit ki kell zárnunk a „halmazból"!). A sor alighanem folytatható.

* Bár amint E. Stanley Jones megjegyzi, Krisztus egyszerre a középpont és a körvonal (ESJÚ, 63. o.).

2. Szeretet, bűn, hit, megbocsátás, Isten vezetése, imádság, kegyelmi eszközök

0. **Szeretet.** A keresztény életben (bizonyos szempontból) **a szeretet a legfontosabb** (Mt 22,36-40; Jn 13,34k; Róm 13,9k.14; 1Kor 13; Gal 5,14; Kol 3,14; 1Jn 4,8.16). Ezen igék szerint a szeretet felöleli a (krisztusi) jellemet, de több annál. Krisztus (és a szeretet) önmagát adja nekünk/értünk. Bár egyedül hit által üdvözülünk (Ef 2,8k), és *„hit nélkül... senki sem lehet kedves Isten előtt"* (Zsid 11,6), szeretet nélkül a hegyeket mozgató hit sem ér semmit – sem a többi lelki ajándék, sem az ismeret, sem a bölcsesség, sem a mindenről lemondó adakozás, sem a mártírhalál áldozata (1Kor 13,1-3). A hit, remény, szeretet nagy hármasa közül csak „a legnagyobb, a szeretet" örök (1Kor 13,13). A szereteten belül megkülönböztethetjük (1) Isten/Krisztus irántunk való mérhetetlen szeretetét (Ef 3,19), valamint (2) az Isten iránti és (3) az emberek iránti szeretetünket. A szeretet 15 jellemzőjét sorolja fel Pál a „szeretethimnuszban": *„A szeretet türelmes, jóságos; a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed [hamar] haragra, nem rója fel a rosszat. Nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal. Mindent elfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr."* (1Kor 13,4-7) János, a szeretett tanítvány (és Jézus) többek között így határozza meg a szeretetet: *„Abból tudjuk meg, hogy szeretjük Isten gyermekeit, ha szeretjük Istent, és megtartjuk az ő parancsolatait. Mert az az Isten iránti szeretet, hogy parancsolatait megtartjuk"* (1Jn 5,2k; vö. Jn 14,15.21.31; 15,10-12). Ezek fényében nem meglepő, bár nagyon szomorú, hogy **általában kevés szeretet van az életünkben és a gyülekezeteinkben.*** Vizsgáljuk meg az indítékainkat: vajon többnyire mások szeretete, a javuk keresése vezérli-e tetteinket (pl. gyülekezeti ténykedésünket, törekvéseinket, vitáinkat), vagy inkább a szeretet (és a lelkünk) legfőbb ellenségei: a büszkeség, az önzés és az önközpontúság? Milyen messze vagyunk attól, *„hogy életünket adjuk testvéreinkért"*, pedig ezzel tartozunk nekik és az Úrnak (1Jn 3,16)! Ezért nehéz igazi, bensőséges, családias közösséget, szoros és mély kapcsolatokat és egységet teremtenünk és gyakorolnunk. A valódi szeretet a Lélek gyümölcse (Gal 5,22), ezért fontos, hogy Tőle kérjük és odaszántan törekedjünk rá. Legjobb példaképei közé sorolható – Jézus után (Jn 13,34) – Pál (1Kor 10,33–11,1; 1Thessz 2,7-12; ApCsel 20,37) és Robert Chapman, „a szeretet apostola" (bővebben ld. hivo.hu/szeretet.htm). A Bibliát kevéssé ismerő mai ember és kultúra **alaposan félreért és eltorzít sok kulcsfogalmat, így a szeretetet is,** amely mára igen összetett és homályos fogalommá vált. A Bibliában Isten szeretetének legalább öt megnyilvánulási módja figyelhető meg: (1) az Atya és a Fiú egymás iránti szeretete (Jn 3,35; 5,20; 14,31), (2) Isten gondviselő szeretete minden teremtménye iránt (Mt 5,44-46), (3) Isten mentő szeretete a bukott világ iránt (Jn 3,16), (4) Isten különös, hatékony, kiválasztó szeretete a választottak (Izráel, egyház, egyének) iránt (5Móz 7,7k; Mal 1,2k; Ef 5,25), (5) Isten feltételes, engedelmességet igénylő szeretete az övéi iránt (Jn 15,9k; Júd 21; Zsolt 103,9k). Ezek egyike sem abszolutizálható, és nem helyes független skatulyákként vagy szeretetfajtákként gondolnunk rájuk. Valójában Isten igen összetett lény, aki maga dönti el, hogy sokszínű szeretetének mikor melyik oldalait nyilvánítja ki. Ezek alapján meg kell kérdőjeleznünk sok közhelyet, pl. Isten mindenkit egyformán és/vagy feltétel nélkül szeret. Az utóbbi összefügg azzal a tévhittel, hogy az *agapé, agapaó* görög szócsalád mindig Isten sajátos, feltétel nélküli, érzelmektől független, áldozatos, tevékeny szeretetét jelenti (Démász ezt a világot „szerette" [2Tim 4,10; Csia]; vö. 2Sám 13,15 [Septuaginta], bővebben ld. DCET, 33., 57–61. o.).** Valamikor a Jn 3,16 volt a legismertebb igevers; ma már a Mt 7,1 az (*„Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek!"*) Az új (ál)toleranciát sulykoló korszellem következtében nemigen szokott feltűnni, hogy Jézusnak ez a tiltása sem abszolút, hanem csak a képmutató ítélkezésre vonatkozik (3-5. v.), s Ő 5 verssel később így szól: *„Ne adjátok oda a kutyáknak azt, ami szent, gyöngyeiteket se dobjátok oda a disznók elé"*. Ehhez meg kell ítélnünk, kik a kutyák és disznók! (Vö. Mt 5,28k; 7,15k; 18,8k.15kk; 25,30.46 stb.) A mai emberek Isten haragját is nehezen tudják megérteni és összeegyeztetni szeretetével – ma a bűn az egyik legnehezebben átadható fogalom. E nehézségek részben abból fakadnak, hogy Isten egyszerre személyes és szuverén, transzcendens (téren és időn túli) lény, akire nehéz alkalmaznunk a szeretet általunk megszokott vonásait. Arra a kérdésre, hogy mi(lyen) a szeretet, egyetlen szóval könnyű felelnünk: Isten/Jézus. A bővebb választ illetően ld. hivo.hu/szeretet.htm.

* Ennek egyik jele és oka a közösség és az egység hiány(osság)a gyülekezeteinkben (ami szorosan összefügg a Bevezetésben említett közös igazságkeresés hiányával). Ld. még hivo.hu/szeretet.htm.

** Az itt leírtak zömének forrása D.A. Carson két könyve: *The Difficult Doctrine of the Love of God* (Isten szeretetének nehéz tana, Crossway, 1999) és *Love in Hard Places* (Szeretet nehéz helyzetekben, Crossway, 2002). Bővebben ld. hivo.hu/szeretet.htm.

1. **Bűn.** D.A. Carson szerint posztmodern korunkban az evangelizáció során a bűn a legnehezebben megértethető fogalom. A bűn több oldalról közelíthető meg: *„törvényszegés”* (1Jn 3,4), *„engedetlenség”* (Zsid 2,2), hitetlenség/hűtlenség (*„A bűn az, hogy nem hisznek énbennem”* [Jn 16,9]; *„minden, ami nem hitből származik, az bűn”* [Róm 14,23]), „céltévesztés” (ez a görög *hamartia* szó egyik jelentése; Isten/Krisztus [dicsősége] a cél/középpont) – nem csupán a céltábla közepét vétjük el kissé, hanem többé-kevésbé mindig híjával vagyunk Isten dicsőségének, tökéletességének (ez a bűn igen átfogó meghatározása, Róm 3,23), sőt gyakran Jónás módjára az irányt is teljesen „eltévesztjük”: valójában **lázadunk** Isten (szava, rendje, akarata) ellen, magunkat téve a középpontba (**önközpontúság**) –, **bálványimádás** (önfejűség, **önzés;** a pénz, szex, hatalom [és siker] vagy a saját függőségeink, szenvedélyeink, vágyaink, elképzeléseink, jó[l]létünk, vagyonunk, szeretteink, gyülekezetünk, teológiánk stb. középpontba helyezése, imádata [nem az őket megillető helyre, hanem Isten elé sorolása], szellemi „paráznaság” [Ez 6,9], ld. 0.A.3), istentelenség, Isten nélküliség, Isten mellőzése (Róm 4,5; 5,6; Zsid 12,16; Júd 15). A bűneink nagy részét mulasztással követjük el – pl. nem törődünk (kellően) Istennel (Róm 1,21). Carson írja: „A[z újszövetségi] levelek a rossz rendkívül széles választékát mutatják be. Rossz, ha nem tartunk ki állhatatosan a Jézus Krisztusban beteljesült új szövetség mellett (Zsid). Rossz a hitvány kudarcunk, hogy nem valósítjuk meg a gyakorlatban mindazt, ami a hitvallásunkból jogosan következik (Jak). Rossz a szüntelen kivagyiság, arrogancia, diadalittasság (más szóval **büszkeség,** 2Kor 10–13). A rossz olyan hatalom és romlottság, amely Ádám összes utódjára kiterjed, de amelynek nincs ereje uralkodni azokon, akik Krisztusban vannak. Jogosan vonja magára Isten haragját, ám ugyanez az Isten kegyelmesen elküldte Fiát mint a páratlan bűnhordozót (Róm). Pál szövegek egész láncolatával tudja demonstrálni az emberi romlottságot (Róm 3,10-18...). Az Újszövetség lapjainak egészén láthatók a bűn pusztító hatásai: halottak vagyunk vétkeinkben (Ef 2); senki sem fordulhat Istenhez, ha Ő nem vonzza (Jn 6), stb., stb.” (DCGG, 5. f., 52. jn.) Nem mindig könnyű eldönteni, mi bűn és mi nem (a látszat néha csal, ld. pl. a fenti A. pontban a büszkeség megtévesztő voltát és a tetteink [gyakran rejtett] indítékait). Bár a gyermekáldozat bűn, Ábrahám nem vétkezett, amikor Isten parancsára kész volt feláldozni Izsákot (1Móz 22). Hazudni általában bűn, de úgy tűnik, a prostituált Ráháb helyesen járt el, amikor elrejtette és letagadta a kémeket (Józs 2) – mindketten a hit hősei közé kerültek a tettük révén (Zsid 11,17-19.31). A bűn elleni harcot illetően (Zsid 12,4kk) ld. Timothy Keller *Bálványaink* c. könyvét (Harmat–Koinónia, 2015), különösen az Epilógust.* R.C. Chapman tanácsa (vö. 1Kor 13,4-7): „Inkább a lélek szennyességét támadjuk, mint a testét – a büszkeséget, önzést, önközpontúságot stb.: ezek a **főkolomposok,** őket vegyük célba... Miközben a kis bűnök legyőzésével foglalkozunk, a nagy bűnök a legyőzésünkkel foglalkoznak. Ha legyőzzük a nagy bűnöket, velük együtt elesnek a kicsik is.” (Robert L. Peterson és Alexander Strauch: *Agapéval vezetés* [Evangéliumi Kiadó, előkészületben], 3. f. vége.)

* Ld. még a lelkiismeretről szóló írásomat (hivo.hu/lelkiismeret.htm), a kegyelmi eszközökről alább írtakat és Kenneth D. Boa: *Conformed to His Image: Biblical, Practical Approaches to Spiritual Formation* (KBCHI, Hasonlókká legyenek képéhez – A lelki formálódás biblikus, gyakorlati megközelítései, Zondervan, 2001, 2020).

2.a. **Hit.** A bűn és a hit mibenlétét a 3. függelék is érinti; az utóbbi is igen összetett fogalom. A bibliai értelemben vett hit nem szubjektív vallási választás, hanem **objektíve igaz tények** ismeretét, elfogadását és a beléjük vetett bizalmat is jelenti (Zsid 11). A hit nem egyszeri vagy statikus dolog, hanem **állandóan dinamikusan változó, jó esetben növekvő valóság,** melynek **több oldala van.** Bár **van kezdete** (ami lehet egészen apró, „mustármagnyi”, mégis döntő jelentőségű hit [Mt 17,20]), mégsem abban kell hinnünk, hogy valamikor hittünk (hitre jutottunk, megtértünk, elmondtunk egy imádságot, valamilyen érzelmi élményünk volt) – nehogy csak azt higgyük, hogy hiszünk –, hanem **most** (és szándékunk szerint a továbbiakban) **kell hinnünk Krisztusban, az Ő evangéliumában, tévedhetetlen Igéjében.** A hit görög megfelelője, a *pisztisz* szó **egyszerre jelent hitet és hűséget** (a Vida-fordítás a „hithűség” szóval adja vissza, vö. a kissé régies „híven=hűen” (és „hitves”) szóval, valamint a szintén mindkettőt jelentő angol „faith[ful]” és héber *áman* szavakkal [1Móz 15,6: *„Ábrám hitt az ÚRnak”;* 5Móz 7,9: ***„hűséges** Isten ő, aki megtartja szövetségét és az irgalmasságot {heszed} ezerízig azok iránt, akik szeretik őt, és megtartják parancsolatait”;* új Károli]). (A héber *heszed* szó jelentései: hűség, irgalmasság, szeretet, kegyelem, ld. a Zsolt 136,1; 143,12 különböző fordításait is.) Amint a Zsid 3,18–4,11-ből és sok más igéből is látszik, a Biblia a hittől elválaszthatatlannak tartja a hűséges **engedelmességet,** szinte szinonimákként kezelve a kettőt (pl. Jn 3,36; Zsid 5,9; Jak 2,14-26; 1Jn 1,5–3,24). A hit egyfelől Istentől kapott ajándék (Róm 12,3, vö. Róm 9), a **Lélek gyümölcse** (Gal 5,22) **és kegyelmi ajándéka** (1Kor 12,9), tehát lehet és kell imádságban buzgón **kérni** Tőle, másfelől jó Atyánkba és az Ő Szavába vetett gyermeki bizalom, az Ő ajándékának (a teljes evangélium végtelenül gazdag, készen kapott „lakomájának”) **egyszerű elfogadása,** melyért **felelősnek tart** és elutasítás esetén felelősségre is von minket (ApCsel 16,34). Ez szorosan összefügg az **emberi akarat szabadsága** és **Isten szuverén uralma** kérdéskörével.* A Zsid 11,1 nehezen lefordítható meghatározása szerint *„a hit pedig a remélt dolgok **valóság(osság)a/biztosítéka** és a nem látható dolgok **bizonyossága/bizonyítéka”*** (mindkét kiemelt szó fordítható így is: „megbizonyosodás, meggyőződés”; saját fordításom Piper erről szóló prédikációja alapján**). A hit tehát egy **természetfölötti érzék** is (a Zsid 11,1 és a 2Kor 5,7 ellenére [*„hitben járunk, nem látásban”*] Piper a hitet a látáshoz hasonlítja, amellyel a legtöbb [látható] dolog létéről meggyőződünk). Vö. Zsid 11,27 (*„Hit által hagyta el Egyiptomot, nem félt a király haragjától, hanem kitartott, mint aki látja a láthatatlant”*); Gal 3,2.5 (*„Csak azt szeretném megtudni tőletek, hogy a törvény cselekedeteiből kaptátok-e a Lelket vagy a*

hit hallásából?”, [új] Károli). Ez az érzékünk (a hitünk, és vele összhangban a bizonyosságunk mértéke) **a használattal szoros összefüggésben nő** (vagy csökken, sőt akár *„elfogyatkozik”,* Lk 22,31-32): *„A nagykorúaknak pedig kemény eledel való, mint akiknek érzékszervei a gyakorlat következtében már alkalmasak a jó és a rossz megkülönböztetésére”* (Zsid 5,14). Ha nem használjuk (eléggé), könnyen *„eltompul a hallásunk”* (Zsid 5,11) és a látásunk (Jn 9[,39-41]), melyet alapvetően a bűneink „gerendái” akadályoznak (Mt 7,3-5). Mindig a hitünk mértékének megfelelően kell gondolkoznunk és élnünk (Róm 12,3; Fil 3,15k).

* Ld. D. A. Carson a kettő feszültségéről szóló doktori disszertációját, illetve az abból született könyvet: *Divine Sovereignty and Human Responsibility: Biblical Perspectives In Tension* (Isteni szuverenitás és emberi felelősség – Feszültségben levő bibliai szempontok, Baker, 1994).

** Ld. John Piper „Amit a hit tud és remél” c. prédikációját (átirattal): https://www.desiringgod.org/messages/what-faith-knows-and-hopes-for.

2.b. A hitnek fontos szerepe van a **félelem** legyőzésében. Az evangelizációnk (és a személyes/gyülekezeti megújulásunk) fő akadálya a félelem, közelebbről az emberektől való félelem (Péld 29,25: *„Az emberektől való rettegés csapdába ejt, de aki az Úrban bízik, az oltalmat talál”*), amely általában a **büszkeségre** vezethető vissza: túl sokat adunk mások véleményére, s túlzottan tartunk a reakcióiktól. A bátorság nem a félelem hiánya, hanem a félelmeinknél nagyobb valóságba vetett hit.[*] A félelem legyőzésének kulcsa az evangélium alaposabb megértése, elhivése (ld. a fenti A. pontot és a 3. függeléket) és hit legfőbb tárgyához, Krisztushoz való személyes és mély kapcsolódás, különös tekintettel az imádságra (ld. alább, 2.5. bek.). A gyáváknak nem lesz helyük a mennyben (Jel 21,8), ám maga Pál apostol még a 2. missziós útja vége felé is *„félelem és nagy rettegés között”* jelent meg Korinthusban (1Kor 2,3; ApCsel 18). A hitért ilyen értelemben is naponta küzdenünk kell (Júd 3), megharcolva „a hit nemes harcát” (1Tim 6,12) – miközben a hit békessége és nyugalma jellemezhet minket (Zsolt 34,4-7; Mt 11,28-30).

* J. Mack Stiles: *Marks of the Messenger: Knowing, Living and Speaking the Gospel* (A hírnök ismertetőjelei – Az evangélium ismerete, megélése és elmondása, MSMM, InterVarsity, 2010), 7. f.

3. **Megbocsátás**. Richard Winter a **Róm 12,17-21** alapján **a megbocsátás és megbékélés 7 lépéséről beszél** (foclonline.org/talk/forgiveness-duty-desire-and-difficulty): (1) **Szeressük ellenségeinket** (*„Hallottátok, hogy megmondatott: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket, hogy legyetek mennyei Atyátoknak fiai, aki felhozza napját gonoszokra és jókra, és esőt ad igazaknak és hamisaknak”;* Mt 5,43-45). (2) **Utasítsuk el a bosszúállást** (*„Ne légy bosszúálló, se haragtartó a népedhez tartozókkal szemben. Szeresd felebarátodat, mint magadat! Én vagyok az ÚR!”* [3Móz 19,18]; *„Ne fizessetek senkinek rosszal a rosszért. Arra legyen gondotok, ami minden ember szemében jó... Ne álljatok bosszút önmagatokért, szeretteim...”;* Róm 12,17.19). (3) **Bízzuk Istenre a végső igazságszolgáltatást** (*„...hanem adjatok helyet az ő haragjának, mert meg van írva: »Enyém a bosszúállás, én megfizetek« – így szól az Úr”;* Róm 12,19; vö. 2Tim 4,14.16: *„Alexandrosz, a rézműves, sok rosszat követett el ellenem. Megfizet neki majd az Úr cselekedetei szerint... Első védekezésem alkalmával senki sem volt mellettem, mindenki elhagyott. – Ne számítson ez bűneik közé!”*). (4) **Törekedjünk a megbékélésre** (*„Ha tehát áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott jut eszedbe, hogy atyádfiának valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb atyádfiával, és csak azután térj vissza, s vidd fel ajándékodat”;* Máté 5,23k; vö. Mk 11,25: *„És amikor megálltok imádkozni, bocsássátok meg, ha valaki ellen valami panaszotok van, hogy mennyei Atyátok is megbocsássa nektek vétkeiteket”*). (5) **Törekedjünk a békességre** (*„Ha lehetséges, amennyire tőletek telik, éljetek minden emberrel békességben”;* Róm 12,18; vö. 1Pt 4,8: *„Mindenekelőtt az egymás iránti szeretet legyen kitartó bennetek, mert a szeretet sok bűnt elfedez”;* Péld 19,11: *„Az értelmes ember türelmes, díszére válik, ha megbocsátja a vétket”*). (6) **Győzzük le a rosszat a jóval** (*„Sőt, »ha éhezik ellenséged, adj ennie, ha szomjazik, adj innia...« Ne győzzön le téged a rossz, hanem te győzd le a rosszat a jóval”;* Róm 12,20k; vö. Ef 4,29: *„Semmiféle bomlasztó beszéd ne jöjjön ki a szátokon, hanem csak akkor szóljatok, ha az jó a szükséges építésre, hogy áldást hozzon azokra, akik hallják”;* 1Pt 3,9: *„Ne fizessetek a gonoszért gonosszal, vagy a gyalázkodásért gyalázkodással, hanem ellenkezőleg: mondjatok áldást, hiszen arra hívattatok el, hogy áldást örököljetek”*). (7) **Szítsuk fel, ösztönözzük a bűnbánatot/megtérést – tűzterápia!** (*„ha éhezik ellenséged, adj ennie, ha szomjazik, adj innia; mert ha ezt teszed, parazsat gyűjtesz a fejére”;* Róm 12,20). Ha ez a „terápia” nem válik be, akkor maradnak a béketeremtés eszközei (ld. Ken Sande: *Béketeremtők* [Harmat, 2015], issuu.com/harmatkiado/docs/harmat_beketeremtok_lapozgato és rw360.org), végső esetben az intés és fegyelmezés (ld. 2. függelék). A megbocsátás nem jelent felejtést, ld. a szeretetről szóló írás (hivo.hu/szeretet.htm) 2.5. bekezdését, az „Evangélium a kapcsolatokban” c. írásom B.5. pontját (hivo.hu/evkapcsolat.pdf), József és testvérei történetét (1Móz 37–50), valamint John Lennox erről szóló könyvét: *József – A szeretet, gyűlölet, rabszolgaság, hatalom és megbocsátás története* (Evangéliumi Kiadó, 2021).

4.a. **Isten vezetése.** Általában a bűnösségünk és konkrétan a büszkeségünk elvakító hatása miatt könnyen eltévedünk – a magunk feje után megyünk abban a hiszemben, hogy az Úr vezetését követjük. Ezért fontos, hogy e téren is állandóan résen legyünk, önvizsgálatot tartsunk, szüntelenül elmélyedjünk az **imádságban, Isten Szavában, a Krisztussal való egységben** (ld. 0.A.1. pont), figyelve Szentlelkének halk és szelíd hangjára, keresve és követve útmutatását, vezetését. Be kell látnunk, hogy ehhez önmagunkban kevesek vagyunk – szükségünk van hívő testvéreinkkel való mély kapcsolatokra (ami kiterjed egymás figyelmeztetésére, akár intésére is); aktívan részt kell vennünk biblikusan működő (házi) csoportokban, gyülekezetben, vállalva a tagsággal járó elkötelezettséget, kiváltságokat és felelősséget (beleértve a gyülekezeti fegyelmet is) – ld. a függelékeket. Evangéliumi értékrendet, fontossági sorrendet kell

elsajátítanunk a szívünk mélyén, a gyakorlatban is (ld. PDTEM). Nem tökéletesnek kell lennünk, de fontos, hogy fejlődjünk, **növekedjünk** – lehetőleg minden téren, ld. különösen a Lélek gyümölcsét (Gal 5,22k; vö. 1Kor 9,23-27; Ef 4,15k; Kol 1,10; 1Tim 4,13-15 [*„Ezekkel törődj, ezekkel foglalkozz, hogy előrehaladásod nyilvánvaló legyen mindenki előtt”*]; 1Pt 2,1k; 2Pt 1,3kk; 3,18 [*„növekedjetek a kegyelemben és a mi Urunk, üdvözítő Jézus Krisztusunk ismeretében”*]). Amint láttuk, Lukács egyszerűen „az útnak” nevezi a kereszténységet (ApCsel 9,2 stb., vö. „a keskeny út”, Mt 7,13k, ld. a Bevezetés végén ezzel kapcsolatban írtakat). Így az egyesek által gyakran használt „Isten akaratában lenni” kifejezés helyett talán pontosabb/biblikusabb fogalom „az úton lenni/járni”, ami Isten vezetésének követése mellett sok egyebet is magában foglal. A növekedésünk inkább a növényekéhez hasonlít, mint a házakéhoz (vö. Mk 4,28; 1Kor 3,6-9): szervesebb, kevésbé kontrollálható, és általában lassabb, de azért idővel észrevehető (kell, hogy legyen).* Ahhoz, hogy szeretetben tudjunk igazat mondani (Ef 4,15; EFO), a viták során is szelídek és alázatosak, de bátrak maradjunk, és egységben haladjunk a megújulás és ébredés felé – a különböző (akár feszült) helyzetekben is „helyén mondott ige” teremjen az ajkunkon (Péld 25,11), és meghalljuk, sőt elősegítsük, amikor más ajkán terem –, mindig gyermeki hittel kérnünk, keresnünk és követnünk kell Urunk vezetését. J.I. **Packer** e témáról írt kiváló könyve** szerint alapvetően akkor ismerjük fel általában Isten akaratát, akkor látjuk meg pontosan a vezetését, ha jól ismerjük Őt magát – Neki elsősorban ez a célja, nem pedig az, hogy rögtön pontos választ adjon minden eszünkbe ötlő kérdésre. Amikor tehát nem ad választ (azonnal), könnyen lehet, hogy (jobban) magára akarja vonni a figyelmünket. Ő a (jó) Pásztorunk, aki úgy akar vezetni és őrizni minket, hogy bensőséges közösségben, kapcsolatban van velünk, miközben a maga képére formál bennünket (Zsolt 23[,3]; Jn 10). Megígérte, hogy meg is teszi ezt (miközben engedelmesen követjük Őt) – tehát aggódás helyett bizalommal álljunk rá ígéreteire és vezetésére; ha netán eltévedünk vagy elbukunk is, Ő fölemel és visszaterel minket keskeny és **igaz ösvényére** (vö. Zsolt 32,8; 25; 119,105). Tehát az isteni vezetés megismerésének kulcsa **Isten megismerése,**** melynek alapja az Ő Igéje – különösen a bölcsességirodalom zöme (a fenti és más zsoltárok, Példabeszédek, Prédikátor; vö. Jak). Ugyanakkor Ő személyesen is tanít minket (Jn 6,45; 10,4.14.27; 14,26; 15,4-16; 1Jn 2,27; 4,7kk) és állandóan egyre mélyebb személyes kapcsolatban akar lenni velünk. Alapvetően **tapasztalatból kell megismernünk Őt,** ami egész más, mintha csak könyvből ismernénk valakit (pl. a házastársunkat)! Ld. Jn 17,3kk. Ha komolyan növekedni akarunk, hallgassunk jó igehirdetéseket és olvassunk jó keresztény könyveket – lehetőség szerint mindkettőt angolul vagy más idegen nyelven is,**** följegyezve a fontos gondolatokat, melyeket érdemes rendszereznünk (lehetőleg kisebb-nagyobb írások formájában is), tovább is adva a jó gondolatokat. Igen szomorú, hogy sok értelmes keresztény hosszú éveket tölt felsőfokú világi oktatási intézményben, de közel sem fektet hasonló mértékű energiát Isten (Igéje és dolgai, bölcsessége) megismerésébe, ezért messze nem növekszik úgy, ahogy tehetné. A tanulás (a bölcsesség) forrásai: Biblia, emberek (könyvek, előadások, igehirdetések), és elsősorban maga ISTEN, illetve Krisztus, ld. Kol 2,2k; 1Kor 1,30k.

* John Piper: *Living in the Light: Money, Sex & Power* (A világosságban élve – Pénz, szex és hatalom, Desiring God, 2016), 5. f. közepe.

** J. I. Packer: *God's Will: Finding Guidance for Everyday Decisions* (Isten akarata – Vezetésének keresése a mindennapi döntésekhez, Baker, 2008), fejezetenkénti összefoglalását ld. itt: hivo.hu/vezet.htm.

*** J. I. Packer: *IGAZ ISTENISMERET / Megismerni Istent* (JIPII, Harmat, 1994, 2019) – ld. különösen 20. f.: Vezérl engem igaz ösvényében... Ld. még A.W. Tozer: *A Szent ismerete* (Bridge Mission Society, 1993; *Knowledge of the Holy* [1961]).

**** Napjainkban angol nyelven ingyen elérhető az interneten a világ messze legjobb keresztény irodalmának zöme. (Így véli a németül és franciául is kitűnően tudó D. A. Carson, aki szerint a német nyelvé a 2. hely, ld. „Divine Judgment and Symbolism: An Analysis of Ezekiel 4–5” c. üzenetét, thegospelcoalition.org/sermon/an-exposition-of-ezekiel-4-5, átirattal.) Hanganyagok végett is jó kiindulópont: thegospelcoalition.org/authors. A Google Translate és hasonló szolgáltatások fejlődése révén pedig lassan az emberi fordítók színvonalán kaphatunk (ingyenes) fordításokat akár egész könyvekről (ha magyarul talán még nem is, angolul már kb. igen).

4.b. **Az isteni vezetés kereséséről** szólva R. Macaulay és J. Barrs (MBEK, 8. f.) megkülönbözteti Isten általános érvényű (a Bibliában kijelentett) és egyéni érvényű (ott egyértelműen ki nem jelentett) akaratát, **öt alapelvet** ajánlva figyelmünkbe. (1) „Engedelmeskedjünk azoknak a bibliai parancsoknak, amelyek világosan kifejezik Isten akaratát minden ember számára.” (Pl. Ef 5–6; 1Thessz 5,16-18; 1Pt 2,15.) „Isten csak akkor tárja fel titokzatos akaratát, ha engedelmeskedünk kinyilvánított akaratának”, ami persze nem követeli meg a tökéletességet (170. o., vö. Zsolt 25,8k.12; Róm 12,1k). (2) Erre törekedve biztosra vehetjük, hogy Isten nem hagy minket (végképp) eltévedni, hanem mindvégig irányít az élet rögös útján (Péld 3,5k; Zsolt 1,1-3 Ézs 58,11; Jak 1,25). Ez az elv megóv a tétlenségtől. (3) Hit nélkül nincs vezetés. Bíznunk kell a láthatatlan Istenben és látható, észérvekkel is alaposan alátámasztott bibliai kijelentésében. Mivel háborúban állunk, harcos hitre van szükségünk, akkor is bízva Istenben, amikor nem értjük egyes parancsainak vagy a segítség késlekedésének okát (Zsid 11,6.33; 1Jn 5,4). (4) Döntsünk magunk – a hit nem jelent passzivitást. A döntéshozatal az isteni vezetés fontos része. Ha Isten nem jelenti ki ránk vonatkozó akaratát rendkívüli módon, Istenhez helyesen viszonyulva egyedül is dönthetünk. Persze nem mindig kell azonnal döntenünk, sőt gyakran várnunk kell Istenre, miközben imádkozunk és akaratát keressük, készen arra, hogy váratlan vagy nemszeretem útmutatását is elfogadjuk – itt kényes egyensúlyról van szó! Döntések hátteréről vagy következményeiről szólnak a következő versek (ahol az egyéni döntés egyáltalán nem áll ellentétben a Szentlélek vezetésével): ApCsel 15,22.36; 19,21; 20,16; Kol 4,7k; 1Thessz 3,1; Tit 3,12. (5) Isten **különféle módokon vezeti** övéit – pl. egyéni döntéshozataluk, sorsvetés (ApCsel 1,15-26; ószövetségi időkben az úrímot és

tummímot használták erre, s megtörténhetett, hogy Isten nem válaszol, 1Sám 14,37; 28,6), látomások (ApCsel 9,3kk [vö. 26,19]; 9,10; 10,3kk.10kk; 16,9; 18,9; 27,23), álmok (ApCsel 2,17; Mt 2,12k.19.22), körülmények (1Sám 14,8-10; különös egybeesésük, ApCsel 16,6k), hangok (1Sám 3), jelek (1Móz 24; Bír 6,37-40) stb. Ezeket illetően ld. hivo.hu/vezet.htm és ESJÚ, 294–300. o. Ld. még Os Guinness *Az elhívás* c. kitűnő könyvét, mely segít felismerni és követni Istentől kapott egyéni és közösségi elhívásunkat (Harmat–KEVE, 2012, 2023).

5. **Imádság.** Tim Keller szerint az imádság Istennel való **találkozás** és **beszélgetés;** „személyes, kommunikációs válasz Isten ismeretére" – egy egész lényünket érintő kapcsolat ápolása. Egyfelől az Istennel való **bensőséges és felemelő közösség** megélésének eszköze, másfelől az Isten országáért (királyságáért) való **küzdelmes tusakodás.** A hatékony imádsághoz Istenben gyönyörködő, hozzá igazodó emberré kell válnunk (Zsolt 37,4k: *„Gyönyörködj az Úrban, és megadja szíved kéréseit! Hagyd az Úrra utadat, bízzál benne, mert ő munkálkodik";* Jn 15,7: *„Ha megmaradtok énbennem, és beszédeim megmaradnak tibennetek, akkor bármit akartok, kérjétek, és megadatik nektek";* 2Kor 3,18: *„Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre"*). A hitbeli növekedés az Isten-ismeret és az önismeret elmélyülését jelenti. Az imádság **a valódi önismeret egyetlen útja** és **a mély szívbeli változás fő eszköze,** mivel átformálja szeretetünk tárgyainak fontossági sorrendjét. Isten mélyebb megismerésének legfőbb akadálya mi magunk vagyunk: a bűnös énünk, az önközpontúságunk. Hatalmas bátorság kell ahhoz, hogy szembenézzünk és ha kell, szembeszálljunk önmagunkkal, a bűnünkkel, világiasságunkkal, a bűnös (hívő és hitetlen) közösségeinkkel (amelyek hajlamosak ezért kirekeszteni minket), és szembenézzünk a szent Istennel (vö. a gyávák sorsával: Jel 21,8). Mivel az életben minden jó az Úr ajándéka (Jak 1,17; 1Kor 4,7), bizonyos értelemben **minden az imádságon múlik:** *„Kívántok valamit, és nem kapjátok meg... azért, mert nem kéritek. Vagy ha kéritek is, nem kapjátok meg, mert rosszul kéritek: csupán élvezeteitekre akarjátok azt eltékozolni."* (Jak 4,2k) A **tiszta lelkiismeret** (és a valóban engedelmes élet) az imádság meghallgatásának feltétele (a hit/bizalom az engedelmes[ségre törekvő] hívő jellemzője): 1Jn 3,21k: *„Szeretteim, ha pedig a szívünk nem ítél el, bizalommal szólhatunk Isten előtt; és amit kérünk, megkapjuk tőle, mert megtartjuk parancsolatait, és azt tesszük, ami kedves őelőtte."* Az imádság alapvető feltétele az **alázat** (ld. az erről és a szüntelen imádságról mondottakat a fenti A. pontban). Annak belátásával kell kezdenünk, hogy nem tudunk jól imádkozni, kérve az Urat, hogy tanítson meg (Lk 11,1kk; Mt 6,5kk; vö. 7,7kk; 1Thessz 3,10; Jak 5,16). Ennek ellentéte, a büszkeség veszélyezteti, akadályozza az őszinte imádságot, az Istentől való alázatos, gyermeki függést (a tehetetlenségünk [f]elismerését).* Isten nem pincér, hogy leadjuk nála „rendelésünket" – hanem a mindenható Teremtőnk, az univerzum szuverén Ura; ugyanakkor jó Atyánk, akihez kellő tisztelettel, hódolattal, de bátor bizalommal, hittel kell fordulnunk (Mk 11,22kk). Az imádságban az élő Istenhez, a láthatatlan világhoz kapcsolódunk (Zsid 11,27 [RÚF]; vö. 2Kor 4,18). A Biblia sehol nem mondja Istent a barátunknak; Jézus is csak minket mond az ő barátainak, nem fordítva (Jn 15,14k). Valószínűleg az imádságra sincs olyan univerzális sablon, amelyet mindig mindenkinek alkalmaznia kéne; Isten egyénileg, személyesen, egyedi módon bánik velünk ebben is, ezért kérnünk kell, hogy vezessen rá az imádság legmegfelelőbb módjára. Bővebben ld. az imádságról szóló egyik legjobb könyv – Tim Keller: *Prayer* (Imádság) – fejezetenkénti összefoglalását (hivo.hu/ima.pdf; e cikk függelékében található az imaharc általam jelenleg ismert és használt **legjobb eszköze,** az evangélium igazságainak kitűnő napi felidézője és megerősítője) és Don Carson (szerk.): *Teach Us To Pray: Prayer in the Bible and the World* (Taníts minket imádkozni – Imádság a Bibliában és a világon, Baker, 1990) c. könyvét. Az utóbbi könyv többek közt bemutatja az imádság bibliai teológiáját** és néhány ország kereszténye imaéletét, kezdve (Dél-)Koreával és Kínával. Mindkét országban ébredésekhez vezet(ett) a buzgó imádság – akárcsak Kanadában, ahol jelentős szerepet játszott ebben Carson apja is (ld. előadását: thegospelcoalition.org/sermon/lessons-from-french-canadian-revivals, átirattal és romans1015.com/tag/the-canadian-revival-1971). Az imádság a koldus alázatos kérése és a királyfi (apjával szembeni) gyermeki bizalomból fakadó, bátor, magától értetődő elfogadása. Vegyük fontolóra a (fél)hangos vagy legalább suttogó imádságot, ami a gondolataink elkalandozásának visszaszorításában is sokat segíthet. Az imádságnak döntő szerepe van az evangelizációban is, ld. A.S. Ibrahim: *Az evangélium átadása muszlim felebarátainknak* (Evangéliumi Kiadó, 2024), 8. f. Az evés előtti imádság ősi zsidó és keresztény szokását illetően ld. 1Tim 4,4k (és magyarázata***); Mk 6,41; 8,6; 14,22k; Lk 24,30; ApCsel 27,35; Róm 14,6; 1Kor 10,30).

* Ld. Ole Hallesby: *Az imádságról* (OHI), 1. f.); ld. még Francis Schaeffer: *Igaz lelkiség* (FSIL, ld. hivo.hu/fsilkiv.htm) és D.A. Carson: *Praying with Paul: A Call to Spiritual Reformation* (Pállal imádkozva – Felhívás lelki megújulásra, Baker, 1992, 2014). Az utóbbi könyv **Pál imádságait** tárgyalja (Róm 1,8-10; 10,1; 11,33-36; 15,5k.13.33; 1Kor 1,4-9; 16,23; 2Kor 1,3-7; 2,14-16; 9,12-15; 12,7-9; 13,7-9; Gal 6,18; Ef 1,3-8.15-23; 3,14-21; Fil 1,3-6.9-11; 4,6k.23; Kol 1,3-14; 1Thessz 1,2k; 2,13-16; 3,9-13; 5,28; 2Thessz 1,3k; 2Thessz 1,11k; 2,13k.16k; 3,1-5.16; 1Tim 1,12.17; 2,1-6; 2Tim 1,3-7.16-18; 4,22; Tit 3,15; Filem 4-7). Az apostol imakérései is tanulságosak; többnyire az evangéliumért és annak terjedéséért kér imádságot (Ef 6,19k [bátorságért 2-szer, vö. 1Kor 2,1-3]; Fil 1,19k; Kol 4,3k; 2Thessz 3,1), továbbá védelemért (Róm 15,30-32 [és útja sikeréért]; 2Kor 1,10k; 2Thessz 3,2). (E listák forrása: kevinhalloran.net/six-observations-from-the-prayer-requests-of-the-apostle-paul.) Imádkozik egyéni és csoportos megtérésért (ApCsel 26,29; Róm 10,1). Az imádságon alapuló élet (és Isten vezetésének keresése) gyakorlati megvalósulására talán a Schaeffer házaspár mutatta az egyik legjobb modern példát, ld. Edith Schaeffer: *L'Abri-közösség* (Harmat, 2020, issuu.com/harmatkiado/docs/labri_kozosseg_lapozgato). Hasznos könyv még James és Joel Beeke: *Az egészséges imaélet elsajátítása* (Presbiteriánus, 2022).

** Pál imádságait pl. olyan olvasztótégelyhez hasonlítva, amelyben missziós projektek születnek (5. f., 20. jn.).

*** Mounce írja az 1Tim 4,4-5-öt magyarázva (WBC, 2000): „Az étkezések előtti imádság megszokott volt a zsidóknál és Krisztus szolgálata idején”.

6. **Más kegyelmi eszközök.*** A **jellemformálás** további eszközeit illetően ld. Kenneth Boa már említett kiváló könyvét (KBCHI). David Mathis *Habits of Grace* (Kegyelmi szokások, Crossway, 2016) c. kis könyvében három csoportba sorolva nagyon tömören és vonzóan mutatja be a kegyelem eszközeit: (1) Ige (Isten hangja), (2) imádság (Isten füle), (3) közösség (Isten teste).** Isten szuverén módon, tetszőlegesen adhatja kegyelmét, de többnyire az Igéjében kijelentett módokon teszi. John Piper szerint a keresztény élet lényege „annak megtanulása, hogy a kegyelmet nem helyettesítő módon küzdjünk az örömért” (1. f., 4. jn). Ezt alapvetően a Krisztusba vetett hit által, az evangéliumból táplálkozva kell tennünk – a kegyelmi eszközök sosem automatikusan („ex opere operato”) működnek. Mathis az alábbi eszközöket említi: (1) a Biblia olvasása, tanulmányozása, memorizálása, igehirdetések hallgatása, elmélkedés az Igén; (2) egyéni és csoportos imádság, böjt, naplóírás, csend és magány; (3) közösség gyakorlása, közös imádat és tanítás, bemerítkezés, úrvacsora, gyülekezeti fegyelem – kiegészítve a misszióval, az adakozással és az időbeosztással. Bolyki László *Apák és fiúk – A férfivá válás útján* c. könyve az érett férfiak jellemzőit és fejlődését mutatja be kiválóan. Martyn Lloyd-Jones írja az önfegyelemről (ami egyébként a Lélek gyümölcse; kérjük Tőle és törekedjünk rá): „olvassuk el bármely szent életét, és azonnal látni fogjuk, hogy a legfőbb jellemzőjük az önfegyelem és a rend volt. Kivétel nélkül ez az egyetemes tulajdonsága Isten valamennyi emberének... Nyilvánvalóan ez teljes mértékben igeszerű és okvetlenül fontos.” Ld. M.L.J.: *Hullámvölgyben* (Harmat, 1993), 128. o., idézi *Agape Leadership,* 64. o.

* **Kegyelem:** Pál (és Péter) minden levelét azzal a köszöntéssel kezdi, hogy kegyelmet és békességet kíván (és minden levelét a kegyelem jókívánságával [vagy ígéretével] fejezi be). Az 1Timóteus esetében hozzáteszi az irgalmat is, ami a magyar „kegyelem” szó egyik közeli párja, a büntetés elengedésére (is) utal. Viszont a görögben a *kegyelem* (kharisz) inkább pozitív tartalmú, és azt jelenti: kedvesség, báj, jóindulat, jóakarat, szíves gondoskodás, hála stb. (VZSÚSZ). A Róm 6,14 szerint mi már nem a törvény, hanem a kegyelem (uralma) alatt élünk.

** Jóval részletesebben teszi ezt Donald S. Whitney *A keresztyén és a lelki fegyelem* c. könyvében (KIA, 2000). Ld. még hivo.hu/jellem.htm, KBCHI, kül. 6–7. f.

1. Az apostoli és bibliai tekintély természete

Bevezetés: A Biblia végső tekintélye és világossága

1. Hívő keresztényként aligha vonhatjuk kétségbe, hogy nemcsak az igazságot illetően, hanem minden más szempontból is **Istené a végső tekintély.** Ezt a tekintélyt ma mindenekelőtt Isten szava („Igéje”) közvetíti számunkra (objektív módon). Isten szólt hozzánk, kijelentést adott, kinyilatkoztatva magát a próféták által az Ószövetségben, majd a legteljesebb módon élő Igéje, Jézus Krisztus, a testet öltött Isten által, akinek életét, tanítását és akaratát az általa kiválasztott apostolok (valamint néhány esetben az ő tekintélyükkel élő követőik) jegyezték fel az Újszövetségben, amely az Ószövetséggel együtt Isten teljes írott kijelentését, Igéjét alkotja. Az Ő jelleme a garancia arra, hogy szava igaz és megbízható.

2. **Maga Jézus adott nekünk parancsot, tanítást és példát arra, hogyan viszonyuljunk Isten írott kijelentéséhez.** *„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy betöltsem azokat. Mert bizony mondom néktek, hogy amíg az ég és a föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző sem vész el a törvényből, míg minden be nem teljesedik. Tehát ha valaki a legkisebb parancsolatok közül akár csak egyet is eltöröl, és úgy tanítja az embereket, az a legkisebb lesz a mennyek országában; ha pedig valaki ezeket megtartja és tanítja, nagy lesz az a mennyek országában”* – mondta híres hegyi beszédében (Mt 5,17-19; az ióta a görög ábécé legkisebb betűje; a megfelelő héber „jod” pedig a legkisebb héber írásjel). A zsidó szóhasználatban „a törvény” időnként – „a törvény és a próféták” pedig mindig – a teljes Ószövetséget jelentette. Jézus szerint tehát **az Ószövetség nem csupán az utolsó szóig, hanem a legutolsó betűig érvényes** és beteljesedik (vö. Jn 10,35). Maga is így használta fel, amikor megkísértette a Sátán (Mt 4,1-11, különösen 4. v.: *„Meg van írva: Nem csak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, amely Isten szájából származik”*) vagy a feltámadást tagadó szadduceusok csoportja (Mt 22,23-34): *„A halottak feltámadásáról pedig nem olvastátok-e, amit **Isten mondott nektek:** Én vagyok Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákób Istene? Az Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké”* (31-32. v.). Jézus érvelése arra az „apróságra” épül, hogy amikor Isten megjelent Mózesnek az égő csipkebokorban, nem azt mondta neki: „Én *voltam* Ábrahám Istene...” (amikor még éltek az ősatyák), hanem jelen időben szólt, jelezve, hogy Ábrahám, Izsák és Jákób ma is él. Ráadásul Jézus úgy idézte Mózes (könyvének) szavait, mint amelyeket maga *„Isten mondott”* (Mt 22,23; vö. 2Móz 3,6). Ahogy Pál apostol is mondta: *„A teljes Írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre; hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített”* (2Tim 3,16k). Az „Istentől ihletett” kifejezés

(*theopneusztosz*) más szóval azt jelenti: „Istentől kilehelt”. **Származhat-e Isten szájából tévedés/hazugság?** Ugyanez az igeszakasz azt is tanítja, hogy a Biblia elégséges minden hívő és vezető számára: mindent tartalmaz, ami a teljes felkészültségünkhöz szükséges (bővebben ld. WGST, 8. fejezet).

3. Ezért oly találó Grudem fent idézett meghatározása, melyet a **Biblia tekintélyére** adott: „A Biblia minden szava Isten szava olyan értelemben, hogy aki nem hisz vagy nem engedelmeskedik a Biblia bármely szavának, az Istennek nem hisz vagy nem engedelmeskedik.” (Egyébként ez teljes összhangban van a miatyánk harmadik kérésével [*„legyen meg a te akaratod”,* Mt 6,10]: Királyunk [és Hadvezérünk] akarata, szava, óhaja parancs – nem a kibúvókat keressük alóla [a parancsmegtagadás szóba sem jöhet], hanem **minden kívánságát lessük szeretett Vőlegényünknek** [2Kor 11,2]!) Az isteni tekintély legfőbb letéteményese, közvetítője és garanciája tehát **Jézus Krisztus. Ő az isteni kinyilatkoztatás kulcsa;** legfőképpen Ő maga szavatolja, hogy mind az Ószövetség, mind az Újszövetség teljes egészében, minden szavában Isten hozzánk intézett tévedhetetlen és megbízható kijelentése. Ő választotta ki **apostolait,** akiknek szavai és tettei révén továbbadta tanítását, majd ígérete szerint betöltötte őket pünkösdkor elküldött Szentlelkével, akiről azt mondta nekik: *„ő tanít majd meg titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek”* (Jn 14,26), hozzátéve: *„elvezet titeket a teljes igazságra..., és az eljövendő dolgokat is kijelenti nektek”* (Jn 16,13). A Szentlélek által ihletett apostolok foglalták írásba mindezeket néhány közvetlen követőjükkel együtt, létrehozva az Újszövetség 27 könyvét.

4. Az **apostolok nem homogén csoportot** alkottak (ahogy a helyi gyülekezet presbiterei sem egyformák [1Tim 5,17], ld. a 2.B.1–2. pontokat), hanem különösen kiemelkedik közülük **Péter és Pál** (akikről nemigen lehet eldönteni, melyikük a fontosabb/tekintélyesebb), valamint **János** – e három szerző tekintélye áll az Újszövetség zöme mögött – és **Jakab.** Az utóbbi valószínűleg nem tartozik a 12 tanítvány közé (ahogy Pál sem) – de az 1Kor 15,7 feltehetően az apostolok közé sorolja (akárcsak az ApCsel 14,14 Barnabást és Pált) –, hanem Jézus testvére volt (D.A. Carson és D.J. Moo: *Bevezetés az Újszövetségbe* [CMBÚ, KIA, 2007], 610–15. o.), akárcsak Júdás (a másik újszövetségi levélíró [Júd 1]; levele a 2Pt-hez kapcsolódva került a kánonba [SZÁD {ld. köv. bek.}, III.2.2.F, 241–3. o.]). Máté a 12 egyike (Mt 9,9; 10,3). Márk maga nem volt apostol, de előbb Pált kísérte egy darabon annak 1. missziói útján (ApCsel 12,25; 15,37-39), majd korai hagyomány szerint a Rómába kerülő Péter kísérője lett.* Lukács Pál apostol kísérője volt annak 2. és 3. missziói útján (ApCsel 16,8.10: *„lementek..., igyekeztünk”* stb.), s ő írta az Apostolok cselekedeteit is. János, a „szeretett tanítvány” a 4. evangélium mellett 3 levelet írt, valamint a Jelenéseket. Nem tudjuk (biztosan), ki írta a Zsidókhoz írt levelet, amely mögött azonban Pál apostol tekintélye áll (CMBÚ, 590–93. o.), és az írás belső tanúsága, tartalmának minősége miatt is tudható, hogy a Szentlélek ihlette. (A hívőben lakozó Szentlélek erősíti meg belső bizonyságtételével, hogy az Ő szavát halljuk, amikor e levelet vagy az Újszövetség bármelyik könyvét olvassuk vagy hallgatjuk).

* 1Pt 5,13; vö. Dán 2; Jel 18,21-24; ld. CMBÚ, 172. o. és Wayne Grudem: *1 Peter: An Introduction and Commentary* (1Péter – Bevezetés és kommentár, InterVarsity, 2009), 1Pt 5,13-nál: „az Újszövetségen kívüli jó bizonyíték van arra, hogy Péter e levél írása táján Rómában volt”.

5. Hasonló következtetésekre jutott Szabados Ádám, a DIVINITY blog szerzője ***Az apostolok hagyománya:*** *az apostoli tekintély és az egyház legkorábbi hagyományának kapcsolata* c. PhD-értekezésében (SZÁD; KGRE Hittudományi Kar, 2018, corvina.kre.hu:8080/phd/Szabados_Adam_disszertacio_vedett_watermark.pdf), melynek konklúziója szerint „az ősegyházban igazolhatóan voltak olyan **tekintélyszemélyek,** akiknek elengedhetetlen szerepük volt egy **tekintélyes – legitim, megbízható és normatív – hagyomány** kialakulásában. [...] Az apostoli hagyomány **Péter, Jakab, János** [az »oszlopok«, Gal 2,9] **és Pál** [a Galata levél írója] közös hagyománya. Ettől a hagyománytól **maguk az apostolok sem térhettek el** [...], mert ez a hagyomány végső soron **Jézus Krisztus hagyománya,** amelyet ők is kaptak, hogy hűségesen megőrizzék és továbbadják.” E hagyomány „az apostolok **Újszövetségben rögzített hagyomány**[a]” (314–16. o., kiemelés tőlem). (Ld. az apostoli utódlásról szóló alábbi A. pontot is, valamint az ApCsel 17,11-et, mely megerősíti, hogy Pál apostol is alá volt vetve a Szentírás tekintélyének [vö. PCG, 5. f., 6. j.].) Erre utaltak a reformátorok is a *sola scriptura* kifejezéssel – hogy ti. a Szentírás a végső tekintély.

6. Elméletileg megtörténhetett (volna), hogy maguk az apostolok eltérnek a Jézustól kapott tanítástól – s tudjuk, hogy a gyakorlatban éppen Péter el is tért attól, amikor Antiókhiában képmutatóan elkülönült a pogánykeresztényektől, úgyhogy Pálnak kellett nyilvánosan megintenie őt (Gal 2,11-14). Pál nyilvánvalóvá teszi, hogy **a Jézustól kapott evangélium** (Gal 1,11k) **tekintélye az „apostoli tekintély” fölött áll;** ő maga is engedelmességgel tartozik annak: *„Viszont ha még mi magunk, vagy egy mennyből való angyal hirdetne is nektek evangéliumot azonkívül, amit mi hirdetünk, átkozott legyen!”* (Gal 1,8)

7. **Elvben szinte minden keresztény hisz a Biblia isteni ihletettségében** – ez a tan megtalálható a Kr. u. 381-es niceai (nikaia–konstantinápolyi) hitvallástól kezdve („Ő [a Szentlélek] szólt a próféták szavával”) az összes történelmi egyház hitvallási irataiban és minden számottevő keresztény hitvallásban. Ennek fényében legalábbis elgondolkodtató, hogy a római katolikus egyház tévedhetetlenséget tulajdonít a saját püspökeinek, tanítóhivatalának, sőt pápájának (is) – a görögkeleti (ortodox) egyházak pedig a zsinatoknak.* Végignézve a katolikus (vagy az ortodox) egyház történetén és jelenlegi állapotán, gondolhatja-e bárki komolyan, hogy inkább az egyházi megnyilatkozásoknak kell hinnünk (melyek tévedhetetlennek mondták ki magukat, függetlenül az egyházi vezetők sokszor égbekiáltóan gyalázatos viselkedésétől, életmódjától) – akkor is, ha nyíltan ellentmondanak Isten kinyilatkoztatásainak (melyek szerint pl. gyülekezeti/egyházi vezetők csakis *„feddhetetlen, egyfeleségű férfiak”* lehetnek [1Tim 3,2.10.12; Tit 1,6])? Ki fogja az Ő ítélőszéke előtt a tűzlángú szempárba nézve megmagyarázni, miért volt jogos az Ő szava helyett az egyháznak és embereinek hinnie? (Jel 1,14-17; 20,11)

* Ld. WRC, 41. o., 22. j(n). A katolikusokat illetően ld. lexikon.katolikus.hu/T/tévedhetetlenség.html és *A Katolikus Egyház Katekizmusa* (KEK), 107., 136.; utóbbi lényegében tévedhetetlennek mondja a Szentírást – de a „Szenthagyományt" is [a gyakorlatban a katolikusok az utóbbit a Biblia fölé emelik], ld. uo., 81–2., archiv.katolikus.hu/kek/kek00050.html#K81). Az ortodoxokat illetően ld. www.hivo.hu/ktma.htm, I.A.3. bek. vége, valamint Wes Tracy és Stan Ingersol: *Here We Stand* (Beacon Hill Press, 1999), 6. f. Magyar kiadása előkészületben: *Itt állunk – A Názáreti Egyház helye a vallási palettán.*

8. Aki **kétségbe vonja a Biblia elégségességét és világosságát*** – pl. arra hivatkozva próbálja megkerülni a bibliai igazságokat, hogy „a Bibliából le lehet vezetni bármit (és mindennek az ellenkezőjét is)" –, az valójában (a gyakorlatban) elveti a Biblia végső tekintélyét, és emberi tekintélyt állít a helyébe (talán épp a sajátját), ami vaskos bálványimádás!** A Biblia kellően egyszerű és világos ahhoz, hogy ha igazán keressük, megtaláljuk benne az igazságot, biztos meggyőződésre jutva abban (*„Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégíttetnek."* [Mt 5,6] *„A Te Igéd igazság"* [Jn 17,17; vö. 7,17; 8,31-32]) – ugyanakkor kellően bonyolult és homályos ahhoz is, hogy aki akar, megmaradhasson a bizonytalan kétségben, tudatlanságban, homályban és sötétségben.

* A Biblia világosságának és elégségességének tanait kitűnően tárgyalja Grudem (ld. a Bevezetés 1. bekezdését).

** Ld. Bevezetés, 2. bek., *a jegyzet.

9. Mivel **az első századokban még „nem volt Biblia"** (nem volt egyértelmű és közismert a bibliai könyvek listája [a kánon], és többnyire a tartalmuk sem állt hiánytalanul a gyülekezetek rendelkezésére), sokkal nagyobb szerepe és tekintélye volt a kevés (és általában üldözött, öldökölt) tájékozott vezetőnek, így könnyebben kialakult és elterjedt az apostoli utódlás és az egyszemélyi gyülekezetvezetés téveszméje.

A. Apostoli utódlás?

1. A római katolikusok, a görögkeleti (ortodox) egyház és egyes („anglokatolikus") anglikánok az **apostoli utódlás olyan fogalmát** vallják, amelyben állítólag (kézrátétellel) „fölszentelt püspökök töretlen lánca vezet el egészen az apostolokig,* és csak az ilyen püspököknek áll hatalmukban másokat fölszentelni" – írja L. Roy Taylor presbiteriánus (református) lelkész és teológiatanár, megemlítve az úgynevezett „Landmark" (határkő) baptisták nézetét is, mely szerint a hívők bemerítését és a kongregacionalista egyházkormányzást gyakorló (független) helyi gyülekezetek töretlen lánca vezet el a jelentől az első századig. Taylor hozzáteszi, hogy a presbiteriánusok, a lutheránusok és más anglikánok szerint „a **valódi apostoli utódlás** nem más, mint annak a hitnek a vallása és terjesztése, amelyet az Újszövetséget is megíró apostolok adtak át az egyháznak, valamint annak az apostoli gyakorlatnak a követése, hogy az ember engedelmeskedik Isten Szentírásban kijelentett akaratának." (WRC, 94. o., 58–9. jn.) Másvalaki így fogalmazott: „A valódi katolicitás nem utódlást, hanem birtoklást jelent; nem történelmi pedigré, hanem a lelkiség azonossága. Csak azok formálhatnak jogot az igaz evangéliumi gyülekezetnek erre az ismertetőjelére, akik magukénak mondhatják és tanúsítják az apostolok tanait, lelkületét és életét" (idézi PCG, 5. f., 3. j.).

* Az anglikánok másik része és más, szintén püspöki rendszerben működő felekezetek nem ezt a fajta apostoli utódlást tanítják, inkább a „történelmi episzkopátust", melyet az egyház korai hagyományának tartanak, de nem tudják/akarják visszavezetni magukat püspökök töretlen láncán át az apostolokig (PCG, Bev., 15. j.).

2. Peter Toon anglikán lelkész és teológiatanár az apostoli utódlás elsőként említett, fizikai változatát részesíti előnyben, amely azonban számos problémát fölvet (nem utolsósorban azt is, hogy a római katolikus egyház még nem ismerte el hivatalosan az anglikán püspökök „apostoli utódlását", WRC 46. o., 30. j.), és az ezekre adható válaszok **a fenti 2., lelki értelemben vett apostoli utódlás helyességét igazolják:** (1) Hamarosan (az alábbi 2.A.2. pontban) látni fogjuk, hogy az Újszövetségben a püspök és a presbiter fogalma azonos, ráadásul nincsenek egyedüli püspökök, hanem mindig több püspök=presbiter áll a helyi gyülekezet élén. Jézus az általa kiválasztott apostolok közül egyiknek sem adott a többiekénél nagyobb hatalmat – bár amint láttuk, egyes apostolok (pl. Jakab, Péter, Pál és János, Gal 2,9) bizonyos értelemben idővel kiemelkedtek a többiek közül –, sőt Pál meg is feddte Pétert (Gal 2,11). Ugyanígy az apostolok mindenütt több presbitert állítottak a gyülekezet élére, sosem adva egyetlen ember kezébe a végső (emberi) hatalmat. (2) Az Újszövetség nem tanítja az apostolokat felváltó püspökök csoportjának létezését, és nem utal arra, hogy az apostoloktól kezdve a kézrátétellel kirendelt/fölszentelt emberek töretlen láncára lenne szükség. Pált és Barnabást pl. nem a jeruzsálemi apostolok rendelték ki, hanem az antiókhiai gyülekezet tagjai tették rájuk kezüket és küldték ki őket (ApCsel 13,3; Pál és Barnabás meglehetősen „formabontóan" lett apostollá is, ApCsel 14,14). Timóteust nemcsak Pál rendelte ki, hanem egy presbitérium (1Tim 4,14; Károli-ford.), amelynek Pál is tagja lehetett (2Tim 1,6). Végső soron maga az Úr rendeli ki a szolgálókat, s a „kirendelés/fölszentelés" csupán ennek hivatalos elismerése. Ha tehát (általában) a gyülekezetnek kell megválasztania a presbitereit (ld. alább), akkor ezt a gyülekezetnek kell elismernie is, nem pedig egy külső „püspöknek". Pál megbízta ugyan Timóteust: *„amit tőlem hallottál sok tanú előtt, azokat add át megbízható embereknek, akik mások tanítására is alkalmasak lesznek"* (2Tim 2,2), de egyrészt itt nem püspökökről beszél (akkor sem, ha azok [más szóval a presbiterek] különösen alkalmas jelöltek [lehetnek] mint „mások tanítására is alkalmas", megbízható emberek [vö. 1Tim 3,1-7]), másrészt a Páltól nyilvánosan hallottakat kellett továbbadni, ami szintén a lelki értelemben vett apostoli utódlást részesíti előnyben. (3) Az Újszövetség egyáltalán nem utal az apostolok utódaira, az apostoli tisztség továbbadására. A kirendelés általi utódlás csak később jelenik meg az egyházban; sem Ignatiosz, sem a Didakhé nem beszél róla (sőt utóbbi a gyülekezet feladatának mondja a püspökök és diakónusok kinevezését, 15,1).

Az apostoli tisztség egyedi; nem adható tovább (PCG, 1. f., 23. jn.). (4) A püspöki rendszer kialakulása tehát az újszövetségi normáktól való eltérést jelentette, mivel az emberek nem voltak megelégedve a választott helyi presbiterek rendszerével, amely az 1. században mindenütt igen jól működhetett (WGST, 47.C.1.).

3. **Isten országában nem a fizikai utódlás a döntő** szempont, **hanem a lelki utódlás** (egyszóval a hit[hűség] – a görög *pisztisz* szó hitet és hűséget is jelent, vö. a „híven=hűen" és „hitves=hites/törvényes házastárs" [és hű {hit}társ] szavainkkal). Ezért lehetünk „pogány" létünkre mi is Ábrahám (lelki) utódai és így Isten ígéreteinek és áldásainak örökösei: *„Azért adatott tehát az ígéret a hit alapján, hogy kegyelemből legyen, és így bizonyos legyen az ígéret Ábrahám minden utóda számára: nem csak a törvény alatt élőknek, hanem az Ábrahám hitét követőknek is. Ő mindnyájunk atyja Isten színe előtt, ahogyan meg van írva: »Sok nép atyjává tettelek.«"* (Róm 4,16-17; vö. 4,11-13; 9,8 és 2,28k: *„nem az részesül dicséretben, aki külsőleg zsidó, aki testén külsőleg van körülmetélve, hanem az részesül dicséretben – mégpedig nem emberektől, hanem Istentől –, aki belsejében zsidó, aki nem betű szerint, hanem szívében a Lélek által van körülmetélve."*) Isten választott népe, Izráel az ószövetségi időkben sorozatosan elbukott, s végül vallási vezetőivel az élén gyakorlatilag az egész nép intézményesen elutasította és halálra ítélte a Szentírásukban sokszor megjövendölt és általuk várva várt Messiást. Ám volt egy csekély, hithű maradék, amely hitt Isten Szavának és Fiának. Ők voltak Ábrahám igazi utódai. Ugyanígy, nem a fizikia kézrátételek töretlen lánca biztosítja Isten igaz gyülekezetének/egyházának mai hithű maradékát, hanem az, hogy tanításában és gyakorlatában az igaz, apostoli alapra (Isten írott és élő Igéjére) épül (ld. még a kézrátétel alábbi tárgyalását a 2.B.4.1–2-ben).

4. Paige Patterson baptista lelkész és teológiatanár írja Peter Toon írására reagálva: „nagyon kevés olyan 16. századi reformátorról tudok, aki úgy vélte, hogy Isten valaha is tanú(ságtétel) nélkül hagyta volna magát. Ők hozzám hasonlóan hitték, hogy **az egyházat** Konstantin idejére – de a kereszténység illegális voltát megszüntető rendelete nyomán mindenképpen – **»elborította a pogány szinkretizmus«** [különböző vallási irányok elemeinek elegyítése, (felszínes) összehangolása]. Sosem láttam valóban meggyőző bizonyítékot az ellenkezőjére, bár Róma – és szerintem Peter Toon – állandóan próbálkozik. Ez a konklúzió nem feltételezi, hogy Kr. u. 313 után nem voltak valóban újjászületett hívők. Azt sem állítja, hogy nem voltak olyan helyi gyülekezetek, amelyek elutasították a konstantini szintézist, s az Újszövetségben lefektetett út tisztaságára vágytak és törekedtek." (WRC, 107. o., 67. jn.) Alighanem a legtöbb protestáns egyetértene abban, hogy bár manapság a kereszténységen belül **a római pápa „apostoli utódlása" a legbiztosabb,** a kirívóan tévtanító szektákat nem számítva **ő tért el leginkább az apostoli hittől,** az egészséges bibliai tanítástól (ezt nem kizárólag a mostani pápára értem, hanem mondjuk az utóbbi fél évezred pápáira) – lásd pl. az egyházkormányzás kérdését (a nőtlen és gyakran hetero- és homoszexuális [sőt pedofil] botrányokba keveredő papokat is beleértve – miközben az 1Tim 3 és Tit 1 a gyülekezet minden vezetőjétől megköveteli a következőket: *„feddhetetlen, egyfeleségű [egynőjű] férfi..., aki a maga háza népét jól vezeti, gyermekeit engedelmességben és teljes tisztességben neveli"*). Az emberi természet és az egyháztörténelem minimális ismeretében aligha számíthatunk másra. Ha Urunknak már a Jelenések könyvében **figyelmeztetnie kellett az akkori gyülekezeteket** a köztük levő súlyos tévtanításokra és a gyakorlatuk elhajlásaira (Jel 2,15k.20; 3,1.14-19.; stb.), valamint ennek akár végzetes következményeire (*„Emlékezzél tehát vissza, honnan estél ki, térj meg, és tedd az előbbiekhez hasonló cselekedeteidet, különben elmegyek hozzád, és kimozdítom gyertyatartódat a helyéből",* Jel 2,5) – pedig a vezetőik apostoli felhatalmazásában nemigen kételkedhetünk (ApCsel 18–19 stb.) –, akkor nyilván semmi meglepő nincs abban, hogy a keresztény egyház az egymást követő nemzedékek során (különösen a 380-ban történő államvallássá válása után) durván eltért az apostoli hittől és gyakorlattól (dacára minden fizikai apostoli utódlásnak). Ezt illusztrálja az Antiókhiai Melkita Görögkatolikus Egyház is, amely bizánci rítusú keleti katolikus egyház (a római katolikus egyház saját jogú részegyháza). A melkita görögkatolikusok az antiókhiai első keresztény közösségekig vezetik vissza származásukat, egyes teológusok szerint ez a világ legrégebbi, folyamatosan létező keresztény közössége (talán lokális értelemben; globálisan persze a római katolikusok is ilyenek). Ennyit a „Landmark" jellegű „gyülekezeti utódlásról" és társairól. Bővebben ld. Leonardo De Chirico: *Azonos szavak, külön világok – Római katolikusok és evangéliumi keresztyének ugyanabban az evangéliumban hisznek?* (LCASZ, Evangéliumi Kiadó, 2024), 2. f.

5. Jól példázza mindezt Athanasziosz (Atanáz), a 4. századi alexandriai püspök (pátriárka) is, akinek idejében a kereszténység zöme az arianizmus eretnekségébe esett, beleértve a püspökök többségét és a római „pápát" is. Athanasziosz viszont kiállt a Szentháromság bibliai igazsága mellett, gyakorlatilag egyedül szállva szembe a (keresztény) világgal. Innen a mondás: „Athanasziosz contra mundum". Ld. Szabados Ádám írását a hasonló irányba tartó Ferenc pápáról (meleg párok megáldása, divinity.szabadosadam.hu/?p=35081), valamint a Wikipédia cikkét (en.wikipedia.org/wiki/Athanasius_of_Alexandria) és az egyháztörténelemről írt tanulmányomat (*Egyháztörténelem – Válás, [újra]házasodás, szex a keresztény egyház történetében* [HRET], A.3.iv. pont). Az egyháztörténelem tehát azt mutatja, hogy a pápa és a vele közösségben levő püspökök testülete (vagy akár az egész egyház) eltérhet Isten változatlan, örök és tévedhetetlen kinyilatkoztatásától, de hívőként ilyenkor is az utóbbi mellé kell állnunk – akár egyedül is.

B. A római püspök/pápa (Péter) elsősége?

1. A **Mt 16,15-20**-ban a következő párbeszéd hangzik el Jézus és tanítványai között (vö. 13. v.): *„[15]Erre megkérdezte tőlük: »Hát ti kinek mondotok engem?« [16]Simon Péter megszólalt, és így felelt: »Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.« [17]Jézus így válaszolt neki: »Boldog vagy, Simon, Jóna fia, mert nem test és vér fedte fel ezt előtted, hanem az én mennyei Atyám. [18]Én pedig ezt mondom neked:* ***Te Péter vagy, és én ezen a kősziklán építem fel egyházamat,*** *és a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta.*

*[19]**Neked adom a mennyek országának kulcsait, és amit megkötsz a földön, kötve lesz az a mennyekben is, és amit feloldasz a földön, oldva lesz az a mennyekben is.«***
[20]Azután megparancsolta tanítványainak: ne mondják meg senkinek, hogy ő a Krisztus." (A „Krisztus" eredetileg görög szó, „Felkentet" jelent; héber megfelelőjének magyaros alakja a „Messiás".)

2. A 17-19. versek csak Máténál szerepelnek; Márk (aki korai hagyomány szerint a Rómába kerülő Péter kísérője volt, ld. a Bevezetést) és Lukács kihagyja őket az esetről szóló beszámolójából (Mk 8,27-30; Lk 9,18-21), János pedig egyáltalán nem említi az esetet. **Az evangélium mint az életrajzot és az igehirdetést ötvöző sajátos irodalmi műfaj** megengedhet némi szerzői szabadságot az események sorrendjét illetően (akárcsak a korabeli életrajzi műfajok jelentős része, ld. CMBÚ, 113–4., 191. o.). **A négy evangélium eltérései** egyrészt ebből adódhatnak, másrészt abból is, hogy Jézus a tanítók általános szokása szerint gyakran ismételhette önmagát (pl. csak Máténál hatszor hangzik el szájából az *„ott lesz majd sírás és fogcsikorgatás"* mondat: Mt 8,12; 13,42.50; 22,13; 24,51; 25,30; kétszer beszél a válás utáni újraházasodás tilalmáról [Mt 5,32; 19,3-12, ld. *Holtig hű házasság – Válás és újraházasodás a Biblia szerint* c. írásomat, HRHH]; stb.), ezért a hasonló mondásai/beszédei eltérő esetekből is származhatnak. Az esetleges „összeegyeztethetetlen" eltérések tehát nem tévedést jelentenek, hanem egyfelől a műfajból és Jézus tanítói gyakorlatából adódó jogos szabadságot, másfelől a szuverén Szentléleknek mint a szöveg ihletőjének köszönhető gazdagságot: amit belőlük megtudunk Jézusról, az mind színigaz – mondhatni, „úgy is történhetett (volna)", és ha esetleg nem is pont úgy (abban a sorrendben) történt, az valójában nem cáfolja sem a valóságot, sem a Biblia Jézusra vonatkozó bármely mondanivalóját, hanem kiegészíti, pontosítja, gazdagítja azt. Tehát a négy evangélium mindegyike önmagában is megáll és igaz, mind különálló mondanivalóval rendelkezik, együttesen pedig megnégyszerezik a Jézusról szóló igaz ismereteinket, különböző oldalakról és szempontokból mutatva be Őt – szinte úgy, mintha nemcsak egy, hanem négy életet élt volna végig. (Természetesen az evangéliumok összevetésének és a tényleges történések vizsgálatának is van létjogosultsága.) Meg kell tanulnunk valóban úgy olvasni a Biblia minden egyes könyvét, mint csakugyan szóról szóra Isten szájából származó igazságot (ld. hivo.hu/00biblia.htm).

3. Simon Péternek Jézus adta a **„Kőszikla"** (héberül Kéfás, görögül *Petrosz*) nevet (Jn 1,42). Jézus a Mt 16,18-ban a hímnemű Petrosz főnév nőnemű párját használja (*petra*). „Sok konzervatív bibliakutató azt tartja a két különböző nemű görög kifejezés miatt, hogy **Jézus önmagára építi gyülekezetét.** Mások úgy vélik, hogy a gyülekezet **Péterre és a többi apostolra mint alapkövekre épül** (Ef 2,20; Jel 21,14). Megint más tudósok azt állítják, hogy a gyülekezet **Péter bizonyságtételén alapszik.** Leginkább azt érthetjük ezen az igeszakaszon, hogy Jézus megdicsérte Pétert, mert tisztán látta, hogy kicsoda [Ő], és bemutatta saját további munkáját, mely a gyülekezet *önmagára* (Jézusra) való felépítése (1Kor 3,11)." (*A Biblia ismerete kommentársorozat,* 8 kötet [KIA, 1997–99], BIK 6:74 [az eredeti szöveg alapján kissé pontosítottam].) Pál apostol az Ef 2,20-22-ben elmondja: *„Mert ráépültetek az apostolok és a próféták alapjára,* ***a sarokkő pedig maga Krisztus Jézus,*** *akiben az egész épület egybeilleszkedik, és szent templommá növekszik az Úrban, és akiben ti is együtt épültök az Isten hajlékává a Lélek által."* D.A. Carson ez utóbbi szakaszt is említve úgy véli, hogy a Mt 16,18 hasonlata szerint az egyház az apostolokra épül, s különösen Péterre, aki több szempontból első az egyenlők közt (EBC, Mt 16,18). **Maga Péter így ír erről:** *„Járuljatok őhozzá, mint élő kőhöz, amelyet az emberek ugyan megvetettek, amely azonban Isten előtt »kiválasztott és drága«; ti magatok is mint élő kövek épüljetek fel lelki házzá, szent papsággá, hogy lelki áldozatokat ajánljatok fel, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által. Ezért áll ez az Írásban: »Íme, leteszek Sionban egy kiválasztott drága sarokkövet, és aki hisz benne, nem szégyenül meg«"* (1Pt 2,4-6).

4. Ha Jézus Péterre (is) gondolt a „kőszikla" említésekor, akkor alighanem **Péternek az evangélium továbbadásában játszott fontos szerepe** (is) a szeme előtt lebegett. Maga Péter jelentette ki a jeruzsálemi gyűlésen: *„ti tudjátok, hogy régtől fogva engem választott ki Isten közületek, hogy az én számból hallják a pogányok az evangélium igéjét, és higgyenek"* (ApCsel 15,7; vö. ApCsel 2,14-42; 10–11). Erre látszik utalni a közvetlen szövegkörnyezet is, mivel a Mt 16,12-ben azt olvassuk: *„Ekkor értették meg, hogy nem azt mondta, hogy a kenyér kovászától óvakodjanak, hanem a farizeusok és szadduceusok* ***tanításától."***

5. Ezzel elérkeztünk Jézus másik talányos kifejezéséhez: ***„Neked adom a mennyek országának kulcsait"*** (Mt 16,19). Jézus másutt így szól: *„Jaj nektek, törvénytudók, mert magatokhoz vettétek az ismeret kulcsát: ti nem mentek be, és azokat is megakadályoztátok, akik be akarnak menni"* (Lk 11,52). **A kulcs tehát általában a valahová való belépés/kilépés hatalmát jelképezheti** (vö. Jel 1,18; 3,7; 9,1; 20,1; Ézs 22,22), a Mt 16,19-ben pedig konkrétan (legalábbis) **a Krisztus evangéliumának hirdetésére való felhatalmazást** (WGST, 46.B; az alábbiak zöme egybecseng Grudem megállapításaival, illetve azokra épül). Péter pünkösdkor és Kornéliusz házában is élt ezzel (ApCsel 2,14-42; 10–11). Ezt a hatalmat elsődleges értelemben más apostolok is megkapták (ők írták le az evangéliumot az Újszövetség lapjain), másodlagos értelemben pedig az összes hívő, mivel továbbadhatják másoknak az evangéliumot, ezáltal megnyitva előttük a mennyek országát.

6. Jézus ugyanakkor **másfajta hatalomra is utalhat** a *„mennyek országának kulcsai"* kifejezéssel, amit nemcsak a többes számú „kulcsok" szóalak jelez, hanem a mondatának folytatása is: ***„és amit megkötsz a földön, kötve lesz az a mennyekben is, és amit feloldasz a földön, oldva lesz az a mennyekben is."*** Szinte szó szerint ugyanez a kifejezés szerepel többes számban **a Mt 18,18-ban a gyülekezeti fegyelmet illetően** (vö. Mt 18,15-20): *„Bizony, mondom néktek: amit megköttök a földön, kötve lesz a mennyben is, amit pedig feloldotok a földön, oldva lesz a mennyben is."* Ráadásul a két kifejezés nyelvtani szerkezete is azonos; Jézus mindkettőben sajátos igeidőt használ, melyet így adhatunk vissza: „[addigra] már kötve/oldva lesz a mennyben is" (ld. az angol NASB fordítást és az ESV jegyzetét, valamint a következő helyeket, ahol ugyanez az igeidő hasonló értelemben szerepel: Lk 12,52; 1Móz 43,9; 44,32). Ez azt jelenti, hogy Jézus ígérete szerint **a hűségesen gyakorolt igehirdetés és gyülekezeti**

fegyelem a hatásában tükrözni fogja a láthatatlan (mennyei) valóságot. Ezt az értelmezést erősíti meg a Mt 16,18 is, mivel ott Jézus megígéri, hogy felépíti egyházát, majd a 19. versben [és a 18,15-20-ban] az egyházba való bejutás és onnan történő kizáratás hatalmával ruházza fel követőit (Pétert, a többi apostolt, sőt mindazokat, akik ketten-hárman összejönnek Jézus nevében, ld. Mt 18,19-20; vö. 17. v.: *„mondd meg a gyülekezetnek. Ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt”;* vö. 1Kor 5–6, ld. az alábbi 4.B. pontot). Egyesek szerint a kötés és oldás nem a gyülekezeti vagy egyházfegyelem gyakorlására utal, hanem a magatartási szabályok alkotásának hatalmára, mert a korabeli rabbinikus irodalomban így használták e kifejezést. Ez azonban sokkal távolabbi párhuzam, mint maga Jézus Mt 18-beli szavai (melyek egyértelműen a fegyelemről szólnak), s kétséges, hogy az Újszövetség előtt voltak-e ilyen rabbinikus párhuzamok, és pláne, hogy Jézus ilyen szakkifejezésként használta volna őket (tény, hogy nem így használta, hanem a gyülekezeti fegyelemre utalva). Tehát **nem korlátlan hatalomról van szó** (bár az „amit” szó [Mt 16,19; 18,18] elég általános jelentésű, és nem egyes személyekre utal, hanem inkább helyzetekre és kapcsolatokra). Csupán valódi bűnökre vonatkozik, melyeket Isten Igéje mond bűnnek. Ugyanígy a bűnbocsánat gyakorlása sem abszolút értelmű, mivel csak Isten bocsáthat meg bűnöket (Ézs 43,25; 55,7; Mk 2,7.10; Zsolt 103,3; 1Jn 1,9). A Mt 16,19; 18,18-beli „oldáshoz” hasonlóan a Jn 20,23-ban is a gyülekezeti fegyelmezés alóli felszabadításról és a kapcsolatok helyreállításáról van szó.

7. Mindezt megerősíti a Mt 16,21-28-beli folytatás is, ahol Jézus az evangélium lényegéről kezd beszélni: szól az áldozati haláláról (közben nagyon keményen „helyreteszi” az Őt elbizakodottan meghazudtoló Pétert), beszél a kereszthordozásról és a lélek örök sorsáról, beleértve az utolsó ítéletet, amikor Urunk *„megfizet mindenkinek cselekedetei szerint”: „[21]Ettől fogva kezdte el Jézus Krisztus mondani tanítványainak, hogy Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, meg kell öletnie, de harmadnapon fel kell támadnia. [22]Péter ekkor magához vonta őt, és feddeni kezdte: »Isten mentsen, Uram, ez nem történhet meg veled!« [23]Ő pedig megfordult, és* ***így szólt Péterhez: »Távozz tőlem, Sátán, botránkoztatsz engem, mert nem az Isten szerint gondolkozol, hanem az emberek szerint.«*** *[24]Akkor Jézus ezt mondta tanítványainak: »Ha valaki én utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztjét, és kövessen engem. [25]Mert aki meg akarja menteni az életét, elveszti, aki pedig elveszti az életét énértem, megtalálja. [26]Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall? Vagy mit adhat az ember váltságdíjul a lelkéért? [27]Mert eljön az Emberfia Atyja dicsőségében angyalaival együtt, és akkor megfizet mindenkinek cselekedetei szerint. [28]Bizony, mondom néktek, hogy vannak az itt állók között némelyek, akik nem ízlelik meg a halált addig, amíg meg nem látják az Emberfiát, amint eljön az ő országával.«”*

8. Az utolsó (28.) versben **Jézus a megdicsőülésére utalt,** melyről a Mt 17,1-től olvashatunk, és amely érthető módon igen maradandó nyomokat hagyott Péterben (meg Jánosban és testvérében, Jakabban) – mintha csak a mennyben járt volna! Így ír az élményről: *„Mert nem kitalált meséket követve ismertettük meg veletek a mi Urunk Jézus Krisztus hatalmát és megjelenését, hanem úgy, hogy szemtanúi voltunk isteni fenségének. Mert amikor az Atya Istentől tisztességet és dicsőséget nyert, és ilyen szózatot intézett hozzá a felséges dicsőség: »Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm«, ezt a mennyből jött szózatot mi hallottuk, mert együtt voltunk vele a szent hegyen.* ***Ezért egészen bizonyosnak tartjuk a prófétai beszédet,*** *amelyre jól teszitek, ha mint sötét helyen világító lámpásra figyeltek, amíg felragyog a nap, és felkel a hajnalcsillag szívetekben. Mindenekelőtt tudnotok kell, hogy az Írás egyetlen próféciája sem ered önkényes magyarázatból, mert sohasem ember akaratából származott a prófécia, hanem a Szentlélektől indíttatva szólaltak meg az Istentől küldött emberek.”* (2Pt 1,16-21) Péternek többé nem volt kétsége a Szentírás igazsága és megbízhatósága felől, s **ő az egyik „koronatanú”,** akinek a bizonyságtétele a mi kétségeinket is el kell, hogy oszlassa.

9. A **másik ilyen kiemelkedő „oszlop” Pál apostol** (vö. Gal 2,9), aki „szintén a mennyben járt” (2Kor 12,2-4), egészen rendkívüli módon találkozott a feltámadt Krisztussal (ApCsel 9), és legalább olyan kimagasló eszköze Istennek, mint Péter apostol. Mindkettőjük neve valamivel több mint 150-szer szerepel az Újszövetségben. Lukács (illetve a Szentlélek) szinte egyenlőségjelet tesz Péter és Pál jelentősége közé (vö. Gal 2,7), igen feltűnően kifejezve ezt pl. az ApCsel 3,1-16 és 14,8-18 párhuzamaiban: *„születése óta sánta férfi”* (3,2; vö. 14,8); *„Péter pedig Jánossal együtt rátekintett”* (3,4; vö. 14,9 [*atenizó,* „rászegezte szemét”, Csia-ford.]); *„járkált, ugrándozott”* (3,8; vö. 14,10 [ugyanaz a két ige mindkét versben!]); *„a templomnak abba a kapujába”* (3,2; vö. 14,13); az emberi „tömjénezés” elutasítása (3,11-16, különösen 12. v.; vö. 14,11-18, különösen 15. v.). (Ld. Craig S. Keener: *Acts: An Exegetical Commentary* [Az Apostolok cselekedeteinek exegetikai magyarázata, Baker Academic, 2013], a 3,1-11 magyarázatánál.) Mindkét apostol halottat támasztott fel (ApCsel 9,36-42; 20,6-12); Péternek az árnyékát is keresték a gyógyulni vágyók, Pál esetében pedig a testén levő kendőket is felhasználták betegek meggyógyítására (ApCsel 5,15; 19,12). Pál a „pogányok apostola” volt (Róm 11,13), Péter a zsidóké (Gal 2,7).

10. Különösen jelentős, hogy Péter egyenlőségjelet tesz Pál „írásai” és az ószövetségi „írások” közé: *„A mi Urunk hosszú tűrését pedig üdvösnek tartsátok, ahogyan szeretett testvérünk, Pál is megírta nektek – a neki adott bölcsesség szerint – szinte minden levélben, amikor ezekről szól. Ezekben van néhány nehezen érthető dolog, amelyeket a tanulatlanok és az állhatatlanok kiforgatnak,* ***mint más írásokat is*** *a maguk vesztére”* (2Pt 3,15-16). A görög *graphé* ([Szent]írás) szó szakkifejezés; 51-szer szerepel az Újszövetségben, és minden esetben az Ószövetségre vonatkozik (WGST, 3.B. eleje). (Grudem ugyanott rámutat a másik hasonló esetre [1Tim 5,18]: *„Mert azt mondja az Írás: »Nyomtató ökörnek ne kösd be a száját«, és »Méltó a munkás a maga bérére«.”* Az első idézet az 5Móz 25,4-ből való, a második viszont a Lk 10,7-ből!) Ide kívánkozik még a részben már idézett 2Tim 3,14-17, melyben Pál így buzdítja Timóteust: *„De te maradj meg abban, amit tanultál, és amiről*

megbizonyosodtál, tudván, kiktől tanultad, mivel gyermekségedtől ***ismered a szent írásokat,*** *amelyek bölccsé tehetnek téged az üdvösségre a Krisztus Jézusba vetett hit által. A teljes Írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre; hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített."* Íme, a **helyesen értett „apostoli utódlás"!**

11. Az elmondottakat tetézi, hogy a Gal 2,11-14 szerint **Pálnak kellett megintenie az Antiókhiában képmutató módon viselkedő Pétert.** Továbbá, **egyedül Pált „kötelező" követnünk** olyan értelemben, hogy tudtommal csak az ő személyes követésére nézve találunk kifejezett parancsot a Szentírásban – természetesen Krisztus követésén kívül (1Kor 4,16; 11,1k; Fil 3,17; vö. 1Thessz 1,6). Mindez bőségesen igazolja, hogy a római katolikusok e téren is igencsak elvétették a célt. A római püspök (később pápa) elsősége csak évszázadok alatt alakult ki fokozatosan, heves viták és hatalmi harcok, ellenpápák és „bábpápák" kíséretében – amint az a világban is lenni szokott. A pápaság idővel a királyi hatalomnak is fölébe emelte magát, ami a 13. században csúfos bukáshoz, a pápák 70 éves avignoni fogságához vezetett, úgyhogy kénytelenek voltak kiszolgálni a francia király igényeit (en.wikipedia.org/wiki/Avignon_Papacy). Róma ebből sem tanult, s mára gyakorlatilag menthetetlenné vált: dogmái és hierarchiája – többek között épp a pápai tévedhetetlenség tana – révén bebetonozta magát a súlyos tévedésekbe (ld. Leonardo De Chirico írásait [vaticanfiles.org], különösen LCASZ [3. f.]). Ld. még az 5.A. pontot.

12. Strauch megállapítja: „**Pál** írta az Újszövetség nagy részét. Útitársával, Lukáccsal együtt ők írták meg az Újszövetség több mint ötven százalékát. *Pál az evangéliumot és a gyülekezetet meghatározó szavak és teológiai fogalmak nagy részének építőmestere.* Pál tehát páratlan szerepet játszott a keresztyén hit megalapozásában és kifejtésében. Mivel ő Jézus Krisztus apostola, amit Pál tanít, azt Krisztus tanítja. Amit Pál megparancsol, azt Krisztus parancsolja meg. *Pál Krisztustól kapott hatalmat arra, hogy írott utasításokat adjon a gyülekezeteknek, ezért engedelmeskedni kell neki.* Pál evangéliuma Krisztus evangéliuma. Végső soron tehát Pál presbitereknek szóló parancsa Krisztus parancsa, mely nemcsak az első századi presbitereknek szól, hanem a későbbi nemzedékek összes alpásztorának is." (ASBGY2, 7. f. eleje.)

C. Összegzés

1. Jézus apostolainak halálával **az apostolság megszűnt** – olyan értelemben bizonyosan, hogy lezárult a kánon (a Bibliához tartozó írások sora, melyek az Újszövetségben az apostolok tekintélyén alapultak), és le lettek fektetve az egyház alapjai (Ef 2,20; 1Kor 3,10; ld. az alábbi 3. bekezdést is). Ma a (Péterhez és Pálhoz hasonló) **apostolok és segítőik** (a Timóteusok és Tituszok) **helyét a Biblia foglalja el.** Mindez óvatosságra int a Biblia (különösen az Újszövetség) értelmezése terén. Egyrészt látnunk kell az **átmeneti időszakot** és annak különféle vonásait és következményeit, nem vonva le belőlük téves következtetéseket a mára nézve. Másrészt óvakodnunk kell attól, hogy **túlzásba esve korfüggőnek tekintsünk az Igében mindent** (legalábbis minden olyan elemet, amit kellemetlennek találunk). Kellő körültekintéssel megmaradhatunk az egészséges középúton, különbséget téve az átmeneti, valóban korhoz kötött összetevők és a maradandó elvek, tanítás között – szem előtt tartva, hogy az apostolok óta *„az utolsó időkben élünk"* (1Kor 10,11), vagyis nem történt azóta lényegi változás (bármilyen korszakos elméletben higgyünk is). Ehhez természetesen a teljes Biblia (különösen a teljes Újszövetség) alapos ismeretére van szükség – lehetőség szerint némi háttérismerettel is kiegészítve.

2. Paige Patterson írja másutt: „Az őskeresztény egyházban a hatalmi séma a következő: Az Atya Jézusra ruházott minden hatalmat mennyen és földön (Mt 28,18). Ő átadta ezt a hatalmat az apostoloknak és az egyháznak (Lk 10,19), bár bizonyos korlátokkal. A Krisztusról szóló apostoli tanúságtétel, amely az Újszövetségben található, Isten apostolok általi hangjának minősül (1Kor 14,37; 2Pt 1,21; 3,16), és így teljes hatalommal bír az egyházra nézve. Ezért a gyülekezetek akaratából irányító és vezető vének *általános hatalommal rendelkeznek az olyan ügyek megítélése terén, amelyeket Jézus és a Szentírás nem döntött el.* Semmilyen esetben nem áll hatalmukban a körülmények vagy a kultúra miatt szembeszegülni a Szentírással vagy kivételt téve eltekinteni egyes tanításaitól." (WRC, 146. o., 30. jn.; az idézet forrása Patterson: „The Meaning of Authority in the Local Church" [A hatalom/tekintély jelentése a helyi gyülekezetben], in *Recovering Biblical Manhood and Womanhood* [RBMW, A bibliai férfiúság és nőiség helyreállítása], szerk. John Piper és Wayne Grudem [Crossway, 1991], 258. o.) (Az általam kiemelt részt túl erősnek érzem – mintha alátámasztaná a fent említett rabbinikus nézetet, amely [általános érvényű] magatartási szabályok alkotására ad hatalmat embereknek. Patterson valószínűleg inkább ezektől eltérő konkrét esetekben, tennivalók tekintetében hozott döntésekre gondolt.)

3. Az apostolság imént említett megszűnése ellenére kérdés, hogy **tisztségnek tekinthető-e az apostolság** (ApCsel 1,20; ld. az alábbi 2.C.1. és 3.E.5. pontokat). Szerintem attól függ; bizonyos értelemben külön kategória, mert az apostolokat sosem emberek jelölik ki (sem egyénileg, sem csoportosan). Az apostolságra az újszövetségi kánon kialakulásához és a gyülekezet alapjainak lerakásához volt szükség, utána szerintem értelemszerűen megszűnt (így az apostolsegédség is, ami pl. Timóteus tiszte lehetett, ld. az alábbi 2.B.1. pontot). (Hasonlóan vélekedik Allison is, aki szerint az apostoli tisztség megszűnt, Timóteus és mások pedig Pál különleges megbízottjai/küldöttei voltak, ld. GASS, 7. f., 5. j. is.) Ha valaki esetleg másképp gondolja, akkor az ő feladata a bizonyítás. Pl. mik lennének e „tisztség" betöltésének feltételei (amelyek alapján megállapítható valakiről, hogy apostol [lehet])? (Az ApCsel 1-beli feltételeknek Pál csak részben felelt meg, mégis apostol volt, nem is akármilyen!) Mi az apostol feladatköre? Kikre terjed ki a tekintélye? Csupán helyi hatáskörű apostolokat feltételezni fából vaskarikának tűnik. Ha pedig az újszövetségi apostolokhoz hasonlóan egyetemes tekintélyt tulajdonítunk nekik, akkor ismét

vészesen közel kerülünk a pápasághoz (és az egység reményének szertefoszlásához). Magam nem tudok mai apostol(ok)ról – legfeljebb olyanokról, akik annak hiszik/deklarálják magukat, de aligha akad köztük olyan, aki ne hirdetne tévtanokat, gyakorlatában ne menne szembe az Igével, tehát ne lenne valójában álapostol. Ezek a modern „apostolok" szembemennek az egyháztörténelemmel, melynek „egyetlen nagy alakja sem nevezte magát apostolnak, és mások sem nevezték őket annak – beleértve pl. a következőket: Ágoston, Aquinói Tamás, Luther Márton, Kálvin János, John Wesley, Billy Graham" (GASS, 7. f., 14. jn.).

2. A helyi gyülekezet többes presbiteri vezetése

1. Strauch az idevágó fontosabb igehelyeket (ApCsel 14,23; 20,17-38; Fil 1,1; 1Tim 3,1-7; 5,17-25; Tit 1,5-9; Jak 5,14k; 1Pt 5,1-5) sorra részletesen tárgyaló művében megemlíti a biblikus presbiteri vezetés három legfőbb jellemzőjét: **pásztori, többes és alkalmas vezetés.** Pál apostol az efezusi presbiterek lelkére kötötte: *„Ügyeljetek magatokra és a nyájra mind, amelyben titeket a Szent Szellem felügyelőkül helyezett, hogy pásztoroljátok az Isten (kihívott) gyülekezetét, amelyet saját vére által szerzett meg magának."* (ApCsel 20,28 [Vida]) (ASBGY2, Bevezetés, 4–5. jn.) Strauch ezután R. C. Sproult is idézve felhívja a figyelmet **a bibliaértelmezés** (hermeneutika) **(egyik) legfontosabb elvére:** „a központi, tanító szakaszok elsőbbséget élveznek a másodlagos, nehezen érthető, homályos szakaszokkal szemben" (uo., 8. jn.). „John Murray, a Westminster Teológiai Szeminárium egyik alapító professzora, valamint kitűnő teológus és bibliamagyarázó emlékezetes szavai szerint »A többes vezetést a legvastagabb betűkkel írták az Újszövetség lapjaira, az egyszemélyi vezetés pedig a Krisztus által elrendelt intézmény iránti megvetés jegyeit viseli.«" (Idézi Strauch, uo., 6. jn.) „Krisztus egyik legérdekesebb és legforradalmibb új tanítása az volt, hogy **megfordította a hagyományos vezetői piramist,** melyben a piramis alján levő emberek szolgálják a csúcson levő vezetőt. Krisztus országában a vezetői tisztségek és a hatalom gyakorlása alázattal, szolgai léttel, testvériséggel és krisztusi szeretettel jár. Ez az új, kultúrával ellentétes tanítás tartalmazza azokat az alapvető elveket, amelyek segítségével az újszövetségi presbiterek és általában a keresztyén vezetés témáját vizsgáljuk... A földön valaha élt legnagyobb vezető és tanító szelídnek és alázatosnak mondta magát... Krisztus országában tehát a nagyság vagy elsőség annak jutalma, hogy az ember a földi életben alázatos, önzetlenül szolgál mindenkit, és nagylelkűen feláldozza magát." (ASBGY2, 1. f. eleje, ld. Mt 11,28-30; 23,6-12; Mk 9,35) Ebben a fejezetben előbb a presbiteri tisztség ószövetségi és zsinagógai hátterét, valamint a püspöki (felvigyázói) tisztséggel való azonosságát vizsgáljuk, majd Timóteus és Titusz személyét és a nekik írt leveleket, végül a (lelki)pásztor és az egyszemélyi vezetés kérdését vesszük szemügyre.

A. A presbiteri (püspöki) tisztség

Az Újszövetség a gyülekezet vezetőit leggyakrabban a görög *preszbüterosz* szóval jelöli, melynek jelentése: „presbiter, vén, elöljáró" (MBT-ford.); szó szerint „idősebb"; átvitt értelemben bölcs vezető, irányító (ld. Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi görög–magyar szótár* [VZSÚSZ]). Könyvemben többnyire ehhez a bibliai szóhasználathoz igazodom; általában véve ezt tartom a legegyértelműbb megjelölésnek – bár egyes gyülekezetekben talán célszerűbb pl. az elöljáró megnevezést használni, mert a presbiter szó kissé megtévesztő lehet a református egyházkormányzásban megszokott jelentése miatt. A „tisztség" szót/fogalmat illetően ld. az alábbi 3.E.5. bekezdést (vö. 1Tim 3,1[-13]).

1. Presbiterek (vének) az Ószövetségben és a zsinagógában

1. Ezt a fogalmat az **Ószövetség** szerint az ókori pogányok és zsidók egyaránt ismerték; gyakran jelölhette a várost irányító véneket és/vagy azok tanácsát (pl. 2Móz 3,16; Ruth 4,2; vö. Jel 4,4.10; Dán 7,9.13.22; ld. GASS, 7. f., 16. j[n].). A pusztában vándorló és zúgolódó zsidó nép terhét Mózes soknak találja, ezért Isten így szól hozzá: *„Gyűjts össze hetven férfit Izráel vénei közül, akikről tudod, hogy a nép vénei és elöljárói... Elveszek abból a lélekből, amely benned van, és nekik is adok, hogy veled együtt hordozzák a nép terhét, és ne magad hordozd azt"* (4Móz 11,16-17). Ennek mintájára a zsidó **nagytanács** (szanhedrin) Jézus idején is 70 vénből állt (WRC, 74. o., 14. j.). Az újszövetségi gyülekezet megszervezése sokak szerint valószínűleg a **zsinagógarendszer** alapján/figyelembevételével történt, melyben rabbik, vének és vezetők/elöljárók (*arkhiszünagógosz*) voltak (WRC, 75–9. o., 15–22. jn.; vö. Jak 2,2, ld. alább, 5.B.1.). Zsinagógát fenn kellett tartani minden településen/közösségben, ahol volt 10 legalább 12 éves férfi* (ez a szám a gyülekezet esetében biztosan nincs kőbe vésve, ld. Mt 18,20; vö. ApCsel 19,1-10). Egyesek szerint a zsinagóga élén három laikus vezető állt (*Keresztyén Bibliai Lexikon* [KBL], „Zsinagóga"). A pizidiai Antiókhia zsinagógájában biztosan több zsinagógai elöljáró volt (ApCsel 13,15; vö. Mk 5,22, ld. GASS, 8. f., 156. j.). A fentiek alapján az egyetlen vén (presbiter) mint egyszemélyes vezető „testület" abnormalitás, fogalmi önellentmondás (WRC, 169. o., 55. j. körül).

* Robert Duncan Culver: *Bibliai, történeti és rendszeres keresztyén teológia* (RCRT, 3 kötet, KIA, 2010–14), 3:240, 6.16.III. vége.

2. A presbiteri és püspöki tisztség azonossága az Újszövetségben

1. Az alábbi igékben látni fogjuk, hogy az Újszövetség azonosnak tekinti a presbiter és a püspök tisztségét (ezek az igei érvek annyira erősnek és világosnak tűnnek, hogy nehéz tagadni őket – a Szentírás tekintélyét komolyan vevő teológusok nem is igen teszik). Talán épp azért volt szükség erre a kettős megnevezésre (amely így megkülönböztette ezt a tisztséget a vének hagyományos fogalmától), mert a presbiter (vén) fogalma közismert volt, és ezért más gondolatok is terhelhették. Strauch szerint a presbiter/vén szó a köztiszteletnek örvendő vezetők **jellemére** irányítja a figyelmet, a

püspök/felvigyázó szó pedig az általuk betöltött **feladatra, funkcióra, szerepre** (ASPD, 6. f., 5. jn.).

2. **ApCsel 20:** Amint a Bevezetésben említettem, a presbiteri és püspöki tisztség az Újszövetség szerint azonos. Ez talán az ApCsel 20-ból látható a legvilágosabban. Pál apostol Jeruzsálembe sietve Efezusban nem kívánt hosszabban időzni, ezért *„magához hívatta a gyülekezet véneit”* (*preszbüterosz,* ApCsel 20,16-17), hogy végső búcsút vegyen tőlük, miután mintegy két és fél évig szolgált köztük (CMBÚ, 443. o., ld. ApCsel 19; 20,31; vö. 20,25.37-38), s a lelkükre kötötte: *„Viseljetek gondot tehát magatokra és az egész nyájra, amelynek őrizőivé* [*episzkoposz,* püspök, felügyelő, felelős vezető (VZSÚSZ)] *tett titeket a Szentlélek, hogy legeltessétek* [*poimainó,* gondoz, óv, legeltet (VZSÚSZ), pásztorol (Vida)] *az Isten egyházát* [*ekklészia,* gyülekezet], *amelyet tulajdon vérével szerzett”* (ApCsel 20,28). Tehát nem „a püspököt/lelkipásztort” ÉS „a presbitériumot” hívatta magához, hanem a gyülekezet vezetőségét, amely a presbiterekből, azaz püspökökből állt, s az ő feladatuk volt a gyülekezet pásztori/püspöki irányítása, felügyelete, gondozása, őrzése. Erről bővebben ld. az alábbi 3.6. bekezdést. Pál beszéde, melyet az efezusi presbiterekhez intézett (ApCsel 20,16-38), az újszövetségi gyülekezet vezetőinek szóló egyik legfontosabb tanítás. Strauch részletesen magyarázza, többek közt megállapítva: „Végül az intése inkluzív volt. Szüntelenül intette »mindnyájukat«. Senkit nem tartott túl jelentéktelennek ahhoz, hogy figyelmeztesse és gondoskodjon róla. Mindnyájukon rajta tartotta a szemét. Bárcsak mi is ilyen alaposan és könnyek közti könyörülettel figyelmeztetnénk és készítenénk fel hívő testvéreinket!” (ASBGY2, 9. f. vége.)

3. **1Péter 5:** Ugyanez látható az 1Pt 5,1-4-ben, ahol Péter apostol (akit a [katolikus] egyházban utólag Róma püspökévé, sőt az egyház fejévé, azaz pápává neveztek ki) magát „presbitertársnak” nevezve (ld. alább, C.2.1. bek., 2. j.) mondja a presbitereknek (akik Ázsia tartomány különböző részein éltek, ld. 1Pt 1,1): *„A közöttetek levő presbitereket tehát kérem én, a presbitertárs és Krisztus szenvedésének tanúja, valamint eljövendő dicsőségének is részese: legeltessétek* [*poimainó,* pásztoroljátok (Vida-ford.)] *az Isten közöttetek levő nyáját; ne kényszerből, hanem önként, ne nyerészkedésből, hanem készségesen; ne is úgy, mint akik uralkodnak a rájuk bízottakon, hanem mint akik példaképei a nyájnak. És amikor megjelenik a főpásztor, elnyeritek a dicsőség hervadhatatlan koszorúját.”* Péter rögtön ezután a vezetéssel járó legfőbb veszélyre/bűnre is felhívja a figyelmet: *„Ugyanúgy, ti ifjabbak: engedelmeskedjetek* [vessétek/rendeljétek alá magatokat, Csia/Vida-ford.] *az idősebbeknek* [véneknek (Károli), presbitereknek (Masznyik, vö. Egyszerű ford. [EFO])], *egymás iránt pedig* ***valamennyien legyetek alázatosak,*** *mert az* ***Isten a gőgösöknek ellenáll, az alázatosaknak pedig kegyelmet ad. Alázzátok meg tehát magatokat*** *Isten hatalmas keze alatt, hogy felmagasztaljon titeket annak idején”* (1Pt 5,5-6; vö. 8-9. v.: *„Legyetek józanok, vigyázzatok, mert ellenségetek, az ördög mint ordító oroszlán jár szerte, keresve, kit nyeljen el...”*). A 2. v. a(z új) Károli-fordításban így hangzik: *„legeltessétek Isten köztetek levő nyáját,* ***gondot viselve rá*** [*episzkopeó*] *ne kényszerből...”.* Az *episzkoposz* (püspök) főnév igei alakját (amely ezenkívül csak a Zsid 12,15-ben szerepel az Újszövetségben) a régi görög kéziratoknak csak egy része tartalmazza, s így Metzger mérvadó műve (TCGNT) szerint nemigen lehet eldönteni, hogy hozzátartozik-e az ihletett szöveghez. Mindenesetre ez az olvasat nem befolyásolja érdemben a jelen könyv érvelését és következtetéseit, mivel az ApCsel 20,28 és az itt tárgyalt további igék bőven elég támpontot nyújtanak mindehhez.

4. **Titusz 1 és 1Timóteus 3:** A Tit 1,5-9-ben Pál a presbiterektől elvárt tulajdonságokat kezdi sorolni, majd minden átmenet nélkül áttér a püspökre, s úgy folytatja e tulajdonságok sorát. Felsorolása feltűnően hasonlít az 1Tim 3,1-7-hez, ahol viszont végig püspökről beszél, majd a 8-13. versben rátér a diakónusoktól megkövetelt tulajdonságokra, egy szóval sem említve a presbitereket (viszont csak őket említi az 1Tim 5-ben). A két szakasz (1Tim 3,1-15 és Tit 1,5-9) összevetése tehát szintén a presbiteri és püspöki tisztség azonosságát mutatja. (A Tit 1 az 1Tim 3,6-tól eltérően nem követeli meg, hogy a presbiter *„ne újonnan megtért ember legyen”* – talán azért, mert Krétán minden hívő újonnan térhetett meg; lehet, hogy ezért kellett a gyülekezetek helyett Titusznak kijelölnie a presbitereket [PCG, 1. f., 51. jn.].)

5. **1Timóteus 3 és 5:** Pál az 1Tim 5-ben végig csak a presbiterekről beszél (beleértve a fizetett vezetők [17. v.] és a vezetők intése [19-20. v.] kérdéseit), míg az 1Tim 3-ban csak a püspököktől és a diakónusoktól megkövetelt tulajdonságokról – ráadásul az 1Tim 5,17-ben a presbiternek tulajdonítja a tanítói szerepet, melyet az 1Tim 3,2-ben a püspöknek tulajdonított (WRC, 140. o., 24. j.). Ez is a két tisztség azonosságát jelzi.

6. **Filippi 1:** A Fil 1,1-ben Pál így köszönti a filippibeli gyülekezetet: *„mindazoknak a Krisztus Jézusban hívő szenteknek, akik Filippiben vannak, püspökeikkel és diakónusaikkal együtt”.* Itt is feltűnik, hogy a püspökök (többes számban!) és diakónusok mellett nem esik szó presbiterekről, s mivel igen valószínűtlen, hogy akkoriban Pál tudtával más gyülekezet(ek) püspökei tartózkodtak volna Filippiben, ez az ige is a püspöki és presbiteri tisztség azonosságát erősíti meg. Gyakran nem ismerjük egy-egy **bibliai gyülekezet elindulásának** részleteit – pl. hogyan jutott el a filippi gyülekezet az ApCsel 16-beli kezdettől a Fil 1,1-beli állapotig. Egy gyülekezet sokféleképpen elindulhat, de miután már működik és van vezetése, az nem térhet el a bibliai mintától. Az ApCsel 13–14 alapján úgy tűnik, a kezdeti átmeneti időszakot célszerű minél rövidebbre fogni. „A »felvigyázók« (*episzkopoi*) és kisebb mértékben a »diakónusok« (*diakonoi*) főnevek hivatalos megnevezések voltak a görög társadalomban” – írja Strauch, és hozzáfűzi: „Egyes kommentátorok szerint Pál itt funkcionálisan használja a felvigyázók és diakónusok szavakat a gyülekezet mindazon tagjainak megnevezésére, akik a helyi gyülekezetet felügyelik és szolgálják... A funkcionális nézetet cáfolja Hermann W. Beyer, *episzkoposz,* TDNT, 2:616 és a legtöbb evangéliumi kommentár.” (ASBGY2, 11. f., 1. j[n].) Ugyanott leszögezi, hogy az *episzkoposz* „püspök” szóval való visszaadása „az Újszövetség kora után kialakult egyházi hagyományoknak a bibliai szövegbe való beleolvasása, ami csak fokozza a témával kapcsolatos zűrzavart.”

7. Az *episzkoposz* (püspök, illetve felvigyázó) főnév a fenti négy igeversen kívül (ApCsel 20,28; Fil 1,1; 1Tim 3,2; Tit 1,7) csak az 1Pt 2,25-ben szerepel, ahol Jézusra

vonatkozik: *„Mert olyanok voltatok, mint a tévelygő juhok, de most megtértetek lelketek pásztorához és gondviselőjéhez* [*episzkoposz*]*.”* (Vö. 1Pt 5,4.)

3. A helyi gyülekezet vezetőinek száma

1. Az előző szakaszban láttuk, hogy a helyi gyülekezet vezetőit az Újszövetség hol a *preszbüterosz* (MBT: presbiter, vén, elöljáró), hol az *episzkoposz* (MBT: püspök, őriző) szóval jelöli, ugyanarra a tisztségre utalva e két szóval, s felcserélhetően használva őket. Sehol sem említ olyan gyülekezetet, amelynek tudhatóan egyetlen vezetője lett volna, viszont több esetben kifejezetten egy-egy gyülekezet több vezetőjéről beszél.

2. Ezek közül alighanem a legjelentősebb a **Jak 5,14k:** *„Beteg-e valaki közöttetek? Hívassa magához* ***a gyülekezet véneit,*** *hogy imádkozzanak érte, és kenjék meg olajjal az Úr nevében. És a hitből fakadó imádság megszabadítja a szenvedőt, az Úr felsegíti őt, sőt ha*[*] *bűnt követett is el, bocsánatot nyer.”* Jakab levele általános zsidókeresztény hallgatóságnak szól (*„a szórványban élő tizenkét törzsnek”,* Jak 1,1), mégis feltételezi, hogy mindenütt több „vén” (presbiter) áll a gyülekezet élén.

* „A »ha« (*kan*, ami krázissal, azaz hangösszevonással keletkezett a *kai* és az *ean* szavakból) harmadik típusú feltételes mondatot vezet be, vagyis valószínűbb jövőbeli állapotra utal. »Itt az a feltevés..., hogy a betegség gyakran – nem mindig – a bűn következménye«” (Allison, *The Epistle of James* [Jakab levele], 767, idézi ASBGY2, 25. f., 11. j.).

3. **Efezus (ApCsel 20,17) és Filippi (Fil 1,1)** eseteit az imént láttuk; mindkét helyen több presbiter/püspök vezette a gyülekezetet. **Jeruzsálem** mint az apostoloknak otthont adó első, ős- vagy anyagyülekezet helyzete több szempontból egyedi. Legkésőbb akkortájt, amikor I. Heródes Agrippa megölette Jakab apostolt, Zebedeus fiát, János testvérét (ApCsel 12,1-2; BIK 7:62), a jeruzsálemi gyülekezetben több presbitert találunk (ApCsel 11,30 [vö. 15,23]; Roy Taylor összefüggést lát a két dolog közt, arra utalva, hogy az apostolok így akartak gondoskodni a gyülekezet haláluk utáni működéséről, WRC, 76. o., 19. jn.). (Jakab, Jézus testvére [ld. még az alábbi 5.C.2. pontot] és Péter szerepéről már szóltunk az 1. fejezetben [a Gal 2,9 Jánossal együtt „oszlopoknak” nevezi őket]; Péter „presbitertársnak” nevezte magát [miközben „presbiterekhez” szólt, 1Pt 5,1], Jakab pedig mindenütt több presbitert feltételezett a gyülekezet élén, Jak 5,14.) Úgy tűnik, szintén több presbiter volt a **szíriai Antiókhiában** (ApCsel 13,1), valamint ***„Pontusz, Galácia, Kappadócia, Ázsia és Bitinia”*** gyülekezeteiben, amelyeknek Péter a levelét szánta (1Pt 1,1; 5,1-2) – és alighanem abban a gyülekezetben is, amelynek presbitériuma Timóteusra tette a kezét (1Tim 4,14; Károli-ford.). (WRC, 210. o., 70–72. o.)

4. Az **ApCsel 14,23**-ban Pál (és Barnabás) missziós gyakorlatáról olvassuk: *„Miután pedig* ***gyülekezetenként elöljárókat*** [*preszbüterosz*] *választottak nekik, böjtölve és imádkozva az Úrnak ajánlották őket, akiben hittek”* (vö. ApCsel 13,1-3). Pált a korábban tárgyalt jeles csodatette után Lisztrában megkövezték, s halottnak vélve a városon kívül hagyták (ApCsel 14,8-19). Ezután visszament a városba, másnap elment a mintegy 100 km-re levő Derbébe, onnan pedig visszatért Lisztrába, majd a többi városba, ahol kicsivel korábban már járt (ApCsel 14,20-21; *Bibliai Atlasz* [Magyar Bibliatársulat, 2001], 50. o., 61–64. térkép). Mindez az 1. missziói útján történt (ApCsel 13–14), amelyre Kr. u. 46–47-ben vagy 47–48-ban kerülhetett sor (CMBÚ, 366. o.), tehát nem telhetett el túl sok idő (legfeljebb két év) e gyülekezeti vezetők megtérése és kinevezése közt (különösen Lisztrában [ha ott is voltak ilyenek]) – bár ők akár az Ószövetségben jártas zsinagógai vezetők is lehettek korábban). Ennek fényében különösen megdöbbentő a Róm 15,23k, melyben Pál úgy véli: *„már nincs munkaterület ezeken a vidékeken számomra”* – ezért el akar menni az ismert világ (a Római Birodalom) peremére (Hispániába), bízva abban, hogy a Szentlélek nélküle is befejezi az apostol által megkezdett munkáját. Noha az ApCsel 14,23-ban a „gyülekezet” szó megfelelője (*ekklészia*) egyes számban, a *preszbüterosz* pedig többes számban áll, ha nyelvtanilag esetleg nem egyértelmű, hogy minden egyes gyülekezetben több vezető volt (bár Grudem és különösen Strauch meg az általa idézett források szerint egyértelmű[*]) – de ez a természetes olvasat, amit a fentiek rendkívüli módon megerősítenek[**] (WRC, 293. o., 45. j.). Az ApCsel 14,22 szerint az apostolok *„erősítették a tanítványok lelkét, és bátorították őket, hogy maradjanak meg a hitben, mivel sok nyomorúságon át kell bemennünk az Isten országába.”* E bátorítás/erősítés szerves része volt, hogy városonként presbitereket állítottak szolgálatba az igazság őreiül (vö. 2Tim 2,2; PCG, 5. f., 9. jn.). (Érdekes, hogy Timóteus Lisztrában élhetett, és Pállal annak első missziói útján találkozhatott [amikor Pált megkövezték és halottnak hitték Lisztrában, ApCsel 14,6-23], majd a második missziói úton csatlakozott hozzá [ApCsel 16,1-3] – talán ezért is ragaszkodtak később annyira egymáshoz [Timóteus a fogságban is Pál mellett volt, ld. Kol 1,1; Filem 1; vö. Fil 2,19-20; 1Tim 1,2.18; 2Tim 1,4 stb.]).

* WGST, 47.C.3.a., 51. jn.; ASBGY2, 7. f., 12. j(n). Strauch többek között az alábbiakra hivatkozik: BDAG, *kata* címszó, 512, B.1.d; K. L. Schmidt, *ekklészia,* in TDNT, 3:504.

** A presbiterek („vének”) fogalma is megerősíti ezt; ha nem ez volna a helyzet, azt külön jelezni kellett volna, mert e szó hallatán mindenki vének csoportjára gondolt.

5. Pontosan ugyanez mondható el a **Tit 1,5**-ről, ahol Pál azt írja Titusznak: *„Azért hagytalak Krétában, hogy rendbe hozd az elintézetlenül maradt ügyeket, és* ***presbitereket állíts szolgálatba városonként,*** *ahogyan meghagytam neked”* (a „város” szó görög megfelelője itt is egyes számban áll).

6. Egyesek szerint a gyülekezetekben (melyek általában magánházakban tartották összejöveteleiket) **házanként egy vezető** volt. Grudem (WGST 47.A.2.a. vége, 12. j.) szerint **ez a feltevés minden bibliai alapot nélkülöz,** bár ettől persze még lehet igaz – mint pl. az a feltevés is, hogy **minden krétai presbiter a bal szemére vak volt** (vö. 1Sám 11,2). Ugyanígy alaptalan (sőt a történelmi tények ismeretében inkább téves, ld. 5.A. pont) Culvernek az a feltevése, hogy talán már az apostoli időkben kiemelkedett a presbiterek testületéből az egyikük mint elnök (Culver Ignatioszra hivatkozik, RCRT

3:268, 6.18.5). A hasonlóan alaptalan feltevések további példája, hogy az ApCsel 20,17-38-ban említett efezusi presbiterek az ottani házi csoportok vezetői voltak. Valójában épp ebből az igeszakaszból (és különösen a 28. versből) derül ki, hogy ők maguk felelősek (mindnyájan) az Isten egyházának/gyülekezetének pásztorolásáért/legeltetéséért mint annak püspökei, „őrizői" (ld. az előző, 2. pontot); ráadásul az Efezusban szolgáló (1Tim 1,3) Timóteusnak szóló 1Tim 3 (és a Tit 1) csak e presbiterek (=püspökök [és a diakónusok]) megkövetelt tulajdonságait határozza meg, miközben egy szót sem szól náluk magasabb (vagy alacsonyabb) szintű vezetőről (ahogy a többi újszövetségi igeszakasz sem). Ha Efezusban ekkor „házi csoportok" voltak, akkor lehet, hogy azokat inkább **házi gyülekezeteknek** kellene neveznünk? Az egy „vén" (lelkész) vezette gyülekezet mellett érvelő D.L. Akin is elismeri, hogy nem tudjuk, hány házi gyülekezet volt Efezusban, és azok élén hány vezető állt (PCG, 1. f., 45–6. jn., vö. D.A. Carson hasonló megjegyzésével, idézve uo., 77. jn.).* Azt sem tudjuk, hány *keresztény* lehetett akkoriban egy-egy városban (kivéve Jeruzsálemet, ahol eleinte több ezren voltak, majd az István halálakor támadt üldözés hatására zömmel szétszóródtak, ld. ApCsel 8,1). (Ld. a 4.B.2.ii. pontot és az 1. függeléket, melyből kiderül, hogy pl. Rómában több házi gyülekezet volt, Péter mégis hivatkozhatott az összes római hívőre úgy [is], mint [egyetlen] „gyülekezetre" [1Pt 5,13]; ugyanez mondható el a jeruzsálemi és a korinthusi, sőt részben az antiókhiai és az efezusi „gyülekezetről" [egyes szám, ld. ApCsel 8,1; 11,22; 13,1; 20,17; 1Kor 1,2], szemben pl. „Galácia gyülekezeteivel", többes szám, ld. Gal 1,2). Egyelőre a gyülekezet (többes presbiteri) vezetését illetően mondhatunk bizonyosat (ld. a következő bekezdést); a helyi gyülekezetek függetlenségét és a házi csoportok/gyülekezetek kérdését (valamint a városi gyülekezetekhez való viszonyát) alább vizsgáljuk részletesebben (különösen a 4.B.2.ii. pontban).

* Efezusban, ahol Pál a 3. missziós útja során kb. 2,5 évig tartózkodott (ApCsel 19[,10]; 20,31; CMBÚ, 443. o.), H.W. Hoehner szerint könnyen lehetett több házi gyülekezet (*Ephesians* [Baker, 2002], Bevezetés, 276. jn.). Azonban nincs bizonyíték arra, hogy csakugyan volt. Pál az ApCsel 20,20-ban csak annyit mond: *„hirdettem és tanítottam azt nektek nyilvánosan és házanként".*

7. Tehát mindenütt, ahol ez egyáltalán megállapítható, több presbiter (püspök) állt a helyi gyülekezet élén a **gyakorlatban,** és ezt erősítette meg a (további) **tanítás** is (Jak 5,14; vö. Zsid 13,17*). Hamarosan látni fogjuk, hogy Pál apostol (további) tanítása is ugyanezt erősíti meg (1Tim 5,17; a Pál tekintélyével élő Lukács [illetve a Szentlélek] az ApCsel-ben nyilvánvalóan tanító jelleggel írt Pál gyakorlatáról, ld. pl. a 3,6-8 és 14,8-10-beli két csoda szoros párhuzamait [fenti 1.B. pont]).

* „Ha [a Zsidókhoz írt] levelet egyetlen házi gyülekezetnek írták – amint azt számos tudós véli –, akkor ott több vezető és tanító volt, nemcsak egy." (ASBGY2, 27. f. eleje.)

4. A presbiterek feladatai és jelleme

1. A presbiterek (más néven vének, elöljárók, felvigyázók) **feladatai** a Biblia szerint a következők (vö. ASPD, 2. f. vége): igehirdetés és tanítás (1Tim 5,17); a gyülekezet példamutató vezetése, felügyelete, igazgatása, gondozása (1Tim 3,5; 5,17; 1Pt 5,2k), legeltetése („pásztorolása": táplálás, védelmezés, gyógyítás; 1Pt 5,2; ApCsel 20,28), megvédése a tévtanítóktól (ApCsel 20,28-31; Tit 1,9k), pénzügyeinek kezelése (ApCsel 11,29k; 1Pt 5,2), képviselete más gyülekezetek előtt (ApCsel 11,30; 15,4.22k; 21,18k); az emberek tanítása Isten Igéjére (1Tim 3,2; 2Tim 2,2; Tit 1,9); a szentek felkészítése a keresztény szolgálatra (Ef 4,11k); a tanbeli viták elbírálása (ApCsel 15,2-30; 16,4; 21,18-25; Tit 1,9); az erőtlenek segítése (ApCsel 20,35); a betegekért való imádkozás és olajjal megkenésük (Jak 5,14k); kézrátétel gyakorlása (1Tim 4,14; ld. az alábbi B.4. pontot); számadás Istennek (Zsid 13,17). Mindez 4 pontba sorolható: (1) tanítás-táplálás, (2) védelmezés-őrzés-felügyelet, (3) vezetés-kezelés-irányítás, (4) gyakorlati gondoskodás (ASBGY2, 2. f. közepe).

2. Jeramie Rinne írja: „A vezető, de nem uralkodó elöljáró gondoskodik arról, hogy **Isten igéje és az evangélium központi helyen maradjon** a gyülekezet életében. Önmagát is az ige tekintélye alá kell helyeznie a tanításban, az istentiszteleten, a szolgálatban, hiszen ez őt és a gyülekezetet egyaránt emlékezteti arra, hogy a tekintélye feltételekhez kötött, az abszolút tekintély a gyülekezet életére vonatkozóan a Bibliáé. Olyan elöljárókat kell tehát a közösség élére választani, akik maximálisan tiszteletben tartják a Bibliát (és nem a saját bibliaértelmezésüket helyezik előtérbe). Végtére is az elöljárók olyan mértékben képviselnek tekintélyt Jézus egyházában, amilyen mértékben tanítják, megtartják és érvényre juttatják Jézus szavait. Ahogy William Johnson XIX. századi lelkész fogalmaz: az elöljárók nem törvényhozók, hanem végrehajtók." Rinne **a közösségbe vetett bizalmat** illetően hozzáteszi: „a kongregacionalista szemlélet [ld. alább, 4. f. és 5.C. pont], ha megfelelően gyakorolják, erősíti az egységet és a bizalmat az elöljárók és a tagság között. Az a tudat, hogy a közösség képviseli a végső tekintélyt, kényszerítő erőt jelent az elöljárók számára még komolyabban venni a tanítást és a gyülekezettel való kommunikációt, valamint imádságban Istenbe vetni a bizalmukat." Végül Rinne megemlíti a „komoly paradoxont, [mellyel] minden elöljáró szembesül...: **Egyszerre pásztor és juh,** Jézus követőinek vezetője és Jézus követője... [A]z elöljárók egymás pásztorai." (Jeramie Rinne: *A gyülekezet elöljárói – Isten népének pásztorai* [JRGYE, Paulus, 2023], 84–6., 94. o., ld. alább is, E.3. bek.) A **presbiterek jellemét,** a tőlük megkövetelt tulajdonságokat és megvizsgálásukat illetően ld. a diakónusok tárgyalását (akiknek részben hasonló tulajdonságoknak kell megfelelniük, 3.B.3–4. pont) és a keresztény jellemről szóló írásomat (hivo.hu/jellem.htm). A presbiterek sajátos tulajdonsága, hogy pásztorként jelen vannak a juhok életében, közelről ismerik és szeretik őket – **„birkaszaguk van"** (JRGYE, 33–46. o., idézi ASBGY2, 2. f., 2. jn.)

3. Mark Dever megemlít **3-4 további feltételt,** amelyet a Biblia nem sorol kimondottan a presbiterektől megkövetelt tulajdonságok közé (de levezethető belőlük):

az átlagosnál jobban megértse és magáévá tegye (1) a keresztény hit alapvető tanait (vö. 1Tim 3,2d; Tit 1,9), (2) az adott gyülekezetre jellemző sajátos tanokat és (3) a társadalomban erősen vitatott tanokat, valamint (4) szokatlanul szívén viselje az adott gyülekezet ügyét. Ld. thegospelcoalition.org/sermon/q-a-1-d-a-carson-and-mark-dever-in-south-africa, a vége felé, átirattal.

4.. Hogyan tehetik meg mindezt a laikus, fizetés nélküli presbiterek? „Ahhoz, hogy a sátorkészítők túléljék a három főállást (munka, család és szolgálat), **áldozatos életvitelt** is el kell sajátítaniuk. A sátorkészítőknek megmetszett életet kell élniük, s szó szerint Krisztus szolgálatának ritmusában kell megtalálniuk a kikapcsolódást és a pihenést (Mt 11,28). Késznek kell lenniük elengedni némi karrierbeli előrelépést és egyéni szabad időt a versenydíj elnyerésének kiváltságáért (Fil 3,14). Sokan szeretnének sátorkészítők lenni, ha gazdagok lehetnének és szabadon, kulturáltan élhetnének. Ám az igazság az, hogy a gyülekezetben és a környéken végzett jelentős szolgálat csak áldozat árán érhető el.” (Idézi ASBGY2, 2. f. vége.)

5. A presbiterek egyenlősége és funkcionális változatossága

1. A Biblia szerint a gyülekezet **mindegyik presbiteréről egyformán** elmondhatók az alábbiak (ld. ASBGY2, 3. f., 4–5. jn.): (1) A Szentlélek felvigyázóul helyezte a nyájba annak pásztorolása végett (ApCsel 20,28). (2) Feladata, *„hogy az egészséges tanítással tudjon bátorítani, és meg tudja győzni [feddeni] az ellenszegülőket”* (Tit 1,9; vö. 1Tim 3,2). (3) Ugyanazon bibliai feltételeknek kell megfelelnie, és alkalmasságát nyilvánosan meg kell vizsgálni (1Tim 3,1-7.10; 5,22-25; Tit 1,5-9). (4) Feladata meglátogatni a betegeket és imádkozni értük (Jak 5,14). (5) Biblikus megnevezése: presbiter, felvigyázó (felügyelő), elöljáró, vén, vezető. (6) Gyülekezeti tagként tartozunk neki azzal, hogy becsüljük, szeressük, tiszteljük, megvédjük a rágalmazástól és engedelmeskedjünk neki (1Thessz 5,12-13; 1Tim 5,17.19; Zsid 13,17).

2. „Noha minden presbiter egyenlően osztozik ugyanazon tisztségen, megnevezésen és pásztori megbízatáson, **a presbiterek között nagy változatosság van** ajándékok, élettapasztalatok és az Úr személyes vezetésének az egyes presbiterek életében való megnyilvánulása terén, [valamint] a rendelkezésükre álló idő, verbális képességek, vezetői adottságok, bibliaismeret és tanítási hozzáértés szempontjából.” (ASBGY2, 3. f., 7. jn.) Strauch hozzáteszi, hogy a presbiterek egyéb adottságai, egyénisége terén is jelentős különbségek lehetnek, s az 1Tim 5,17-18 szerint nem (feltétlenül) mindegyikükről mondható el, hogy (1) „a vezetésben bevált”, (2) „az igehirdetésben és a tanításban fáradozik, és (3) (ugyanannyi) anyagi ellenszolgáltatást kap. „A sokféleségből következik, hogy nem minden presbiter munkaköri leírása egyforma.” Bővebben ld. az alábbi B.1–2. pontot.

3. Strauch így folytatja: „Ez a biblikus presbiteri vezetés egyik szépsége: lehetővé teszi, hogy a »tehetséges« tanítók és vezetők a **legjobb képességeik szerint működjenek,** miközben **egyenrangú kapcsolatokat és számonkérhetőséget** nyújt. Bármilyen »tehetséges« vagy befolyásos legyen is egy presbiter, a hivatalos pásztori hatalom a presbiterek egész testületéé marad, nem pedig bármelyik presbiteré. Amint az egyik író megfogalmazza: »egyetlen presbiternek sem szabad igényt formálnia olyan tisztségre vagy hatalomra, amellyel nem rendelkeznek mindannyian.«”

4. Végül Strauch ugyanott megjegyzi: „**Vannak vezetők közötti vezetők.** Pétert számos kommentátor nevezi »elsőnek az egyenlők közt«, vagyis olyan embernek, aki »első« az apostoltestvérei közötti jelentőség szempontjából, de nem áll fölöttük (Mt 10,2). [Az ApCsel 15,22-ben] olvasunk Júdásról (akit Barsabbásnak neveztek) és Szilászról mint akik »vezető emberek voltak a testvérek között«. Ezek a »testvérek« maguk is kiemelkedő emberek voltak Jeruzsálemben. Bár az »első az egyenlők közt« kifejezés jól jellemzi Pétert, a gyülekezeti vezetők gyakran félreértik vagy helytelenül használják, ezzel igazolva a többi presbiter közti páratlan hatalmukat. Ezért a könyvemben ritkán használtam ezt a kifejezést.”

B. Timóteus, Titusz és a „pásztori levelek”

Pál apostol Timóteushoz és Tituszhoz írt leveleit szokás „pásztori leveleknek” is nevezni, és az egyszemélyi gyülekezetvezetés mellett érvelők gyakran hivatkoznak erre a két személyre.* Látni fogjuk, hogy valójában mindketten Pál különleges, megbízott képviselői abban a gyülekezetben, ahová az apostol küldte őket (2Kor 8,23; 12,17k stb.). Mivel Timóteusról tudunk többet, alább elsősorban őrá összpontosítjuk figyelmünket, de a róla mondottak jelentős része Tituszra is vonatkoztatható (és ez fordítva is igaz).

* Korántsem magánlevelekről van szó: *„Azt akarom tehát, hogy a férfiak mindenütt bűntől tiszta kezeket felemelve imádkozzanak harag és kételkedés nélkül”* (1Tim 2,8; vö. 6,21; 2Tim 4,22). Ld. még az 1Tim 3,15 tárgyalását az alábbi 3.B.3.4. bekezdésben.

1. Timóteus és Titusz

1. Pál apostol tevékenysége idején **még nem állt össze és pláne nem terjedt el az Újszövetség.** Az evangéliumra és a gyülekezetre vonatkozó tudás elsősorban az apostolok (és különösen Pál [Gal 1,11k]) birtokában volt – ilyen értelemben az ő gyakorlata és tanítása „maga volt a Biblia” (egy része) – legalábbis ami azokból belekerült a leveleibe és az ApCsel-be (ld. 1Kor 14,37: *„amit nektek írok, az az Úr parancsolata”;* vö. 2Pt 3,15k). Ma a Biblia ugyanezen részei Krisztus (és Szentlelke) tekintélyével bírnak (ahogy elvileg már Pál életében is azzal bírtak, csak ezt kevesen tudták róluk).

2. Az **ApCsel 20,17.28-ban láttuk, hogy Timóteus állomáshelyén,** az efezusi gyülekezet élén presbiterek=püspökök álltak. **Timóteusnak írta Pál:** *„kértelek, hogy maradj Efezusban, és parancsold meg némelyeknek, hogy ne hirdessenek tévtanokat...”* (1Tim 1,3), **Titusznak** pedig azt írta: *„Azért hagytalak Krétában, hogy rendbe hozd az elintézetlenül maradt ügyeket, és **presbitereket állíts szolgálatba városonként,** ahogyan meghagytam neked”* (Tit 1,5). Timóteus és Titusz Korinthusban is képviselte Pált mint az apostol *„szeretett és hű gyermeke az Úrban, aki emlékeztetni fog titeket arra: hogyan élek Krisztus Jézusban, és hogyan tanítok minden gyülekezetben”* (1Kor 4,17), illetve

mint Pál „(munka)társa”,* aki ellenőrizte az apostol utasításainak betartását, s összegyűjtötte és célba juttatta a korinthusiak adományait (2Kor 7,6–8,24). **Timóteus (és Titusz)** tehát egyfajta **apostoli küldöttnek/segítőnek** tekinthető,** aki Pál megbízásából, mindenben hozzá hasonlóan szolgált (ld. 2Tim 3,10-11 [*„Te azonban követőjévé lettél az én tanításomnak, életmódomnak, szándékomnak, hitemnek...”*]; vö. 2Tim 2,2 [ld. a fenti 1.A. pontot]), csatlakozva az apostolhoz 2. és 3. missziói útján, hosszabb időt töltve vele, és időnként a megbízásából különböző gyülekezetekben tevékenykedve (ld. a következő utáni bekezdésben felsorolt igéket). Ő mint a Pál által *„Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából kapott”* evangéliumi alapra (Gal 1,11-12) építkező „(segéd)munkás” a tekintélyét Pál apostoltól, a *„bölcs építőmestertől”* nyerte (1Kor 3,10kk; vö. 4,15-17: *„az evangélium által én vagyok a ti atyátok a Krisztus Jézusban. Kérlek tehát titeket:* ***legyetek az én követőim. Ezért küldtem el hozzátok Timóteust,*** *aki szeretett és hű gyermekem az Úrban, aki* ***emlékeztetni fog titeket arra:*** *hogyan élek Krisztus Jézusban, és hogyan tanítok minden gyülekezetben”*). Amint az 1. fejezetben láttuk, az Újszövetség könyvei mögött (Máté evangéliumát és Jakab levelét nem számítva) Pál, János és Péter tekintélye áll (vö. Gal 2,9). Közülük a témánk szempontjából Pálnak, **a „pogányok apostolának” tanítása és gyakorlata a legfontosabb;** az ő életét és szolgálatát használta fel leginkább Isten az evangélium elterjesztésére, az első gyülekezetek megalapítására és az ezzel kapcsolatos mindenkori minta megmutatására – ő az alapot lefektető „bölcs építőmester” (1Kor 3,10kk), akinek levelei és tevékenységének ApCsel-beli leírása nélkül igen hiányos lenne a tudásunk a gyülekezet mibenlétéről, felépítéséről, működéséről.

* A görög *szünergosz* (munkatárs, 2Kor 8,23) szót Károli a „segítség”, Káldi a „segítő”, Masznyik pedig a „segéd” szóval adja vissza.

** PCG, 1. f., 61. jn. A presbiteriánus R.L. Reymond szerint presbiternek tartható(k), mert Timóteust kézrátétellel felszentelték/kirendelték (1Tim 4,14; 2Tim 1,6), és ez Tituszról is feltételezhető, mivel presbitereket rendelt ki (Tit 1,5). Ám nemcsak presbiterek kaptak kézrátételt, hanem pl. diakónusok, a keresztség felvevői, megkeresztelt hívők, beteg hívők és pogányok, valamint **kiküldendő misszionáriusok** is, köztük Barnabás, aki aligha ekkor lett presbiter (ApCsel 6,6; 8,17-19; 9,12.17; **13,3;** 19,6), ld. az alábbi B.4. pontot. „Bár Titusz nagy szolgálatot tett a Kréta szigetén levő gyülekezeteknek, nincs jele annak, hogy presbiter lett volna ott.” (ASBGY2, 20. f., 9–10. jn.)

3. Ahogyan a presbitereinknek és mindnyájunknak alá kell vetnünk magunkat a Biblia tekintélyének, úgy az efezusi presbitereknek és hívőknek is **alá kellett vetniük magukat Timóteus Pálén** (közvetve Krisztusén) **alapuló tekintélyének.** Ehhez nem kellett „(fő)lelkésszé” vagy hasonlóvá választaniuk Timóteust (könnyen lehet, hogy fiatal kora [1Tim 4,12] és feltételezhető nőtlensége miatt nem is volt alkalmas a presbiteri tisztségre* – mindenesetre nincs bibliai bizonyíték arra, hogy Timóteus vagy Titusz presbiter lett volna; Euszebiosz [263–339] az *Egyháztörténetében* Efezus püspökének mondja őt [3.4.5, ld. *Ókori Keresztény Írók* {ÓKÍ} 3:150], de ez késői és [amint az alábbi 5.A. pontban látni fogjuk] az egyházkormányzás szempontjából különösen megbízhatatlan forrás).

* A presbiterek (és a diakónusok) az 1Tim 3,2.12; Tit 1,6 szerint **„egyfeleségű [szó szerint „egynőjű”] férfiak”** legyenek. Pál itt feltehetően azért nem a „nős férfi” kifejezést használja, mert az özvegy – sőt esetleg az (alapos okból) „elvált” (parázna feleségét elbocsátott vagy felesége által kellő indok nélkül otthagyott) – férfi is megfelelhet (alighanem **Pál is ilyen volt,** mivel a római törvények és a zsidó szokásjog tiltották a „túlkoros” agglegénységet, ld. HRHH, A.1.), csak talán az agglegény (nőtlen férfi) nem, aki nem rendelkezik még ezzel az alapvető élettapasztalattal, nem iratkozott be a keresztény élet (egyik) legmagasabb iskolájába, vagy pláne megbukott benne (az egyetlen feleséghez való hűség terén [P.H. Towner szerint a legtöbben így értelmezik ezt a kifejezést {kb. „a feleségéhez hű”}, ld. NICNT, 1Tim 3,2, 738. j{n}.]): pl. (a) többnejű, (b) elvált és (volt házastársa életében) újraházasodott (ha az Ige valóban tiltja ezt), (c) helytelen okból (nem a felesége hűtlensége miatt) „vált el” vagy (d) hűtlen a feleségéhez, netán (e) nőtlen és parázna (a nőtlenséget sokan nem tartják kizáró oknak, mivel a gyermekekre vonatkozó követelményt is könnyű feltételesen érteni: ha vannak gyermekei az illetőnek [ráadásul a nősülési kötelezettség miatt ritka lehetett a nőtlenség]). Ezt az értelmezést („a feleségéhez hű”) erősíti meg az is, hogy presbiter és diakónus egyaránt csak olyan férfi lehet, aki *„háza népét jól vezeti”,* a ház[nép] kezelését/igazgatását és gyermekei megfelelő nevelését is beleértve (1Tim 3,4k.12). Ráadásul úgy tűnik, az „egyfeleségű férfi” kifejezés mindhárom esetben szorosan összefügg a „feddhetetlenség” követelményével. A **szimmetrikus görög kifejezés** (1Tim 5,9: özvegyasszony, aki *„egy férfi felesége volt”;* ld. GASS, 7. f., 27. j.; Towner, uo., 1Tim 5,9k) általában véve szintén megerősíteni látszik az értelmezésemet. Természetesen elvált presbiter(jelölt) esetében vizsgálni kell a válás előzményeit, körülményeit, hatásait, az ahhoz való (későbbi) hozzáállást stb. (egyesek szerint a presbiterektől megkövetelt tulajdonságok csak a jelenlegi jellemüket érintik, ám a többnejűség is egyaránt vonatkozhat a múltra és a jelenre, akárcsak az elvált és újraházasodott állapot, pl. aki két nőt is feleségül vett egymás mellé, majd az egyiket [vétkes módon] elbocsátotta, az nemigen jobb annál, aki mindkettőt megtartotta). A **női presbiterek** kérdését a 3.C.3. pontban érintem; a válást és újraházasodást illetően ld. HRHH. A presbiterektől elvárt tulajdonságokat részletesen tárgyalja ASBGY (Strauch szintén úgy véli, hogy a válás kizárhatja a presbiteri szolgálatot, 70–71. o.) és még részletesebben ASBGY2, beleértve a fontosságukat is (a gyülekezet tagjai gyakran a vezetőik példáját követik – jó és rossz értelemben egyaránt). Magam a 3.B. pontban szólok róluk. Strauch írja az „egyfeleségű férfi” kifejezésről: „a jelölt jellemét és jó hírét érinti, a felesége vagy akár más nők viszonylatában. A kifejezés összefoglalja »azt a jellemvonást, hogy az ember kizárólag a házastársának szenteli magát«. »Jelenleg tanúsított erkölcsi tulajdonságról« van szó... A vezető jellemén van a hangsúly, amely abban nyilvánul meg, hogy valóban hű a feleségéhez. Megeshet, hogy egy elöljáró- vagy diakónusjelöltnek a szó szoros értelmében csak egy felesége van, de hírhedt nőcsábász, és ezért nem teljesíti az »egyfeleségű férfi« feltételt. Nem alkalmas

gyülekezeti tisztségre az a férfi, aki házastársi hűtlenségben, házasság nélküli együttélésben, szoknyavadászatban vagy igeellenes válásban és újraházasodásban érintett." (ASPD, 8. f., 1–3. jn.)

4. Timóteus tehát a gyülekezet alapítójától, **Pál apostoltól nyert különleges, átmeneti tekintélyt,** akárcsak Titusz. Mindketten Pál apostol utasítását és mintáját követve munkálkodtak, nem telepedve rá „lelkészként" a presbiterekre, hanem mintegy kívülről, átmeneti jelleggel tanácsolva és szükség esetén helyreigazítva őket. A Szentlélek/Krisztus volt minden egyes gyülekezet valódi, egyszemélyű vezetője! A jelek szerint Timóteus nem volt helyhez kötve, hanem hol Pált kísérte, hol átmenetileg egy-egy gyülekezetben szolgált (ApCsel 16,1-3; 17,14k; 18,5; 19,22; 20,4; Róm 16,21; 1Kor 4,17; 16,10; 2Kor 1,1.19; Fil 1,1; 2,19-22; Kol 1,1; 1Thessz 1,1; 3,2-6; 2Thessz 1,1; 1Tim 1,2kk; 2Tim 1,2kk; Filem 1; Zsid 13,23) – akárcsak Titusz (2Kor 2,13; 7,6k.13-15; 8,6.16-24; 12,18; Gal 2,1.3; 2Tim 4,10; Tit 1,4kk).

5. Az **1Tim 5,17**-ben Pál a következő útmutatást adja: *„A vezetésben bevált presbiterek kétszeres megbecsülést* érdemelnek: elsősorban azok, akik az igehirdetésben és a tanításban fáradoznak."* Ez a vers látszólag megerősíti a (lelki)pásztor kiemelt tisztségét (sokan fel is használják érvként), ám valójában a presbiterek nem két, hanem három (koncentrikus, egyre szűkülő) körét határozza meg (mindegyikhez több presbiter tartozik): (1) az efezusi presbiterek; (2) *„a vezetésben bevált"* presbiterek; (3) *„a vezetésben bevált..., az igehirdetésben és a tanításban fáradozó"* presbiterek (az „elsősorban" [*maliszta,* leginkább, főként, VZSÚSZ] szó megkülönbözteti őket a középső, 2. körtől). Nagyon fontos, hogy mindhárom kör tagjai egyaránt **presbiterek!** Nyilván nincs tökéletes vezető, de lehetőleg az 1Tim 3; Tit 1-beli **feltételeknek a legjobban megfelelő vezetőket kell választani** – ami függhet az adott gyülekezet aktuális állapotától (pl. egy csupa fiatal hívőből álló gyülekezet vezetőitől kevesebb várható el, mint egy érett közösség tagjaitól, vö. ApCsel 14,23 és GASS, 7. f., 35. j. után; 8. f., 153. j.).

* „Egy elfogadhatóbb értelmezés szerint – melyet sok kiemelkedő bibliamagyarázó szorgalmaz – Pál »kettős megbecsülésre« gondol a tisztelet *és* pénzbeli ellenszolgáltatás értelmében." (ASBGY2, 16. f. vége, ld. az alábbi 2. pontot is.)

6. **A gyakorlatban könnyen kiemelkedhet egy vezető a többi közül.** Ha emögött a Bevezetésben említett szokásos emberi természet, hatalomvágy, törtetés rejlik, akkor inkább **védekezni kell ellene,** mint támogatni – pláne követendő, biblikus példának tartani! (Hasonlóan ahhoz az egyes vidéki gyülekezetekben megfigyelhető jelenséghez, hogy egy-két erélyes hölgy más asszonyokkal telefonon egyeztetve a döntéshozó gyülekezeti alkalom előtt eldönti a fontos kérdéseket, ld. RCRT 3:259, 6.17. vége.) Magát **a gyülekezetvezetési struktúrát (a hivatalos tisztségeket) nem érinthetik** ezek az egyéni különbségek – épp ez a védekezés leghatékonyabb, bibliai eszköze. Mint láttuk, a Bibliában sehol sincs példa valamiféle kiemelt, a presbiter=püspök feletti gyülekezetvezetői tisztségre/címre (WRC, 172. o., 57. j. után és 203. o., 58. jn.; az apostolság inkább lelki ajándék volt, ráadásul csupán átmeneti dolog, akárcsak az „apostoli segédek" [Timóteus és Titusz] megbízatása), s az 1Tim 5,17 mutatja, hogy Efezusban sem volt ez másként: a presbiterek vezették a gyülekezetet. A „vezetésben" szó görög megfelelője (*proisztémi*) sokféle jelentéssel bírhat: kormányoz, irányít, vezet; gondoskodik, törődik stb. (VZSÚSZ).

2. Fizetett, megbecsült vezetők – 1Tim 5,17

1. Ugyancsak az **1Tim 5,17** ad választ a **fizetett vezetők** kérdésére is – gyakran ezzel indokolják ugyanis az egyszemélyi vezetés szükségességét (azzal érvelve, hogy ha nincs fizetett vezető, nehezen halad a szolgálat). Az e versben szereplő „megbecsülés" szó görög megfelelője (*timé*) gyakran anyagi megbecsülést vagy egyenesen árat jelent (Mt 27,6.9; VZSÚSZ), vö. 1Tim 5,18: *„Mert azt mondja az Írás: »Nyomtató ökörnek ne kösd be a száját«, és »Méltó a munkás a maga bérére«."* A **teljes idejű szolgálat és a fizetés** kérdése az Újszövetségben tudtommal sehol nem érinti láthatóan a többes presbiteri vezetési modellt – inkább az ellenkezőjére enged következtetni a Mt 10,10; 1Kor 9,7-14 és az ApCsel 18,2-5: maga Pál hol **sátorkészítőként*** kereste a kenyerét (sőt másokét is, ApCsel 20,34), szombatonként hirdetve az igét, hol pedig teljes időben szolgált – vagy elfogadva ezért fizetséget (kivételesen, ld. Fil 4,15-18), vagy nem (általában, ld. 2Kor 11,9k).** Az 1Tim 5,17-18 szerint a presbiterek (és szolgálatuk) pozitív tapasztalataitól, tulajdonságaitól függhet a fizetségük, megbecsülésük (méghozzá az imént említett hármas csoportosításban; akár a legkülső, 1-es csoport vezetésben (egyelőre) kevésbé „bevált" presbiterei is kaphatnak „egyszeres"/csekélyebb díjazást), de attól még mindnyájan presbiterek maradnak (és mindenképpen többes számban; tisztséggel/címmel kiemelt vezető nélkül). **Nem a fizetett presbiter érdemel több tiszteletet és nagyobb tekintélyt,** hanem éppen az, aki ingyen, fizetség nélkül szolgál, maga keresve a kenyerét (s ne feledjük a sokszor érvényesülő elvet: „aki fizet, az rendel" – a fizetett szolgáló kevésbé lehet szabad arra, hogy mindenben Istennek engedelmeskedjen).

* A lelki munka/szolgálat és a világi hivatás/karrier összeegyeztethetőségét illetően ld. John Lennox könyvét és személyes példáját: *Szép eredmény – A munka, vagyon és bölcsesség bibliai elvei* (Evangéliumi Kiadó, előkészületben, *A Good Return* [Christian Focus, 2023]), 5. f. Ld. még Tim Keller könyvét: *Hivatás és elhívás* (Harmat–Kálvin, 2025).

** Lukács leírása szerint Pál a 2. missziós útján (ApCsel 15,37–18,23) jutott el Filippibe (*„amely Macedónia vidékének első városa";* 16,12[-40]) és Korinthusba (18,1-18), amely Akhája neves kikötővárosa volt. Erre utalhat Pál, amikor azt írja a korinthusiaknak: *„nálatok... nem terheltem meg senkit, mert hiányomat a Macedóniából jött testvérek pótolták... [E]ttől a dicsekvésemtől Akhája vidékén sem fognak megfosztani"* (2Kor 11,9k). Ld. BIK 7:332; NAC 29: 2Kor 11,7-9 eleje (D.E. Garland, 1999).

2. Tehát **a gyülekezet presbitereinek lehet egy „vezetésben bevált"** (akár díjazással is megkülönböztetett) **2. csoportja,** azon belül pedig egy még szűkebb, **még inkább megkülönböztetett 3. csoport,** melynek tagjai *„az igehirdetésben és a tanításban*

fáradoznak”, miközben **mindnyájan továbbra is** (hivatalosan) **egyenragú presbiterek maradnak.** (A többi presbiter tanításra való alkalmassága [1Tim 3,2] nem feltétlenül nyilvános tanítást jelent, hanem jelenthet négyszemközti „bátorítást” és „meggyőzést” is, ld. Tit 1,9.) Mindenesetre a presbiterek feladata a gyülekezet vezetése és az „egészséges tanítás” biztosítása, felügyelete (ld. 1Tim 3,2.4k; 5,17k; Tit 1,9; 1Pt 5,1-5; ApCsel 20,28). Ha e három „csoport” bármelyike egyetlen főből áll, az problémás. Ha viszont az illetőt a „lelkész” címmel vagy hasonlóval is megkülönböztetik, az ellentétes az összes (jelen fejezetben említett) újszövetségi igével és elvvel!

3. Mounce (WBC 46, 1Tim 5,17[-25]) **több értelmezési lehetőséget** is említ. A „kétszeres megbecsülés” jelenthet „kettős” – erkölcsi és anyagi – megbecsülést.* Az efezusi gyülekezet szűkös anyagi helyzete miatt nem valószínű, hogy minden (kezdő) presbiter fizetést kapott, egyesek pedig duplán. Pál apostolnak a fenti 1. bekezdésben említett gyakorlata fényében pedig különösen valószínűtlennek tűnik, hogy éppen ő tanácsolta volna Timóteusnak ezt a „duplázó” rendszert – pláne azt, hogy adjunk a (kiemelt) szolgáló(k)nak pl. az átlagbér kétszeresének megfelelő fizetést (egyesek ma így alkalmaznák ezt – amely gyakorlat könnyen vonzhatna haszonlesőket a fizetett szolgálatba). Az 1Tim 5,17-beli „elsősorban” szó így is fordítható: „nevezetesen” (akárcsak az 1Tim 4,10-ben: *„…aki üdvözítője minden embernek, de leginkább a hívőknek”*). Ezek szerint lehetséges, hogy lényegében **egyetlen csoportról** van szó e versben: a bevált és a tanítás terén szorgalmasan munkálkodó presbiterekről.

* Ezt az értelmezést támogatja Strauch (ASBGY2, 16. f. vége) és több bibliafordítás: (új) Károli, Kecskeméthy, Ravasz stb. Strauch ugyanott egy további, kevésbé valószínű értelmezést is említ: lehetséges, hogy „a kétszeres megbecsülés átvitt értelmű, s bőséges vagy nagy megbecsülést jelent”.

4. Strauch az 1Thessz 5,12k (*„Kérünk titeket, testvéreink, hogy becsüljétek meg azokat, akik fáradoznak közöttetek, akik elöljáróitok az Úrban, és intenek is titeket, és **munkájukért nagyon becsüljétek őket**”*) kapcsán megjegyzi: „Annak érdekében, hogy jobban megértsük, miért kéri Pál, hogy ismerjék el a vezetőik munkáját, szem előtt kell tartanunk, hogy akkoriban nem volt különbség egyházi emberek és laikusok között, s nem voltak papi ruhák és címek, melyek a gyülekezet bizonyos vezető tagjait megkülönböztették volna a többiektől. Azt sem szabad feltételeznünk, hogy a gyülekezetet szolgáló emberek anyagi támogatást kaptak a munkájukért. Ezért könnyen megtörténhetett, hogy ezeket az alázatosan szolgáló testvéreket – legalábbis egy részüket – mellőzik, és a szolgálatukat lebecsülik. Amint a többes számú igék jelzik, több testvér biztosította a gyülekezet vezetését. Pál tehát azt kéri, hogy a fáradozók mindegyikének kemény munkáját ismerjék el, ne csupán egy kiemelkedő pártfogóét. A közösségi elismerés nem csak egy vállveregetés lehetett, hanem valószínűleg magában foglalta önkéntes engedelmességüket. Hasonló gondolatokat és kérést találunk az 1Korintus 16,16-18-ban” (ASBGY2, 26. f., 3. jn.). Ld. még John Lennox: *Szép eredmény* (Evangéliumi Kiadó, előkészületben), „A” függelék, ahol a szerző a „sátorkészítő” igehirdetők esetét is igen éleslátóan tárgyalja.

3. Intés, 1Tim 5,19-20

1. Az 1Tim 5-ben az **intés elvei** is megerősítik a többes presbiteri gyülekezetvezetés elvét: *„Presbiter ellen vádat ne fogadj el, csak »két vagy három tanú szavára«. Akik vétkeznek, azokat mindenki előtt fedd meg, hogy a többiekben is félelem támadjon”* (1Tim 5,19-20; vö. 5Móz 17,6kk; 19,5kk). Csak a presbiterek kapnak bizonyos szempontból kiemelt védelmet és felelősséget (vö. Mt 18,16); Pál ebben az összefüggésben nem beszél külön a „lelkipásztor”, püspök vagy bárki más ugyanígy kiemelt vagy pláne még különlegesebb bánásmódot igénylő státuszáról.

2. Ráadásul Pál épp Timóteusnak írja ezeket, és nem teszi hozzá, hogy őrá is vonatkoznak. Timóteus (és Titusz) tehát kizárólag egyedi módon, **apostoli megbízottként** rendelkezett különleges jogkörrel és felhatalmazással (mint ahogy maga Pál is a Krisztustól kapott apostoli megbízatása révén), és nincs bizonyíték arra, hogy ők maguk presbiterek/püspökök lettek volna. Az általuk továbbadott minta pedig már nem tartalmazott apostolokat vagy apostoli megbízottakat, csupán presbitereket. Eleinte ideiglenesen nagy szükség volt az ilyen „különleges jogkörre”, hisz az Újszövetség jelentős (különösen a gyülekezetre vonatkozó) része nem volt még készen/elérhető (de ott volt Pál, majd Timóteus, Titusz és mások „fejében”). Miután az adott gyülekezet presbiterei már tudták a dolgukat, és belejöttek a szolgálatba, az apostoli megbízottak továbbállhattak. A 2Tim 2,2-beli „megbízható emberek” sem (feltétlenül) presbiterek (vagy pláne az „apostoli utódlás” biztosítói [ezt maga Pál zárja ki határozottan: Gal 1,1.12.16–2,14]), nem is a Timóteus (vagy Pál) által alapított „lelkészképző szeminárium” növendékei – bizonyos értelemben bárki lehet ilyen ma is, ha megbízhatóan ismeri és képes továbbadni az apostoli tanítást (amelyet a Bibliából a Szentlélek által ma már elvben bárki megismerhet). Különleges körülmények között akár az is megeshet, hogy az adott helyen közel s távol egy nő (pl. egy misszionárius) ismeri messze a legjobban a Bibliát – ilyenkor igen óvatosan kell eljárnia, nehogy túllépje a bibliai „hatáskörét”. Ilyen sajátos helyzet(ek)re látunk példát Gladys Aylward *A győztes oldalán – egy misszionáriusnő élete* c. könyvében (Jó Hír, é.n.).

3. Az 1Tim 5,19-beli *„két vagy három tanú szavára”* feltétel csak a **presbiterek titokban elkövetett bűnére** vonatkozik. Ha egy presbiter(csoport) nyilvánosan vétkezik – vagy téved fontos kérdésben –, akkor **bárki helyreigazíthatja a Biblia alapján.** (Természetesen ezt csak valóban indokolt esetben, kellő tisztelettel és körültekintéssel szabad megtenni, s ha egy mód van rá, akkor először diszkréten [négyszemközt].) Ezt az alábbi 4.A.1. pontbeli demokratikus elv mellett a következő példa is alátámasztja. Ha egy efezusi presbiter(csoport) azzal állt volna Timóteus és a gyülekezet elé, hogy (mondjuk, „Péter tanítványaként”) meggyőződése, hogy (ma már) nők is lehetnek presbiterek (vagy „lelkészek”), arra a Tit 3,10-hez hasonló lett volna a válasz – vagyis Timóteus kirakta volna a gyülekezetből, mivel a gyülekezetüket alapító Pál apostol küldötteként (az ő levelével a kezében) akkor és ott gyakorlatilag „ő volt a Biblia” (s e levél szerint nincsenek lelkészek, a presbiterek pedig „egyfeleségű férfiak”, ld. 1Tim 3,2; 5,17-20). Ebben az erősen korlátozott értelemben tehát csakugyan „történelmi szükségszerűség

volt” akkoriban az egyszemélyi vezetésnek ez a térben és időben leszűkített formája, amiből később könnyen kialakulhatott a téves püspöki, majd lelkészi modell.

4. Kézrátétel, kirendelés, választás, lelki ajándékok

1. Pál így buzdítja Timóteust: *„Ne hanyagold el a benned levő **kegyelmi ajándékot,** amelyet prófécia által kaptál **a vének kézrátételével”*** (szó szerint *„a presbitériumnak kézrátételével”* [Budai], 1Tim 4,14). A „presbitérium” szó megfelelőjének (*preszbüterion*) másik két újszövetségi előfordulását „a vének tanácsa” kifejezéssel adták vissza (Lk 22,66; ApCsel 22,5). A „kézrátételnek” megfelelő kifejezés főnévi és igei alakja Jézus kézrátételes gyógyításai (meg a Mk 16,18; Jel 1,17) és a fenti 1Tim 4,14 mellett a következő helyeken szerepel: ApCsel 6,6 (diakónusok szolgálatba állítása imádság mellett); 8,17-19 (az apostolok imádsága és kézrátétele révén a már megkeresztelt hívők „részesülnek a Szentlélek ajándékában”); 9,12.17 (Anániás Pálra teszi a kezét, hogy az lásson [és megteljen Szentlélekkel]); 13,3 (Pál és Barnabás kiküldése Antiókhiából böjtölés és imádkozás közepette);* 19,6 (Keresztelő János frissen megkeresztelt tanítványaira Pál kézrátételekor leszáll a Szentlélek, s nyelveken szólnak és prófétálnak); 28,8 (Pál imádság után a kezét Publiusz apjára téve meggyógyítja őt); 1Tim 5,22: *„A kézrátételt ne siesd el senkinél! Mások bűneiben ne légy részes! Tisztán őrizd meg önmagadat!”;* 2Tim 1,6: *„emlékeztetlek téged, hogy **gerjeszd fel az Isten kegyelmi ajándékát,** amely **kezeim rád tétele által** van benned”;* Zsid 6,2: *„Ezért elhagyva a Krisztusról szóló elemi tanítást, törekedjünk a tökéletességre. Ne kezdjük újra lerakni az alapját... a kézrátételekről... szóló tanításnak”* (1-2. v.; talán meglepőnek tűnik, hogy ez a szakasz mintha az „elemi tanítás” körébe sorolná a kézrátétel témáját).

* J.L. Garrett a kommentátorok nézetei alapján felsorolja e konkrét kézrátétel jó néhány lehetséges jelentését, ld. PCG, 3. f., 84–105. jn.

2. A fenti igékből úgy tűnik, hogy **a kézrátétel összefügg a Szentlélek ajándékaival és működésével,** melyek gyakran **az általa elhívott és mások által kiküldött szolgálók munkájában valósulnak meg.** Így a kézrátétel kapcsolódik a gyülekezeti tisztségviselők szolgálatba állításához, Isten által szentesített tekintély általi felhatalmazásához is (**kirendelés,** felszentelés, ordináció). Azonban akár emberek rendelik ki e szolgálattevőket (netán egyetlen ember, amire a Tit 1,5 legalábbis következtetni enged), akár a gyülekezet egésze választja őket, nagyon fontos figyelembe vennünk **a Szentlélek szuverenitásának és irányító szerepének** (más szóval Krisztus főpásztori tisztségének, 1Pt 5,4) tényét: Ő *„úgy osztja szét kinek-kinek ajándékát, amint akarja”* (1Kor 12,11). Ezzel helyezkedünk szembe (gyakran/könnyen), amikor szinte magától értetődően nevezünk ki tisztségviselőket a gyülekezetben pusztán a végzettségük vagy kényelmi/praktikus/emberi szempontok alapján, csupán emberi döntéssel, nem kérve Isten útmutatását és segítségét/erejét. **A gyülekezet működése** nem automatizálható, nem válhat gépiessé, rutinszerűvé; **teljes egészében természetfölötti folyamat,** amit fontos (lenne) alázattal elismernünk és kifejeznünk – pl. imádsággal, böjttel, Istenre való várakozással, amint a fenti igékben is láttuk. Ugyanez szűrhető le az ApCsel 8,5-24-ből is, ahol Simon „mágus”, a megtérése és megkeresztelkedése után kéri Pétert és Jánost: *„»Adjátok meg nekem is ezt a hatalmat, hogy akire ráteszem a kezemet, az vegye a Szentlelket.« Péter azonban ezt mondta neki: »Vesszen el a pénzed veled együtt, amiért azt gondoltad, hogy pénzen megszerezheted az Isten ajándékát!«”* (19-20. v.) R.L. Reymond és általában a presbiteriánusok szerint a presbitériumnak kell kézrátétellel kirendelnie a gyülekezet presbitereit, többek közt azért, mert Timóteusnál is így történt (1Tim 4,14; vö. 2Tim 1,6, amiből azt a következtetést vonják le, hogy Pál is a presbiterek közé tartozott és sorolta magát [PCG, 2. f., 68–9. j(n).] – ám az előző bekezdésben említett igék alapján könnyen lehet, hogy két különböző kézrátételről van szó, és valószínűleg egyik sem jelentett presbiteri kirendelést, mivel sem Pál, sem Timóteus nem volt presbiter [legalábbis nincs rá konkrét bizonyíték]). Ezzel összefüggésben párhuzamba állítják az 1Tim 3,6-ot (*„ne újonnan megtért ember legyen”*) és 5,22-t, de az utóbbi nemcsak presbiterek kirendelésére vonatkozhat, hanem általában „másokra” is. Meggyőződésem, hogy Isten komolyan veszi a kézrátételt, különösen egy biblikusan működő gyülekezet presbitereiét (magam is részesültem ilyesmiben, amikor első gyülekezetem kiküldött, hogy részt vegyek a mostani gyülekezetemben tervezett gyülekezetplántálásban – ha nem is hivatalos „kirendelésként”, de az elöljáróink kezüket rám téve imádkoztak értem).

3. Általában ezért is jobb, ha **a gyülekezet választja** a tisztségviselőit: ilyenkor nem vehető annyira biztosra az eredmény, mintha egy ember (vagy egy szűk testület) előre eldöntené a dolgot. Az ApCsel 14,23-ban (*„Miután pedig gyülekezetenként elöljárókat választottak nekik, böjtölve és imádkozva az Úrnak ajánlották őket, akiben hittek”*) a „választottak” szó megfelelője (*kheirotoneó,* ezenkívül csak a 2Kor 8,19-ben szerepel: *„a gyülekezetek **kiválasztották** őt útitársunknak is ebben az adománygyűjtésben”*) jelenthet szavazással történő választást vagy más módon megvalósuló kinevezést/kijelölést (ld. a BDAG-szótárt, e mű szerzői szerint az utóbbit jelenti; Grudem szerint azért is ez a valószínűbb, mert az ApCsel 14,23-ban Pál és Barnabás az ige alanya, WGST, 47.B.(1), 28–29. jn.). Mivel ma már nincsenek kéznél apostolok, viszont rendelkezésünkre állnak az utasításaik (1Tim 3; Tit 1 stb.), kézenfekvő, hogy a tisztségviselőket a gyülekezet válassza meg (és adott esetben hívja vissza, ld. 1Tim 5,19k), mivel a gyülekezetet illeti a tagok fegyelmezésének/kizárásának még magasabb szintű feladata.* Ld. Alexander Strauch hasonló véleményét is az alábbi 3.B.4. pontban.

* Mt 18,15-20; 1Kor 5–6; ld. Grudem, uo., WRC, 208. o., 69. j. (körül) és az alábbi 4.A.1. pont.

4. Az **eltérő lelki ajándékokból is adódnak különbségek** mind az egyes presbiterek, mind a többi gyülekezeti tag között; ezeket is fontos felismerni és a szolgálatban alkalmazni – de ezek sem változtathatnak a vezetési struktúrán; megfoghatatlanabb jellegük miatt a presbitereket sem ezek alapján kell kiválasztani, hanem más, könnyebben felmérhető tulajdonságaik alapján (1Tim 3; Tit 1). Úgy vélem, hogy **a lelki ajándékok gyakran a keresztény életben előrehaladva, akár szolgálat közben nyilvánulnak meg** (válnak láthatóvá/feltűnővé). Így lehetett ez maga Pál apostol életében is, aki idővel alighanem az Ef 4,11-ben felsorolt valamennyi ajándékkal

rendelkezett – kiegészítve a gyógyítás ajándékával (ApCsel 19,11-12), az isteni erők munkáival(?) (ApCsel 13,1-12; 20,9-12) és még ki tudja, mi mindennel, pl. kijelentette a korinthusiaknak: *„mindnyájatoknál jobban tudok nyelveken szólni”* (1Kor 14,18; ld. még 2Kor 12,12: *„Apostolságom ismertetőjegyei a teljes állhatatosságban, a jelekben, csodákban és isteni erőkben nyilvánultak meg közöttetek”*). Mindez azonban nem volt rögtön egyértelmű, hanem fokozatosan bontakozhatott ki, amint az ApCsel 13 elejétől kezdve látható. Ezért mondhatja Pál a tisztségviselőktől elvárt tulajdonságok felsorolása végén: *„akik jól szolgálnak, azok szép tisztességet szereznek maguknak, és nagy bátorságot nyernek a Jézus Krisztusba vetett hit hirdetésére.”* Úgy tűnik, ezt erősítik meg a kézrátétellel kapcsolatban a szakasz elején idézett igék is (valamint az alázat rendkívül fontos elve, ld. 2Kor 4,7). Fontos szempont még, hogy Jézus sem egy, hanem tizenkét apostolt választott ki, akik ugyan távolról sem alkottak homogén csoportot, de nem is volt egyetlen, tisztséggel/névvel kiemelt vezetőjük (ld. a fenti 1. fejezetet).

5. **Hasonló a helyzet a gyülekezet presbiterei esetében,** akik bár hivatalos hatalmukat, tisztségüket és címüket tekintve azonosak, jelentős különbség lehet köztük befolyás/tekintély szempontjából az eltérő tanítói/igehirdetői ajándékuk, személyiségük, koruk és tapasztalatuk vagy az istenfélő életük miatt (ám ez a helyzet a Biblia alapján nem mondható szükségszerűnek, és ezért nem tekinthető normatívnak sem – ld. Gal 2,9; vö. Préd 4,9-12; WRC, 174. o. –, vö. az imént tárgyalt 1Tim 5,17-tel, [B.1–2. pont], amelyből szintén nem feltétlenül következik, hogy egy adott gyülekezetben mindig vannak „a vezetésben bevált” stb. presbiterek). A **presbiterek alkalmasságának megvizsgálását** illetően ld. az alábbi 3.B.4. pontot.

C. A lelkipásztori/lelkészi tisztség/megnevezés kérdése

1. Pásztor: tisztség vagy ajándék? (Ef 4,11)

1. Amint a bevezetésben említettem, a tisztánlátáshoz fontos **bibliai fogalmakban gondolkodnunk.** A Biblia használja ugyan néhányszor a „pásztorol” igét (mint láttuk, mindenütt a presbiterekkel=püspökökkel kapcsolatban), de sehol sem nevezi „pásztornak” a helyi gyülekezet valamely vezetőjét (sem névvel, sem név nélkül). Sőt, **a pásztor főnév** görög megfelelője (*poimén*) **kizárólag az Ef 4,11-ben szerepel keresztény vezető értelmében** (ASBGY2, 3. f., 25. jn.)**:** *„[11]És ő* [Krisztus] ***»adott«*** *némelyeket apostolokul, másokat prófétákul, ismét másokat evangélistákul, vagy* ***pásztorokul és tanítókul*** [*didaszkalosz*], *[12]hogy felkészítse* [felkészítsék? EFO, vö. Károli-ford.] *a szenteket a szolgálat munkájára, a Krisztus testének építésére, [13]míg mindnyájan eljutunk* ***a hitnek és az Isten Fia megismerésének az EGYSÉGÉRE,*** *az* ***érett férfiúságra,*** *a Krisztus teljessége szerinti* ***nagykorúságra,*** *[14]hogy többé ne legyünk* ***kiskorúak,*** *akiket ide-oda dobál és hajt bármiféle tanítás szele az emberek megtévesztése és a tévelygés ravaszsága és csalárdsága által. [15]Ellenkezőleg: az* ***igazságot követve szeretetben,*** *mindenestül növekedjünk abban, aki a* ***fej,*** *a Krisztusban.* ***[16]Belőle van összerakva és egybeszerkesztve az egész test, egymást támogató minden ízével,*** *és minden egyes tag a maga mértéke szerinti munkássággal gondoskodik a test növekedéséről, hogy felépüljön szeretetben”* (Ef 4,11–16; új Károli-ford.; a 11-13. vers szerint **a pásztorok-tanítók [egyik] legfőbb feladata a 3-6. versben igencsak kiemelt, ismeretbeli egység megteremtése/megőrzése,** ld. még 2,20-22 is). Ráadásul a pásztor főnév ezen az egy helyen is **inkább kegyelmi/lelki ajándékra utal, mint tisztségre** (vö. Ef 4,7-8: *„A* ***kegyelem*** [*kharisz*] *pedig mindegyikünknek a Krisztus* ***ajándékának*** [*dórea*] *mértéke szerint* ***adatott.*** *Ezért mondja az Írás: »Felment a magasságba, foglyokat vitt magával,* ***ajándékot*** [*doma*] ***adott*** *az embereknek.”*). Az Ef 4,11-ben felsorolt főnevek közül csak az *evangélista* nem szerepel a lelki ajándékok 1Kor 12,28-beli felsorolásában: *„Ezek közül pedig némelyeket először* ***apostolokká*** *rendelt* [elhelyezett és beépített, EFO] *az Isten az egyházban, másodszor* ***prófétákká,*** *harmadszor* ***tanítókká*** [*didaszkalosz*]. *Azután (adott) csodatevő erőket,* ***kegyelmi ajándékokat*** [*kharizma*]: *gyógyításra, gyámolításra, vezetésre, különféle nyelveken szólásra.”* Vö. 31. v. (*„De törekedjetek a fontosabb kegyelmi ajándékokra...”*) és 1Kor 14,1: *„Törekedjetek a szeretetre, buzgón kérjétek a lelki ajándékokat, de leginkább azt, hogy prófétáljatok.”* (Az Ef 4,11 esetében valószínűleg a „pásztor-tanítókul” fordítás a helyes [ld. az angol ESV-fordítás jegyzetét], mert amikor a görögben egyetlen határozott névelő vonatkozik két főnévre, melyek között az „és” [*kai*] szó áll, ez a szerkezet mindig a két főnév szoros egységére utal, WGST, 47.A.2.b., 13. j.) Ld. még ApCsel 21,8; 2Tim 4,5 (evangélista); Róm 12,6-7 (*„Mert a nekünk adatott* ***kegyelem*** [*kharisz*] *szerint különböző* ***ajándékaink*** [*khariszma*] *vannak, eszerint szolgálunk is: ha* ***prófétálás*** *adatott, akkor a hit szabálya szerint prófétáljunk, ha valamilyen más szolgálat adatott, akkor abban a szolgálatban munkálkodjunk: a* ***tanító*** *a tanításban...”*); 1Pt 4,10-11 (*„Ki milyen* ***lelki ajándékot*** [*khariszma*] *kapott, úgy szolgáljatok azzal egymásnak, mint Isten sokféle kegyelmének jó sáfárai: ha valaki prédikál* [*laleó,* szól, beszél], *úgy mondja szavait, mint Isten igéit...”*).

2. **Ha a pásztorolás** (elsősorban) **lelki ajándék,** nem pedig tisztség (és a fenti igék mintha erre utalnának), akkor ugyanúgy **helytelen (sőt lehetetlen) pásztor(oka)t választanunk** (pl. szavazással), mint pl. prófétát vagy apostolt (ld. a fenti 1.C.3. és az alábbi 3.E.5. pontokat is) – hiszen e személyekről a Szentlélek dönt, *„aki úgy osztja szét kinek-kinek ajándékát, amint akarja”* (1Kor 12,11). (Ezt erősíti meg RCRT 3:243, 267; 6.16.IV.4., 6.18.5., 2. bek. és GASS, 8. f., 156. jn.). Persze némi „joggal” számíthatunk rá (vagy inkább imádkozhatunk érte), hogy a presbitereink között legyenek pásztor(olás)i (és tanítói) ajándékkal megáldott emberek. Erre (is) utalhat az 1Tim 3,13: *„Mert akik jól szolgálnak, azok szép tisztességet szereznek maguknak, és nagy bátorságot nyernek a Jézus Krisztusba vetett hit hirdetésére.”*[*] Vö. Istvánnal és Fülöppel, akik ugyan „csak diakónusok voltak”, de tanítói (sőt evangélistai) ajándékot is kaphattak (ApCsel 6–8; vö. 6,5; 21,8).

* A vers végén álló „hirdetésére” szó egyes fordításokból (pl. Károli) hiányzik. A görög *parrészia* szó nyíltságot, őszinteséget, szabad/egyenes beszédet, (Isten előtti) bizalmat/megnyílást is jelent (VZSÚSZ).

3. Strauch írja: „A *legeltet/pásztorol* szó jelképesen fejezi ki a bibliai irányítás természetét, a *gondviselés/felvigyázás* pedig az előbbi jelkép jelentését tisztázó szó szerinti kifejezés. Péter e két szóval írja le az elöljárók Istentől kapott feladatait. [1Pt 5,1-2; {új} Károli] Figyeljük meg, hogy Péter sosem említett egyetlen felvigyázót, csak „presbitereket" (elöljárókat). Péter szerint – aki nagyjából akkor írta levelét, amikor Pál az 1Timóteust és Tituszt – az elöljárók „viselnek... gondot" „Isten... nyájára". Mivel ez a két kiemelkedő újszövetségi apostol az elöljárókat utasítja arra, hogy legeltessék (vagy pásztorolják) Isten nyáját – és egyetlen más személyt vagy csoportot sem bíznak meg ezzel –, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy bibliai értelemben az elöljárók feladata a helyi gyülekezet pásztori felügyelete." (ASPD, 2. f., 13. jn.)

2. Az egyszemélyi gyülekezetvezetés helytelensége

1. **János apostol,** aki a testvérével, Jakabbal együtt Jézus jobbjára és baljára akart ülni a dicsőségben (Mk 10,35-37),* evangéliumában és első levelében már meg sem nevezi magát; ***„a presbiter"*** néven ismerték őt (2Jn 1; 3Jn 1).** A harmadik levelében meglehetősen erős szavakkal teszi helyre a gyülekezetben elsőségre vágyó Diotrefészt: *„Írtam valamit a gyülekezetnek, de Diotrefész, aki* ***köztü[n]k****** ***elsőségre vágyik,*** *nem fogad el minket. Ezért tehát, ha megérkezem, emlékeztetni fogom azokra a dolgokra, amelyeket művel, amikor gonosz szavakkal rágalmaz minket, de nem elégszik meg ezzel, hanem maga sem fogadja be a testvéreket, azokat pedig, akik akarnák, úgyszintén megakadályozza ebben, és kiveti a gyülekezetből. Szeretett testvérem, ne a rosszat kövesd, hanem a jót. Aki a jót cselekszi, az Istentől van, aki a rosszat cselekszi, az nem látta az Istent"* (3Jn 9-11). Az általam ismert magyar és angol fordítások közül csak az MBT-ben szerepel a „köztünk" szó; a többiben vagy a „köztük" áll, vagy semmi, ld. biblehub.com/3_john/1-9.htm. Ennek az a jelentősége, hogy János nemcsak a római katolikus gyakorlatot, a pápaság intézményét ítéli el, hanem **a helyi gyülekezet egyszemélyi vezetését is.*** Ez ugyanis **szemben áll** a keresztény élet (egyik) legfontosabb elvével, az alázat és felemeltetés (avagy a felfuvalkodás és megaláztatás) törvényével, valamint Isten országának „fordított rendjével" (ld. a következő, 3. pontot is; vö. 1Pt 5,4-6). Aki egy személyben áll a gyülekezet élén (egyedi tisztséggel/címmel kitüntetve) – vagy erre vágyik/törekszik –, az képtelen *„alázattal különbnek tartani"* másokat magánál – amire a Fil 2,3 felszólít mindnyájunkat (a „püspököket" is, Fil 1,1)! Az ilyen ember tehát vétkezik – Krisztus helyét bitorolja (vagy akarja bitorolni) a gyülekezet élén (3Jn 9; 1Pt 5,4).

* „John Stott *Krisztus keresztje* című időtlen művében jól megragadja e beszámoló iróniáját: »Jakab és János trónuson akar ülni hatalomban és dicsőségben; Jézus tudja, hogy kereszten kell függenie gyengeségben és szégyenben. Teljes az ellentét.«" (Idézi ASBGY2, 1. f., 7. jn.)

** „Nem teljesen világos, mit értett [János] »a presbiter« megnevezésen. Valószínűleg úgy értette, hogy az öreg, a vén és tapasztalt ember (Filem 9). János ekkor már a kilencvenes éveiben járt, és amennyire tudjuk, ő volt az egyetlen élő apostol. Ez nagyon sajátos önjellemzés. Híres volt, és szinte biztosan minden hívő szerette a kora és az istenfélő jelleme miatt, meg azért is, mert ő volt az utolsó élő apostol. A szó különleges megbecsülést, tiszteletet és tekintélyt kifejező cím, *nem pedig konkrét tisztség.*" (ASBGY2, 24. f., 5. jn.) Strauch ugyanott írja az 1Pt 5,1 kapcsán: „Azáltal, hogy Péter »presbitertársnak« (*szümpreszbüterosz*) mondja magát, nem pedig apostolnak (mint a levele elején), a szeretet és szolidaritás különleges kötelékét teremti meg önmaga és a presbiterek között. A »presbitertárs« szóval megragadja figyelmüket, keresztyén alázatról és testvériségről tanúskodva. Ám ez nem csupán képes beszéd volt. Péter egykor egy helyi gyülekezet presbitereként szolgált. Tizenegy férfival együtt szolgált Jeruzsálemben az üldöztetés zavaros időszakában. Bár a tizenkét apostolt nem nevezték *presbiternek,* ők alkották a fiatal közösség első vezetői testületét, együtt osztozva a gyülekezet pásztori felügyeletében."

*** A „köztünk" szó az egész egyházra is utalhat (a mondat pedig így az egész egyház első emberére); a „köztük" szó viszont az adott helyre korlátozza mindezt.

2. Az egyszemélyi gyülekezetvezetés azért is helytelen, mert **ellentétes Isten természetével:** Ő Szentháromság (egyfajta „isteni presbitérium"), vagyis nem egy személyben, monarchikusan uralkodik, hanem három személyű, többes vezetést alkalmaz. (Tehát még az Atya sem „játszik Istent" olyan értelemben, hogy egymaga önkényesen uralkodva mintegy „madzagon rángatna" Neki alávetett lényeket.) Ugyanez az elv (más módon) alkalmazható a házasságra és a családra is, amelyben ugyan a férj a fej (1Kor 11,3; Ef 5,23), de ő sem „uralkodhat" diktátorikusan, hanem inkább a Szentháromság mintájára (egyfajta „szent kettősségként") a lehető legjobban be kell vonnia feleségét a vezetésbe, a döntésekbe (1Kor 7; Ef 5,21.23d.25.28k stb.). „A Szentháromság »táncában«... az számít a legnagyobbnak, aki leginkább a háttérbe húzódik, a legtöbb áldozatot hozza, a leginkább keresi a másik javát. **Jézus újradefiniálta** – vagy pontosabban fogalmazva végre helyesen definiálta – a »fej« és a tekintély [valamint a vezetés] fogalmát" (Mt 20,25-28) – írja Kathy Keller a Jn 13-beli lábmosás kapcsán, hozzátéve, hogy mind a vezetés, mind az engedelmes szolgálat tekintetében Ő a példaképünk (Tim és Kathy Keller: *A házasságról* [TKKH], 181–3. o.).

3. A megnevezés ereje és jelentősége

1. **Az Újszövetség tehát soha egyetlen konkrét gyülekezeti vezetőt sem nevez „pásztornak",** sem névvel, sem név nélkül, sem egyénileg, sem csoportosan. (Mint említettem, a „pásztor" főnév megfelelője gyülekezeti vezető értelmében kizárólag az Ef 4,11-ben szerepel a görög Újszövetségben, és ott többes számban állva, egy általános, elvi kijelentésben fordul elő, ráadásul inkább lelki ajándékot jelölve, mint tisztséget.) Ennek oka egyrészt alighanem abban keresendő, hogy **Jézus magát mondta *„a jó pásztornak"*** (Jn 10,11; vö. Dávid híres 23. zsoltárának jól ismert kezdősorával: *„Az ÚR az én pásztorom...",* ld. alább), és ezért az első követői közül

senki nem merte magát pásztornak nevezni – különösen a Mt 23,8-12 fényében, ahol Jézus az öntelt farizeusokkal állítja szembe követőit: *„De ti ne hívassátok magatokat mesternek* [*rabbi*], *mert egy a ti mesteretek, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok. Atyátoknak se szólítsatok senkit a földön, mert egy a ti Atyátok, aki a mennyben van. Ne hívassátok magatokat tanítóknak* [*kathégétész,* tanító(mester)] *se, mert egy a ti tanítótok: a Krisztus. Aki pedig a legnagyobb közöttetek, az legyen szolgátok! Mert aki felmagasztalja magát, megaláztatik, és aki megalázza magát, felmagasztaltatik."* Az ApCsel 13,1-ben is azt olvassuk: *„Antiókhiában, az ottani gyülekezetben volt néhány próféta és tanító* [*didaszkalosz*]: *Barnabás és Simeon, akit Nigernek is hívtak, cirénei Lucius és Manaén, aki Heródes negyedes fejedelemmel együtt nevelkedett, valamint Saul"* – a későbbi Pál apostol, aki itt még utolsó a sorban; és egyikük sem „pásztor", hanem „próféta" és/vagy „tanító" (vö. ApCsel 13,2.7.13: *„…Barnabás és Saul... Aztán Pál és kísérői elhajóztak Páfoszból"*).

2. Másrészt **a pásztor szó (görög megfelelője) általában juhpásztort jelent,** ami ugyan eléggé alantas, megvetett foglalkozásnak számított már a Mózes korabeli egyiptomiaknál (1Móz 46,34) és feltehetően a görög–római kultúrában is – Arisztotelész (Kr. e. 384–322) a legtétlenebb embereknek mondta a nomád pásztorkodókat (*Politika,* 1.8., ld. mek.oszk.hu/04900/04966) –, de a zsidók egész más fényben látták ezt, nem utolsósorban **Dávid** miatt, aki pásztorbojtárból lett királlyá, és **az ÚR (Jahve) eljövendő Pásztorának előképe** volt (Zsolt 22; 23,1; Ez 34,1-23.31; 37,24; vö. 1Móz 48,15; 49,24; Zsolt 28,9; 80,2; Préd 12,11; Ézs 40,11; Jer 31,10; Zak 9,16; 11 – ezek az igék részben **Istent mondják Izráel pásztorának,** részben Dávid királyt!) (Mindenesetre sokatmondó, hogy Jézus születésének jelentőségét az angyalok egyszerű pásztoroknak adták hírül, Lk 2,8-20. Ez is mutatja Isten országának „fordított rangsorát" [*„De nem így van közöttetek, hanem aki naggyá akar lenni közöttetek, az legyen szolgátok; és aki első akar lenni közöttetek, az legyen mindenki rabszolgája",* Mk 10,43k], ami fontos vezérelv a presbitereknek [pláne az állítólag még „magasabb" tisztséget betöltő {lelki}pásztoroknak], ld. 1Pt 5,1-6.) A magyar nyelvben a „pásztor" szó hagyományosan inkább csak a juhok elöljáróját jelöli, ezért a legutóbbi időkig nemigen használták lelki vezető értelmében. Újabban egyes körökben megteszik főként az angol nyelv hatására, melyben a régen juhpásztort jelölő „pastor" szó ma már inkább csak lelkipásztort jelent, míg a juhpásztor jelölésére megmaradt a „shepherd" szó – emiatt az angolban kevésbé szembeszökőek az itt és az előző bekezdésben említett okok és következményeik (ez egyike a ritka eseteknek, amikor a magyar szó/kifejezés hívebben tükrözi a görögöt, mint az angol – bár a magyar nyelvtan bonyolultsága és kifejezőkészsége jóval közelebb áll a görögéhez, mint a sokkal egyszerűbb angolé).

3. A gyülekezeti vezetők megnevezésének erejét és jelentőségét jobban láthatjuk, ha **úgy gondolunk a presbitereinkre, mint püspökökre** (ami egyébként teljesen biblikus, de a mai általános szóhasználatban meglehetősen félreérthető/vicces). A gyülekezetem élén például a jelen írás születésekor négy püspök áll(t) – ami bizony „nem semmi"!

4. Az elnevezés kérdése azért is fontos, mert **a bibliai igazság (mély) megismerése bibliai fogalmak használatát igényli.** A **„lelkész"** nem ilyen; ne használjuk hát fizetett (fő- vagy mellékállású) presbiter értelmében sem – és azért sem, mert a legtöbben egy személyben kiemelt vezetőt értenek rajta, ami tehát igeellenes (ugyanez mondható el a [lelki]pásztor szóról). A **„lelkipásztor"** sem bibliai kifejezés; a *„lelkünk* [egyetlen] *pásztora és gondviselője [episzkoposz]"* Krisztus (1Pt 2,25), aki uralkodás helyett szelíd és alázatos *Bárányként,* szolgálva mutatott példát a vezetésre (Jn 13; sőt zokszó nélkül alávetette magát brutális mészárosainak [1Pt 2,23]). A vezetőknek is ezt kell tenniük (1Pt 5,1-4), (főként) tanítással és imádsággal vezetve és szolgálva (ApCsel 6,4; Jak 5,14). Amint láttuk, a (főleg amerikai/angol példára terjedő) **„pásztor"** megjelölés sem egészen biblikus, mert az Újszövetség e főnevet csak egyszer használja gyülekezetvezetőt illetően (Ef 4,11), és ott is a „pásztor-tanító" összetételben, ráadásul inkább lelki ajándék (8. v.), mint tisztség értelmében. A presbiterek mindegyikének feladata a nyáj „pásztorolása", legeltetése (ApCsel 20,17.28; 1Pt 5,2). Ha tehát valami okból csupán **egyetlen presbiternek fizetünk** a szolgálatáért (főállásban), azzal önmagában kitesszük őt és a gyülekezetet az alábbi D. pontban részletezett veszélyeknek – hát még ha e megnevezések bármelyikével (pláne külön tisztséggel) is fokozzuk az illető kiemelt, egyedi státuszát!

4. A gyülekezeti vezetők további bibliai megnevezései és feladatai

1. Az Újszövetség több szóval jelöli a gyülekezet vezetőit. E szavak mindegyike a gyülekezeti vezetők valódi tekintélyét/hatalmát (valamint a feladataikat) jelzi. Mint láttuk, legtöbbször (1) a **presbiter/vén** (*preszbüterosz*) szó jelöli őket, gyakran pedig (2) a **felügyelő/őriző/püspök** szó (*episzkoposz*). A (3) **pásztor** (*poimén*) szó csak egyszer vonatkozik rájuk, a „pásztorol" ige viszont többször is. További megnevezéseik: (4) **vezető** (a *hégeomai* [vezet, kormányoz, uralkodik] igéből), ld. Zsid 13,7.17.24 (vö. 1Pt 2,14): *„Bízzatok vezetőitekben, és hallgassatok rájuk, mert ők vigyáznak lelketekre úgy, mint akik erről számot is adnak. Hadd tegyék ezt örömmel és ne sóhajtozva, mert ez nem válnék javatokra"* (Zsid 13,17; a bibliai szerző itt feltehetően buzdító jelleggel ír azoknak, akiket kényszeríteni nem állt hatalmában, mint ahogy a „vezetőknek" sem [WRC, 145. o., 29. jn.], de igen erős szavakat használ: „bízzatok" [*peithó,* meggyőződik, bizakodik, engedelmeskedik] és „hallgassatok" [*hüpeikó,* hátrál, enged, visszakozik, alkalmazkodik, aláveti magát valaki tekintélyének]); (5) tanító (*didaszkalosz*), ld. Ef 4,11; (6) sáfár/gondnok (*oikonomosz*), ld. Tit 1,7 (*„A püspök ugyanis, mint Isten sáfára legyen feddhetetlen...*); vö. Lk 12,42; Róm 16,23 („számvevő"); (7) szülő/családfő (1Tim 3,4-5: *„a maga háza népét jól vezeti..."*). (Ld. WRC, 216. o., 92. j. után és VZSÚSZ.) (8) **elöljáró** (*proisztémi,* elöl áll/jár, vezet, irányít, törődik), ld. 1Thessz 5,12k: *„Kérünk titeket, testvéreink, hogy becsüljétek meg azokat, akik fáradoznak közöttetek, akik elöljáróitok az Úrban, és intenek is titeket, és munkájukért nagyon becsüljétek őket."* Fontos észrevétel, hogy a hívők egyetemes papságát tanító Újszövetség a **pap** szót sehol nem használja a gyülekezeti vezetőkre hivatalosan, és képletesen is legfeljebb csak nagyon korlátozottan, óvatosan (Róm 15,16). A régi egyházatyák is tudták, hogy ebben az

összefüggésben mindig „papokról” vagy „papságról” beszél, de sosem „papról” (1Pt 2,4-10; Jel 1,5k; 5,9k; 20,6; ld. PCG, 2. f., 9. j.; 3. f., 270. j[n].).

2. Az apostolok szerepét a kihalásuk kezdetétől fokozatosan átvevő (ApCsel 11,30–12,2) **presbiterek elsődleges feladatait** az ApCsel 6,4 így határozza meg: ***„az imádkozás és az ige szolgálata”.*** Ez és a további feladataik a fenti elnevezésekből (is) következnek: tanítják és hirdetik az Igét, táplálják, vezetik (nem uralkodva, hanem bölcsen irányítva), éberen óvják, buzdítják, intik a gyülekezetet (Zsid 13,7.17), pásztorok módján bátran megvédve azt a tévtanítóktól (ApCsel 20,28-30), betegeket látogatnak és imádkoznak velük (Jak 5,14), állást foglalnak tanításbeli kérdésekben (Tit 1,9). Az a legfontosabb, hogy szeressék a „juhokat”, akik persze maguk is a Szentlélek által vezetett, a saját növekedésükért és a gyülekezetük szolgálatáért felelős hívő **testvéreik,** „királyi papság” (1Pt 2,9). A Biblia szerint **a gyülekezet elsősorban család** – Isten háza népe (Ef 2,19), melyet az Ő fiai alkotnak (Róm 8,14-17): az első keresztények a házaikban találkoztak, megosztották egymással anyagi javaikat, együtt ettek, szent csókkal köszöntötték egymást, gyakorolták a vendégszeretetet, gondoskodtak az özvegyekről, s szükség esetén intették és fegyelmezték tagjaikat. Fontos tehát helyreigazítani a sokakban élő téves képet, mely szerint a presbitérium csupán másodlagos ügyekkel foglalkozó hivatalos testület vagy bizottság, mely a lelkész mint az igazi vezető alárendeltje. Ld. ASBGY, 14–28., 102. o. (1. f.). A presbiterek feladatait és a tőlük megkövetelt (a feladataikra is utaló) tulajdonságokat a diakónusokkal összevetve vizsgáljuk majd meg a 3. fejezetben.

5. Néhány ellenérv

i. Egység, szabadság és forma

1. Van, aki úgy gondolja, hogy **a világ keresztényeinek látható egysége utópia,** mivel Jézus nem ígért egységet a követőinek; s azért is imádkozott, hogy ne vétkezzenek (szentek legyenek, Jn 17,17.19), mégis vétkeznek. Ám Jézus ígéretet tett az egységre (Jn 10,16: *„Más juhaim is vannak nekem, amelyek nem ebből az akolból valók: azokat is vezetnem kell, és hallgatni is fognak a hangomra: és akkor lesz egy nyáj, egy pásztor”*). Ez talán nagymértékben be is következett az 1. században, és szerintem most sem teljesen reménytelen, mindenesetre **törekednünk kell rá**, méghozzá különösen nagy hangsúlyt fektetve erre, mivel Jézus négyszer is kérte az utolsó imájában, és azt mondta, hogy az egymás iránti szeretetünkről kell felismernie a világnak, hogy az Övéi vagyunk (Jn 13,34k). Ez magában foglalja a törekvéseink és a nézeteink egységének célját is (hisz aki [durván] eltérő nézetet vall/tanít, azt köszöntenünk sem szabad, 2Jn 10): *„A mi Urunk Jézus Krisztus nevére kérlek titeket testvéreim, hogy* ***mindnyájan egyféleképpen szóljatok,*** *és ne legyenek közöttetek szakadások, hanem* ***ugyanazzal az érzéssel és ugyanazzal a meggyőződéssel igazodjatok egymáshoz”*** (1Kor 1,10 [*„hanem gondolkodásotokban és meggyőződésetekben jussatok egyetértésre”,* RÚF]; vö. 10,17; 12,12k). *„Tegyétek teljessé örömömet azzal, hogy ugyanazt akarjátok:* ***ugyanaz a szeretet legyen bennetek, egyet akarva ugyanarra törekedjetek.*** *Semmit ne tegyetek önzésből, se hiú dicsőségvágyból, hanem* ***alázattal*** *különbnek tartsátok egymást magatoknál...”* (Fil 2,2k). ***„Egymással egyetértésben legyetek,*** *ne legyetek nagyratörők, hanem az* ***alázatosakhoz*** *tartsátok magatokat. Ne legyetek bölcsek önmagatok szerint”* (Róm 12,16; vö. 15,5k: *„A türelem és vigasztalás Istene pedig adja meg nektek, hogy* ***kölcsönös egyetértés legyen közöttetek Jézus Krisztus akarata szerint,*** *hogy* ***egy szívvel, egy szájjal dicsőítsétek*** *a mi Urunk Jézus Krisztus Istenét és Atyját”*). Péter is hasonlóan ír: *„Végül pedig legyetek mindnyájan* ***egyetértők,*** *együttérzők, testvérszeretők, könyörületesek,* ***alázatosak”*** (1Pt 3,8). Természetesen sosem fogjuk teljesen elérni az egységnek ezt a célját, de mindig nagyon komolyan igyekeznünk kell közeledni felé – akárcsak a vétkeink elhagyása, a szentségünk felé. A fenti három levélbeli szakaszban (akárcsak a Jn 13-ban) feltűnően hangsúlyos az **alázat** (a büszkeség „főbűnének” ellentéte [vö. 1Kor 1,29; Jak 1,5-11]), amely alighanem kulcsszerepet játszik az **egységre törekvésben** – akárcsak az **igazság (keresése) és annak bibliai alapja** (Jn 17,17.19); valamint az igazság keresésének és az egység elérésének **formája: a bibliai gyülekezet,** amely az 1Tim 3,15 szerint *„az igazság oszlopa és erős alapja”* (vö. a Bevezetésben említett igazságkereső csoporttal). Fontos, hogy a bibliai korlátoknál ne szűkítsük le jobban a mozgásterünket, ne essünk a törvényeskedés csapdájába, hanem meghagyjuk a bibliailag indokolt **keresztény szabadságot.** (A presbiterek és diakónusok számára nézve pl. nincs parancsunk, csupán annyi, hogy ez a szám [általában] legalább kettő legyen – legalábbis a presbiterek esetében; de normál esetben diakónusból sem lehet nulla db.) Ám a másik végletet, a szabadosságot is kerülnünk kell; bukott világunkban szükség van formára, korlátokra, határokra, keretekre. Jézus ezt hangsúlyozta utolsó, nagy misszióparancsában, bevezetve a **keresztséget mint megszabott „belépési formát”** (miután az utolsó vacsorán bevezette az **úrvacsorát mint „bennmaradási formát”,** e két formával külsőleg elkülönítve a keresztényeket a nem keresztényektől, ld. GASS, 1. f., 12. j. után), és megjelölve leendő tanítványai egységének alapját, az Ő parancsainak teljes körű megismerését és megtartását: *„Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet,* ***megkeresztelve őket*** *az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében,* ***tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek;*** *és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig”* (Mt 28,19k). Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy valóban az Ő evangéliumát hirdessük, nem pedig valami gyenge utánzatot – ebben is egységre kell jutnunk (Gal 1,8k; vö. 3,28). Pál az Ef 4,3-6-ban hatalmas hangsúlyt fektet a keresztények **egységére,** azt jelölve ki a gyülekezeti vezetők (elsődleges) feladatául, létük céljául: *„...hogy felkészítse a szenteket a szolgálat végzésére, a Krisztus testének építésére, míg eljutunk mindnyájan* ***a hitnek és az Isten Fia megismerésének egységére,*** *a felnőttkorra, a Krisztus teljességét elérő nagykorúságra,...”* (Ef 4,12k; vö. 16. v.; 1,10; 2,14-16; Kol 3,12-16). Ezt az ismeretbeli egységet a Biblia elégségessége és hangsúlyai teszik lehetővé (ha követjük őket, ld. a Bevezetés 1. bekezdését és GASS, 1. f., 20., 50. jn.).

2. Sokak szerint **a Biblia szabadságot ad nekünk a gyülekezet szervezeti felépítése terén,** és nem szabja meg, milyen vezetői/szolgálói tisztségeknek kell működniük. Ebből következően (gyakorlatilag) bármilyen tisztségeket és struktúrát választhatunk. Eszerint helyes (lehet) a totális demokrácia (nincsenek tisztségek), a lelkészi és a püspöki tisztség, sőt akár a pápaság is (melyben legalább 4 tisztség van [a gyakorlatban jóval több, pl. bíboros, érsek stb.])! Ez a nézet azonban nyilvánvalóan **kizárja a világméretű, bibliai egység lehetőségét,** mert pl. a (katolikus) pápa (elvben) ma is világuralomra tart(hat) igényt – amennyiben a világ (országainak/vezetőiknek) zöme (katolikus) kereszténnyé válik –, ami elől a protestánsok mereven elzárkóznak (a Biblia alapján teljes joggal), a kongregacionalisták pedig eleve nem fogadnak el semmilyen gyülekezetek felett álló tisztséget. Hasonló eredményre (az egység reményének feladására) jutunk, ha úgy véljük, hogy a presbiterekről (és a diakónusokról) szóló bibliai szakaszok „csak konkrét megoldások egy-egy konkrét problémára" (ezen az alapon a Biblia zömét elvethetnénk; valójában maga a Biblia jelzi, hogy egyetemes elvekről van szó, ld. pl. 1Tim 3,15), vagy ha abból a téves elvből indulunk ki, hogy bármit megtehetünk, amit a Biblia nem tilt kimondottan. Valójában a parancsait, útmutatásait, tanácsait, tanító célú történeteit stb. is figyelembe kell vennünk – csakis ezen a bibliai alapon munkálkodva van reális esélyünk a Jézus által kért világméretű egység lényegi elérésére (bővebben ld. a 4.A.2. pontot). Krisztus testének csúf töredezettségét kizárólag a bibliai alapokhoz való visszatéréssel lehetne orvosolni, megszüntetve gyalázatát és eltávolítva ezt a komoly akadályt sokak megtérése elől.

3. Az előbb említett eredményre jutunk abból a nézetből kiindulva is, hogy **a Biblia nem határozza meg egész pontosan, világosan és egyértelműen a gyülekezeti struktúrát,** tehát szabadon eldönthetjük azt. A Bibliát nem matematikai (de még csak nem is jogi) objektivitással/precizitással ír(at)ta meg Isten. Általában véve maga az emberi nyelv sem ilyen pontosságú – csak igen nagy erőfeszítéssel és igen szűk területre korlátozva tehető jelentősen pontosabbá. Ezért a kommunikációban általában megelégszünk a lényegi, alapvető pontossággal – ilyen szintű pontossággal íródott a Biblia is. Aki teljes pontosságot követel, az önellentmondásba keveredik, mivel egyrészt olyan pontosságot vár el, amit sem ő, sem más nem teljesít (általában), másrészt a gondolatmenetéből valójában hajmeresztő dolgok következnek: (1) A teljes Bibliát kidobhatjuk az ablakon – hiszen ha pl. igaz, hogy a Biblia nem határozza meg (PONTOSAN), milyen gyülekezeti tisztségek vannak, akkor ugyanilyen alapon semmit sem határoz meg (PONTOSAN), tehát mindenki mindig azt csinálhat, amit jónak lát, teljesen függetlenül mindenféle bibliai tanítástól. (2) Lehetetlen minden érdemi kommunikáció (mert sosem kommunikálunk PONTOSAN), tehát mindenki maga értelmezheti szabadon bárki más közlését, függetlenül a közlő szándékától – mivel úgyis minden közlés (sőt minden „igazság") csak pontatlan „szövegelés", más szóval minden relatív. PONTOSAN ez a posztmodern világi ember következtetése – és nyilvánvaló tévedése (hiszen ha igaz az állítás, hogy „minden relatív", akkor ez az abszolút érvényű állítás is az: csupán relatív, szubjektív nézet, melyet nem feltétlenül kell elfogadnunk). Itt a földön soha senkitől nem fogunk kapni 100%-os „bizonyítást" és bizonyosságot. Be kell érnünk a lényegi/alapvető pontossággal, és be is szoktuk érni ezzel.

4. Felmerül a kérdés, **hogyan induljunk el,** hogyan alkalmazzuk a gyülekezetben a bibliai tanítást, ha még az általános elvekben sem értünk egyet. Nem kell felépítenünk egy hiánytalan rendszeres teológiát, mielőtt egy tapodtat is megtehetnénk. Elég kimondanunk a gyülekezetvezetés legelemibb elvét (presbiteri és diakónusi tisztség van), majd ennek alapján nekivághatunk a bibliai elvek alkalmazása aprólékos (és nemegyszer igen bonyolult) munkájának. A Biblia azért beszél egyszerű elvekről, mert azok igen széleskörűen alkalmazhatók, és többek közt azért ad konkrét példákat, hogy segítsen minket jobban eligazodni a gyakorlatilag végtelen számú helyzetben, alkalmazási lehetőségben. Ha a „konkrét példákra" hivatkozva tagadjuk az elveket (ld. a fenti 2. bekezdést), sosem tudunk még csak elindulni sem a tökéletes egység felé.

ii. További ellenvetések

1. Egyesek azzal érvelnek a (lelki)pásztor megnevezés használata mellett, hogy az **csupán olyan presbitert jelöl, aki „első az egyenlők közt",** mivel képzettsége/tudása, tapasztalata, képességei/ajándékai és így tekintélye révén kiemelkedik a presbitertársai közül (és szolgálatát általában díjazással is megkülönböztetik). Ezt gyakran az 1Tim 5,17-tel támasztják alá, a „tanító presbiter[eke]t" („[lelki]pásztor[oka]t") megkülönböztetve a „vezető" presbiterektől (akik nem tanítanak). Amint a fenti 2.B. pontban láttuk, **ez a megkülönböztetés egyrészt kevés** (mivel az 1Tim 5,17 nem két, hanem három csoportba sorolja a presbitereket, s e csoportok nem egymást kizárók, hanem rendre tartalmazzák egymást [más értelmezés szerint pedig az 1Tim 5,17 valójában egyetlen csoportról beszél]), **másrészt sok** – mivel a (hivatalos) tisztség és cím tekintetében a Biblia sehol sem tesz különbséget a gyülekezet vezetői között; mindenütt presbitereknek és püspököknek nevezi mindnyájukat.

2. A fenti érvvel összefüggésben néhányan úgy vélik, hogy **jelentéktelen apróságról** van szó, és szőrszálhasogatás e megnevezéseken lovagolni, ha a lelkész/(lelki)pásztor szóval csupán az egyébként egyenrangú presbiterek egyikét jelöljük. Ez az állítás az egyszemélyi gyülekezetvezetés veszélye miatt sem áll meg. Ha az összes presbitert így neveznénk, akkor nem volna gond, de jelentősége/értelme sem maradna e megnevezésnek. Ha pedig csak a vezetésben bevált vagy csak az igehirdetésben és a tanításban fáradozó presbiterek *mindegyikét* neveznénk így (ld. 1Tim 5,17), akkor is szembemennénk azzal a bibliai elvvel/gyakorlattal, hogy az Újszövetség nem tesz különbséget a presbiterek között tisztség és megnevezés tekintetében. A bűnös emberi természetünk miatt a kis elhajlás könnyen és gyorsan válhat súlyossá. Amint a Bevezetésben említettem, az egyháztörténelem tanúsága szerint (beleértve a legfrissebb tapasztalatokat is [a sajátjaimat is]) ez igenis sarkalatos, kardinális kérdés, amely egész egyházakat/felekezeteket és gyülekezeteket osztott meg máig hatóan.

3. Nemcsak az adott kérdéssel kapcsolatos, hanem elég általános ellenvetés, hogy a Biblia egy ókori mű, s **ma már más világot élünk,** ezért sok mindent át kell értékelnünk. Mivel ezen az alapon önkényesen „kidobhatnánk az ablakon” Isten teljes kijelentését, aminek következtében mehetnénk a magunk feje után, vagyis lényegében teljes tudatlanságra és sötétségre ítélnénk magunkat, nagyon csínján kell bánnunk ezzel az elképzeléssel, s csak kifejezetten indokolt esetben szabad alkalmaznunk – jellemzően pl. az ó- és az újszövetségi tanítás megkülönböztetésére (ld. HRHH, E.2. pont). Viszont ilyen megfontolásból nem hagyhatunk el semmit a Biblia (és különösen az Újszövetség) tanításából. Bővebben ld. az alábbi 3.E.3. pontot.

4. Egyesek megemlítik még **Epafrászt** mint „kiemelt személyt”. Epafrász 3-szor szerepel az Újszövetségben (Kol 1,7; 4,12k; Filem 23), de semmi nem utal vele kapcsolatban egyszemélyi vezetésre – még annak sincs egyértelmű jele, hogy presbiter lett volna. Strauch szerint Epafrász is Pál apostoli küldöttje lehetett mint a Kolosséban szolgáló eredeti evangélista (ASBGY, 97. o.). Hasonlók mondhatók el Epafroditoszról (Fil 2,25; 4,18) és több más bibliai személyről (ld. GASS, 7. f., 5–7. j.).

5. **A Bibliában látunk példákat az egyszemélyi vezetésre** Isten mint a világ egyetlen Ura, Jézus mint a tanítványi kör egyetlen vezetője, a férj mint a családfő, valamint az ószövetségi főpapok, királyok, bírák és próféták esetében – vetik ellen néhányan. Mint tudjuk, **Isten Szentháromság,** tehát (legalábbis bizonyos értelemben) nem egy személyben, hanem háromban vezet. **Jézus a földi életében nem gyülekezetet vezetett,** hanem tanítványi/apostoli kört, és rájuk bízta (különösen is az általa a gyülekezet pünkösdi létrejötte után elhívott Pálra) a gyülekezet alapjainak lerakását (ld. 1Kor 3,10: *„Az Istentől nekem adott kegyelem szerint, mint bölcs építőmester, alapot vetettem”*).* Ma is Ő a gyülekezet egyetlen Feje/Főpásztora (egyszemélyi vezetője), ld. Ef 4,15k; 1Pt 5,4. Ez a végső soron Krisztus által lerakott apostoli alap kizárólag a többes presbiteri vezetést engedi meg (1Tim 3–5; Tit 1). **A család nem azonos a gyülekezettel.** A két fogalom között vannak hasonlóságok, átfedések, de eltérések is. Ráadásul a család vezetésének is több összetevője/szempontja van. A férj sem lehet tisztán egyeduralkodó, mert a feleségnek is Krisztus a (legfőbb) Feje/Ura/Üdvözítője (Ef 5,23), aki közvetlenül Istennek felelős a lelkiismerete tisztaságáért, az Isten iránti engedelmességéért (Neki kell inkább engedelmeskednie, mint a férjének, és ha valamit nem hitből, nem jó lelkiismerettel tesz, akkor vétkezik, ld. ApCsel 5,29; Róm 14,23; vö. Jak 4,17). Ezért (bármily meglepő legyen is) a családra is vonatkozik bizonyos értelemben nemcsak az egyszemélyi, hanem a többes vezetés modellje is (sőt [még korlátozottabb értelemben] a demokratikus elv is, mivel a gyerekek is Istennek tartoznak végső engedelmességgel) (bővebben ld. hivo.hu/hazassag.htm). Amint a 4.A. pontban majd kifejtem, **a gyülekezetvezetésnek több összetevője van:** teokratikus (Isten [Lelke/Szava] a legfőbb vezető/tekintély), arisztokratikus (presbiterek vezetnek) és demokratikus (a gyülekezet fegyelmez, választ, visszahív, ellenőriz). Az **Ószövetség** ezek megértésében segít(het), de **nem bírálhatja felül az Újszövetséget** (amely a későbbi és teljesebb kinyilatkoztatás) – különösen az újszövetségi gyülekezet tekintetében, ahol nyilvánvalóan az Újszövetség a mérvadó (bővebben ld. az 5.B.2. pontot). Ezért semmilyen ószövetségi tanításra hivatkozva nem bírálható felül (az egyszemélyi vezetés javára) a többes presbiteri vezetés kizárólagosságának világos újszövetségi elve. Ez nem az Ószövetség ignorálása, hanem helyes értelmezése (az Újszövetség fényében). Az imént említett (bibliai) elveket/mintát Isten határozta meg, mi pedig keresztényként egyet tehetünk: engedelmeskedünk Neki.

* Azonban Pál sem a többi apostoltól függetlenül működött, hanem velük egységben, ld. pl. Gal 2,9; vö. a fenti 1.4–5. bekezdéssel.

6. További ellenérveket és cáfolatukat illetően ld. az 5. fejezetben a másik három rendszer mellett és ellen felhozott érveket (a Jel 2–3-beli „gyülekezet angyala” tekintetében pl. ld. 5.C.2.4.).

6. Összefoglalás

A Biblia sehol sem használja gyülekezeti vezetői tisztség értelmében a „(lelki)pásztor” (és a „lelkész”) szavakat, melyek a megszokott szóhasználatban túlnyomórészt a gyülekezet egyszemélyi vezetőjét jelölik, és a bibliaitól eltérő gyülekezetvezetésre/egyházkormányzásra utalnak. Mivel tehát (1) a Biblia elítéli az egyszemélyi gyülekezetvezetést (melynek veszélyeit ld. a következő pontban), és (2) kizárólag a többes presbiteri vezetést tanítja, továbbá (3) egyedül Jézus a gyülekezet egyszemélyi vezetője, „(fő)pásztora” (1Pt 5,4), végül (4) a „pásztor” szó főként juhpásztort jelent – lelki/gyülekezeti értelemben pedig inkább ajándékot, mint tisztséget –, kerüljük a „(lelki)pásztor/lelkész” megnevezést gyülekezetvezetői tisztség értelmében, amint a Szentlélek által ihletett bibliai szerzők is teszik. A (lelki)pásztor/lelkész szavak használata a fentiek miatt akkor is félrevezető (téves benyomást kelt az adott lelkész szerepét és a gyülekezete által követett vezetési mintát illetően), igeellenes és káros (a lelkészre, a gyülekezetére és a kívülállókra nézve egyaránt), ha valaki csak az „első az egyenlők közt” elv értelmében és/vagy fizetett presbiter jelentésben használja őket. A tisztánlátás, az igazság ismerete és gyakorlása érdekében a gondolkodásunkban és a beszédünkben használjunk bibliai fogalmakat – a gyülekezeti vezetők esetében leginkább a presbiter szót. A „lelkész” szót használóktól (különösen a lelkész tisztségéhez/fogalmához ragaszkodóktól) alkalomadtán megkérdezhetjük, mit értenek lelkészen – ami jó beszélgetést eredményezhet a fentiekről, beleértve pl. a Biblia szerinti két gyülekezeti tisztséget és/vagy az 1Tim 5,17 helyes értelmezését. Utóbbit illetően ld. a fenti 2.B.2. pontot. A „lelkészkérdés” bibliai nyelvezettel megfogalmazva így hangozhat: (1) Lehet-e/kell-e/legyen-e a gyülekezet(ünk)ben fizetett (fő- vagy mellékállású) presbiter, és ha igen, hány; (2) ha több, akkor lehet-e/kell-e/legyen-e köztük egy vezető (vagy fő-) presbiter? A fentiek alapján az első kérdésre a bibliai válasz így hangozhat: nem kell, de lehet; és lehetőleg több legyen (pl. inkább két mellékállású, mint egy főállású). A másodikra pedig így: nem lehet. Strauch igen jó példát hoz e téren a biblikus gondolkodásra és gyakorlatra, ld. 2. függelék, B.11. bek.

D. Az egyszemélyi gyülekezetvezetés veszélyei és előnyei

1. Az egyszemélyi gyülekezetvezetés a következő **veszélyeket** rejti: (1) A Bevezetésben említett uralomvágy és a bűnös emberi természet halálos elegye kisebb-nagyobb mértékben teret nyer a vezetőben (általában öntudatlanul), hogy kénye-kedve szerint irányítsa a vezetetteket. Más szóval **túl nagy a hatalommal való visszaélés és a felfuvalkodás kísértése** (1Pt 5,1-8; Mt 23), amit a számonkérés hiánya és/vagy az egyetlen vezetővel szemben támasztott túlzott elvárások és követelmények is fokozhatnak.* A vezető durva vétségét gyakran leplezik, mert így próbálják védeni nagy becsben tartott vezetőjüket és rendszerüket (ld. Diane Langberg: *Redeeming Power: Understanding Authority and Abuse in the Church* [A hatalom helyreállítása – A gyülekezeti tekintély és visszaélés megértése], Brazos Press, 2020; foclonline.org/talk/redeeming-power-session-3-abuse-power-church). (2) **A vezető tévedése az egész közösség tévedésévé lesz** (nincs vezető, aki ne tévedne; a tévtanítás gyakran a teológusok, majd a püspök/lelkész szintjéről indul, és nagy baj, ha a vezető túlzottan távol áll a Bibliát olvasó hűséges tagoktól, akik így nemigen tudják őt helyreigazítani**). (3) **A tagok növekedése stagnál/visszaesik,** mivel (a) az emberi tekintélyt könnyű kijátszaniuk és megtéveszteniük vagy figyelmen kívül hagyniuk (gyakran tudat alatt); (b) hajlamosak a vezetőre hárítani a gondolkodás/döntés felelősségét; (c) így a vezető könnyen bűnbe is viheti őket [ld. (6)]; (d) a vezető eleve bálvány az életükben [ld. (5)]. (4) **Az egy kiemelt vezető távozásakor hatalmi űr, szakadás keletkezhet.** (5) Mivel szeretjük, ha van az életünkben olyan tekintélyszemély, akire felnézhetünk (és ez bizonyos mértékig jó/helyes is lehet), az illető **könnyen trónbitorlóvá, bálvánnyá lesz az életünkben,** elfoglalva Krisztus mint a legfőbb Tekintélyszemély helyét. Emiatt jobb, ha több (tökéletlen, ugyanakkor hozzánk közelebb levő) ember áll előttünk példaként. (6) Egy fiatal nyugdíjas nőtestvérünk a **házastárshoz hasonlította a lelkészt** a kapcsolat tartóssága értelmében. A hasonlatot továbbgondolva, a túl nagy tekintély **olyan hűségre/engedelmességre késztethet vagy tarthat igényt,** amely egyedül a Főpásztorunkat illeti meg! Épp ezért helyenként kötelezően beiktatott pihenőévekkel vagy maximált szolgálati idővel szoktak védekezni az ilyesmi ellen (vö. az alábbi E.4. bekezdéssel). (7) Minden emberi közösségben magától kialakul egyfajta **csoportdinamika,** általában annak alapján, ahogy a tagok ösztönösen felmérik, megbecsülik egymás és a maguk tekintélyét, „súlyát", s helyet foglalnak a kialakuló „hierarchiában" – melyben az is fontos, hogy ki kivel van jóban, kihez áll közel. Ezért **a vezető(k) közelében többnyire nagyobb a tumultus** (hízelgés és könyöklés). Ha egyetlen ember tölti be a „keresztény alfahím" szerepét, az különösen visszás lehet, mivel a jól ismert, csúf, világi játszmákhoz vezethet. Római katolikus vonatkozásban lásd a 3. századtól megjelenő „ellenpápákat" is, hu.wikipedia.org/wiki/Hippolütosz_(ellenpápa); vö. 5.A.2. (8) A gyülekezetben **minden hibát az egyetlen vezető személyes felelősségének tarthatnak** – ő maga is, ezért erőteljesen igyekezhet **védelmezni a jelenlegi állapotot, eltussolva a hibákat,** így a fejlődés legfőbb akadályává válva. (9) Egy vezetőnek különösen **nehéz elismernie, hogy tévesen vezetett, és vétkezett.***** (A [volt] lelkészeknek duplán nehéz, mert őket egy egész gyülekezet, sőt elvben szinte a keresztények összessége, Isten népe külön kategóriába sorolta, a többi hívő fölé emelte, és ezt gyakran megsínyli a házasságuk/családjuk [mert a feleségükkel, gyermekeikkel is lelkészként bánnak, és mert a lelkészektől meg a feleségüktől és gyermekeiktől mindenki többet vár, mint az „egyszerű halandóktól"] – külön irodalma van a lelkészgyerekek problémáinak.) De ha ők megtennék ezt a hatalmas lépést, azzal roppant sokat segítenének az egyéb bűneikkel (is) küzdő testvéreinknek, hogy ők is nyíltan és őszintén szembe merjenek nézni a bűnükkel – legyen az akár olyan kiemelt bűn, mint a paráznaság, rágalmazás vagy bármi más.

* A hívők és különösen a vezetők (egyik) legfontosabb tulajdonsága az **alázat** (valódi jelentését ld. a 0.A. pontban), melynek ellentéte, a büszkeség a legfőbb bűn(ök egyike, ld. Péld 6,16k [Károli]; 1Pt 5,1-6; 1Tim 3,6). Jézus – különösen a római kultúrával élesen szembehelyezkedve – forradalmian újradefiniálta a vezetés fogalmát (Mt 11,29; Lk 22,25-27; Jn 13). Sajnos a keresztény egyház viszonylag hamar átvette a római birodalom mintáját, ami végül (sok más tényezővel együtt) a hanyatlását okozta (ASBGY, 81. o.). D.A. Carson szerint a dél-koreai egyház „bukását" részben a siker okozta: a 30 ezer fős gyülekezetek élén álló lelkészt testőrök kísérik, rendőrök terelik el számára a forgalmat stb., ld. 2006.03.25-i előadásának elejét: thegospelcoalition.org/sermon/equipped-to-serve-part-1-1-timothy-3-1-13 (átirattal). Amint valaki megállapította: a keresztény közösség „tökéletes játéktér a személyiségzavaros [és a hatalommániás] emberek számára" (Martina és Volker Kessler: *Hatalmi csapdák a gyülekezetben* [Harmat, 2015], 70. o., a szerzők uo. ennek 8 okát sorolják fel).

** Ld. GASS, 8. f., 49. j(n)., ahol Allison WGST hasonló megállapítására is hivatkozik, megjegyezve, hogy ez a veszély a püspöki és a presbiteri egyházkormányzásban egyaránt fennáll; majd példaként említi a homoszexuális gyakorlatot folytató lelkészek fölszentelését az anglikán egyházban.

*** C.S. Lewis írja: „Fontos belátni, hogy tényleg benned is van olyan fatális hiba, ami másokat éppúgy kétségbe ejt, mint téged az ő gyengeségeik, hibáik. És ez minden valószínűség szerint egy olyan dolog, amiről te egyáltalán nem is tudsz – olyan, mint a »rossz szájszag« a reklámban, amit mindenki észrevesz azon az emberen kívül, aki árasztja azt. De hát miért nem mondják meg nekem? – kérdezed. Hidd el, már többször is megpróbálták, de te egyszerűen nem akartad »megérteni«. Talán azoknak az embereknek a nagy része, akiket te »gáncsoskodónak«, »rosszindulatúnak« vagy »furcsának« tartasz, éppen azzal próbálkozik, hogy az igazságot a szemed elé tárja. És azokat a hibáidat sem ismered teljesen, amelyekről tudsz..." („How to Get Along with Difficult People" [Hogy lehet kijönni a nehéz emberekkel], *Eternity,* 16, 1965. aug., 14. o., idézi ASBGY, 37. o.) Strauch uo. hozzáteszi: „Ez különösen érvényes a sokoldalúan tehetséges vezető személyekre. Saját hibáik iránti vaksággal és szélsőséges nézeteikkel sújtva már olyan sok tehetséges vezető került padlóra, mert hiányzott egy megfelelő kontroll, aki helyre tudta volna igazítani őket, és valószínűleg nem is akartak egy ilyen kontrollt." „Egy

piramis csúcsán álló egyedüli főnök abnormális és romboló. Közülünk senki sem tökéletes, és mindannyiunknak szüksége van segítségre, közeli munkatársaink korrigáló befolyására. Ha valakit egy piramis csúcsára állítanak, nincsenek többé munkatársai, csak alárendeltjei. Még a legnyíltabb és legmerészebb alkalmazottak (alárendelt személyek) sem beszélnek úgy feletteseikkel, mint a hozzájuk hasonló emberekkel beszélnének, és a normál kommunikáció eltorzul közöttük." (Robert Greenleaf: *Servant leadership* [Szolgáló vezetés], Paulist, 1977, 63. o., idézi ASBGY, 37. o.) „Ha minden egyedül ránk van bízva, főként azt tesszük, amit akarunk, és nem azt, amit tennünk kellene, vagy ami mások számára a legjobb lenne. Ez különösen érvényes a feszültséggel teli helyzetekben, a korrekcióra szoruló testvérekkel való konfliktusok esetében. A legtöbb ember minden áron próbálja elkerülni a nem kívánatos konfrontációkat." (ASBGY, 41. o.)

2. A fenti ***veszélyek a közösség élén eltöltött évek számával arányosan nőnek*** – vö. WGST 47.B.(3)–(4); C.3.a. „Ez korunk számos gyülekezetében fejetlenséghez, míg más gyülekezetekben a lelkész korlátlan egyeduralmához vezetett. Ez megmagyarázza Strong azon keserű megjegyzését, miszerint »minden lelkészben ott szunnyad a pápa«" (RCRT 3:282, 6.19. vége). John Stott, az ismert anglikán lelkész írta: „Hogyan kell tehát elképzelnünk a gyülekezetet? A hagyományos modell a piramis, amelynek csúcsán a pásztor ül, mint egy kis pápa a saját gyülekezetében, míg a laikusok alatta helyezkednek el alsóbbrendű csoportokban. Ez a felfogás teljesen idegen a Bibliától, mert az Újszövetség nem arról szól, hogy adott egy pásztor meg egy engedelmes nyáj, hanem a több személyre kiterjedő felelősségről [illetve többes felügyeletről] és a minden tagot megmozgató szolgálatról." (John Stott: *Az Efezusi levél* [Harmat, 1994], 139. o., a 4,12 magyarázata. Idézi William MacDonald: *Krisztus terve a Gyülekezetre nézve* [Evangéliumi Kiadó, 2023], 3. f. vége felé. A szerző ugyanott hasonló idézeteket sorol fel a következőktől: J. I. Packer,* James Stewart, Alexander MacLaren, Donald Gray Barnhouse, Leighton Ford, E. Stanley Jones.) John MacArthur a „laikus nézők által finanszírozott hivatásos »szószékizmus«" elterjedtségéről beszél (idézi PCG, 3. f., 302. jn.). A vezetők bálványozásával, „személyi kultuszával", egészségtelen/túlzott tiszteletével szembeni védekezés egyik lehetséges módját illetően ld. az 1. függeléket. Minden vezetőnek tudnia kell(ene), hogy minden követő köteles inkább Istennek engedelmeskedni, mint az embereknek (ApCsel 5,29), tehát minden hívőnek elsősorban a saját lelkiismerete, igeismerete alapján kell döntéseket hoznia, különben vétkezik (Róm 14,23). Ezért rendkívül fontos, hogy a vezetők tiszteletben tartsák ezt, tekintélyelvű leuralás helyett egyenrangú testvérként bánva a követőikkel (bővebben ld. az alábbi 4.B.2.i. pontot).

* Packer szerint Isten vezetésének felismerését többek közt a személyes vonzás csábító hatása akadályozza: „Aki még sohasem döbbent rá, mennyire mélyen gyökerezik a gőg és az önámítás a saját lelkében, az másokban sem mindig ismeri föl ezeket a gyarlóságokat. Így fordulhat elő, hogy jószándékú [sic!], ám önáltatásra és színészkedésre hajlamos emberek személyes csábereje ijesztő mértékben rátelepedhet csodálóik gondolkodására és lelkiismeretére, akik lemondanak arról, hogy bálványuk viselkedését hétköznapi mértékkel mérjék. S ha egy tehetséges és sugárzó ember tisztában van is a veszéllyel, sokszor a legnagyobb jószándékkal [sic!] sem kerülheti el, hogy más keresztyének angyalt vagy prófétát ne lássanak benne, szavaiban az isteni vezetés hangját hallják, s vakon kövessék." (JIPII, 20. fejezet, 236. o.)

3. Az **előnyökhöz** sorolják, hogy általában **könnyebb irányítani, egységben tartani egy szervezetet,** ha egy kézben van a kormányrúd – egyetlen ember többnyire gyorsabban és könnyebben hoz döntéseket, s jó esetben ritkán vitázik önmagával.* A gyülekezet azonban egyedi közösség, melyben az egyszemélyi vezetés azzal a veszéllyel jár, hogy a Szentlélek irányítása helyett **emberi elképzelések uralkodnak,** s az Istenre hagyatkozás és Tőle függés helyett emberekre támaszkodunk, bennük bízunk és utánuk megyünk (ld. hivo.hu/fsilkiv.htm, „cselekvő tétlenség"), aminek következtében gyakran igeellenes és/vagy látszategység alakul ki. Az úgynevezett emergens/feltörekvő egyház (emerging/emergent church) mozgalmának megszületése részben a névtelen hívők ezreit irányító karizmatikus vezetőre összpontosító „egyemberes szolgálat" elleni tiltakozásból fakadt, hangsúlyozva a közösséget és a hitelességet – sajnos gyakran a bibliai igazsághoz való hűség rovására (ld. GASS, 8. f., 137. j. és JBÚK, 120. o.). Egyesek szerint **a gyülekezet gyors/jelentős növekedésének** feltétele az egyszemélyi vezetés. Kérdés, **mi a fontosabb: a gyors vagy az egészséges növekedés** (hosszú távon a kettő közelíthet egymáshoz). Erről bővebben ld. az 5.C.2. pontot és az 1. függeléket.

* Strauch megjegyzi: „Sajnos, el kell ismernünk, hogy az erőskezű, önkényeskedő vezetési stílus gyakran külsőleg sikeres és népszerű. Sokan akarnak követni egy erőskezű vezetőt, egy Diotrefészhez hasonló alakot, akit szerintük Isten hatalommal kent föl az uralkodásra. A világ eltökélt, egyszemélyi vezetési stílusára vágynak." (ASBGY2, 1. f. vége.)

E. A többes presbiteri vezetés előnyei és veszélyei

1. A többes presbiteri gyülekezetvezetés bibliai mintája a következő **előnyökkel** jár: (1) A presbiterek (és a tagok is) **sokkal jobban növekedhetnek,** ha nincs fölöttük egy „mindentudó" és a problémákat megoldó, sok szolgálatot ellátó lelkész, hanem teljes erőbedobással maguknak kell megküzdeniük mindezzel, számot adva magukról egymásnak és lelkesen tanulva egymástól, valamint **kiegyensúlyozva és kiegészítve egymás gyengeségeit és ajándékait.** Az Újszövetség ezt a képet tárja elénk (1Tim 4,15; 2Thessz 1,3; Kol 3,16; Ef 4,16; 1Kor 14,26). (2) Egy összetartó **vezetői csapat sokkal könnyebben ellenáll a támadásoknak** (amelyekből várhatóan eleve kevesebb lesz) – pl. kevésbé vádolható zsarnokoskodással –, mint egyetlen vezető, aki ellen ez esetben minden irigységből, neheztelésből, hatalomvágyból, elégedetlenségből, egyéni éretlenségből stb. fakadó vád, indulat és törekvés irányul. Ehhez persze fontos a csapaton belüli egység és szoros szövetség is, hogy ne lehessen kijátszani egyik vezetőt a másik ellen (ez az Ellenség célja). (De persze ha a vezetők többsége egyértelműen a Bibliával ellentétesen dönt, akkor inkább az igazság mellett kell kiállni [akár egyetlen vezetőként

is], mintsem megalkudni.) (3) Ha hosszú távon is ebben a bibliai vezetési mintában gondolkodunk, akkor **kevésbé marad helye a vezetők esetleges egyéni hataloméhségének,** kiemelt pozícióra törekvésének. (4) Viszont **van helyük és terük a felnövekvő új vezetőknek** és szolgálatuknak (ld. a házi gyülekezetekről szóló 1. függeléket). (5) A vezetők **szüntelenül példát mutatva ösztönzik a tagokat a tanítványságra** és mások tanítvánnyá tételére (beleértve a nőket is – különösen a saját feleségüket, vö. 1Tim 3,11; Tit 2,3-5). (6) Maga a vezetés rendszere **állandóan arra emlékeztet, hogy a gyülekezet feje nem a lelkész vagy a püspök,** hanem az Úr Jézus Krisztus. Mindez nem igényli a gyülekezetben levő tehetséges vezetők (vezetőjelöltek) elnyomását; ők nyugodtan gyakorolhatják áldásos befolyásukat. (Vö. WRC, 175. o.) (7) A vezetők **megoszthatják egymás közt a szolgálat terheit** (melyek alatt egyetlen ember könnyen összeroppanhat). (8) Biztosított a **számonkérhetőség, a közös felelősség, a valódi partnerkapcsolat és bajtársiasság.** „A megosztott testvéri vezetés gondoskodik a visszatartó erőről a büszkeséggel, kapzsisággal kapcsolatban és arról, hogy senki se akarjon »Istent játszani«." (ASBGY, 39. o.; a 7–8. előnynél innen merítek.) Strauch másutt hozzáteszi a következőket (ASBGY2, 3. f., 13. jn.): (9) „A helyi keresztyén gyülekezet **hívő testvérek összeforrt családja** kell, hogy legyen... A kormányzás presbiteri struktúrája megfelel egy olyan nagycsalád jellegű szervezetnek, mint a helyi gyülekezet. Lehetővé teszi, hogy a közösséghez tartozó bármelyik testvér, aki a tisztségre vágyik és alkalmas, teljes mértékben részt vegyen a közösség vezetésében." (10) „A kollektív vezetés biztosíthatja a presbiter számára **a hibáival és hiányosságaival szembeni ellensúlyt,** melyre igen nagy szüksége van."

2. A többes presbiteri vezetés **veszélye,** hogy **a tagok nem veszik elég komolyan a vezetőket** – különösen ha megszokták a lelkészi tekintélyt. E veszély ellen leginkább a helyes bibliai tanítás hangsúlyozásával (és persze gyakorlásával) lehet védekezni (ld. különösen a fenti 2.C. pontot). További veszély a **szervezetlenség, tehetetlenség, lassúság, nehézkesség,** melyekkel szemben az előbb említetteken túl kitartó imádság, Isten (Igéjére és) Lelkére hagyatkozás, nagyfokú türelem, önuralom, alázat, bizalom, szeretet, valamint mások ajándékainak és látásmódjának elismerése szükséges. „Mivel egy munkaközösség nehézkesebb és komplikáltabb, mint [az] egyszemélyi vezetés, a legtöbb gyülekezeti vezető előnyben részesíti azt, ha egyedül vagy egy neki alárendelt munkatársi csoporttal dolgozhat. Amennyiben hiányoznak a jó szervezésbeli és kommunikációbeli alapelvek, valamint a felelősségi területek világos felosztása, akkor a csoportos vezetés szervezésbeli akadálya lehet az aktivitásnak... A lehetséges problémák ellenére a megosztott vezetés hosszú távú haszna jelentősen meghaladja a nehézségeket és gyengeségeket" (ASBGY, 41. o.).

3. A többes presbiteri vezetés **működőképessé tételéhez kemény munkára van szükség** – akárcsak a házasság vagy általában az egészséges gyülekezet esetében. „Afelé sodródunk, amit könnyűnek és a legismerősebbnek találunk. Különösen igaz ez a biblikus presbiteri vezetés esetében, amely sok keresztyén szerint nehezen érthető, és amelynek helyes működése nehezen fejthető ki. Ezért egy gyülekezet presbiteri vezetésének kialakításához vagy javításához a Szent Szellem ösztönzésére, szilárd bibliai meggyőződésre, folyamatos gyakorlati erőfeszítésre és imádságra van szükség... A presbiteri testület megléte önmagában nem elég. *A presbitereknek hatékonyan kell végezniük a munkájukat, Isten nyájának pásztorolását, különben a nyáj megsínyli.* A közös pásztori vezetés elméletben jól hangozhat, de a gyakorlatban nehéz lehet sikeresen megvalósítani. Nem csodaszer, mely a gyülekezet összes problémáját orvosolja. Valójában a közös vezetés sajátos kihívásokkal jár" – írja Strauch (ASBGY2, 29. f. eleje), és ugyanott részletesen tárgyalja e problémákat és javasolt megoldásukat. Pl. a felelősség tisztázásában és a feladatok megosztásában segíthet, ha a gyülekezeti családokat és/vagy szolgálatokat elosztják a presbiterek között, és elkészítik mindegyikük munkaköri leírását. Igen fontosak a rendszeres presbiteri ülések,* a számonkérhetőség, a presbiterek közti erős, baráti kapcsolatok és a titoktartás. Ezekről Tripp is részletesen és igen hasznosan ír, többek között megemlítve az evangéliumi (vezetői) közösség mint a hosszú szolgálati idő kulcsa néhány jellemzőjét (tápláló, őszinte, alázatos, türelmes, megbocsátó, bátorító, védelmező, helyreállító; PDTV, 2. f. vége), a korlátaink (behatárolt ajándékaink, időnk, energiánk és érettségünk) figyelembevételének fontosságát (3. f.), az egyes vezetők különféle elhívásainak felismerését és kiegyensúlyozását (4. f.), a vezetők jellemével és identitásával kapcsolatos egyik kevésbé ismert kulcsszakaszt (2Kor 5,16-21) és néhány gyakori (keresztény) bálványt (5. f.), a vezetéssel járó lelki hadviselés számos sajátosságát és három haditervet (1. a gyenge pontjaink elfogadása és egyre világosabb látása, 2. a személyes és közösségi lelki harc rendszeres említése az egymással folytatott beszélgetésekben és a vezetői imaalkalmakon, 3. önvizsgálat és önvédelem a Sátán eszközeivel szemben, 6. f.), az áldozatos szolgálat és a szenvedés készsége emberi természetünkkel ellentétes és kegyelemből fakadó voltát (7. f.), a bátor vezetői őszinteség jelentőségét és bibliai példáját (2Kor 1,3-11) és az őszintétlenségünk néhány okát (egyéni érettség miatti büszkeség, a bűn lekicsinylésének képessége, a másoktól kapott tisztelet nélkülözhetetlennek tartása, szolgálati identitás, az evangélium funkcionális kétségbe vonása, 8. f.), a lelkileg érett vezetés egyik bibliai képét (2Kor 4,1-18): alázatos, bátor, reményteljes; továbbá a szeretetteljes szembesítés egy modelljét (átgondolás, megvallás, elkötelezettség, változás, 11. f.), valamint a dicsőség (Jézusé vagy a sajátunk) állandóan meglévő célját és kísértését, végül az isteni jelenlét és kegyelem erejét és példáját (2Kor 6,1-11 [12. f.]).

* Hatékony megtartásukhoz ld. Alexander Strauch füzetét: *Meetings That Work: A Guide to Effective Elders' Meetings* (Működőképes megbeszélések – Útmutató a hatékony presbiteri ülésekhez, Lewis and Roth, 2001).

4. A **presbiteri szolgálat időkorlátjának** kérdését illetően Strauch megállapítja: „A biblikus pásztori vezetők képzése jelentős mennyiségű időt és erőfeszítést igényel, ezért nem sok értelme van adott idő eltelte után [kötelezően?] lecserélni őket. A szolgálati időkorlátok csorbítják az alkalmas, a Szellem által odahelyezett presbiterek bibliai státuszát. Ráadásul a gyakorlatban elválasztják a más munkából élő presbitereket az időkorlát nélkül szolgáló főállású, fizetett presbiter(ek)től. *A szolgálati időkorlátok súlyosan aláássák a presbiterek egyenlőségének elvét*. Emellett az

időkorlátok azt az igeellenes üzenetet küldik egyes presbitereknek, hogy ők csak ideiglenes tisztségviselők, és a (lelki)pásztor az igazi, állandó »főnök«, ahogy néha tréfásan nevezik őt. John Murray, a presbiteriánus tudós »Érvek az időkorlátos presbiteri szolgálat ellen« című, alaposan megindokolt cikkében leszögezi, hogy az időkorlátos presbiteri szolgálat »ellentétes a folyamatossággal és ezért a felelősségtudattal, valamint a tisztség stabilitásával is... Hajlamos azt az elképzelést terjeszteni, hogy a presbiteri tisztséget körbe kell adni.« Mi több, Murray kijelenti: »az Újszövetség nem igazol *nyilvánvalóan* valamiféle 'időkorlátos presbiterséget'. A releváns szakaszok nem utalnak arra, hogy a szóban forgó presbitereket meghatározott időre állították a tisztségükbe«. Amíg tehát egy presbiter alkalmas a tisztségre, a Szellem szolgálatra indítja, és vágyik a pásztori felügyelet munkájára, maradjon hivatalban mint a gyülekezet egyik pásztora. Azonban bölcs gyakorlat szükség esetén hosszabb szabadságot adni a pihenésre *minden* presbiternek." (ASBGY2, 29. f. vége.) Van, ahol ezt automatikusan és rendszeresen (pl. háromévente) megteszik. Ha bizonyos időközönként minden presbitert újra meg kell választania a gyülekezetnek, akkor nem csorbul a presbiterek egyenlősége, és jobban érvényesülhet a biblikus hatalommegosztás elve (ami különösen kellően érett gyülekezet, esetében lehet hasznos), ld. az alábbi 4.A.1. pontot. Ez abban is segíthet, hogy az idős, megfáradt, de „bebetonozott tekintélyű" presbiterek átadják a stafétát a fiatalabb nemzedéknek. A 9Marks.org szerint is ez a legjobb megoldás (az időközönkénti szabadság biztosításával [akár 1-1 hónap erejéig]), ld. 9marks.org/answer/should-elders-have-terms-or-serve-life (erre a könyvre hivatkozik: Benjamin Merkle, *40 Questions About Elders and Deacons* [40 kérdés az elöjárókról és diakónusokról, Kregel, 2008], 204–7. o.).

F. Konklúzió

1. Láttuk tehát, hogy az újszövetségi gyülekezet élén több (tisztségét és megnevezését illetően egyenrangú) presbiter (más néven püspök) áll, akiken belül azonban megkülönböztethető egy szűkebb csoport (*„a vezetésben bevált presbitereké"*), azon belül pedig egy még szűkebb csoport (*„az igehirdetésben és a tanításban fáradozó"* presbitereké, 1Tim 5,17). E vezetők között különbséget lehet tenni az anyagi *„megbecsülés"* (1Tim 5,17), képességek/ajándékok, konkrét feladatkörök/szerepek, tapasztalat és tekintély szempontjából, de ennek ellenére a tisztségüket és megnevezésüket illetően mindnyájan ugyanúgy presbiterek maradnak.

2. Magam **több olyan mai gyülekezetet ismerek, ahol nincs lelkész,** hanem többen vezetnek. E könyvem megírása idején kb. négy éve így működik a saját gyülekezetem (Szabad Evangéliumi Gyülekezet) – ráadásul azok után, hogy a korábbi lelkészünk a nálunk végzett közel 30 éves lelkészi szolgálatát követően visszavonult. Korábbi, „kiküldő" gyülekezetemet, melyhez a megtérésem után csatlakoztam (mai nevén Kelenföldi Evangéliumi Gyülekezet, amely akkoriban szintén a Szabad Evangéliumi Gyülekezetek mai 12 pontos hitvallását vallotta sajátjának), a lendületes növekedés első éveiben szintén elöljárók csoportja vezette, lelkész nélkül. Mindkét említett gyülekezet független (a gyülekezetem nevében ezt jelenti a „szabad" szó). Világszerte igen sok gyülekezet követi ezt a bibliai mintát; a korábban említett szerzőkön kívül ld. még Don Carson tanítását (thegospelcoalition.org/sermon/part-2-elders-pastors-bishops-and-such-matters-part-1-of-2) és pl. a következő gyülekezeteket: 9marks.org/church-search.

3. Amint többször hangsúlyoztam, **az igazság megismeréséhez meg kell tanulnunk bibliai fogalmakban gondolkodni.** A többes presbiteri gyülekezetvezetést illetően mostanra remélhetőleg kellően világosak az olvasó előtt az idevágó bibliai fogalmak. Amikor Pál átadta Timóteusnak az ezzel kapcsolatos legfontosabb információkat, levele közepén (közvetlenül a püspököktől/presbiterektől és a diakónusoktól megkövetelt tulajdonságok leírása [1Tim 3,1-13] után fiatal tanítványa lelkére kötötte: *„Ezeket pedig abban a reményben írom neked, hogy hamarosan eljutok hozzád. Ha pedig késnék,* ***ezekből tudd meg, hogyan kell forgolódnod az Isten házában, amely az élő Isten egyháza, AZ IGAZSÁG OSZLOPA ÉS ERŐS ALAPJA"*** (1Tim 3,14-15). Vagyis a helyesen (biblikus igazságkereső csoportként) működő *ekklészia* (gyülekezet/egyház) **az igazság fundamentuma!**

4. Ha tehát a fentiek ellenére **ragaszkodunk az egyszemélyi, lelkipásztori vezetéshez, az könnyen jelentheti azt,** hogy 1. nem ismerjük a Biblia tanítását, vagy nem törődünk vele; 2. fontosabbnak tartjuk annál a gyülekezetünk vagy a keresztény egyház hagyományát; 3. kiskorúak akarunk maradni (egyvalaki mondja meg, merre van előre; zavar a több hang, a vita; nem akarunk gondolkodni, fejlődni); 4. elutasítjuk Jó Pásztorunkat és Szentlelkét mint vezetőnket (akárcsak Izráel az Urat mint Királyát, 1Sám 8[,7: *„engem vetettek meg, hogy ne legyek a királyuk"*]).

5. A fentiekre tekintettel a lelkészek és más egyházi/gyülekezeti vezetők iránti minden tiszteletem és hálám mellett (személyesen is igen sokat köszönhetek nekik) meg kell mondanom, hogy **az egyszemélyi gyülekezetvezetés esetében** igaznak tartom a mondást: **„fejétől büzlik a hal"** (tessék jól érteni!) – ami különösen találó a „hal" jelentésű ICHTYS/IKHTHÜSZ betűszó fényében (e korai és elterjedt keresztény jelkép a Jézus Krisztus Isten Fia Megváltó szavak görög megfelelőinek kezdőbetűiből adódott), valamint azért, mert a gyülekezet élén egyedül álló vezető bizonyos értelemben Krisztus helyét bitorolja (1Pt 5,1-4)! Ha maga Péter apostol (1Pt 5,1) és János apostol (2Jn 1; 3Jn 1), az őskeresztény egyház „oszlopai" (Gal 2,9) presbiternek mondták magukat (elítélve a gyülekezetben elsőségre vágyókat, 3Jn 9), akkor senki ne merje magát különbnek tartani a testvéreinél azzal, hogy egyedül őrá vonatkozó tisztséggel/címmel különbözteti meg magát a gyülekezet további tagjaitól és vezetőitől! Figyelemre méltó, hogy a presbiterek egyikének mondja magát az a Péter apostol is, akit (és akinek „utódait") a katolikusok utólag kineveztek pápának, azaz/sőt (Szent)ATYÁNAK! (Jézus nevezi így Atyját főpapi imájában; Jn 17,11) Náluk szokás a püspököket *főpásztornak* nevezni! Mindkét elnevezés egyedül Istent/Krisztust megillető címek arcátlan bitorlása (vö. Mt 23,8-12). Bár többnyire tudatlanság van mögötte, lelki vezetők és tanítók részéről ez vétkes tudatlanság.

3. Diakónusok

A diakónusokról keveset mond a Biblia; biztosan gyülekezeti tisztségviselő értelmében csak a Fil 1,1 és 1Tim 3,8-13 szakaszokban fordulnak elő (pl. a magyar bibliafordítások kb. felében* csak a Fil 1,1; 1Tim 3,8.12 versekben szerepel a diakónus szó). A diakónusi tisztség eredetét sokan hagyományosan az ApCsel 6-ra és így a (gyülekezetben levő) szegények szolgálatára vezetik vissza.** Az újabb kutatások alapján viszont a megfelelő görög *diakonosz* szó(csoport) „képviselő, megbízott" jelentésére vezethető vissza e tisztség eredete – eszerint a diakónusok a presbiterek (elöljárók, felvigyázók) gyülekezet által jóváhagyott asszisztensei, segédei.*** Az apostolok példája – az ApCsel 6,1-7-beli hét férfi kijelölése –, melyre a jeruzsálemi „anyagyülekezetben" került sor, kétségkívül ismertté vált és nagy hatást gyakorolt a többi gyülekezetre és Pál apostolra is, ezért a hagyományos és az újabb megközelítés között szoros a kapcsolat: a diakónusok feladatának jelentős része a presbiterek vezetésével segíteni a (gyülekezetben levő) rászorulókat. Az újabb megközelítés viszont jóval nagyobb rugalmasságot eredményez (a diakónusok számtalan más területen is segíthetik a presbiterek szolgálatát),**** és világosabb, könnyebben érthető és alátámasztható helyzetet teremt (egyértelműbb, hogy a diakónusok a presbiterek vezetésének alárendelve látják el szolgálatukat, melynek célja az elöljárók szolgálatának segítése), ld. ASPD, 2–4. f.

* EFO, (Új) Károli, Káldi-Nv, Kecskeméthy, Czeglédy, Csia, Raffay, Soós, (Ravasz).

** Ld. pl. Cornelis Van Dam: *The Deacon: Biblical Foundations for Today's Ministry of Mercy* (CVDD, A diakónus – Az irgalmasság mai szolgálatának bibliai alapjai, Reformation Heritage Books, 2016) és Alexander Strauch: *The New Testament Deacon: The Church's Minister of Mercy* (ASNTD, Az újszövetségi diakónus – Az irgalmasság szolgálója a gyülekezetben, Lewis & Roth, 1992). Bővebben ld. az alábbi A. pontot.

*** Ld. Alexander Strauch: *A Pál látása szerinti diakónusok – Az elöljárók segítése Isten gyülekezetének gondozásában* (ASPD, Evangéliumi Kiadó, előkészületben), kül. 3. f., 1. pont. Bővebben ld. az alábbi B. pontot és Strauch e könyvének „digitális függelékeit": deaconbook.com, Downloads.

**** Ld. Matt Smethurst: *Deacons: How They Serve and Strengthen the Church* (MSDH, Diakónusok – Hogyan szolgálják és erősítik a gyülekezetet? Crossway, 2021; remélhetőleg hamarosan magyarul is megjelenik). CVDD-t és ASPD-t is többször idézi.

A. A szegények és szolgálatuk

1. A **Bibliának** megdöbbentően sok mondanivalója van **a szegényeket és elesetteket meg a segítésüket, a róluk való gondoskodást** illetően. Több mint kétezerszer említi a szegényeket és a szegénységet.* Az alábbiak csupán ízelítőt adnak mindebből. Istennek mindig is gondja volt a rászorulókra, és népének is részletesen előírta az **Ószövetségben,** hogy törődjön velük. Az 5Móz 15,11-ben így indokolta a szegények segítésének parancsát: *„Mert a szegény nem fogy el a földről, azért parancsolom neked, hogy légy bőkezű az országodban levő nyomorult és szegény testvéredhez"* (vö. 1-18. v.). *„Amikor földetek termését learatjátok, ne arassátok le egészen a mező széléig, és az aratás közben elhullottat ne szedjétek föl. Szőlődet se böngészd végig, és a szőlődben lehullott szemeket ne szedd föl. Hagyd ott azokat a nyomorultaknak és a jövevényeknek"* (3Móz 19,9k; vö. Ruth 2,15k). *„Minden harmadik esztendő végén vedd ki annak az évnek a terméséből az egész tizedet, és raktározd el lakóhelyeden, hogy ha majd eljön a lévita, akinek nincs birtoka úgy, mint neked, meg a jövevény, az árva és az özvegy, akik lakóhelyeden élnek, ők is ehessenek, és jóllakhassanak"* (5Móz 14,28k; vö. 26,12k). Mint látható, az **özvegyek** mindig is különösen kiszolgáltatott helyzetben voltak. Minden hetedik év végén el kellett engedni az adósságot és a (héber) rabszolgákat (5Móz 15), és a földbirtok minden 50. évben visszakerült eredeti tulajdonosához (3Móz 25). A fentiekből is következik, hogy a vagyon nem lehet a legfőbb kincsünk és örömünk (bálványunk); a világon minden Istené, mi csak kezelői, sáfárai vagyunk a ránk bízott anyagi javaknak, melyeknél sokkal fontosabbak a lelki javak (Zsolt 50,10; Róm 11,36; Kol 3,5; Lk 16,9-14).

* Wayne Grudem, Barry Asmus (szerk.): *The Poverty of Nations: A Sustainable Solution* (Nemzetek szegénysége – fenntartható megoldás, Crossway, 2013), Előszó eleje.

2. Mindez nem valósult meg maradéktalanul, de a Megváltó eljövetele e téren is komoly javulást hozott. Anyagilag **Jézus** is a szegények közé tartozott – bizonyos értelemben „hajléktalan" volt: *„A rókáknak barlangjuk van, és az égi madaraknak fészkük, de az Emberfiának nincs hova fejét lehajtania"* – jelentette ki az irgalmas samaritánus példázatának elmondása előtt (Lk 9,58; 10,25-37). Ő mint az Úr szolgája (Ézs 53,11; vö. Róm 15,8) nem *„azért jött, hogy neki szolgáljanak (diakoneó), hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért"* (Mt 20,28; vö. Jn 13,1-17; 20,21). Joggal hirdethette ki az igazi felszabadulás és örömünnep évét (Lk 4,18 k; vö. Ézs 61); egész szolgálatával bőségesen beteljesítette ezt az ígéretet, gyógyítva a betegeket, megszabadítva az ördög és a bűn sínylődő, megvetett foglyait (ilyen tágan értelmezve a testileg/lelkileg „szegényeket"). Sok mindent tanított a rászorulókkal való törődésről. Pl.: *„Adjátok el vagyonotokat, és adjátok alamizsnául, szerezzetek magatoknak el nem avuló erszényeket, kifogyhatatlan kincset a mennyben, ahol a tolvaj nem férkőzhet hozzá, a moly sem emészti meg"* (Lk 12,33k). Követőinek meghagyta: *„Aki kér tőled, annak adj, és aki kölcsön akar kérni tőled, attól ne fordulj el. Hallottátok, hogy megmondatott: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom*

nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket, hogy legyetek mennyei Atyátoknak fiai, aki felhozza napját gonoszokra és jókra, és esőt ad igazaknak és hamisaknak" (Mt 5,42-45). A gazdag ifjúnak ezt javasolta: *„Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat, oszd szét a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben; aztán jöjj, és kövess engem"* (Mt 19,21). Megemlékezett a sareptai özvegyhez küldetett Illés esetéről (Lk 4,26; 1Kir 17; vö. az özvegyről és fiairól gondoskodó Elizeus esetével, 2Kir 4,1-7). A követőiként nem hanyagolhatjuk el „legkisebb testvéreit" (Mt 25,31-46; vö. Lk 16,19-31).

3. A **gyülekezet pünkösdi megalakulásakor** a frissen (és egyszerre) megtért hívők intenzíven tapasztalták az Úr és a testvéreik iránti „első szeret" örömét és a belőle fakadó erős közösséget, elkötelezettséget, nem hagyva, hogy bármi megrontsa azt: *„együtt voltak, és mindenük közös volt. Vagyonukat és javaikat eladták, szétosztották mindenkinek: ahogyan éppen szükség volt rá. Napról napra állhatatosan, egy szívvel, egy lélekkel voltak a templomban, és amikor házanként megtörték a kenyeret, örömmel és tiszta szívvel részesültek az ételben; dicsérték az Istent, és kedvelte őket az egész nép. Az Úr pedig napról napra növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel... Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott javak árát pedig elhozták, és letették az apostolok lába elé, azután szétosztották mindenkinek úgy, ahogyan szüksége volt rá"* (ApCsel 2,44-47; 4,34k). Ezek az első keresztények tehát nagyon magas szinten gyakorolták a rászorulók szolgálatát, és ezt „diakónusi tisztség" nélkül tették, melyet csak akkor kellett létrehozniuk, amikor **nehézségbe ütköztek, mely a szeretetteljes egységüket és örömüket fenyegette** (ApCsel 6,1kk). Később, a legfőbb apostolok „csúcstalálkozója" alkalmával Páltól *„csak azt kérték, hogy emlékezzünk meg a szegényekről: ez az, amit én igyekeztem is megtenni"* (Gal 2,9-10). Ő pedig gyűjtést szorgalmazott a szegény jeruzsálemi hívőknek az egyenlőség elve szerint (Róm 15,25-28; 2Kor 8[,13-15]–9), s többek közt így intette a hívőket: *„Fogadjátok be tehát egymást, ahogyan Krisztus is befogadott minket az Isten dicsőségére"* (Róm 15,7). A Timóteushoz írt első („pásztori") levelében hosszan foglalkozott az özvegyekről való gondoskodással (1Tim 5, ld. alább is). Jakab pedig kijelentette: *„Tiszta és szeplőtlen kegyesség az Isten és Atya előtt ez: meglátogatni az árvákat és az özvegyeket nyomorúságukban, és tisztán megőrizni az embernek önmagát a világtól"* (Jak 1,27). Ld. még hivo.hu/bszegeny.htm.

4. **Mi az oka ennek a szegényekre fordított rendkívüli figyelemnek?** Viszonylag nagy jólétben élő kultúránkban a legtöbben el sem tudjuk képzelni, milyen szenvedéssel, kínokkal és nehézségekkel kell naponta megküzdeniük szegény(ebb) embertársainknak. Ám ők egyúttal hatalmas lehetőséget, kincset is jelentenek számunkra: általuk megismerhetjük önmagunkat, a szívünket, a tényleges értékeinket, a szeretet és a kapcsolatok ragyogó valóságát, a másokon való segítés örömét – másként ezek jó része rejtve maradna előttünk. S többnyire ők a legfogékonyabbak Istenre és evangéliumára. Ezt a szegényeknek szentelt kiemelt figyelmet tükrözi a gyülekezet felépítése is: **az újszövetségi gyülekezet két hivatalos tisztsége** (presbiteri és diakónusi) **közül az egyik kiemelten a szegényekkel való törődést célozza** (ezt és a következő mondat indoklását illetően ld. az alábbiakat is). Ráadásul az „Apostolok cselekedetei" címen ismert könyv valójában főleg **két apostol és két „diakónus"*** **cselekedeteiről** szól: Péter apostol (eleinte feltűnik mellette János is) és Pál apostol (kezdetben Barnabással együtt), valamint István (ApCsel 6–7) és Fülöp (ApCsel 8; vö. 6,5; 21,8) „diakónusok" tetteit örökíti meg. Mindkét „protodiakónus" (ld. a következő bekezdést) **rendkívüli (isteni) erővel és bölcsességgel** tanított, „evangelizált". (Ld. pl. ApCsel 6,8.10 [vö. 8,6-8.13]: *„István pedig – kegyelemmel és erővel telve – nagy csodákat és jeleket tett a nép között... [Sokan] vitatkoztak Istvánnal; de nem tudtak szembeszállni azzal a bölcsességgel és Lélekkel, amellyel beszélt."*) Hasonlóra számíthatunk, ha hittel engedelmeskedünk Istennek, és a gyülekezetben az igei feltételeknek megfelelő diakónusokat állítunk szolgálatba: *„Mert akik jól szolgálnak, azok szép tisztességet szereznek maguknak, és nagy bátorságot nyernek a Jézus Krisztusba vetett hit hirdetésére"* (1Tim 3,13). Természetesen maga a tisztség nem old meg automatikusan minden problémát – ezért is fontos, hogy a diakónusok olyan emberek legyenek, *„akikben megvan a hit titka tiszta lelkiismerettel"* (1Tim 3,9). Mint a Bevezetés elején láttuk, a biblikus gyülekezetvezetési struktúránál bizonyos értelemben fontosabb a vezetők krisztusi jelleme; elsősorban az utóbbira kell törekedni, de az előbbit sem szabad elhanyagolni.

* Az ApCsel 6-beli hét férfi és a páli diakónusok közti kapcsolatot illetően ld. az alábbiakat.

5. A diakónus (*diakonosz*) szó **szolgát** jelent. Az **ApCsel 6,1-7-ben** nem szerepel ez a szó, ellentétben rokonaival, a „szolgálat" főnévvel (*diakonia,* 1., 4. v.) és a „szolgál" igével (*diakoneó,* 2. v.). Úgy tűnik, itt még **nem a hivatalos diakónusi tisztség jelenik meg, hanem annak „elődje"** (ahogy az apostoli „tisztség" is [bizonyos szempontból] a presbiteri tisztség elődjének tekinthető). A 2.A.1. pontban láttuk, hogy a presbiterek (vének) fogalma már az Ószövetségben is közismert volt, ezért Lukács minden ceremónia nélkül, magától értetődően vezeti be egy futó megjegyzéssel az ApCsel 11,30-ban. A diakonátus viszont új fogalom,* melyet Lukács nem említ kifejezetten (noha Pál munkatársaként bizonyára ismerte), de részletesen bemutatja eredetét az ApCsel 6-ban, azt is külön hangsúlyozva, hogy az egész gyülekezet által kiválasztott hét férfiért kézrátétellel imádkoztak, így rendelve ki őket a szolgálatra (ApCsel 6,2.6; vö. 21,8, ahol egy jóval későbbi eset kapcsán is megemlíti őket). Jelentős továbbá, hogy **Pál mindenütt magyarázat nélkül, ismert fogalomként hivatkozik a diakónusokra** (ld. különösen a Fil 1,1-ben és az 1Tim 3,8-12-ben). **Honnan eredne ez a tisztség, ha nem az ApCsel 6-beli esetből?** Pál ugyan *„mint bölcs építőmester, alapot vetett"* (1Kor 3,5), de ez az alap főbb vonásaiban visszaköszönt az apostoltársainál, teljes összhangban volt a másoknak adott isteni kinyilatkoztatással, tehát a gyülekezet felépítése alapvetően nem „egyszemélyes show" volt. Ez az értelmezés tehát a Biblia elégségességére és arra a meggyőződésre épül, hogy Isten tudatosan, tervszerűen állította össze az Újszövetség 27 könyvét, melyben (az

Ószövetséggel együtt) teljes, összefüggő és az egyéni és közösségi hívő élethez szükséges összes ismeretet tartalmazó kinyilatkoztatást adott.

* CVDD, 4. f., 6. j. előtt. Van Dam végig bőven hivatkozik a szakirodalomra. A 2. f. 1. j.-ben megállapítja: „Minden tényezőt figyelembe véve az látszik a legjobbnak, ha úgy értjük az ApCsel 6-beli kirendelést, mint ami egy később diakónusinak nevezett tisztségre vonatkozik. Bár a hét férfit itt nem nevezik diakónusnak, az Apostolok cselekedeteinek első olvasói diakónusoknak láthatták őket. A keresztény egyházban a második század óta ez a bevett álláspont, amely a hét férfit az elsőként kirendelt diakónusokként azonosítja." (Idézi MSDH, 2. f., 1. j.) Smethurst hozzáteszi: „nyilvánvaló összefüggés van (1) az apostolok és a vének, valamint (2) »a hét [férfi]« és a diakónusok között." (2. f., 7. jn.)

6. Az ApCsel 6,1-7 alapján eléggé **nyilvánvaló a diakónusi tisztség összefüggése a szolgálattal** (ez a „diakónia" szó egyik jelentése) **és általában a szegényekkel, rászorulókkal** (az ApCsel 6,1 szerint konkrétan az özvegyasszonyokkal, akik akkoriban a társadalom [egyik] legkiszolgáltatottabb rétegét alkották), amint az ApCsel 6 és az 1Tim 3 alább kiemelt párhuzamai is mutatják. A pünkösd ünnepére Jeruzsálembe érkezett és ott megtért özvegyek (akikről addig a zsinagóga gondoskodhatott[*]) támasz nélkül maradtak és azonnali segítségre szorultak. Az apostolok az etnikai alapon hátrányba került (görögül beszélő) **özvegyek megsegítése végett létrehoztak egy hét férfiból álló hivatalos testületet,** melynek tagjaival szemben szigorú feltételeket támasztottak (*„akikről jó bizonyságot tesznek, akik telve vannak Lélekkel és bölcsességgel"* [ApCsel 6,6], vö. **a diakónusoktól az 1Tim 3-ban megkövetelt hasonló tulajdonságokkal:** *„tiszteletre méltók..., feddhetetlenek"* [8., 10. v.], *„akikben megvan a hit titka tiszta lelkiismerettel"* [9. v.],[**] *„mind gyermekeiket, mind a maguk háza népét jól vezetik"* [12. v.]), és **kézrátétellel** imádkoztak értük, felhatalmazva őket a szolgálatra (ApCsel 6,6; vö. a fenti 2.B.4.1–2-vel). Az apostolok ezt azért tették, hogy ők megmaradhassanak *„az imádkozás és az ige szolgálata mellett"* (ApCsel 6,4) – hasonlóan a presbiterekhez, akiknek feladata a betegek megkenése olajjal és az értük való imádkozás (Jak 5,14k), valamint a tanítás (*„tanításra alkalmas",* 1Tim 3,2; vö. Tit 1,9; amint a 2.A.3.3-ban láttuk, **az apostolok helyét mintha a kihalásuk kezdetén kezdenék átvenni a presbiterek,** ld. ApCsel 11,30–12,2). A csoport által kiválasztott hét férfi az özvegyekről való gondoskodás irányítója, felügyelője volt (ezért kellett olyan szigorú feltételeknek megfelelniük). Az ApCsel 6,2-ben „az **asztalok** (*trapezais[z]*) kifejezés utalhat olyan asztalokra, melyeken az ételt szolgálták fel, vagy pénzváltó asztalokra, azaz bankokra. Valószínű, hogy itt arra a helyre utal, ahol az anyagi és természetbeni javakat szétosztották az özvegyek számára" (BIK 7:37). E görög szó átvitt értelemben utalhatott ételre vagy étkezésre (ApCsel 16,34), de ugyanígy pénzváltó helyre is (Lk 19,23).[***] Tehát mind az ApCsel 6-beli hét fős hivatalos testület, mind „utódja", a diakónusi tisztség hűen kifejezi, milyen nagy gondot fordít Isten és gyülekezete a szegényekre, a rászorulókra. Ugyanilyen következtetésekre jut CVDD (4. f.) és eleinte Alexander Strauch, aki az ApCsel 6-beli testületet a diakónusok „prototípusának" nevezi (ASNTD, 4. f.; de vö. ASPD, amely már Strauch módosított nézetét tükrözi, ld. alább).

* A kereszténnyé lett özvegyeket valószínűleg kizárták a zsinagógából (vö. Jn 9,22; 12,42; ld. CVDD, 4. f., 1. j. előtt).

** Vö. Barnabással, aki *„derék ember volt, telve Szentlélekkel és hittel"* (ApCsel 11,24).

***ASNTD, 3. f., 5. j. után.

7. Pál és Barnabás az általuk újonnan létrehozott gyülekezetekben presbitereket állítottak szolgálatba (ApCsel 14,23). Diakónusokról itt nem olvasunk, ahogy a Tit 1-ben sem – feltehetően azért, mert Krétán is fiatal, kicsi, kialakulóban levő gyülekezetek voltak (Tit 1,5). Ha viszont egy (nagyobbacska) gyülekezetben **nincsenek diakónusok** (vagy nem a bibliai feladatukat látják el,[*] ld. az alábbi 8. bekezdést és a B. pontot), az **rossz fényt vet a gyülekezet értékrendjére** – pláne akkor, ha a gyülekezetnek ezzel szemben van lelkésze! Azt mutat(hat)ja ez, hogy a gyülekezetnek (és különösen a lelkésznek) a szegények és szolgálatuk helyett a hatalom és a rá irányuló figyelem a fontos. Igencsak visszás lehet, ha ráadásul a lelkész sokat beszél az alázatról és a „szolgáló vezetésről". Különösen elszomorító, ha a diakónusok hiánya annak (is) köszönhető, hogy a vezető(ség) vetélytársakat vagy (csak) problémát (konfliktusforrást)[**] lát a diakónusokban – ahelyett hogy örülne az újabb (potenciális) vezetőknek, és felkészítené őket a szolgálatra, hisz ez a feladata (Ef 4,11k, ld. a 2.C.1 és 4.A.2. pontokat). A diakónusi tisztség hiánya persze adódhat tudatlanságból és a történelmi előzményekből, előítéletekből is, melyek együttes hatása megnehezíti a helyes bibliaértelmezést (ld. az alábbi D. pontot).

* Egyes gyülekezetekben a diakónusok kénytelenek betölteni a sorra távozó lelkészek nyomán keletkezett hatalmi űrt és a vezetés hiányát. Kimagasló szentek ők, akik hálát és elismerést érdemelnek (MSDH, 1. f., 15. jn.).

** A presbiterek és diakónusok közti lehetséges konfliktusok megoldását illetően ld. az alábbi B.2.ii.6. bekezdést.

8. Mivel többnyire **a szükségben levő emberek a legfogékonyabbak a jótettekre és az örömhírre,** a gyülekezet számára alapvető lehetőséget jelent ez az evangelizáció terén. Ezért is helytelen és igeellenes a réteggyülekezetek jelensége. Ha pl. csak a jómódú, fiatal értelmiségieket célozza meg egy közösség, akkor kellő ügyességgel akár gyors növekedést is elérhet, ám nemcsak a különféle korosztályok gazdag(ító) kapcsolatainak és az idősek bölcsességének lesz híjával, hanem számos áldásnak és ajándéknak is, melyeket Isten a szegényekre figyelőknek és gondot fordítóknak tartogat (ld. a fenti A. pontot és pl. a Péld 19,17-et: *„Aki könyörül a nincstelenen, az Úrnak ad kölcsön, mert ő megtéríti jótetteményét"*). Az ApCsel 13,1-ből arra következtethetünk, hogy az **antiókhiai gyülekezet** a legkülönfélébb társadalmi rétegek keveredésének a kereszténységen kívül alighanem páratlan példája volt: lehetett ott néger rabszolga (a Niger becenevű Simeon), zsidó rabbi (Saul=Pál) és egyéb zsidó „jövevény" (a ciprusi lévita Barnabás és az észak-afrikai Cirénéből való Lucius), valamint a vezető réteghez kapcsolódó Manaén, *„aki Heródes negyedes fejedelemmel*

együtt nevelkedett".[*] Kálvin genfi egyházreformja igen sikeres volt a sokféle hasznos gyakorlati szolgálatot ellátó diakónusokat illetően (WRC, 89. o., 46. j.[-nél]).

* Ld. Francis Schaeffer: *A keresztény élet négy alappillére* (FS4A) vége és *No Little People* (Nincsenek kisemberek, InterVarsity, 1974, FSW3), 16. f. („Ash Heap Lives", Hamudombéletek).

9. A fentiek alapján tehát (egyelőre) így határozhatjuk meg **a diakónusok egyik fő feladatát** (bővebben ld. az alábbi B. pontot): általában a szolgálat, különösen a szegényekről, rászorulókról való gondoskodás – beleértve általában minden szegényt és rászorulót, de különösen a hívőket (nyilván mindenekelőtt a gyülekezetük tagjait): *„Ezért tehát, míg időnk van, tegyünk jót mindenkivel, leginkább pedig azokkal, akik testvéreink a hitben"* (Gal 6,10; vö. Lk 10,25-42; 2Kor 9,13; 1Thessz 3,12; 5,15; Zsid 13,2; ld. a B. pontban említett igéket is, pl. Ef 6,21k: *„Hogy pedig ti is megtudjátok, mi van velem és hogyan élek, mindent elmond nektek Tükhikosz, az Úrban szeretett testvér és hű diakónus, akit éppen azért küldtem hozzátok, hogy értesüljetek helyzetünkről, és megvigasztalja szíveteket"*).

B. A diakónusi tisztség

A gyülekezetben **a diakónusok ugyanúgy tisztséget**[*] **töltenek be, mint a presbiterek.** Strauch ezt így indokolja: „A diakónusok említése a helyi gyülekezet tisztségviselőire vonatkozó utasítások összefüggésében történik meg, nem pedig a [lelki] ajándékok tárgyalásánál. [Róm 12,4-8; 1Kor 12,1-31; 14,1-40; Ef 4,7-16; 1Pt 4,10-11] A diakónusok a gyülekezeti felvigyázók összefüggésében jelennek meg, akik egyértelműen gyülekezeti tisztségviselők. Konkrét tulajdonságokat látunk annak előfeltételeként, hogy valakit diakónusnak válasszanak ki (1Tim 3,8-12). A diakónusokat a többieknek meg kell vizsgálniuk és a bibliai jellemzőiket illetően feddhetetlennek kell találniuk (1Tim 3,10). Az 1Timóteus 3 és a Filippi 1 hivatalos megjelölésként használja a *diakonoi* szót, ahogy a *felvigyázó* megjelölést is bizonyos elismert gyülekezeti tisztségviselőkre vonatkoztatják. A diakónusokat az első századtól kezdve napjainkig a helyi gyülekezet állandó tisztségviselőiként ismerték el." (ASPD, 1. f., 8. jn.)

* A „tisztség" szót/fogalmat illetően ld. az alábbi E.5. bekezdést is (vö. 1Tim 3,1[-13]).

1. Kik a diakónusok?

1. Strauch szerint a presbiterek asszisztensei. Smethurst szerint „mintaszolgák, akik kiemelkedő módon figyelnek és reagálnak a gyülekezet életében megjelenő kézzelfogható szükségletekre. Hogyan szolgálnak? Úgy, hogy **segítik a presbitereket,** őrzik az Ige szolgálatát, megszervezik a szolgálatot, törődnek a rászorulókkal, fenntartják az egységet, mozgósítják a szolgálatot stb." (MSDH, Bevezetés vége), Smethurst tehát eltérően értelmezi a diakónus szó jelentését, de Strauchhoz hasonló következtetésre jut a diakónusok feladatait illetően. Mások (akik szintén abból indulnak ki, hogy a diakónus csak „szolgát" jelent) úgy vélik, hogy a diakónusok különleges ajándékokkal/adottságokkal rendelkező vagy vezető szolgák (ASPD, 3. f., 15. jn.). Strauch állítása a következő érvekkel támasztható alá (az 1–5. bekezdés zöme ASPD 3. fejezetéből való): **Az „asszisztens/segéd/segítő" szerepel a *diakonosz* szó lehetséges jelentései között,** melyek a következők:[*] (1) felszolgálás: étel és ital elkészítése vagy felszolgálása (Lk 17,8; Jn 2,9); (2) házi szolgálat: a ház körüli teendők széles körét ellátó vagy a ház urának személyes szükségleteit betöltő házi szolga vagy rabszolga (Mt 25,44; Jn 12,26); (3) közlés vagy kézbesítés: üzenetet vagy egy tárgyat átadó, hivatalosan megbízott hírnök, küldött vagy futár (Róm 16,1; 2Kor 3,3; Ef 3,7-9); (4) képviselet vagy instrumentalitás: másvalaki akaratát megvalósító vagy más nevében feladatot végrehajtó személy; sokszor a felettesének megbízatását teljesítő, az általa rábízott feladatot teljes felhatalmazással ellátó beosztott (ApCsel 19,22; Róm 13,4; 2Kor 11,15) – ezt a ritka jelentést gyakran igei alakok képviselik.

* Clarence D. Agan III végezte el a *diakon-* szócsoport (*diakoneó, diakonia, diakonosz*) eddigi legátfogóbb, 770 előfordulásra kiterjedő vizsgálatát a Kr. e. 6. század és a Kr. u. 3. század eleje között keletkezett világi, zsidó és keresztény források alapján („Like the One Who Serves: Jesus, Servant-Likeness, and Self-Humiliation in the Gospel of Luke" [Mint aki szolgál – Jézus, a szolgaiság és az önmegalázás Lukács evangéliumában, doktori disszertáció, Aberdeeni Egyetem, 1999]). A BDAG 3. kiadása a *diakon-* szócsoportra vonatkozó újabb kutatást követve a görög *diakonosz* szó egyik lehetséges jelentéseként a következőt említi: „olyan ember, aki egy felettes parancsára elintéz valamit, valaki *asszisztense."* (A BDAG korábbi kiadásaihoz képest látható a szó felismert jelentéskörének bővülése, ld. ASPD, 3. f., 11. j.). Strauch szerint sok tudós elismeri ezt a nézetet (a diakónusok a presbiterek asszisztensei), 20-at fel is sorol közülük (ASPD, 3. f., 1. j., idézi MSDH, 4. f., 7. j.). Pl. Edmund Clowney megállapítja: „Az ApCsel 6 beszámolója és a *diakonosz* átfogó használata a levelekben tehát ahhoz a következtetéshez vezetett, hogy a diakónusok az Ige szolgáinak asszisztensei, nem pedig konkrétan az irgalmasság szolgálatával megbízott tisztségviselők" (idézi MSDH, 4. f., 9. jn.).

2. Az 1Tim 3,1-13-ban **a *diakonosz* előbb említett négy jelentése közül az első három kizárható.** Ugyanis (1) Az 1Tim 3,8-ban a *diakonosz* nyilván nem jelenthet megbízott hírnököt vagy követet (ez a fenti 3. jelentés), mert az 1Tim 3,1-13-ban „semmi nem utal utazásra, üzenetközvetítésre és különleges következtetés." Tehát „az 1Tim 3,1-13 összefüggése nem tartalmaz arra vonatkozó világos jelzést, hogy a *diakonosz* kifejezést Pál a szegények élelmezését biztosító hivatalos felszolgálók (az 1. jelentés) értelmében használná." (2) „Pál a *diakonosz* szót itt nem a szolga általános, meghatározatlan értelmében használja, amely bármely keresztyénre vonatkozhatna (a kifejezés 2. jelentése átvitt értelemben véve). Egyes gyülekezetek diakónusnak (azaz szolgának) tartanak mindenkit, aki a gyülekezetben bármilyen minőségben rendszeresen szolgál. Ezt az állításukat arra a feltevésre

alapozzák, hogy a *diakonosz* csakis szolgát jelenthet. A bibliatudósok azonban szinte egyöntetűen elutasítják ezt a nézetet. A legtöbb gyülekezeti vezető tisztában van az abban az elképzelésben eredendően benne rejlő problémákkal, hogy diakónus mindenki, aki a gyülekezetben szolgál. Helyesen értik, hogy az 1Timóteus 3-ban és a Filippi 1-ben szereplő diakonoi szó korlátozott számú gyülekezeti tisztségviselőre utal, nem pedig mindenkire, aki a gyülekezetben szolgál." (Ld. az alábbi E.4. pontot is.) (3) „Bár sok tudós elutasítja azt az elképzelést, hogy mindenki diakónus, aki a gyülekezetben szolgál, mégis úgy vélik, hogy az 1Timóteus 3-beli *diakonosz* szó csakis *szolgát* jelenthet és semmi többet. Ők többféleképpen azonosítják ezeket a szolgákat, pl. »ajándékokkal felruházott szolgák«, »példamutató szolgák« vagy »vezető szolgák«. Úgy tűnik, e nézet szerint a *diakonosz* (= szolga) olyan megjelölés, amelyet a gyülekezet különböző tagjai kapnak különféle szolgálatok ellátásáért, például »segítenek a parkolásban« [a parkolási csapat vezetőjeként], irányítják a gyülekezet audiovizuális szolgálatát, esküvőket szerveznek vagy a gyülekezet ajtónálló-üdvözlő szolgálatát vezetik [elősegítve, hogy a gyülekezet engedelmeskedjen az összegyűlés bibliai parancsainak]. Eszerint a diakónusi pozíció/hivatal nem egy konkrét tisztség, amely egyértelműen azonosítható tevékenységgel jár, hanem inkább olyan emberek megjelölése, akik a gyülekezetben különféle szolgálatokat vezetnek. Ez a nézet azonban [szintén] azon a téves lexikális feltevésen alapul, hogy a *diakonosz* szó csakis *szolgát* jelenthet, semmi mást." (ASPD, 3. f., 14–16. jn.) Tehát a 3. jelentés leginkább a kizárólagosság értelmében zárható ki: az 1Tim 3-beli *diakonosz* nem jelenthet kizárólag (vagy elsődlegesen) szolgát.

3. **A diakónusokat „éppen [a presbiterekhez, azaz felvigyázókhoz] való viszonyuk miatt jelöli a *diakonoi* szó",** mivel az 1Tim 3,1-13 összefüggésében „a felvigyázókkal állnak párban és alájuk vannak rendelve [a gyülekezet összes többi tagjával együtt], de *nem* kell tanításra alkalmasnak lenniük, és *nincsenek* konkrétan felsorolva a feladataik. Ezért nagyon valószínűnek tűnik, hogy a *diakonoi* megjelölésű tisztségviselők valójában a felvigyázók segédei vagy asszisztensei." Amint a fenti 2.A.4. pontban láttuk, „Pál és Péter apostol az elöljárókat utasítja a helyi gyülekezet pásztori és felvigyázói feladatainak ellátására. A diakónusok sosem kapnak ilyen utasítást" (ASPD, 2. f. vége). „A diakónusok tehát nem a felvigyázók testületétől független, autonóm tisztségviselői testületet alkotnak. Amint az összefüggés és maguk a kifejezések jelzik, a *diakonoi* az *episzkopoi* [felvigyázók] vezetésével tevékenykednek. A *diakonoi* segítik az *episzkopoi* szolgálatát, hivatalosan képviselve a felvigyázókat és készen állva a felvigyázóktól kapott feladatok végrehajtására. Pál minden valószínűség szerint azért választotta éppen a *diakonosz* görög szót, mert – amint Clarence Agan tömören kifejti – ez a szó »jobban kifejezi a közvetítő szerepet, amelyre Pál gondolt. Olyan szerep járt a fejében, amely egyszerre jelent hatalmat és hatalomnak való alávetettséget – a diakónus alá van rendelve az elöljárók [presbiterek] hatalmának, de hatalmat gyakorol a gyülekezet fölött a feladatok szükség szerinti végrehajtása terén. A *diakonosz* szó lehetővé tette ennek világos kifejezését, ugyanakkor teret engedett a rugalmasságnak a diakónusok által elvégezhető konkrét feladatokat illetően.« Amint látható, az a nézet, hogy a *diakonosz* szó *asszisztenst* jelent, objektívebb nyelvészeti és kontextuális bizonyítékokra épül, mint azok a nézetek, amelyek szerint meghatározatlan szolgát, szolgálatvezetőt vagy felszolgálót jelent." Strauch hozzáteszi: „A felvigyázók és az asszisztensek közti viszonyt tévedés volna az úr és a szolga kapcsolatának tekinteni. A felvigyázók nem a diakónusok urai, és a diakónusok nem az elöljárók házi szolgái, akiknek ki kéne szolgálniuk uraik minden egyéni szeszélyét, akaratát vagy szükségletét. De ha a *diakonosz* a hivatalos minőségében tekintett felvigyázó asszisztensét jelenti, az jó magyarázatot ad a *diakonosz* szó választására, és pontosan kifejezi a két tisztség közti kapcsolatot. A diakónusok a felvigyázókat/elöljárókat képviselik és a nevükben járnak el Isten gyülekezetének szolgálatában. Ebből következik tehát, hogy az elöljárókhoz hasonlóan nekik is kellően rátermett embereknek kell lenniük, akiket a gyülekezet megvizsgált és jóváhagyott. S a diakónusok az elöljárók asszisztenseiként és a gyülekezet tisztségviselőiként bizonyos mértékű hivatalos hatalmat gyakorolnak a gyülekezetben, de mindig az elöljárók hatalmának alárendelve." (ASPD, 3. f., 17–19. jn.)

4. Tehát **az így értelmezett diakónus szó világosan rámutat a diakónusok szerepére, feladatára.** „Az »asszisztensek« megjelölés azonnal jelzi, kik a diakónusok és mit csinálnak, anélkül hogy részletes magyarázatra vagy olyan, a Biblia alapján be nem bizonyítható feltevésekre volna szükség, mint pl. »példamutató szolgák«, »vezető szolgák« vagy »felszolgálók«. A felvigyázók asszisztenseinek nézete választ ad a diakónusok szerepével kapcsolatos legtöbb kérdésre – ha nem is részletesen, de általánosságban, amit bármely helyi gyülekezet elöljárói a saját körülményeikhez igazíthatnak. Másként nehéz megmagyarázni, miért használják a *diakonoi* szót a helyi gyülekezet tisztségviselői esetében, vagy mit csinálnak ők, és hogyan viszonyulnak a felvigyázókhoz. A *diakonosz* ezen értelmezésének egyszerűsége igen erős érv." Néhány (kevésbé ismert) angol bibliafordítás az „asszisztens" szóval adja vissza a Fil 1,1; 1Tim 3,8.12-beli *diakonosz* szavakat, és ez a fordítás azonnal közli, kik a diakónusok és általában mit csinálnak. Nincs akadálya, hogy egy **diakónus tanítson** a gyülekezetben vagy azon kívül – ahogy István és Fülöp is tette (ApCsel 6,9k; 7–8). Azonban a tanítás nem tartozik hozzá a diakónusok hivatalos feladatköréhez (ellentétben az elöljárókéval), ami abból is látható, hogy nem kell alkalmasnak lenniük a tanításra és az ellenszegülők megcáfolására. Fontos látnunk, hogy **a diakónusok nem elöljárók; nem szabad eltörölni a két tisztség között minden jelentőségteljes megkülönböztetést,** ahogy egyesek teszik. (ASPD, 3. f., 20., 23. jn.)

5. **A hivatalos asszisztensek szükségességét** több dolog indokolja. Pál is igényelt segédeket küldetésének teljesítéséhez, pl. „Timóteus és Erasztosz »segítőként« vagy »asszisztensként« szolgálta Pált" (ApCsel 19,22: *„Elküldött Macedóniába kettőt azok közül, akik neki szolgáltak"* [*diakonuntón*]). „Számos kommentátor és bibliafordítás a »segítő/asszisztens« szóval adja vissza itt a *diakonosz* görög igei alakját" – bár Agan szerint pontosabb itt a „hírnökei" vagy „küldöncei" fordítás: „akik [Pált] képviselő szószólóként szolgálnak és/vagy »küldetéseket« vagy »kisebb feladatokat« teljesítenek a megbízásából". Strauch hozzáteszi: „Pálnak voltak asszisztensei, és maga is

gyülekezetekről gondoskodott, ezért tapasztalatból tudta, hogy az elöljáróknak szükségük van hivatalos segítőkre. Az Újszövetség hangsúlyozza a gyülekezeti vezetőktől megkövetelt megfeszített munkát és fáradozást. Ahogy a tizenkét apostol »az imádkozásnak és az ige szolgálatának« szentelte magát (ApCsel 6,4), úgy az efezusi gyülekezetben is voltak »az igehirdetésben és a tanításban fáradozó« elöljárók (1Tim 5,17). Ezeknek a szorgalmasan dolgozó elöljáróknak nagyon jól jöhetett, hogy hivatalos segítséget kaptak a gyülekezetük súlyos pásztori terheinek hordozásában. Pál egyedi apostoli tekintélye és stratégiai jelentőségű gyülekezetplántáló szolgálata fényében könnyen lehetséges (bár a Szentírás nem mondja ki), hogy ő alapított a gyülekezetben egy hivatalos tisztséget, hogy alkalmas segítőket biztosítson az elöljáróknak Isten nyájának pásztori felügyelete terén. Ő az *egyetlen* újszövetségi író, aki megemlíti az asszisztenseket és meghatározza e tisztség betöltésének feltételeit. Ő rendelkezett azzal a Krisztustól kapott hatalommal, hogy új gyülekezeti tisztséget hozzon létre, és annak megjelöléseként a *diakonoi* szót választotta. Teljes jóváhagyását azzal igazolta, hogy használta ezt a megjelölést, és szabályozta a tisztség betöltéséhez szükséges követelményeket. Nem lenne diakónusi tisztség, ha Pál, Krisztus apostola és a filippibeli és efezusi gyülekezetek tanítója nem hagyja jóvá és nem támogatja ezt a tisztséget." (ASPD, 3. f., 22. jn.)

6. A diakónusok mint az elöljárók asszisztensei mellett szóló további érv **a kétféle tisztségviselőktől megkövetelt tulajdonságok hasonlósága** (ld. az alábbi 3. pontot). „Mivel a diakónusok az elöljárókat segítik munkájukban, rendelkezniük kell bizonyos jellemvonásokkal, melyek hasonlóak az elöljárók szükséges tulajdonságaihoz" (ASPD, 4. f. vége).

7. Rinne szerint „a diakónusok alapvetően a gyülekezet logisztikai, adminisztrációs és fizikai szükségleteiről gondoskodva segítik a közösség egységét... Ha a gyülekezetben egészséges, cselekvőképes diakónia működik, azzal kiszélesedik a vezetők köre, és többen fogják magukénak érezni a közösség ügyét. A fontosabb kérdésekben így jó eséllyel nem mindig az elöljárók jelentik majd a szűk keresztmetszetet. A közösség ügyeit továbbra is az elöljárók irányítják, és végső soron ők viselik a felelősséget, ám bizonyos feladatokat nyugodtan rábízhatnak a diakónusokra, szabad kezet adva nekik. Voltaképp a közösségbe vetett bizalmukat fejezik ki azzal, ha például a vendéglátás, a gyerekszolgálat, a karbantartás, a könyvelés, a jótékonyság vagy a technika feladatköreit átadják az arra alkalmas diakónusoknak. Cserébe csökkennek a terheik, és több figyelmük marad tanításra, imádkozásra, pásztorolásra – épp, mint a »hetek« és az apostolok esetében (lásd ApCsel 6)." (JRGYE, 82–3. o.)

2. A diakónusok feladatai

i. A diakónusok fontos feladata a (gyülekezetben levő) rászorulók segítése

1. Bár az **ApCsel 6,1-7-beli „hét férfit"** Lukács nem nevezi **diakónusnak,** és a Biblia nem kapcsolja őket össze kimondottan a diakónusokkal,* közvetve mégis **elég szoros kapcsolatban állnak velük** az alábbiak miatt. Az ApCsel szerint „eredetileg a tizenkét apostol feladata volt a gyülekezet karitatív segélyének kiosztása és a gyülekezet igehirdető-tanító szolgálata," de ez hamarosan túl nagy teherré vált, ezért a karitatív szolgálatot rábízták a kiválasztott hét férfira. Ez az apostoli precedens (illetve a róla szóló beszámoló, ApCsel 6,1-7) komoly hatást gyakorolhatott a hasonló problémákkal szembesülő Pál apostolra és korai gyülekezetekre, különösen azok elöljáróira, „mert ők alkották az apostolokkal legközelebbi párhuzamban álló vezetői testületet" (ApCsel 11,30; 15,2.4.6-29; 16,4; 21,17-25). „Amit tehát a tizenkét apostol mondott a szolgálati válságukról (2. v.) és az Istentől kapott fontossági sorrendjükről (4. v.), az valószínűleg befolyásolta a korai gyülekezeti elöljárók gondolkodását és gyakorlatát" – s befolyásolnia kell a mai gyülekezeti vezetőket és tagokat is. „A diakónusok azáltal segítik a legjobban az elöljárókat, hogy megkönnyítik számukra az összpontosítást a legfontosabb feladatra" – az imádság és az Ige szolgálatára. „Nyilvánvaló összefüggés áll fenn úgy (1) az apostolok és az elöljárók, mint (2) »a hét« és a diakónusok között" (MSDH, 2. f., 7. jn.).

* „Ha az ApCsel 6-beli hét férfit megpróbáljuk összekapcsolni a későbbi diakónusokkal, azzal az a gond, hogy sem Lukács, sem Pál nem mond ki ilyen kapcsolatot." (ASPD, 4. f. eleje; a jelen 2. pont bekezdései nagyrészt innen származnak.)

2. **Az ApCsel 6,1-7 és az 1Timóteus között sok a hasonlóság,** mivel mindkettő „közvetlenül tárgyalja a helyi gyülekezet két megszokott, de alapvető szolgálatát, a karitatív gondoskodást és az Ige szolgálatát. Ahogy a jeruzsálemi gyülekezetben volt egy bevett struktúra, amely a rászoruló özvegyasszonyokról való gondoskodást célozta, úgy az efezusi gyülekezetben is volt egy özvegyasszonyi jegyzék és egy mechanizmus a gyülekezet özvegyeinek segélyezésére (1Tim 5,3-16). Emellett az efezusi gyülekezetben is voltak elöljárók, akik szorgalmasan fáradoztak a gyülekezet vezetésén és tanításán (1Tim 5,17-18). Mivel a szegényekről való gondoskodás különösen megterhelő, fárasztó és időigényes munka, valószínű, hogy az efezusi elöljáróknak – akárcsak a tizenkét apostolnak Jeruzsálemben – hivatalos segítségre volt szükségük a gyülekezet özvegyeiről és más rászorulókról való gondoskodás terén, hogy hatékonyabban tudjanak a gyülekezet vezetésére és tanítására koncentrálni." (ASPD, 4. f., 5–6. jn.)

3. Strauch éleslátóan jegyzi meg: „Ha úgy látjuk, hogy István és Fülöp túl sok ajándékkal rendelkezett ahhoz, hogy az asztaloknál szolgáljanak, vajon maguk az apostolok is nem szolgáltak-e mind az Igével, mind az asztaloknál? Amikor a gyülekezet kiválasztotta és az apostolok megbízták ezeket a tehetséges embereket, ezáltal bemutatták, milyen fontos szerepet játszott az első keresztyének gondolkodásában a gyülekezet jótékonysági szolgálatának ellátása. **A gyülekezet a legjobbjait választotta ki arra, hogy a legkisebbjeiről gondoskodjanak.**" (ASPD, 4. f., 1. j.)

4. **A diakónusi szolgálatnak ez a karitatív hangsúlya a későbbiekben is megmaradt.** „A következő három évszázad apostolok utáni irodalmából látjuk, hogy a

diakónusok szoros kapcsolatba kerültek a gyülekezet karitatív munkájával. Rendszeresen (de nem kizárólag) kapcsolatban álltak a szegények és betegek gondozásával, valamint a jótékony célú adományok kiosztásával. Sőt, Rómában »a diakónusok szociális feladata feltehetően olyan kiterjedt volt, hogy őket segítő szubdiakónusokat jelöltek ki.«" James Monroe Barnett így összegzi mindezt: „A szegények és rászorulók mindig is a Gyülekezet figyelmének középpontjában álltak, és a diakónusok sajátos feladatát jelentették."* Smethurst szerint a diakónusok három fő feladata: (1) a kézzelfogható szükségletek felismerése és betöltése; (2) a gyülekezeti egység őrzése, konfliktusok feloldása, béketeremtés (ld. ApCsel 6; ezért fontos az alázat, a szelídség, a bátorítás ajándéka); (3) a presbiterek szolgálata és szolgálatuk támogatása (a diakónusok „lökhárítók" és problémamegoldók, „a hét [férfi]" szabadon dönthet a hogyanról, MSDH, 4. f., 1–12., 16. jn.). Bővebben ld. az alábbi D. pontot.

* *The Diaconate: A Full and Equal Order* (A diakonátus – Teljes értékű és egyenlő rend, Trinity, 1995), 65. o., idézi ASPD, 4. f., 6. j.

ii. A diakónusok általános feladatköre; kapcsolatuk a tagokkal és az elöljárókkal

1. **A diakónusok feladatait a presbiterek határozzák meg.** Pál asszisztenseknek nevezi az 1Tim 3,8-13 tisztségviselőit, ezáltal lehetővé téve, hogy rugalmasan ellássanak különféle, nem feltétlenül karitatív jellegű nehéz feladatokat is, segítve az elöljáróknak „gondot viselni Isten egyházára" (1Tim 3,5). Strauch megállapítja: „A diakónusok konkrét feladatait az elöljáróknak kell meghatározniuk, összhangban a gyülekezet sajátos szükségleteivel, méretével és a tagok ajándékaival. Az elöljáróknak bizonyára állandó segítségre van szükségük a hivatalos kórházi látogatások és telefonhívások, a hiányzók megkeresése, a jótékony célú adományok kezelése, a rászorulók közti segélyosztás, a szorult helyzetben levő családok segítése, az idősek és házhoz kötöttek látogatása és védelmezése, a pénzügyek kezelése, a gyülekezeti ingatlan(ok) felügyelete és bizonyos adminisztratív feladatok ellátása terén. Egy nagy gyülekezetben egyes diakónusokra az ajándékaik és érdeklődésük alapján a feladatok más-más köre bízható." Az elöljárók jó pásztor módjára mindig kreatívan keresik a lehetőségeket szolgálatuk hatékonyságának fokozására, mások mozgósítására és bátorítására. „A sikeres diakónusi szolgálat nagy mértékben múlik a hatékony elöljárói felügyeleten. Minden olyan kérdésben, amire a Szentírás nem ad választ a diakónusokat illetően, az elöljárók nagy rugalmassággal rendelkeznek a diakónusok igazgatása és felhasználása terén." (ASPD, 4. f., 10. j. után.)

2. Ami a **diakónusok számát** illeti, az 1Tim 3,8.12-ben Pál „a *diakónusok* többes számú alakját használja, jelezve, hogy látása szerint több diakónus segíti az elöljárókat. A szükséges diakónusok számát az elöljáróknak kell meghatározniuk a gyülekezet szükségletei és a rendelkezésre álló alkalmas egyének alapján. Egyes gyülekezetekben talán csak egy ember alkalmas erre a tisztségre. *Jobb egyetlen alkalmas diakónust kijelölni, mint három olyat, aki nem felel meg a bibliai normáknak".** Egy **fiatal vagy „kis gyülekezetben megeshet,** hogy az elöljárók maguk is el tudják látni az összes pásztori feladatukat, így **nincs szükség diakónusokra."** Talán ezért nem esik szó róluk a Tituszhoz írt levélben – akárcsak az ApCsel 14,23-ban említett fiatal gyülekezetek összefüggésében. (ASPD, 4. f., 10. j. után.)

* Kiemelés tőlem. Mivel az alkalmasság bibliai feltételei nem teljesen objektív, rögzített, egyetemes mércét jelentenek (pl. 1Tim 3,6; ld. az alábbi 3.1. bekezdést), magam úgy fogalmaznék, hogy jobb egy nagyjából alkalmas diakónus, mint három durván alkalmatlan.

3. „Van némi különbség az elöljárók asszisztensei és **a gyülekezet közösségét szolgáló más gyülekezeti vezetők** között. Akik valamilyen gyülekezeti szolgálatot vezetnek, azok nem mindnyájan az elöljárók asszisztensei. Nem is szabad az egész gyülekezeti tagságot elöljáróasszisztensnek tekinteni, bár az elöljárók vezetésével minden tagnak együtt kell munkálkodnia a gyülekezet építésén. Függetlenül attól, hogy egy gyülekezet a diakónusok melyik szerepét vallja, *különbséget kell tennie* a gyülekezetet szolgáló *összes egyén* és azon *kevesek* között, akik hivatalos, alkalmas *diakonoi* minőségben szolgálnak. Emellett a pásztor-elöljáróknak pontosan meg kell határozniuk, mely feladatokat lássák el a diakónusok, és melyeket a gyülekezet más tagjai. Ha nem vázolják világosan a felelősségi köröket, az zavarhoz és kevéssé hatékony szervezethez vezet, ami elkerülhetetlenül konfliktusokat eredményez a tagok között." (ASPD, 4. f., 11. j. előtt.)

4. A gyülekezetben **a szolgálat minden tagra kiterjed.** „A test működése igényli azokat, akik nem vezetők, és *ugyanúgy* függ tőlük."* „A diakónusok munkáját vizsgálva nem szabad elfelejtenünk, hogy az egész gyülekezet eleven, működő test kell, hogy legyen, melynek minden tagja Istentől kapott ajándékokkal rendelkezik és felelős a gyülekezet életéért és munkájáért. »A szolgálat munkája« az *összes* szent munkája (Ef 4,12; új Károli). Az elöljárók és diakónusok páli tanát nem választhatjuk el a Gyülekezet mint Krisztus élő teste tanától." (ASPD, 4. f., 11. j.)

* Andrew D. Clarke, *A Pauline Theology of Church Leadership* (A gyülekezetvezetés páli teológiája, Bloomsbury, 2008), 136. o., idézi ASPD, 4. f., 14. jn.

5. **A diakónusok tanácskozó testületként és egyénileg működnek.** „Bizonyos feladatok ellátása érdekében – amilyen például a javak szétosztása a rászorulók között – a diakónusok tanácskozó testületként összejöhetnek magukban vagy az elöljárókkal együtt. A jótékony célú adományok összegyűjtését és elosztását például mindig több jóváhagyott tisztségviselőnek kell intéznie, hogy megvédjék a gyülekezetet az anyagi javak hűtlen kezelésétől és a botránytól. Más feladatok – például a kórházi látogatások, fontos telefonhívások vagy események lebonyolítása – a szükségletektől és a körülményektől függően rábízhatók egyes diakónusokra." (ASPD, 4. f., 16. jn.)

6. Az **elöljárók és diakónusok között** szoros együttműködésük és egymást részben átfedő feladataik miatt gyakran alakulnak ki **konfliktusok.** Ezek megoldását nagyban segíti az idevágó bibliai elvek gyakorlása – mindenekelőtt a kölcsönös szeretet és alázat megélése, valamint az autokratikus vezetés kerülése (ld. különösen a fenti 0.A., 0.D.2., 2.D. és az alábbi 4.A.1. pontokat). Szomorú, ha a diakónusok épp azokat kedvetlenítik el, akiknek segíteniük kellene. „Különösen fontos, hogy a diakónusok

őrizkedjenek a vezetőikkel szembeni kritikus lelkülettől és annak feltételezésétől, hogy több hatalmuk van, mint nekik. **A diakónusok nem alkotnak független gyülekezeti igazgatótanácsot,** amely féken tartja és kiegyensúlyozza az elöljárók testületét. Mint a gyülekezetben mindenki másnak, a diakónusoknak is »engedelmeskedniük« kell a vezetőiknek, alávetve magukat nekik (Zsid 13,17); »munkájukért nagyon becsülve és szeretve őket«, s »békében« élve az elöljárókkal (1Thessz 5,12-13)" (ASPD, 4. f. vége). Az együttműködés és a konfliktusmegoldás gyakorlása igen jót tehet az elöljárók és a diakónusok imaéletének és jellemfejlődésének.

3. A diakónusi alkalmasság feltételei és következményeik a feladatukra nézve

1. Az **1Tim 3,1-15** (és a Fil 1,1) alapján (a teljes Újszövetség összefüggésében, ld. a fenti 2. fejezetet is) tehát meglehetősen világos, hogy Pál (és Isten) szerint az újszövetségi gyülekezetben **pontosan két bibliai tisztség van: a presbitereké** (más szóval püspököké, 1-7. v.) **és a diakónusoké** (8-12. v.),* s mindkét tisztség betöltőinek részben (szinte) szó szerint **azonos feltételeknek kell eleget tenniük:**** *„feddhetetlen, egyfeleségű férfi"* (2. v.; vö. 10., 12. v.; ld. a fenti 2.B.1.3. bek. jegyzetét), *„a maga háza népét jól vezeti"* (4-5. v.; vö. 12. v.),*** *„nem részeges..., nem pénzsóvár"* (3. v.; vö. 8. v.: *„nem mértéktelen borivás rabjai, nem haszonlesők"*). (E hasonlóságok miatt indokoltnak tűnik, hogy a diakónusokat is általában a gyülekezet válassza meg, akárcsak a presbitereket, ld. az alábbi 4.A. pontot.) **Csak a presbiterekre vonatkoznak az alábbi feltételek:** *„megfontolt, józan, tisztességes, vendégszerető, tanításra alkalmas; ...nem kötekedő, hanem megértő, a viszálykodást kerülő... Ne újonnan megtért ember legyen, nehogy felfuvalkodva az ördöggel azonos ítélet alá essék. Szükséges, hogy a kívülállóknak is jó véleményük legyen róla, nehogy gyalázatba és az ördög csapdájába essék"* (2-3., 6-7. v.; vö. Tit 1,5-9: a presbiter/püspök *„nem önkényeskedő, nem indulatos..., hanem... a jóra hajlandó..., igazságos, kegyes, önmegtartóztató, aki ragaszkodik a tanítással megegyező igaz beszédhez, hogy az egészséges tanítással tudjon bátorítani, és meg tudja győzni [feddeni]**** az ellenszegülőket"*). **Csak a diakónusokra vonatkozó feltételek a következők:** *„tiszteletre méltók..., nem kétszínűek...,***** hanem olyanok, akikben megvan **a hit titka tiszta lelkiismerettel"*** (1Tim 3,8-9). (A 11. verset illetően ld. az alábbi C. pontot.) Ezek a tulajdonságok alapvetően a presbiterek és diakónusok jellemére, erkölcsi feddhetetlenségére vonatkoznak, éles ellentétben azzal, amit a legtöbb helyen megkövetelnek a (hivatásos) lelkészektől (teológiai végzettség), megkülönböztetve őket a (többnyire képzetlen) laikusoktól. Az adott gyülekezettől – a rendelkezésre álló jelöltektől – függhet, milyen „szigorú mércével mérjük" e tulajdonságok meglétét. Pl. az ApCsel 14,23-beli gyülekezetekben minden presbiter viszonylag „újonnan megtért ember" lehetett (vö. 1Tim 3,6), mivel e gyülekezetek tagjainak megtérésére és presbitereik kijelölésére Pál első missziós útján kerülhetett sor, amely legfeljebb két évig tarthatott (ld. Ben Witherington kommentárjának kronológiáját a bevezetés VI–VII. pontjában [Eerdmans, 1998]).

* Ld. WGST, 47. fejezet; RCRT 3:262–3, 268, 6.18.3–5.; GASS, 1. f., 4. j. után és 7. f. A két fő igeszakasz (1Tim 3 és Fil 1,1) alapján az is világos, hogy a két gyülekezeti tisztséget leginkább Pál alapozta meg. „Pál... nem maga agyalta ki az evangélium üzenetét. A feltámadt Úr Jézus Krisztus közvetlen kinyilatkoztatása által kapta azt. Pál evangéliuma tehát Krisztus evangéliuma. Amit Pál tanít, azt Krisztus tanítja. Pál parancsai Krisztus parancsai" (ASPD, 1. f. eleje).

** Ezekről kissé bővebben ld. hivo.hu/jellem.htm, sokkal bővebben ld. ASBGY2, 4., 12–15., 20–23. f.

*** „Jonathan Edwards, a 18. századi puritán teológus és (lelki)pásztor írta a következő híres mondatot: »Minden keresztyén család egyfajta kis gyülekezet kellene, hogy legyen, melyet Krisztusnak szenteltek és teljes mértékben az Ő szabályai befolyásolnak és kormányoznak.« A család mint »kis gyülekezet« kulcsfontosságú gyakorlóterep, ahol az ember kipróbálhatja, hogyan tudja vezetni a »nagy családot«, a helyi gyülekezetet, »Isten háza népét« (1Tim 3,15). A helyi gyülekezet vezetése jobban hasonlít egy család vezetésére, mint egy vállalkozás vagy katonai csapat vezetésére. Az otthon rendkívül fontos terület, ahol a férfi fejlesztheti és megmutathatja, hogy biblikus módon tudja vezetni Isten családját." (ASBGY2, 14. f. eleje.)

**** A Tit 1,9-beli *elegkhó* ige jelenthet meggyőzést is, de az Újszövetségben inkább „rámutat, leleplez, rábizonyít, kárhoztat, rendreutasít, fedd, fenyít" jelentésben szerepel (ld. VZSÚSZ); a katolikus fordítások itt a „megcáfol" szóval adják vissza.

***** Aki kétszínű vagy „kétnyelvű" (*dilogosz*), az mást mond az egyik embernek, mint a másiknak. „Erre az első tilalomra talán azért van szükség, mert a diakónusok gyakran kerülnek az elöljárók és az őket képviselve segített emberek közé. Amikor valaki nyomás alatt van, elfoghatja a kísértés, hogy ne mondja el a teljes igazságot, vagy bizonyos emberekhez szólva elrejtse az igazságot, vagy elfogadhatónak tartsa az »apró füllentéseket«. S amikor nézeteltérés vagy konfliktus támad, egyesek megpróbálhatnak mindkét félnek a kedvében járni azáltal, hogy mást mondanak az elöljáróknak, mint a segített embereknek." (ASPD, 5. f., 5. jn.)

2. A **diakónusok feladatait** illetően talán az a legfontosabb, hogy az 1Tim 3,8-13 szerint a diakónusoknak a presbiterektől eltérően **nem kell „tanításra alkalmasnak" lenniük** (vö. 2. v.), viszont szükséges, hogy meglegyen bennük ***„a hit titka tiszta lelkiismerettel"**** (9. v.), s különösen tisztességes és egyenes emberek legyenek (8. v.). Bár az Újszövetségben nem mindenütt egyértelmű, hogy a *diakonosz* szó gyülekezeti tisztségre vonatkozik-e, az e szót tartalmazó igeszakaszokból (különösen a hagyományosan diakónusokra értett ApCsel 6-ból [GASS, 7. f., 133. j.]) az látható, hogy a diakónusok fontos feladata a szegényekről, rászorulókról (pl. özvegyasszonyokról) való gondoskodás, főként (de nem kizárólag) a gyülekezetben (Gal 6,10; PCG, 2. f., 67. j[n]). Alighanem ennek is köszönhetők az imént említett feltételek, melyeknek meg kell felelniük. Szegény emberek között szolgálva ugyanis a diakónus gyakran találkozhat nehéz esetekkel, „az ördög csapdájába" esett emberekkel (ami jelenthet súlyos lelki és/vagy kapcsolati problémákat, adósságot, bűnözést – emiatt a diakónusi szolgálat akár a presbiterinél is [sokkal] nagyobb kihívás lehet [CVDD, 9. f., 12. jn.]), akiken csak úgy

segíthet, ha maga nem adott helyet az ördögnek a (tudatos) bűnnel (Ef 4,26k; vö. Jézus szavával: *„eljön e világ fejedelme, bár felettem nincs hatalma”* [„bennem nincsen semmije”, Károli-ford., Jn 14,30]), hanem tisztán tartotta a lelkiismeretét (vö. Zsid 13,18: *„Mert meg vagyunk győződve arról, hogy lelkiismeretünk tiszta, hiszen mindenben helyesen akarunk eljárni”*). Sokszor nem könnyű megkülönböztetni a valóban rászoruló embereket a szélhámosoktól és naplopóktól, akik a másoktól kapott segítségre rendezkednek be, és akiket inkább inteni, fegyelmezni kell (2Thessz 3,6-15). Ezért is fontos a diakónusok bölcsessége, a hit lelki (prófétai?) éleslátása (Zsid 11,1.27; 1Kor 14,24k; vö. 2Sám 14,19k).

* A hitet ismerjék, megtartsák és megéljék (MSDH, 3. f., 6. j[n]). A lelkiismeret bővebb tárgyalását ld. itt: hivo.hu/lelkiismeret.htm.

3. Az érintett igehelyek (fenti) vizsgálata és különösen a diakónus szó imént tárgyalt jelentése alapján tehát leszögezhetjük, hogy **a diakónusoknak a gyülekezet egészére nézve nincs (közvetlen) tanító és vezető hatalmuk**[*] – legfeljebb közvetve, a presbiterek megbízásából rendelkezhetnek vele bizonyos fokig. Ennek ellenére (különösen egyes baptista gyülekezetekben) gyakran diakónusok töltik be a gyülekezet vezetőinek szerepét (általában egy lelkész mellett), ami fogalmi zűrzavarhoz, Isten Szavával szembeni engedetlenséghez és más problémákhoz vezet(het) (WGST, 47.C.3.a. vége.; RCRT, uo.; ld. a fenti 2.D. pontot). Másutt a diakónusok csak egyfajta épületgondnoki funkciót látnak el – de akkor miért kellene a presbiterekéhez hasonló szigorú feltételeknek megfelelniük (1Tim 3,1-13)? (Ld. ASNTD, Bevezetés.)

* WGST, 47.A.2.b., 3., C.3.b.; RCRT 3:281–2, 6.19. vége. Smethurst is megerősíti ezt, hozzátéve, hogy a diakónusok szolgálva vezetnek, míg a presbiterek vezetve szolgálnak; és (Jamie Dunlop gondolatával élve) a szolgálatot a presbiterek vezetik, a diakónusok elősegítik, a gyülekezet pedig végzi (MSDH, 11–12. jn.). Három egészséges modellt nevez meg a diakónusokat illetően: (1) az irgalmasság szolgálói, (2) vezető szolgálók csapata (a presbitériumi üléssel egy időben, de külön találkoznak, utána az elnökükkel a lelkész találkozik), (3) sajátos feladatú szolgálatmozgósítók (pl. a parkolás megszervezése is lehet a feladatuk) (MSDH, 4. f., 13–16. j[n].).

4. Az **1Tim 3,15** jelzi, hogy Pál az előző versekben nem csupán az efezusi gyülekezetre vonatkozó egyedi útmutatást adott (leírva a presbiteri és diakónusi tisztség betöltésének feltételeit), hanem egyetemes elveket fektetett le, hisz közvetlenül utána hozzáteszi: *„Ezeket pedig abban a reményben írom neked, hogy hamarosan eljutok hozzád. Ha pedig késnék, ezekből tudd meg,* ***hogyan kell forgolódnod az Isten házában, amely az élő Isten egyháza,*** *az igazság oszlopa és erős alapja”* (1Tim 3,14-15). A szövegkörnyezetből nyilvánvaló, hogy Pál itt nem csupán személyes útmutatást ad Timóteusnak vagy általában minden embernek (legalábbis nem ez az elsődleges célja); nem pusztán arra biztatja őt, hogy saját maga igyekezzen az itt leírt összes tulajdonság szerint élni. Ugyanis (1) ennek nemigen lenne értelme pl. a 11. vers esetében, amely kimondottan bizonyos nőkre vonatkozik; (2) értelmetlen lett volna két, egymást részben átfedő és eléggé hasonló felsorolást megadni, ráadásul külön megjelölve, hogy az első a felvigyázókra (presbiterekre) vonatkozik, a második pedig a diakónusokra; (3) a 10. vers szerint a (presbiterek és) diakónusok alkalmasságát *„meg kell vizsgálni előbb, csak akkor szolgáljanak, ha feddhetetlenek*”. (4) Az 1Tim 2,8-ban Pál világossá teszi utasításainak egyetemes hatókörét: *„Azt akarom tehát, hogy a férfiak mindenütt...”* (vö. 1Tim 3,15 [„forgolódni”, Károli, EFO, Kecskeméthy]; 6,21: „A kegyelem veletek”; MSDH, 3. f., 1. jn.). Az 1Tim 3,15 tehát egyetemes apostoli/isteni **parancsra** utal; így ***„kell”*** működnie a gyülekezetnek mint az igazság oszlopának és erős alapjának (vö. a Bevezetésben az igazságkereső csoportról mondottakkal). Hasonlóan vélekedik W.D. Mounce, aki szerint ma már általánosan elismerik, hogy az 1Tim 3,14-16 „a pásztori korpusz szíve” (vagyis az 1–2Tim és Tit lényege, ld. e versek magyarázatának elejét itt: WBC 46, Zondervan, 2000). Ha egy (érett és nem túl kicsi) gyülekezetben nincsenek diakónusok, akkor feladataikat a presbitereknek kell ellátniuk, akiknek így nem jut elég idejük a sajátjukra (az imádságra és az ige szolgálatára, vö. ApCsel 6,4), ezért az igazság (is) csorbul!

4. A diakónusok megvizsgálása

1. Pál a diakónusoktól megkövetelt tulajdonságok felsorolása után kijelenti: *„De ezeket is meg kell vizsgálni előbb, csak akkor szolgáljanak, ha feddhetetlenek”* (1Tim 3,10). A leendő diakónusok esetében **meg kell vizsgálni, eleget tesznek-e a velük szemben támasztott bibliai feltételeknek** (1Tim 3,8-12).[*] Ez akkor is így van, ha a szóban forgó vizsgálat esetleg próbaidőt (is) jelent.[**] Strauch a 6. fejezetben először is bemutatja egy olyan gyülekezet rossz példáját, ahol a diakónusok fő feladata ügyvivő bizottságaként dönteni a pénzügyekről és létesítményekről, s a lelkész évente egyszer összehívja a tagokat: jelölteket írnak föl egy táblára, majd megszavazzák, ki legyen a két újabb diakónus azok helyett, akiknek lejár a hároméves megbízatásuk. Mindez anélkül történik, hogy előtte imádkozva alaposan átgondolták volna a döntésüket, és komolyan figyelembe vették volna a diakónusokra vonatkozó bibliai követelményeket.

* Persze általában az elöljárók alkalmasságát is meg kell vizsgálni – akkor is, ha esetleg a 10. vers helyes fordítása valahogy így hangzik: „Meg is kell vizsgálni őket előbb...” (vö. Csia, EFO, SZIT stb.). Ha ugyanis a diakónusok alkalmassága vizsgálatot igényel, akkor az elöljáróké sokkal inkább – éppen ezért sorolta föl Pál mindkét fajta tisztségviselő alkalmasságának feltételeit. Vizsgálat nélkül mindez csupán hiábavaló, üres szócséplés maradna. „A **leendő diakónus szükséges tulajdonságainak felmérését ugyanolyan komolyan kell vennünk, mint az elöljáróké** (1Tim 5,22-25).” (ASPD, 6. f., 1. jn.; vö. a fenti 2.B.4. ponttal.)

** Ld. Csia-ford. Van Dam szerint nem azt jelenti (CVDD, 5. f., 5. jn.), és úgy tűnik, a legtöbben osztják nézetét (ha kimondatlanul is).

2. Az **elöljáróknak kell felügyelniük a diakónusok alkalmasságának megvizsgálását** (1Tim 3,12). „A gyülekezet vezetőiként az elöljárók felügyelik a döntéshozás és problémamegoldás folyamatát, javaslatokat téve és biztosítva, hogy ami történik, az »szeretetben« (1Kor 16,14), rendezetten (1Kor 14,40) és a csoportos döntéshozás egészséges elvei szerint menjen végbe.[*] Ezenkívül ők igazítják útba a

gyülekezetet azzal kapcsolatban, hogyan vizsgálják meg a jelölteket bibliai normák szerint, és ami a legfontosabb, megvédik a gyülekezetet a bomlasztó emberektől és a romboló belviszálytól." (ASPD, 6. f., 11. jn.)

* Strauch ehhez fűzött igen éleslátó megjegyzése általános érvényű: „A **csoportos döntéseket határozott bibliai elvek, észszerűen kifejtett érvek alapján, őszinte és nyílt megbeszéléssel** kell meghozni, meghallgatva egy-egy vitás ügy minden oldalát, mérlegelve az érveket és ellenérveket, készen a változásra, keresve Isten népének közös bölcsességét, a tényeket és bizonyítékokat követve; véget vetve a dühös és féktelen tag helytelen viselkedésének, s a legjobb döntésre törekedve. Az elöljárók testülete a gyülekezet nagyobb testének kicsinyített mása, ezért az elöljáróknak ugyanilyen elvek alapján kell meghozniuk a közös döntéseiket. Végül tisztában kell lennünk a csoportos döntéshozatalban rejlő veszélyekkel és gyengeségekkel." (ASPD, 6. f., 11. j.)

3. A Biblia **a diakónusjelöltek megvizsgálásának módját illetően is rugalmas.** „Az Újszövetség Mózes harmadik könyvétől eltérően nagyfokú szabadságot ad az ilyen ügyekben. A gyülekezeti tisztségviselők kiválasztásának, megvizsgálásának, jóváhagyásának és szolgálatba állításának részletes módszereit a helyi gyülekezet és vezetői kezében hagyja. A gyülekezet mérete és kulturális közege is szerepet játszik a részletek meghatározásában. Egy ezerfős gyülekezetnek például másképp kell csinálnia a dolgokat, mint egy ötven tagból állónak. A Szentírás csak a következőket írja elő: (1) a diakónusokkal szemben támasztott feltételeket, (2) a mások általi megvizsgálás szükségességét és (3) az elhamarkodott beiktatás kerülését (1Tim 3,8-12; 5,22)." (ASPD, 6. f., 8. jn.)

4. Ugyanakkor **a megvizsgálásnak nyilvánosnak kell lennie.** „Az elöljárók és diakónusok megvizsgálása és jóváhagyása az egyik legfontosabb döntés, melyet a gyülekezet és vezetői a gyülekezeti élet terén hoznak – írja Strauch. – Egy diakónusjelölt alkalmasságának megvizsgálása hozzátartozik az azzal járó felelősséghez, hogy Isten családjának tagjaiként élünk együtt. *Ezért a gyülekezetnek nem szabad passzívan viszonyulnia a tisztségviselői megvizsgálásához.* A Krisztusban testvérek szorosan egybefonódó családjaként minden tagnak részt kell vennie a mindnyájukat érintő döntésekben. A diakónusi tisztség – akárcsak az elöljárói – nyilvános gyülekezeti tisztség, és a diakónusokkal szemben támasztott követelményeket a Szentírás írja le, hogy a gyülekezeti család egésze ismerje és betartassa őket. Ezért a leendő diakónus megvizsgálása nyilvános ügy kell, hogy legyen, nem pedig néhány ember által diszkréten meghozott döntés. Jelentőségteljes tény, hogy Pál a gyülekezeteinek írt leveleiben mindig az egész gyülekezetet szólította meg, annak vezetőit is beleértve (Fil 1,1). A gyülekezetet és vezetőit tartotta felelősnek azért, hogy építsék egymást, megőrizzék az egységet, és megoldják a saját belső problémáikat. A gyülekezet és vezetői közti szoros, kölcsönös kapcsolat miatt mindig arra kell törekednünk, hogy testvérek egységes családjaként beszéljünk és cselekedjünk... Isten felhívja a gyülekezetet, hogy »tisztelje«, »nagyon becsülje« és »szeresse« a vezetőit, és »engedelmeskedjen« nekik (1Thessz 5,12-13; 1Tim 5,17; Zsid 13,17), s figyelmezteti az elöljárókat, hogy ne uralkodjanak a rájuk bízottakon a hatalmukkal visszaélve (1Pt 5,3). A biblikus gondolkodású vezetőknek – az összes bibliai íróhoz hasonlóan – becsesnek kell tartaniuk Isten népét mint az »új teremtést« Krisztusban (2Kor 5,17; Gal 6,15). Az elöljárók által vezetett emberek »szentek«, »papok«, testvéreik Krisztusban és Krisztus élő testének tagjai, akárcsak ők. A Biblia szerinti elöljárók nem az alattvalóik urai, sem a laikusok fölött álló papok. Ezért őszinte vágyuk, hogy tanácskozzanak Krisztus testének és Isten családjának többi tagjával, kikérve bölcs véleményüket. Ez mindig sok szabad és nyílt kommunikációt igényel az elöljárók és a gyülekezet, a vezetők és a vezetettek között. A jó vezetés mindig megköveteli a vezetettekkel való jó kommunikációt. Tragikus, hogy sok gyülekezeti vezető gyenge kommunikátor, a gyülekezetek pedig gyakran túl passzívak. Ne legyen így!" (ASPD, 6. f., 12–13. jn.) Strauch olyan példát is említ, ahol egy gyülekezet vezetői és tagjai alkalmasnak tartottak egy jelöltet, de a tagoknak kiosztott diakónusértékelő űrlap kitöltése révén a jelölt alkalmatlanságára derült fény (ASBGY2, 28. f. vége).

5. A diakónusjelöltek megvizsgálása tehát sokféle eljárással történhet – akár szóban, akár írásban (például egy diakónusértékelő űrlap formájában). **A lényeg az alapos vizsgálat;** ne siessük el a dolgot (1Tim 5,17-25, különösen 22. v.; Pál itt az elöljárók szolgálatba állításáról beszél, de a diakónusokra is hasonlók vonatkoznak). A jelölttel szemben felmerült vádakat tüzetesen meg kell vizsgálni, alapvetően az 1Tim 3,8-12-beli feltételekre szorítkozva. „Bármilyen eljárásokat alkalmazunk is a leendő diakónus kiválasztására, megvizsgálására, jóváhagyására és beiktatására, alaposan gondoljuk át őket. Folyamatosan értékeljük ki a hatékonyságukat, és javítsuk a folyamatot. Mindig van min javítanunk! Szálljunk szembe azzal a hajlamunkkal, hogy nemtörődöm, lusta vagy felelőtlen módon vizsgáljuk meg és állítsuk szolgálatba az elöljáróinkat vagy diakónusainkat." (ASPD, 6. f., 14–15. jn.)

6. Smethurst bemutatja, hogyan szokták szolgálatba állítani a diakónusokat saját gyülekezetükben. „(1) Az elöljárók a konkrét szükségletek fényében figyelik a diakónusnak alkalmas jelölteket. (2) Az elöljárók mindig szívesen fogadják és rendszeresen kikérik a gyülekezet javaslatait a diakónusokra vonatkozóan. (3) Az elöjárók kiválasztanak egy jelöltet, és küldenek neki egy kérdőívet (ld. 2. függelék). (4) Feltéve, hogy a jelölt vállalja a feladatot, és az elöljárók továbbra is jónak látják a megválasztását, egy gyülekezeti taggyűlésen megnevezik a jelöltet. (5) A gyülekezet egy hónapot kap arra, hogy szükség esetén négyszemközt kérdéseket tegyen föl és megismerje a jelöltet. (6) A következő havi taggyűlésen a gyülekezet szavaz a jelölt tisztségbe iktatásáról." (MSDH, 2. f., 9. jn.)

C. Diakónusfeleségek vagy női diakónusok?

Kikről van szó az **1Tim 3,11-ben** (*„Feleségük* [*güné,* nő, asszony, feleség, ld. VZSÚSZ] *is hasonlóan tiszteletre méltó legyen: nem rágalmazó, józan gondolkodású, mindenben hűséges",* vö. EFO): **a diakónus feleségéről** (esetleg segítőjéről) vagy

diakónusnőkről? Az a legvalószínűbb, hogy diakónusfeleségekről (különösen ha a diakónusokat a presbiterek asszisztenseiként értelmezzük), de egyesek szerint női diakónusokról (vagy „diakonisszákról", női segítőkről, esetleg csupán nőkről),* amint arra az Egyszerű fordítás, a katolikus fordítások és egyes angol fordítások utalnak; Culver ezt az utóbbi értelmezést valószínűsíti.** Grudem utal mindkét nézet megvédésére is.*** Allison és Smethurst mindkét értelmezést alátámasztja és az utóbbit tartja valószínűbbnek.**** Ha egy gyülekezet az utóbbi nézet (illetve gyakorlat) mellett dönt, **fontos kellően hangsúlyoznia a nők családban és gyülekezetében betöltött szerepéről szóló bibliai tanítást** (ld. az alábbi 3.1. bekezdést). Bármelyik értelmezést fogadjuk is el, „a Szentírás minden keresztyén nőt arra tanít, hogy tevékenyen vegyen részt »a szolgálat munkájában, a Krisztus testének építésére« (Ef 4,12; új Károli). A keresztyén férfiakhoz hasonlóan a keresztyén nők is papok, szentek és Krisztusnak és népének a Szellem ajándékaival felruházott szolgái. Nélkülözhetetlen szerepet játszanak a helyi gyülekezet szolgálatában és a világevangelizációban." Strauch hozzáteszi, hogy az általa(m) kifejtett nézet „a legcsekélyebb mértékben sem kisebbíti a női diakónusok vagy diakonisszák sokaságának hozzájárulását, akik életüket a helyi gyülekezetükben végzett áldozatos szolgálatra fordították. Ha egy gyülekezet felépítése nincs is teljes összhangban a Szentírással, a diakónusként vagy diakonisszaként áldozatosan szolgáló emberek Krisztus Biblia szerinti szolgái, és nagy szolgálatot tesznek az Úr népének. Akárcsak az Úr Jézus, ők is szeretik az Ő Gyülekezetét, és önmagukat adták oda érte. A Szentírás azt mondja nekik [ami a Zsid 6,10-ben áll]" (ASPD, 7. f. eleje).

* Diakonisszán egyesek a férfi diakónussal egyenrangú női diakónust értenek, mások a diakónusival nem teljesen egyenértékű külön tisztséget (sokszor nem egyértelmű, mit ért rajta az illető). Akik nem a diakónusfeleségek nézetét vallják, azokat alighanem gyakran befolyásolja (többé vagy kevésbé tudatosan) a nők szerepének az egalitarizmus („egyenlősdi") felé való eltolódása, ami nemcsak a világi környezetre jellemző, hanem sok keresztény közegre is. Bővebben ld. az alábbi 3. pontot.

** RCRT 3:283, 6.19. vége. Culver igen keveset ír a diakónusokról; alighanem a rászorulókról való gondoskodást tekinti a (fő) feladatuknak: „[az e tisztséggel] járó kötelezettségek olyan képességeket és készségeket kívánnak meg, ami az asszonyokban inkább megvan, mint a férfiakban" (uo., 2. pont).

*** WGST, 47.A.3., 25. j.; RBMW 11. és 20. fejezetére hivatkozik. Grudem szerint a diakónusok feladatköre nem határozható meg pontosan, csak az alkalmasságuk feltételeiből következtethetünk rá (WGST, uo.).

**** GASS, 7. f. vége és MSDH, 1. függelék. Allison szerint a diakónusok feladata általában a szolgálat minden területen, kivéve azokat, amelyekért az elöljárók felelősek: tanítás, vezetés, imádság és „pásztorolás" (uo., 132. jn.).

1. Diakónusok feleségei (esetleg segítői)

i. A diakónusfeleségek nézete melletti érvek

1. Alább főként Strauch és Van Dam (CVDD, 6–8. f.) gondolatai alapján amellett érvelek, hogy az 1Tim 3,11-beli *güné* szó **a diakónusok feleségére** (esetleg női segítőjükre) utalhat (amint a legtöbb protestáns fordításban szerepel).* Pál itt a *güné* szó előtt nem használ birtokos névmást („feleségük"), amivel teljesen egyértelművé tehette volna, hogy a diakónusok feleségére gondol, és nem csak úgy általában „nőkről" beszél. Bár a 12. versben egyértelműen a diakónusok feleségéről beszélt (a *güné* a 2. v.-ben is feleséget jelent), a 11. versben talán azért fogalmazott e kissé homályosabb módon, hogy utaljon rá: a diakónusokat nemcsak a feleségük támogathatja szolgálatukban, hanem esetleg más, **hasonló tulajdonságú nők is** (CVDD, 6. f., 14. jn.). A diakónusokat hagyományos módon értelmező Van Dam szerint a gyakorlat szempontjából is célszerűbb lehet az olyan férfi diakónus szolgálata, aki alkalmas feleségével együtt szolgál, mert a szegény emberek között gyakran felmerülő emberpróbáló nehézségek és problémák megoldását sokszor segítheti az eltérő férfi és női szempontok ismerete/figyelembevétele, illetve bizalmas megbeszélése (akár lelkigondozási jelleggel is). Arra az **ellenvetésre,** hogy ez „lelkipásztori" (helyesebben: presbiteri) feladat, általában a hívők egyetemes papságának elvével válaszolhatunk, konkrétan pedig olyan „diakónusok" példájával, mint a tanítóként is kiváló **István**** vagy **Tükhikosz,** *„a szeretett testvér, a hű diakónus",* Pál *„szolgatársa az Úrban"**** – akik láthatóan *„jól szolgáltak",* s így *„szép tisztességet szereztek maguknak, és nagy bátorságot nyertek a Jézus Krisztusba vetett hit hirdetésére"* (1Tim 3,13). Ebből az igeversből is úgy tűnik, hogy bizonyos értelemben **nincs túl éles határ** a diakónusok és a presbiterek között, sőt kívánatos, hogy minél több „egyfeleségű férfi" váljon egyre alkalmasabbá (általában a szolgálat révén) a diakónusi és/vagy presbiteri tisztség betöltésére (vö. CVDD, 13. f., 3–4. jn.).

* A nyugati egyházban ez az uralkodó nézet, különösen a reformáció óta (CVDD, 6. f., 13. j.). Strauch érveit illetően ld. ASNTD, 10. f. és ASPD, 7. f. (az utóbbi műben már az újabb kutatásokra épülő erősebb érvelést fejt ki részletesen, ld. alább). Ugyanígy vélekedik R.L. Reymond, röviden érvelve (PCG, 2. f., 66. j[n]).

** Ld. ApCsel 6–7. Ilyen hosszú ihletett beszédet Páltól és Pétertől sem jegyeztek föl; a mélysége sem csekély, ld. pl. ApCsel 7,53 (vö. 6,9k; Gal 3,19): vajon miért épp ekkor fogyott el a nagytanács türelme?

*** Kol 4,7-8; vö. ApCsel 20,4; Ef 6,21-22; 2Tim 4,12; Tit 3,12. Az érv akkor is áll, ha Tükhikosz nem diakónus volt, hanem a gyülekezet hivatalos tisztség nélküli szolgálója.

2. Ami a **további érveket és ellenérveket** illeti, a 11. versbeli **„hasonlóan"** (*hószautósz*) szó a 8. versben a presbiter/püspök tisztségéről a diakónusi tisztségre való rátérést jelzi, ezért a 11. v.-ben is jelezhetné a témaváltást – a női diakónusok tisztségére való rátérést. Ám ugyanilyen könnyen jelentheti azt is, hogy amint a diakónusok *„tiszteletre méltók legyenek, nem kétszínűek, nem mértéktelen borivás*

rabjai..., akikben megvan a hit[hűség] titka” (8-9. v.), úgy *„feleségük is... tiszteletre méltó legyen: nem rágalmazó, józan gondolkodású, mindenben hűséges”.*[*] A **gondolatmenet** és más tényezők az utóbbit valószínűsítik. Ha ugyanis nem diakónusfeleségekről lenne szó, akkor a 12. v.-ben a (férfi) diakónusokhoz való visszatérés egyfajta **mellékes utógondolat** volna – noha ott igen fontos további tulajdonságok szerepelnek, melyeket Pál lényegi eltérés nélkül a presbiterektől is megkövetel (1Tim 3,2.4; Tit 1,6). Ha tehát ilyen **komoly témaváltás történne** az 1Tim 3,11-ben (sőt a 12. v.-ben is), azt Pál bizonyára egyértelműbben jelezte volna – mindenesetre furcsa lenne **oda-vissza ugrálva** férfi, női, majd megint férfi diakónusokról beszélnie.[**] Ráadásul a presbiteri és a diakónusi tisztség részletes leírása után elvárható volna, hogy a 11. v. rövid mondatánál **többet mondjon a női diakónus e fontos tisztségéről.** Miután tehát az apostol a 11. v.-ben említést tett a diakónusok feleségétől megkövetelt tulajdonságokról, a 12. v.-ben természetesen jegyzi meg, hogy *„a diakónusok legyenek egyfeleségű férfiak”*. A **presbiterek feleségével** szemben azért nem kell külön követelményeket támasztani, mert a szolgálatuk nem kapcsolódik oly szorosan a feleségükéhez, mint a diakónusoké, akiknek sokkal inkább szükségük van szolgálatuk során a feleségük segítségére, különösen amikor nőknek kell segíteni (e fontos kérdést illetően ld. még az alábbi ii.3. bekezdést). További érv, hogy női diakónusok esetében meglepő volna **a családi állapot és a házastársi hűség feltételének** („egyférjű nő”, vö. 1Tim 5,9) **hiánya**[***] – a diakónusfeleség esetében ezt nem kell külön megemlíteni, mert egyrészt a diakónusnál úgyis szóba kerül („egyfeleségű férfi”, 1Tim 3,12), másrészt nem a feleségen van a hangsúly, hanem a diakónuson, akinek jelleme egyben biztosíték lehet a felesége (vagy a segítője) megfelelő jellemére is (vö. *„a maguk háza népét jól vezetik”,* 12. v.). Hasonló a helyzet **a diakónusok megvizsgálását** (10. v., illetve női diakónusok esetén annak hiányát) illetően (akár egyfajta próbaidőt jelent ez, akár mást, ld. a fenti B.4.1. bek. 2. jegyzetét): diakónusfeleségeknél erre érthetően nincs szükség (CVDD, 6. f., 12–14. jn.).

* A 11. versbeli feltételek (különösen a „nem rágalmazó” és a „józan gondolkodású” [EFO], vö. 1Tim 3,2: „józan” [gondolkodású, a 3. versbeli „nem részeges” feltétel miatt, ami aligha ismétlődik ugyanazon felsorolásban]) szintén alátámasztják a diakónusfeleségek nézetét. Egy diakónus felesége bizalmas és kényes információkhoz juthat hozzá (akárcsak a diakónus, ld. a fenti B.3.1. bek. 3. jegyzetét), melyekkel veszélyes lenne visszaélnie. Ráadásul elfoghatja a kísértés, hogy ezeket az információkat felhasználva próbálja férjét feljebb segíteni „a gyülekezeti ranglétrán”.

** Az alábbiakban az egyszerűség kedvéért sokszor csak a női diakónusok nézetét említem, de az érvelés zöme hasonóan alkalmazható a másik három nézetre is (diakonisszák, női segítők, nők).

*** „Nehéz elképzelni, hogy Pál az elöljáróktól, férfi diakónusoktól és segélyezett özvegyektől megkövetelné a házastársi hűséget, de a női diakónusoktól nem. Puszta találgatás feltételezni, hogy e követelmények hiánya arra utal, hogy ezek a női diakónusok/diakonisszák/segítők a gyülekezet női tagjainak sajátos szükségleteit betöltő hajadonok voltak. Tehát a 11. versbeli nők feladatairól mondottak nagy része csupán spekuláció. Egyvalami világos: a szöveg semmit nem mond a szerepükről, csupán a jellemvonásaikról.” (ASPD, Függelék, 4. jn.)

3. **Más érvek** is szólnak az értelmezésünk mellett. Az ApCsel 6,1-6-beli esetben kiváló alkalom lett volna női „diakónusok” szolgálatba állítására, hisz özvegyasszonyokat kellett kiszolgálni. Mivel az apostolok **„hét férfit”** irányoztak elő a szolgálatra (3. v.), ezt bizonyára elvből tették (a Szentlélek tudatosan indíthatta őket erre). A 3. versben az *„őket állítsuk be (*kathisztémi*) ebbe a munkába”* kifejezésben szereplő görög ige (többek közt) hatalmi szerepre való kijelölést jelent (BDAG, idézi CVDD, 6. f., 23. jn.). A gyülekezet által kiválasztott hét férfi a szegényekről való gondoskodást felügyelte. **A női felügyelők sértenék az 1Tim 2,12-beli elvet:** *„A tanítást azonban az asszonynak nem engedem meg, sem azt, hogy* ***a férfin uralkodjék”.*** (Itt elsősorban az istentiszteletről van szó [1Tim 2,1.8], de az elv általánosabb [1Tim 2,13-15; vö. 3,15].[*]) Ugyanis a diakónusi és presbiteri tisztség között szoros párhuzamok vannak (ezért használja Pál a presbiterekről a diakónusokra rátérve az „ugyanígy/hasonlóan” szót [1Tim 3,8; vö. 11. v.], s ezért említi [csak] e két tisztséget együtt itt és a Fil 1,1-ben), ha tehát az egyiket csak férfiak tölthetik be, akkor valószínűleg a másikat is. Ráadásul mindkét tisztséget csakis „egyfeleségű férfiak” viselhetik (1Tim 3,2.12); méghozzá olyanok, akik gyermekeiket és házuk népét jól vezetik (1Tim 3,4k.12). E vezetői tulajdonság megkövetelése és az 1Tim 3,5.12-beli *proisztémi* (vezet, igazgat, kormányoz) ige miatt az 5. v. a diakónusokra is vonatkozik: *„ha valaki a maga háza népét nem tudja vezetni, hogyan fog gondot viselni az Isten egyházára?”* Végül az imént mondottak miatt a hatalmi struktúra a családban és a gyülekezetben (amely „Isten háza [népe]”, 1Tim 3,15; Ef 2,19-22; vö. 5,21-33) egymást tükrözi. Mivel az 1Tim 3,15 az 1Tim 2–3 kulcsverse, amely közvetlenül a diakónusok tárgyalása után helyezkedik el, az 1Tim 2,12-beli tilalom a diakónusokra éppúgy vonatkozik, mint a presbiterekre/felvigyázókra (CVDD, 6. f., 23–25. jn.). Ennek az érvnek különösen erős nyomatékot ad a diakónusoknak az elöljárók asszisztenseiként való felfogása. Ha ugyanis a diakónus a presbiterek megbízottja, őket képviselő segítője, akkor (legalább részben) az ő hatalmukkal is rendelkezik a gyülekezetben. „Ám az elöljárók női asszisztenseinek gondolata ellentétben áll az 1Timóteus 2,8–3,7-beli egész megelőző összefüggéssel, különösen a 12. verssel” (ASPD, Függelék, 1. jn.).

* Douglas Moo, „What Does It Mean Not to Teach or Have Authority over Men? 1 Timothy 2:11–12” (Mit jelent a tanítás és a férfiakon való uralkodás tilalma?), in RBMW, 9. f., említi CVDD, 6. f., 24. j(n).

4. További jelentős érv, hogy „Pál a *günaikasz* (nők/feleségek) szót használja, **nem pedig egy sajátos címet,** pl. *női diakónusok* (*günaikesz diakonoi*[*]). Ha ezek a nők diakónusok (= asszisztensek), akkor rájuk vonatkozóan a *günaikesz* szó *a gyülekezeti tisztségviselők furcsa, homályos, sőt következetlen megjelölése”* – ami ellentétben áll azzal, hogy Pál korábban konkrét neveket adott a kétféle gyülekezeti tisztségviselőnek (presbiter/felvigyázó és asszisztens). „Patrick Fairbairn, a női diakónusok nézetét

védelmező skót teológus őszintén elismeri, hogy ezt nehéz megmagyarázni.” Ráadásul ha Fébé női diakónus volt (ahogy a női diakónusok nézetének hívei általában állítják), akkor Pál nőkre is használta a *diakonosz* szót (Róm 16,1, ld. alább), ami még furcsábbá tenné az itteni homályos szóhasználatát. „Az Újszövetség görög nyelvében nem létezett a *diakonosz* főnévnek külön női alakja, például *diakoné.* A görög *diakonosz* főnév ugyan a ragozása alapján hímneműnek tűnik, de a második névszóragozású főnevek népes csoportjához tartozik, melyek hímneműek és nőneműek is lehetnek. Ráadásul nem létezett női diakónusokat jelölő külön görög szó, például *diakonissza* sem. A görög *diakonissza* első följegyzett esete mintegy 260 évvel későbbi, mint a Timóteushoz írt első levél. Mivel a *diakonoi* ragozása hímnemű és nőnemű is lehet, nőkre és férfiakra egyaránt vonatkozhat. Bár a 8-9. versbeli *diakonoi* férfi és női diakónusokat is jelölhetne, a 11. versbeli *günaikasz* szó beillesztése valószínűleg arra utal, hogy Pál a 8-9. versben csak férfi diakónusokról beszél. Ha a nők is olyan diakónusok, mint a férfi diakónusok, akkor Pálnak fölösleges lett volna leírnia a 11. verset, amely (a női diakónusok nézetének hívei szerint) a 8. és 9. versbeli feltételekhez hasonló követelményeket fogalmaz meg. Ha Pál a női diakónusokat akarta volna külön megemlíteni, akkor azt várnánk, hogy a rájuk vonatkozó követelményeket páratlanul fontos dolgokkal egészíti ki, például »egyférjű asszony«. Ám nem ez a helyzet.” Tehát „Pál nem volt híjával a megfelelő szavaknak vagy megjelöléseknek, amikor ezekről a nőkről beszélt. Szándékosan és pontosan használta a *diakonoi* és *günaikesz* szavakat.” (ASPD, Függelék, 2–3. jn.) A diakónusfeleségekkel (női diakónusokkal) kapcsolatos **történelmi érveket** ld. az alábbi D. pontban.

* Vagy *tasz diakonusz* („nőnemű diakónusok”, ASPD, uo.). A *günaikesz* a *günaikasz* tárgyesete.

ii. Válasz néhány ellenvetésre

1. Ki volt a Róm 16,1-2-ben említett **Fébé** (*„Ajánlom nektek nőtestvérünket, Fébét, aki jelenleg a kenkhreai gyülekezet szolgája...”* [*diakonosz*])? A kenkhreai helyi gyülekezet női diakónusa, diakonisszája, lelkipásztora, szolgálója vagy futárja? Fébét illetően Strauch ezt az öt nézetet tárgyalja, és amellett érvel, hogy Fébé „vagy a gyülekezet egy kiemelkedő szolgá(ló)ja volt, vagy a kenkhreai gyülekezet Rómába utazó hivatalos képviselője vagy futárja. Ha az első efezusi és kenkhreai gyülekezetekben voltak női diakónusok/diakonisszák, akkor igazán feltűnő, hogy az apostolok utáni keresztyén irodalomban Pál kora után több mint 150 évig nem látunk világos följegyzést ezekről a női diakónusokról/diakonisszákról és az előírt feladataikról. Amikor pedig mégis megjelennek ilyen följegyzések, főként a keleti egyházakban találkozunk velük. Egyébként Rómában Pál Római levele után még évszázadokig nincs bizonyíték női diakónusokra.”* (ASPD, Függelék, 5. jn.). Hasonló következtetésre jut Van Dam (CVDD, 6. f. eleje), aki az érvek és ellenérvek mérlegelése után megállapítja, hogy Fébé lehetett hírnök (talán a Római levél kézbesítője), a gyülekezet különleges szolgálója vagy köztiszteletben álló önkéntes segítője. Fébét és az e pontban (illetve fejezetben) érintett kérdéseket bővebben tárgyalja Strauch az ASPD „digitális függelékeiben”, ld. biblicaleldership.com/product/pauls-vision-deacons, Downloads, „Women deacons”.

* „A *Traditio Apostolica* nevű, rendkívül befolyásos gyülekezeti rendtartásban (kb. Kr. u. 215–20), melyet Hippolütosz írt Rómából, felsorolták a római gyülekezet összes tisztségét. Hippolütosz beszélt felvigyázókról, elöljárókról, diakónusokról, szubdiakónusokról, gyóntatókról, özvegyekről, felolvasókról, szüzekről, gyógyítókról, de női diakónusokról nem” (ASPD, Függelék, 6. j.). Ld. *Traditio Apostolica,* in ÓKÍ 2:131–160.

2. „Ha Pál a diakónusok feleségére gondolt, **miért hagyta el a birtokos névmást** (*autón,* „az övék”), **a névelőt** (*tasz,* „a[z]), illetve mindkettőt? Ha azt írta volna: „asszonyaik” (*tasz günaikasz autón*), akkor biztosan tudnánk, hogy a szóban forgó nők a diakónusok feleségei. Ez jogos kritika és a legerősebb ellenvetés e nézettel szemben” – írja Strauch, és lényegében a következő választ adja. „A (többségükben nős) férfi diakónusokról szóló szakaszunk közepén a *günaikesz* (nők/feleségek) említése valóban arra utal, hogy *Pál a férfi diakónusokkal legszorosabb kapcsolatban álló nőkről beszél,* vagyis a »feleségekről«. A férfi diakónusokról szóló 8-10. és 12. vers teljes összefüggése csak segít tisztázni a *günaikesz* kilétét. A 11. vers így a férfi diakónusoktól megkövetelt újabb tulajdonság lesz: »feleségük hasonlóan tiszteletre méltó legyen«. Tehát a birtokos névmás vagy a névelő nagyon hasznos lenne, de ebben a férfi diakónusokról szóló szakaszban nem feltétlenül szükséges. Hasonló gondot okoz a 8. versben a *diakonoi* megnevezés használata. A *diakonusz* szóhoz nem kapcsolódik határozott névelő vagy birtokos névmás.” Ott is az összefüggés jelzi, hogy a diakónusok az elöljárók asszisztensei. (ASPD, Függelék, 8. jn.) Szerintem Pál (illetve a Szentlélek) mindkét versben (1Tim 3,8.11) szándékosan fogalmazhatott így, jelezve, hogy a diakónusok nem kapcsolódnak szorosan az (egyes) elöljárók személyéhez, hanem a gyülekezet hivatalos tisztségviselői (8. v.), a 11. versbeli nők pedig esetleg a diakónusok női segítői is lehetnek (vö. az 1Tim 5-beli özvegyekkel). Az Újszövetség görög nyelvében egyébként is máshogy használják a névelőket, mint pl. a magyarban. Ld. Daniel B. Wallace: *Basics of New Testament Syntax* (Zondervan, 2000), 94. o. („The Article”).

3. Ha az 1Tim 3,11 a diakónusfeleségekről szól, akkor **az elöljárófeleségekre miért nem vonatkoznak hasonló feltételek?** A válasz első két részét már említettem a jelen C. pont elején (1.i.1. és 1.i.2., 1. j.). (1) Ha a diakónusok (egyik) fő feladata a rászorulókról való gondoskodás, abban nagyobb szükségük lehet a feleségük segítségére, mint az elöljáróknak. (2) A diakónusfeleségek sokkal inkább kísérthetők a férjük gyülekezeti előmenetele kapcsán. (3) **Valószínű, hogy a 11. vers (legalább közvetve) az elöljárók feleségére is vonatkozik,** egyrészt a diakónusok és elöljárók tisztségének hasonlósága és a köztük levő alárendeltség miatt (ha egy diakónus felesége csak jellemes asszony lehet, akkor egy elöljáróé még inkább), másrészt a következő okokból. „Az elöljáróknak jól kell vezetniük a házuk népét (4-5. v.). Ha egy elöljáró felesége botrányt okoz, sértően viselkedik, vagy súlyosan hibás a jelleme, akkor ennek az elöljárónak a háza népe nem »feddhetetlen«. Bár a 2-7. vers nem említi

meg az elöljáró feleségét, *egy leendő elöljáró tisztségre való alkalmasságának minden komoly felmérése magában foglalja a feleségének és gyermekeinek vizsgálatát, akikkel szorosan összefügg a hírneve.* Föl kell tételeznünk, hogy a diakónusfeleséggel szemben támasztott minden követelmény az elöljárófeleségre is vonatkozik. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a tévtanítók sikeresen beszivárogtak a gyülekezet női tagjai közé (1Tim 5,6.11-15; 2Tim 3,5-7). Ez az ijesztő helyzet arra késztethette Pált, hogy szóljon a diakónusok feleségéről. Isten szerinti jellemük és hírnevük elengedhetetlen volt a diakónusok jó híre és munkája szempontjából, ezért minden tekintetben józanoknak, tiszteletre méltóknak és megbízhatóknak kellett lenniük. Ezeket a tulajdonságokat kétségkívül elvárták az elöljárók feleségétől, de a diakónusok tisztségre való alkalmasságát illetően talán elhanyagolták őket. Pál nem akarta, hogy ez feledésbe merüljön. Az az elvárás, hogy az elöljáró felesége jellemes legyen, talán beleértendő a »feddhetetlenség« általános vonásába és az 5. vers logikájába: »ha [egy felvigyázó] a maga háza népét nem tudja vezetni, hogyan fog gondot viselni Isten gyülekezetére?« De a diakónus esetében talán nem feltételezték ezt a követelményt." (ASPD, Függelék, 10. jn.)

2. Özvegyasszonyok és bejegyzésük (1Tim 5)

1. Pál az 1Tim 5,3-16-ban **özvegyasszonyokról** beszél, a 9-10. versben megemlítve az **özvegyasszonyok bejegyzését.** A 3-8. és 16. versben a gyülekezet által anyagilag támogatott özvegyekről van szó. Lehet, hogy a 9-10. v.-ben szintén (pl. így véli GASS, 8. f., 10. jn.): *„Az özvegyasszonyok közé csak olyat szabad bejegyezni, aki nem fiatalabb hatvan évesnél, aki egy férfi felesége volt, aki mellett jó cselekedetei tanúskodnak, ha gyermekeket nevelt fel, ha vendégszerető volt, ha a szentek lábát megmosta, ha nyomorultakon segített, ha mindenféle jó cselekedetre kész volt."* (9. v.) A 10. v.-ben Pál így folytatja: *„A fiatalabb özvegyasszonyokat pedig mellőzd..."* (Károli). Indoklása: *„mert ha Krisztus ellenére feltámad bennük a vágy, férjhez akarnak menni. Ezek ítéletet vonnak magukra, mert előző fogadalmukat* [*prótén pisztin,* első hit(hűség)üket*] *megszegték."* Más értelmezés szerint ezek az özvegyen maradást megfogadó, az imént idézett szigorú feltételeknek megfelelő asszonyok folytatták a szeretetszolgálatot, melyről már fiatalabb korukban is ismertek voltak, pl. árvákat nevelve, fiatalasszonyokat tanácsolva, hívőket és rászorulókat vendégül látva, segítve. Egyesek** **a bejegyzett özvegyasszonyokat hivatalos tisztség betöltőinek** tekintik, akiket kézrátétellel rendelhettek ki a szolgálatra. Van Dam szerint nem nyilvánvaló a válasz, de az a legvalószínűbb, hogy **nem kirendelt szolgálókról (tisztségviselőkről) van szó, hanem egyfajta „diakóniai" jellegű szolgálatot ellátó különleges csoportról** (CVDD, 6. f., 17. j. után). Talán Dorkász és „az özvegyek valamennyien" ilyen csoportot alkottak Joppéban (ApCsel 9,39; Csia).***

* A görög kifejezés arra is utalhat, hogy ezek az özvegyek ne térjenek el a hittől – amire a fiatalabb özvegyek hajlamosabbak lehetnek (CVDD, 6. f., 16. j.).

** Ld. a Van Dam által említett forrásokat, CVDD, 6. f., 14. j. után és 8. f. (ld. az alábbi D. pontot).

*** Ld. John Stott: *A Timóteushoz írt első levél és a Titushoz írt levél* (Harmat, 2000), említi CVDD, 6. f., 20. j.

2. **Indoklásul:** az 1Tim 5,9-beli „bejegyzésnek" megfelelő görög ige (*katalegó*) jelenthet hivatalos tisztségbe vagy nem hivatalos csoportba való felvételt (VZSÚSZ). Az 1Tim 5,9-beli „egy férfi felesége volt" (pontosabban „egyférfijú nő") feltétel ugyan hasonló a presbitertől és diakónustól megkövetelt „egyfeleségű/egynőjű férfi" tulajdonsághoz (1Tim 3,2.12; Tit 1,6), de mivel nem esik szó tisztségre való kiválasztásról vagy kirendelésről/felszentelésről, nincs meggyőző érv arra vonatkozóan, hogy ilyesmire kellene gondolnunk – akkor sem, ha Pál az 1Tim 5,17-19-ben presbiterekről szól. Nem tudunk róla, hogy a korai egyház ismerte volna a kirendelt özvegyek tisztségét (ld. az alábbi D. pontot is). Bizonyára nem véletlen, hogy sem Allison igen alapos egyháztana (GASS), sem Grudem vagy Culver rendszeres teológiája (WGST, RCRT) nem tesz említést ilyen özvegyasszonyi tisztségről. Tehát **a mai gyülekezetet semmi nem kötelezi egy ilyen özvegyi tisztség bevezetésére.** Annak viszont nincs akadálya, hogy özvegyeket állítsunk diakóniai jellegű szolgálatba – akár a Timóteus állomáshelyéül szolgáló ókori efezusi gyülekezet feltételezett mintájára tesszük ezt (1Tim 1,3; 5,9k), akár attól függetlenül (CVDD, 6. f., 17–22. jn.).

3. A nők egyenlőségének és szolgálatának fontossága és sajátosságai

0. Strauch találóan jegyzi meg: „akár diakónusfeleségekről szól [az 1Tim 3,11], akár női diakónusokról, a Szentírás **minden keresztyén nőt arra tanít, hogy tevékenyen vegyen részt »a szolgálat munkájában,** a Krisztus testének építésére« (Ef 4,12; új Károli). A keresztyén férfiakhoz hasonlóan a keresztyén nők is papok, szentek és Krisztusnak és népének a Szellem ajándékaival felruházott szolgái. Nélkülözhetetlen szerepet játszanak a helyi gyülekezet szolgálatában és a világevangelizációban" (ASPD, 7. f. eleje).

1. A férfiak és nők családban és gyülekezetben betöltött szerepét illetően két fő nézet van: komplementarista (a férfi és női szerep eltér és kiegészíti egymást) és egalitárius (a két szerep közt nincs érdemi különbség). Szerintem a bibliai felfogás pontosabban **kiegyensúlyozott komplementarista nézetnek** nevezhető (ld. „A jó szex és házasság titka", 3. függelék, B.3. pont), melynek legjobb leírásait a házasságra vonatkozóan a következő helyeken láttam: (1) James N. Sells és Mark A. Yarhouse *Konfliktuskezelés a párok lelkigondozásában* (Harmat, 2024), ld. „Evangélium a kapcsolatokban", hivo.hu/evkapcsolat.pdf, különösen B.3.2. pont; (2) Tim és Kathy Keller: *A házasságról – Illúziók és félelmek helyett kiteljesedés* (TKKH, ld. különösen a 6. fejezetet és a függeléket [mindkettőt Kathy írta], részletes összegzését ld. itt: hivo.hu/hazassag.htm; ld. még HRHH, Bevezetés, 5. bek.). Ez a nézet **szabad, önkéntes, korlátozott, részben kölcsönös és egyenrangú engedelmességként** összegezhető nagyon tömören (hasonló elv érvényes a gyülekezetben* és más

aszimmetrikus kapcsolatokban is). Ugyanis az ApCsel 5,29 miatt (*„Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek”*) az engedelmesség semmilyen emberi viszonylatban nem korlátlan/abszolút, és vitás kérdésekben a Róm 14,23 miatt az engedelmességre kötelezett fél lelkiismerete a döntő (*„minden, ami nem hitből származik, az bűn”;* vö. Jak 4,17). Nem is beszélve arról, hogy Jézus radikálisan újradefiniálta a vezetés fogalmát (Mt 20,25-28; vö. Ef 5,21-33; Gal 3,28; 5,13; Fil 2,3-4; Róm 15,1-3; ld. TKKH, 6. f.).

* Ld. a jelen írást, különösen a Bevezetés 3. bekezdésében és máshol említett igazságkereső csoportot, a 0.C. pontot, a fenti B.4.2. bek. jegyzetét és a gyülekezetvezetés demokratikus összetevőjét (4.A.1. pont).

2. Bár a korai egyházban a nők nem töltöttek be gyülekezeti tisztségeket, nem rendelték ki őket hivatalosan, mégis fontos szolgálatokat láttak el, amint az Újszövetség sok helyen hangsúlyozza. **Jézus** a korabeli rabbikkal szemben igen nagyra becsülte a nőket és szolgálatukat (Jn 4,9). A feltámadása után tanította a magdalai Máriát, és üzenetet bízott rá (Jn 20,1.17-18). Gyakran hagyta, hogy nők szolgáljanak neki – egy hírhedten bűnös asszonynak megengedte, hogy megkenje lábát, majd a hajával törölje meg, és csókolgassa (Lk 7,36-50). A betániai Mária is drága kenettel tisztelte meg a kereszthalála előtt (Jn 12,1-8); nővére, Márta pedig többször is megvendégelte Őt (és tanítványait) (Jn 12,2; Lk 10,40). Lukács név szerint megemlít néhány asszonyt azok közül, akik támogatták Jézus szolgálatát, s *„szolgáltak [diakoneó] Neki vagyonukból”* (Lk 8,2k; vö. Mk 15,40k). Bár akkoriban a nőket nem tartották megbízható tanúknak,* Isten őket választotta ki, hogy a feltámadás első tanúi és bizonyságtevői legyenek (Mt 28,1-8; Mk 16,1-8; Lk 23,55-24,9; Jn 20,1-2). Ezzel szemben **Jézus elismerte a férfiak és nők szerepének különbözőségét,** amikor kizárólag férfiakat választott apostolaiul (akik szintén férfiakat kértek a diakóniai munka vezetésére, ApCsel 6,3) – miközben bátran áthágta kora hagyományait pl. a farizeusok nyílt bírálata (Mt 23,13-36), a szombat megtartása (Jn 5,8-10), a templom megtisztítása (Jn 2,14-17), a vámszedőkkel és bűnösökkel való evés (Mt 9,11), valamint a szertartásos kézmosás mellőzése (Mk 7,1-23) terén. A **gyülekezetben** mindig is jelentős szerep jutott a nőknek, akik a férfiakhoz hasonlóan Krisztus testének sajátos ajándékokkal és adottságokkal rendelkező részei, akik akár a prófétálást is gyakorolhatják a gyülekezetben (1Kor 11,5). Dorkász a kevés feltámadt halott egyike, akit az Újszövetség név szerint megemlít (ráadásul igen kedvezően szól róla, ApCsel 9,36.39). Amint láttuk, Fébé, *„a kenkhreai gyülekezet szolgája”* – aki *„sokaknak lett pártfogója”,* köztük Pálnak is – valamilyen elismert szolgálatot látott el (Róm 16,1k); a diakónusok mellett a feleségük (vagy a női segítőik) nem hivatalos minőségben részt vettek férjük diakónusi szolgálatában, s ezért bizonyos feltételeknek meg kellett felelniük (1Tim 3,11) – akárcsak a hasonló szolgálatot végző özvegyasszonyoknak (1Tim 5,9k).

* RBMW, 4. f., innen és CVDD 6. f. végéről származik e bekezdés legtöbb példája, gondolata.

3. A gyülekezet alapjait Jézus apostolai fektették le, mindenekelőtt **Pál apostol,** a „bölcs építőmester” (1Kor 3,10), aki Mesteréhez hasonlóan szintén bátran szembeszállt kora hagyományaival, méghozzá nemegyszer forradalmi módon. Például, míg a zsidók íratlan szabálya (különösen a rabbikat illetően) és a hatályos római jog kötelezővé tette a házasságot (ld. HRHH, C.2.7. bek.; ezért valószínűleg Pálnak is volt korábban felesége, vö. ApCsel 5,34; 22,3), addig Pál teljes értékű (sőt bizonyos értelemben jobb) alternatívaként mutatta be az egyedülálló létet (1Kor 7). Ami pedig magát a nemek egyenlőségét illeti, a szexualitás terén alighanem példa nélküli módon fogalmaz, amikor a férj testét a feleség „uralma” alá rendeli (és megfordítva is, 1Kor 7,1-6). Az ókori irodalomban ehhez foghatót talán csak az Énekek énekében olvasunk. Ráadásul Pál kiemelten köszöntötte *„Priszkát és Akvilát, akik munkatársaim a Krisztus Jézusban”* (Róm 16,3; itt a feleség megelőzi férjét), valamint *„Máriát, aki sokat fáradozott értetek”* (6. v.); stb. Ennek ellenére Pál teljesen egyértelműen kizárólag egyfeleségű (egynőjű) **férfiakat** rendelt a presbiteri és diakónusi tisztség betöltésére (1Tim 3,2.12; Tit 1,6). A kereszténységben ezt közel kétezer évig senki nem vitatta; az egalitarizmus (vagy evangéliumi feminizmus) képviselői csak egyfajta „hermeneutikai hasbeszélőművészet” (erőltetett, hibás írásmagyarázat) révén „igazolhatják” a női presbiterek (sőt lelkészek, netán püspökök) szolgálatba állítását (ASBGY, 52. o.). A részletes bibliai érvelést ld. RBMW-ben.

D. A diakónusi tisztség története

1. Alább vázlatosan áttekintjük, hogyan alakult a diakónusi tisztség az egyház történelmében, melyet az egyházkormányzás szempontjából az alábbi 5.A. pontban tárgyalok bővebben, a releváns ókori források zömét ott idézve. Itt külön kitérek a női diakónusok kérdésére, CVDD 7–8. fejezetét is felhasználva. Amint az alábbi forrásokból látható, a korai keresztény egyházban **a kezdetektől jelen volt a diakónusi tisztség** – beleértve a közvetlenül az apostolok utáni korszakot is –, ld. római Kelemen korinthusiakhoz írt levelét (kb. Kr. u. 97), a *Didakhét* (1. sz. vége?), Hermasz *Pásztorát* (2. sz. közepe), Polükarposz filippiekhez írt levelét és Ignatiosz leveleit. Mindezek a források a Kr. u. 1–2. sz.-ból valók, az 5.A. pontban idéztem őket. Több forrásból is az tűnik ki, hogy **a diakónusoknak a presbiterekéhez hasonló tekintélyt/hatalmat tulajdonítottak, hallgatólagosan kizárva ezzel a női diakónusok lehetőségét.** Például **Ignatiosz** a 2. sz. eleje táján a trallészieknek írva leszögezi: „III. 1. A diakónusokat hasonlóképpen mindenki úgy tisztelje, mint Jézus Krisztust, ahogyan a püspököt is... [A]ki a presbiter, diakónus és a püspök tudta nélkül tesz bármit is, az nem tiszta lelkiismeretében.” (3.1; 7.2, ld. ÓKÍ 1:191–2. Ignatiosz volt az első, aki – a legkorábbi egyházi íróktól erősen elütve – különbséget tett a presbiter és a püspök tisztsége között, bővebben ld. 5.A.) **Polükarposz** a. 2. sz. közepe táján a filippieknek írva felszólította őket, hogy engedelmeskedjenek „a presbitériumnak és diakónusoknak, mint Istennek és Krisztusnak” (5.3, ÓKÍ 1:218). Akkoriban nem státuszként vagy rangként tekintettek a gyülekezeti tisztségekre, hanem

funkcióként (CVDD, 7. f., 11. j[n]). **Irenaeus** (Iréneusz) a 2. sz. 2. felében Lyon püspökeként működve azt írta, hogy az **ApCsel 6-beli hét férfit az apostolok rendelték ki a diakónusi tisztségbe,** s Nikoláoszt és Istvánt is a diakónusok közé sorolta: „Nikoláosz, aki egyike volt a hétnek, akiket az apostolok elsőként rendeltek ki a diakonátusba" (*Adversus Haereses* [Az eretnekség/eretnekek ellen], 1.26.3; vö. 3.12.10; 4.15.1. in ANF 1:352, 434, 479; említi CVDD, 7. f., 2. jn.).

2. Már **a 2. századtól változni kezdett a helyzet, ahogy kialakult és elterjedt az egyházi hierarchia,** élén a püspökkel (majd a pápával), alatta a presbiterekkel (akiket ószövetségi mintára papoknak kezdtek nevezni), s még lejjebb a diakónusokkal (akiket idővel a „léviták" jelzővel illettek). Strauch írja (ASPD, 4. f., 8–10. jn.): „A 2. század végére és a 3. század elejére a diakónusok a püspök (vagyis a felvigyázó vagy lelkész) hivatalos segítőivé váltak.* A felvigyázó füleiként és szemeiként szolgáltak. Azonban a diakónusok a felvigyázó hivatalos segítőiként is többnyire a szegényeknek szánt adományok gyűjtésébe, a felvigyázónak a betegek állapotáról való tájékoztatásába és a gyülekezet szenvedő tagjai gyakorlati szükségleteinek betöltésébe kapcsolódtak be.**" Az említett változásokat megerősítette a kereszténység megtűrtté nyilvánítása (313), majd államvallássá válása és az általános szegénység, melynek hatására a szűkös forrásokat központilag osztották el a püspök felügyeletével. Így **a diakónusok elvesztették eredeti szerepüket,** s főként liturgiai és egyéb feladatokat kaptak; a diakonátus leginkább a papsághoz vezető lépcsőfokká vált (CVDD, 7. f., 12. jn.). A 325-ös niceai zsinat 18. kánonja kimondta: „a diakónusok maradjanak meg a maguk keretei között, emlékezzenek arra, hogy a püspök szolgái és alacsonyabb (rangúak) a papoknál" (ÓKÍ 2:412–3). Ezzel párhuzamosan kialakult az a hiedelem, hogy **a szegényeken való segítés** (az „alamizsnaosztás") **érdemszerző cselekedet.** Már Polükarposz azt írta: „az adakozás megment a haláltól" (Filippieknek, 10.2; ÓKÍ 1:220). Ennek hatására kedvező fényben tűnt fel a koldulás (a koldusok lehetőséget adtak másoknak az adakozásra és így a pokoltól megmentő vagy az állítólagos tisztítótüzet lerövidítő érdemek gyarapítására); sőt kolduló szerzetesrendek is létrejöttek. **Ez az állapot a reformáció idején változott lényegesen,** különösen Kálvin munkássága nyomán – beleértve azt is, hogy a világi és egyházi hivatást űző keresztényeket egyenrangúnak kezdték tekinteni, ami a koldulás megbecsültségét is csökkentette (ld. alább, 5. bek., 5.A.4. és CVDD, 16. j. után).

* A diakónust „a püspök szolgálatára [szentelik], hogy azt tegye, amit ő parancsol" (*Traditio Apostolica* 8.2, in ÓKÍ 2:136).

** *Traditio Apostolica* 24; *Hermasz Pásztora,* 9. példázat 26.2 [103.2]; *Didaszkália* 16, 18; *Pál apokalipszise* 36; *Apostoli Konstitúciók* 3.1.17, 3.3.19.

3. Amint részben már az imént láttuk, a jelek szerint **az 1–2. században nem rendeltek ki nőket diakónusi szolgálatra.*** A Didakhé 15.1 a püspöki és diakónusi tisztség betöltőit kifejezetten férfiaknak mondja (ld. 5.A.1.ii.). **Keleten már a 3. századtól női diakónusok is szolgáltak.** Ennek okát a *Didaszkália* (3. sz.-i szír egyházrend) 16. f. eleje mondja ki: **nők látogatását és keresztelésük segítését** (ami a test olajjal való megkenését is magában foglalta) nem illett volna férfi diakónusnak végeznie (ÓKÍ 2:254–5). A Didaszkália 9.5–6 így szól: „A diakónus pedig Krisztus helyén áll, és szeretnetek kell őt. 6. A diakonisszát úgy kell tisztelnetek, mint a Szentlelket." (ÓKÍ 2:209. Ugyanez a szöveg a 4. sz.-i *Apostoli Konstitúciók* II.26. pontjában szerepel, erre utalhat RCRT 3:283, 24. j.) Ám úgy tűnik, Szíriában és más keleti területeken sem mindenütt voltak női diakónusok; Egyiptomban és az örmények között nem fogadták el őket; a szláv népek között ismeretlenek voltak. A 325-ös niceai zsinat 19. kánonja **tiltotta a női diakónusok kézrátétellel való kirendelését:** „Megemlítettük a diakonisszákat, akik mint ilyenek szerepelnek a jegyzékben, ám ők nem kaptak kézföltételt és mindenképpen a világiak közé kell sorolni őket." (ÓKÍ 2:413) Más zsinatok is hasonlóan rendelkeztek: Nîmes (396, 2. kánon, ÓKÍ 2:491), Orange (411), Epaon (517), Orleans (533). VIII. Benedek pápa 1017-ben Porto püspökének írva elismerte a diakonisszák kirendelésének érvényességét. A 4. sz.-tól egyre több gyermeket és egyre kevesebb felnőttet kereszteltek, így a női diakónusok jelentősége csökkent; idővel el is tűntek – keleten a 11. sz.-ra, nyugaton pedig a 12–13. sz.-ra. (CVDD, 8. f., 2–13. jn.)

* Ennek ellentmondani látszik néhány szerző: (1) az 1. sz. vége táján író ifjabb Plinius: „Éppen ezért annál szükségesebbnek tartottam, hogy két szolgálóleányból – ezeket ők diakonisszáknak nevezik – még kínvallatás árán is kivegyem az igazságot. Nem találtam bennük egyebet ostoba, határtalan babonaságnál." (Plinius: *Levelek* [Európa, 1981], 10.96) Kérdés persze, mit jelent itt a diakonissza szó, és mi az állítás valóságtartalma. (2) Alexandriai Kelemen (kb. 150–215): „Tudjuk, mit mond a női diakónusokról a kiváló Pál a Timóteushoz írt [első] levélben" (*Sztromata* 3.6.53.4.). (3) Órigenész (kb. 184–253): „[A Róm 16,1] két dolgot... tanít: hogy a gyülekezetben vannak női diakónusok, és hogy a diakonátusba be kell fogadni az asszonyokat, akik oly sok embernek nyújtottak segítséget, és akik a jótetteik révén megérdemlik az apostol dicséretét" (*A Római levél magyarázata,* 10,17). Mindhármat idézi MSDH, 1. függelék, 10–12. jn.

4. A **nyugati egyházban** a nők keresztelését az **özvegyek sajátos rendjével** oldhatták meg, amely talán már a 2. sz.-ban létezett (CVDD, 8. f., 8. j[n]). Ignatiosz a tarzusziakhoz írt levelében (amely csak a kevésbé megbízható szír fordításban maradt fenn) „Isten oltárának" nevezi őket (9. f., ANF 1:108), a szmirnaiakhoz írt levelében (13.1) pedig ír a szüzekről, „akiket özvegyeknek mondanak" (ÓKÍ 1:209). Polükarposz a filippiekhez írt levelében (4.3) a következőket mondja: „3. Az okos özvegyeket is tanítsátok az Úr hitére, hogy mindenkiért szüntelen imádkozzanak, tartózkodjanak minden rágalomtól, megszólástól, hamis tanúskodástól, kapzsiságtól és minden rossztól. Tudják meg, hogy Isten oltára ők..." (ÓKÍ 1:217). A 215 körül keletkezett *Traditio Apostolica* (10.1) azt írja: „1. Mikor özvegyet iktatnak be, ne kapjon szentelést, hanem csak a címet" (ÓKÍ 2:138, vö. 51). A Didaszkália igen részletesen ír az özvegyekről, kirendelésüket/felszentelésüket nem említve (14–15. f.; ÓKÍ 2:242–54). A bejegyzett özvegyek helyét idővel kezdték átvenni a női diakónusok, bár a két csoport közti kapcsolat kissé homályos. Az előbbiekből kialakultak a női szerzetesrendek, melyekbe idővel az utóbbiak is beolvadtak. (CVDD 8. f., 12. jn.)

5. **Kálvin megerősítette a női diakónusok kirendelését,** bár valamiféle „másodosztályú” diakónusoknak tartotta őket, s azt akarta, hogy **özvegyek töltsék be ezt a tisztet** (eleve **különbséget tett a diakónusok kétféle csoportja között:** az egyik az **adományokat** osztotta el, a másik a **betegeket** gondozta): Az *Institutio* 4.3.9-ben írja: „A szegények gondozása a diakónus feladata volt. A Római levél ennek két formáját különbözteti meg. Az adakozó – mondja Pál – szerényen munkálkodjon, a könyörülő pedig jókedvvel [Róm 12,8]. S mivel az egyház közösségi feladatairól beszél, nyilvánvaló, hogy ennek a szolgálatnak két külön fokozata volt. Hacsak nem tévedek, az elsőn a diakónust érti, aki az alamizsnákat kezelte, az utóbbin pedig azokat, akik a szegények és a betegek gondozásának szentelték magukat; ilyenek voltak azok az özvegyek, akiket a Timóteushoz írt levélben említ [1Tim 5,9]. Az asszonyok ugyanis semmiféle közhivatalt nem viselhettek, kivéve, ha a szegények szolgálatára adták magukat. Ha ezt elfogadjuk (márpedig el kell fogadnunk), akkor a diakónusi szolgálatnak két neme volt: az egyik azzal szolgált az egyháznak, hogy a szegények ügyeit intézte, a másik magukat a szegényeket gondozta. Noha a *diakónia* szónak eléggé sokrétű jelentése van, a Szentírás sajátosan azokat nevezi *diakónusoknak,* akiket az egyház az alamizsnák szétosztásával és a szegények gondozásával bízott meg, és mintegy őket tette meg a szegények közvagyonának sáfárjaivá. Eredetüket, intézményüket és feladatkörüket Lukács írja le az Apostolok cselekedeteiben [ApCsel 6].” (KJI 2:190) Kálvin tehát ezúttal is **egyfelől éleslátóan próbált visszatérni a bibliai tanításhoz** (ami a lényeget, a diakónusok tisztségét és fontos feladatait illeti), másfelől **bibliai alap nélkül különböztette meg a diakónusok két osztályát és engedte meg a női diakónusok szolgálatát** (részben hasonlóan járt el a presbiterek esetében is, ld. alább, az 5.A.4. pontban). Ám ezeket az elveit sem ő, sem a közvetlen követőinek zöme nem tudta átültetni a gyakorlatba. (CVDD, 8. f., 14. jn.)

E. Válasz néhány lehetséges ellenvetésre

1. „Szívesen szolgálok (rászorulók között is), de **nem szeretném magamra venni egy tisztség nyomását/felelősségét/elvárásait.”** Válasz: Akkor lehet, hogy nem neked való a diakónusi tisztség; bár, ha a rászorulóknak hatékony segítséget szoktál nyújtani, akkor talán érdemes fontolóra venned a dolgot. Presbiternek lenni is nyomással, felelősséggel, elvárásokkal jár. Sokan **ellenérzéssel viseltetünk a hivatalos/vallásos** (és gyakran üres) **formákkal, külsőségekkel szemben,** ami különösen a történelmi egyházak gyakorlata és az elintézményesedés minden gyülekezetet fenyegető veszélye miatt nagyon is érthető. Ám a Bibliában a gyülekezet számára valóban előírt kevés forma nem csupán üres formaság. Az Isten (Szava) iránti engedelmességben hatalmas erő rejlik – nem utolsósorban azért, mert ezáltal számíthatunk Isten csodálatos ígéreteinek az életünkben való teljesülésére. Például, akik vállalják a gyülekezeti tisztségekkel együtt járó felelősséget (és derekasan helytállnak), azok számíthatnak rá, hogy *„szép tisztességet szereznek maguknak, és nagy bátorságot nyernek a Jézus Krisztusba vetett hit hirdetésére”* (1Tim 3,13; vö. Istvánnal, ApCsel 6,9k: *„nem tudtak szembeszállni azzal a bölcsességgel és Lélekkel, amellyel beszélt”*). Hasonlóan említhetjük a házasság példáját is, amely szintén Isten által elrendelt intézmény, és ugyancsak komoly nyomással, felelősséggel, elvárásokkal jár. Aki nem vállalja mindezt, hanem házasságkötés nélkül él együtt a párjával, az rengeteg áldástól is elesik, sőt az Isten által teremtett, az Ő lényét és törvényeit tükröző valóság természetéből adódó káros következményekkel kell számolnia.

2. **„A gyülekezetben mindenkinek szolgálnia kell(ene),** minek hivataloskodni ehhez?” Válasz: Sőt, nemcsak általában a szolgálat, hanem konkrétan pl. a rászorulókon való segítés is mindnyájunk feladata: *„Aki pedig világi javakkal rendelkezik, de elnézi, hogy a testvére szükséget szenved, és bezárja előtte a szívét, abban hogyan lehetne az Isten szeretete?”* (1Jn 3,17) Ám alighanem tanítania is (szinte) mindenkinek kell(ene) (legalábbis egy idő után): *„A Krisztus beszéde lakjék bennetek gazdagon úgy, hogy **tanítsátok egymást teljes bölcsességgel, és intsétek egymást** zsoltárokkal, dicséretekkel, lelki énekekkel”* (Kol 3,16; vö. Zsid 5,12: *„ennyi idő múltán már tanítóknak kellene lennetek”;* de vö. Jak 3,1: *„ne legyetek sokan tanítók, hiszen tudjátok, hogy súlyosabb ítéletben lesz részünk”;* 1Tim 3,6: *„Ne újonnan megtért ember legyen”*). Mégis szükség van a gyülekezetben (pásztoroló és) tanító presbiterekre, akiknek ez a tisztük. S ha Istennek (az Ő Szavának) engedelmeskedve presbitereket és diakónusokat választunk, akkor számíthatunk általában az áldásaira és különösen arra, hogy megadja a tisztségviselőinknek a feladataik ellátásához éppen szükséges természetfeletti segítséget, kibontakoztatva bennük a megfelelő lelki ajándékokat. Így nem csupán emberi közösségként és módon tudjuk segíteni a rászorulókat (mint pl. az Anonim Alkoholisták vagy bármelyik segélyszervezet), hanem természetfölötti közösségként és módon – olyan segítséget adva nekik, amire egyedül Isten gyülekezete képes!

3. „A diakónusi tisztség egy 1. századi problémára született 1. századi megoldás. Ma **más helyzetekre/problémákra más megoldások szükségesek** – akárcsak (1) a vagyonközösség, (2) a lábmosás, (3) a szent csók és (4) az asszonyok fejének befedése esetében.” Válasz: Amint az eddigiekben láttuk, a mai újszövetségi gyülekezetben pontosan két tisztség van: a presbiteri és a diakónusi (1Tim 3,1-15). Az **elavultsággal érvelni igen veszélyes,** hiszen ezen az alapon kidobhatnánk a teljes Bibliát (beleértve pl. a homo- és heteroszexuális bűnök [paráznaság] elutasítását is). Jézus Krisztus az 1. és 2. eljövetele közti „utolsó időkre” (melyekben élünk, ld. 1Kor 10,11) az apostolai (különösen Pál) által az Újszövetségben elénk tárt (gyülekezeti) rendszert ír(at)ta elő számunkra. Az ellenvetésben felsorolt négy példa erősen eltér egymástól (és a gyülekezeti tisztségek esetétől). (1) A Bibliából tudjuk, hogy nem volt mindenütt **vagyonközösség** (ld. az 1. függelékben idézett igéket a házi gyülekezetekről, a *háztulajdonosokat* is beleértve) – sőt Jeruzsálemben sem volt a szó szoros („kommunista”) értelmében, ld. ApCsel 5,21: *„Ha megmaradt volna, nem neked maradt volna-e meg, és miután eladtad, nem te rendelkeztél-e az árával?”* A javak egy részének közrebocsátása valóban egy konkrét problémára (a pünkösdkor vagyontalanul a városba jött és megtért zarándokok tömegére) adott konkrét megoldás volt (amint az

kiderül magából az Igéből, ld. ApCsel 2[,44k]; 4,34-37), melyre (másutt) nem utasít az Ige. (2) Amikor Jézus az utolsó vacsorán **megmosta a tanítványai lábát** (Jn 13,1kk), nem az volt a szándéka, hogy a követői gépiesen ismételgessék külső tettét (sehol [másutt] nem utal erre a Biblia), hanem jelképesen cselekedett, s nem a külső „szertartás", hanem a belső (jelképezett) tartalom utánzására biztatta/utasította őket. (Ezt erősíti meg az 1Tim 5,10 is [*„a szentek lábát megmosta"*], mert ha a lábmosás mindenkinek szertartásos feladata volna, akkor nem szerepelne külön feltételként a bejegyzett özvegyeknél.) (3) A **szent csók** (Róm 16,16; 1Kor 16,20; 2Kor 13,12; 1Thessz 5,26; 1Pt 5,14: *„Köszöntsetek minden testvért szent csókkal"*) baráti/családias, meghitt, bizalmas üdvözlési forma (volt, Lk 7,45; 15,20; 22,47; ApCsel 20,37), amely tehát csak a hívő testvéreknek „járt", s fegyelmezés céljából megvonható volt (2Jn 10k; vö. 2Thessz 3,10-15) – ilyen értelemben ma a hivatalos gyülekezeti tagság lehet a megfelelője. Grudem szerint ez a sajátos köszön(t)ési forma kortól és kultúrától függően változhat.* Ma hazánkban talán megfelelhetne neki a szívélyes (akár két kézzel történő), „(szent) kézszorítás" és/vagy a „szent puszi", Amerikában a „szent ölelés", a globalizáció miatt pedig akár ezek tetszőleges kombinációja is. (4) **Az asszonyok fejének befedése** (1Kor 11,1-16) nem mindenre kiterjedő előírás volt, hanem az imádságra és a prófétálásra vonatkozott (4., 14. v.). Két egyszerű (mai) megoldás, ha a nők vagy nem imádkoznak/prófétálnak (hangosan) a gyülekezetben, vagy ha mégis megteszik, fedett fővel teszik ezt (nincs meghatározva, mivel fedjék be a fejüket). Ld. még RBMW és Wayne Grudem: *Evangelical Feminism and Biblical Truth: An Analysis of More Than One Hundred Disputed Questions* (WG100, Az evangéliumi feminizmus és a bibliai igazság – Több mint száz vitatott kérdés elemzése, Crossway, 2004, 2012 [reprint]), vö. Alexander Strauch: *Férfi és nő egyenértékű, de különböző* (Evangéliumi Kiadó, 2003). **Ha nem fogadjuk el, hogy az Újszövetség meghatározza a gyülekezet felépítését, akkor ezen az alapvető területen reménytelenné válik a Jézus által négyszeresen kért egyetemes, „tökéletes" egység** (Jn 17,11.21-23), melynek Ő az alapját is megjelölte (kétszeresen): *„Szenteld meg őket az igazsággal: a te **igéd** igazság"* (Jn 17,17**[**.19]).

* Wayne Grudem: *Christian Ethics* (WGCE, Keresztény etika, Crossway, 2018), 8.G. Azonban Pál pogányoknak ír (köztük a paráznasággal sokat küszködő korinthusiaknak), Péter pedig igen eltérő kulturális hátterű zsidóknak. Ld. thegospelcoalition.org/article/while-world-divides-church-kisses, thegospelcoalition.org/article/bring-back-the-holy-kiss; 2. függelék, A.3.4.2. és B.1.8. bek.

4. **„Vannak különféle szolgálatokat ellátó diakónusaink, ha nem is nevezzük őket diakónusnak."** Válasz: Fontos, hogy az Újszövetségben a diakónusok egy **gyülekezeti tisztség** betöltői – az 1Tim 3,8-10 részletes követelményei alapján megvizsgált és alkalmasnak, feddhetetlennek talált emberek –, nem pedig alkalmi házgondnokok, szakácsok, mindenesek vagy effélék. Az 1Tim 3,10 a diakónusokat illetően kimondja: *„De ezeket is meg kell vizsgálni előbb, csak akkor szolgáljanak, ha feddhetetlenek".** Ha valakiről sem ő maga nem tudja, hogy diakónus, sem a gyülekezet más tagjai, akkor nemigen vizsgálhatják meg az illető 1Tim 3,8-10 szerinti alkalmasságát – nem is beszélve mások által nem ismert bűneiről, melyek tudatában neki talán eszébe sem jutna diakónusnak képzelni magát! Ha egy frissen megalakult, mondjuk tízfős gyülekezetben nincsenek még diakónusok, az talán érthető. De ha egy nagyobb, évtizedes gyülekezetben sincsenek, az az 1Tim 3,15 fényében alighanem súlyos hiba és engedetlenség, melynek az okait is érdemes feltárni. És bizonyára célszerű kipróbálni az Istenünk által 2000 éve javasolt/előírt megoldást, a presbiterek mellett diakónusokat is szolgálatba állítva, s bízva abban, hogy Urunk (akinek immár engedelmeskedünk e téren) így megadja nekik a szükséges lelki ajándékokat, természetfeletti erőt és bölcsességet, melyek révén olyan segítséget nyújthatnak a presbitereknek és testi-lelki ínségben levő embertársaiknak, amihez foghatóra egyetlen („szakértő" vagy erre szakosodott) ember(i szervezet) sem képes. István pl. nemcsak az asztalok körül serénykedett (bár bizonyára ott is jól szolgált; vö. 1Tim 3,13), hanem egyúttal páratlan kegyelmet és erőt, valamint bölcsességet is kapott az Úrtól, úgyhogy a vele vitázó zsidók *„nem tudtak szembeszállni azzal a bölcsességgel és Lélekkel, amellyel beszélt"* (ApCsel 6,8-10 [vö. 8,6-8.13: Fülöp]). Ugyanolyan erővel mondhatnánk, hogy „a gyülekezetünkben vannak már vezetők: az ifjúság, a kisgyerekek, az énekszolgálat, a csoportórák stb. vezetői; van, aki a családját vezeti – ezért nincs szükségünk hivatalos vezetőkre, presbiterekre". Isten (Szava) mást mond. Az 1Tim 3; Fil 1,1 stb. szerint mindkét tisztségre egyaránt szükség van (legalábbis hosszú távon). Ennek belátásában segíthet a következő kérdés: Az 1Tim 3 (vö. Fil 1,1; ApCsel 6,1-7) alapján (amely felsorolja előbb a presbiterektől [azaz püspököktől], majd a diakónusoktól megkövetelt tulajdonságokat) szükséges-e, hogy a gyülekezetben legyenek ismert (megnevezett) diakónusok, mint ahogy szükséges, hogy legyenek ismert presbiterek? (Ha nem, miért? Mi a különbség a két tisztség között ilyen szempontból?) (Vö. Jak 5,14: a presbiterek csak akkor hívathatók, ha ismertek.) Az ApCsel 14,23 és a Tituszhoz írt levél okot adhat némi különbségre, de csak kellően fiatal/kicsi gyülekezet esetében. Ld. az alábbi 7. bekezdést is.

* Csia fordítása más (vö. a fenti B.4.1. bek. 2. jegyzetével): *„Ezeket ki kell próbálni előbb, azután szolgáljanak, ha vád nem éri őket"* (ld. GASS, 7. f., 136. j.).

5. **„A tisztség szó nem szerepel az Újszövetségben** – legalábbis a diakónusokkal (és presbiterekkel) kapcsolatban." Válasz: Elég jól lehet amellett érvelni, hogy szerepel (*episzkopé* [„felügyelői tisztség, ált. vezető beosztás", VZSÚSZ], ld. ApCsel 1,20 [apostoli „tisztség", vö. 2.C.1. pont]; **1Tim 3,1** [„püspökség", püspöki hivatal/tisztség]; vö. Zsid 5,4 [gör. *timé,* RÚF, új Károli; ám itt Jézus főpapi „tisztességéről" van szó, ld. MBT, Károli]). Azonban maga a fogalom akkor is szerepel(het) benne, ha a szó nem – hasonlóan pl. a Szentháromság fogalmához. A presbiteri és diakónusi tisztség fogalma egyértelműen megtalálható az 1Tim 3,1-15-ben a fenti B. pontban már említett értelemben. A (gyülekezeti) tisztség nem (csupán) „egy kötelező rang", hanem Isten által adott minta és lehetőség, amely (ha követjük) hatalmas áldásokat rejt. A tisztség fogalma nem zárja ki a „szolga/szolgáló", „munkatárs" vagy „testvér" fogalmát, aki beáll az építésbe és az egészhez hozzáteszi a maga talentumait (esetleg csak az öt

kenyerét és két halát), és akire lehet számítani – amint valaki megfogalmazta. Ám ez a három fogalom a gyülekezeti tagok mindegyikére vonatkozhat, és nem különbözteti meg őket a presbiterektől és a diakónusoktól – amely két bibliai fogalom viszont megkülönbözteti a tisztségek viselőit a többiektől; e két tisztség viselői közé (elvben) csak a gyülekezet (adott szigorú szempontok szerint) (leg)alkalmas(abb) tagjai tartozhatnak. A tisztség szó használata nélkül is megállapítható, hogy az Újszövetség (különösen az 1Tim 3) a gyülekezet struktúrája, szervezeti felépítése szempontjából megkülönbözteti, kiemelten kezeli a presbitereket és a diakónusokat, s csak az ő esetükben adja meg (eléggé hasonlóan) azokat a részletes tulajdonságokat, amelyeknek meg kell felelniük – kivéve talán a (bejegyzett) özvegyeket, akiknek viszont a presbiterekkel és diakónusokkal ellentétben nem kell feltétlenül jelen lenniük egy (érett) gyülekezetben (nem olvasunk róla másutt, hogy ilyen özvegyeket jelöltek volna ki valahol (vö. ApCsel 6,1-7; 14,23; ld. még a Fil 1,1-et és a következő bekezdést is).

6. „Ha a tisztség szót az imént leírt értelemben használjuk, akkor **a bejegyzett özvegyasszonyok tisztségéről is beszélnünk kellene."** Válasz: **Az egyik lehetséges értelmezés szerint az 1Tim 5,3-16 egésze a gyülekezet által támogatott özvegyekről** és e támogatás elnyerésének feltételeiről szól.* Az özvegyasszonyok akkoriban különösen kiszolgáltatott helyzetben voltak, mivel még nem működött szociális ellátás (vö. Jak 1,27). A bejegyzett özvegyasszonyok „tisztségének" kérdését a fenti C.2. és D. pontban tárgyaltuk (az apostolsegédi „tisztséget" illetően pedig ld. a fenti 2.B.1. pontot). Ha el is fogadnánk e „tisztségeket", valószínűleg az sem oldaná meg a gyülekezetben a diakónusi tisztség hiányának alapvető problémáját. Isten előtt ugyanis aligha áll meg az a kifogás, hogy azért nincs (és egyelőre nem is lesz) diakónusi tisztség az adott gyülekezetben, mert (lehet, hogy) van az újszövetségi gyülekezetben apostol(segéd)i és/vagy bejegyzett özvegyasszonyi tisztség is. Ráadásul, ha a diakónusi tisztség gyakorlását nem tartjuk kötelezőnek, akkor alighanem hasonló érvelés alapján a presbiteri tisztség gyakorlása sem volna az!

* „Nem ismert, hogy mit tartalmazott pontosan ez a bejegyzés. Lehetett hivatalos szolgálati rend a gyülekezetben, de valószínűbb, hogy csupán azoknak az özvegyasszonyoknak a felsorolása volt, akik támogatást kaptak a gyülekezettől" (BIK 8:96).

7. **„Nem minden újszövetségi gyülekezetben voltak diakónusok."** Válasz: Ezt általában nem tudhatjuk (főleg a Biblia alapján), kivéve talán az ApCsel 14-beli fiatal gyülekezeteket, melyek Pál (és Barnabás) első missziós útján születtek, s az apostolok az egyes településekbe visszamenve *„gyülekezetenként elöljárókat [presbitereket] választottak nekik"* (ApCsel 14,23) – addig tehát presbitereik sem voltak. (Ám úgy tűnik, ezen a ponton még csak presbitereik lettek, diakónusaik egyelőre nem!) Tudjuk viszont, hogy volt(ak) diakónus(ok) Jeruzsálemben (ApCsel 6,1kk, „protodiakónusok"), Filippiben (Fil 1,1), Efezusban (1Tim 1,3; 3,8-10), talán még egy(néhány) másik gyülekezetben (Ef 6,21; Kol 4,6; ez összefügghet az Ef és a Kol keletkezési helyével, ld. CMBÚ) és talán Kenkhreában (Róm 16,1; vö. Raffay-ford.).

8. **„Egy hivatalos (diakónusi) tisztség bevezetése nem old meg semmit."** Válasz: Önmagában valóban nem; de fontos lépés az Isten (Szava) iránti engedelmesség és az általa kínált megoldás elfogadása felé. Az egyéni és a közösségi keresztény életben egyaránt alapvető a hit szerepe – ami a személyes és végtelen Istenbe vetett hitet jelenti, beleértve az Ő természetfeletti erejébe vetett hitet (melyet Francis Schaeffer oly sokszor hangsúlyozott és megtapasztalt, ld. hivo.hu/fsilkiv.htm). Enélkül megmaradunk a pusztán emberi segítség/szolgálat szintjén, ami persze hasznos lehet, de meg sem közelíti az Isten által lehetővé tett természetfeletti segítség/szolgálat hatékonyságát (ld. István és Fülöp diakónusok fent idézett példáját, vö. a fenti 4. bekezdéssel). Ahhoz, hogy az igazán nehéz helyzetben levő embereknek lelkileg is segíthessünk valóban előrejutni, sokszor (mindig?) elengedhetetlen ennek az isteni segítségnek az igénybevétele. (A lelki ajándékokra most nem térek ki; bővebb tárgyalásuk külön tanulmányt igényel.) Ehhez szükség van a stabil hátteret nyújtó tiszta/egészséges gyülekezetre (ld. 5.A.4.2. és 4. függelék).

9. **„Ha bevezetnénk a diakónusi tisztséget, az elvenné a nem diakónusok kedvét a szolgálattól."** Válasz: Ellenkezőleg, inkább kedvet kellene csinálnia hozzá, ha látják a szolgálat gyümölcseit (1Tim 3,13). Természetesen nemcsak a tisztségviselők (presbiterek és diakónusok) szolgálhatnak a gyülekezetben – sőt, az a cél, hogy mindenki szolgáljon (Ef 4,11k). Továbbra is ki lehet jelölni szolgálókat, sőt szolgálatvezetőket (akik nem feltétlenül tisztségviselők [presbiterek/diakónusok] – pl. a takarítószolgálat stb. esetében). A Biblia nem tiltja ezt, és nem írja elő, hogy minden szolgálatot tisztségviselők végezzenek/vezessenek – sőt, az tűnik ki belőle, hogy sokan szolgáltak jól bármilyen (megnevezett) tisztség nélkül (ld. pl. 2.C.5.ii.4.). Jelentősebb szolgálatok esetében érdemes fontolóra venni a többes vezetés alkalmazását.

F. Összegzés

A diakónusi tisztség általában nélkülözhetetlen része a gyülekezetnek, akárcsak a presbiteri tisztség (Fil 1,1; 1Tim 3,1-15). A diakónusok szintén feddhetetlen, egyfeleségű, gyermekeiket és házuk népét jól vezető férfiak, akik **a presbiterek mint elsődleges vezetők** felügyelete mellett **azok asszisztenseiként, a gyülekezet „másodlagos vezetőiként"** szolgálnak (a férj és a feleség családban betöltött szerepéhez hasonlóan) – ezért kell házuk népét, gyermekeiket jól vezető férfiaknak lenniük (1Tim 3,12). Szolgálatukat segítheti(k) ideális esetben a feleségük, esetleg más, az 1Tim 3,11-beli feltételeknek megfelelő nők (talán az 1Tim 5,9k-beli feltételeknek megfelelő özvegyasszonyok). Feladatuk fontos része a gyülekezetben levő (esetleg ahhoz forduló) rászorulók segítése, valamint egyéb szolgálatok ellátása a presbiterek megbízásából – felszabadításuk a tanításra és imádságra (ApCsel 6,4; Jak 5,14), a gyülekezet felügyeletére és gondozására (ApCsel 20,28; 1Pt 5,2). A „diakónus" szó jelentése (és a női diakónusok) körüli bizonytalanság nem véletlen – Isten némi rugalmasságot kívánt itt hagyni. A diakónusok alkalmasságát is meg kell vizsgálni (1Tim 3,10; vö. 5,17). Fiatal és/vagy igen kicsi gyülekezetben talán nem feltétlenül van szükség rájuk (ApCsel 14,23) – ilyenkor azonban résen kell lenni: ha a presbiterek túlterheltté válnak és/vagy nem jut elég idejük a

feladataikra, akkor alighanem ideje diakónusokat is szolgálatba állítani. Smethurst szerint a diakónusok Krisztust, a diakónusok Diakónusát képviselik (vö. Jn 13), szolgálják (főként tettekkel, míg a presbiterek inkább szavakkal) és követik – az Ő kezei és lábai. Ujjlenyomatukat sok mindenen észrevétlenül rajta hagyják, s az önzés kultúrájában önmegtagadóan szolgálnak (MSDH, 6. f., 3–6. jn. és Konklúzió eleje). A jól szolgáló diakónusok (és presbiterek) *„szép előmenetelt és a Jézus Krisztusba vetett hitben nagy bizodalmat szereznek”* (1Tim 3,13; új Károli).

4. A gyülekezet egysége, függetlensége és tekintélye

A. A gyülekezetvezetés különféle összetevői és elvei

Mielőtt továbblépve közelebbről megvizsgálnánk **a helyi gyülekezetnek az egyetemes egyházhoz való viszonyát** – más szóval az egység, a függetlenség és a tekintély kérdéseit –, érdemes egy pillanatra kissé távolabbról szemügyre vennünk a gyülekezetvezetés/egyházkormányzás előttünk kibontakozó bibliai képét. A Bevezetésben már láttuk **a gyülekezetvezetés három összetevőjét:** (1) **teokratikus,** mivel a gyülekezet/egyház feje Krisztus (Ef 1,22k; Kol 1,18), Isten (1Kor 11,3), illetve a Szentlélek (1Kor 12,11-13) – Ő írta elő számunkra a Bibliában a gyülekezet működésének rendjét, és Ő akarja igazgatni azt a gyakorlatban (ApCsel 5,1-11 [a Szentléleknek hazudó Ananiás és Szafira halála]; 15,28 [a jeruzsálemi „zsinat” döntése: ***„a Szentlélek jónak látta,*** *és vele együtt mi is úgy láttuk jónak, hogy... tartózkodjatok a bálványáldozati hústól, a vértől, a megfulladt állattól és a paráznaságtól”,* bővebben ld. HRHH, E.2.]; (2) **„arisztokratikus”,** mivel a gyülekezet élén egy valódi tekintéllyel/hatalommal rendelkező vezetői csoport (a presbiterek csoportja) áll (amint a 2. fejezetben láttuk); (3) **demokratikus,** mivel a (helyi) gyülekezeté a legfőbb emberi fegyelmező (és vezetőket választó?) tekintély, amint az kiderül a gyülekezeti vagy egyházfegyelemről szóló két fő szakaszból és más igékből (ld. az alábbi 1. pontot). A hatalomnak ez a hármas „megoszlása” biztosítja az optimális egyensúlyt, a lehető legjobban védve a gyülekezetet a megromlástól, a hatalommal való visszaéléstől* és a döntésképtelenségtől vagy anarchiától.** Az alábbiakban a 3. összetevőt vizsgáljuk meg részletesebben. A Bevezetés elején említett ötféle csoport és a Zárszóban említett ötféle döntési módszer két további, ellentétes irányvonalat tartalmaz – hagyományőrzés és újítás –, melyeknek megvannak a maguk előnyei, veszélyei és létjogosultsága, ld. ott.

* Ha az egyik emberi összetevő megromlik, a másik fékezheti, meggátolhatja a teljes összeomlást, sőt biztosíthatja a helyreállást. Bizonyos szempontból hasonló rendszer működött az Ószövetségben, ahol király állt az ország élén, de volt főpap is, aki adott esetben ellensúlyozhatta a király súlyos túlkapásait, és pl. Ataljá királynő bálványimádó, gyilkos és törvénytelen rendszerét meg is döntötte (2Kir 11). Ráadásul próféták is inthették a királyt, a papot és a népet – és meg is tették (pl. Sámuel Éli főpapot [1Sám 2], Nátán Dávidot [2Sám 12], Jeremiás vagy Ámósz az egész népet/országot).

** D.A. Carson szerint mindkét emberi összetevő (szint) könnyen megromolhat, ld. a Jelenésekről szóló 26 részes sorozatának 5. része közepén: thegospelcoalition.org/sermon/revelation-part-5, átirattal.

1. A demokratikus összetevő és elv: a gyülekezet mint a legfőbb emberi tekintély – Fegyelem 1.

I
/ \
P – Gy

0. Ma a legtöbb keresztény gondolkodásában egy **téves tekintélyhierarchia** él: a legfelső szinten áll Isten (Igéjének) tekintélye, alatta a gyülekezeti vezető(ség)é, legalul pedig a gyülekezet található. Ez legfeljebb csak részben igaz. Valójában a **tekintélyháromszög** képe felel meg jobban a biblia idevágó tanításának (ld. a fenti ábrát): a legfőbb isteni (bibliai) tekintélynek a **presbitérium** és a **gyülekezet** egyaránt alá van vetve, és a két utóbbi **kényes egyensúlyára** az egész gyülekezetnek ügyelnie kell. Ez abból is következik, hogy minden hívőben jelen van Krisztus (Lelke) – ld. még az alábbi bekezdések igeszakaszait (Mt 18,15-20; 1Pt 5,1-4; Júd 3; 1Tim 5,19-20 stb.). Tehát a presbitérium és a gyülekezet tekintélye nagyjából egyenrangú (a kiegyensúlyozásukhoz fontos a lehetőleg gyülekezeti szintű közösség és a kétirányú kommunikáció rendszeres gyakorlása), s mindkettő alá van vetve az Ige tekintélyének. Nagyon tömören fejezi ki ezt az Ef 5,21: *„Engedelmeskedjetek egymásnak, Krisztus félelmében.”* Ha a presbiteri oldal kerül túlsúlyba, az többé-kevésbé tekintélyelvű vezetéshez, szélsőséges esetben a gyülekezet leuralásához és bálványimádásra késztetéséhez vezet (a gyülekezet tagjai emberi tekintély előtt hajolnak meg Isten tekintélye helyett, azzal szemben). Sajnos ez igen gyakran előfordul anélkül, hogy észrevennék – szelíden, tisztelettel, de határozottan tiltakozni kell ellene (ld. még a fenti 2.B.3. pontot). A másik véglet a „demokratikus” túlzás (pl. a vezetők teljes hiánya vagy lényegi mellőzése): ilyenkor a gyülekezet többségének véleménye érvényesül, ami a tagok vegyes érettsége és tudása miatt nem a legjobb döntéseket eredményezi (hanem idővel általában egyre súlyosabb tévedésekhez vezet). Mindkét túlzásra vonatkoztatható Pál apostol kijózanító figyelmeztetése: *„Ha valaki az Isten templomát megrontja, azt megrontja Isten”* (1Kor 3,17).

1. Látnunk kell, hogy bár a gyülekezet vezetői kiemelt és fontos szerepet töltenek be, súlyos tévedés, hogy a gyülekezetben kizárólag az ő feladatuk a tanítás és a döntés, a többi tag felelőssége pedig csupán az engedelmesség, vagy legfeljebb alkalomadtán a vezetők figyelmeztetése – ha ez megtörtént, rájuk kell bízni, mit kezdenek vele. Valójában **a gyülekezet minden tagjának feladata a bibliai tanítás tisztaságának őrzése** úgy az **elvek** szintjén, mint a **gyakorlatban,** s a tanítás és/vagy a gyakorlat terén (súlyosan) vétő vezetőket a gyülekezet visszahívhatja, leválthatja – sőt meg is kell tennie (Mt 18,15-20). **Júdás** minden hívőhöz szólva köti a lelkünkre: *„küzdjetek a hitért, amely egyszer s mindenkorra* ***a szentekre*** *bízatott”* (Júd 3, vö. 1. v.). A 4. verstől a tévtanítók gyakori említése jelzi, hogy itt a „hit” tartalmáról, az apostoli tanításról van szó (vö. 17., 20. v.; ld. VZSÚSZ, a *pisztisz* szócikk „Függeléke”). Az 1Tim 3,15 az egyház/gyülekezet egészét mondja *„az igazság erős oszlopának és alapjának”*. Pál a vezetők és a többiek feladatairól egyszerre ír igen tömören: *„*[12]*Kérünk titeket, testvéreink, hogy becsüljétek meg azokat, akik* ***fáradoznak*** *közöttetek, akik* ***elöljáróitok*** *az Úrban, és* ***intenek***** is titeket,* [13]*és munkájukért nagyon becsüljétek őket. Éljetek egymással békességben.* [14]*Kérünk titeket, testvéreink,* ***intsétek*** *a tétlenkedőket,* ***biztassátok*** *a bátortalanokat,* ***karoljátok fel*** *az erőtleneket, legyetek* ***türelmesek*** *mindenkihez”* (1Thessz 5,12-14; vö. 15-24. v.). A „tétlenkedők” szó görög megfelelője (*ataktosz,* „rendetlenek”, Károli-ford.) munkakerülőket (is) jelent (VZSÚSZ, vö. 2Thessz 3,11), így átvitt értelemben olyanokra utalhat, akik nem teszik a dolgukat. Hasonlóan ír Pál a Fil 1,27-30-ban: *„Csakhogy a Krisztus evangéliumához méltóan viselkedjetek, hogy akár odamegyek és látlak titeket, akár távol vagyok, azt halljam rólatok, hogy megálltok egy Lélekben, egy szívvel,* ***együtt küzdve az evangélium hitéért****...”* Leveleit általában gyülekezetek egészének címezi, s tőlük várja az evangélium tisztaságának megőrzését (Gal 1,8k) és az úrvacsorai visszaélések megszüntetését (1Kor 11,17-34). Az 1Jn 2,20.27 szerint a Szentlélek minden hívőt felken és képessé tesz az igazság megértésére, az 1Jn 4,1 pedig minden egyes hívőt felhív: *„ne higgyetek minden léleknek, hanem vizsgáljátok meg a lelkeket, hogy azok az Istentől valók-e, mert sok hamis próféta jött el a világba”* (PCG, 1. f., 22. jn., uo. felsorolt további igék emelik ki e területeken a vezetők különös felelősségét). **Amilyen mértékben ismeri valaki a Krisztustól kapott megbízatást** (az apostoli tanítást [vagyis a Bibliát]), **olyan mértékben apostoli, sőt krisztusi tekintéllyel bír,** így e tekintéllyel utasíthatja a „rendetleneket” a megbízatásu(n)k teljesítésére (1Thessz 5,14; vö. 1Tim 1,3; Tit 1,5; ApCsel 17,11 stb.). Ezt persze nem elég hinnie/kijelentenie, hanem alaposan meg kell győződnie róla (a bibliai érv[elés]ek ütköztetése révén), és kellő alázattal, tisztelettel és szeretettel kell képviselnie. Ehhez nemcsak az Igét kell alaposan ismerni, hanem Istent is, az Ő képére formálódva.

* Egyesek szerint (RCRT 3:263, 270, 6.18.4–5.) a gyülekezet vezetőinek az 1Thessz 5,12-ben megnevezett három feladata a három szolgálati formát támasztja alá (a diakónusok „fáradoznak”, a presbiterek „elöljárók”, a püspökök „intenek”). Ám a 14. v. szerint az „intés” (*nutheteó,* 12., 14. v.) minden „testvér” feladata, nemcsak a vezetőké (vö. Kol 3,16 [*„intsétek egymást zsoltárokkal”*]; Róm 15,14; 2Thessz 3,15).

2. A **Mt 18,15-20-ban** Jézus a **fegyelmezés*** 3. lépésében így tanít: *„Ha* [a vétkes] *nem hallgat rájuk* [a tanúkra], *mondd meg a gyülekezetnek. Ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt”* (Mt 18,17). A „gyülekezet” itt nem a gyülekezetet képviselő presbitereket jelenti, mivel egyrészt Jézus nem őket említette, hanem magát a gyülekezetet (kétszer is!), másrészt az összefüggésből kiderül, hogy Jézus nem a gyülekezet kiemelt tagjaira (vezetőire) gondolt, hanem annak bármely/mindegyik tagjára: *„Bizony, mondom néktek azt is, hogy ha közületek ketten egyetértenek a földön mindabban, amit kérnek, azt mind megadja nekik az én mennyei Atyám. Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben: ott vagyok közöttük”* (19-20. v.). A héber Ószövetség görög fordításában (Septuaginta, hetvenes fordítás, LXX) az *ekklészia* (gyülekezet) szó néhol utalhat olyan közösségre, amelyet a vezetői képviselnek (pl. 2Krón 1,3) – az Ezsd 10,14-ben mindenképpen erről van szó, ám ez kivételes helyzet: sok esetben semmiképpen nem lehet szó erről (5Móz 4,10; 9,10; 18,16; Bír 20,2; Ezsd 2,64; 10,1; WRC, 120. o.).

* Bár napjainkban helyenként mintha terjedni kezdene a gyülekezeti vagy egyházfegyelem biblikus gyakorlása, a fegyelmezés a legtöbb gyülekezetben még mindig kevéssé ismert vagy teljesen ismeretlen fogalomnak számít. A 2. függelékben részletesebben tárgyaljuk, azt is beleértve, hogy miért (ne) vezessük be a gyülekezetben, ha még nem tettük.

3. A **gyülekezeti fegyelemről** szóló másik alapvető szakasz az **1Kor 5–6,** melyben Pál végig a gyülekezet egészéhez szól (vö. 1Kor 1,2: *„az Isten gyülekezetének, amely Korinthusban van”*), nem pedig annak vezetőihez (az utóbbiakat az egész levélben sehol sem említi), s bár levelében mintha egymaga döntene (apostoli és gyülekezetalapítói tekintélyével élve, 1Kor 1,1; 3,10; 4,15; 9,2), valójában a döntését a gyülekezet egészével (és nem csupán a presbiterekkel) való „lelki konzultációra” alapozza (1Kor 5,4), s **az egész gyülekezetet feddi meg a fegyelmezés elmulasztásáért** (1Kor 5,2; ld. PCG, 3. f., 127. jn.). Az 1Kor 6-ban sem a vezetőket említi lehetséges bírákként, hanem továbbra is az összes taghoz (*„a szentekhez”*) fordul (1Kor 6,1-3; vö. 5. v.: *„nincs közöttetek egyetlen bölcs sem, aki igazságot tudna tenni testvérei között?”*). Pál talán ugyanerre az esetre utal a **2Kor 2,5-11-ben,** ahol szintén az egész gyülekezethez szól (ha más esetről van szó, az elv akkor is alkalmazható).* Itt kijelenti, hogy *„a büntetést... a többség mérte rá”* (a vétkesre), ami ez esetben csakis **a gyülekezet tagjainak többségét (és szavazását)** jelentheti (2Kor 2,6; WRC, 120–21. o., 69. jn.) – pontosabban a gyülekezet által hozott döntést (PCG, 3. f., 166–76. jn.).

* A 20. sz. előtt gyakorlatilag minden értelmező azonosnak vélte a két esetet (eszerint a 2Kor 2,4-ben említett levél az 1Kor); újabban viszont a legtöbben eltérőnek tekintik őket (PCG, 3. f., 127. 152. j[n].).

4. Mindezt tovább színezi, hogy a jelek szerint az Első korinthusi levél megírásakor **több házi gyülekezet működött Korinthusban** (1Kor 1,11; 16,15.19 [RÚF]; vö. a 14,23; Róm 16,23-beli „az egész gyülekezet” kifejezéssel, ld. az alábbi B. pontot és az 1. függeléket). Pál mégis együtt szólítja meg mindnyájukat, s elvárja, hogy egységesen

engedelmeskedjenek neki (illetve a közös „lelki gyűlésük” döntésének, melyet kihirdetett nekik, ld. 1Kor 5,4kk). Mindenesetre általában gyülekezeteknek címezi a leveleit, meg sem említve a presbitereket – nincs olyan újszövetségi levél, amely presbitériumnak szólna.* A Gal 1,8k-ban például a helyes tanítás/evangélium őrzésére szólítja föl az egész gyülekezetet – akár angyalokkal szemben is meg kellett védeniük azt. Mindezeknek igen jelentős következményei vannak a gyülekezetek függetlenségét és működését illetően, ld. az alábbi B. pontot.

* Mark Dever említi ezt az érvet: *Milyen az egészséges gyülekezet?* (MDMEGY, Paulus, 2021), 18., 32. o.

5. Fontos kérdés, **kik és hogyan válasszák ki a gyülekezeti vezetőket.** Amikor az ApCsel 6,1-5-ben az első „diakónusok” kiválasztására kerül sor, úgy tűnik, az apostolok **a gyülekezet egészére bízzák a választást:** *„válasszatok ki magatok közül, atyámfiai, hét férfit”* (3. v.). Ha az ApCsel 14,23-ban (*„gyülekezetenként elöljárókat választottak nekik”*) a „választottak” szó görög megfelelője (*kheirotoneó,* ezenkívül csak a 2Kor 8,19-ben szerepel) nem is jelent egyértelműen „kézfeltartással történő szavazást” – hanem inkább kirendelést/kézrátételt (amint Grudem véli, jelezve, hogy a teológusok vitatják ezt, ld. a fenti 2.B.4. pontban), az imént mondottak alapján legalábbis jogos gyakorlatnak tűnik, hogy a gyülekezet egésze válassza meg a presbitereit. Ha ugyanis az igen komoly hatalmat jelentő fegyelmezés a gyülekezet egészének kezében van (amint az előbb láttuk), akkor a vezetők megválasztását is indokolt a gyülekezetre bízni. Persze egy igen fiatal (frissen megtért hívőkből álló) gyülekezet esetében ettől nyilván el szabad térni, s könnyen lehet, hogy Pál apostol és az őt Krétán képviselő Titusz is eltértek tőle (ApCsel 14,23; Tit 1,5).

6. Az **ApCsel 13,2-ben** azt olvassuk: *„Egyszer, amikor ezek az Úrnak szolgáltak és böjtöltek, ezt mondta a Szentlélek: »Válasszátok ki nekem Barnabást és Sault arra a munkára, amelyre elhívtam őket.«”* Az „ezek” szó a kommentátorok szerint a gyülekezet egészére vonatkozik (PCG, 3. f., 74. j[n].); ha az öt prófétára és tanítóra vonatkozna, akkor közülük kellett volna kiválasztani kettőt (Barnabást és Sault) (uo.). Ezért a Szentlélek az egész gyülekezetre bízta a két „misszionárius” elkülönítését, kiküldését. Az ApCsel 13,3-beli kézrátételt többek szerint a gyülekezet egésze végezte (PCG, 3. f., 80–105. jn.).

7. Az **ApCsel 15,22** így szól: *„Akkor az apostolok és a vének, az egész gyülekezettel együtt, jónak látták; hogy férfiakat válasszanak ki maguk közül és elküldjék őket Pállal és Barnabással Antiókhiába: mégpedig Júdást, akit Barsabbásnak hívtak, és Szilászt, akik vezető emberek voltak a testvérek között.”* Júdást és Szilászt kiválaszthatta a Szentlélek, a gyülekezet vezetői (maguk közül); utóbbiak jelölhették őket, s a gyülekezet hagyhatta ezt jóvá – vagy a gyülekezet egésze választotta ki őket (utóbbi nézetet vallja a legtöbb kommentátor, ld. PCG, 3. f., 113. jn.).

8. J.L. Garrett megemlít további szakaszokat is melyek közvetve a gyülekezet mint végső döntéshozó tekintélyét támaszt(hat)ják alá, pl. ApCsel 1,23 (a Júdást helyettesítő apostoljelöltek állítása); **Gal 6,1(kk)** (vétkezők helyreigazítása); 1Kor 16,3 (Pál útitársainak kiválasztása); 2Kor 8,23 („a gyülekezetek küldöttei”); Fil 2,25 („Epafroditosz..., akit ti küldtetek”); **2Thessz 3,6(-15)** (a tétlenek/rendetlenek fegyelmezése); Jel 2,14-16; 20-25 (a pergamoni és thiatirai gyülekezetek feddése, amiért eltűrték a tévtanítók személyét és tanítását), ld. PCG, 3. f., 177. jn.

2. A puritán/regulatív/előíró elv

1. Amint az egyéb gyülekezetvezetési modellek tárgyalásakor látni fogjuk, sokan arra hivatkozva térnek el **a bibliai gyülekezetvezetési mintától,** hogy az **nem (eléggé) egyértelmű/részletes,** illetve nem írja elő a gyülekezet vezetésének egyetlen módját. Alighanem az eddig mondottak is kellőképpen igazolták, hogy ennek ellenkezője igaz: a Biblia meglehetősen világosan és részletesen a többes presbiteri gyülekezetvezetést tárja elénk, s ez feltehetően **azok számára nem egyértelmű, akik el akarnak térni ettől a bibliai mintától.** Nemcsak ezzel kapcsolatban, hanem általában (és különösen az istentisztelet elemeit illetően) szokták emlegetni a puritánok által erősen hangsúlyozott **„regulatív elvet”,** mely szerint **csak azt szabad tennünk** (pl. az istentisztelet vagy az egyházkormányzás terén), **amit a Biblia kifejezetten előír.*** (Szemben az ún. „normatív elvvel”, mely szerint megtehetjük mindazt, amit a Szentírás nem tilt. R. J. Gore [az istentisztelet összefüggésében] egy ún. „szövetségi megközelítést” javasol: „ami összhangban van a szövetségi hűséggel, az megfelelő”, Mark Driscoll pedig „missziói istentiszteleti elvet”, melynek értelmében új elemek is bevezethetők, de azok nem szoríthatják ki a többi, alapvető elemet, ld. GASS, 12. f., 41. j. és 60. j[n].) Megítélésem szerint a regulatív elv alkalmazhatósága attól függ, hogy konkrétan mely (rész)területre alkalmazzuk, és a Biblia milyen egyértelműen/részletesen (előíró vagy leíró jelleggel) tárgyalja az adott területet. Mivel a gyülekezetvezetés/egyházkormányzás témáját a Szentírás elég világosan és aprólékosan kifejti (amint láttuk és látni fogjuk), joggal alkalmazhatjuk rá a regulatív elvet, mely szerint nem szabad eltérnünk e téren az (egyetlen és egyértelmű) igei mintától, előírástól (ld. különösen 1Tim 3,[1-]15; WRC, 199–203. o.; GASS, 1. f., 40. jn., 12. f.,).

* Ezt az elvet az ún. puritánok (az anglikán egyházat a katolikus szokásoktól megtisztítani igyekvő 16–17. sz-i angol protestánsok, akik később Észak-Amerikában is eléggé befolyásossá váltak) kristályosították ki, de gyökerei némelyek szerint (legalább) Kálvinig nyúlnak vissza (pro és kontra ld. GASS, 12. f., 44–5. j[n].). Bővebben ld. 5.A.5.ii. MMIK-ban (64. o.) a „rendezőelv” szóval adták vissza.

2. Ennek az elvnek egy **másik gyakorlati alkalmazása a diakónusokhoz kapcsolódik** (ld. a fenti 3. fejezetet). Ha egy nem túl kicsi és nem is kezdő gyülekezetben nincsenek diakónusok, az a regulatív elv megszegését jelenti (mint ahogy az is, ha a diakónusok töltik be a presbiterek szerepét), vagyis a gyülekezet szembemegy Isten kijelentésével, mely szerint a gyülekezetben presbiterek és diakónusok szolgálnak (1Tim 3,1-15). (Emellett lehet a gyülekezetben pl. egy diakóniai bizottság, amely segít a pénzügyi/gyakorlati feladatok ellátásában, ám ez nem helyettesítheti a diakónusokat.)

3. A fentiekben szóltunk a gyülekezetvezetést érintő következő elvekről: többségi presbiteri vezetés elve, demokratikus elv, regulatív/puritán elv. Az alábbiakban a függetlenségi elvet (a helyi gyülekezet függetlenségének kérdését) vizsgáljuk.

B. A helyi gyülekezet lényegi függetlensége és az egyház egysége

1. Független helyi gyülekezetek

1. A **függetlenségi elv** itt azt jelenti, hogy a **helyi gyülekezet lényegében önálló,** más gyülekezetektől és külső, pusztán emberi tekintélyektől alapvetően független hatalommal/tekintéllyel bír önmaga kormányzását, igazgatását illetően (ld. a fenti A.1. pontban említett igeszakaszokat is). Ezzel kapcsolatban először is azt érdemes megjegyeznünk, **hogy a Biblia nem tesz különbséget gyülekezet és egyház között;** az Újszövetség mindkettőt ugyanazon görög szóval jelöli (*ekklészia*)*. J.L. Garrett megemlíti, hogy az Újszövetségben az egyházat illetően nem található **semmilyen utalás a városinál nagyobb területi szervezetre** (PCG, 3. f., 178. jn.). Más egyházkormányzási modellekben a helyi gyülekezet fölött álló tekintély a regionális hatalommal bíró püspök (sőt a római katolikusoknál az egyetemes egyház élén álló pápa), vagy a presbiteriánusoknál (és a görögkeleti [ortodox] egyházaknál) a vezetők tanácsa/zsinata. (A 2. fejezetben láttuk, hogy e modellek azért is hibásak, mert az Újszövetség nem tesz különbséget presbiter és püspök között, s ők vezetik, „pásztorolják" a gyülekezetet.) Érdekes módon e modellek védelmezői (az egyháztörténelem mellett) gyakran az ApCsel 15-re mint az első „zsinatra" hivatkoznak (ld. az alábbi 5. fejezetet).

* Az *ekklészia* szó 114-szer szerepel az Újszövetségben, ebből 92 vagy 93 esetben helyi gyülekezetre utal (PCG, 3. f., 178. j[n].).

2. Az **ApCsel 15-ben** a következő probléma merült föl az antiókhiai gyülekezetben (amelyet jórészt pogányokból lett keresztények alkottak, ld. ApCsel 11,19-26): *„Némelyek, akik Júdeából jöttek le* [a szíriai Antiókhiába, ld. ApCsel 14,26-28], *így tanították a testvéreket: »Ha nem metélkedtek körül a mózesi szokás szerint, nem üdvözülhettek.« Mivel pedig Pálnak és Barnabásnak nem kis viszálya és vitája támadt velük, úgy rendelkeztek, hogy ebben a vitás ügyben Pál, Barnabás és néhányan mások is menjenek fel az apostolokhoz és a vénekhez* [*preszbüterosz*] *Jeruzsálembe"* (ApCsel 15,1-2).

3. Figyeljük meg a következőket: (1) Maga **az antiókhiai gyülekezet döntött** a jeruzsálemi út mellett (nem pedig a jeruzsálemi gyülekezet vagy annak vezetői). (2) Mindez az 1. fejezetben említett **sajátos helyzetben** történt, mivel **Jeruzsálemben összpontosultak az apostolok,** a Krisztustól származó tekintély legfőbb képviselői. (3) Nincs bizonyíték arra, hogy az antiókhiai gyülekezetből **akár egyetlen presbiter is elment volna Jeruzsálembe,** s így az ottani tanácskozást valóban „zsinatnak" lehetne nevezni olyan értelemben, hogy több gyülekezet vezetői gyűltek össze megbeszélést tartani és döntést hozni. Pál és Barnabás apostolok voltak (ApCsel 14,14), a „néhányan mások" (ApCsel 15,2) pedig nincsenek presbiterként megjelölve, noha Lukács végig gondosan megjelöli a jeruzsálemi gyülekezet „apostolait és véneit" (ApCsel 15,2.4.6.22k; GASS, 8. f., 100. j.) (4) Sem itt, sem máshol nincs tanítás/utasítás arra vonatkozóan, hogy milyen módszerrel/rendszerrel/tisztségviselőkkel kell megoldani több gyülekezetet érintő problémákat. (5) Pál és társai Antiókhiába visszatérve felolvasták *„az apostolok és a vének, a ti testvéreitek"* levelét (ApCsel 15,23) a gyülekezet tagjainak, akik *„megörültek a bátorításnak"* (31. v.; vö. 16,4) – nem pedig a parancsnak vagy rendeletnek (RCRT 3:253–4, 6.17 vége felé). (Az ApCsel 15 további tárgyalását ld. az alábbi 5.B. pontban.)

4. Az ApCsel 20,17-38-ban Pál az efezusi gyülekezetre leselkedő veszélyek említésekor (28-30. v.) nem beszél külső segítségről, hanem a gyülekezet presbitereinek (17. v.) feladatául rendeli a nyáj őrzését (GASS, 8. f., 113. j. után). Culver pedig megállapítja: **„Az általános levelek** [Zsid, Jak, 1–3Jn, Júd] **a világ összes gyülekezetéhez szólnak.** Mindazonáltal, azokban még csak egy **halvány utalást sem találunk egy világméretű (egyetemes) szervezetre,** vagy valamiféle legfőbb, központi irányító szervre. Szinte minden kutató, közöttük néhány különösen nagy tekintéllyel bíró tudóssal, tartozzanak bármely felekezethez, elismerik [sic!] ezt a kétségtelen tényt – még ha esetleg számukra ez nem is annyira kívánatos" (RCRT 3:230, 6.16.I. előtt).

5. A Jel 2–3 nem egy hétágú gyertyatartót említ, hanem **hét különálló gyertyatartót,** melyek között a nekik megfelelő hét gyülekezet Ura járkálhat, s egyet-egyet eltávolíthat közülük, meghagyva a többit – ami a függetlenségüket és önállóságukat mutatja. E hét levél nem egyetlen egyháznak szól, hanem hét gyülekezetnek, melyeket Jézus külön-külön tart felelősnek a saját mulasztásaikért (Jel 2,1.5; PCG, 5. f., 3. j. után).

6. Az Újszövetség olyan gyülekezeteket állít elénk, amelyek **anyagilag is lényegében függetlenek** egymástól: nem közös vagy központi kasszából élnek; s ha alkalmanként adományokkal támogatják is egymást (amint a szükség megkívánja), ezt önként és szabadon teszik, nem pedig fölöttes „egyházi" szervnek vagy intézménynek alávetve. Pál apostol fontosnak tartotta, hogy az általa alapított (pogánykeresztény hátterű) gyülekezetek támogassák a (zsidó hátterű) jeruzsálemi gyülekezetet, kifejezve a kereszténység e két ágának (és általában a világ keresztényeinek) egységét (Róm 15,24-28; 1Kor 16,1-4; 2Kor 8–9). Az utóbbi szakaszban is a jeruzsálemi gyülekezetnek szánt gyűjtésről lehet szó. M.J. Harris felsorolja Pál öt jeruzsálemi látogatását, melyek mindegyike összefügghetett e gyűjtéssel (NIGTC, a 2Kor 8–9 magyarázatának elején, 6–7. jn.).

2. Egységes keresztény egyház – Fegyelem 2.

i. Egység, fegyelem, úrvacsora, paráznaság, házasság

1. **A tévtanok ellen természetesen küzdenünk kell** (2Jn 10: *„Ha valaki hozzátok érkezik, és nem ezt a tanítást viszi, ne fogadjátok be a házatokba, és ne köszöntsétek”*). Azonban a tiszta hit megőrzése nemcsak gyülekezet(vezető)i, hanem **egyéni feladat** is. Júdás felszólítása általában a hívőknek szól (Júd 1): *„küzdjetek a hitért, amely egyszer s mindenkorra* ***a szentekre*** *bízatott”* (3. v.; „a szentek” az összes keresztényt jelentik, ld. 1Kor 1,2; 2Kor 1,1 stb.). Volt idő (az újszövetségi gyülekezet történetének kezdetén), amikor az apostolok „felülről lefelé” haladva, a Krisztustól kapott saját tekintélyüknél fogva meghatározhatták és biztosíthatták az egyház egységét, továbbadva tanításukat a gyülekezetek (leendő) vezetőinek. Ma erre nincs mód, ezért inkább **alulról fölfelé haladva kell építkeznünk, a helyi gyülekezetben a Biblia tekintélyéből mint alapból kiindulva, és a gyülekezetek között (idővel) szoros kapcsolatokra törekedve.** Allison a gyülekezetközi együttműködés számos lehetséges területét sorolja fel (GASS, 9. f. eleje).

2. Meggyőződésem, hogy a Krisztushoz való egyéni hűség (a tiszta lelkiismeret) miatt **csak apránként, a fontos dolgokat egyeztetve lehet előrehaladni** a gyülekezetek közötti látható egység terén – akárcsak a gyülekezeten belüli egységben. Másként a vezetés tekintélyelvű uralkodássá, mások lelkiismeretének megsértésévé, a követés pedig bálványimádássá és/vagy felszínessé, sőt engedetlenséggé válik. (Ld. Zsid 13,17-18: *„Bízzatok vezetőitekben, és hallgassatok rájuk, mert ők vigyáznak lelketekre úgy, mint akik erről számot is adnak. Hadd tegyék ezt örömmel és ne sóhajtozva, mert ez nem válnék javatokra. Imádkozzatok értünk! Mert meg vagyunk győződve arról, hogy* ***lelkiismeretünk tiszta, hiszen mindenben helyesen akarunk eljárni.****”* Vö. Róm 14,23: *„minden, ami nem hitből származik, az bűn”.*) Ahogy Francis Schaeffer mondta a hívők számára talán legfontosabb könyvében: „egyenrangú, személyes viszonyt kell kialakítanunk mindazokkal, akikkel kapcsolatba kerülünk” – és **a tekintélyelv helyett ennek az egyenrangú, testvéri viszonynak kell az elsődlegesnek lennie** nemcsak a gyülekezetben, hanem a házasságban, sőt a gyermeknevelésben is (1Pt 5,3; 3,7; Ef 6,4): lényegében bibliai érvekkel meggyőzve testvéreinket (1Pt 1,25; 3,15) „addig egyeztetünk egymással mindent, aminek valódi értéke van, amíg az a csoportnak és a tagjainak is értékévé válik” (FSIL, 201., 206., 232. o., ld. hivo.hu/fsilkiv.htm; vö. e kiváló könyv méltó párjával: Ranald Macaulay és Jerram Barrs: *Eltorzult képmás* [MBEK, A lelki tapasztalat természete], 9. fejezet, kül. 184. kk. o.).

3. Az egyeztetés fontosságát és nehézségét mutatja, hogy például a **gyülekezeti fegyelem** témájában az **1Kor 5,11**-ben azt olvassuk: *„ne éljetek közösségben azzal, akit bár testvérnek neveznek, de parázna vagy nyerészkedő, bálványimádó vagy rágalmazó,* részeges vagy harácsoló. Az ilyennel még együtt se egyetek.”* Ha ez az utóbbi mondat nem vonatkozik az **úrvacsorára** (vö. 7–8. v. és 1Kor 11), akkor semmire nem vonatkozik; fölösleges volt leírni – elképzelhetetlen ugyanis, hogy e bűnök elkövetőivel tilos együtt „harapnunk valamit”, de nyugodtan velük úrvacsorázhatunk, mintha testvéreink volnának Krisztusban (bővebben ld. a 2. függeléket is). Hiszen az **1Kor 6,9-11** szerint lényegében ugyanezen hatféle bűn bármelyike végső soron az üdvösséget is kizár(hat)ja (vö. Mt 18,15-20): *„Ne tévelyegjetek: sem paráznák, sem bálványimádók, sem házasságtörők, sem bujálkodók, sem fajtalanok, sem tolvajok, sem nyerészkedők, sem részegesek, sem rágalmazók, sem harácsolók* ***nem fogják örökölni Isten országát.*** *Pedig* ***ilyenek VOLTAK közületek némelyek:*** *de megmosattatok, megszentelődtetek, és meg is igazultatok az Úr Jézus Krisztus nevében és a mi Istenünk Lelke által.”* (Pál a 6. fejezet hátralevő részét a **paráznaságnak**** szenteli, mint amely bizonyos szempontból *„minden [más] bűntől”* elüt (mivel a szexben a teljes lényünkkel veszünk részt, és mivel a férj és feleség egyesülése a Krisztus és az egyház közti egységet hivatott kifejezni [Ef 5,3-8.23-32], így e titokzatos egyesülésnek, eggyé válásnak bizonyos értelemben minden más bűnnél mélyebbek a következményei). Francis Schaeffer talán mindenkinél világosabban beszél erről (*Aki VAN* [FSAV], 185. o.): „A házasság... a megfelelő kör a nemi kapcsolatok számára.” „Ami [ezen] kívül van, az szükségképpen rossz” – a Biblia nyelvén „paráznaság”. Ennek a gyülekezeten kívül kell maradnia. Tim Keller még tömörebben fogalmaz: „A szexualitásra vonatkozó keresztény etikát tehát így foglalhatjuk össze: a testi kapcsolat helye egy férfi és egy nő házasságában van.”*** A szexualitás (és a házasság) bibliai felfogásának szépségét és észszerűségét különösen jól megvilágítja a mai kor számára Sam Allberry *Miért számít Istennek, kivel fekszem le?* c. könyve (Evangéliumi Kiadó, 2023).

* Lélektanilag több okból is nehéz kérdések ezek. Egyrészt ma „a tolerancia diktatúrája” az uralkodó nézet, különösen a nyugati világban – és különösen a szex terén (ld. 2. függelék, A.2.5. bek.). Ez a gondolkodásmód az (evangéliumi) egyházat is erősen befolyásolja. Másrészt az ember igazságtalannak érzi kipécézni és pellengérre állítani a paráználkodókat. Ám a fenti hat kiemelt bűn közt pl. a rágalmazás is szerepel. A „rágalmazó” szó görög megfelelője (*loidorosz*) további jelentései: szidalmazó (Károli), gúnyolódó, gyalázkodó, káromló (VZSÚSZ), vö. Tit 3,2: *„Senkit se szóljanak meg”*. A másokat (a hátuk mögött) helytelen indítékkal/módon és/vagy hamisan befeketítő ember „gyilkolja a közösséget”, megöli a bizalmat, személyeskedő viszályt szít, s az ördög (*diabolosz,* rágalmazó) malmára hajtja a vizet. A rágalmazásnak sok fajtája van. El lehet követni „név nélkül” is, ha a hallgatóság a sértett megnevezése nélkül is könnyen rájöhet, kiről van szó. Súlyosbító körülmény, ha az elkövető a közösség megbecsült, köztiszteletnek örvendő tagja (pláne vezetője) és/vagy a sértett viszont lenézett, kiszolgáltatott helyzetű személy. Meggyőződésem, hogy nemigen akad normális ember, aki bele ne esett volna még e bűn enyhébb vagy súlyosabb formájába.

** A „paráznaság” (görögül *porneia*) a házasságon kívüli szexet, (önkéntes) szexuális kapcsolatot jelenti (5Móz 22; Jn 4,18; 1Kor 7,2), beleértve a házasság előtti szexuális kapcsolatot is (5Móz 22,[13-]21). Bővebben ld. 2. függelék, valamint HRHH, Bev. 2. és B.2.3.

*** TKKH, 227. o. Keller (8. f., 5. jn.) idézi D.S. Bailey-t az 1Kor 6,15-20-at illetően: „Pál gondolatmenete nem köthető más gondolkodók korábbi nézeteihez, és olyan mély pszichológiai érzékenységgel értelmezi az emberi szexualitást, ami az első században még kivételesnek számít. Cáfolja, hogy a közösülés... nem több, mint a nemi szervek megfelelő módon való mozgatása. Ellenkezőleg, azt állítja, hogy egy olyan aktusról van szó, amelybe... az ember teljes személyiségével bekapcsolódik, s ennek következtében különleges módon megnyílik és elkötelezi magát.” (*The Man-Woman Relation in Christian Thought* [A férfi-nő kapcsolat a keresztény gondolkodásban], Longman, Green, 1959, 9–10. o.)

4. Mivel tehát **a házasságon kívüli szexuális kapcsolat összeegyeztethetetlen a gyülekezeti tagsággal és végső soron az örök üdvösséggel** (egyszóval a paráznaság bűne) – amint az 1Kor 5–6-ból imént idézett igeszakaszok mutatják –, különösen fontos és aktuális kérdés, hogy **mi a házasság.** A Biblia szerint egy férfi és egy nő lényegében halálig tartó, nyilvános szövetsége (1Móz 2,24; Mal 2,14-16; Ez 16,8).* Az együttélés vagy az élettársi kapcsolat önmagában még nem házasság (Jn 4,18, ld. 2. függelék, B.2.2. bek.). A holtig tartó házasság bibliai nézete azt jelenti, hogy bár a parázna (szexuálisan hűtlen) házastárs elküldhető (és a válni akaró hitetlen házastárs elengedhető), új házasság semmilyen esetben nem köthető a (volt) házastárs haláláig (Mt 5,27-32; 19,3-12; Mk 10,2-12; Lk 16,18; Róm 7,2-4; 1Kor 7). Ha mégis sor került újabb házasságra, akkor abban kell holtig hűen megmaradni (5Móz 24,1-4; 1Kor 7,27; bővebben ld. HRHH). Szerintem az 1Kor 5,11-beli parancsnak csak egymást jól ismerő tagokból álló és/vagy (inkább és) **zárt/szoros vagy korlátozottan nyílt úrvacsorai közösséget** alkotó gyülekezetben lehet tartósan engedelmeskedni (vö. az alábbi ii.6. ponttal és az 1–2. függelékkel).

* Egy hasonló meghatározás szerint „A házasság bibliai fogalma úgy írható le a legjobban, mint szövetség, *egy férfi és egy nő közötti szent kötelék, amelyet Isten szerzett és nyilvánosan, Isten előtt kötnek meg (akár tudomásul veszi ezt a házaspár, akár nem), s általában nemi közösüléssel tesznek teljessé.”* (Andreas J. Köstenberger: *God, Marriage, and Family: Rebuilding the Biblical Foundation* [Isten, házasság és család – A bibliai alap újjáépítése], 2. kiadás [Crossway, 2010), 78. o., idézi ASPD, 8. f., 5. jn.)

5. Fontos megjegyezni, hogy **az egyházi/gyülekezeti hatalom szigorúan lelki és szolgáló jellegű;** nem terjed ki a világi, állami szférára, és semmiképp nem érvényesíthető erőszakos eszközökkel, fegyverrel (Mt 20,25-28; 26,51k; Lk 9,54-56; Jn 18,36k; 2Kor 10,3k; Ef 6,11-18; 1Pt 5,1k). A középkori egyház súlyosan hibázott, amikor átlépte ezt a határt az „eretnekek” kínzása, száműzése és kivégzése, az inkvizíció és a keresztes hadjáratok révén – akárcsak Luther, amikor 1531-ben a német fejedelmek fegyveres beavatkozását szorgalmazta az anabaptisták ellen, valamint Kálvin és genfi protestáns vezetőtársai, amikor megégették Servetust; továbbá az anglikánok, amikor VIII. Henrik, VI. Eduárd és I. Erzsébet idején a világi hatalom segítségével üldözték a római katolikusokat. Jelentős, hogy mindezt a presbiteriánus (kálvinista) R.L. Reymond mondja ki (PCG, 2. f., 72. j[n].)

ii. Többszintű gyülekezet?

1. A fentiekből látható, hogy ez az **egyeztetési folyamat** még egy kisebb helyi gyülekezet esetében is igencsak **időigényes** lehet, hát még több (nagyobb) gyülekezet esetén! Sokaknál az is megnehezítheti a gyülekezetvezetésről szóló fenti bibliai tanítás elfogadását, hogy alapvetően intézményes, nagyobb gyülekezetekben gondolkodnak – érthető módon, mivel jelenlegi tapasztalataikból indulnak ki. Ám a Bibliában azt látjuk, hogy **az első gyülekezetek zömmel magánházaknál jöttek össze** (hiszen akkoriban még [a jeruzsálemi zsidó templomon kívül] nem voltak keresztény templomok, sem imaházak; Efezus talán inkább kivétel lehetett, ha esetleg az ottani gyülekezetnek Tirannosz iskolája adott otthont, bár ott Pál *„mindennap... tanított”* [ApCsel 19,9k]). Milyen viszony van a „házi gyülekezet” és a városi gyülekezet (szintje, tisztségviselői) között? Minderről (és az alábbiakról) bővebben ld. az 1. függeléket is.

2. Említettem (4.A.1.4.), hogy bár az 1Korinthus megírásakor* **több „házi gyülekezet” működhetett Korinthusban** (1Kor 1,11; 16,15.19 [RÚF], ld. az 1. függelék bevezetését), Pál mégis együtt szólítja meg mindnyájukat, elvárva, hogy mindannyian engedelmeskedjenek a levelében összehívott közös „lelki gyűlésük” döntésének, melyet rögtön ki is hirdetett nekik (1Kor 5,4kk). Az 1Kor 14,23-ban és a Róm 16,23-ban** „az egész gyülekezetről” olvasunk (vö. ApCsel 15,30, ahol a görögben más kifejezés szerepel) – amint arra GASS [2. f., 1. jn.] felhívja a figyelmet, arra következtetve ebből, hogy a gyülekezetek ugyan sok helyen házanként is összejöttek, de városi szinten működtek. Moo szerint biztosat nem tudhatunk, de talán valószínűbb, hogy a Róm 16,23-at így kell érteni: Gájusz „vendéglátóm nekem és az egész egyházból bárkinek, aki Korinthusban megfordul” – mivel a korinthusi gyülekezet egésze nemigen férhetett el egyetlen házban. Ám az 1Kor 14,23 nemigen érthető így, ezért Fee szerint vagy kisebb volt a gyülekezet, mint vélnénk, vagy a korinthusi házak voltak jóval nagyobbak, mint amit a régészek eddig találtak.*** Amint a 2.A.3.6-ban megállapítottuk, nem tudjuk biztosan, hogy voltak-e „házi gyülekezetek” Efezusban**** (és Antiókhiában); azt viszont tudjuk, hogy voltak ilyenek Korinthusban, Rómában (Róm 16,5.10.14k), Jeruzsálemben***** (ApCsel 5,42) és másutt (Kol 4,15; Filem 2; ld. az 1. függelék elejét is). Úgy tűnik, **presbiterekről** (és diakónusokról) **mindig csak városi szinten** olvasunk az Újszövetségben (pl. Tit 1,5; vö. ApCsel 14,23). Ugyanakkor **nincs más, a helyi gyülekezetnél magasabb struktúra** megnevezve; parancsot sem találunk rá. Az újszövetségi időkben valószínűleg még nem volt oly sok keresztény egy városban (kivéve Jeruzsálemet, ahol a számuk hamar elérhette a 20 000-et [ha az 5000 férfihoz hozzávesszük a nőket és gyermekeket, ApCsel 4,4; vö. 6,7]).

* Feltehetően 55-ben, Pál 2,5 éves efezusi tartózkodása idején, ami a 3. missziós útjára esett (ApCsel 19,10; vö. 18,23; CMBÚ, 443. o.).

** Pál valószínűleg Korinthusból írta a Római levelet (ezt CMBÚ [391. o.] számos érvvel támasztja alá), átadva egy köszöntést Gájusztól, *„aki vendéglátóm nekem és az egész gyülekezetnek”* (Róm 16,23).

*** Ld. NICNT 6:935, Douglas J. Moo, 1996, Róm 16,23, 19. jn. és NICNT 7:683, Gordon D. Fee, 1987 (és 2014, 1Kor 14,23, 617. jn.). Thiselton szerint kb. 30-40 fő férhetett el a ház belső udvarán (NIGTC, 2000, 1Kor 11,21k, 45. jn.). Bár a jeruzsálemi gyülekezet eleinte több ezer főt számlált (ApCsel 2,41; 4,4), nem sokáig maradt ilyen nagy: István megkövezésekor *„nagy üldözés kezdődött a jeruzsálemi gyülekezet ellen, és az apostolok kivételével mind szétszóródtak Júdea és Samária területén”* (ApCsel 8,1).

**** A római időkben Efezus volt Kis-Ázsia legfontosabb városa (csak Róma és Athén volt jelentősebb nála); népességét egyesek 200–250 ezerre becsülik (ld. H.W. Hoehner: *Ephesians* [Baker, 2002], Bevezetés, 334–7. jn.; az efezusi színházban 24 000 ülőhely volt [uo., 300. jn., vö. ApCsel 19,29-31]), mások kb. 50 és 500 ezer közé teszik, Róma városának népességét pedig közel egymillióra becsülik (ld. en.wikipedia.org/wiki/Ephesus#The_Roman_population és hu.wikipedia.org/wiki/Epheszosz).

***** Jeruzsálem 1. századi népessége vitatott; ma általában 60–80 ezerre becsülik (egyesek 20 000-re); Tacitus 600 ezerre, Josephus több mint egymillióra becsülte (en.wikipedia.org/wiki/Demographic_history_of_Jerusalem).

3. Mi következik mindebből? D.A. Carson szerint az, hogy mivel nem ismerjük pontosan az első keresztények házi és városi gyülekezeteinek kapcsolatát és részletes struktúráját (ezt Strauch is megerősíti, ld. ASBGY2, 20. f., 16. jn.), e téren elég nagy rugalmasságot enged meg az Újszövetség (ami azonban nem terjed ki az egyszemélyi gyülekezetvezetésre, a különálló lelkészi tisztségre), és veszélyben vagyunk, ha Biblián kívüli szabályokat vezetünk be.* Szerintem az következik a fentiekből, hogy a keresztényeknek **minél nagyobb mélységű és földrajzi kiterjedésű egységre** kell törekedniük, megőrizve az **egyszerű, lényegében egyszintű gyülekezeti struktúrát**** és mindenképpen követve a **többes presbiteri (és diakónusi) vezetés** bibliai mintáját. Ha jól értem a bibliai leírást, ez azt jelenti, hogy egy helyi gyülekezethez tartozhat több házi csoport, melyek külön is vehetnek úrvacsorát, de fontos egységben lenniük a gyülekezet presbitereivel és többi házi csoportjával. Ha egy házi csoport gyülekezetként működik, akkor (lehetőleg) presbiterek (és diakónusok) álljanak az élén.*** Különösen nagyobb városokban (vagy akár kerületekben) lehet több gyülekezet is (mindegyik élén saját, önálló presbitériummal), melyeknek szintén egységre kell törekedniük a többi gyülekezettel (de közös vezetőség/struktúra nélkül), mint pl. a jeruzsálemi és antiókhiai gyülekezet esetében történt (ApCsel 15, bővebben ld. az 5.B. pontot). Ugyanez a helyzet országosan, sőt globálisan is. Mindezt persze megnehezíthetik egyrészt a földrajzi és nyelvi határok – melyek a bibliai időkben a hatalmas Római Birodalom egységessége, a keresztények viszonylag alacsony száma, a mai nagyvárosoknál általában jóval kisebb városok és a mindenfelé beszélt görög nyelv miatt kevésbé okozhattak gondot –, másrészt a már meglévő közösségek, felekezetek és egyházak nézetei és gyakorlata közti különbségek. Ezek leküzdését illetően ld. a *Javasolt úrvacsora- és egyházrendet* (hivo.hu/uver.pdf) és az alábbi 1. függeléket is.

* Ld. üzenetét: thegospelcoalition.org/sermon/part-3-characteristics-of-spiritual-leaders-1-timothy-3-part-2-of-2, átirattal. Carson megemlíti, hogy ma egyetlen több tízmilliós nagyváros népessége meghaladja az akkori Római Birodalom egészének népességét, melynek legnagyobb városaiban kb. 3-400 ezren élhettek.

** A házi csoportok mellett tovább színezi a képet a család szintje – minden egyes család önálló egység (szinte egyfajta „minigyülekezet”, önálló irányítással). Persze a család nem azonos a gyülekezettel – más a szerepe, működése és a struktúrája, vezetése is.

*** Minden házi csoportban érdemes arra törekedni (vagy legalább gondolni), hogy a csoport idővel (talán) gyülekezetté válik. Ez azt is elősegíti, hogy a csoport ne csupán beszélgetőklub vagy efféle legyen, hanem a működése minél jobban hasonlítson ahhoz, amit a Biblia a gyülekezetről, Krisztus testének részeiről ír.

4. Bizonyára ez a viszonylag rugalmas bibliai minta biztosíthatja a leginkább az egészséges fejlődést. **Meglévő gyülekezet** esetében általában **az egész gyülekezet egészséges működésére, megújítására** kell törekedni. Ezt **kicsiben (a házi csoport szintjén) jóval könnyebb** lehet elkezdeni/megvalósítani. Viszont a gyülekezet segítheti a házi csoportokat gazdagabb erőforrásaival, a tanítás stabilitásával (több szem többet lát). GASS (9. fejezet vége) a „többhelyű gyülekezet” modelljét írja le, melyben egy nagyobb gyülekezet vasárnaponként több helyen is összejöhet – egy időben vagy különböző alkalmakkor, a központi igehirdetést elektronikusan közvetítve vagy több igehirdetővel működve (vö. Korinthussal: ApCsel 18,7k; Róm 16,23; 1Kor 16,15). Az ilyen (mega)gyülekezetek gyakran egy (neves) lelkipásztor köré épülnek (ezt a jelenséget éles szemmel és hangon bírálja Os Guinness *Dining with the Devil: The Megachurch Movement Flirts with Modernity* [Vacsorázás az ördöggel – A megagyülekezetek mozgalma a modernitással flörtöl] c. könyvecskéjében [OGDD]). Az imént vázolt bibliai minta alapján jobbnak tűnik **önálló házi gyülekezetek kialakítására** törekedni, melyek azután tovább növekedhetnek és sokszorozódhatnak.

5. Egy **ország, régió, földrész vagy akár a világ gyülekezetei tarthatnak tanácskozást, konferenciát** (minden egyes gyülekezet önkéntes részvételével) – amely azonban **nem zsinat,** mert az eredményei nem kötelezik egyik gyülekezetet sem (mivel nincs ma olyan apostoli tekintély, mint az ApCsel 15-beli eset idején volt). A városnál magasabb szinteken nincs presbitérium, nincs központi irányítás, legfeljebb gyülekezetek szövetsége(i). E különböző szintű szövetségek és maguk a gyülekezetek nem hatalmi hierarchiában működnek, hanem párhuzamosan, egyenrangúan, ami értelemszerű munkamegosztást tehet szükségessé (vö. GASS, 8. f., 80. jn.).

6. Az apostolok – pl. Pál (ld. 1Kor 5,4kk) – szerepét a Bibliával helyettesítve, az utóbbit jól ismerő hívőknek és gyülekezeteknek a Jn 17 fényében (ld. a Bevezetést) **szoros egységre kell törekedniük más helyi gyülekezetekkel, sőt az egyetemes egyházzal is** – a tanbeli és a fegyelmi egységet egyaránt beleértve. Ehhez természetesen élő kapcsolatot kell fenntartaniuk más gyülekezetekkel, így azok állapota (és a saját további előmenetelük) függvényében **szoros úrvacsorai*** **(valamint tanbeli és fegyelmi) közösséget (szövetséget)** alkothatnak oly módon, hogy az e

nagyobb közösséget alkotó helyi gyülekezetek tagjai vehetnek részt bármelyik helyi „taggyülekezet” úrvacsoráin. (Ez a lényege Allison javaslatának is, mely szerint a megfelelő gyülekezetek megkeresztelt [bemerített] és fegyelmezés alatt nem álló tagjai úrvacsorázhatnak, ld. GASS, 11. f., 168. jn.**) A tanbeli közösség megvalósulhat például az összes „taggyülekezet” (presbitériumai) által elfogadott közös hitvallás(ok), nyilatkozat(ok) révén. (Lehet, hogy idővel több [szorosabban kapcsolódó] közösség (szövetség) jön létre a helyi/nemzeti/kulturális sajátosságok figyelembevételével. A gyülekezetek/közösségek közötti együttműködés mélysége függhet a nézetek és gyakorlatok közti összhang mértékétől.) A fegyelmi közösség azt jelenti, hogy a „taggyülekezetek” bármelyikéből kizárt egyént a közösség egészéből kizártnak tekintjük (vö. 1Tim 1,20; 2Tim 2,16-18; 2Jn 7-11; 3Jn 9-11; Kol 4,16k; 1Kor 5 – ezek [legalábbis az isteni Szerzőjük szándéka szerint] az egész világnak szóló „körlevelek” voltak; vö. Kol 4,16). A bibliai gyülekezetek sok eleven szállal kapcsolódtak egymáshoz, nemegyszer anyagilag is támogatták egymást (ApCsel 11,28-30; Róm 15,24-28; 1Kor 16,1-4; 2Kor 8–9). Igen valószínű, hogy Isten nem adja meg mindegyik helyi gyülekezetnek (magas fokon) az összes lelki ajándékot (főleg azonnal) – ezért is szükségük van egymásra (WRC, 203. o., 59. j. előtt).

* A mai (magyar) állapotoknak szerintem jobban megfelelhet egyfajta „korlátozottan nyílt” úrvacsorai gyakorlat, ld. a *Javasolt úrvacsora- és egyházrendet* (hivo.hu/uver.pdf) és a 2. függelék B. pontját.

** Ez persze fölvetheti a régi vitát: hívők bemerítése vagy gyermekek (csecsemők) megkeresztelése (ld. 4. függelék, 3. bek., 2. j.). Egyes (pl. baptista) gyülekezetekben megoldás lehet az is, ha csak bemerített hívők vehetnek úrvacsorát.

7. **Miben különbözik ez a (bibliai) minta** a már meglévő (sőt, szinte hemzsegő), más vezetési modellt követő sokféle egyháztól, felekezettől, szövetségtől? Látásom szerint a helyi gyülekezeteknek ezt a bibliai mintájú közösségét (szövetségét) nagy vonalakban a következő(khöz hasonló) sajátos tulajdonságok jellemezhetik. (1) Krisztus a Feje; ezért **nincs központi irányítása, sőt semmilyen, a helyi gyülekezet szintje fölötti emberi vezetése** (ahol helyi gyülekezeten általában legfeljebb városi gyülekezetet érthetünk [kivéve pl., ha több kis település működtet egyetlen közös gyülekezetet]). A közösségben levő gyülekezetek alkothatnak kisebb-nagyobb **szövetségeket** területi, nyelvi, etnikai stb. alapon (pl. megyei, nemzeti, regionális vagy akár világméretű szinten [vagy akár városi szinten is, ha nem jön létre az adott {nagy}városban egyetlen „anyagyülekezet”]), de továbbra is lényegében függetlenek maradnak (hacsak valami okból az egyesülés mellett nem döntenek [pl. két kis falu gyülekezeteiként]), s mindig a **helyi presbitériumaik fogják gyakorolni a legfelsőbb szintű vezetést.** (2) **Szigorúan bibliai alapon működik,** az igazságkereső csoport bibliai elvei szerint, alkalmazva azokat a (bibliai alapon működő) gyülekezetekre (ld. az 1. függeléket). (3) Meglévő (akár „történelmi”, akár újabb) **egyházak/gyülekezetek is csatlakozhatnak hozzá, ugyanilyen alapon** – tehát lényegében bibliai érvek súlya alapján közös egységre jutva. A **döntőbírók** szerepét ez esetben is **a helyi gyülekezetek presbitériumai** töltik be – ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy csak akkor lesz egység, ha mindkét (pontosabban az összes érintett) fél akarja. Bizonyára izgalmas lesz látni, hogy egymástól lényegében független gyülekezetek/közösségek mire jutnak az igazságkeresésben. (4) **Tanul a múlt hibáiból,** beleértve a történelmi hitvallások kényes pontjaira és a kereszténységet elválasztó (komolyabb) vitás kérdésekre fokozatosan adott válaszokat (meggyőződésem, hogy ezek [legalábbis napjainkban] az evangélium sarokpontjait jelentik; bővebben ld. a függelékeket). (5) Tudatosan **kerüli önmagát illetően az újabb, megosztó elnevezéseket,** de az egyértelműség végett **használhatja pl. a „bibliai” jelzőt** – pl. így: **bibliai keresztény(ség),*** (X. u. 2. alatti/rákosmenti [3.]/budapesti/magyarországi) **bibliai keresztény gyülekezet.** (E megnevezések mindegyik része csupán szabadon választható/elvethető ötlet. Szükség esetén nemcsak földrajzi nevek használhatók [a bibliai időkben ezek kevésbé voltak pontosak, de használták őket, legalább a város megjelöléséig], hanem személynevek is, ld. az 1. függelék bevezetésében idézett igeszakaszokat.) Az újszövetségi (görög) szóhasználatnak megfelelően (általában) kerüli az „egyház” szó használatát, kivéve esetleg az egyetemes egyházat illetően (amely az összes valódi hívő láthatatlan közössége, s világszerte rengeteg egyházban/felekezetben vannak tagjai). Gyanítom, hogy egyesek azt fogják hinni, sőt talán mondani, hogy **egy új egyház alapjait fektettem le.** Amint az itt és a jelen könyvemben közölt részletes (lényegében bibliai) érveléssel igyekeztem rámutatni, ez súlyos tévedés és valótlanság. Az általam leírt gyülekezetet/egyházat Krisztus alapította, s a Biblia közel 2000 éves alapján áll (ld. különösen a fenti 1. fejezetet) – csupán arra próbálok rámutatni, hogyan valósítható meg mai környezetben. A további (gyakorlati) kérdéseket illetően ld. az 1. függeléket.

* A „keresztyén(ség)” szó is használható, bár magam a protestáns hátterű Harmat és Koinónia kiadók, az Egyszerű fordítás (EFO) és a Timóteus Társaság gyakorlatát követem és javaslom, a Magyarországon elterjedtebb „keresztény” szóalakot használva, amely ugyanazt jelenti, ld. az *Új magyar etimológiai szótár* szócikkét, uesz.nytud.hu/index.html.

5. Más vezetési modellek

Az alábbiakban áttekintjük a főbb egyházkormányzási modelleket, a mellettük és ellenük felhozott fontosabb érvekkel együtt.

A. Püspöki (episzkopális) egyházkormányzás és az egyháztörténelem

1. Esetenként erősen eltérő jelleggel, de episzkopális, azaz püspöki rendszerben működnek a következő egyházak/felekezetek: **római és görögkatolikusok, evangélikusok** (lutheránusok), anglikánok, **metodisták,** episzkopálisok, görögkeleti

(ortodox) egyházak és **néhány református egyház (köztük a magyar),** ld. WRC, 70. o., 1. j. Hasonló rendszert alkalmaz (más elnevezésekkel) több kisebb egyház is (pl. Üdvhadsereg, Názáreti Egyház). A gyakorlatban tehát **igen jelentős eltérések lehetnek** a fentiek között, pl. a metodisták püspökei/szuperintendensei csak adott időszakra és területre megválasztott lelkészek, az anglikánoknál pedig többféle felfogás is létezik: alább a katolikushoz közelebb álló „high church" rendszerét látjuk majd, ezzel szemben a „low church" hívei szükségtelennek tartják az egyházban a püspöki rendszert (RCRT 3:245–6, 6.17 eleje). Pontosabban egyesek szerint a püspöki rendszer hozzátartozik az egyház lényegéhez (latinul *esse*), mások szerint csak az egyház jóllétéhez/egészségéhez szükséges (*bene esse*) – és egy harmadik, köztes nézet szerint az egyház teljességéhez (*plene esse*) tartozik (vö. az igaz/egészséges egyház ismertetőjeleiről írtakkal, ld. az alábbi A.4.2. pontot). Arra a gyakori (és önmagában igaz) fölvetésre, hogy nincs tökéletes gyülekezet, D.L. Akin válasza így hangzik: „Isten kétségkívül olyan gyülekezetet szán a gyermekeinek, amely tiszta és teológiailag, erkölcsileg és a szolgálatok terén tökéletességre törekszik" (PCG, 4. f. vége, 6. hiányosság).

2. Az episzkopális egyházkormányzást Peter Toon anglikán lelkész és teológiatanár érvelése mentén vizsgáljuk, aki az imént említett harmadik nézetet vallja (WRC, 1. fejezet; hasonlóan érvel az anglikán P.F.M. Zahl, aki a *bene esse* híve, PCG, 1. f., 87. jn.).. Toon szerint a püspöki rendszert követők többsége úgy véli, hogy **a Biblia nem áll ki egyértelműen valamely egyházkormányzási forma mellett,*** viszont a Krisztus (Szentlelke) által vezetett **egyház szinte a legkorábbi időktől fogva** – különösen az első öt évszázadban, az egyetemes/ökumenikus zsinatok idején (melyek jóváhagyták az újszövetségi kánont [az Isten által ihletett könyvek csoportját], és megfogalmazták a régi hitvallásokat) – **a püspöki rendszer mellett kötelezte el magát,** és hogyan engedhette volna meg Isten, hogy egyháza ekkorát tévedjen? (Ld. pl. WRC, 254–5. o. is.)

* Ellentmondásosnak tűnik, hogy Toon mégis oly vehemensen szorgalmazza a püspöki rendszert (amely szerinte nem a Bibián alapul), sőt a más keresztényekkel való egység feltételévé teszi azt (nemcsak ő, hanem általában az anglikánok a püspökeik 3. lambethi konferenciája [1888] óta, ld. WRC, 38. o. és en.wikipedia.org/wiki/Chicago-Lambeth_Quadrilateral). Mások szerint a püspöki tisztség az apostolok hivatalának folytatása (RCRT 3:246, 6.17. eleje). Ezt az állítást a fenti 2.A.2. pontban már cáfoltuk (épp egy anglikán püspök [Lightfoot] érvelt igen hatásosan a püspöki és presbiteri tisztség azonossága mellett, ld. az alábbi 1.vi. pontot) – és úgy látszik, maguk a püspöki rendszer hívei sem tartják elég meggyőzőnek. Az ApCsel 1,20-ban (*„tisztségét pedig más vegye át"*) az *episzkopé* szó inkább „tisztséget" vagy pozíciót jelenthet, mint „püspökséget" (Károli), vö. az 1Pt 2,12-vel, ahol „meglátogatást" jelent. (A 2.C.1. pontban amellett érveltünk, hogy az apostolság és a pásztorság inkább kegyelmi ajándék, mint tisztség, szemben a presbiterség/püspökség tisztségével [ld. még 3.E.5.].)

3. Erre az érvelésre **többszörös választ adhatunk.** Először is, bár Isten kiválasztotta magának **Izráel népét,** hogy rajta keresztül ismertesse meg magát a világgal (erről szól az Ószövetség), mégis megengedte, hogy népe már a törvényadástól fogva erősen eltérjen Tőle és kijelentett akaratától, törvényétől (aranyborjút készítve, 2Móz 32), majd a sorozatos engedetlenségben végül odáig jusson, hogy elutasítja és halálba küldi Isten hozzájuk küldött Fiát és Messiását, Jézus Krisztust. Ezért Isten többször meg is akarta semmisíteni a hűtlen Izráelt, de (Mózes közbenjárására) mindannyiszor megkönyörült rajtuk (2Móz 32,9-14; 4Móz 14,11-23; 17,10-14). Végül „elvetette" népét (Róm 11,1-15) – de végül visszafogadja/-szerzi majd (Róm 11,15-32). Mindez annak ellenére történt így, hogy a zsidó nép **(Izráel) kapta meg és ismerte föl az Isten által ihletett könyvek ószövetségi csoportját** (az ószövetségi kánont). Egyébként az újszövetségi kánon (maga az ihletett könyvek csoportja) az előtt is megvolt, hogy az egyház, illetve annak vezetői/zsinatai (f)elismerték volna! Ha Isten megengedte, hogy az ószövetségi kánont felismerő Izráel súlyosan és hosszan (egészen máig) tévedjen, akkor ez az újszövetségi egyház esetében sem oly meglepő.

4. Másodszor, Ő **(Jézus) mutatta meg a legvilágosabban, mi a teendő, amikor Isten népe eltér az isteni kijelentéstől:** a népnek vissza kell térnie ahhoz. Ld. pl. a Mk 7,9-13-beli tanítását: *„Szépen félreteszitek az Isten parancsolatát azért, hogy a helyébe állíthassátok a magatok hagyományait. Mert Mózes ezt mondta: Tiszteld apádat és anyádat, és aki gyalázza apját vagy anyját, halállal bűnhődjék. Ti pedig azt mondjátok: Ha ezt mondja valaki apjának vagy anyjának: korbán, vagyis áldozati ajándék az, amivel megsegíthetnélek, akkor már nem engeditek, hogy bármit tegyen is apjáért vagy anyjáért; és így **érvénytelenné teszitek az Isten igéjét hagyományotokkal,** amelyet továbbadtatok; de sok más ehhez hasonlót is tesztek."* Hasonló volt a helyzet a válás és újraházasodás terén (Mk 10,2-12; Mt 19,3-12, ld. HRHH), valamint számos egyéb dologban (Mt 23, különösen 15. v. [*„Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert bejárjátok a tengert és a szárazföldet, hogy egyetlen pogányt zsidó hitre térítsetek, és ha ez megtörtént, a gyehenna fiává teszitek, kétszerte inkább magatoknál"*] és 23. v. [*„Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert tizedet adtok a mentából, a kaporból és a köményből, de elhagytátok mindazt, ami a törvényben ezeknél fontosabb: az igazságos ítéletet, az irgalmasságot és a hűséget; pedig ezeket kellene cselekedni, és azokat sem elhagyni"*]). Vagyis **sohasem a „szent hagyomány" vagy Isten népének gyakorlata a mérvadó, hanem mindig Isten (írott) Igéje.** Ha tehát úgy találnánk is, hogy az egyház a legkorábbi időktől eltért valamiben az Újszövetség tanításától, akkor is az Újszövetséghez kellene igazodnunk, nem pedig az egyházatyák tanításához/gyakorlatához. Ez még **magukra az apostolokra is vonatkozik** – a tanításukra (Gal 1,8k) és a gyakorlatukra (Gal 2,11-14) egyaránt. Egyik téren sem voltak mindenben tévedhetetlenek, csakis abban, ami mindebből a Bibliába került. Ha tehát idővel esetleg jóvá is hagyták volna a püspöki rendszer kialakulását (amint azt egyesek minden bizonyíték nélkül feltételezik, ld. Lightfoot alábbi 1.vi. pontban idézett nézetét), akkor is a Szentírás maradna a mérvadó számunkra!

5. Harmadszor, bár **az egyháztörténelem a Bibliához képest mindig csak másodlagos jelentőségű** lehet, általában tanulságosan megvilágítja

bibliaértelmezésünk helyes vagy téves voltát (ha pontosan ismerjük az egyház történetét, és a trendeket is figyelembe vesszük). Közelebbről vizsgálva megállapíthatjuk, hogy **az egyház történetének legkorábbi szakaszában egy kivétellel a bibliai mintát alkalmazták az egyházkormányzás terén,** s még a 4. századi Jeromos is a presbiteri és püspöki tisztség azonossága mellett évelt (ld. az alábbi 2. pontot).

6. Negyedszer, **semmi nem indokolja Toon érvelésének az első öt évszázadra való korlátozását.** Ha Isten megengedte, hogy egyháza idővel jelentősen eltérjen tervétől – és Toon is elismeri (a protestánsok egyöntetű véleményével összhangban), hogy a római katolikus egyház a pápai hierarchiával jelentősen eltért az isteni tervtől –, akkor már az első századokban is történhetett hasonló eltérés. Amint rögtön látni fogjuk, történt is. Az egyháztörténelemről bővebben ld. *Egyháztörténelem – Válás, (újra)házasodás, szex a keresztény egyház történetében* c. tanulmányomat (HRET).

1. Az apostoli atyák

1. Az apostolok korát közvetlenül követő, úgynevezett szubapostoli korszakban éltek az apostoli atyák, akik az apostolok tanítványai voltak, vagy akikre az apostolok jelentősen hatottak. Fennmaradt írásaik (melyek egy része ismeretlen szerzőtől származik) kilenc csoportba sorolhatók, s bár nem mindegyik érinti kifejezetten az egyházkormányzást, **csupán az egyikük (Ignatiosz) tér el a bibliai mintától,** a püspöki rendszer mellett szállva síkra. Alább a feltételezett időrendben idézem az apostoli atyák idevágó írásait, kivéve Ignatioszt, akinek Kr. u. 107 körül (de legkésőbb 116-ban) írt leveleit a sor végén tárgyalom (az évszámok és számos megállapítás forrása: WRC, 190. kk. o., 16. j.). Az alábbi idézetek forrása: *Ókori Keresztény Írók,* 1. kötet: *Apostoli atyák,* szerk. Perendy László (Szent István Társulat, 2018, a továbbiakban ÓKÍ 1 [a kiemelések itt is tőlem származnak]).

i. Római Kelemen levele a korinthusiakhoz (kb. 97)

1. E levél szerzője a Fil 4,3-beli Kelemen, aki a lázadó és presbitereiket hivatalukból eltávolító korinthusiakat igyekszik rábeszélni, hogy helyezzék vissza tisztségükbe egykori presbitereiket. Figyeljük meg, hogy Kelemen ugyanúgy **azonosnak tekinti a presbiteri és püspöki tisztséget,** amint azt a fent idézett újszövetségi szerzők teszik, és Pálhoz hasonlóan (1Kor) a korinthusi gyülekezetnek írja, hogy állítsák vissza presbitereiket, nem pedig a gyülekezet vezetőinek (pláne valamiféle, a presbiterek fölött álló vezető[k]nek). (Megjegyzendő, hogy Rómában, ahonnan Kelemen ír, kb. 50 év múlva is presbiterek álltak a gyülekezet élén, amint az Hermasz *Pásztorából* látható, ld. alább.)

2. „...[A]lávetettétek magatokat elöljáróitoknak, a köteles tiszteletet megadtátok **a közöttetek élő presbitereknek**...” (1.3, ÓKÍ 1:109). „Az Úr Jézusnak, aki vérét adta értünk, adjuk meg a tiszteletet, ugyanúgy az elöljáróinknak, **és a presbitereket is tiszteljük,** az ifjakat meg az Úr félelmének tanításában neveljük, asszonyainkat pedig irányítsuk a jóra...” (21.6, ÓKÍ 1:124) „Miután [az apostolok] a különböző vidékeken és városokban hirdették az igét, elöljárókat állítottak mindenütt, kiket próbára tettek a Lélekben, **a püspököket és a diakónusokat,** azok számára, akik hinni fognak.” (42.4, ÓKÍ 1:137) „4. Nem kis mértékben vétkeznénk, ha azokat, akik feddhetetlenül és illendő módon ajánlják fel adományainkat, **kivetnénk a püspökségből.** 5. Boldogok az előttünk járt **presbiterek,** gyümölcsöző és tökéletes megnyugvásban lett részük, nem kell már attól tartaniuk, hogy **valaki is kimozdíthatná őket a nekik készített helyről.** 6. Nekünk pedig azt kellett meglátnunk, hogy ti néhányat, akik példaadóan éltek közöttetek, a kifogástalanul végzett, tiszteletet érdemlő szent szolgálatukból elmozdítottatok.” (44.4–6, ÓKÍ 1:139) „Gyalázatos, szeretteim, igen gyalázatos dolog ez, és méltatlan Krisztusban való életetekhez az, amit mi hallottunk, hogy a korintusiak erőteljes, és a kezdeti időkből való egyháza, egy vagy két egyén miatt **fellázadt a presbiterek ellen!”** (47.6, ÓKÍ 1:141) „1. Ki közöttetek a nemes lelkületű, ki közöttetek az irgalmas, kiben teljes a szeretet? 2. Az ilyen ember így beszél: – Ha miattam van a lázadás, az irigykedés, és a szakadás, akkor odébbállok, elmegyek oda, ahová csak akarjátok, és megteszem azt, amit a többség parancsol, **csakhogy Krisztus nyája békességben éljen a nekik állított presbiterekkel.”** (54.1–2, ÓKÍ 1:145) „Ti pedig, akik a lázadás alapjait megvetettétek, **rendeljétek alá magatokat a presbitereknek,** fogadjátok el a fenyítést megtérésetek érdekében, hajtsátok meg szívetek térdeit!” (57.1, ÓKÍ 1:147)

3. Egyes késői források monarchikus (egyedül vezető) püspöknek (sőt Péter utódának) tartják Kelement, de minden bizonnyal tévesen; nincs rá bizonyíték, hogy ilyen korán létezett volna a monarchikus püspökség – ld. *The Oxford Dictionary of the Christian Church* (A keresztyén egyház oxfordi lexikona, szerk. E.A. Livingstone és F.L. Cross, OUP, 1999), „Clement of Rome”, idézi PCG, Bev., 11. j.

ii. Didakhé (150 körül, 1. századi források alapján[*])

Ezt a művet, melynek alcíme „A tizenkét apostol tanítása”, nem a tizenkét apostol írta, de korai és tekintélyes anyagot tartalmaz. A 15.1–2-ben azt olvassuk: „1. Kézfeltétellel[**] **válasszatok magatoknak az Úrhoz méltó püspököket és diakónusokat,** szelíd és nem pénzéhes, igazmondó és kipróbált férfiakat; ők látják el ugyanis nektek a próféták és tanítók szolgálatát. 2. Meg ne vessétek őket, ők ugyanis a prófétákkal és tanítókkal együtt tiszteletben állnak közöttetek. {**A »kézfeltétel« (*kheirotonia*) itt jelentheti a kéz felemelését a szavazáskor, megkülönböztetésül a kézfeltételtől az ordinációnál (*kheirotészia*).}” (ÓKÍ 1:103) A két görög szó közül csak az előbbi szerepel az Újszövetségben (ApCsel 14,23; 2Kor 8,19; ld. 2.B.4.3.).

* Akár Kr. u. 70–80 táján is keletkezhetett (CVDD, 7. f., 5. jn.), bár egyesek jóval későbbre teszik (pl. a 2. sz. végére, PCG, 1. f., 91. j[n].).

iii. Hermasz: A Pásztor (145 körül, részben 1. századi források alapján)

E Rómában készült írás (WRC, 190. o., 16. j.) szerzője ismeretlen, nem azonos a Róm 16,14-beli Hermásszal. Az első négy látomás feltehetően az apostolok korából való vagy talán még régebbi (ÓKÍ 1:265). A 2. látomásban (4.2–3) olvassuk: „Eljött

hozzám az agg asszony és megkérdezte, hogy **a kis könyvet odaadtam-e már a presbitereknek.** Azt feleltem, hogy még nem. Helyesen tetted – válaszolta –, mert van még néhány ige, amit hozzá akarok tenni. Ha majd befejeztem minden egyes beszédet, te fogod megismertetni minden választottal. 3. Két könyvecskét fogsz majd írni, az egyiket elküldöd Klémésznek, a másikat pedig Grapténak. Klémész más városokba fogja eljuttatni, neki az a megbízatása; Grapté az özvegyeket és árvákat fogja inteni; te pedig ebben a városban olvasod majd fel **az egyház élén álló presbiterek jelenlétében.”** (ÓKÍ 1:279) A 3. látomásban találjuk a következőket: „V.1. Hallj hát azokról a kövekről, amelyek bejutottak az épületbe. Azok a kövek, amelyek négyszögletűek, fehérek, és az összeilleszkedésük olyan pontos, **ezek az apostolok, püspökök, tanítók és diakónusok.** Ők az Isten szentsége szerint jártak, felügyelték, tanították és szolgálták az Isten választottait, tisztán és szentül.” (5.1, ÓKÍ 1:284) A 9. példázatban pedig az alábbiakat látjuk: „XXVII.1. A tizedik hegyről (ahol a juhokat beárnyékolták a fák), a hívők ilyenek: 2. **Püspökök és a vendégszeretet gyakorlói,** akik képmutatás nélkül, szívesen a házukba fogadták az Isten szolgáit. **A püspökök** mindenkor, szünet nélkül szolgálataikkal oltalmazták az özvegyeket meg a szűkölködőket, és mindig tisztaságban jártak.” (27.1–2, ÓKÍ 1:384)

iv. Papiasz-töredékek (125 körül)

Irenaeus/Iréneusz, Lyon 2. századi püspöke János apostol tanítványának és Polükarposz kortársának mondja Papiaszt, akinek műveiből csak töredékek maradtak ránk. „1. Akkor pedig a megújított és megszabadított világ mindenféle eledelből bőségben fog teremni az ég harmata és a föld termékenysége folytán, **ahogyan erről azok a presbiterek is említést tesznek, akik még látták Jánost,** az Úr tanítványát, és tőle hallották azt, amit azokról az időkről tanított és mondott az Úr... Nincs semmiféle kétségem előtted azokkal kapcsolatosan, **amit a presbiterektől helyesen ismertem meg,** az emlékezetemben jól megőriztem, magyarázatokkal láttam el, és megerősítettem igazságukat... 4. **Ha valaki azzal jött oda hozzám, hogy ő még beszélt a presbiterekkel, tőlük a presbiterek mondásai után érdeklődtem:** – Mit mondott András, és mit Péter, vagy Fülöp, Tamás, Jakab, mit János vagy Máté, vagy más valaki az Úr tanítványai közül?” (1.1; 2.3–4, ÓKÍ 1:224–5)

v. Polükarposz/Polikárp levele a filippiekhez (100/120/140)

A. Strauch írja (ASBGY2, 11. f., 10. jn.): „Polükarposz ötven évvel a filippi gyülekezet létrehozása után [kb. Kr. u. 100-ban] ír a filippi gyülekezetnek (nem gyülekezeteknek), és azt tanácsolja a hívőknek, hogy »engedelmeskedjenek a presbitereknek és diakónusoknak«. Polükarposz levele elismeri a több presbiter és diakónus létét, és nem tesz említést a gyülekezetet irányító egyetlen felvigyázó vagy presbiter jelenlétéről. Figyelemre méltó, hogy míg Ignatiosz „a szmirnaiak egyháza püspökének” nevezi Polükarposzt (ld. alább), addig ő **presbiterként hivatkozik önmagára, és többes presbiteri egyházvezetést** feltételez: **„Polükarposz és presbitertársai** Isten Filippiben levő egyházának... Tartózkodni kell tehát mindezektől, **engedelmeskedve a presbitériumnak és diakónusoknak,** mint Istennek és Krisztusnak. A szüzek szeplőtelen és szent lelkiismerettel éljenek. VI.1. **A presbiterek** pedig legyenek készségesek, könyörületesek mindenki iránt, fordítsák vissza az eltévelyedetteket, látogassák meg a betegeket, ne hanyagolják el az özvegyeket vagy árvákat, szegényeket.” (Levélfelirat és 5.3–6.1 [vö. 11.1], ÓKÍ 1:215, 218.)

vi. Ignatiosz levelei (107/116)

1. Ignatiosz (Ignác) antiókhiai püspök az élete végén (miközben elítéltként Rómába hurcolták, hogy ott vértanúként meghaljon) hét levelet írt (az efezusiakhoz, magnésziaiakhoz, trallésziekhez, rómaiakhoz, filadelfiaiakhoz, szmirnaiakhoz és Polikárphoz), melyek rövidebb változata (amiből alább idézek) feltehetően eredeti (hosszabb változatuk a 4. században keletkezhetett) (ÓKÍ 1:172–3).

2. Az **efezusiakhoz** írt levelének alábbi soraiban (melyekhez hasonlóan fogalmaz a többi levelében is, kivéve a rómaiaknak szólót) megállapítja: „Szolgatársamat, Burroszt illetően, aki Isten szerint **minden tekintetben megáldott diakónusotok,** azért imádkozom, hogy **a ti és a püspök tiszteletében maradjon meg**... Valóban méltó minden módon Jézus Krisztust dicsőíteni, aki megdicsőített benneteket, mert az egy engedelmességben megszilárdultan, **a püspöknek és presbitériumnak alávetve,** minden szempontból megszentelődtetek... Jézus Krisztus ugyanis, életünk, akitől nem lehet elválasztani bennünket, szintén az Atya akarata, ahogyan **a püspökök is, kik a föld határaira rendeltettek,**[*] Jézus Krisztus akaratában vannak. {*»A föld határáig rendeltettek«: eszerint Ignác a püspökséget Krisztus egyetemes rendelkezésének tartotta.} IV.1. Illő ezért, hogy ti is **egyetértsetek a püspök akaratával,** ahogyan teszitek is. Említésre méltó **presbitériumotoknak** éppúgy, mely Istenhez méltó, olyan **összhangban kell lenni a püspökökkel,** mint a lant húrjainak... Nyilvánvaló, hogy **a püspököt úgy kell tekintenünk, mint magát az Urat.”** (2.1–2; 3.2–4.1; 6.1, ÓKÍ 1:176–7). A **magnésziaiaknak** többek között azt írja: „Intelek titeket, hogy mindent Isten egyetértésében törekedjetek tenni, mert **a püspök Isten helyettese, a presbiterek pedig az apostolok tanácsa helyét foglalják el.** A számomra oly igen kedves **diakónusokra Jézus Krisztus szolgálata van bízva”** (6.1, ÓKÍ 1:186). A **trallészieknek** leszögezi: „III. 1. **A diakónusokat hasonlóképpen mindenki úgy tisztelje, mint Jézus Krisztust,** ahogyan **a püspököt is,** mert az Atya képmása, **a presbitereket pedig Isten tanácsaként és az apostolok testületeként. Nélkülük nem lehet egyházról beszélni**... **[A]ki a presbiter, diakónus és a püspök tudta nélkül tesz bármit is, az nem tiszta lelkiismeretében.”** (3.1; 7.2, ÓKÍ 1:191–2) A **filadelfiaiaknak** elmondja: „Ezt az egyházat köszöntöm Jézus Krisztus vérében, mely az örök és maradandó öröm, legfőképpen, ha **a püspökkel és a körülötte levő presbiterekkel és diakónusokkal egységet alkotnak**... A Lélek nyilatkoztatta ki, amikor így szólt: **a püspök nélkül semmit se tegyetek,** testeteket Isten templomaként őrizzétek, szeressétek az egységet, kerüljétek a szakadást, legyetek Jézus Krisztus utánzói, ahogyan ő az Atyáé.” (levélfelirat és 7.2, ÓKÍ 1:199, 202) A **szmirnaiaknak**

írja: „Meneküljetek a szakadásoktól, mint minden rossz eredetétől. VIII.1. **Kövessétek mindannyian a püspököt,** ahogyan Jézus Krisztus az Atyát, **a presbitériumot** pedig úgy, mint az apostolokat; **a diakónusokat** úgy tiszteljétek, mint Isten rendelkezését. **A püspök nélkül semmi olyat ne tegyetek, ami az egyházzal kapcsolatos. Azt tartsátok érvényes eucharisztiának** {úrvacsorának}, **melyet a püspök, vagy megbízottja végez.** 2. Ahol a püspök megjelenik, ott legyen a sokaság, ahogyan, ahol Jézus Krisztus van, ott van a katolikus [egyetemes] egyház. **A püspök nélkül nem lehet sem keresztelni, sem szeretetlakomát tartani;** amit azonban jóváhagy, az Istennek is tetsző, hogy biztos és szilárd legyen mindaz, amit tesztek." (7.2–8.2, ÓKÍ 1:207) Végül **Polikárpnak** írja: „Ignatiosz Polükarposznak, a szmirnaiak egyháza püspökének, akire még inkább felügyel az Atyaisten és az Úr Jézus Krisztus... Úgy illik, hogy **a vőlegények és menyasszonyok a püspök helybenhagyásával keljenek egybe,** hogy a házasság az Úr szándékának megfeleljen, és ne az ösztönös kívánkozás szerint történjék." (Levélfelirat és 5.1, ÓKÍ 1:209, 211–2.)

3. A fentiek fényében vajon **minek köszönhetők Ignatiosz néhol erős túlzásként ható szavai,** melyekkel különösen a püspöki tisztséget magasztalja föl, feltételezve, hogy pl. Efezusban egyetlen püspök állt a helyi gyülekezet élén, alatta pedig presbiterek és végül a háromszintű hierarchia alján levő diakónusok szolgáltak? Joseph Barber **Lightfoot** (1828–89) anglikán püspök szerint **Ázsia tartományban** (amely otthont adott Ignatiosz címzettjeinek, melyek közül háromnak János Jelenései is levelet címeznek, ld. Jel 2–3) **már a 2. század eleje táján egyetlen püspök** állt a gyülekezetek élén,* s ez a rendszer az 1. század végén ugyanott tevékenykedő János apostol jóváhagyásával működött.** Erre azonban nincs bizonyíték, s maga Lightfoot is elismeri, hogy az apostoli kor végéig nem különült el a presbiteri és püspöki tisztség (tehát nem alakult ki a szolgálók hármas felosztása), ld. PCG, Bev., 19. j.

* Lightfoot szerint pedig a 2. sz. közepe táján mindenütt kialakult a szolgálók e három rendje (*The Christian Ministry* [A keresztyén szolgálat, London: Macmillan and Co., 1901], idézi PCG, Bev., 14. j.).

** Ld. J.B. Lightfoot: *St. Paul's Epistle to the Philippians* (Pál levele a filippiekhez, Hendrickson, 1987), 96–7. o., említi WRC, 190. o., 17. j. Érdekes módon Lightfoot támasztotta alá (ugyanezen kommentárjában) **az egyik legerősebb érveléssel a presbiteri és püspöki tisztség azonosságát** (érveit idézi WRC, 82. o., 25. jn.), és uo. (99. o.) kijelenti: „a döntő szakaszokat tartalmazó levelekhez az 5. század vége előtt írt és máig fennmaradt görög vagy latin nyelvű kommentárok mindegyike megerősíti ezt az azonosságot." (Többek közt olyan szerzőket említ, mint Jeromos és Aranyszájú János, idézi PCG, 1. f. 34. j.)

4. Ezzel szemben feltűnő, hogy **Ignatiosz a római gyülekezetnek írt levelében** (az összes többi levelével szöges ellentétben) **nem tulajdonít egyetlen püspök irányította rendszert** az ottani gyülekezetnek – pedig épp Rómában tevékenykedett Kelemen püspökként, sőt „pápaként" (legalábbis a római katolikusok szerint)* –, viszont önmagát „Szíria püspökének" nevezi (2.2). És persze még feltűnőbb, hogy **az apostoli atyák többi írása ellentmondani látszik Ignatiosz feltevésének,** a többes presbiteri rendszert támasztva alá. Maga **Lightfoot is elismeri** (szintén a Filippi-kommentárjában, 193–202. o., említi/idézi WRC, 193., 195. o., 21., 27. j.), hogy az Újszövetségből hiányoznak a püspöki egyházkormányzás jellegzetes vonásai, és **a legkorábbi gyülekezetek függetlenek voltak** – bár egymással kapcsolatban erős szolidaritás- és felelősségtudat jellemezte őket (ld. Kelemen korinthusiaknak írt levelét). Ráadásul még **Ignatiosz leveleiben sem látunk olyasmit** (az apostoli atyák többi írásáról nem is beszélve), **hogy egy püspök a saját helyi gyülekezetén túl bármilyen hatalommal bírt volna** – bár ő maga kétségkívül a régi és nagy antiókhiai gyülekezet egyetlen püspöke volt. Minderre F.F. Bruce szerint az adhat magyarázatot, hogy az adott körülmények között szinte elkerülhetetlenül kiemelkedett egy-egy tehetséges helyi vezető mint **„első az egyenlők közt"** (pl. a jeruzsálemi gyülekezetben Jakab), s ő **idővel elméletben és gyakorlatban is első számú, kiemelt vezetővé vált.** Ám könnyen lehet, hogy Ignatiosz tévesen tulajdonította a saját püspöki rendszerét az ázsiai gyülekezeteknek, melyekben még legfeljebb az „első az egyenlők közt" elv érvényesült. Az is lehetséges, hogy mivel Ignatiosz oly rendkívüli buzgósággal szorgalmazza „rögeszméjét", az egyeduralkodó püspök gondolatát, bevezetve a háromszintű hierarchiát (különösen a tévtanok és szakadások ellenszereként**), ez a legnyilvánvalóbb jele annak, hogy ez távolról sem volt egyetemesen elfogadott rendszer (F.F. Bruce, *The Spreading Flame* [A terjedő láng], Grand Rapids: Eerdmans, 1961, 203–6. o., idézi WRC, 193–4. o., 22–23. j.).

* Ld. ÓKÍ 1:194–9; vö. a Római Kelemen leveléről és Hermasz *Pásztoráról* mondottakkal, ld. WRC, 193. o.

** Gregg R. Allison: *Historical Theology* (GAHT, Történeti teológia) (Zondervan, 2011), 27. f., 17. jn. Ugyanott (23. jn.) ezt megerősítve idézik a 4. század végéről Jeromost (ld. alább): „Ami pedig azt illeti, hogy később kiválasztottak egyet, aki a többiek elöljárója lett, mindez a szakadások ellen szerzett vigasz volt, hogy senki se rontsa szét Krisztus egyházát azzal, hogy egymaga magához vonja az egészet." (Szent Jeromos: *Levelek* [Szenzár, 2005, 2 kötet], 2:424, 146. levél.) Ám Isten egyetlen struktúrát rendelt védelmül a tévtanítók, eretnekek és szakadárok ellen: a többes presbiteri (és diakónusi) rendszert – melyet nem célszerű emberi okoskodással felülbírálni (PCG, 5. f., 10. j. után). A másfajta gyülekezetvezetési struktúrák a tévtanok és szakadások melegágyának bizonyultak.

2. 2–4. század

1. **A püspöki rendszerű egyházkormányzás viszonylag hamar uralkodóvá vált** a kereszténységben – egyesek szerint már 175-re (RCRT 3:263, 6.18.4.), illetve a 2. század közepére (WRC, 73. o., 10. j. előtt) vagy végére,* mások szerint a 3–4. században, különösen Cyprianus/Ciprián (190/200–258) karthágói püspök munkássága nyomán (így véli R.L. Reymond, PCG, 1. f., 46. jn.), aki Novatianus követőitől eltérően visszafogadta az egyházba azokat, akik korábban elhagyták/megtagadták hitüket, de aztán bűnbánóan megtértek. A szigorúbb álláspontot képviselő Novatianus

és követői ellen nemigen volt teológiai érve, ezért azt tanította, hogy az igaz egyház tagjainak egyetértésben kell lenniük az egyház püspökeivel, akiknek a szerepe így mindjobban kiemelkedett. (Cyprianus vitába keveredett I. István római püspökkel/„pápával" is, aki nem tartotta szükségesnek a megtérő hithagyók újrakeresztelését. Vitájuk részét képezte a bimbózó pápaság kialakulásának, ami a 13. században érte el „csúcsát", amikor a pápa a királyi hatalom fölé emelte magát, s annak ügyeibe próbálva avatkozni végül közel 70 évre annak foglya lett, ld. GAHT, 27. f., 52. j. körül.)** (A keleti és nyugati egyház későbbi szakadásáról ld. még GAHT, 26. f., 47. jn., valamint James North: *Az egyház története pünkösdtől napjainkig* [ITM, 2001] [*A History of the Church: From Pentecost to Present,* College Press, 1983], 11. fejezet.)

* WRC, 45. o., 26. j. előtt; Toon Ignatiosz levelei mellett az Apostoli Hagyományra (Tradition Apostolica) hivatkozik, ám annak szerzősége és kora vitatott (WRC, 23. o., 4. j. után és ÓKÍ 2:51–54). J.L. Garrett szerint a 3. századra a püspököt a presbiterek jelölték, a szomszédos püspökök hagyták jóvá a jelölését, és a gyülekezet választotta meg. Mivel a vidéki gyülekezetek a nagyobb városi gyülekezetektől függtek, a monarchikus püspök a hatalmát kiterjesztve kerületi/megyei püspökké vált (PCG, 3. f., 187–8. jn.). A 4. századra – részben a püspökökből álló niceai zsinat (325) nyomán – a fegyelmezés a gyülekezet helyett a püspök hatáskörébe került, s néhány kiemelkedő város püspöke tartományi hatalomra tett szert, 5 városban fölvéve a pátriárka (atyai uralkodó) nevet (Róma, Konstantinápoly, Alexndria, Antiókhia, Jeruzsálem; uo., 189–91. jn.). A 6. századra kialakult a parókiák rendszere, melyben a városi és vidéki gyülekezetek saját pappal és helyi finanszírozással bírtak, de továbbra is a püspök felügyelete alá tartoztak (uo., 193. jn.).

** Cyprianus *Az egyház egységéről* 1.4-ben Péter elsősége mellett érvel, bár ezt a részt egyesek későbbi betoldásnak tartják (WRC, 85. o., 35. j.). PCG (Bev., 26. j.) szerint Cyprianus Róma püspökének nem tulajdonított elsőséget, de (érdekes módon) Rómának igen. Még érdekesebb, hogy mintha néhol ő is felcserélhetőnek tartaná a püspöki és a presbiteri tisztséget, ld. két levelét: 40.1. és 5.4. (ANF 5:319, 283, említi GASS, 7. f., 18. j.)

2. A püspöki egyházkormányzás kialakulásának **egyik oka a keresztényüldözés** lehetett, amely megritkította a nemcsak írni-olvasni tudó, hanem a helyes ismeretben is jártas (kiemelkedő) keresztény vezetőket (mivel őket különösen üldözték), és így növelte a megmaradó kevés hozzáértő vezető tekintélyét. Egyesek a Jel 2,10 beteljesülésének tartják az üldöztetés tíz időszakát, melyekre a következő római császárok idején (a megadott időszakban) került sor: Néró (64), Domitianus (90–96), Traianus (98–117), Hadrianus (117–38), Marcus Aurelius (161–80), Septimius Severus (202–11), Maximinus Thrax (235–36), Decius (249–51), I. Valerianus (257–60), valamint Diocletianus és Galerius (303–11). Nagy Konstantin 313-as rendelete elfogadott vallássá tette a kereszténységet, amely 380-ban a birodalom államvallásává lett. Ld. WRC, 85. o., 31. j.; christianhistoryinstitute.org/magazine/article/persecution-in-early-church-gallery; en.wikipedia.org/wiki/Persecution_of_Christians_in_the_Roman_Empire.

3. **Nyugaton** idővel „Róma püspökéből az egész egyház fölött uralkodó **pápa** [lett]. Maga a gondolat **a római császári államigazgatásból származik,** és azt **törvényi kényszerrel rendelték el** a Római Birodalom területén lévő gyülekezetek számára" (RCRT 3:243, 6.16.IV. vége).* Keleten pedig a (névlegesen) püspöki egyházkormányzás igen korán **szorosan összefonódott a császár uralmával** (cezaropapizmus, RCRT 3:245, 6.17. eleje). A püspöki rendszer megjelenésének további oka lehetett **a tiszta tanítás megőrzésére való törekvés,** néhány **földrajzi és politikai tényező** (Róma [a birodalom első fővárosa] és Konstantinápoly [a 2. főváros] versengése), valamint a **hatékonyabb működés** biztosítása a társadalomban megszokott egyszemélyi vezetés és képviselet révén, illetve bizonyos presbiteri feladatok (kapcsolattartás, vendégfogadás, úrvacsora levezetése) egy adott presbitert kiemelő hatása (WRC, 45. o., 27. j. után és RCRT 3:242, 272–3, 6.16.IV. közepe, 6.18. vége).

* J.L. Garrett szerint I. (Nagy Szent) Gergely tett komoly lépést a pápaság felé a 6. sz. végén, szembeszállva az „egyetemes püspök" címre igényt formáló konstantinápolyi pátriárkával (PCG, 3. f., 195. jn.).

4. Azonban még a 4. század végén író **Jeromos** (kb. 342–420) is a presbiteri és püspöki tisztség azonossága mellett érvelt (ld. fent is; GAHT 27. f., 16. j.), bár szavai már a papi hierarchia kialakulását is tükrözik. A Fil 1,1 és az ApCsel 20,28 idézése után így folytatja: „De hogy senki se kezdje vitatkozva bizonygatni, miszerint egy egyházközségben több püspök volt, hallgass meg egy másik bizonyítékot is, melyből napnál fényesebben kiderül, hogy püspök és presbiter ugyanaz" (Szent Jeromos: *Levelek* [Szenzár, 2005, 2 kötet], 2:424, 146. levél). A Tit 1,5-öt magyarázva pedig így ír: „[A] gyülekezeteket a presbiterek egyesült testülete kormányozta... Ha valaki azt hinné, hogy csupán a mi véleményünk – melyet a Szentírás nem támaszt alá –, hogy a püspök és a presbiter ugyanaz..., vizsgálja meg ismét az apostolok filippiekhez intézett szavait... Filippi csak egyetlen város Makedóniában, és egyetlen városban semmiképp nem lehetett számos püspök. Egyszerűen az a helyzet, hogy akkoriban ugyanazokat a személyeket püspököknek és presbitereknek is nevezték. "* Ezért írta J. B. Lightfoot, a Biblia és a patrisztika egyik legkiemelkedőbb 19. századi tudósa: „Ám annak ellenére, hogy [Jeromos] más íróknál teljesebben fogalmaz, aligha beszél náluk nyíltabban. Elődei közül az Ambrosiasteri Hilarius is felismerte ugyanezt az igazságot. Kortársai és utódai közül Aranyszájú János, Pelagius, Mopszuesztiai Theodórosz, Theodoretus egyaránt elismeri. Így a kérdéses szakaszokat tartalmazó levelekről az ötödik század vége előtt írt görög és latin nyelvű fennmaradt kommentárok mindegyikében megerősítik ezt az azonosságot. A későbbi korokban a püspökök és pápák kérdés nélkül elfogadják Szent Jeromos ítéletét. Kritikájának jogossága vagy nevének szentesítő ereje még a középkor végén és a reformáció korában is a teológusok általános jóváhagyásával találkozik."** Ld. még PCG, Bev., 30–31. j(n).

* Idézi *The Faith of the Early Fathers* (A korai egyházatyák hite), szerk. és ford. W. A. Jurgens, 3 kötet (Collegeville, MN: Liturgical Press, 1979) 2:194.

** J. B. Lightfoot, *Saint Paul's Epistle to the Philippians* (Szent Pál levele a filippiekhez) (London: Macmillan, 1894), 99.

5. **Ágoston/Augustinus** (354–430)**,** az észak-afrikai Hippo püspöke e téren is maradandó hatást gyakorolt, megerősítve a püspöki hatalmat (PCG, Bev., 32–6. jn.). „Nem sok protestáns mondaná azt, hogy Isten szándéka szerint következtek be a korai egyházban a következő események: a presbiterek áldozatot bemutató papoknak tekintése, a Péter utódának mondott pápa állítólagos elsősége, a halottakért való imádkozás, az úvacsora kiszolgáltatása halottaknak, Mária örökös szüzességének nézete, Mária lelkének állítólagos mennybemenetele, valamint Mária tisztelete. Mégis mindezen fejlemények bekövetkezését Isten az egyház első öt évszázadában engedte meg." (WRC, 45. o., 28. j.) A II. vatikáni zsinat előtti katolikus egyházban a laikusok papsághoz való viszonyát így jellemezték: „fizess, imádkozz [a papért] és engedelmeskedj" (PCG, 3. f., 310. jn.). A korai (egyetemes) **zsinatok** meglehetősen furcsa határozatait illetően ld. HRET, B. pont.

3. Időközi összegzés és figyelmeztetés

1. Megállapíthatjuk tehát, hogy **a keresztény egyház legkorábbi történetének írásos emlékei megerősítik az Újszövetségben látott képet,** mely szerint Krisztus és apostolai a több presbiter által vezetett független helyi gyülekezetek mintáját hagyták ránk. Annak ellenére igaz ez, hogy a viszonylag kevés megmaradt adat alapján úgy tűnik, elég hamar áttért az egyház a püspöki kormányzásra, és utána nehezen tért vissza a bibliai mintához (a paradigmaváltásokhoz gyakran kell hosszú idő).

2. Mielőtt szemügyre vennénk az egyház további történetéből levonható tanulságokat, fontos megjegyeznünk, hogy a fent említett **római Kelemen,** akit később szentté avattak (ahogy sok egyházatyát is) és Péter apostolhoz hasonlóan utólag római pápává neveztek ki (ld. Magyar Katolikus Lexikon, archiv.katolikus.hu/szentek/1123.html), s akinek a korinthusiakhoz írt levelét [amely az egyetlen fennmaradt hiteles írása] eleinte a bibliai kánonhoz sorolták (ÓKÍ 1:105), ugyanezen levelében így ír (25.1–26.1): „XXV. Figyeljünk fel arra a csodálatos jeladásra, amely a keleti vidékeken, Arábia táján történik. 2. Van ott egy bizonyos madár, amelyet Phoenixnek neveznek. Egyetlen példány, és az ötszáz esztendeig él. Amikor a halál fölbomlásához közel érzi magát, tömjénből, mirhából, meg más illatszerekből fészket rak, ebben érkezik el idejének betelése, és akkor meghal. 3. Rothadó húsából egy féreg születik, ez a döglött állat húsával táplálkozva lesz tollassá. Mikor már megerősödött, felemeli fészkét, amelyben szülőjének csak a csontjai maradtak; mindezt Arábia vidékéről leviszi Egyiptomba, mégpedig abba a városba, melyet Héliopolisznak neveznek. 4. Egy napon mindenki szeme láttára az oltárra rakja le őket, majd visszatér oda, ahonnét jött. 5. Akkor a papok megvizsgálják feljegyzéseiket, és megállapítják, hogy ötszáz esztendő elteltével tért oda vissza. XXVI. Vajon nagy és csodálatos dolgoknak kell-e tartanunk azt, ha a mindenség megalkotója feltámadást készít mindazok számára, akik neki méltó módon, hitük jócselekedeteiben szolgáltak, amikor ezen madáron keresztül is megmutatja nekünk ígéreteinek nagyszerűségét?" Kelemen tehát itt **az 500 évig élő és halottaiból „feltámadó" főnixmadár általa igaznak tartott mítoszával illusztrálja a feltámadást.** Ebből azt a tanulságot szűrhetjük le, hogy **az egyházatyák írásait sem szabad túl komolyan vennünk, pláne a Bibliához képest** (Kelemen a három legtekintélyesebb apostoli atya közül a legkorábbi volt [Ignatiosz és Polikárp mellett, en.wikipedia.org/wiki/Pope_Clement_I]).

4. A reformáció kora

1. A püspöki (és nyugaton a pápai) egyházkormányzás erősen tartotta magát nagyjából a reformációig, amikor viszont több oldalról is támadták. **John Wycliffe** már a 14. században a későbbi reformációt idézve támadta a pápaságot annak számos tévedésével és visszaélésével együtt. **Ulrich Zwingli** (1484–1531) szinonimaként használta a püspök, (lelki)pásztor és tanító szavakat (PCG, Bev., 52. j.).

2. **Luther Márton** (1483–1546, az evangélikusok atyja) a római katolikus pápaságtól való eltávolodás jegyében **az igaz egyház hét ismertetőjelét** írta le, melyek közül az ötödik az volt, hogy püspökök, pásztorok vagy igehirdetők biztosítják az első négy ismertetőjelet: Isten Igéjének hirdetését, a keresztség és az úrvacsora kiszolgáltatását, valamint a gyülekezeti vagy egyházfegyelem gyakorlását (a 6. az imádság/imádat, a 7. a kereszt/szenvedés).* Luther szerint ezeket a szolgálókat a gyülekezet választja meg (GAHT, 27. f., 77. jn.). A lutheránusok 1530-as ágostai hitvallásának vége leszögezi (28. cikk, „Az egyházi hatalomról"): „[1]Régebben nagy viták folytak a püspökök hatalmáról; ezek során egyesek helytelenül összezavarták az egyházi hatalmat és a kard hatalmát... [8]Ezt a hatalmat – az elhívásnak megfelelően – csak az evangélium tanítása vagy prédikálása és a szentségek kiszolgáltatása útján lehet gyakorolni, akár sok ember, akár egyesek felé" (medit.lutheran.hu/files/Agostai_hitvallas_2008.pdf). „Ezen általános megjegyzéseken túl **Luther nem dolgozta ki az egyházkormányzás tanát.** A reformáció idején lutheránussá vált területeken az egyházakat püspökök vezették. Továbbra is megmaradt az állam és az egyház közti szoros kapcsolat, mely a római katolikus egyház uralma idején jellemezte e területeket (gyakorlatilag megmaradtak az államegyházak). Így például a skandináv országok elűzték tisztükből a katolikus püspököket, és lutheránus püspököket ültettek a helyükbe." (GAHT, 27. f., 78. jn.; vö. PCG, 3. f., 199. jn.)

* Ld. „A zsinatokról és az egyházról", in *Luther Válogatott Művei* [Luther, 2017], 2:607–74, idézi GAHT, 27. f., 76. jn, vö. GASS, 3. f., 6. jn.; ld. Fabinyi Tibor: „Luther az egyházról – Ecclesia crucis, ecclesia abscondita", *Theologiai Szemle,* 2000, 225–9. o.; https://fabinytibor.eu/wp-content/uploads/Luther-az-egyházról-ecclesia-crucis-ecclesia-abscondita-2000.pdf. Az ágostai hitvallás 7. cikke így fogalmaz: „Az egyház pedig a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják, és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki." Kálvin hasonlóan fogalmazta meg az igaz egyház ismérveit, bár az egyházfegyelmet beleértette az úrvacsora megfelelő

kiszolgáltatásába (épp ennek alkalmazása miatt kellett távoznia Genfből, ld. HRET, D.): „ahol tisztán hirdetik és hallgatják Isten igéjét, ahol a sákramentumokat Krisztus rendelése szerint szolgáltatják ki, ott minden kétséget kizáróan lennie kell Isten valamiféle egyházának” (*Institutio* [KJI], 4.1.9., 2:159). Grudem elfogadja ezt (WGST, 44.B.), de emellett felsorolja a tiszta egyház/gyülekezet 12 ismertetőjelét (WGST, 45.C., ld. alább, 4. függelék).

3. **Kálvin János** (1509–64, a reformátusok atyja) az egyházkormányzást is alaposan megreformálta. Főművében az **Ef 4,11-beli** utolsó két tisztséget (pásztorok és tanítók) tartja csak a mindenkori egyházban rendesen meglévőnek, bár roppant érdekes módon az első hármat is elképzelhetőnek véli: „4. Akik Krisztus rendelése szerint az egyház élén állnak, azokat Pál először *apostoloknak,* másodszor *prófétáknak,* harmadszor *evangélistáknak,* negyedszer *pásztoroknak,* végül pedig *tanítóknak* nevezi. Közülük csak az utóbbi kettő tölt be rend szerinti tisztet az egyházban, míg a másik hármat az Úr csak országának kezdetén támasztotta, ám utána is előhívja őket, valahányszor a szükség megkívánja... Őket követik a *pásztorok* és a *tanítók,* akiket soha nem nélkülözhet az egyház, s akik között, úgy vélem, az a különbség, hogy a tanítók sem az egyházfegyelmezésben, sem a sákramentumok kiszolgálásában, sem a feddésekben vagy a buzdításokban nem vesznek részt, hanem csak a Szentírást magyarázzák...” [*] (KJI, 4.3.4, 2:186–7). Majd hozzáteszi: „8. Az egyház vezetésével megbízott **püspökök, presbiterek, pásztorok és szolgák neveit felváltva használtam, és ezt a Szentírás gyakorlata szerint tettem,** amely nem tesz különbséget közöttük. Mert akik az ige hirdetésével foglalkoznak, azokat mind püspököknek nevezi” (uo., 4.3.8., 2:189; Kálvin ugyanott a következő igékre hivatkozik: Tit 1,5-7; Fil 1,1; ApCsel 20,17.28 stb., később [4.4.1–2.] pedig Jeromosra is, aki szintén azonosnak tekintette a presbitereket és püspököket). Ugyanott a Róm 12,7 és az 1Kor 12,28 alapján megemlít még két tisztséget, melyek szerinte a többitől eltérően nem csupán ideiglenesek voltak: a kormányzást és a szegények gondozását, s az előbbit „a nép közül kiválasztott vének”, az utóbbit pedig a diakónusok feladatának látja (uo., 4.3.8.) Kálvin presbiteriánus egyházkormányzásnak nevezett rendszerében (ld. alább is) a pásztorok/püspökök és a vének/presbiterek együtt gyakorolják az egyházfegyelmet: „Úgy vélem, hogy a kormányzók a nép közül kiválasztott vének voltak, akik a püspökökkel karöltve gondoskodtak az erkölcsi rendről és a fegyelem megtartásáról. Nem lehet ugyanis másképpen értelmezni Pál mondását: az elöljáró lelkiismeretesen végezze feladatát [Róm 12,8]” (uo., 4.3.8.; a fentieket idézi GAHT, 27. f., 79–89. jn.) Kálvin tehát (akárcsak a diakónusok esetében, ld. a fenti 3.D. pontot) itt is **alapvetően jól látta az egyházvezetés kérdését** (több presbiter vezet), de **kellő bibliai indok nélkül különítette el egymástól túlságosan a presbiterek** (tanítást és kormányzást végző) **két osztályát.**[**] Kálvin a Genfi működése idején a gyülekezetekben a diakónusok mellett pásztorok, vének és doktorok (tanítók) szolgálatát vezette be, bár a pásztori és tanítói tisztséget hajlamos volt egyesíteni (PCG, Bev., 56. jn.). A minden egyes gyülekezet (lelki)pásztorából és egy vagy több vénjéből álló konzisztórium vagy egyháztanács készítette el az egyházi hitvallást és döntött végső fokon a fegyelmi ügyekben (PCG, Bev., 57. jn.; Kálvin tévesen vonatkoztatta a Mt 18,17-et a gyülekezet véneire, illetve a zsidó zsinagógára, ld. PCG, 1. f., 8. j.; 3. f., 19. j[n].). B.B. Warfield szerint a mai protestáns gyülekezetek Kálvinnak köszönhetik az államtól való összes függetlenségüket (idézi R.L. Reymond, PCG, 2. f., 51. j.). Ez elvben talán igaz lehet, de a gyakorlat (kissé) más volt. Kálvin városállam(ok)ban élt – többnyire Genfben, melynek átszervezésében és irányításában jelentős része volt (akárcsak az eretnek Servetus kivégzésében). Bővebben ld. HRET, D. pont.

* Ugyanott kijelenti: „Isten később is támasztott olykor apostolokat, vagy helyettük legalább evangélistákat, mint ahogy ez a mi korunkban is történt.” Allison szerint Kálvin itt Lutherre utalt (GASS, 7. f., 14. j.).

** Ld. a fenti 2.B. és C. pontokat. Kálvin előtt nem különböztették meg a presbiterek e két fajtáját, ld. PCG, 1. f., 63. jn.

4. **Angliában** VIII. Henrik a házasságának „érvényteleníttetése” okán 1531-ben az angol (anglikán) egyház fejévé neveztette ki magát, majd egyháza hivatalosan szakított a római katolikus egyházzal. A későbbi vezetők katolikus és protestáns elemeket elegyítő vallási rendszert alakítottak ki, melyben máig megmaradt a **püspöki kormányzású államegyház, élén a mindenkori királlyal** (vagy királynővel!, bár ez a királyi fennhatóság nem terjed ki az Ige és a szentségek/sákramentumok szolgálatára, ld. az anglikán hitvallás [Harminckilenc Hitcikkely] 37. cikkelyét, anglikanagitprop.wordpress.com/2013/03/15/a-39-hitcikkely-39-articles-of-religion) **és a canterburyi érsekkel** mint legfőbb egyházi méltósággal (GAHT, 27. f., 94–98. jn.). Angliában az állammal szorosan összefonódott anglikán egyház bizonyos intézkedéseit a parlament mindkét házának jóvá kell hagynia (en.wikipedia.org/wiki/Church_of_England).

5. Későbbi fejlemények

1. Az angol parlament megbízásából egy (tisztán kálvinista, de sokféle egyházkormányzást valló) teológus testület 1643 és 1648 között elkészítette a **Westminsteri Hitvallást** és katekizmusokat a Harminckilenc Hitcikkely helyettesítése végett, és az anglikán „imakönyv” (Book of Common Prayer) helyett megpróbált összeállítani egy új istentiszteleti rendtartást, benne egyfajta presbiteriánus egyházkormányzási rendszerrel. A gyakorlatban mindezt nem alkalmazták Angliában (Skóciában viszont igen), de világszerte nagy befolyásra tett szert – bár az amerikai presbiterianizmus később kevésbé „arisztokratikus”/hierarchikus alapokra épült (WRC, 90–93. o., 50–57. jn.).

i. A kongregacionalizmus (független gyülekezetek) gyökerei

A püspöki rendszernek – amely különös módon a magyar református egyházban is máig érvényesül – (és az államegyháznak) már Luther idejében (16. század) voltak jelentős ellenzői, akik közül kiemelkedik az anabaptista (a hívők [újbóli, felnőttkori] keresztségét valló) Michael Sattler, a **schleitheimi hitvallás** (1527) valószínű szerzője, aki Ulrich Zwingli svájci reformátorral és Lutherrel is szembehelyezkedett (ld. Andrew

V. Ste. Marie: *A Szentírásra hivatkozom! – Michael Sattler élete és írásai* [Evangéliumi Kiadó, 2023], a hitvallást is tartalmazza). A schleitheimi hitvallás az akár protestáns, akár katolikus államegyháztól elkülönült, független helyi gyülekezetet hirdet (4. pont), élén alkalmas (lelki)pásztorral (5. pont).

ii. Puritánok és baptisták

A hazájukban **az anglikán államegyház „megtisztítására" törekvő puritánok** (innen a nevük) részint az egyházat az államtól elválasztani igyekvő **szeparatisták** voltak, részint kongregacionalista vagy presbiteriánus egyházreformot sürgető **independensek** („függetlenek"). Robert Browne 1580 körül Hollandiába menekült, és megfogalmazta a kongregacionalista egyházkormányzás alapjait. Hasonlóan cselekedett John Smyth és Thomas Helwys csoportja 1607-ben. Helwys 1611-ben megalapította az első londoni („általános", azaz arminiánus) baptista gyülekezetet. Ez idő tájt születtek „partikuláris" (kálvinista) baptista gyülekezetek is, melyek 1644-ben megalkották londoni hitvallásukat, majd 1689-ben a máig befolyásos második londoni hitvallást. A nem baptista angol independensek 1658-ban megalkották a savoy(a)i/szavojai nyilatkozatot (hitvallást) *Savoy Declaration of Faith and Order* néven, melyben a Westminsteri Hitvallás elfogadása mellett megfogalmazták a kongregacionalizmus elveit. Részben e puritánok 1620-tól kivándorolva Amerikában független gyülekezeteket hoztak létre, 1648-ban kihirdetve a *Cambridge Platformot.* Mindezek az iratok általában alapvetően független, több presbiter vezette gyülekezetekről szóltak, akik között gyakran megkülönböztették a (lelki)pásztori szolgálókat (GAHT, 27. f., 98–108. jn.).

iii. Metodisták

John Wesley (1703–91) anglikán lelkész, a metodisták atyja a haláláig az anglikán egyházban maradt, bár idővel 25 cikkelyre redukálta annak Harminckilenc Hitcikkelyét, nézetei szerint megtisztítva azt a kálvinista elemektől. Követőinek is az államegyházban maradást javasolta, de egyúttal rendszeresen összejövő kisebb-nagyobb csoportokba szervezte őket, melyek élén általában egy-egy ember állt. Követői a halálakor Angliában és Amerikában is létrehozták a metodista egyházat, amelyben az anglikánok püspöki rendszere érvényesült. (Ld. Richard P. Heitzenrater: *Wesley és az úgynevezett metodisták* [KIA, 2017]. A mai magyar metodista egyházban szuperintendensnek hívják az egyház élén álló vezetőt; a gyülekezeteket lelkészek irányítják, ld. metodista.hu/kik-a-metodistak/tanitasunk-alapjai.)

6. Az egyháztörténet summája

A reformátorok (különösen Luther és Kálvin) között is meglévő fontos különbségek alighanem jelentős szerepet játszottak abban, hogy a gyülekezetvezetés/egyházkormányzás végül nem került az igaz egyház/gyülekezet (alapvető) ismertetőjelei közé (bár Luther eredetileg oda sorolta, amint a fenti 4.2. bekezdésben láttuk). A **magyarországi történelmi egyházak** különösen jól mutatják, hogy egyfelől milyen nagy a hagyományok, körülmények és előítéletek ereje: bár a reformátorok **elvben kimondták a hívők egyetemes papságának bibliai elvét** (1Pt 2,5.9; Jel 1,6; 5,10; 20,6; vö. 2Móz 19,6), a gyakorlatban nem alkalmazták azt (maradéktalanul), megtartva a tanult hivatásos lelkészek és a laikusok megkülönböztetését és a püspöki egyházkormányzás igeellenes rendszerét. Másfelől mindhárom történelmi egyházunkban (református, evangélikus, metodista) vannak **női lelkészek,** ami azt mutatja, milyen messzire távolodunk az igazságtól, ha nem a Bibliára mint végső tekintélyre építünk (nem csupán elméletben [hisz e tekintélyt az említett egyházak mindegyike elismeri elvben], hanem a gyakorlatban is). Talán senki nem látta olyan világosan ennek vízválasztó jellegét és következményeit, mint Francis Schaeffer (ld. pl. utolsó könyvét: *A nagy evangéliumi katasztrófa* [Evangéliumi Kiadó, 2020]). És mi még nem is tartunk ott (egyelőre), ahol a nyugati protestáns történelmi egyházak, melyek sorra szakadnak ketté azon vitázva, hogy fölszenteljenek-e a „másságukat" nyíltan vállaló és gyakorló meleg lelkészeket és leszbikus lelkésznőket, sőt püspököket! (Vö. WRC, 277. o.)

B. Presbiteriánus egyházkormányzás és az Ószövetség

1. A fentiek után elegendő röviden, vázlatosan áttekintenünk a másik két fontosabb egyházkormányzási rendszerrel kapcsolatos érveket és ellenérveket, hogy lássuk: egyedül a több presbiter vezette független gyülekezetek mintája áll meg Isten Igéjének mérlegén. Ezt az áttekintést a presbiteriánus egyházkormányzással kezdjük. A presbiteriánusok kálvinista teológiájú, „református" közösségek, melyek sajátos egyházkormányzást gyakorolnak, és a Westminsteri Hitvallást részesítik előnyben (en.wikipedia.org/wiki/Presbyterianism).

2. Az **Ószövetségben** több példát találunk **egyszemélyi vezetésre: bírák, királyok, főpapok.** Már a „királytörvény" (5Móz 17,14kk) is forradalmi lépés volt a törvény előtti egyenlőség és a királyi alázat felé (vö. Jak 2[,8]). A katolikusok főleg a papságra vonatkozó szakaszokból igen messzemenő (és az Igétől roppant elrugaszkodott) következtetéseket vonnak le (ld. főpapok és pápa; mise mint áldozatbemutatás stb.), de mivel Krisztusban eljött maga a teljes és káprázatos valóság, melynek az ószövetségi rendszer csupán árnyéka volt, az alábbi 2. pontban tárgyalt/említett igeszakaszok alapján egyértelmű, hogy **a gyülekezetvezetés elvei (alapvetően) az Újszövetségben keresendők.** Nekünk, újszövetségi hívőknek egyedül Krisztus a Bíránk, Királyunk és Főpapunk. Még Ő is szamárcsikón vonult be Jeruzsálembe, s feltámadása után sem állította fel a királyságot (legalábbis nyíltan, ApCsel 1,6). Aki egyszemélyi gyülekezetvezetőként, e három tisztség bármelyikét magának tulajdonítva kíván/próbál uralkodni, az szintén Krisztus Urunk helyét/szerepét/címét kívánja/próbálja bitorolni égbekiáltóan kevély elvakultsággal. Mindnyájan *„királyi papság"* vagyunk (1Pt 2,9), s a világ és az *„angyalok fölött is ítélkezünk majd"* (1Kor 6,2k). Egyelőre érjük be ennyivel! Mivel a **hívők egyetemes papságának** elvét a protestáns reformátorok csak kimondták, de többnyire nem gyakorolták, és így a későbbi követőik sem, a tanult lelki vezetők

gyakran kiérdemelték Jézus súlyos intését: *„Jaj nektek, törvénytudók, mert magatokhoz vettétek az ismeret kulcsát: ti nem mente[te]k be, és azokat is megakadályoztátok, akik be akarnak menni”* (Lk 11,52).

3. A **presbiteriánus rendszert** L. Roy Taylor, az egyik (konzervatív) amerikai presbiteriánus egyház (PCA) egyetemes gyűlésének/zsinatának „ügyvezető alelnöke” szemüvegén keresztül tekintjük át (WRC, 2. fejezet). A presbiteriánus rendszerek között jelentős eltérések vannak, de közös bennük, hogy nem alkalmaznak püspököt, hanem egyfajta **„képviseleti köztársaságként”** működnek. A helyi gyülekezetek élén álló vének/presbiterek elvben egyenrangúak (egy közülük a lelkipásztor; akit gyakran tanító presbiternek tekintenek, szemben a vezető presbiterekkel), és nemcsak saját gyülekezetüket képviselhetik, hanem (ha megválasztják őket) a gyülekezetek (általában földrajzi alapú) kisebb-nagyobb csoportjait is. **A gyülekezetek tehát nem függetlenek,** hanem megyei, regionális, országos vagy akár világméretű csoportokba szerveződnek, melyeket a megfelelő presbiterekből álló **zsinatok** (vagy más nevű képviseleti testületek) irányítanak. A **lelkészt** a helyi gyülekezet választja, és a döntést a presbiterek hagyják jóvá. A gyülekezetekben **diakónusok** is szolgálnak, de ők a vezetésben nem vesznek részt. (WRC, 70–72. o., 2–5. jn.)

4. R.L. Reymond szerint Kálvin idején még nem jött létre a kifejlett presbiteriánus rendszer; hiányzott a magasabb szintű irányító testület (PCG, 2. f., 51. jn.). Az **irányítás több szintjének** jelenléte esetén fölmerül a köztük levő **hatalmi viszony kérdése.** A skót presbiteriánusok „arisztokratikus” rendszerben működnek: a legfelső szint (az egyetemes gyűlés) rendelkezik a legfőbb hatalommal. A demokratikusabban gondolkodó Louis Berkhof szerint a helyi gyülekezeté a hatalom, melyet az bizonyos mértékben és elvek szerint tovább delegál. Reymond (Samuel Rutherfordra is hivatkozva) egyfajta köztes álláspontot képvisel: minden szint eredendő és a Krisztus szándéka szerinti mértékű hatalommal rendelkezik (PCG, 2. f. 58–62. jn.).

1. A presbiteriánusok érvei

1. „A presbiteriánusok szerint a vének általi képviseleti egyházkormányás elve az **Ószövetségből** eredt, az Újszövetségben is folytatódott, a korai egyházban gyakorlat volt, a 2. század közepétől nem gyakorolták, s Európában, a nyugati egyház 16. századi protestáns reformációja során jelent meg ismét az egyházban” – írja Taylor (WRC, 73. o., 10. j. előtt). Minden keresztény teológiai rendszer elismeri, hogy az **Ó- és az Újszövetség között vannak hasonlóságok/folytonosságok és eltérések/váltások,** ám ezek mértékét eléggé eltérően ítélhetik meg – a reformátusok/presbiteriánusok több hasonlóságot látnak, beleértve a körülmetélés és a keresztség összefüggését is (Kálvin pl. három alapvető hasonlóságot és öt különbséget említ az *Institutio* 2.10–11-ben [WRC, 73. o., 11. j.], ld. alább). A **véneket** mint lelki vezetőket Isten a 4Móz 11-ben rendeli el, ahol elvesz a Mózesre nehezedő teherből és a benne levő lélekből, és Izráel vénei közül hetven embernek ad belőle (uo., 74. o., 13. j.). Ez a megosztott vezetés Józsué idején is megmaradt (Józs 8,10), majd a Kr. e. 6. században erősödött meg a zsinagógai szentírásolvasás és -magyarázat, imádság és istentisztelet kialakuló rendszerében, amikor a babiloniak 586-ban lerombolták a templomot, és fogságba vitték a zsidókat (Jer 29,1; Ez 8,1; 14,1; 20,1.3; WRC, 75. o., 15. jn.).

2. Az **Újszövetségben** pünkösd után rohamos növekedésnek indult a gyülekezet, melynek első tagjai többnyire zsidók vagy az Ószövetség erkölcsi törvényét és az egyistenhitet elfogadó, de körülmetéletlen és a zsidó szertartásokat nem gyakorló „istenfélők” voltak (WRC, 76. o., 16. j.). A korai Jak 2,2 még a görög *szünagógé* (zsinagóga, gyűlés) szóval utal a keresztények összejövetelére. A zsinagógában voltak rabbik, vének, elöljárók és alamizsnások (akik adományokat osztottak a szegényeknek), s a gyülekezetben is hasonló rendszert találunk. A püspök, pásztor, presbiter és szolgáló (angolul „minister”, gyakran a lelkészre értik) szavak az Ige szolgáira utaltak. A vének között nemcsak (lelki)pásztorok voltak, hanem vezetői ajándékokkal rendelkező laikusok is (Róm 12,8; 1Kor 12,28; vö. 1Tim 5,17; WRC, 79. o., 22. j. után). Amint láttuk (a 2.A.3.pontban), az apostolok nagyjából Jakab (Zebedeus fia) halálától kezdve fokozatosan átadhatták a vezetést a jeruzsálemi gyülekezet véneinek (ApCsel 11,30), figyelembe véve e köztiszteletnek örvendő tisztség történelmi eredetét. (Az első vértanú, István diakónus halála és az azt követő üldözés is jelentős hatást gyakorolt a gyülekezetre, ld. ApCsel 7 és WRC, 77. o., 20. j.)

3. „Kétségkívül az imént említett **ApCsel 15-beli szakasz jelenti a presbiteriánus-képviseleti-szövetségi egyházkormányzás legfontosabb újszövetségi példáját”** – írja Taylor, s ez a szakasz szerinte az alábbi elveket illusztrálja: „1. Egyetlen gyülekezet fordult a nagyobb gyülekezethez (egyházhoz), hogy megoldjanak egy teológiai problémát (2., 22. v.), azzal a várakozással, hogy a nagyobb gyülekezetnek megvan az ehhez szükséges bölcsessége és tekintélye/hatalma. 2. A gyülekezeti/egyházi tekintélyen több presbiter is osztozott, nem csupán az apostolok (6., 22-23. v.). 3. A képviselői testület döntése »az egész gyülekezet/egyház« aktusa volt (22. v.). 4. A megoldott teológiai probléma az összes gyülekezetre nézve kötelező hitvallási normát jelentett (23., 30. v.). Nem egy gyűlés javaslata volt” (WRC, 78. o., 22. j. előtt). Hasonlóan érvel R.L. Reymond, többek közt megemlítve, hogy Pál (és Barnabás) elfogadta a jeruzsálemi „zsinat” határozatát, és átadták azt a gyülekezeteknek, melyeket fölkerestek (ApCsel 16,4; PCG, 2. f., 34–5. jn.).

2. Válaszok/ellenérvek

1. **Az Ó- és Újszövetség pontos kapcsolata** valóban a legnehezebb kérdések egyike. Szerintem egyfelől sokkal szorosabb kapcsolat van a kettő közt, mint a legtöbben gondolják (ld. Lk 24,27 és az alábbi igék [környezete]), másfelől viszont egyértelmű, hogy **az Újszövetség a világosabb/teljesebb kinyilatkoztatás,** amelyhez képest az Ószövetség csupán az „árnyék” (és persze a lényeg megértését elősegítő fontos háttér is) (Kol 2,16-17; Zsid [8,5]; vö. 2Kor 3,6-18; Róm 3,21-31; 4; 6,14-15; 7,1-14 stb.; Gal [4,22-31]; ApCsel 15; bővebben ld. HRHH, E.2.). Ezért az újszövetségi gyülekezet vezetését és működését elsősorban az Újszövetség alapján

érthetjük meg. (Az Ó- és az Újszövetség kapcsolatáról bővebben ld. David Gooding: *Hogyan használja az Újszövetség az Ószövetséget?* [DGHÚÓ, Evangéliumi Kiadó, 2010], különösen 1. fejezet.)

2. Az **ApCsel 15**-öt már vizsgáltuk a 4.B. pontban, ahol megállapítottuk, hogy semmiképp sem vonhatók le belőle egyértelműen a presbiteriánusok következtetései – sőt, az adott helyzetet (apostoli tekintélyt) figyelembe véve inkább a lényegében független gyülekezetek elvét látszik alátámasztani. **Taylor fenti négy feltevését Samuel E. Waldron** (a többes presbiteri gyülekezetvezetés védelmezője) **rendre cáfolja** a Biblia alapján: (1) „Nagyobb gyülekezeten" Taylor és a presbiterináus rendszer sok gyülekezetet képviselő presbiterek magasabb fórumát érti. Ám az ApCsel 15-ben nincs szó ilyesmiről; az ApCsel 15,2.4; 16,4-ből kiderül, hogy kizárólag a jeruzsálemi gyülekezet apostolaihoz és véneihez ment fel Pál és Barnabás, és még ők ketten sem tartoztak az említett apostolok és vének közé. (2) Taylor állítása igaz, de nem úgy, ahogy ő érti. Az említett vének valóban osztoztak az apostolokkal a gyülekezeti tekintélyen, de csak a jeruzsálemi gyülekezetet illetően. A kereszténység anyagyülekezetének véneiként egyedi tekintéllyel is bírhattak. Lehetséges továbbá, hogy azért vettek részt a döntésben, mert a körülmetélés szorgalmazói a jeruzsálemi gyülekezet tekintélyére formáltak igényt, s így az ottani vének kifejezték a jeruzsálemi gyülekezetnek az apostolokkal való szolidaritását és azt, hogy felelősséget vállalnak a tőlük kiindult „szolgálókért". (3) Taylor szerint a jeruzsálemi gyülekezet egyes vénei az egyetemes egyházat képviselték, ám az ApCsel 15,22-beli „egész gyülekezet" nem egy képviselői testület (utóbbiról sem az ApCsel 15-ben, sem az Újszövetség egészében nincs szó), hanem nyilvánvalóan a jeruzsálemi helyi gyülekezet, amely az apostolokkal és vénekkel együtt fogadta Pált és meghallgatta beszámolóját (ApCsel 15,4). A 22. v. megkülönbözteti az apostolokat és véneket az egész gyülekezettől, s egyértelműen jelzi, hogy az egész gyülekezet nem a képviselői testületet (a véneket) jelenti, hanem a véneken felüli csoportot (a jeruzsálemi helyi gyülekezet tagjait). Ezt erősíti meg a 22. v. második fele is: kiválasztották Júdást és Szilászt (*„akik vezető emberek voltak a testvérek között"*), hogy Pállal és Barnabással együtt elküldjék őket mint a jeruzsálemi gyülekezet képviselőit. (4) Igaz, hogy „a megoldott teológiai probléma az összes gyülekezetre nézve kötelező hitvallási normát jelentett" – csak az a kérdés, miért. Amint láttuk, elsősorban a jeruzsálemi apostolok tekintélye miatt, másodsorban pedig talán az ottani vének egyedi státusza miatt. Tehát nincs okunk azt hinni, hogy ez a gyűlés képviselői testület volt, s a határozatai emiatt voltak kötelezőek. Az üdvtörténet egyedi eseménye volt ez, és semmiképpen nem teremtett precedenst a mai presbiteriánus egyházkormányzásra.

3. Ami tehát biztos: A Biblia a **többes presbiteri vezetést** tanítja, **tanító és vezető presbiterek (lelkészek) megkülönböztetése nélkül.** Ezen nem változtatnak sem a vezetői lelki ajándékok (Róm 12,8; 1Kor 12,28), sem az 1Tim 5,17 – melyeket részletesen tárgyaltunk, megállapítva, hogy az egyes presbiterek konkrét szerepét, tekintélyét és fizetését befolyásolhatják, de tisztségüket és címüket nem érintik: meghagyják azonosnak (presbiter).

4. A presbiteriánus egyházkormányzás meglehetősen **bürokratikus rendszert eredményez,** amely **sok visszaélést tesz lehetővé** (WRC, 107. o., 67. j. után). A többszintű presbiteriánus rendszerre se példát, se parancsot nem látunk a Bibliában – e rendszer bevezetése lényegében alkalmatlannak vagy legalábbis továbbfejlesztésre szorulónak nyilvánítja az újszövetségi mintát (uo., 108. o.). A presbiteriánusoktól eltérően **az Újszövetség sehol sem tesz különbséget** tanító és vezető presbiterek között, sem pedig **egyházi emberek és laikusok között** (uo., 109. o.). Bár Isten ószövetségi népe **(Izráel) és az újszövetségi gyülekezet** között vannak közös pontok (azonos a Megváltójuk, a rendeltetésük, valamint az üdvösségük alapja és eszköze), a két „nép" mégsem azonos, és **vannak köztük feltűnő különbségek is:** pünkösd óta minden hívőben maradandóan ott lakozik a Szentlélek (Jn 14,17); minden hívő a Szentlélek „temploma" (1Kor 6,19), s közvetlenül járulhat Isten elé Jézus, a nagy Főpap révén (Zsid 10,19-21) – így nincs szükség (fő)papságra, mivel minden hívő pap (1Pt 2,5.9; Jel 1,6; 5,10; 20,6; vö. 2Móz 19,6). A gyülekezet Krisztus teste és menyasszonya (ez az ószövetségi időkben „titok" volt, Ef 1,22-23; 3,3-6; 5,23-32; Róm 7,1-6; 2Kor 11,2; Jel 19,6-8; 21,9). Míg Isten ószövetségi munkájának középpontjában a minden más néptől elkülönült Izráel állt, addig a gyülekezet magában foglalja „a pogányok teljességét" (Róm 11, különösen 25. v. [Károli]). Az újszövetségi gyülekezetben új a diakónusi tisztség is. Az apostoli tekintéllyel felruházott Pál egy gyülekezeti fegyelmi ügyben nem egyszerűen parancsot adott a korinthusi gyülekezetnek (pláne valamiféle presbitériumnak vagy még magasabb szintű testületnek), hanem „lelki gyűlést" tartott a gyülekezet egészével, szintén a gyülekezetnek írva meg „a gyűlés döntését" (1Kor 5,4; WRC, 109–10. o.). Izráel fizikai nép (nemzet), a gyülekezet pedig lelki nép – az Ószövetségben megígért „új szövetség" későbbi beteljesülése (Jer 31,31-34; vö. Mt 16,18 [*„építem fel majd az én eklézsiámat",* Csia; a görögben jövő idő áll!]; 21,43; Jn 1,12-13; Fil 3,2-3). Az Ef 2,20-ban *„az apostolok és próféták alapja"* nem az ószövetségi prófétákra utal (a sorrend miatt sem), hanem az újszövetségiekre (Ef 3,5; 4,11; 1Kor 12,28-29). Mindezek a hangsúlyos különbségek megkövetelik tőlünk, hogy **az Újszövetségnek normatív jelentőséget tulajdonítsunk az egyházkormányzást illetően.** Konkrétabban, a vénekről szóló újszövetségi tanítás megértésében segíthet az Ószövetség ismerete, de az utóbbi nem játszhat döntő szerepet az egyházkormányzásban (WRC, 113–115. o., 68. jn.).

5. A presbiteriánus rendszerben **szigorúan képviseleti kormányzást** alkalmaznak, ami az egyházfegyelem terén látható a legjobban. Taylor szerint „A zsinagógában és a gyülekezetben a vének tanácsa kezelte a lelki fegyelmezés ügyeit, amikor a tagok bűnbe estek." A presbiteriánusoknál a vének (presbiterek) egyedül dönthetnek a gyülekezeti tagság/fegyelem kérdéseit illetően – a tagokat értesíthetik (akár a támogatásukat kérve), de nem kell megszavaztatniuk őket. Ezzel szemben a gyülekezeti fegyelemről szóló két fő újszövetségi szakasz a gyülekezet egészének hatáskörébe utalja e kérdéseket (Mt 18,15-20; 1Kor 5–6; tárgyalásukat ld. a fenti 4.A.1. pontban).

C. Kongregacionalizmus: független gyülekezetek (általában lelkésszel)

1. A kongregacionalizmus egyházkormányzási modelljében a helyi gyülekezetek önállóak/függetlenek, bár különböző mélységű és fajtájú kapcsolatokat ápolhatnak más gyülekezetekkel. Egyesek (pl. J.L. Garrett) szerint e modell lényegéhez tartozik a demokratikus működés: a helyi gyülekezet a végső (földi) tekintély. Vannak, akik csak a tisztán demokratikus gyülekezetvezetést értik kongregacionalizmuson, mely szerint minden kérdésben a gyülekezet egésze dönt; ez erősen vitatott kérdés (PCG, Bev., 77. jn.). A gyülekezet élén általában lelkész áll, aki mellett szolgálhatnak diakónusok (és bizottságok [meg gyülekezeti tanács]) – vagy épp presbiterek (bár Garrett épp őket nem említi, ld. PCG, 3. f., 3–4. jn.). Nagyobb gyülekezetekben, ahol több lelkész van, gyakran a vezető lelkész a fő döntéshozó a legfontosabb kérdésekben, így ő gyakorlatilag a 2. századi püspökökhöz hasonlóan működik (WRC, 71. o., 3. jn.). Ez a modell a gyülekezetet/gyűlést is jelentő kongregáció szóból kapta nevét, és a helyi gyülekezetnél magasabb szintű tekintélyt nem ismer. A kongregacionalista gyülekezetek belső szerkezete és működése elég sokféle lehet (WGST, 47.C.3.), de nem mind egyformán gyakori. Alighanem az a **legelterjedtebb modell,** amelyben **a gyülekezet élén egyetlen „vén”/(lelki)pásztor áll,** akit egyértelműen a gyülekezet lelki vezetőjének tekintenek – és akit általában diakónusok csoportja segít (néhol felügyel). **A másik** (szintén viszonylag gyakori, és a fentiekben már részletesen tárgyalt) **kongregacionalista modellben több presbiter áll az élen.** A kongregacionalizmus főként baptisták és más független gyülekezetek körében népszerű (WRC, 14–15. o., 12. jn. és 135. o., 16. j.).

2. Hasonló, de (hivatalosan) a bibliainál kevesebb formát/szervezettséget tartalmazó rendszert használnak a **testvérgyülekezetek** (ld. ktgymiskolc.hu/hitvallasunk), melyek helyesen vetették el az egyszemélyi vezetést és a túlzó külsőségeket, de mintha a ló túlsó oldalára esve minden külső vezetést és formát elutasítottak volna. Ám Culver szerint „Az olyan közösségek, mint a (plymouth-i) testvérek, akik úgy tekintették magukat, mint akiknél nincsen egyetlen felügyelő vagy pásztor, a gyakorlatban közvetve ugyanezt a [lelkészi] rendszert követték... Ennek kialakulása, a történelem tanulsága szerint, szinte elkerülhetetlen volt.” (RCRT, 3:269, 6.18.5.). Bár az egyház legkorábbi történetében a gyülekezetek a bibliai, kongregacionalista modellt követték, viszonylag hamar eltértek attól.* Napjainkban ez a modell rohamosan terjed (GASS, 8. f., 121. j.).

* Ld. a fenti 5.A.1. pontot. A 2. és 16. sz. között voltak olyan keresztény csoportok és mozgalmak, amelyek mintha a kongregacionalizmus fennmaradására engednének következtetni, de Allison szerint egyesek ezt túlhangsúlyozzák, indokolatlanul leegyszerűsítve a dolgot (GASS, 8. f., 120. j.).

1. Érvek a kongregacionalizmus (és az egyszemélyi vezetés) mellett

1. A **(fő)lelkész vezette független gyülekezet** modelljét **Paige Patterson,** a Délnyugati Baptista Teológiai Szeminárium (SBTS) igazgatója védelmezi, aki kétszer is szolgált a Déli Baptista Szövetség (SBC, az Egyesült Államok, sőt a világ legnagyobb baptista felekezete) elnökeként. Szerinte az olyan karizmatikus vezetők halálakor, mint Polükarposz/Polikárp, Aranyszájú János (Krizosztóm, kb. 349–407), C.H. Spurgeon (1834–92) és W.A. Criswell (1909–2002) az adott gyülekezet nemcsak egyik presbiterét veszítette el, hanem a (lelki)pásztorát. Az Istentől kapott elhívás és ajándékok, az odaadás és az erkölcsi kiválóság miatt egyes emberek az egyháztörténelem kimagasló alakjai voltak, s nemcsak helyi gyülekezetükben, hanem messze azon túl is óriási hatást gyakoltak (pl. John Knox, Husz János, Jonathan Edwards, Ulrich Zwingli, Balthasar Hubmaier, J.M. Boice (1938–2000) és G.W. Truett (1867–1944) (WRC, 130. o., 1. j. előtt).

2. Patterson leszögezi, hogy az Újszövetség gyülekezetei csupán **két tisztséget ismertek el: a (lelki)pásztorét és a diakónusét** – majd idézi Criswellt, aki szerint **a (lelki)pásztori, a presbiteri és a püspöki tisztség az Újszövetség szerint azonos** (WRC, 131. o., 2. j.). A lelkipásztorok „voltak a gyülekezet lelki vezetői, a diakónusok pedig a fizikai szükségletek betöltésében segédkeztek. **Minden gyülekezetnek szüksége volt egyetlen lelkipásztorra, majd a növekedésétől függően többre is.** Ha több vénre volt szükség, az egyikük akkor is a nyáj döntő lelki vezetője maradt” – írja Patterson, hozzátéve, hogy a gyülekezetek eleinte lényegében autonómok és kongregacionalista rendszerűek voltak, s laza szövetségben álltak egymással, amely a Krisztus és az apostoli tanítás iránti közös elkötelezettségen alapult (az utóbbi végül az újszövetségi iratokban öltött testet, melyek az 1–2. századi gyülekezetek számára a követendő tekintéllyé váltak; uo., 3. jn.).

3. Patterson bibliai érvelése alapvetően három összetevőből áll. (Mint látni fogjuk, érvelésének zöme a másik kongregacionalista modell, vagyis a többes presbiteri rendszer alátámasztására [is] szolgálhat.) Először is, **a hívők egyetemes papságának elve*** miatt (1Pt 2,5.9; Jel 1,6; 5,10; 20,6; vö. 2Móz 19,6) a kizárólag hívőkből álló gyülekezetben nincs szükség Isten és a laikus hívők között egyfajta közvetítő szerepet betöltő papságra. Így minden hívő lényegében egyenlő, s a gyülekezetben a Krisztus uralma alapján a Szentlélek vezetésével elért lelki konszenzusra kell törekedni (az egyéni véleményeket hangsúlyozó szélsőséges individualizmus, a túl hosszúra nyúló megbeszélések és a viszálykodás helyett). Maga **a gyülekezet a végső emberi tekintély** (nem pedig a vének tanácsa[i], mint a presbiteriánusoknál [vagy pláne a papság, sőt a püspökök/pápa, mint a katolikusoknál]), s a vének és egyéb testületek, bizottságok végső soron a gyülekezet tanácsadóiként működnek. A gyülekezet vezetésében szerepet játszó testies, sőt hitetlen gyülekezeti tagok problémájából adódó ellenvetésre az a válasz, hogy (1) amint az egyháztörténelem sajnálatosan tanúsítja, ez más egyházkormányzási rendszereket is ugyanúgy érint [sőt gyakran jobban, mivel a gyermekkeresztség miatt sok a nem hívő gyülekezeti tag]; (2) a sokak által gyakorolt,

megosztott hatalom kisebb esélyt ad a visszaélésre és sokkal könnyebben helyreigazítható, mintha kevesekből álló „elit” gyakorolná a hatalmat; és (3) az említett problémák jelentősen orvosolhatók a „helyreállító” gyülekezeti fegyelmezés újszövetségi megközelítésével (WRC, 138–9. o., 18–22. jn.).

* „Az egyetemes papság nem vallásos individualizmust fejez ki, hanem annak szöges ellentétét, a gyülekezet mint közösség valóságát.” Luther sem csupán az Isten megközelítését biztosító emberi közvetítők fölöslegességét érti rajta, hanem mindig hangsúlyozza, hogy a keresztény ember a testvérei és a világ nevében járulhat Isten elé (PCG, 27. jn.)

4. Másodszor, **az Újszövetség nyelvezete és a gyülekezeti tisztségek betöltőitől megkövetelt tulajdonságok felsorolása** miatt valójában csak két gyülekezeti tisztség van: diakónus és (lelki)pásztor – az utóbbi azonos a presbiteri/püspöki tisztséggel (1Pt 5,1-3; ApCsel 20,17.28 és 1Tim 3,1-15 [2. v., vö. 5,17]; Tit 1,5-9). A vén szinte minden társadalomban a közösség elismert vezetője volt, akit az időseknek kijáró tiszteletben és megbecsülésben részesítettek. A gyülekezetben ezt fiatal emberek (pl. Timóteus és Titusz) is megkaphatták a tisztségüknél fogva (uo., 139–41. o., 25. j. körül).

5. Harmadszor, **az Újszövetségben megjelenő gyülekezetek a kongregacionalista kormányzást mutatják** (1Kor 5 és 2Kor 2,5-11 [a „többség” szó lelki konszenzusra utal]: a gyülekezet egészének feladata a vétkes kizárása, akárcsak az Ószövetségben a halálbüntetés alkalmazása, ld. 5Móz 13,9; 17,7 stb.). A kollektív (gyülekezeti szintű) fegyelmezés csökkenti a tévedés esélyét, valamint az egyének elleni vádaskodás és keserűség lehetőségét. (Vö. Mt 18,15-17: *„…Ha nem hallgat rájuk, mondd meg a gyülekezetnek. Ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt.”*) A **gyülekezetvezetés/egyházkormányzás további példáira** látszanak utalni az alábbi igeszakaszok is. Az ApCsel 11,22-ben a jeruzsálemi gyülekezet Antiókhiába küldi Barnabást, hogy az ottani gyorsan növekvő gyülekezetben szolgáljon. Az ApCsel 13,1-3-ban mintha az egész ottani gyülekezet küldené ki Barnabást és Sault. Az ApCsel 6-ban viszont egyértelműen a jeruzsálemi gyülekezet kapja meg és hajtja végre az apostolok utasítását, hogy válasszanak ki hét férfit, akik az özvegyasszonyok szolgálatát felügyelik (5-6. v.). A Júdást helyettesítő Mátyás kiválasztásakor is a 120 fős csoport nevez meg két embert, s könnyen lehet, hogy a sorsvetésben is mindnyájan részt vettek (ApCsel 1,12-26). Az ApCsel 15,22-23-ban az apostolok és a vének hagyták jóvá a jeruzsálemi gyűlés megoldását, de ezt *„az egész gyülekezettel együtt”* tették. A 2Kor 8,19 szerint Tituszt „a gyülekezetek” jelölték ki, hogy elkísérje Pált a jeruzsálemi szentek javára történő adománygyűjtés során. Tehát egyfelől a korai egyházban nyoma sincs püspöki egyházkormányzásnak, másfelől **a helyi gyülekezetek komolyabb döntéseiben a gyülekezet egésze jelentős szerepet játszott** – talán a végső szó kimondását is beleértve (WRC, 142–3. o., 26–7. j. körül).

6. Ami az **egyszemélyi gyülekezetvezetést** illeti, Patterson szerint az Újszövetségben látható gyülekezetekben legalább egy vén volt, akihez szükség esetén továbbiak társultak – de mintha mindig jelen lett volna Istennek egy kiválasztott embere mint „a (lelki)pásztor” (ahogy az a legtöbb mai [virágzó] gyülekezetben is lenni szokott). Ugyanakkor Patterson kijelenti: „megítélésem szerint **a Szentírás alapján nem bizonyítható sem az egyetlen vén, sem a kötelezően több vén** modellje” (WRC, 148. o., 33. j. után). A Bibliából az az általános minta bontakozik ki, hogy Isten elhív egy vezetőt a nép közül – pl. Mózest, a bírákat, egyes prófétákat. A 12 apostol közül mintha Péter hamarosan kiemelkedne mint a *de facto* vezető. Az ApCsel 15-ből mintha az tűnne ki, hogy Jakab volt a jeruzsálemi gyülekezet elismert (lelki)pásztora. Ezt erősíti meg az egyháztörténelem alakulása, a vezetés lélektana (az élet legtöbb területén előbb-utóbb kiemelkedik egy vezető, ami a családban mindenképpen indokolt, ld. 1Kor 11,1-3; Ef 5,22–6,4), valamint a zsinagógának a korai egyház életére gyakorolt hatása. A legtöbb zsinagógának feltehetően egy vezetője (elöljárója) volt, aki az istentisztelet rendjére is felügyelt (Lk 13,14; vö. Lk 8,41 és Mk 5,22 [Jairus]; ApCsel 18,8 [Kriszpusz]; 18,17 [Szószthenész]). Végül a Jel 2–3-beli levelek címzettje *„a gyülekezet angyala”*. Bár e „hírnökök” kilétét illetően sokféle magyarázat született, és a kérdés semmiképpen nem dönthető el véglegesen, az tűnik a leglogikusabbnak, hogy mindegyik levél az adott gyülekezet (lelki)pásztorának szól, aki felolvashatta a gyülekezetnek. **Összefoglalva:** Mivel tehát a Bibliában nem találunk „parancsot” az egyszemélyi vagy többes presbiteri vezetést illetően, a bibliai vezetés gyakorlatát megfigyelve kell eldöntenünk a kérdést. S mivel Isten nemigen hívott el sehol egy bizottságot, az Ó- és az Újszövetségben egyaránt egyedüli vezetőket hívott népe élére. A reformáció óta mostanáig ez a minta bizonyult a leghatékonyabbnak az evangelizáció és misszió terén (WRC, 147–150. o., 33–4. jn.).

7. A fentiekhez hasonlóan érvel D.L. Akin (PCG, 1. f.) és a baptisták körében népszerű A. H. Strong (*Systematic Theology* [Judson Press, 1907], 914–7. o.) – idézi és cáfolja Grudem (WGST, 47.C.3.a.), azt az újabban gyakori érvet is cáfolva, hogy **a gyülekezet gyors növekedéséhez egyetlen erőskezű lelkész vezetésére van szükség** (ld. alább).

2. Ellenérvek/válaszok

1. A szintén kongregacionalista (vagyis a gyülekezetek függetlenségét valló), de a többes presbiteri vezetést védelmező Samuel Waldron főként három területen bírálja Patterson fenti megközelítését. **Először** is, Patterson szerint a helyi gyülekezetben **a több presbitert csupán a gyülekezet méretéből adódó gyakorlati okok teszik szükségessé:** az újszövetségi gyülekezetnek eredetileg egyetlen lelkipásztorra volt szüksége, „majd a növekedésétől függően többre is. Ha több vénre volt szükség, az egyikük akkor is a nyáj döntő lelki vezetője maradt” (ld. fent). Ezzel szemben (amint a 2.A.3. pontban láttuk) az Újszövetség egyetlen példát sem említ olyan gyülekezetre, amelynek csak egy vezetője lenne, viszont sok példát hoz fel a többes presbiteri vezetésre. Az egyetlen, magányos vén/presbiter bibliai értelemben abnormális dolog; a Biblia egésze presbitériumról, vének tanácsáról beszél. Waldron nem tartja bűnnek

(csupán abnormalitásnak és hiányosságnak), ha egy gyülekezetben csak egy vén van, mivel az ApCsel 14,23-ban említett gyülekezetekben egy sem volt, mielőtt Pálék (segítségével) presbitereket választottak. Magam a 2. (és 4.) fejezetben mondottak miatt még súlyosabbnak látom az ilyen helyzetet, melyet ezért szerintem vagy több presbiter(jelölt) állításával, vagy várakozással és imádsággal kell orvosolni (amíg több alkalmas jelölt nem lesz). (WRC, 168–9. o., 55. j. körül.)

2. **Másodszor,** Patterson ismételten és a legnyomatékosabban hangsúlyozza, hogy ha egy gyülekezetben több presbiter is van, egyiküknek a többiek **döntő/elsődleges lelki vezetőjeként** és a nyáj igehirdetőjeként/tanítójaként kell működnie. Tehát sokszor úgy tűnik, **mintha az egyetlen presbiter helyett az elsődleges presbiter vezetési modelljét védelmezné,** és azt sem túl határozottan – mivel szerinte a Biblia alapján nem dönthető el egyértelműen a kérdés. Ez az állítás – akárcsak a püspöki rendszert védelmező Toon esetében – egyrészt érthetetlenné teszi, miért védelmezik akkor oly buzgón a saját (bibliailag bevallottan bizonytalan alapokon álló) rendszerüket, másrészt fölveti a gyanút, hogy talán nem az újszövetségi kijelentés bizonytalan, hanem a saját (az újszövetségitől eltérő) rendszerüket elszántan védelmezők nem hajlandók alaposan megvizsgálni és felismerni az Újszövetség tényleges tanítását. Amint láttuk, az Újszövetség az egyszemélyi helyett a többes presbiteri vezetést írja elő, és sehol sem említ elsődleges vezetőt. (Patterson következetlenül különbözteti meg „a [lelki]pásztort" a presbitertől/véntől, hisz elismerte, hogy a két tisztség azonos.) Az Újszövetség sehol sem említ olyan címet vagy tisztséget, amely egy presbitert megkülönböztetne a többitől (az 1Tim 5,17-ben jár a legközelebb ehhez, de amint a 2.B.1–2. pontban láttuk, ott sem teszi). A bibliai tanítás tehát az „elsődleges vezető" helyett az egyenrangú és egymásnak kölcsönösen számadással tartozó presbiterek képét mutatja (WRC, 170–71. o., 56–7. j. körül).

3. A **bibliai vezetési gyakorlat** Patterson által említett **példái nem bizonyítják,** hogy lennie kell egy elsődleges vénnek, aki olyan tisztséggel vagy hatalommal bír, amivel a többi vén nem rendelkezik. Mózes példája irreleváns. Péter Krisztus apostolaként a tizenkét tanítvány bármelyikével azonos tisztséggel rendelkezett (Róma persze mást tanít, de mint az 1. fejezetben láttuk, téved). Arra sincs bizonyíték, hogy Jakab, az Úr féltestvére egyedi tisztséggel vagy tekintéllyel bírt volna. Bár az ApCsel 12,17; 15,1-31; Gal 2,12 alapján a jeruzsálemi gyülekezet egyik kiemelkedő vezetőjének tűnik, a Gal 2,9, valamint Péter (és Pál) még kiemeltebb szerepe (ld. a fenti 1.B. pontot) fényében semmiképp nem mondható első számú vezetőnek, még Jeruzsálemben sem. Mivel Péter és Jakab is részt vett a jeruzsálemi gyűlésen (ApCsel 15), nem lehettek mindketten elsők (vö. Lk 22,24-27!).

4. A **Jel 2–3-beli „gyülekezet angyala"** kifejezést sokan sokféleképp értelmezik. A Jelenések jelképes (és ezért gyakran homályos) nyelvezetére nem alapozható olyan tanítás, amely ellentmond az Újszövetség többes presbiteri vezetést előíró világos tanításának. Van több értelmezés, ami nem mond ellent e tanításnak. Az „angyalok" lehetnek (1) a gyülekezetek tényleges „őrangyalai" (vö. Dán 10,13.20; 1Kor 11,10),* (2) az emberi „hírnökök" (ezt jelenti az angyal szó) vagy tényleges angyalok, akik a leveleket (vagy a tartalmukat) eljuttatták a gyülekezetekhez, (3) az egyes gyülekezetek lelkületei vagy megszemélyesítői, valamint (4) az egyes gyülekezetek irányításának-tanításának szerepét jelentő általános utalások (WRC, 171–3. o.). A bibliaértelmezés egyik fontos (és mondhatni, magától értetődő) szabálya, hogy a nehezebben érthető, homályos szakaszokat a világosabb, egyértelműbb igerészek fényében értelmezzük (nem pedig fordítva; bővebben ld. hivo.hu/00biblia.htm, IV.5.). Ha a Jel 2–3-beli „gyülekezet angyala" ember, akkor talán nem a papirusztekercset kézbesítő „postás", hanem inkább az a próféta/tanító lehet, akin keresztül Krisztus az adott pillanatban (az adott üzenet közvetítésekor) az adott gyülekezethez szól (vö. Ef 4,11).** Egy-egy gyülekezetben lehet(ett) több próféta is, akik lehettek akár (gyakran) a gyülekezet tanítói is (ApCsel 13,1), de nem feltétlenül, hiszen akár az asszonyok is prófétálhattak (persze csak fedett fővel, 1Kor 11,5; vö. 12,10.28; 14). Ez az imént említett (2)-es lehetőségen belül az „a.2." értelmezés, amely tehát szintén teljes összhangban van az Újszövetség egészének egyöntetű és világos tanításával, mely szerint a gyülekezetben többes presbiteri vezetés működik.

* D.A. Carson ezt az értelmezést tartja a legvalószínűbbnek, mert a Jelenésekben az általános mennyei nézőpont miatt az angyal szó minden (egyéb) esetben valóban angyalt jelent, ld. a Jelenésekről tartott hosszú előadás-sorozatát (thegospelcoalition.org/sermon/Revelation-part-3, átirattal). Hasonlóan vélekedik G.R. Osborne (BECNT, 2002).

** G.K. Beale szerint a gyülekezet őrangyaláról vagy a levél kézbesítőjéről lehet szó (NIGTC, 1999). R.H. Mounce megemlít néhány régebbi kommentátort, akik szerint az angyal a gyülekezet püspökét vagy lelkészét jelenti; szerinte viszont a gyülekezet uralkodó lelkületét jelöli (NICNT, 1997).

5. Patterson többször is hivatkozik általában az **egyháztörténelem** kibontakozására és a **vezetés lélektanára,** beleértve jelentős egyházi vezetőket, a zsinagóga elöljáróit, a család és az állam vezetőit. Szerinte Isten sosem hívott el bizottságot népe vezetésére. Ám tény, hogy Isten 12 apostolt állított az egyetemes egyház élére, és több presbitert hívott el a helyi gyülekezet vezetésére – mivel mindkét „testületnek" volt már elsődleges püspöke és pásztora: maga Jézus Krisztus (1Pt 2,25). Persze, amint az 1Tim 5,17 tárgyalásakor láttuk, nagy különbségek lehetnek a gyülekezet egyes presbitereinek befolyása vagy tekintélye között, miközben a hivatalos hatalmuk azonos (ahogy a férjre jelentős befolyással bírhat [teljes joggal] a neki mindenben engedelmeskedő felesége). (WRC, 173–5. o.)

6. **Harmadszor,** Patterson a **lelki konszenzussal meghozott gyülekezeti döntéseket** hangsúlyozva idézi Mark Devert, aki szerint „egy baptista gyülekezetben a vének meg az összes többi testület és bizottság végső soron az egész gyülekezet tanácsadóinak minőségében járnak el" (*Nine Marks of a Healthy Church* [Az egészséges gyülekezet kilenc ismertetőjele] [Center for Church Reform, 1998], 22. o., idézi WRC, 138. o., 19. jn.). Waldron ugyan egyetért azzal, hogy a gyülekezet szavazással válasszon tisztségviselőket és gyakorolja a fegyelmet, de több hatalmat tulajdonít a vezetőknek (pl. azért, mert a 2.C.4. pontban felsorolt első hét

megnevezésükből öt valós hatalmat tükröz [szerintem az általa kihagyott tanító és szülő/családfő is]). A végső soron csak tanácsadó jellegűnek tekintett pásztori/presbiteri hatalom egybecseng a legtöbb mai kongregacionalista gyülekezet radikális és a bibliai normáktól eltávolodó demokráciájával. Az egyensúly helyreállításában a vezetők bibliai tekintélyének helyreállítása segíthet (WRC, 176. o.)

7. **Összefoglalva:** Patterson inkább **a mai gyakorlat fényében értelmezi az Újszövetséget** ahelyett, hogy **annak fényében bírálná a mai gyakorlatot.** Az utóbbihoz való túlzott kötődésére világít rá az a tény, hogy a fejezete elején felsorolt neves (lelki)pásztorok halálát illetően éppúgy (sőt egyháztörténetileg hitelesebben) mondhatta volna azt is, hogy az érintett gyülekezetek a püspöküket veszítették el! Ez a fajta gondolkodás vezetett a püspöki, majd a pápai rendszerhez! (WRC, 177. o.)

8. **Grudem – A.H. Strong érveire válaszolva** – megemlíti még, hogy következetlenség amellett érvelni, hogy az Újszövetség nem ad világos *parancsot* a gyülekezet többes presbiteri vezetésére, s ezzel egy időben az 1Tim 3,1-7; Tit 1,5-9-beli tulajdonságokat *megkövetelni* a mai gyülekezeti tisztségviselőktől, mivel eszerint e tulajdonságok ma is kötelezőek ránk nézve, de a bennük található többes presbiteri rendszer nem az. Az Újszövetség nagy része egyes gyülekezeteknek írt, rájuk vonatkozó apostoli utasításokból áll. Mégsem tartjuk szabadon elutasíthatónak e levelek más részeit. Az 1Tim 3,2; Tit 1,7-beli határozott névelő („a" püspök), csupán azt mutatja, hogy Pál minden egyes esetre vonatkozó általános tulajdonságokról beszél (az 1Tim 5,17-ben kifejezetten „presbitereket" említ!); az 1Tim 3,2 az Efezusban levő Timóteusnak szól (1Tim 1,3), és tudjuk, hogy ott több presbiter állt a gyülekezet élén (ApCsel 20,17.28), s ugyanez Krétán is minimum valószínű (Tit 1,5). (WGST, 47.C.3.a.)

9. Grudem ugyanott a következő ellenérveket említi arra az állításra reagálva, hogy **a gyülekezet gyors növekedéséhez erős vezető kell:** (a) Emberi megfontolásokból nem szabad elvetnünk a Szentírás tanítását. (b) Sok nagy (presbiteriánus és független) gyülekezet élén több presbiter áll. (c) C. Peter Wagner (a gyülekezetnövekedés egyik „szakértője") is elismeri, hogy az egyházkormányzás több formájában is találhatók erős vezetők. (Ráadásul a gyors növekedés nem feltétlenül jelent egészséges és hosszú távon gyümölcsözőnek bizonyuló növekedést.)

10. Hadd tegyem még hozzá mindehhez, hogy – amint maga Patterson is többször hangsúlyozza (WRC, 145. o., 29. j. után) – az újszövetségi idők az átmenet korát jelentették. Ezért Timóteus és Titusz (mint apostoli segítők) szerepére ma már nincs szükség – és semmi nem igazolja, hogy bármelyikük presbiter lett volna (bővebben ld. a fenti 2.B. pontban).

11. A kongregacionalizmus mellett elkötelezett Allison szerint nyilvánvaló, hogy **a másik két rendszernek is vannak előnyei** – pl. a püspöki (és részben a presbiteriánus) rendszerben a világos hatalmi struktúra, a lelkipásztori gondoskodás és az igaz tanítás hangsúlyozása, valamint az egyház országos, sőt világméretű egységének látható megjelenítése; a presbiteriánus (és részben a püspöki) rendszerben pedig a helyi gyülekezet számonkérhetősége az egyház részéről, a többes presbiteri vezetés, a független gyülekezetek együttműködése, valamint a „fékek és ellensúlyok rendszere" (Toon a püspöki kormányzás előnyeit kiegészíti a rendszer „nehézkességével", amely meggátolja, hogy bűnös emberek gyorsan rákényszeríthessék mindenkire az akaratukat, ld. GASS, 9. f., 11–13. j[n].). Allison megemlíti továbbá, hogy a gyakorlatban a gyülekezetek azért szorgalmazhatják a **túlzott függetlenséget,** mert nem akarják, hogy kívülről számon lehessen kérni rajtuk a köztük levő bűnt/tévedést. Ez ellen a gyülekezetek közti kapcsolatok erősítésével lehet/kell védekezni, aminek komoly történelmi előzményei is vannak (GASS, 8. f., 130. j. után és 9. f., 17. j[n].).

Végső konklúzió

1. Az isteni szuverenitás és gondviselés helyesen értett bibliai tanából következően bizonyos értelemben alighanem csakugyan elmondható, hogy az egyházkormányzás eddigi világméretű alakulása **„történelmi szükségszerűség"** volt (vö. 2.B.3.3.) – sőt a Róm 8,28 szerint egész biztosan az Istent szeretők javát szolgálta. Más kérdés, mi lett volna, ha másként alakulnak a dolgok e téren (is); mi lett volna, ha az egyház pontosabban követi a gyülekezetvezetés bibliai mintáját – ezt a kérdést egyelőre alighanem értelmetlen feszegetnünk. Bár adott esetben helyénvaló és fontos helyesen látni a múltat, tanulni a hibákból és bűnbánatot tartani, főként mégis **a jelenre, illetve a jövőre kell koncentrálnunk,** arra figyelve, **hogyan igazodhatunk a legjobban Isten kinyilatkoztatott akaratához.**

2. Amint a Bevezetésben megjegyeztük, Isten személyes voltának és istenképűségünknek köszönhetően **az igazság lényegi/alapvető (de nem tökéletes) megismerésére van reális esélyünk.** Ez a gyülekezetvezetés esetében is igaz: bizonyos dolgokat a Biblia alapján nagy biztonsággal tudhatunk (pl. a több férfi presbiter [és diakónus] vezette, lényegében független gyülekezetek jelentik az egyetlen bibliai mintát), más dolgokat tovább kell kutatnunk vagy az egyes gyülekezetek (akár a körülményektől függő) szabad döntésére kell bíznunk (pl. a tisztségviselők megválasztásának módja, a tőlük megkövetelt pontos tulajdonságok [értelmezése], a keresztség és az úrvacsora kiszolgáltatásának pontos feltételei és módja stb.).

3. A fentiek alapján mindenesetre egyértelműen leszögezhető, hogy az Újszövetségben található **apostoli (azaz végső soron jézusi) „hagyomány"** (tanítás és gyakorlat) kizárólag a többes presbiteri vezetést állítja elénk követendő példaként, melyben presbiterek csoportja áll a (lényegében független, de más gyülekezetekkel szoros kapcsolatokat ápoló) gyülekezet élén, és diakónusok szolgálnak mellettük. E kötelező érvényű hagyománnyal, isteni mintával szemben **minden más hagyomány és vélekedés pusztán súlytalan emberi okoskodás akkor is, ha a Bibliára hivatkozik** (de nem nyújt az itt kifejtett érvelést cáfoló vagy azzal legalább összemérhető érv[ek]et) – mint ahogy egyes teológusok „levezetik" a Bibliából (nyilvánvalóan nem egészséges bibliamagyarázattal), hogy az 1Tim 3,2; Tit 1,6-beli „egyfeleségű férfi" kifejezés mint a

presbiter/püspök alapfeltétele valójában kötelezően nőtlen férfit jelent – mások pedig azt, hogy akár nőt is jelenthet! (Sőt, ma már nem egy protestáns felekezetben a „másságát" nyíltan vállaló és gyakorló leszbikus lelkésznőt [vagy akár ilyen püspököt] is.) A jelen **könyvem alaptétele** (a gyülekezet többes presbiteri vezetése) **teológiai/írásmagyarázati szempontból meglehetősen könnyen igazolható – lélektanilag viszont igen nehéz,** mert rendkívül súlyos következményekkel jár: szembe kell szállnunk a keresztény egyház zömével, ami hihetetlenül félelmetes vállalkozásnak tűnik. Ezért ismerik (f)el e tétel igazságát oly kevesen. Ahogy Reinhold Niebuhr megfogalmazta: „végső soron az én sosem tud olyasmit, ami önmaga ellen irányul" (idézi Os Guinness, *Fool's Talk: Recovering the Art of Christian Persuasion* [OGFT, Bolondbeszéd – A keresztény meggyőzés művészetének visszanyerése], 5. f., 22. jn.).

4. Az egy személyben a gyülekezet élén álló vezető sok jó dolgot tehet, de (általában öntudatlanul) legalábbis részben a **saját királyságát építgeti.** Aki nem a Bevezetésben említett módon (a Biblián alapuló nézetekkel és gyakorlattal, többes presbiteri vezetésű gyülekezetben, hittel imádkozva) keresi az igazságot, az könnyen eltéved, és ezt nehezen ismeri (f)el. Gondoljunk bele, milyen lehetetlen feladat előtt áll az, aki hosszú évek kemény munkájával képezte ki magát a lelkészi szolgálatra, majd még keményebb éveket (sőt évtizedeket) töltött a hihetetlen küzdelmekkel és nyomással teli lelkészi pályán (ugyanakkor általában köztiszteletnek örvendve), s ezek után el kéne ismernie, hogy bizonyos értelemben egész szolgálata tévedésen alapult! Nem csoda, hogy a más egyházkormányzási modellek képviselői általában nem tudnak/akarnak meghajolni az érvek súlya előtt (ld. a WRC három lelkész szerzőjét [mindegyikük doktori címmel rendelkező teológiatanár, ami többnyire meg is látszik az írásuk minőségén]). Bármennyire kellemetlen legyen is, és bármilyen hálával és tisztelettel viszonyuljunk is a vezetőinkhez (ami általában helyénvaló), még nagyobb súllyal kell latba esnie Urunk véleményének és az Őiránta tanúsított tiszteletünknek és hálánknak. Mivel tehát Ő, a királyok Királya érthetően és világosan szólt e kérdésről, az Ő szava alapján és az Ő neve, dicsősége, evangéliuma és Gyülekezete/egyháza érdekében előbb-utóbb ki kell mondanunk nyíltan, bátran és hangosan: **„Meztelen a király"!** Ha ugyanis egy gyülekezeti vezető(ség) nem veti alá magát Isten Szavának, akkor intésre (sőt végső esetben visszahívásra) szorul, vö. 1Kor 14,37k: *„Ha valaki azt tartja magáról, hogy próféta vagy Lélektől megragadott ember, tudja meg, hogy* ***amit nektek írok, az az Úr parancsolata.*** *És* ***ha valaki ezt nem ismeri el, ne ismertessék el.****"* Ld. még 1Tim 5,19k: *„Presbiter ellen vádat ne fogadj el, csak „két vagy három tanú szavára". **Akik vétkeznek, azokat mindenki előtt fedd meg,** hogy a többiekben is félelem támadjon."*

5. A gyülekezetvezetésnek ezt a végtelen isteni bölcsességgel megtervezett bibliai szerkezetét (presbiterek és diakónusok állnak az élen) gyönyörűen visszaigazolja a repülőgép-vezetés tapasztalata: az a legbiztonságosabb, legkevesebb lezuhanást eredményező felállás, ha **a tapasztalt kapitány másodpilótaként felügyeli a gép tényleges vezetésével foglalkozó** (kevésbé gyakorlott) **első tiszt tevékenységét.*** (Hasonló a helyzet a biblikusan működő házasságban, ahol a férj szintén nem uralkodva vezet, hanem elsősorban testvérként, egyenrangú társként bánva feleségével, aki a gyakorlatban nemcsak a háztartást vezeti, hanem (a férj figyelmes és áldozatosan gondoskodó, szeretetteljes felügyelete mellett) a gyerekeket és a család sok ügyes-bajos dolgát is bölcsen igazgatja, ld. a Péld 31,10-31 „derék asszonyát").

* Tomka János előadásában hangzott el egy férfiaknak tartott csendes hétvégén, 2022. ápr. 9-én.

6. Nyilvánvaló, hogy – amint Francis Schaeffer mondta – **minden emberi (nézet)rendszer tartalmaz hibát,** tévedést; így az enyém is. Szakavatott szemmel biztosan sokat lehetne rajta javítani. Ezért hálásan fogadok minden építő, konstruktív, előrevivő kritikát, megjegyzést, javaslatot. A gyülekezetvezetés és egyházkormányzás bizonyos összetevői szorosan kapcsolódnak néhány lelki sebhez, melyeket életem igen eltérő szakaszaiban szereztem. Ezek a sérülések Uram kegyelméből alapvetően gyógyulóban vannak vagy begyógyultak, de megeshet, hogy (miattuk és/vagy a bűnös énem miatt) helyenként a kelleténél keményebben fogalmaztam (bár a jelenlegi keménységet Isten Szava és dicsősége miatt indokoltnak tartom). Ha így van, bocsánatot kérek mindazoktól, akiket a szavaimmal megbántottam. Mindez komoly veszélyforrás is, melyre az 1. függelékben térek ki. Protestáns (és különösen evangéliumi) keresztényként nyilván mindnyájan úgy véljük, hogy a Biblián alapulnak a nézeteink. Ám többé-kevésbé mindnyájan tévedünk (persze nem mindegy, milyen mértékben), és épp a viták, egyeztetések során derül(het) fény a tévedéseinkre. Ezért (is) fontos, hogy megfelelő (bibliai) érvekkel tudjuk alátámasztani a nézeteinket (s ne csupán feltételezzük [gőgösen], hogy azok biztosan biblikus[abb]ak) – meg azért is, hogy meg tudjunk győzni másokat (amely képesség a gyülekezeti vezetés [és tanítás] egyik fontos előfeltétele, ld. 1Tim 3,2; Tit 1,9; vö. 1Pt 3,15). Tehát ütköztetnünk KELL a nézeteinket, érveinket ahhoz, hogy fejlődjünk és hogy valóban haladjunk az igazság, az egység és a szeretet felé.

7. Bár viszonylag sokfelé megfordultam, **nem ismerek olyan gyülekezetet, ahol pontosan a többes presbiteri és diakónusi tisztség működne,** minden egyéb (pl. lelkészi) tisztség nélkül (természetesen lehetnek ilyen gyülekezetek, és a világon bizonyára vannak is, de elég ritkák). A gyülekezeti tisztségek kérdése az 1Tim 3,15 és az előtte levő versek miatt szorosan összefügg az igazság megismerésével (ld. a Bevezetésben említett igazságkereső csoportot és az általánosabb elvet [az elmélet és a gyakorlat elválaszthatatlanságát] kimondó Jn 7,17; 8,31k verseket: *„Ha valaki kész cselekedni az Ő akaratát, felismeri erről a tanításról, hogy vajon Istentől való-e, vagy én magamtól szólok";* és *„Ha ti megtartjátok az én igémet, valóban tanítványaim vagytok; megismeritek az igazságot, és az igazság megszabadít titeket."*). Ezért **könnyen megeshet, hogy a legtöbb gyülekezet(i tag) más kérdésekben sem ismeri az igazságot** – különösen az olyan vitás kérdések esetében, amelyek az evangéliumi kereszténységet is jelentősen megosztják. Napjainkban a történelmi egyházak hanyatlóban vannak (legalábbis hazánkban): kevés a pap/lelkész.* A bibliai kereszténységhez való visszatérés a megoldás.

* Ld. infostart.hu/belfold/2018/09/27/lelkeszhiannyal-kuzdenek-a-kereszteny-egyhazak.

1. függelék: Házi gyülekezetek és csoportok

Bevezetés – A jó házi csoport/gyülekezet/bibliakör titkai

0. A **gyülekezet/egyház** – Krisztus teste és menyasszonya (Róm 12,5; 1Kor 12,27; 2Kor 11,2) – **páratlan jelenség, Isten szemében a legdrágább kincs a földön.** A benne megnyilvánuló személyes (szeretet)kapcsolatok teszik igazán értékessé, működőképessé. Ez már egy kb. 100 fős közösségben is komoly akadályokba ütközik. A mélyebb, tartalmasabb, **szorosabb kapcsolatokhoz, egymás megismeréséhez,*** **a bizalom kialakulásához** együtt töltött kellő minőségi időre van szükség, és ez kisebb csoportokban valósítható meg igazán. Mielőtt az evangéliumot elmondhatnánk valakinek, milliónyi más üzenetet adunk át neki a viselkedésünk, gesztusaink, tekintetünk, jellemünk (egyszóval a személyiségünk) révén. Ilyen értelemben **mi vagyunk a legfontosabb üzenetünk.** Ezért mindenekelőtt az evangélium megélőivé, tükrözőivé, hordozóivá kell válnunk (erről az egyik legjobb könyvet J. Mack Stiles írta: *Marks of the Messenger* [A hírnök ismertetőjelei, MSMM]). Meggyőződésem, hogy mindez a 4. függelékben leírt ismertetőjeleknek a leginkább megfelelő **kis csoportokban** (házi gyülekezetekben) történhet meg a legjobban. John Stott írja: „A világkeresztyénségben az egyik legbiztatóbb fejlemény ma a kiscsoportok újrafelfedezése. Sok történelmi mozgalom kezdődött kicsoportos közösségben. Már említettem az angol reformáció cambridge-i kezdeteit, és az Oxfordban kezdődött metodista ébredést. Saját életem folyamán az 1930-as években a kelet-afrikai ébredés kezdődött és folytatódott közösségi összejövetelekkel. Ma világszerte kedveltek a sejtcsoportok, a családi csoportok és a házi gyülekezetek." (JSÉGY, 75. o.) A 4.B.2.ii. pontban elemeztük részletesen a több presbiter (és diakónus) vezette, lényegében független és egyszintű gyülekezetek és az egységes keresztény egyház bibliai mintáját, a gyülekezet és a házi csoportok viszonyát is vizsgálva. Az 1. függelékben az ilyen csoportok indítását és egészséges működését vesszük szemügyre közelebbről, sok gyakorlati kérdésre is kitérve – különös tekintettel arra, hogy mitől lesz jó egy (házi) csoport/gyülekezet.

* Matt Merker írja: „Tudod, mit látok ilyenkor? [Amikor mindnyájan együtt vagyunk egyetlen istentiszteleten, ugyanazon a helyen.] Martinát, akinek a férje a közelmúltban hunyt el, és akinek könnybe lábad a szeme, amikor a *Ha lelkem az Úrban nyugodva pihen* kezdetű ének következik. Jaredet, a sikeres bankárt a hátsó sorban, akit a karzaton ülő, munkanélküli Ben terelget a tanítványság útján. A zsidó származású Johnt, aki a tékozló fiú példázatáról szóló igehirdetést hallva tért meg néhány évvel ezelőtt. John annak ellenére velünk, az újdonsült lelki családjával tölti az Úr napját, hogy édesapja ellenzi Krisztus-hitét." (MMIK, 55. o.)

1. Sokaknál az is jelentősen megnehezítheti a gyülekezetvezetésről szóló fenti bibliai tanítás elfogadását, hogy alapvetően **intézményes, nagyobb gyülekezetekben gondolkodnak** – ami érthető is, mert a jelenlegi tapasztalataikból indulnak ki. Francis Schaeffer magvas megállapítása volt, hogy **a legtöbb** (evangéliumi) **gyülekezet csupán szószék és tevékenységgenerátor,*** miközben hiányzik belőle a **közösség** (és ennek következtében az igazi szeretet) mint a bibliai gyülekezet alapvető összetevője (ld. Jn 13[,34k]; 17 és hivo.hu/fs4akiv.htm). Ma hozzátehetnénk, hogy számos gyülekezet egyben **szórakoz(tat)óközpont** is – miközben a bibliai, családias közösség továbbra is hiánycikknek számít. A zene fontos (Ef 5,19; személyesen is elmondhatatlanul sokat jelent nekem), Isten dicsőítése pedig még fontosabb. Ha a zene az engedelmességet helyettesíti (vagy ha a zenészt akarja dicsérni [elsősorban]), akkor nem dicsőíti, hanem sérti Istent, bántja a fülét. *„Talán ugyanúgy tetszik az ÚRnak az égő- és a véreáldozat, mint az engedelmesség az ÚR szava iránt? Bizony, többet ér az engedelmesség az áldozatnál, és a szófogadás a kosok kövérjénél! Olyan az engedetlenség, mint a varázslás vétke, és az ellenszegülés, mint a bálványimádás"* (1Sám 15,22k; vö. 1Sám 2,30: *„akik engem dicsőítenek, azoknak dicsőséget szerzek, de akik engem megvetnek, gyalázatra jutnak"*).

* John MacArthur az elterjedt lelkészközpontú gondolkodásból fakadó gyakorlatot bírálja élesen a „laikus nézők által finanszírozott hivatásos »szószékizmus«" kifejezéssel (idézi PCG, 3. f., 302. jn.).

2. A Bibliában viszont azt látjuk, hogy **az első gyülekezetek zömmel magánházaknál jöttek össze** (hiszen akkoriban még [a jeruzsálemi zsidó templomon kívül] nem voltak keresztény templomok, sem imaházak). Még **Jeruzsálemben** is így volt ez: *„nem hagytak fel a naponkénti tanítással, és hirdették a Krisztus Jézust a templomban és **házanként"*** (ApCsel 5,42); akárcsak **Rómában** – *„Köszöntsétek a **házukban levő gyülekezetet** is"* (Róm 16,5; vö. 10., 14-15. v.: *„és a velük levő testvéreket/szenteket"* [RÚF]) –, **Korinthusban** – 1Kor 1,11.16; 16,15*; *„Köszönt titeket Gájusz, aki **vendéglátóm nekem és az egész gyülekezetnek"*** (Róm 16,23); *„Sokszor köszönt titeket az Úrban Akvila és Priszka **a házuknál levő gyülekezettel"*** (1Kor 16,19) –, Efezusban** és **másutt:** *„Köszöntsétek a laodiceai testvéreket, aztán Nimfát és **a házánál levő gyülekezetet"*** (Kol 4,15); *„…és **a házadban levő gyülekezetnek"*** (Filem 2).

* Tim Keller írja *Gyülekezet a központban* c. kitűnő könyvében (TKGYK, 465. o., dőlt betűs kiemelések tőle; Tim Chester tanulmányára hivatkozik), melynek 1. része az evangéliumról és annak „kontextualizálásáról" szól (ld. alább): „Az Apostolok cselekedeteiben a gyülekezetplántálásnak két alapvető módjával találkozunk... A másik mód az, amikor *gyülekezetek plántálnak újabb gyülekezeteket.* Ez a sokkal kevésbé szembeszökő forma visszatükröződik az Újszövetségből, de ahhoz, hogy észrevegyük a szövegben, nem szabad, hogy a *gyülekezet* mai fogalmát vetítsük rá az akkori

viszonyokra. **A Pál által alapított gyülekezetek (sőt, valójában minden keresztény gyülekezet csaknem két évszázadon át) *házi gyülekezet* volt** [sic!]. Például Lídia megtérése azonnal utat nyit az egész háza népe felé, akik szintén megtérnek, és így az otthona Filippi első gyülekezetévé lesz. Az Apostolok cselekedetei 16,40 szerint Pál és Szilász Lídia házába mentek, hogy a testvérekkel találkozzanak. Ugyanez történik a 18. fejezetben Kriszpusz háza népével. Mit is jelent ez? Azt, hogy az egyház Filippiben, Korinthusban és minden más helyen csak természetesen, új közösségek vagy házi gyülekezetek létrejöttével terjedt. Bár Pál a korinthusi »gyülekezetnek« (egyes szám) ír, a könyv végére egyértelművé válik, hogy ez alatt számos házi gyülekezetet kell érteni – Kloé, Sztefanosz és mások otthonában. Minthogy az óegyházban a házi gyülekezet volt a mozgalom alapvető építőeleme, a gyülekezetplántálás a természetéhez tartozott. A gyülekezet növekedése csak úgy tudott megtörténni, hogy új keresztény közösségek jöttek létre, amelyek egyes emberek otthonához kötődtek és a vének vezetése alatt találkoztak."

** Don Carson szerint Efezusban is több házi gyülekezet működhetett, mert Pál kb. 3 évig sikeresen szolgált ebben a nagyvárosban (ApCsel 19,1-10; 20,31), amely Róma után a birodalom második legfontosabb városa lehetett (hu.wikipedia.org/wiki/Epheszosz), ld. Carson előadását: thegospelcoalition.org/sermon/when-the-bible-is-silent.

3. Vajon egy (házi) csoportra, bibliakörre stb. milyen **bibliai elvek** vonatkoznak? Szól erről egyáltalán a Biblia? Vagy az ilyen csoportok működése lényegében független a Bibliától, mivel az nem szól róluk kimondottan? A címben föltett kérdésre van egy nyilvánvaló válasz: **akkor jó egy (házi) csoport, ha jók a tagjai.** Ha jó csoporthoz szeretnénk tartozni, váljunk jó (lelkileg érett) taggá! Ebből következik, hogy a jó csoport maximálisan elősegíti a tagjainak Isten (Igéje) szerinti **lelki növekedését** – többek között az őszinte, bensőséges közösség és az imádság révén (ld. 1Tim 4,12-16 és 0.D.2.4.; bizonyos értelemben minden az imán [és az engedelmességen] múlik: Jak 1,17; 4,1-3; 1Jn 3,21k). Egyszóval a jó csoport **Krisztus-központú:** Őt igyekszik megismerni, utánozni, követni; benne akar egységre jutni (Jn 17,3.11.17-23). Meggyőződésem szerint mindez akkor teljesül a leginkább, ha a csoport a lehető legjobban megfelel **az egészséges (házi) gyülekezetek bibliai ismérveinek** (ld. ApCsel 2,41-47 és 4. függelék), igyekszik ilyen gyülekezetté válni, efelé halad.* Ehhez és egymás megismeréséhez, a bizalom kialakulásához persze idő kell – ezért fontos a csoport iránti tartós elkötelezettség. Nyilván sok múlik a tagok (és különösen a csoport vezetői) lelki érettségén, bibliaismeretén, odaszántságán. A tanítványság (a csoporton belüli kisebb-nagyobb tanítványi csoportok) fontossága miatt jó, ha van a csoportban érett (és lehetőleg a Bibliát alaposan ismerő) férfi és nő (a legjobb, ha van ilyen házaspár – minél több, annál jobb). **Férfi és női csoportok** indítása elősegíti a problémák, küzdelmek stb. őszinte megbeszélését. Mivel a férfiak általában sokkal nehezebben nyílnak meg mások előtt, segíthetik ezt az „extrém karakterkihívás" (Extreme Character Challenge, XCC, ld. 4mhu.com) jellegű alkalmak, valamint lelki megfelelőik („vasemberkihívás", Péld 27,17), beleértve a jellemformálásra kiválóan alkalmas, párosával is gyakorolható számadó viszonyt és az őszinte bűnvallás szorgalmazását az egymást támogató, segítő, elfogadó lelkület mellett (Jak 5,16; 1Jn 4,16-21). Bővebben ld. a fenti 0.D.2.6. bekezdést.

* „Feszültséghez, stresszhez és frusztrációhoz vezet, ha nincs világosan meghatározva, miért is jött létre a csoport, illetve mi a célja és a szerepe. Ott ellenben, ahol mindezek egyértelműek és tisztázottak, virulnak az emberek." (Greg McKeown, in David Murray: *Újraindítás* [Presbiteriánus, 2020], 117. o. Ez a hasznos könyv segít elkerülni a kiégést, amely veszély mindnyájunkra leselkedik, de a vezetőkre különösen.) Természetesen el kell döntenünk, hogy igazán akarunk-e növekedni, és ha igen, hogyan.

4. Em Griffin igen éleslátó és szakértő szemmel ír a témáról *Amikor összegyűlünk – Mitől lesz jó egy csoport?* c. könyvében (EGAÖ, Harmat, 2003, 2024). Paul Tourniert idézve elmondja (118. o.): „önvizsgálattal nem jutunk közelebb önmagunkhoz... Az **önismeret** egyetlen igazi útja a másokkal való dialógus. Miközben erőfeszítéseket teszünk, hogy igaz valónkat őszintén megmutassuk másoknak, egyre tudatosabbak leszünk... **Semmi sem fontosabb, mint a keresztények közötti őszinte párbeszéd.** Így fedezzük fel magunkat, barátainkat, Istent" – és csak így tudunk hatékonyan fejlődni. Ebben segít a **jó csoport,** melynek jellemzői: **kohézió** (összetartás), **differenciálódás** (mindenkinek megvan a maga testhezálló feladata [ez adja a legjobb motivációt és a vágyott megerősítést]), **közös elkötelezettség.** Mindezt az erősíti a legjobban, ha a **döntéseket konszenzussal** hozzák meg (nem az a cél, hogy mindenben teljes egyetértésre jussanak; olyan megoldást keresnek, amelyet mindenki elfogad). Ehhez **megfelelően vezetett vitákra** van szükség. A falak helyett hidakat építő kommunikációban a **kapcsolat** ugyanolyan fontos, mint a **tartalom.** Az **önfeltárás** során fontos a körültekintő fokozatosság és kölcsönösség; a mélység (a megnyílásban rejlő rizikó nagysága) és szélesség (a felbukkanó témák száma) egyensúlya, valamint az érzéseink feltárása (amikor átéljük őket) – a hiteles érzelmi reakciók. A többieket főként bátorítsuk és dicsérjük, a kritizálásukkal megvárva, hogy felkérjenek erre (vagy barátságukkal jelezzék ezt). A legnagyobb hatást **pozitív elvárásainkkal** gyakorolhatjuk rájuk. Kritikánkat azzal is jelezhetjük, amit nem dicsérünk. A legtöbben túl keveset osztunk meg magunkról, a szándékos elhallgatás útját járva. **Konfliktusok** megoldására a figyelmes konfrontáció a legalkalmasabb, melyben az elveinknek (a konfliktus tárgyának) és a kapcsolatnak is maximális jelentőséget tulajdonítunk. Sokat segíthet a szerepcsere, az empatikus párbeszéd (a másik fél mondanivalójának pontos visszaadása), a kívülálló bevonása és magasabb (közös) cél(ok)/szempont(ok) keresése. A **meggyőzés** egyik hatékony módja a példamutatás. Az a cél, hogy az adott dolog a másik fél belső meggyőződésévé váljon – a sajátunkat ne akarjuk másra erőltetni. Ne tegyük azt mással, amit ő nem akar („negatív platinaszabály"), illetve úgy bánjunk másokkal, ahogy szeretnénk, hogy velünk bánjanak (aranyszabály, Mt 7,12; Lk 6,31). Kapcsolatainkat szeretet és igazságosság jellemezze. Némi **deviancia** (másság) jelenléte törvényszerű, sőt előnyös: segít felismerni a határokat és a jó irányt. Griffin számos további jó, biblikus meglátást ír le

a **csoportok vezetését** illetően. Sok függhet a csoport(tagok) jellegétől – pl. Titusznak bizonyára máshogy kellett viszonyulnia a krétaiakhoz (Tit 1,10-16), mint Pálnak a thesszalonikaiakhoz (1Thessz 2,7.11). Griffin további könyvei is igen hasznosak; a meggyőzéssel kapcsolatos tanácsait a csoportok vezetőinek is nagyon ajánlott megszívlelniük, ld. az Irodalomjegyzéket.

A. A (helyi) házi gyülekezetek előnyei

1. Általános szempontok

1. Nem terhelik a gyülekezetet (vagy minimálisak) az épület vásárlására, fenntartására, bérlésére fordított **kiadások.**
2. A gyülekezet rengeteg **adminisztrációs tehertől és költségtől** mentesül.
3. Sokkal hatékonyabban megoldhatók a **tanbeli, gyakorlati, személyes viták** – melyek így igen szoros egységgé kovácsolhatják a közösséget ahelyett, hogy éket vernének a tagok közé.
4. A **térbeli közelség megkönnyíti a** gyülekezeten belüli és kívüli (szabadidős, baráti, informális „lelkigondozói" stb.) **kapcsolatok ápolását.**
5. A gyülekezet az egymást közelről ismerő tagok (és érdeklődők) révén az **igazán rászorulókat segítheti.**
6. **Nagyfokú rugalmasságra** van mód az időpontok, helyek, alkalmazott módszerek stb. terén, melyek maximálisan igazodhatnak az adott (kis) csoport körülményeihez, lehetőségeihez, szükségleteihez.
7. Lehetőség van az **állandó „kontextualizációra"** (a körülöttünk élők megismerésére és az evangélium számukra legérthetőbb módon való átadására), a **megújulásra** – a gyülekezetekre általában jellemző elintézményesülés, begyepesedés, vaskalapos megkövülés (veszélye) helyett.
8. Sokkal könnyebb és hatékonyabb lehet a **kommunikáció, egymás ismerete és szeretete** (mivel hetente találkozhatunk és beszélgethetünk mindenkivel).
9. A Mt 18,15-20 szerinti **gyülekezeti fegyelem gyakorlása** majdhogynem indokolja ezt a formát – de legalábbis szoros összhangban van vele (mivel eléggé ismerjük egymást ahhoz, hogy felismerjük, mikor és hogyan lehet/kell szólnunk a testvérünknek, s kézenfekvő alkalmak is adódnak erre). A közelről látott **jó példák és a szoros, szeretetteljes közösség ereje** eleve **szükségtelenné tehet** egy sor fegyelmezési lépést.
10. Sokkal **könnyebb és természetesebb az evangelizáció,** mivel összehasonlíthatatlanul könnyebben áthívhatjuk a „szomszédainkat", ismerőseinket egy „baráti beszélgetésre" vagy „baráti körbe", mintha egy templomba vagy imaházba próbálnánk elcipelni őket.
11. Jóval **kézenfekvőbb és hatékonyabb a tanítványság** – akár egyénileg, akár csoportosan.
12. Meggyőződésem, hogy **az evangelizáció és a tanítványság alapvető bibliai módja** a fent leírt családias, szeretetteljes gyülekezet, amely tehát Krisztus nagy misszióparancsa (Mt 28,18-20) teljesítésének leghatékonyabb módja – különösen az állandó Istenre hagyatkozás, az imádság, a Szentlélek természetfölötti munkája révén (ld. az Előszó elejét és a hivo.hu/fsilkiv.htm oldalt).
13. Az ilyen gyülekezet hatékonyan megsokszorozza önmagát – tehát ez a **gyülekezetek plántálásának legjobb módja** (és persze a Biblia is ezt tanítja, az úttörő misszionáriusok módszere mellett, amely a kereszténységet még nem ismerő területeken alkalmazható, Pál apostol mintájára, ld. TKGYK, 463–6. o.).
14. A dinamikusan növekvő házi gyülekezet **ütemesen „termeli" az alkalmas vezetőket, szolgálókat** – presbitereket, diakónusokat stb. –, akik ahelyett, hogy az egyetlen (vagy kevés) vezetői posztra pályázva egymással versengenének, bőséges teret kapnak a képességeik és ajándékaik kamatoztatására.

2. További érvek a házi gyülekezeteket még nem alkalmazó közösség szempontjából

1. **A Biblia** tudtommal nem beszél házi csoportokról, bibliakörökről vagy házaspáros, férfi vagy női csoportokról (bár ezek lehetnek jó dolgok és távolról sem elvetendők), hanem leginkább (szinte mindenütt) **házi gyülekezetekről szól** (ld. az iménti Bevezetést). Ez a legfőbb érv – ami önmagában bőven elegendő (kéne, hogy legyen).

2. Így (könnyebben) jutna **személyes figyelem** minden gyülekezeti tagra (és gyülekezetbe járó hívőre/keresőre).

3. Ezáltal jelentős lépés(eke)t tennénk a **gyülekezetplántálás felé** – ami egyébként is a bibliai alapokon álló gyülekezetek célja (kéne, hogy legyen), és kiemelt bibliai cél (ld. uo.).

4. Így **mindenki több lehetőséget kapna** a szólásra, életének másokkal való megosztására, lelki ajándékainak használatára, a többiek megismerésére és építésére, a személyes épülésre. Minél kisebb a csoport, annál könnyebb megnyílni, mélyebbre hatolni, húsba vágó kérdésekkel (is) foglalkozni – tehát jóval hatékonyabb lehet a **lelki növekedés,** a **személyes tanítványság.**

5. Bár hajlamosak vagyunk kerülni a felelősséget, paradox módon mégis örülünk, ha **komolyabb feladatot, felelősséget** bíznak ránk, és igyekszünk felnőni hozzá, helytállni benne, méltónak bizonyulni a bizalomra (különösen igaz mindez a férfiakra nézve, akik bizonyos értelemben nagyobb felelősségvállalásra lettek teremtve – legalábbis más jellegűre, mint a gyermekek szülésének, táplálásának és nevelésének felelősségét hordozó nők).

6. Így rendszeresen a figyelem fókuszába kerülne, hogy a csoport tagjai – és különösen az újonnan érkezők – **rendezett életű hívők-e** (ld. 2. függelék, B. pont; ez feltétele a tagságnak és esetleg az úrvacsorán való részvételnek, ha a csoport él vele).

7. Így (a vezetők kijelölése kapcsán) sokkal inkább a figyelem fókuszába kerülne a **tagok jelleme** (lelki növekedése) és **mások tanítására való alkalmassága** – sokan kapnának erre erős ösztönzést, mivel egy házi gyülekezet vezetői közé sokkal könnyebben, jóval nagyobb eséllyel lehet bekerülni, mint egy nagyobb gyülekezet vezetői közé.

8. Több esély lenne **a Szentlélek vezető szerepének** meghagyására, megnyilvánulására az összejöveteleken (1Kor 12 és 14) – ahelyett, hogy szinte mindent előre leszabályoznánk, beprogramoznánk, emberi erőből és képességből „megoldanánk".* Tudom, hogy veszélyes a másik szélsőség is, és most nem a karizmatikus vitát akarom felszítani.

* Merker javasolja: „Tegyük lehetővé, hogy a megbízható, érett hívők elmondják a prédikációról kritikai észrevételeiket, és valóban hallgassuk meg őket. Így jobban átérzik majd az ige szolgálatának felelősségét, mi pedig sokat tanulhatunk a véleményükből." (MMIK, 128. o.) Ha ez nyilvánosan hangzik el, akkor (leginkább) buzdító, esetleg kiegészítő észrevételeket javasolnék/hangsúlyoznék. Ugyanitt sok más jó ötlet is található az egész témával kapcsolatban (127. o. és 6. fejezet: „Hogyan vegyen részt a gyülekezet az istentiszteleten?"). Egyes gyülekezetekben (havonta/hetente) az istentisztelet végén/után (lehetőleg minél nyitottabb, kötetlenebb) beszélgetést tartanak a prédikációról (az igehirdető esetleg előre megfogalmazott kérdésekkel is segítheti a beszélgetés elindulását [esetleg csak akkor, ha az nehezen indul be]).

9. Minden egyes hívő **a lelki ajándékait használva aktívan részt vehetne** az összejöveteleken, építve egymást és szolgálva egymásnak (ez szorosan kapcsolódik az előző és a fenti 4. bekezdéshez) – ahelyett, hogy csak nézőként/hallgatóként lenne jelen (ld. pl. 1Kor 12; **14[,24-33**]; Kol 3,16; Róm 15,14; 1Thessz 5,11; vö. az előző bek. jegyzetével).

10. (Könnyebben) gyakorolhatnánk a gyülekezeti **családias, testvéri közösséget a közös helyzetelemzésben, tervezésben, döntések** előkészítésében, megvitatásában, akár meghozásában,* azt is beleértve, hogy a fontos kérdéseket (bibliai) érvek alapján próbáljuk megvitatni, eldönteni – ahelyett, hogy mindezt a gyülekezeti vezetőség végezné el, és a gyülekezetet csupán tájékoztatná az eredményről (lényegében tekintélyelvű vezetést gyakorolva).**

* Stott írja: „Hogyan szervezze életét a gyülekezet? Eszményi esetben minden öt vagy tíz évben minden gyülekezetnek felmérést kellene készítenie, hogy kiértékelje életét, és megértse, szervezete mennyire felel meg identitásának." (JSÉGY, 46. o.) Egy házi gyülekezetben ez sokkal könnyebben, gyakrabban és természetesebben megvalósítható.

** A fenti 8–10. bekezdésekhez kapcsolódnak Strauch sorai: „Minden egyes hívőben Isten Szent Szelleme lakozik, erőt adva nekik egymás szolgálatához és Krisztus testének építéséhez. Egy keresztyén magazinban megjelent egy figyelemfelkeltő cikk »Gyülekezet kilencszáz szolgálóval/lelkésszel« címmel. Ez a gyülekezet fontos bibliai igazságot mondott ki – mindenki szolgáló kell, hogy legyen. Ezt a döbbenetes igazságot gyakran úgy emlegetik, mint »Krisztus testének minden tagra kiterjedő szolgálatát.« [Strauch itt JSÉGY 58–61. oldalát idézi, ahol a magyarban többféleképp adták vissza az »every-member ministry« kifejezést.] Amint az egyik író oly találóan megfogalmazza: »A test működése megköveteli azokat, akik nem vezetők, és *ugyanúgy* függ tőlük.« Tehát Krisztus testének egészséges működéséhez minden tagra szükség van: *»A Szellem megnyilvánulása pedig mindenkinek azért adatik, hogy használjon vele..., hogy ne legyen meghasonlás a testben, hanem kölcsönösen gondoskodjanak egymásról a tagok«* (1Kor 12,7.25)." (ASBGY2, 28. f. eleje.)

11. Összefoglalva: A fentiek miatt a házi gyülekezet **az evangelizáció és a tanítványság leghatékonyabb eszköze.**

B. Időszerű ötletek: kettős és kétszintű tagság, hétközi alkalmak, hitvallások, átmeneti csoportok

0. A Biblia igen nagy hangsúlyt fektet a keresztény egyház egységére, melyre helyi szinten is komolyan törekednünk kell (ld. az Előszót, a Bevezetést és a 4.B.2. pontot). Ám az egyház egysége nem mehet a tisztaságának, egészségének, Jézushoz való hűségének rovására, melyeket a Biblia hasonló nyomatékkal hangsúlyoz (ld. a 2. és 4. függeléket). Mindez általában (sokkal) könnyebben megvalósítható kicsiben, mint nagyban. Ezért gyakran célszerű/szükséges lehet az egyén(ek) vagy kis csoportok szintjéről indulni – például mert az adott településen (vagy városrészen) nincsenek (evangéliumi/bibliai) keresztények, vagy akik annak mondják magukat, azok nem akarnak a Bibliához igazodni és/vagy közösségben lenni velünk. Ha erre az útra lépünk, akkor is fontos mindig keresnünk az egységet Krisztus testének többi részével.

1. Amint a fenti előnyök is érzékeltetik (és a sort lehetne folytatni), a házi gyülekezet összefüggésében **számos jellemző probléma eleve föl sem merül,** vagy kézenfekvő módon és aránylag könnyen megoldható. Persze azért itt is adódnak **komolyabb problémák,** melyek egy részére **javaslom a következő megoldásokat.** Abból kiindulva teszem ezt, hogy aki egy, a jelen könyvhöz hasonló írást (el)olvas – pláne, aki elképzelhetőnek tartja, hogy nem csekély hitlépéseket megtéve belevágjon egy ilyen projektbe, melynek célja egy teljesen bibliai alapokon álló gyülekezet létrehozása –, az jó eséllyel már tagja egy gyülekezetnek. Ha kis gyülekezetről van szó, és a vezetők meg a tagok vevők rá, talán érdemes megfontolni a házi gyülekezetté alakulást (egy vagy több alkalmas otthonnal mint helyszínnel) – bár ez nem feltétlenül szükségszerű;* az itt kifejtett elvek alkalmazhatók másfajta helyen működő gyülekezetben is. Ha a gyülekezetünk vonakodik ezt megtenni vagy a Bibliához igazodni, megoldást jelenthet pl. az igazságkereső/gyülekezetplántáló (házi) csoport alakítása és a **kettős tagság** is: aki akar, csatlakozhat az újonnan létrejövő közösséghez – amely tarthatja alkalmait **hétköznap este** (amennyiben ez a tagok elveivel nem ütközik, ld. Kol 2,16-17; Róm 14[,5-6]; Mk 2,27-28) **vagy vasárnap délután.** Így a „gyülekezetplántáló csapat" tagjai és az esetleg később csatlakozó helyi keresztények továbbra is tagjai maradhatnak saját „hagyományos" gyülekezetüknek. Mai korunkban

érdemes lehet fontolóra venni Allison javaslatát, a **kétszintű tagságot** (különösen nagyobb/régebbi gyülekezetekben): (1) a gyülekezet tagjaivá válhatnak a Jézus Krisztust hihetően Uruknak és Megváltójuknak valló, megkeresztelt (bemerített) hívők; (2) döntéshozó (szavazó) tagokká válhatnak azok, akik alapvető oktatásban részesültek, és aktívan részt vesznek a gyülekezeti életben.** Indoklásul említhető D.L. Akin példája: egyes gyülekezeti tagok csak akkor jelennek meg a gyülekezetben, amikor szavazni lehet a lelkészről vagy valamilyen őket érdeklő ügyről (PCG, 1. f., 82. jn.). Egészséges gyülekezetben viszont jobb lehet a bibliai mintához igazodni, melyben a megtérés, a bemerítés és a gyülekezeti taggá válás nem különül el egymástól (D.A. Carson, „The Lord is There", thegospelcoalition.org/conference_media/the-lord-is-there).

* A jeruzsálemi gyülekezet a templomban (is) összejött (ApCsel 2,46; 5,42), és lehetséges, hogy az efezusi gyülekezet Tirannosz iskolájában tartotta összejöveteleit, ld. ApCsel 19,9k.

** GASS, 9. f., 26. j. előtt. A (2)-es ponthoz D.A. Carson hozzáveszi a nagykorúság feltételét is, amennyiben kiskorúakat is bemerítenek, ld. thegospelcoalition.org/sermon/q-a-4-d-a-carson-and-mark-dever-in-south-africa, átirattal.

2. Nyilván nagyon merész és meredek vállalkozás gyakorlatilag **üres lappal, a nulláról elindítani egy gyülekezetet** – kezünkben egy szál Bibliával nekivágni az „ismeretlennek". Az is nyilvánvaló, hogy általában távolról sem üres lappal indulunk, hisz tele van a tarsolyunk mindenféle nézettel, előítélettel, meggyőződéssel – csak az a baj, hogy közelebbről megnézve eléggé eltérőek a csomagjaink, ami megnehezíti vagy kizárja köztünk a jézusi-isteni egységet (Jn 17, ld. a Bevezetést). Ha nagyon homogén az induló csoportunk, akkor **elvben kiindulhatnánk pl. egy kész hitvallásból, meglévő hagyományokból** is. Ezzel az a gond, hogy egyrészt a hitvallások általában régen (más közegben) élt (élő) keresztények aktuális kérdéseire próbálnak bibliai válaszokat adni (több-kevesebb sikerrel), másrészt az újonnan csatlakozó, más hátterű tagoknak sokszor távolról sem lesz magától értetődő a hitvallás egyik-másik kitétele (pláne a hagyományaink átvétele). Általában a részletesebb hitvallások összevetéséből is kiderül, hogy azok ellentmondhatnak egymásnak, így tartalmaz(hat)nak tévedéseket.* Az olyasfajta régi és népszerű hitvallások, mint pl. a nicea–konstantinápolyi, hiába hibátlanok, ha nem érintik a mai legfontosabb, legégetőbb kérdéseket. Hasonló hátterű, homogén csoport esetében könnyebb és gyorsabb lehet a csoport által már elfogadott vagy egy hasonló, de rövidebb hitvallásból kiindulni;** vegyesebb csoportban nemigen spórolható meg a vita. Azért is jobb (lehet) „nulláról" indulni, mert maga az „igazságkereső" folyamat (ha jól, azaz biblikusan csináljuk, egyrészt mindig a [lényegében] bibliai érvek súlya alapján döntve, másrészt kellő szeretettel eljárva) erősen összekovácsolhatja a csoportot, és meglehetősen időszerű eredményhez vezet(het): olyan „hitvallást" (illetve nézet- és szokásrendszert) kaphatunk, amely pont az adott közösséget épp foglalkoztató kérdésekre ad választ és az ő szükségleteiknek felel meg, ezért nagyon aktuális és vonzó/izgalmas a körülöttük élő nem hívők számára. Más szóval (legalábbis egy idő után) jó eséllyel igen találóan kontextualizálhatjuk így az evangéliumot. **Az igazságkeresés szempontjából** ezt – vagyis **az evangélium mélyebb megismerését, időszerű megértését és megélését** – **tartom az egész folyamat** [egyik] **legfőbb céljának!** (Ld. TKGYK, 1. rész. Az evangéliumnak vannak kortól/kultúrától függő és attól független súlypontjai/témái; mindenekelőtt ilyen [ma] a házasság, válás, szex kérdésköre [egy részéről írtam itt: HRHH], melyet talán minden újszövetségi könyv érint; ld. a 3. függeléket.) Ráadásul közben a saját nézeteinket is alaposan átgondolhatjuk, megvizsgálva, mi alapul belőlük valóban a Biblián, és mit hoztunk máshonnan.

* Ez nem feltétlenül baj, ha a hitvallást a helyén kezeljük, azzal a tudattal, hogy tartalmazhat tévedést. C. H. Spurgeon írja az 1689-es baptista hitvallás előszavában: „Ez a kis kötet nem kötelező erejű zsinórmértékként vagy törvénykönyvként lát napvilágot, amely kalodába zár titeket, hanem segítség a hitvitázásban, a hitben megerősítő támaszként és az igazságosságban való épülés eszközeként."

** Ld. pl. a javasolt úrvacsora- és egyházrendem II. részében említett hitvallásokat, hivo.hu/uver.pdf.

3. A csoport **elindulásában** segíthetnek pl. a következő **ötletek.** Mi legyen a csoportalkalmak témája? Bármelyik utat választjuk is, **maga a folyamat lebonyolításának módja legalább olyan fontos, mint az igazság/evangélium alaposabb megismerése;** az egész projekt **másik fő célja egy összetartó, szeretetteljes, családias közösség létrehozása** (amiért Jézus négyszer is imádkozott a Jn 17-ben). (1) Sorra vehetjük **az egyház(történelem) és/vagy a gyülekezetplántáló csapat legfontosabb problémáit,** igyekezve eldönteni a vitás kérdéseket. Ez elég merész vállalkozás (bár a Bibliát alaposan ismerő érett hívők esetében távolról sem reménytelen, ld. Carson említett tapasztalatát [Bevezetés, 2. bek., 3. j.], a jelen könyvet és HRHH-t), különösen új és/vagy nem túl összetartó csoport esetében. A (fontossági) sorrend megállapításában segíthet a lelkiismeretről szóló írásom (hivo.hu/lelkiismeret.htm) 4.1–2. bekezdése. (2) Fejezetről fejezetre (akár versről versre) haladva sorban **végigvehetjük és átbeszélhetjük a csoporttal az Újszövetség könyveit** (zömmel nem hívőkből álló csoport esetén célszerűen valamelyik szinoptikus evangéliumtól, nagyrészt hívő csoportban pl. János evangéliumától kezdve), kitérve a felmerülő kérdésekre, problémákra (nem feltétlenül kell azonnal megoldani mindegyiket, de érdemes följegyezni a függőben maradt fontos kérdéseket, s idővel választ keresni rájuk). (3) Tanulmányozhatunk jó **keresztény könyveket** (pl. fejezetenként) – pl. a 9Marks sorozat köteteit (9marks.org/books/?lang=hu). (4) Beszélgethetünk frissen elhangzott **prédikációkról** – az anyagyülekezet (ha van és jól tanít) vagy egy jó igehirdető üzeneteiről.

4. A függetlenség elve miatt fontos az ilyen **csoport önállósága** (ha gyülekezetként kíván működni) – bár a kettős tagság jó esetben ilyenkor is csökkentheti a vad elhajlások veszélyét, mivel megmarad a remélhetőleg érettebb anyagyülekezet kontrollja. Pál apostol az ApCsel 14,23-ban feltehetően sokkal kevesebb útravalóval a tarisznyájukban indította el a frissen megtért hívőkből létrejött gyülekezeteket (ld. a

fenti 2.A.3. pontot), hisz nekik még az Újszövetség sem volt birtokukban! Az ApCsel 16-ban pedig láthatóan még hamarabb magára kellett hagynia a filippi „gyülekezetet", amely mégis megmaradt és szépen növekedésnek indult, ld. Fil. Ráadásul az evangélium (illetve Isten) erejébe vetett hajmeresztően bátor bizalommal kijelentette: *„már nincs munkaterület ezeken a vidékeken számomra"* (Róm 15,23)! Meglévő gyülekezet esetén inkább házi csoportban érdemes gondolkodni. Szerintem **először a gyülekezetünk lelkészével és/vagy vezetőivel kell beszélnünk** minderről, megpróbálva megnyerni őket az ügynek – ami adott esetben nehéz és időigényes folyamat lehet (akkor is, ha jól csináljuk), tehát sok bölcsességet, türelmet, imádságot, természetfölötti segítséget igényel (mint minden az életben, különösen ami jelentős; Jak 1,17).

5. **„Átmeneti megoldást"** jelenthet egy (vagy több) olyan csoport indítása, amely nem kész gyülekezetként próbál működni, hanem egyfajta „gyülekezetjelöltként" (vezetőjelöltekkel [pl. az összes „egyfeleségű" férfi lehet az] vagy anélkül). Így az alkalmak sokkal inkább hasonlíthatnak baráti beszélgetéshez, mint istentisztelethez (ld. Kol 3,16: *„A Krisztus beszéde lakjék bennetek gazdagon úgy, hogy tanítsátok egymást teljes bölcsességgel, és intsétek egymást...";* vö. 1Kor 14,26 [ez a vers mintha hiányozna a legtöbb gyülekezet Bibliájából]). Sok gyülekezetben szoktak **csoportórákat/bibliaórákat** tartani. Ezek felhasználásával/átszervezésével is létrehozható egy vagy több (átmeneti/kísérleti vagy „éles") gyülekezetplántáló csoport. Ha egy csoport nem akar ilyenné alakulni, akkor is érdemes átgondolni, hogyan akar működni, milyen viszonyban van/legyen a Bibliával és a bibliai gyülekezet fogalmával; pl. a Bevezetésben említett ötféle modellből melyiket követi (és melyiket szeretné követni). Remélhetőleg az 5.-et – legalább az **igazságkereső csoport** értelmében, de az egyszemélyi helyett a többes vezetés kérdése is minimum alapos megfontolást érdemel!

6. Bármelyik megoldást (vagy azok keverékét) válasszuk is, a szabadság elve miatt fontosnak tartom az **önkéntesség** tiszteletben tartását – hogy lehetőleg tetszése szerint bárki csatlakozhasson e csoportokhoz, vagy épp távol maradhasson tőlük. Főleg eleinte nem feltétlenül ragaszkodnék szigorúan a **helyiek** részvételéhez (bár hosszú távon célszerű erre törekedni): ha valaki akar és tud, messzebbről is járhat. Hosszú távon **a helyi lakóközösség átformálása a cél** (az evangéliumnak van ereje ehhez!), nem pedig az, hogy sok hasonló ember jól érezze magát – többek között ezért célt tévesztett Rick Warren mozgalma, a „céltudatos gyülekezet", mivel réteggyülekezeteket épít (Warrenék pl. a viszonylag fiatal felső középosztályt célozzák meg, s a környékükön így elég könnyen nőhetnek nagyra, ld. *A Céltudatos gyülekezet kritikája – Rick Warren mozgalma a Biblia fényében,* hivo.hu/ctgyk.htm). Lehetőség szerint talán célszerű „telt házzal" indulni, hogy a csapat tagjai mindnyájan összekovácsolódhassanak – bár alighanem lesz némi fluktuáció (lemorzsolódás és új tagok érkezése), ezért egyhangú beleegyezés esetén talán érdemes lehet hangfelvételt készíteni az alkalmakról (szükség szerint kivágva az érzékenyebb részeket), hogy a később jövő vagy érdeklődő (felejtő) tagok meghallgathassák. Nem árt (különösen éles gyülekezet[jelölt] esetében) írásban rögzíteni a folyamat fontosabb eredményeit (és a válaszra váró komoly kérdéseket).

7. Fontosnak tartom **szüntelenül imádkozni** azért is, hogy Isten épp a megfelelő embereket vezesse a csoportba – akiknek ott a helyük –, és Ő adja a lelki növekedést, a megtéréseket (ld. a Schaeffer házaspár példáját, in Edith Schaeffer: *L'Abri-közösség* [Harmat, 2020], 130., 147., 199., 235. o.). Tőle kell elkérnünk a csoport döntéseit, megvárva a válaszait (ld. ugyanott). Ha van gyülekezeti imaalkalom, lehetőleg látogassuk rendszeresen. Az imádság talán a legfontosabb összetevő – a L'Abrit is az tette oly hatékony közösséggé. (Igen sokan tértek meg itt és váltak kiemelkedő, ma is a világ [köztük hazánk] keresztény gondolkodóinak élvonalához tartozó vezetőkké, ld. pl. az Evangéliumi Fórumot [evangeliumiforum.hu] és angol „eredetijét" [euroleadership.org/history].) Az Istenre hagyatkozásnak és az Ő **vezetése keresésének/követésének néhány bibliai példáját** ld. a következő helyeken: 1Sám 14,8-10 (Jónátán [és a fegyverhordozója] előre eldönti, hogyan reagál kétféle esemény [mint isteni „jel"] bekövetkezésére); ApCsel 1,15-26 (Mátyás apostollá választása sorsvetéssel); 9,36–10,48 (Péter Joppéban és Kornéliusznál); 16,6-40 (a filippi gyülekezet születése); Bír 6(,37-40) (Gedeon gyapjúja: korábban már átadott isteni kijelentés megerősítése). Tehát szüntelenül imádkozzunk, kérjük, keressük és kövessük Isten vezetését! Erről bővebben ld. a 0.D.5. bekezdést.

8. **Az igazságkereső csoport legfontosabb jellemzői** tehát a következők: (1) a teljes Biblia mint tévedhetetlen isteni kinyilatkoztatás és „végső tekintély" elfogadása, (2) az azt ihlető és a hívőben lakozó Szentlélek természetfölötti segítségének kérése és elfogadása (hittel imádkozva érte), (3) az alázat törvényéhez igazodás (a tévedések, hibák bűnök őszinte, nyílt beismerése), (4) az igazság csoportos keresése (többes presbiter[jelölt]i vezetésű bibliai gyülekezetben), a lényegében bibliai érvek súlya alapján hozva döntéseket.

9. Az **újonnan érkezők/megtérők** miatt kezdettől fogva érdemes **további csoport(ok) indításában** is gondolkodnunk, és adott esetben bele is vágnunk – pl. főként keresőknek vagy frissen megtérteknek más jellegű, (még) beszélgetősebb csoportot indítva. Fontos kérdés (melynek eldöntése a házigazdá[k]ra és a csoportra vár), hogy ki döntse el, **kit fogad be a csoport** (és a házigazda). Mind az egy, mind a több gyülekezethez tartozó tagok verziójának vannak előnyei és hátrányai (az előbbiben pl. könnyebb kialakítani és fenntartani az egységet [és a fegyelmet], míg az utóbbiban a gyülekezetek egysége felé haladás lehet hatékonyabb). A csoportnak kell eldöntenie (menet közben, sok imádsággal és akár böjttel) azt is, hogy **mikor alakuljon át gyülekezetté.** A **személyes tanítványságról mint a gyülekezetplántálás titkáról** éleslátóan beszél Sípos Alpár Szabolcs a 2021-es Evangéliumi Fórumon (evangeliumiforum.hu/ef-archivum/hang-es-kepanyagok-i-2021), elmondva, hogy a személyes Istent tükröző kapcsolatokra, egyénre szabott tanításra van szükség, programok és tömegek középpontba állítása helyett meg kell ismernünk az egyes emberek életét, különben elszáll a fejük fölött a tanítás, és nincs változás. Ez sok egyéni befektetést, mentorálást igényel. A személyes problémák 10%-ához kell

szakember, a többi megoldható a gyülekezetben – a mai gyakorlatban sajnos sokszor fordított az arány!

10. Az így létrejövő házi gyülekezetek az általuk jónak látott keretek mentén **lazább vagy szorosabb kapcsolatokat, szövetségeket alkothatnak** vagy akár egyesülhetnek más hasonló (vagy eltérő) gyülekezetekkel (vö. 4.B.2.ii). (Egy-egy konkrét ügyet illetően együtt harcolhatnak akár más vallású [vagy épp ateista] csoportokkal is, ami persze nem jelent [tartós/igazi] szövetséget vagy egységet.) Ahogy az ApCsel 15-ben is történt, a döntések és a szorosabb együttműködés, egység alapja csakis a Biblia lehet (Jn 17,17.19) – ma a Szentírás (különösen az Újszövetség) rendelkezik azzal a tekintéllyel (sőt nagyobbal), amivel akkoriban az apostolok rendelkeztek (egyébként Jakab is az Ószövetségre hivatkozott javaslata megfogalmazásakor, ld. ApCsel 15,16k; vö. Ám 9,11-15, különösen 13. v.!). Ám az egységnek ára van, melyet nem szabad sajnálnunk megfizetni. Gregg Allison írja: „a Biblia az »ellenségünk«; mindig szembesít minket a reformáció/megújulás egzisztenciális követelményeivel. Amint John Webster megjegyzi: »a Szentírás nemcsak a kohézió és folytonosság biztosítója a gyülekezetben, hanem ugyanúgy destabilizálja is azt«" (GASS, 3. f., 36. jn.). A házi gyülekezetek összefogása azért is különösen fontos, mert segít elkerülni a tévedéseket, melyekre az elszigetelt csoportok hajlamosabbak.

11. Strauch beszámol egy **konkrét követendő példáról:** „Egy jó barátom, Herb Banks részt vett egy új gyülekezet alapításában, amely az otthonában kezdett működni nyolc család részvételével, s ma már sok száz taggal és testvérgyülekezetekkel rendelkezik. Banks a vezetésben bevált presbiter volt, vagy úgy is mondhatjuk, hogy jól pásztorolt. Tevékeny vezető, irányító és bölcs kormányos volt. Valójában ő tartotta sínen a többi presbitert, számonkérve tőlük a feladataikat. Egy presbiter vezetői képességei sokat tehetnek a csoport pásztori sikeréért. Azonban Banks nem volt jó szónok. Nem kívánt a gyülekezet előtt prédikálni; ismerte a korlátait. De tudta, hogyan kell vezetni és mások ajándékait önzetlenül támogatni. Jól ismerte a Bibliát, és otthonában bibliatanulmányozó alkalmakat vezetett. Diplomát szerzett egy jó keresztyén teológián, ami szilárd teológiai alapot adott neki. Banks jellemezhető volt Pál szavaival mint »a vezetésben bevált« presbiter. Herb Banks kétszeres megbecsülést érdemelt, bár nem szorult anyagi támogatásra, mert jó állása volt. De a gyülekezete és a többi presbiter nagyra becsülte őt. Szorgalmas vezetői tevékenysége révén erkölcsi tekintélyre és tiszteletre tett szert. *Vezető volt a vezetők között.* Ennek következtében az emberek örömmel szolgáltak az irányításával. Rendelkezett egy gyülekezet kormányzásának ajándékával (1Kor 12,28). Ő és szorgalmas felesége Sztephanász háza népének mai példái voltak" (1Kor 16,15k) (ASBGY2, 16. f., 19. jn.)

C. Megküzdés a várható nehézségekkel; evangelizáció

1. Mielőtt valaki belevágna az itt leírtak megvalósításába, érdemes elvégeznie **két „házi feladatot".** Az első **az igazság (Ige) nagyon alapos megismerése,** az alkalmazást (a minél konkrétabb terveket) is beleértve. A második **a tanultak (az istenfélő élet) gyakorlása.** (Természetesen egyik területen sem leszünk soha tökéletesek, de a lényegi épség/egészség elérhető [csakis Urunk kegyelmével, erejével, imádkozva és Őrá hagyatkozva], ld. hivo.hu/fsilkiv.htm.) A sorból kilógó „nagytudású testvérnek" a többiek szeretnek alaposan a körmére nézni, mert senki nem ismeri el szívesen, hogy eddig tévedett – pláne ilyen fontos kérdésekben. Az a szakasz a legnehezebb, amikor az ember még egyedül van. A környezetében (a gyülekezetben) levő testvérei könnyen ellene fordulnak, szavak nélkül is megértve egymást, hiúságból összejátszva a rosszban, s kiközösítve őt. („Nehogy már ennek az okostojásnak legyen igaza, nem vagyunk mi olyan tudatlanok/bűnösök!") Különösen veszélyes, ha az „újító" ember felesége is ugyanazon gyülekezet tagja, és szkeptikus a férje nézeteit illetően – mivel így a gyülekezettel együtt a férje lejáratásában, ellehetetlenítésében (lehet) érdekelt. Ilyen esetben minden téren igencsak résen kell lenni, lehetőség szerint felkészülve minden eshetőségre.

2. A fentiek ellen az információ/informatika (világháló, e-mail, közösségi média) korában hosszú távon valamennyire lehet védekezni (bár ezzel is vigyázni kell; a túlzott buzgalom visszaüthet, elfordulást, ellenségességet, közönyt válthat ki); remélhetőleg **az igazság előbb-utóbb kiderül és diadalmaskodik.** Persze a legjobb élőszóban próbálkozni, illetve vegyes (többféle körben és módon történő) megközelítést alkalmazni. Az írásos (és az elég gyakori) eszmecsere előnye, hogy nehezebben merülnek feledésbe a fölmerült dolgok, elért eredmények, s azokról a távol levők és később jövők is értesülhetnek (rövidebb formában). (Az írásbeli kommunikáció viszont könnyebben félreérthető, és ezért gyakrabban vezet heves, éles vitákhoz. Segíthet, ha naponta [esetleg hetente vagy még ritkábban] legfeljebb egy [alaposan átgondolt] e-mailt írunk a témában.) Lényegében bibliai érvek súlyán alapuló döntésekkel olyan válaszokat, megoldásokat kell keresnünk a (bibliai) kérdésekre/problémákra, amelyeket a gyermekeink és unokáink (nemzedéke) előtt is nyíltan, szégyenkezés nélkül vállalhatunk mint a rájuk hagyott örökségünket. Ha végképp nem sikerül megnyernünk a gyülekezet vezetőit (és tagjait) – fontos a sorrend (1. vezető[ség], 2. a kör fokozatos bővítése), a türelem és mindenekelőtt az imádság meg az Isten vezetésére várakozás és hagyatkozás, valamint az alázat (ld. 0.A pont) –, akkor vagy más gyülekezet után kell néznünk, vagy valóban nulláról kell elindulnunk, evangelizáció és tanítványság révén toborozva társakat. Ebben sokat segíthetnek **Francis Schaeffer könyvei** (különösen a „trilógiája": FSAV, FSSZÉ, FSŐL) **és evangelizációs megközelítése**, valamint mások művei (mindegyiket illetően ld. az Irodalomjegyzéket is) – különösen három „tanítványáé": Gregory Koukl *Taktikák – Keresztyén meggyőződésünk megvitatásának módszertana* c. könyve (Evangéliumi Kiadó, 2022) igyekszik a gyakorlatban alkalmazni/bemutatni Schaeffer (rendkívül sikeres) hitvédelmi/evangelizációs „módszerét" (főként a logika – a logikus érvelés módjai – oldaláról közelítve meg azt). Fűtő Róbert pedig bemutatja Schaeffer evangelizációjának általános jellegét és három lépését (1. hídépítés [közös pontok, a másik fél nézetének/életének erényei], 2. a nézetében rejlő tévedés[ek]

megkérdőjelezése, 3. az evangélium megoldásának felkínálása [Tim Keller is ezt a sémát használja prédikációiban]), valamint a négyféle embertípust és kezelésüket (a saját erkölcsi „rendszerük" típusa felől megközelítve őket), ld. három előadását (Evangéliumi Fórum, 2021, apologetikai műhely, evangeliumiforum.hu/ef-archivum/hang-es-kepanyagok-i-2021) és könyvét (Margit István, szerk.: *Budapesti keresztyén filmklub* [Ébredés Alapítvány, 2008]). Mindezt másfelől közelíti meg Em Griffin, ld. *Meggyőztél! – Mitől változnak meg az emberek?* (EGM, Harmat, 2004) és *Szerezzünk barátokat! – ...és becsüljük meg őket!* (EGSZB, Harmat, 2008). Os Guinness *Fool's Talk: Recovering the Art of Christian Persuasion* (OGFT, Bolondbeszéd – A keresztény meggyőzés művészetének visszanyerése) c. műve szintén pontosan és hatékonyan ismerteti Schaeffer „módszerét" (amely mindig a [vendég]szeretet közegében, a Szentlélek vezetésére hagyatkozva működött, ezért nem is feltétlenül nevezhető módszernek, viszont talán ez a Jézus által használt megközelítés [egyik] legjobb alkalmazása [a 20. században]) – nem is beszélve Jerram Barrs* könyveiről, melyek alighanem a legjobban ragadják meg Schaeffer (sőt Jézus) evangelizációjának lelkületét és módját: *The Heart of Evangelism* (Az evangelizáció szíve/lényege, Crossway, 2001) és *Learning Evangelism from Jesus* (Az evangelizáció tanulása Jézustól, Crossway, 2009). Az evangelizáció és az apologetika (hitvédelem) terén kiemelkedően hasznosnak találtam még Timothy Keller *Hit és kételkedés* c. művét (Harmat – Koinónia, 2012)** és John C. Lennox könyveit, melyek az Evangéliumi Kiadónál (és a Harmatnál) jelentek meg (különösen az *Isten a célkeresztben* címűt [2024]), valamint Peter J. Williams *Biztosak lehetünk az evangéliumokban?* c. könyvét (Evangéliumi Kiadó, 2020) és Randy Newman *Questioning Evangelism* (Kérdések általi evangelizáció, Kregel, 2017) c. művét (talán ez a leggyakorlatiasabb, remek ötleteket és különböző állapotú embereknek feltehető konkrét kérdéseket ad a 13. f. is***). Mai emberek, különösen a fiatalabb nemzedékek evangelizációját illetően rendkívül hasznos mű a D.A. Carson által szerkesztett *Telling the Truth: Evangelizing Postmoderns* (DCTT). Ld. még a 3. függeléket. A **tanítványság** Jézustól eredő megközelítésének egyik leírása Robert Coleman *Az evangélizáció mesterterve* c. könyve (KIA, 2010). A **gyülekezetet és vezetését** illetően néhány könyv, melyek többé-kevésbé határozottan képviselik a több presbiter vezette, lényegében független gyülekezetek nézetét: ASBGY, ASBGY2, MDMEGY, GASS (ld. fent és az Irodalomjegyzékben), Collin Hansen és Jonathan Leeman: *A gyülekezet újrafelfedezése* (Evangéliumi Kiadó, 2021, a honlapjukon ingyen beszerezhető PDF-ben: evangeliumikiado.hu/a-gyulekezet-ujrafelfedezese/), William MacDonald: *Krisztus terve a Gyülekezetre nézve* (Evangéliumi Kiadó, 2023), John MacArthur: *A Mester terve szerinti gyülekezet* (KIA, 1999).

* Jerram Barrs alapította és vezette sokáig a Francis Schaeffer Intézetet a Covenant Seminaryn (ahol Szabados Ádám, a DIVINITY blog szerzője is tanult). *Eltorzult képmás* c. könyve (MBEK, társszerzője Ranald Macaulay, Harmat, 1994), mely a lelki tapasztalat természetéről szól, méltó párja Schaeffer *Igaz lelkiségének,* amelyhez részletes és magvas Bevezetést írt.

** Európai viszonylatban még jobb *Making Sense of God: An Invitation to the Skeptical* (Isten megértése – Felhívás szkeptikusoknak) c. könyve (Viking, 2016).

*** 1. Indító kérdések:

- Gondolkodsz néha lelki dolgokon?
- Hol tartasz a lelki utadon?
- Milyen szerepet játszott Isten az eddigi életedben, fejlődésedben?
- Milyennek érzed az Isten előtti helyzetedet?
- Foglalkoztat-e időnként a halál utáni élet kérdése?

2. Mélyeb kérdések ismerősöknek:

- Elmondta-e már neked valaki, hogyan lehet személyes kapcsolatba lépni Krisztussal?
- Szerinted mit jelent kereszténynek lenni?
- Nehézségek idején milyen belső erőforrásokból merítesz?
- Mondtam már neked, hogyan hatott az életemre az Istennel való kapcsolatom? (Más hasonló kérdéssel is bevezethetjük a személyes bizonyságtételünket, melyben hangsúlyozzuk a mindennapi életünk változásait.)

3. Az evangélium iránt komolyan érdeklődőknek:

- Ha ma meghalnál, biztosan a mennybe jutnál?
- Ha ma meghalnál, és Isten megkérdezné tőled, miért engedjen a mennybe, mit felelnél?
- Úgy tűnik, mintha kész lennél meghozni ezt a döntést. Jól látom?
- Van-e olyan kérdés, ami akadálya annak, hogy itt és most Krisztusra bízd magad?

3. Ám messze a legnagyobb nehézséget a **saját emberi, bűnös természetünk** jelenti – ezért fontos az Istennel való eleven kapcsolat és az alázatos lelkület állandó ápolása, az alapos és gyakori önvizsgálat, valamint a türelem gyakorlása. Többek között két ellentétes veszély leselkedhet ránk (felváltva akár mindkettő is). Az egyik a korlátaink miatti csüggedés – különösen ha nem vagyunk (kiemelkedő) tudósok vagy képzett szakemberek (ahogy én sem). Ezt némiképp orvosolhatja a jó szakirodalom ismerete (amely napjainkban [angolul] ingyen elérhető az interneten) és az a tudat, hogy Isten szereti felhasználni az egyszerű embereket, hogy Övé legyen a dicsőség (1Kor 1,26-31). A másik a büszkeség alapbűne, amely ellen elképzelhetetlenül kemény a harc (ld. 0.A. pont). Igen könnyű gyorsan megállapítani a velünk egyet nem értőkről, hogy tévelyegnek. Hihetetlenül nehéz kellő időt hagyni, hogy meggyőződjenek az igazságról, és a saját nézeteink is csiszolódjanak. Segíthet, ha a bűn apáról fiúra „öröklődésének" elvét (ld. 0.C.5. bek.) kiterjesztjük a gyülekezeti „családunkra", hisz ott is igen erősen hatunk egymásra, és könnyen továbbadjuk egymásnak a bűneinket – vagyis a testvéremben látott bűnnek részben én lehetek az oka! Keresztény körökben bizonyos szempontból **négyféle megosztó személyiség** képzelhető el: (1) **nagytudású testvér:** nagyon jól ismeri az igazságot (Igét), de annak gyakorlása terén komoly hiányosságai vannak; (2) **jellemes testvér:** komoly hiányosságokat mutató bibliaismerete ellenére nagyon vonzó egyéniség („ösztönösen" jól csinál sok mindent);

(3) **krisztusi testvér:** mind az elmélet, mind a gyakorlat mestere (mint pl. Jézus és Pál apostol); (4) **nagyszájú testvér:** csak a felforgatásban jártas. Aki a gyülekezetben nem akar a 3. lehetőség felé haladni, az inkább keressen máshol játszóteret a kegyes szórakozásához! E könyv elolvasása is komoly veszélyt rejt. *„Ami pedig a bálványáldozati húst illeti, tudjuk, hogy mindnyájunknak van ismerete: az ismeret felfuvalkodottá tesz, a szeretet pedig épít. Ha valaki azt gondolja, hogy ismer valamit, az még semmit sem ismert meg úgy, ahogyan ismerni kell. De ha valaki szereti az Istent, azt már ismeri az Isten."* (1Kor 8,1-3) A ránk váró harcban csak akkor győzhetünk (illetve akkor lehetünk Isten eszközei az Ő győzelmében), ha elsősorban magunkat győzzük le, a többieket (különösen a testvéreinket) pedig megtanuljuk szívből szeretni akkor is (sőt akkor kiváltképpen), ha épp az ellenfeleinknek tűnnek (Lk 6,27-36; Róm 12,9-21). Érett hívők megfontolt, tartós vitái esetén viszonylag ritkán fordul elő, hogy az egyik félnek 100%-ban igaza van – és ha így lenne is, akkor sem szívesen ismeri el az ember (pláne nyilvánosan), hogy téved. A viták gyakran az **akaratok ütközéséről** szólnak – ráadásul büszke és bűnös emberek akaratának ütközéséről van szó. Ezért sokszor a **konszenzusos megoldás** (keresése) a legcélravezetőbb, s elengedhetetlen a türelem, az alázat és a békességre való törekvés (Róm 12,14-21, kül. 18. v.). Segíthet ebben Paul Tripp *War of Words: Getting to the Heart of Your Communication Struggles* (Szavak harca – Kommunikációs küzdelmeink szívének feltárása) c. könyve.

4. **A vezetők** (sokszor akaratlanul, „magától" kialakuló) **bálványozásával,** „személyi kultuszával", egészségtelen/túlzott tiszteletével **szemben többféleképpen is védekezhetünk.** Szélsőséges esetben akár úgy is, hogy nem vállalunk a gyülekezetben presbiteri tisztséget (esetleg diakónusit sem), hanem egyszerű tagként próbálunk jó hatást gyakorolni a közösségre. (Az igazság [a Biblia] alapos ismerete önmagában is igen nagy tekintélyt és hatalmat kölcsönözhet az embernek.) Emiatt az a vád érhet minket, hogy csak a szánk nagy, de nem akarunk részt venni a nehéz munkában. Ezt csendben elviselhetjük, vagy kivédhetjük azzal, hogy felajánljuk segítségünket a presbitereknek (diakónusoknak) – és persze tőlünk telhetően igyekszünk teljesíteni is ezt az ígéretünket –; esetleg ideiglenesen vállaljuk a („pót")presbiter/diakónus(jelölt) szerepét (amíg a többiek szükségesnek ítélik). Mindez nagyban segítheti alázatunkat – a gyakorlatban ugyanis sokkal nehezebb vezetőként helytállni, mint elméletben. Az egyház (és a legtöbb gyülekezet) mai állapotát látva nagy szükség van vezetőkre (mindenekelőtt érett, biblikus gondolkodású életű férfiakra), ezért **érdemes komolyan fontolóra vennünk, hogy vállaljuk az egyik vezető szerepét** – különösen újonnan induló (házi) csoportban/gyülekezetben –, akkor is, ha erre nem érezzük alkalmasnak magunkat (épp az alázat az alkalmasság egyik legfontosabb feltétele!). Meg kell találnunk az egyensúlyt a hitetlenség és a túlzott magabiztosság (valamint a közöny és a diadalittasság) között). Urunk nyomdokain járva alighanem hosszú és nehéz út vár ránk, melyen sokat kell változnunk, formálódnunk (Lk 12,49k).

5. **Amíg egy gyülekezeti vezető(ség) egy adott vitás kérdésben nem támasztja alá lényegében bibliai érvekkel az álláspontját** (pláne ha meg sem fogalmazza azt), **addig nem követelhet a vezetettektől engedelmességet** (sem hallgatást), hiszen ezzel (kimondatlanul) feltételezné, hogy a saját (esetleg még nem is ismertetett, [mások számára] meg sem fogalmazott) álláspontja biztosan biblikusabb, mint a más álláspontú testvéréé, akinek ezt így bizonyíték nélkül, saját biblikus meggyőződése ellenére, a lelkiismeretével (valójában Istennel) szembeszállva kellene elfogadnia! (Vö. Róm 14,23; ApCsel 5,29.) Ez bőven kimeríti a vezetői tisztséggel visszaélő uralkodást, melytől Péter apostol óvja a presbitertársait (1Pt 5,1-4). Ám amint Os Guinness az imént említett könyvében (OGFT) elmondja, az evangelizáció és a tanítványság (mások meggyőzése) inkább művészet, mint technika vagy módszer – csupán észérvekkel nem megy; valójában mindig Isten (Szentlelke) győzi meg az embereket! Neki nem szokása lehengerelni minket – mi se tegyük: hagyjunk kellő időt a mérlegelésre, az imádságra és az alapvetően szabad döntésre (1Kor 9,22; 2Kor 12[,9])! E tényeknek a legokosabb, legfelkészültebb kereszténynek is alázatra, türelemre és térdre (imádságra) kell késztetniük mindnyájunkat.

6. Gyülekezeti tagként (talán vezetőként is) **elcsüggesztheti, sőt kétségbe ejtheti az embert a vezetők és a gyülekezet értetlensége, ellenállása, közönye.** Magam is sokszor így voltam ezzel (ld. a 2. függelékben leírt személyes tapasztalataimat), de idővel be kellett látnom, hogy épp a viták, az ellenállás, a közöny indítottak leginkább gondolkodásra, fejlődésre és főként imádságra. Tekintsük hát mindezt kihívásnak, lehetőségnek, áldásnak! Ha a sok nehézség közepette (melyekre bizton számíthatunk) Krisztusra tudunk tekinteni, felé igyekszünk haladni, hozzá akarunk hasonlóvá válni, akkor biztosra vehetjük a győzelmet, a célba érést (Fil 1,6)!

2. függelék: Gyülekezeti fegyelem és úrvacsora

Mark Dever *Nine Marks of a Healthy Church* (Az egészséges gyülekezet kilenc ismertetőjele) c. könyvében föleleveníti Alan Redpath szavait, aki így jellemzi az amerikai gyülekezetek siralmas állapotát (ami sajnos, Magyarországon is aktuális probléma): „az átlagos amerikai gyülekezet tagjainak 5%-a nem létezik, 10%-uk nem található meg, 25%-uk nem jár a gyülekezetbe, 50%-uk csak vasárnap jelenik meg, 75%-uk nem vesz részt az imaalkalmon, 90%-uk nem tart családi áhítatot, és 95%-uk sosem mondta el másoknak az evangéliumot" (idézi Wyman L. Richardson: *Walking Together: A Congregational Reflection on Biblical Church Discipline* [WRWT, Együtt járva – Elmélkedés a biblikus gyülekezeti fegyelemről, Wipf & Stock, 2007], 2. f., 9. jn.). E szomorú helyzet orvoslásának egyik eszköze a gyülekezeti fegyelmezés gyakorlása. Richardson kitűnő könyve mellett (mely áttekinti és összegzi a téma irodalmát) a *9Marks (E)Journal* című elektronikus folyóirat 2009. évi utolsó két száma* is nagyon jól és átfogóan tárgyalja e témát. Előbbiben különösen hasznos Jonathan Leeman „A Church Discipline Primer" (A gyülekezeti fegyelem alapelemei) c. részletes cikke (JLCDP). Ld. még Stephen McQuoid: *Szeretetteljes gyülekezeti*

fegyelmezés (Evangéliumi Kiadó, 2025) és Jerram Barrs: *Kinek a döntése? – Személyes szabadság és gyülekezeti fegyelem* (Harmat, 2003).

* Church Discipline 1–2, 2009. szept-okt. és nov-dec., ld. 9marks.org/journal/church-discipline-part-1 és 9marks.org/wp-content/uploads/2009/10/eJournal200966novdec.pdf.

A. Gyülekezeti fegyelem – miért ne vezessük be?

1. A fegyelmezés szükségessége

1. **Isten természetében tökéletesen megfér egymással és egyensúlyban van az Ő szeretete/irgalma és az igazsága/szentsége:** *„Isten szeretet”* (1Jn 4,8.16); *„Én vagyok... az igazság”* (Jn 14,6; vö. Jn 1,14.17; 2Móz 34,6k; Zsolt 85,11; 117,2 [új Károli]). Tőlünk is hasonló egyensúlyt vár: *„az igazságot mondjuk, de isteni szeretettel”* (Ef 4,15; EFO; vö. 2Jn 3; RÚF). Isten/Jézus másképp definiálja a szeretetet, mint a világ. *„Az ÚR intését meg ne vesd, fiam, és dorgálását meg ne utáld! Mert akit szeret az ÚR, azt megdorgálja, de mint apa a fiát, akit kedvel”* (Péld 3,11k; vö. Jel 3,19k: *„Akit én szeretek, megfeddem és megfenyítem...”*). Ha az Ő jellemét tükrözve szeretjük a testvérünket, akkor nem hagyjuk őt a (súlyos) bűnében – amint arra Isten a mások iránti szeretet legfőbb parancsát (*„Szeresd felebarátodat, mint magadat”,* 3Móz 19,18) közvetlenül megelőző versben int minket: *„Ne gyűlöld szívedben atyádfiát! Fedd meg bátran honfitársadat, hogy ne légy részes a vétkében.”* (Vö. Jézus Mt 18,15-20-beli tanításával, ld. alább.)

2. A gyülekezeti vagy **egyházfegyelem három szintjét** különböztethetjük meg: (1) Isten fegyelmezi népét (ld. a fenti igéket; vö. 5Móz 8,5; 1Kor 11,32; Zsid 12,4-11); (2) a gyülekezet Jézushoz hasonlóvá válását sokféle szolgálat segíti elő: tanítás, igehirdetés, tanítványképzés, helyreigazító fegyelmezés;* (3) a helyreigazító gyülekezeti fegyelmezés az Isten ellen lázadó, tévúton járó testvérek egyéni helyreállítását szolgálja. Ide tartozik a négyszemközti, tanúk előtti és gyülekezet előtti intés, a kiközösítés és a visszafogadás/helyreállítás. Általában ez utóbbi ötlépéses folyamatot értjük gyülekezeti vagy egyházfegyelmen; könyvünkben is többnyire ebben a szűkebb értelemben használjuk ezeket a kifejezéseket – ám fontos tudnunk e tágabb jelentésükről, összefüggésükről is (WRWT, 2. f., 7. jn.).

* Mindegyiknek számos formája lehet (melyek nem különülnek el élesen egymástól), beleértve a baráti légkörű beszélgetést, lelkigondozást, szeretetteljes figyelmeztetést/intést stb. (Gal 6,1kk; 1Thessz 2,11k stb.)

3. **(Szinte) minden bibliai szerző érinti az egyházfegyelmet** – legalábbis tágabb értelemben véve: Máté (Mt 18,15-20), Márk (Mk 11,15-17), Lukács (ApCsel 5,1-11), János (2Jn 10k; 3Jn 9k), Péter (2Pt 2), Jakab (Jak 5,16-20), Júdás (Júd 3-4), Zsidókhoz írt levél (Zsid 3,12k; 6,4-8; 10,25-31; 12,4-11). Pál tárgyalja a legbővebben, ld. 1Kor 5–6; 2Kor 2,1-11; Gal 1,6-9; 2,11-14; 6,1-5; 2Thessz 3,6-15; 1Tim 1,20; 5,19k; 2Tim 3,5; Tit 3,9-11; Róm 16,17. Richardson **nyolc okot** sorol fel a gyülekezeti fegyelem gyakorlására: (1) ez engedelmesség kérdése; (2) napjainkban látjuk mellőzésének káros hatásait; (3) a szeretet megköveteli; (4) tévtanítások pusztítják az egyházat; (5) az egyház sok helyen megkülönböztethetetlen a világtól; (6) az átlagos evangéliumi gyülekezetben ma már szinte semmit nem jelent tagnak lenni;* (7) az elődeink és Isten történelmi tettei iránti tisztelet megköveteli, hogy legalább fontolóra vegyük mint amit létfontosságúnak tartottak;** (8) Isten félelme szükségessé teszi (inkább Istentől kellene tartanunk, mint attól, hogy megbántunk vele másokat; WRWT, 2. f., 9–11. jn.). Jonathan Leeman a gyülekezeti fegyelem **öt célját** sorolja fel *Gyülekezeti tagság* c. könyvében (JLGYT, Paulus, 2023, 112. o.): (1) a bűn leleplezése, (2) a gyülekezet figyelmeztetése, (3) a vétkező tag megmentése, (4) a gyülekezet védelme, (5) a Jézusról való bizonyságtétel.

* Az újszövetségi gyülekezetnek csak megtért hívők lehetnek a tagjai, akiknek *„megtéréshez illő gyümölcsöt”* kell teremniük (Mt 3,8; 5,3-15; 7,15-27; 18,3-10 stb.). Ld. a 4. függeléket is.

** Az 5.A.4.2–3. bekezdésben láttuk, hogy Luther az igaz egyház egyik ismertetőjelének tartotta az egyházfegyelmet (Kálvin pedig beleértette azt az úrvacsora helyes kiszolgáltatásába), melyről gyakorlatilag minden baptista hitvallás említést tesz (WRWT, 2. f., 10. j.). Az elődeink tévedhettek, de ezt nekünk kell bizonyítanunk. G.K. Chesterton szerint a hagyomány „a halottak demokráciája” (*Igazságot!* [Szent István Társulat, 1985], 50. o., 4. f., 4. bek., idézi WRWT, 4. f., 4. j.) Az 1563-ban született, ma is használt református **„kis kátéban”** (Heidelbergi Káté, ld. mek.oszk.hu/00100/00168) a következőket találjuk: *„82. K.: Oda bocsáthatók-e ehhez az Úrvacsorához azok, akik felfogásukkal és életükkel hitetleneknek és istenteleneknek bizonyulnak?* F.: Nem. Mert az megszentségtelenítené Isten Szövetségét és felgerjesztené az Ő haragját az egész gyülekezetre. Azért kötelessége a keresztyén Egyháznak, hogy az ilyeneket Krisztus és az Apostolok rendelete szerint a mennyország kulcsaival mindaddig kizárja, amíg be nem bizonyítják életük megjobbítását.” *„85. K.: Mi módon nyílik meg és zárul be a mennyország a keresztyén (egyházi) fegyelem által?* F.: Úgy, hogy Krisztus parancsára mind azok, akik keresztyén név alatt nem keresztyén tudományt (tant) vallanak s nem élnek keresztyén életet, miután néhányszor atyafiságosan figyelmeztettek és tévelygéseikkel, vagy szégyenletes életükkel fel nem hagynak, bejelentetnek a gyülekezetnek vagy a gyülekezet által e célból megbízottaknak. És ha ezek intését sem veszik fel, akkor ezek a sákramentumoktól való eltiltással kirekesztik őket a keresztyén gyülekezetből, Isten pedig a Krisztus országából. És újból akkor vétetnek fel Krisztusnak és az Ő gyülekezetének tagjaivá, ha valóságos megjobbulást ígérnek és mutatnak is fel.” *„87. K.: Nem idvezülhetnek-é tehát azok, akik istentelen, háládatlan életükben megmaradva nem térnek meg Istenhez?* F.: Semmiképpen nem. Mert az Írás azt mondja; hogy se szemérmetlen [parázna], se bálványimádó, se házasságtörő, se tolvaj, se telhetetlen, se részeges, se szidalmazó, se rabló, sem ezekhez hasonló nem örökölheti Istennek országát [1Kor 6,9k].”

2. A fegyelmezés hiányának okai

0. A történelmi egyházakban általában nem gyakorolják a fegyelmet (ld. hivo.hu/fegyelem.htm, I–IV. pont; az anglikánokat illetően ld. PCG, 4. f., D.L. Akin válasza, 8. pozitívum), bár amint az előbb láttuk, a reformátusoknál elvi szinten még tanítják. Az evangéliumi gyülekezetekben általában elvileg megvan a lehetősége, de a gyakorlatban nem(igen) alkalmazzák.

1. Sokan sokféle okot említenek. John MacArthur pl. a következőket: (1) a magánélet fontossága, védelme, (2) engedékenység, (3) büszkeség,* (4) üldöztetés (a vétkeseké a pletykálkodó keresztyének részéről). J.W. MacGorman más okokat sorol fel: (1) korábbi visszaélések (melyek miatt a gyülekezeti fegyelemről sokaknak olyan dolgok jutnak eszükbe, mint az inkvizíció, szekták, törvényeskedés, farizeusok és erőszak); (2) a keresztények elkötelezettségének alacsony szintje; (3) a nagy gyülekezetekben a kellő pásztori törődés hanyatlása; (4) a kizárt tagok könnyen beléphetnek más gyülekezetekbe; (5) együttérzés az elkövető családjával; (6) félelem a bepereléstől. J. Carl Laney pedig a következő okokat említi: (a) félelem a következményektől, (b) a megosztó problémák elkerülésének előnyben részesítése, (c) a megfelelő eljárások ismeretének hiánya. Mások olyan további okokat említenek, mint a városiasodás és iparosodás miatti elvilágiasodás, a felvilágosodás optimizmusának terjedése, a kálvinista teológia elutasítása, az individualizmus hangsúlyozása, valamint világi ügyviteli módszerek átvétele, a nyugati társadalmat átható abszolút relativizmus, a tekintély tiszteletének hiánya, a felekezetek eltérő egyházkormányzása, valamint a bevételek csökkenésétől való félelem. Richardson mindezt kiegészíti a bibliaismeret hiányával. (Ld. WRWT, Bev., 6–12. jn.)

* Szerintem az egyik (ha nem a) legfontosabb ok az, hogy a fegyelmezés sérti a megintett emberek büszkeségét, és erre általában igen hevesen reagálnak – nem utolsósorban azért, mert az intő fél könnyen beleesik a büszkeség csapdájába, lenézve a megintettet (ld. az Alapvetést, 0.A. pont).

2. Richardson meggyőződése szerint **a fegyelem helyes felfogása csak helytálló egyháztanra épülhet;** és sok mai gyülekezet egyháztanát inkább a kultúra határozza meg, mint a Biblia. (A gyülekezethez ma sokan úgy viszonyulnak, mintha terápiás csoport, önkéntes tagságú egyesület vagy egy-egy társadalmi réteghez tartozók klubja volna – ami persze kizárja a fegyelmezést, akárcsak a fogyasztói szemlélet elterjedése.) Ezért sok mai gyülekezetet jobban foglalkoztat a klub kényelme, mint a gyülekezet engedelmessége. (WRWT ,3. f., 7. jn.)

3. A **bibliai egyháztan idevágó elemei Richardson összegzésében** a következők. Jézus építi egyházát; s királyságának kulcsait Ő az egyháznak adta (Mt 16,18k, ld. a fenti 1.B. pontot). Krisztus a feje az egyháznak, és szeretetből önmagát adta érte; az egyház mint az Ő teste engedelmességgel tartozik Neki, beleértve a szentségre és tisztaságra való egyéni és testületi törekvést is (Ef 5,23-27). A korai egyház az apostoli tanításnak, a közösségnek, a kenyér megtörésének és az imádságnak szentelte magát (ApCsel 2,42). A megszentelődés útját közösen járva imádkoznunk kell egymásért, figyelmesen összetartva és szükség esetén figyelmeztetve egymást. Ha a testvérünk bűnbe esik, szelíden igazítsuk helyre, ügyelve rá, hogy mi magunk Krisztussal járjunk (Gal 6,1). Nyíltan és makacsul lázadó és vétkező gyülekezeti tag esetén a gyülekezetnek meg kell szomorodnia, ítéletet hozva a vétkes ellen (1Kor 5), de mindig készen arra, hogy megbocsásson a megtérő bűnösnek és megvigasztalja őt (2Kor 2,5-11). A gyülekezetnek Jézus szeretetével kell szeretnie. A mennyel összhangban szólva a menny tekintélyével bír; tükröznie kell a földön a menny valóságát, Isten akaratát és királyságát (1Pt 2,9k). A **kulturális egyháztan** pl. valahogy így szólhat: (1) a helyes tanítás egyéni vélekedés kérdése; (2) a gyülekezet annak alapján működjön, hogy mi válik be (pragmatizmus); (3) a hívőnek sosem szabad megítélnie egy másik hívőt; (4) a gyülekezet sosem zárhat ki valakit a tagjai közül; (5) a szeretet azt jelenti, hogy sosem mondjuk meg a másiknak, hogy téved; (6) a keresztényeknek a saját dolgukkal kell törődniük. Ezzel szemben a **bibliai egyháztan** a következőket mondja: (1) a tanításnak összhangban kell lennie az apostolok Jézustól kapott tanításával (Gal 1,6-9; Mt 28,20); (2) a gyülekezet Jézus tanítása alapján működjön (Mt 28,20); (3) a hívőnek bizonyos körülmények között meg kell ítélnie a másik hívőt (1Kor 5,12k); (4) a gyülekezetnek néha (nyílt és makacs lázadás esetén) ki kell zárnia a tagjait (1Kor 5,2; Mt 18,17); (5) a szeretet azt jelenti, hogy készek vagyunk megmondani valakinek, hogy téved (Jak 5,19k); (6) a keresztények feladata segíteni egymást, a számonkérhetőséget is beleértve (Gal 6,1). Ha a gyülekezet ezen az úton jár, visszaadva az irányítást Istennek, „az döbbenetes hatású. Életek változnak meg. A valóság legyőzi a színlelést. Fokozódik az alázat, és halálra adatik a büszkeség.” (WRWT ,3. f., 8–9. jn.)

4. A **vétkesek megbüntetésének eszköze** helyett jobb úgy tekinteni a fegyelmezésre, mint **orvosságra.** A gyógyítás eszköze ez, melyet **a gyülekezetben mint bűnösöket kezelő kórházban** alkalmazunk. Ez a hasonlat biblikus, mivel Jézus a bűn betegségében szenvedőkhöz jött (Mt 9,10-13). Ám sok gyülekezet igen rossz kórház: csak fájdalomcsillapítót ad a lelkeknek és szórakoztatja őket, elterelve figyelmüket a lelkük betegségéről; a számokat fontosabbnak tartva a szentségnél. (Vannak, akik attól tartva kerülik a gyülekezeti fegyelem gyakorlását, hogy az **a taglétszám [és a bevételek] csökkenéséhez** vezet. Ám a helyesen alkalmazott fegyelem épp ellentétes hatást vált ki: a keresztények szívesebben csatlakoznak Isten [Szava], egymás és a gyülekezet iránt komolyan elkötelezett hívők közösségéhez, mint egy jellegtelen csoporthoz, ahonnan bármikor könnyedén távozhatnak is anélkül, hogy hiányt éreznének vagy okoznának.) Egy normális kórház kiteszi azt a beteget, aki nem akar gyógyulni, sőt a többi beteg gyógyulását is tudatosan akadályozza deviáns viselkedésével. Ha a **gyülekezeti tagság** semmit nem jelent (nincsenek érdemi feltételei, melyeket teljesíteni kell), akkor a gyülekezet megkülönböztethetetlenül beleolvad a világba. Minden társadalomban van „tagság” (követelményrendszer), és akik durván vétenek e szabályok ellen, azokat száműzik a közösségből. A fegyelem gyakorlásával szemben gyakori ellenvetés, hogy **senki sem tökéletes.** Ez önmagában igaz, de Isten sokféle tettre és tulajdonságra hív fel minket, noha egyikben sem vagyunk tökéletesek – ez azonban nem mentség arra, hogy ne igyekezzünk tőlünk

telhetően engedelmeskedni neki ezeken a területeken. **Isten királysága már köztünk/bennünk van,** de **még nem valósult meg teljesen** (Lk 17,20k). A gyülekezet e kettős valóság feszültségében él; a fegyelmezés a „már igen"-re összpontosít, a „még nem"-ről sem feledkezve meg (és a megszentelődés „egyre jobban"-járól sem). A testvérünk iránti szeretet megköveteli, hogy ha a szemünk láttára pusztítja magát (és a közösséget), a szakadék szélén táncolva, akkor nem hunyjuk be a szemünket, hanem szelíden figyelmeztetjük. (WRWT, 4. f.) Leeman (JLCDP) szerint a gyülekezeti fegyelem nemcsak gyógyító, hanem prófétai és proleptikus (előrejelző) jellegű is, mivel Isten igazságának fényével világít rá a bűnre és tévedésre, s kicsiben kiábrázolja Isten közelgő ítéletét (pl. 1Kor 5,5).

5. Gyakran a kultúra (vagy az egyén) **téves előfeltevései** akadályozzák az egyházfegyelem gyakorlását – melyek hatására hajlamosak vagyunk exegézis helyett eiszegézist végezni (saját elképzeléseinket belemagyarázni a bibliai szövegbe ahelyett, hogy annak jelentését kutatnánk és fejtenénk ki). Lássunk erre néhány példát. (1) **Relativizmus** – az igazság szubjektív, mi határozzuk meg. Aki ezt a nézetet (komolyan) képviseli (mely szerint minden relatív), az egyrészt önmagát cáfolja, hiszen abszolút érvényű (tehát nem relatív) állítást fogalmaz meg, másrészt nem él következetesen, mert a gyakorlatban mindnyájan elismerünk abszolút igazságokat, pl. nem lépünk ki a közelgő vonat elé. (2) **Autonóm individualizmus** – az egyén (érzései, vágyai) a fontos(ak), nem a közösség egésze. (3) **Túlzott engedékenység** – helytelen megmondani valakinek, hogy téved. Napjainkban (különösen nyugaton) elképesztő túlzásokkal próbálják rákényszeríteni a társadalom egészére a korszellemnek ezt a téveszméjét – egyszóval **az újfajta (ál)tolerancia diktatúráját.** A valódi, eredeti értelemben vett tolerancia azt jelenti, hogy meghagyjuk (sőt megvédjük) mások szabadságát a nézeteik hangoztatására, miközben szabadok maradunk e nézetek bírálatára (mint mindenütt, itt is vannak határok, de ez az általános elv). A mások (nézeteinek) bírálatát általánosan tiltó újfajta (ál)tolerancia egyrészt önmagát cáfolja – ha tilos mások nézeteit és gyakorlatát kritizálni, akkor miért kritizálja bárki azt, hogy valaki fenntartja magának a jogot mások nézeteinek és gyakorlatának kritizálására (és gyakorolja is e jogát)? Másrészt (legalább magunkban, de sokszor hangosan is) mindnyájan bírálni szoktunk másokat (főként ha ellenünk vétenek) a szívünkbe írt erkölcsi törvény alapján (ld. Róm 2). (A mai korszellem különösen a szexualitás terén alkalmazza előszeretettel ezt a hamis toleranciát – e téren feltűnően erős ellenállásra számíthatunk a fegyelmezéssel szemben.) Bővebben ld. Josh és Sean McDowell *Az intolerancia szépsége* (KIA, 2018), valamint D.A. Carson *The Intolerance of Tolerance* (A tolerancia intoleranciája, Eerdmans, 2012) c. könyvét és előadását: thegospelcoalition.org/podcasts/tgc-podcast/truth-not-enemy-tolerance.

6. Az egyházfegyelem ellenzői közül sokan hivatkoznak a **Mt 7,1-re: *„Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek!"*** Ám Jézus itt nem tiltja egyetemesen mások megítélését, hanem csupán a képmutató ítélkezést helyteleníti (ld. Mt 7,[3-]5: *„Képmutató, vedd ki előbb saját szemedből a gerendát, és akkor majd jól fogsz látni ahhoz, hogy kivehesd atyádfia szeméből a szálkát"*). Amikor biblikus módon – szeretettel, megtört szívvel, szelíden, alázattal – gyakoroljuk az intést és fegyelmezést, nem bitoroljuk Isten helyét, és nem tartjuk/mutatjuk magunkat bűntelennek vagy erkölcsileg különbnek, hanem csak kimondjuk Isten ítéletét bizonyos viselkedésformákat illetően. (Ehhez persze különbséget kell tennünk a bűnök között – bizonyos szempontból nem minden bűn egyformán súlyos/pusztító; ld. az alábbi 3.3. és B.2.3. bekezdéseket.) Nem magunkat akarjuk felmagasztalni és a másikat lenyomni, hanem az Úrtól elfordult embert szeretnénk visszahozni és helyreállítani. A Mt 7,1-et sem szabad kiragadva értelmezni, hanem figyelembe kell vennünk a szűkebb* és tágabb összefüggését is (pl. Mt 18,15-20; 1Kor 5–6). Szintén gyakori hivatkozási alap Jézus szava, melyet a **házasságtörő asszonynak** mondott: ***„Aki bűntelen közületek, az vessen rá először követ"* (Jn 8,7).** Az imént írtakon túl azt mondhatjuk erre, hogy Jézus itt az asszony vádlóinak büntetésosztó képmutatását és önteltségét ítélte el. Fontos világosan látnunk és elismernünk saját bűnösségünket, s ahelyett hogy megkövezni akarnánk a bűnöst, meg kell akadályoznunk őt önmaga (további) megkövezésében, kiragadva a bűnből (végső esetben azáltal, hogy kiemeljük őt a gyülekezeti közösségből). (WRWT, 6. f., 2. jn.) Általános elv, hogy ha két igehely látszólag egymásnak ellentmondó dolgokat tanít, akkor nem választhatunk közülük kedvünkre, hanem meg kell találnunk az összeegyeztetésük módját. Isten nem mond ellent önmagának.

* Mt 7,6, ld. 0.D.2.0. bek.

3. A fegyelmezés bibliai módjai

1. A **szűkebb értelemben vett helyreigazító gyülekezeti fegyelem** gyakorlása alapvetően egy **öt lépésből álló folyamat,** amelyet azonban sosem alkalmazhatunk gépiesen és automatikusan; mindig az egyedi helyzetre és körülményekre való tekintettel kell eljárnunk, imádkozva, a Szentlélek vezetését keresve és követve, s a vétkező testvérünk miatt bánkódva és sírva. A folyamat lépései: (1) a vétkes megintése négyszemközt, majd (2) tanúk előtt, majd (3) a gyülekezet előtt, végül (4) a vétkes kiközösítése, majd (5) megtérése (bűnbánata) esetén a visszafogadása, helyreállítása – ez utóbbi az egész folyamat célja (2Kor 2,6-8). Jézus a Mt 18,15-18-ban vázolta ezt a folyamatot, melyet akkor kell elindítanunk, *„ha vétkezik [ellened] atyádfia"* (Mt 18,15). Metzger (TCGNT) szerint e vers fennmaradt görög kéziratai alapján nem állapítható meg egyértelműen, hogy az „ellened" szó benne volt-e az eredeti szövegben vagy sem; így mindkét lehetőséget nyitva kell hagynunk. France és mások szerint nem volt benne (ld. NICNT). Az ellenünk elkövetett bűnökről gyakran csak nekünk van tudomásunk, ezért kiemelt felelősségünk, hogy szükség esetén foglalkozzunk velük. Ám a szeretet általános kötelessége megköveteli, hogy ne hagyjuk meg (pusztító) vétkében a testvérünket akkor sem, ha nem ellenünk vétkezik, ld. a felebaráti szeretet nagy parancsolatának összefüggését: *„Ne gyűlöld szívedben atyádfiát! Fedd meg bátran honfitársadat, hogy ne légy részes a vétkében. Ne légy bosszúálló, se haragtartó a népedhez tartozókkal szemben. Szeresd felebarátodat, mint magadat!"* (3Móz 19,17k) – valamint a Gal 6,1[-4]-et: *„Testvéreim, ha valakit tetten is érnek valamilyen*

bűnben, ti, akik lelki emberek vagytok, igazítsátok helyre az ilyet szelíd lélekkel. De azért vigyázz magadra, hogy kísértésbe ne essél." Mindig késznek kell lennünk megbocsátani a vétkesnek, ha bűnbánatot tart (Mt 18,21kk; vö. Lk 17,3[k], ahol Metzger [TCGNT] és mások szerint eredetileg nem szerepelt az „ellened" szó), és fegyelmezés helyett gyakran jobb, ha elszenvedjük a sérelmet és kárt (1Kor 6,7). Semmiképpen nem az a cél, hogy szigorú erénycsőszként mások bűneit lessük, és az erkölcsrendészet törvényeskedő légköre uralja a gyülekezetet. Jézus és Pál egyaránt hangsúlyozza, hogy kegyelmet kapott bűnösökként minket is a kegyelem lelkületének kell jellemeznie – ahelyett hogy minden egyes bűnt azonnal kiszúró „erkölcsrendészekként" próbálnánk működni. Philip Yancey találóan írja *Meghökkentő kegyelem* c. könyvében (Harmat, 2018, 12. f. vége): „Attól tartok, a keresztényekről sajnos már nem az illatszeres üvegecske jut az emberek eszébe, hanem egy egészen másfajta »fújó eszköz«, a professzionális rovarirtók által használatos pumpa. *Hopp, egy csótány!* Pumpa, fújás, pumpa, fújás. *Hopp egy bűn!* Pumpa, fújás, pumpa, fújás. Ismerek hívőket, akik úgy érzik, ők a társadalom »erkölcsi rovarirtó szolgálata«, s az ő dolguk a bűn felszámolása."

2. Richardson szerint általános egyetértés van abban, hogy a Mt 18-ban található az egyházfegyelem általános kerete, melyet **sok egyedi körülmény módosíthat,** pl. egyes kirívó és közismert (súlyosan megosztó, JLCDP) bűnök azonnali kizárást igényelhetnek (ld. az 1Kor 5-beli esetet), a súlyos tévtanítás szigorúbb elkülönülést tehet szükségessé (2Jn 10), a munkakerülés viszont enyhébb megítélés alá eshet (2Thessz 3,6-15*). (WRWT, 7. f. és 8. f., 1–7. jn.) **Két fél vitájának eldöntésekor** sokféle lehetőség közül választhatunk, ld. Ken Sande *Béketeremtők* (Harmat, 2015). Aki **nyíltan megtagadja hitét,** azt Leeman szerint elég törölni a gyülekezet tagjainak névsorából (ld. az alábbi i.2. bekezdésben említett cikkének végét). Richardson több példát említ olyan gyülekezetekre, ahol a (kellő indok nélkül) tartósan távol maradókat is fegyelmezik (pl. WRWT, 13. f. vége), ld. még Matt Schmucker „Those Toxic Non-Attenders" (Toxikus hiányzók) c. cikkét (9Marks EJournal, 2009. nov-dec., 9marks.org/article/those-toxic-non-attenders).

* A 2Thessz 3,6-15-beli munkakerülést (akárcsak a Tit 3,9-11-et) Richardson az ötlépéses folyamat körébe sorolja (WRWT, 13. f., 5. jn.; 8. f., 6. jn.), viszont Green (PNTC, 2Thessz 3,6) és Wanamaker (NIGTC, uo.) külön kezeli (mindkettőjük szerint [talán keresztény] pártfogók támogatásából éltek a munkakerülők, ami elterjedt gyakorlat volt akkoriban). Mounce szerint (WBC, Tit 3,10) nem egyértelmű, hogy itt nyilvános vagy négyszemközti intésről van-e szó; ez a Titusznak mint apostoli „legátusnak" (követnek) adott útmutatás közvetve alkalmazható a gyülekezetben.

3. **Milyen bűnök esetében alkalmazzuk** hát ezt a folyamatot? Alapvetően akkor, ha **a vétkező testvér a bűnével tönkreteszi önmagát és kárt tesz Krisztus testében,** a gyülekezetben (1Kor 3,9-17; 6,15-20). Don Carson szerint **háromféle eset** indokolhatja ezt: (1) súlyos erkölcsi bűn (1Kor 5,1[–6,10]); (2) súlyos tévtanítás [Gal 1,8-9: *„más evangéliumot hirdet";* 2Jn 10]; (3) súlyos szeretetlenség/viszálykodás (Tit 3,9-11).* Richardson hasonlóan vélekedik, hozzátéve, hogy csak végszükség esetén folyamodjunk e drasztikus megoldáshoz, általában az alábbi 3 kategóriát sértő súlyos és makacs, a gyülekezetnek nyilvánosan ártó esetekben: (1) az igaz tanításhoz való hűség, (2) az élet tisztasága és szentsége, (3) a közösség egysége (R. Stanton Normant idézi WRWT, 8. f., 8. j.). Leeman (JLCDP) hozzáteszi, hogy **külső(**leg megnyilvánuló) bűnről van szó, amit talán sokan nyilvánvalónak tartanak. **Ismert bűn és nyílt lázadás** esetén a fegyelmezés elmulasztása valójában nem szeretet, hanem súlyos közömbösség és engedetlenség (ApCsel 5,29; WRWT, 9. f., 1. jn.). Bár a **bűnlisták törvényeskedéshez vezethetnek,**** gyakoriak az Újszövetségben*** és a korabeli irodalomban (ld. Fee [NICNT, 1Kor 5,11]). Az 1Kor 5,11-beli 6 elemű felsorolás (*„ne éljetek közösségben azzal, akit bár testvérnek neveznek, de parázna vagy nyerészkedő, bálványimádó vagy rágalmazó, részeges vagy harácsoló"*) nem tekintendő teljesnek – sem az 1Kor 6,9k-beli 10 elemű lista, mely a korábbi hat bűnhöz hozzáveszi a paráznaság három és a nyerészkedés egy fajtáját –, de az ilyen bűnök (különösen a 6,9k-ban említett súlyos eseteik) mindenképpen indokolják az ötlépéses folyamatot (Richardson egy esettanulmányban külön megemlíti itt a házasság előtti szexet is), Az 1Kor 5,10k-ben említett hat bűn szorosan összefüggött a korinthusiak aktuális helyzetével (paráznaság, 1Kor 5,1kk; nyerészkedés és harácsolás, 6,1kk; bálványimádás, 1Kor 8; rágalmazás, 3,3; 4,3.12k; 9,3; részegesség, 11,21; magát a részegességet az ókorban nemigen ítélték el [legfeljebb a nőknél], csak a belőle fakadó más vétkeket; ld. Fee [NICNT, 1Kor 5,11]).

* Ld. D. A. Carson: *How Long, O Lord: Reflections on Suffering and Evil* (DCHL, Meddig, Uram? – Gondolatok a szenvedésről és a rosszról, Baker, 2006), 6. f. vége felé és thegospelcoalition.org/podcasts/tgc-podcast/the-greatest-commandment-in-a-pluralistic-age, átirattal). A tévtanítások és bűnök súlyának megítélését illetően ld. a lelkiismeretről szóló írásom (hivo.hu/lelkiismeret.htm) 4.1. bekezdését.

** Ennek veszélye, hogy bizonyos bűnök túl nagy vagy kizárólagos figyelmet kaphatnak, miközben mellőznek más bűnöket, melyeket a Biblia nem említ tételesen vagy közvetlenül (pl. abortusz).

*** Pál további leveleiben: 2Kor 12,20k; Gal 5,19k; Róm 1,29-31; Kol 3,5.8; Ef 5,3-5; 1Tim 1,9-11; 2Tim 3,2-5; Tit 3,3; vö. Mk 7,21k; 1Pt 2,1; 4,3; Jel 21,8; 22,15.

i. Négyszemközti intés

1. *„Menj el hozzá, intsd meg négyszemközt: ha hallgat rád, megnyerted atyádfiát"* (Mt 18,15). Richardson összegző megjegyzései ezzel kapcsolatban: (1) Egyedül menjünk oda a vétkező testvérhez. (2) Ne beszéljük ki másokkal a viselkedését. (3) Végső soron abban reménykedünk és azért imádkozunk, hogy senki másnak nem kell megtudnia a dolgot. (4) Ez az 1. lépés tiszteletben tartja az illető Krisztusban nyert méltóságát. (5) Szelíden járjunk el. (6) Kérdezzünk, mielőtt vádolnánk. (7) Igyekezzünk megérteni az illetőt ahelyett, hogy elítélnénk. (8) Ha nyilvánvalóvá válik, hogy a pusztításra állt rá, egyértelműen és szeretettel hívjuk fel ennek elhagyására. Tegyük ezt alkalmas időben, higgadtan, alázattal, együttérzően. (WRWT, 8. f., 12. jn.)

2. Gyakori ellenvetés itt: **ki vagyok én,** hogy (képmutató módon) megintsem a testvéremet? Hiszen **mindnyájan bűnösök vagyunk,** és naponta vétkezünk! Ez igaz, de jó esetben naponta elismerjük és megbánjuk a bűneinket (amelyek tudomásunkra jutnak), s bűnbocsánatot nyerünk, miközben igyekszünk elhagyni őket – ahelyett hogy tudatosan és szándékosan, makacsul bennük élnénk. A képmutatás vádja sajnos gyakran igaz; a gyülekezeti fegyelem gyakorlása a gyülekezet egészét fegyelmezettebb, szentebb életre ösztönzi. Aki nem erre törekszik/halad láthatóan, sőt maga is súlyos bűnben él, az nem alkalmas mások intésére, hanem maga is fegyelmezésre szorul. Az egyházfegyelem csak akkor működhet jól, ha **abbahagyjuk a gyülekezetben a pletykálkodást, egymás kibeszélését, megszólását** – amely önmagában fegyelmezést igényelhet mint a „rágalmazás" egyik esete (ld. 4.B.2.i.3., 1. j.). A nyelvnek ezt a bűnét sokszor imádság, tanácskérés vagy tréfálkozás címén követik el – tartózkodjunk ettől is! Amiatti félelmünkben is ódzkodhatunk a vétkezők fegyelmezésétől, hogy várhatóan **otthagyják a gyülekezetet, mielőtt a folyamat érdemben előrehaladna.** Manapság sokfelé igen könnyű gyülekezetet váltani. Ám egy biblikusan működő gyülekezet körültekintően jár el az új tagok befogadásakor, ügyelve arra, hogy milyen körülmények közül jöttek. Richardson több esetet is említ, amikor a gyülekezet a tag kilépése ellenére folytatta a fegyelmi eljárást* – ami különösen akkor hatásos, ha erős és szeretetteljes a testvéri közösség. A Jak 5,20 szerint **óriási a tét:** *„aki megtérített egy bűnöst a tévelygés útjáról, megmenti annak a lelkét a haláltól, és sok bűnt elfedez".* A fegyelmezés révén a következőket nyerhetjük (annak elmulasztásával pedig veszíthetjük): magát a testvérünket, annak lelki békességét és jóllétét, megbocsátást és bűnbocsánatot, a személyes kapcsolatunkat, az érintett és a gyülekezet kapcsolatát, az érintett bizonyságtételét, a gyülekezet bizonyságtételét, Krisztus nevének dicsőségét, Krisztus gyülekezetének/egyházának tisztességét, valamint a Krisztus iránti személyes engedelmesség örömét. (WRWT, 9. f., 2–3. jn.; 10. f., 3. jn.)

* Ld. még Jonathan Leeman „The Preemptive Resignation—A Get Out of Jail Free Card?" (A megelőző kilépés – A börtönből szabadon távozás kilépőkártyája?) c. cikkét, *9Marks Journal,* 2009. nov-dec., 9marks.org/article/preemptive-resignation-get-out-jail-free-card/.

ii. Tanúk előtti intés

1. *„Ha pedig nem hallgat rád, végy magad mellé még egy vagy két embert, hogy két vagy három tanú szava erősítsen meg minden vallomást."* (Mt 18,16) Mielőtt megtennénk ezt a 2. lépést, kellő időt kell hagyni a testvérünknek a dolog átgondolására és a változtatásra (szükség esetén többször is beszélhetünk vele négyszemközt). Csak akkor lépjünk tovább, ha nyilvánvalóvá vált, hogy nem hajlandó változtatni. **A tanúk segítségül hívásának több célja van:** (1) megerősítik a vádat, mely szerint valóban súlyos bűnről van szó; (2) vagy épp cáfolják azt, ha elfogultan ítéltük meg a helyzetet – tehát mindkét irányban biztosítják a számonkérhetőséget; (3) kifejezik a bűnbánatot elutasító testvér helyzetének súlyosbodását, az ügy komolyabbá válását; (4) szükség esetén tanúskodni fognak a gyülekezet előtt.

2. Nagyon fontos, hogy **megfelelő tanúkat válasszunk** – lehetőleg olyanokat, akik hatni tudnak az érintettre, de nem sérülnek a helyzet megismerésétől; erős keresztény jelleműek, egyetértenek az egyházfegyelemről szóló bibliai tanítással, és készek részt venni a további lépésekben is; az érintett jó véleménnyel van róluk, nem tartja őket elfogultnak; nekünk is őszintén meg tudják mondani, ha tévedünk; tárgyilagosak, titoktartóak, szelídek és bátrak. A tanúk feladata az **ellenőrzés, nem a vádlás.** Ha az érintett kitart a bűnben, próbálják rábeszélni őt a bűnbánatra. Ezúttal is elég időt kell hagyni az érintettnek, mielőtt továbblépnénk. (WRWT, 10. f.)

iii. Gyülekezet előtti intés

1. *„Ha nem hallgat rájuk, mondd meg a gyülekezetnek."* (Mt 18,17a) „Mi a fegyelmezés egyetemes célja? A helyreállítás. Mit mondjunk hát a gyülekezetnek? A következőket: »Menjünk az illető után, hogy visszanyerjük őt. Elment hozzá egy ember, de nem volt hatása. Elmentek ketten vagy hárman, de továbbra sem volt hatása. Most menjünk mindnyájan, és árasszuk el őt a törődésünkkel.«" (John MacArthur, idézi WRWT, 12. f., 1. jn.) Ha kellő időt hagyva sem történik változás, hanem az érintett továbbra is a bűn és a nyílt lázadás állapotában marad, fittyet hányva a testvéri figyelmeztetésre, be kell vonnunk a folyamatba a gyülekezetet. Jézus mellett Pál is hasonlóan tanított és járt el: *„Úgy ítéltem, hogy miután az Úr Jézus nevében összegyűltünk, ti és az én lelkem, a mi Urunk Jézus hatalmával, átadjuk az ilyet a Sátánnak, teste pusztulására, hogy lelke üdvözüljön az Úrnak ama napján"* (1Kor 5,4k). *„Elég az ilyennek az a büntetés, amit a többség mért rá"* (2Kor 2,6).

2. **Mit értsünk „a gyülekezeten"?** Egyesek szerint mivel a gyülekezetek a bibliai időkben általában kis házi gyülekezetek voltak, mai közegben elég az érintett házi csoportjának, bibliakörének, tanítványi csoportjának vagy hasonlónak szólni, ha van ilyen. Ez azonban nemigen felel meg a fegyelmezés 3. lépésének. Ugyanis (1) az átlagos mai (evangéliumi) gyülekezetben a többi tag is szinte bizonyosan tudomást szerezne az esetről, ami valószínűleg megosztottsághoz vezetne, szükségessé téve az egész gyülekezet bevonását; (2) sok gyülekezetben alig akad olyan kis csoport, amely az elkötelezettség magas foka révén elég erős nyomást gyakorolhat a vétkesre, előmozdítva bűnbánatra jutását – ahelyett hogy feltűnés nélkül elhagyná a csoportot és a gyülekezet tagja maradna; (3) jobb úgy tekinteni erre a kis csoportos intésre, mint a gyülekezet előtti intést megelőző utolsó próbálkozásra. Hozzátenném ehhez a következő okokat is (ld. az alábbi iv. pontot): (4) ha a vétkes a gyülekezetre sem hallgat, pogánynak kell tekintenünk, kizárva őt a gyülekezetből (az úrvacsorai közösséget is beleértve) – ami a gyülekezet (egészének) hivatalos döntését igényli. (5) Az Újszövetségben valójában EGYHÁZfegyelemről olvasunk; az apostolok több vétkest megneveztek vagy egyértelműen azonosítottak leveleikben, melyeket tágabb/egyetemes olvasótábornak szántak (legalábbis az isteni Szerzőjük), s így az egész egyház előtt fegyelmezték (adott esetben abból zárták ki) az érintetteket (1Kor

5,1kk; 3Jn 9k; vö. 1Tim 1,20; 2Tim 2,16-18; 4,14k). Tehát a gyülekezet összes tagját kell tájékoztatni – és csak őket. Ezt meg lehet tenni egy istentisztelet végén, előtte távozásra kérve a látogatókat. E lépés után szintén időt kell hagyni a bűnbánatra – ám nem célszerű túl sokat, nehogy megosztottság támadjon a gyülekezetben. Általában 1-2 hét elegendő. (Leeman gyülekezetében két hónapot szoktak hagyni, ld. JLCDP.) Ezt előre közölni kell a gyülekezettel. A gyülekezet beperelésének kivédése érdekében célszerű részletesebben rögzíteni a gyülekezeti fegyelmezés folyamatát a gyülekezet hivatalos okmányaiban, melyeket a tagok belépéskor megismernek, mivel ma már nem elég a bíróságon igeszakaszokra hivatkozni (általában nem ismerik/értik azokat). (WRWT, 12. f., 2–4. jn.)

3. Sokan a kultúra nyomásának engedve **nem hajlandók megtenni ezt a lépést,** attól félve, hogy ellenzést vált ki – ami valószínű (bár megfelelő tanítás, előkészítés esetén jóval kisebb ellenállás várható), ám ha nem tesszük meg, engedetlenül megszegjük Urunk világos parancsát. Ennek a drasztikus lépésnek nagyon ritkán kell bekövetkeznie – és még ritkábban fog, ha gyakoroljuk a biblikus fegyelmezést. A nyíltan lázadó testvér iránti féltő szeretetünknek erősebbnek kell lennie az ellenállástól való félelmünknél. A nyilvános fegyelmezés elősegíti a biblikus, egészséges gyülekezet kifejlődését – akik nem akarnak ilyen gyülekezethez tartozni, azok valószínűleg felülvizsgálják helyzetüket. A **lelki megújulás hatalmas lehetősége** rejlik az ilyen és hasonló lépésekben. Ha megtűrjük magunk között a nyílt lázadást és bűnt, azzal megerősítjük, amit a világ amúgy is gyanít (vagy tud): a gyülekezeti életünk csak **vasárnapi színjáték,** melyet mi sem gondolunk komolyan. „A világtörténelem folyamán sosem történt még ébredés anélkül, hogy a gyülekezet kész ne lett volna szembeszállni a felszínes kereszténységgel mindenütt, ahol az felüti fejét." (WRWT, 12. f., 5–8. jn.)

iv. Kiközösítés

1. *„Ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt."* (Mt 18,17b) A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a makacsul tovább lázadó és vétkező embert a gyülekezet többségi szavazással eltávolítja tagjai sorából (2Kor 2,6: *„Elég az ilyennek az a büntetés, amit a többség mért rá"*), megvonva tőle a tagsággal járó kiváltságokat, és többé nem úgy érintkezve vele, mintha mi sem történt volna. Annak elismerése ez, hogy az illető az Isten és gyülekezete elleni kitartó lázadásával kizárta magát a közösségből. A kizárt ember részt vehet az istentiszteleteken (melyek bárki előtt nyitva állnak),* és a tagok általában továbbra is szívélyesen szóba állhatnak vele – kivéve a súlyos tévtanítások hirdetőit (2Jn 10k: *„Ha valaki hozzátok érkezik, és nem ezt a tanítást viszi, ne fogadjátok be a házatokba, és ne köszöntsétek, mert aki köszönti, közösséget vállal annak gonosz cselekedeteivel"*) –, de jelezve, hogy változást, a bűnből és a lázadásból való megtérést várnak tőle, s ez esetben tárt karokkal várják (akárcsak a tékozló fiút az apja, Lk 15). Ez az egész folyamat célja. Jó, ha a gyülekezetben minél többek előtt kihirdetjük a dolgot, kifejezve mély szomorúságunkat, törődésünket, szeretetünket és az említett célt, csökkentve annak esélyét, hogy egyesek más forrásból értesüljenek az esetről (ami várhatóan úgyis bekövetkezik), és erre helytelen összefüggésben/magyarázattal kerüljön sor. (WRWT, 13. f., 2–3. jn.)

* Kivéve, ha a bűnében kitartó ember jelenléte fizikai veszélyt jelent a gyülekezetre nézve (JLCDP).

2. Az 1Kor 5,11-ben *„az ilyennel még együtt se egyetek"* utasítás Fee szerint (NICNT) minimálisan a keresztény közösségi étkezésekből való kizárást jelenti, az **úrvacsorát** is beleértve (bővebben ld. az alábbi B. pontot); a magánjellegű közösségre talán nem terjedt ki a tilalom. Ha az Isten elleni nyílt lázadás állapotában levő ember úrvacsorát vesz, *„méltatlanul eszi az Úr kenyerét* [és] *issza az Úr poharát,* [így] *vétkezik az Úr teste és vére ellen"* (1Kor 11,27). Nem alkalmas a bűnbánó önvizsgálatra, amelynek hozzá kell tartoznia az úrvacsorához (1Kor 11,28kk). Néhol (átmenetileg) **úrvacsorai fegyelmezést** alkalmaznak, csak az úrvacsorától tiltva el a makacsul vétkezőket. Ez a gyakorlat azt a megtévesztő üzenetet küldheti, hogy az úrvacsorázás a szent élet jutalma, és hosszabb távon két osztályra bonthatja a gyülekezetet (úrvacsorázók és nem úrvacsorázók). Tehát jobb, ha az úrvacsorától való eltiltás a teljes kizárás része. Ha a gyülekezet mégis csupán az úrvacsorából zár ki valakit átmenetileg, azt minél rövidebb ideig tegye, más kiváltságok megvonásával együtt (pl. szolgálatoktól való eltiltás). Mit jelent olyannak tekinteni a kizárt embert, **„mint a pogányt vagy a vámszedőt"?*** A zsidók úgy tekintettek a pogányokra, mint az Isten szövetségi kegyelmén kívüli, azt vétkesen elutasító emberekre. Különösen állt ez a vámszedőkre, akik szövetkeztek az Izráel népét elnyomó és kizsákmányoló római hatalommal, s annak szedték be az adót (miközben maguk is kivették részüket a haszonból). A világ elveszett emberei voltak, s elkülönültek Isten népétől. Így kell tekintenie a gyülekezetnek azokra, akik bűnös lázadásukkal a pogányok és vámszedők útjára léptek. Ezáltal leleplezzük és tükrözzük azt a valóságot, amelyet a tetteikkel kifejeznek. Ennek megfelelően kell viszonyulnunk hozzájuk: az evangéliumot hirdetve/fölelevenítve nekik, megtérésre hívva őket (WRWT, 13. f., 4–6. jn.) Ezt fejezheti ki a **szent csók** (megvonása) is ott, ahol alkalmazzák (ami [magyar viszonylatban] célszerűen „szent puszit" jelenthet): *„Köszöntsetek minden testvért szent csókkal"* (1Thessz 5,26).

* Egyesek szerint ez a vétkezők „elfogadását", a bűnük eltűrését jelenti. Ők arra hivatkoznak, hogy Jézust a *„vámszedők és bűnösök barátjának"* mondták (Mt 11,19). Ám Ő azért jött, hogy orvosként meggyógyítsa a bűn betegségében szenvedőket (Mt 9,11-13), és maga írta elő a fegyelmezés gyógymódját a Mt 18-ban. Ha a gyülekezetre sem hallgató megátalkodott bűnös szó nélküli keblünkre ölelését értette volna azon, hogy *„tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt",* akkor semmi értelme nem lenne a Mt 18,15-17-beli egész folyamatnak.

3. A kiközösítésnek a következő **hatásai** vannak a **kizártakra:** (jó esetben) bűnbánó megtérésre jutnak, s helyreáll a közösségük Krisztussal és gyülekezetével (*„átadjuk az ilyet a Sátánnak, teste pusztulására, hogy lelke üdvözüljön az Úrnak ama napján",* 1Kor 5,5); megtanulják nem káromolni Istent (1Tim 1,19k); újra szégyellni

kezdik a bűneiket (2Thessz 3,14), s (jobban) megértik a gyülekezet és küldetése jelentőségét. A **gyülekezetre** gyakorolt hatásai közé tartozik, hogy védi a gyülekezetet a bűn romboló erőitől (*„Hát nem tudjátok, hogy egy kicsiny kovász az egész tésztát megkeleszti?”,* 1Kor 5,6k), önvizsgálatra készteti a többieket (*„Akik vétkeznek, azokat mindenki előtt fedd meg, hogy a többiekben is félelem támadjon”,* 1Tim 5,20), és erősíti a gyülekezet világ előtti bizonyságtételét. A kiközösítés tehát a szélsőséges szeretet reakciója a szélsőséges lázadásra. A vétkest **a Sátánnak átadni** olyan, mint amikor a szerető édesanya azzal téríti jobb belátásra a kettejük fölé tartott esernyőben kárt tenni igyekvő kisfiát, hogy kiteszi őt a zuhogó esőnek. (WRWT, 13. f. vége.)

4. A rendkívül szelíd és megnyerő ember benyomását keltő Jerram Barrs, akinek előadásmódja, hanghordozása is igen szeretetteljes (amellett, hogy nagyon tartalmas és tanulságos; tőle olvastam talán a legjobb könyveket az evangelizációról, ld. az 1. függelék C.2. bekezdését), a könnyeivel küszködve beszámol egy **megindító tapasztalatáról.*** Befogadtak egy drogos párt, akik idővel megtértek, összeházasodtak, és született három gyermekük. A férj azután a családját otthagyva elment egy másik nővel. Barrsék ezért gyülekezeti fegyelmezésben részesítették őt. Később szakított a nővel, de továbbra is voltak zűrös dolgai, és még mindig fegyelmezés alatt állt. Egyik éjjel igen zaklatott állapotban kopogott Barrsék ajtaján. Barrs hosszan elbeszélgetett vele, aminek hatására a férfi kissé megnyugodott. Barrs megbizonyosodott róla, hogy a férfi hívő, és nagyon nyomasztják a bűnei. Mindketten úgy érezték, hogy igen erősen üldözi őt az ördög. Másnap éjjel meztelenül holtan találták egy út mellett; miután eldobálta a ruháit, elütötte őt egy teherautó. Barrs az esettel kapcsolatban az 1Kor 5,5-öt idézi, hozzátéve, hogy ilyenkor a gyülekezet védelmét nélkülöző hívő fokozottan ki van téve a gonosz támadásainak. Don Carson egy még megdöbbentőbb esetet mond el: thegospelcoalition.org/sermon/facing-the-foe-acts-4-32-5-42.

* Ld. https://www.thegospelcoalition.org/sermon/q-and-a-session/.

v. Visszafogadás/helyreállítás

Súlyos hiba és tévedés azt hinni, hogy a kiközösítéssel vége az eljárásnak. Most érkeztünk el **az egész fegyelmezési folyamat céljához,** melyhez remélhetőleg a vétkes is eljut előbb-utóbb (jó esetben már az 1. lépés után). Erre néha évekig kell várnunk a kiközösítést követően – fontos, hogy ne adjuk fel a reményt, hanem kitartóan imádkozzunk (és lehetőség szerint tegyünk is) érte. Amikor bekövetkezik, az a vigasság és ujjongó örvendezés ideje: megkerült az elveszett bárány, hazatért a tékozló fiú. *„Nagyobb öröm lesz a mennyben egyetlen megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igaz miatt, akinek nincs szüksége megtérésre”* (Lk 15[,7]). Két végletet kell kerülnünk itt: **a túlzott naivitás és a törvényeskedés veszélyét.** Előfordul, hogy a vétkes **bűnbánata láthatóan felszínes.** Akár oly módon is segíthetünk neki, hogy megfogalmazzuk a megfelelő mondatokat, melyeket elmondhat vagy példaként felhasználhat (WRWT, 5. f., 6. jn.). Ám inkább a túlzott kegyelem hibájába essünk, mint az ellenkező végletbe, ahol a vétkesnek próbaidőt szabnak, s újabb és újabb elvárásoknak kell megfelelnie. (Szokássá vált bűnök, függőségek leküzdéséhez persze szükség lehet lelkigondozásra vagy más óvintézkedésekre; és nem mindig célszerű [azonnal] visszahelyezni a megtérőt bizonyos szolgálatokba. Leeman [JLCDP] szerint néha szükség lehet némi [de nem túl sok] időre ahhoz, hogy a bűnbánatot a gyümölcse igazolhassa.) Az őszinte bűnbánatot gyakran kísérik könnyek, de ez nem mindig van így. „Akik komolyan veszik a bűnt, azok a megbocsátást is komolyan veszik” (Thomas Oden, idézi WRWT, 14. f., 1. jn.) A bűnbánat legyen őszinte, teljes és töredelmes – a megbocsátás pedig körültekintő, őszinte, teljes, azonnali, ünneplő, bizakodó és reményteljes (vö. 2Kor 2,7k). Richardson beszámol egy **megindító esetről,** amikor valaki elvált a feleségétől és kicsapongó életet élt. Kizárták a gyülekezetből, és szétesett az élete. Három év múlva bűnbánattal folyamodott a gyülekezethez és a feleségéhez (aki végig imádkozott érte), s mindkét helyen visszafogadták, gyülekezeti esküvővel ünnepelve meg az eseményt sok könnyhullatás közepette. Az ilyen esetek mutatják, hogy megéri vállalni a fegyelmezés nehézségeit! E folyamat alkalmazásakor a nagy veszély a **farizeusi törvényeskedés,** melynek **legjobb ellenszere az őszinte bánat**(ból fakadó cselekvés) – enélkül inkább ne is alkalmazzuk az egyházfegyelmet, mert az ördögi képmutatássá torzul: *„megsiratok sokakat azok közül, akik korábban vétkeztek, és nem tértek meg abból a tisztátalanságból, paráznaságból és kicsapongásból, amelyet elkövettek”* (2Kor 12,21). A gyülekezeti fegyelem szeretetből és meggyőződésből fakadó könnyeket, szomorúságot, megtört szíveket követel – ezek nélkül nem is fegyelem. A **fegyelmezés célja** a tévelygő helyreállítása, a hívők engedelmessége, az Atya megdicsőülése, Jézus követése, a Sátán legyőzése, Krisztus testének megerősödése, népének megtisztulása, egymás építése. Túl nemes célok ezek ahhoz, hogy le merjünk mondani a fegyelmezésről. Gyakran túl visszafogottan, elkeseredetten, félve beszélünk a gyülekezeti fegyelemről, ami érthető, de nem helyénvaló, hiszen ez része mennyei elhívásunknak: engedelmeskedni örömteli dolog akkor is, ha könnyekkel jár! Jézusi módon szeretni, Isten munkáját végezni a földön az Ő hű sáfáraként, hajlíthatatlan törődéssel visszahozni egymást a szakadék széléről, Krisztus menyasszonyának megtisztulásán fáradozni, a Sátán befolyását legyőzni a gyülekezetben nagy kiváltság, irgalom és kegyelem. Ne szégyelljük, ne sajnáljuk hát a kitartó fáradságot és bizalmat, *„amelynek nagy jutalma van”* (Zsid 10,35; 1Kor 15,58)! (WRWT, 14. f. és Konklúzió.)

4. Néhány további ellenvetés

0. E függelék A.2–3. pontjaiban választ adtunk az egyházfegyelemmel szembeni számos ellenvetésre, problémára. (A „kórház” érvét illetően ld. az A.2.4. bekezdést, a „ne ítélj, hogy ne ítéltess” [Mt 7,1] és a házasságtörő asszony [Jn 8] érvét illetően pedig az A.2.6. bekezdést.) Most továbbiakkal folytatjuk a sort (az 1–3. bekezdésben WRWT 11. fejezete alapján).

1. „Az egyházfegyelem gyakorlata korábban Isten akarata lehetett, de **ma már nem időszerű.”** A gyülekezeti fegyelem időtlen elveken, szükségleteken és újszövetségi tanításon alapul. Mindig voltak ellenzői (alighanem már Korinthusban is [2Kor

10,10]), de a bibliahívő keresztények sosem mellőzték annyira, mint a legutóbbi időkben. Az asszonyok fejének befedését, az Ó- és az Újszövetség viszonyát és néhány hasonló kérdést illetően ld. HRHH, E.2. pont.

2. „Ez az 1. században működhetett, de **ma nem fog működni."** Emögött az a feltevés áll, hogy a pragmatizmus (mi válik be?) fontosabb, mint a világos bibliai tanítás követése. Az 1. században sem ment ez simán, másként nem kellett volna meginteni akkori gyülekezeteket a fegyelmezés elmulasztásáért (1Kor 5; Jel 2,14-16.20). Másfelől mindig is voltak és vannak gyülekezetek, ahol működött, bevált a fegyelmezés (2Kor 2,6kk;* Jel 2,2). Richardson számos mai példát említ (WRWT, 11. f., 1. jn.). Egyes „vallásos fogyasztókat" elijeszthet, de mindig is vonzotta azokat, akik komolyan követni akarják Jézust. A bűn mindig bűn volt, a fegyelmezés pedig mindig nehéz, de Isten mindig megáldotta azokat, akik mertek eléggé szeretni a gyakorlásához (uo., 2. jn.). A kulturális környezet figyelembevétele bölcs dolog (Pál is ezt tette Athénben, ApCsel 17,16-34), de ezt nem tehetjük úgy, hogy a kultúrának engedve mellőzzük, megszegjük a bibliai elveket, parancsokat és tanítást (ApCsel 5,29).

* A 2Kor 2,5-11; 7,7-12-beli esetben a fegyelmezés elérte célját (függetlenül attól, hogy ugyanarról az esetről van-e szó, mint az 1Kor 5-ben).

3. „Az 1. századi egyházban **az apostolok felügyelték a fegyelem gyakorlását,** de ma már nincsenek köztünk." Ez azt feltételezi, hogy az apostolok testi jelenléte szükséges az utasításaik követéséhez. Ez nyilvánvalóan tévedés, mivel (1) a fegyelmezés folyamatát Jézus fogalmazta meg elsőként (Mt 18,15kk); (2) az apostoli tanítást kell követnünk, mely az Újszövetségben rendelkezésünkre áll (ApCsel 2,42; Gal 1,8k); (3) megkaptuk a Szentlelket, aki segíti és vezeti az egyházat az engedelmesség és tanítás kérdéseiben (Jn 16,4-15).

4. „Az egyházfegyelem gyakorlása **ellentétes a kegyelemmel."** Aki így véli, az a kegyelmet és a fegyelmet egyaránt súlyosan félreérti. A kegyelem azt jelenti, hogy érdemtelen bűnösökként Isten irgalmában és jóságában részesülünk, hit(hűség) által elfogadva azt. Ám nem jelenti azt, hogy figyelmen kívül hagyjuk, ha a barátunk fegyvert tart a fejéhez – ez kegyetlenség volna. A gyülekezeti fegyelem a kegyelem hívó szava ahhoz, aki hátat fordított a kegyelemnek – arról igyekszik meggyőzni az illetőt, hogy fogadja el ismét Isten kegyelmét. A kegyelem nem a bűnt engedélyező vagy elfedő jogosítvány, mely kizár mindenféle vizsgálatot; a kegyelemre hivatkozva nem tiltható meg, hogy szóvá tegyük a magát és másokat tönkretevő ember tévedését (pedig sokan erre próbálják használni a „kegyelmet"). Azok kapnak kegyelmet, akik térdre hullva irgalomért kiáltanak – nem pedig azok, akik dacosan az öklüket rázzák. A gyülekezet nem akkor gyakorolja a kegyelmet, ha nem lép a valódi kapcsolatok időnként kaotikus mezejére, inkább szemet huny a bűn fölött (ez valójában gyávaság) – hanem akkor, ha meg meri mondani az érintettnek, hogy az életével elfordul a kegyelemtől. A gyülekezeti fegyelem tehát a kegyelemről szól. (WRWT, 14. f., 8. j. előtt.)

5. „A fegyelem gyakorlata **bizalmas információk kiadását igényli, így sérti és akadályozza a bizalmat"** Ez az ellenvetés rávilágít egy kényes egyensúlyra. Egyfelől mindig kerülnünk kell a testvéreink kibeszélését, megszólását – különösen ha bizalmasan közölték velünk nehézségeiket. Másfelől azonban nem szabad összejátszanunk velük a bűnben: a szándékosan, tudatosan lázadókkal szemben inkább Isten pártjára kell állnunk – valójában ez szolgálja az ő javukat is, és (pl. a Mt 18,15-17 miatt) ilyen értelmű szándéknyilatkozatot teszünk, amikor egy biblikus gyülekezethez csatlakozunk (ami sajnos nem mindig tudatosul a belépő tagokban; ezért érdemes leírni ezt a gyülekezet alapdokumentumaiban és átbeszélni az újonnan érkezőkkel).

6. **„A búza és a konkoly példázatában** az utasítás így szól: »Hadd nőjön együtt mind a kettő az aratásig.«" Ez a példázat „a mennyek országáról" szól (Mt 13,24), amely nem azonos a gyülekezettel/egyházzal. A szántóföld sem az utóbbit jelképezi, hanem „a világot" (38. v.). Természetesen van némi összefüggés e fogalmak között, de nem feleltethetők meg egymásnak teljesen. A gyülekezetben sem tudjuk teljes bizonyossággal elkülöníteni a hívőket, de a tagok hitvallása és élete alapján erre kell törekednünk (1Kor 5; Mt 18,15-20).

5. Miért ne vezessük be gyülekezetünkben a fegyelmezést?

Érdekes módon épp a gyülekezeti fegyelem egyik legfőbb mai szorgalmazója, Mark Dever tanácsolja ezt* – hozzátéve, hogy *egyelőre* ne tegyük. Ha ugyanis egy gyülekezeti vezető rájön, hogy a Biblia tanítja a fegyelmezést, és buzgón nekilát a bevezetésének, akkor várhatóan heves viták kereszttüzébe kerül, ami rövid úton káoszhoz és a tisztségének elveszítéséhez vezethet. Ehelyett a következő lépéseket javasolja: (1) Biztassuk **alázatra** a gyülekezet tagjait, segítsünk meglátniuk, hogy talán tévesen ítélik meg a lelki állapotukat (2Kor 13,5), és egymásnak is segíteniük kell ebben. (2) Tanítsunk a **biblikus gyülekezeti tagságról.** A gyülekezet döntheti el, kiket fogad a tagjai közé és kiket nem; a megbánatlan bűnben élők nem távozhatnak angolosan (ld. Leeman a fenti A.3.i.2. pontban említett cikkét). A tagoknak látniuk kell azt a gyönyörű képet, amelyet a Biblia fest Krisztus menyasszonyáról, a gyülekezetnek a világtól való megkülönböztethetőségéről stb., hogy feltűnjön nekik a fegyelem hiánya, és akarják azt gyakorolni. (3) **Imádkozzunk** azért, hogy Isten segítsen példát mutatni másoknak a szolgálatban, **„a tanítványság kultúrája" felé haladva** és megértve, hogy Jézus követésének alapvető összetevője segíteni másoknak Jézus követésében az evangelizáció és a tanítványság révén. A keresztény élet személyes dolog, de nem magánügy. (4) Vizsgáljuk felül **a gyülekezet írott anyagait, melyeket a belépők is megismernek** (akár jogi tanácsot is kérhetünk ez ügyben, ld. a fenti A.3.iii.2. bekezdés végét), és indítsunk tagságra felkészítő csoportokat. (5) Fáradhatatlanul **tanítsunk a keresztény élet mibenlétéről.** Rendszeresen határozzuk meg az evangéliumot és a megtérést, világosan kifejtve, hogy a gyülekezetnek megtért bűnösökből kell állnia, akik egyedül Krisztusban bíznak, és hihetően tesznek vallást e bizalmukról; s imádkozva és Isten segítségével arra törekedve, hogy lassanként az legyen furcsa a gyülekezetben, ha valaki nem kérdez rá mások lelki hogylétére. **A gyülekezet akkor áll készen** a fegyelmezés gyakorlására, ha a vezetők (presbiterek)

egyetértenek a biblikus fegyelmezés mibenlétében és fontosságában, a tagok is értik azt, és többségük rendszeresen hallgatja a prédikációkat; s olyan eset áll elő, amelyben várhatóan elég egységesen a kiközösítés mellett dönt a gyülekezet (pl. házasságtörés, szemben pl. a távol maradás miatti kizárással).

* Ld. Dever „»Don't do it!!« Why You Shouldn't Practice Church Discipline" (Ne tegyük! Miért ne gyakoroljuk a gyülekezeti fegyelmet) c. cikkét, *9Marks Journal,* 2009. nov-dec., 9marks.org/article/dont-do-it-why-you-shouldnt-practice-church-discipline.

B. Úrvacsora és fegyelem

Míg a keresztség/bemerítés Urunknak a keresztény élet kezdetét jelző rendelése,* addig az úrvacsora a keresztény életben és közösségben való bennmaradásé.** Tehát az úrvacsora a **rendezett életű hívőknek** szól, vagyis azoknak, akik (1) hitüket Krisztusba (az Ő értük, helyettük elszenvedett kereszthalálába) vetve megtértek, tehát a Szentlélek által újjászülettek (1Kor 10,16k; 12,13) és (2) nincs olyan bűnük, amit ne akarnának elhagyni (1Kor 5,11; 6,9k; 11,27-32), más szóval nem tudnak olyan bűnről, amit ne vallottak volna meg Istennek, és ne lennének kész elhagyni és szükség esetén az emberek előtt is rendezni. Noha **az úrvacsorai fegyelem** legalább a reformáció óta **az igaz/egészséges egyház/gyülekezet** (biblikus) **ismertetőjelei közé tartozik** (ld. 5.A.4.2. bek. és 4. függelék), manapság gyakran mutat komoly hiányosságokat. Úgy tűnik, egyre több mai (magyar) helyi gyülekezetben alkalmaznak nyílt úrvacsorai gyakorlatot. Ilyenkor könnyen okozhat gondot a biblikus gyülekezeti és úrvacsorai fegyelem gyakorlása. Hadd érzékeltessem **a problémát** háromféle emberrel. (1) Az utcáról betoppanó embereknek gyakran fogalmuk sincs az általunk használt kifejezésekről – különösen pl. a bűnről, melynek jelentésével sokszor a gyülekezeti vezetők/tanítók sincsenek tisztában (ld. alább, B.2.[1.]); hogy várhatnánk el ezt az utca emberétől? Nem elég pl. annyit mondanunk az úrvacsorán, hogy ne vegyen részt benne az, aki „bűnben él"! (2) Nagyobb(acska) gyülekezet esetén alighanem voltak és vannak köztünk úrvacsorázó emberek, akik egy ideje már a gyülekezetünkbe járnak, de valószínűleg nem tértek meg, és/vagy súlyos bűnökben élnek (pl. paráznaságban, azaz házasságon kívüli szexuális kapcsolatban, ld. 4.B.2.i.3., 2. j. és alább, B.2.), melyek az 1Kor 5,11; 6,9k szerint kizárják az úrvacsorázást és makacs elkövetésük esetén az üdvösséget (ld. alább, B.2. pont). (3) Könnyen lehet, hogy a gyülekezet tagjai között is előfordul(t) ilyen bűnben élés. Ha a három közül bármelyik eset fennáll, **a gyülekezet ilyen emberrel együtt úrvacsorázva** (rendszeresen, a hibás úrvacsorai gyakorlat miatti gondatlan mulasztással) **vét az 1Kor 5,11 parancsa ellen** – különösen akkor, ha a vezetőség/tagság (egy része) tud róla (ha nem tud, az is könnyen lehet vétkes gondatlanság, mivel nem törődnek eléggé egymással ahhoz, hogy kiderüljön). Ebben az a legrosszabb, hogy ezeket a közös úrvacsorázással testvéreinkként elismert, hitetlen és/vagy súlyos bűnben élő embereket **megerősítjük abban a tévhitükben,** hogy rendben van az életük és üdvösség vár rájuk, pedig valójában (jó eséllyel) a kárhozat felé haladnak anélkül, hogy tudnák. Ezt **a problémát nem oldja meg a struccpolitika** – nem veszünk tudomást róla, szemet hunyunk az említett három eset bármelyikének kiderülésekor, vagy ügyesen elkerüljük, hogy kiderüljenek –, **sem a** mégis elénk kerülő **„problémás" emberek úrvacsorától való eltanácsolása:** ha ugyanis ez azelőtt történik, hogy alaposan megismernék és megértenék az evangéliumot (amely erőt adhatna nekik a bűnüktől való elfordulás nehéz lépésének megtételéhez), akkor valószínűleg (sértődötten) odébbállnak anélkül, hogy érdemi segítséget kaptak volna tőlünk (és jó eséllyel máshol sem kapnak). Ezért a probléma **jó megoldása** a helyzettől függően lehet a zárt (a gyülekezet tagjaira korlátozódó), szoros vagy (korlátozottan) nyílt úrvacsorai gyakorlat bevezetése (hosszú távon az utóbbit javaslom, ld. az alábbi 1.5. és 1.7. bekezdést) – feltéve, hogy van gyülekezeti tagság.*** Nyílt gyakorlat esetén segíthet, ha átmenetileg a zárt gyakorlatra térünk át (amely jóval egyszerűbben megvalósítható), amíg a gyülekezet (vezetősége) ki nem dolgozza és el nem fogadja a korlátozottan nyílt vagy a szoros(abb) gyakorlat elveit és részleteit.

* Ld. Mt 28,18-20; ApCsel 2,38.41; 8,12k.36-38; 9,18; 10,47k; 16,15.33; 18,8; stb. és Jonathan Leeman: *Gyülekezeti tagság* (JLGYT, Paulus, 2023), 44. o. A rendelés helyett sokan a sákramentum vagy szentség szót használják.

** Ld. a következőkben megadott igehelyeket és Leeman említett könyvét, mely szerint Isten országának „nagykövetségeként" (2Kor 5,20) felelősségünk megerősíteni/jóváhagyni a hozzánk fordulók/járók „útlevelét" (nyilvánosan elismerni, hogy velünk együtt ők is tagjai Isten egyházának) – vagy épp megtagadni ezt (JLGYT, 27. o.). „Az úrvacsora a gyülekezetben együtt lévő hívők, vagyis a tagok étkezése... a zászló, amely láthatóvá teszi az egyházat a népek számára" (uo., 79. o.).

*** Szintén gyakori jelenségnek tűnik manapság, hogy egyes keresztény közösségek mellőzik a **gyülekezeti tagságot** (amely szintén az igaz/egészséges egyház/gyülekezet ismertetőjelei közé tartozik, ld. JLGYT, különösen 2. f. [azon belül 42–6. o., sok igével] és 4. f. vége [79–81. o.]; ld az alábbi 4. függeléket is), elkenve/elhomályosítva a világ és az egyház/gyülekezet közti különbséget és határt.

1. További érvek a szoros, ill. korlátozottan nyílt úrvacsorai közösség gyakorlata mellett

1. Amint láttuk (vö. a fenti A.1.3. bekezdéssel), Luther az igaz egyház egyik ismertetőjelének tartotta az **egyházfegyelmet,** Kálvin beleértette azt az úrvacsora helyes kiszolgáltatásába (amint azt a ma is használt református kiskáté [Heidelbergi Káté] leírja), és gyakorlatilag minden baptista hitvallás említést tesz róla. Az alábbiakban a gyülekezeti vagy egyházfegyelem egyik konkrét alkalmazásaként kicsit bővebben kifejtem, miért **nem úrvacsorázhatunk együtt olyan emberekkel, akik életvitelszerűen bizonyos bűnökben élnek,** különös tekintettel a **paráznaságra** (vagyis a házasságon kívüli [önkéntes] szexuális kapcsolatra). Az érvelésem nagy részében a paráznaság helyettesíthető az 1Kor 5,11-beli másik öt kiemelt bűn bármelyikével (ld. a fenti 4.B.2. pontot és e függelék A.3.iv.2. bekezdését, ahol már

részben tárgyaltam ezt a témát). Évek óta a nemzetközi figyelem előterében van a **homoszexualitás kérdésköre** (pontosabban az LMBTQ-téma, genderideológia). Keresztényként csak akkor adhatunk biblikus, krisztusi, igaz(ságos) választ e kérdésekre, ha a heteroszexuális paráznaság felett sem hunyunk szemet; a Biblia ugyanis a gyülekezeti fegyelem, az úrvacsora és az üdvösség szempontjából egyformán kezeli ezt a kétféle paráznaságot, így mi sem mérhetjük őket kettős mércével (ld. pl. 1Kor 6,9k, bővebben ld. alább és HRHH, B.3.8.).

2. **A gyülekezeti fegyelemről szóló egyik kulcsszakaszban (1Kor 5–6; vö. Mt 18,15-20)** Pál kimondja: *„**ne éljetek közösségben** azzal, akit bár **testvérnek neveznek,** de **parázna** vagy nyerészkedő, bálványimádó vagy rágalmazó, részeges vagy harácsoló. **Az ilyennel még együtt se egyetek”*** (1Kor 5,11). **Az úrvacsora a hívőknek szól;** aki úrvacsorát vesz, az „Krisztus halálát hirdeti” (1Kor 11,26*), Krisztus testével (gyülekezetével) azonosul, sőt válik „egy testté” (1Kor 10,17). Ha tehát úrvacsorát veszünk pl. életvitelszerűen paráznaságban élő emberekkel, azzal megszegjük Pál (Krisztus) 1Kor 5,11-beli parancsát. Ezt a világos PARANCSOT (mely nyilvánvalóan az úrvacsorára [is] vonatkozik, másként nem volna semmi értelme [ld. alább is]; vö. 1Kor 6,9k; 11. f.) a Bibliában semmi nem ír(hat)ja felül – sem a Jn 13 egyedi „PÉLDÁJA” (ahol egyesek szerint **Júdás** együtt „úrvacsorázik”** Jézussal és a tizeneggyel**), sem Lévi megtérésének EGYEDI ESETE (ahol Jézus együtt *eszik* vámszedőkkel és más bűnösökkel [Mk 2,13-17] – ld. az imént mondottakat is).

* Mivel az 1Kor 11,26-beli görög ige (*kataggellete*) két alakja azonos, érthető kijelentő módban („az Úr halálát hirdeTITEK”, Csia, Vida, Ravasz, EFO és katolikus fordítások) és felszólító módban („hirdeSSÉTEK”, a többi fordítás).

** **Júdás** valójában nem az újszövetségi gyülekezet úrvacsorai alkalmán vett részt, hanem egy különleges ószövetségi „páskavacsorán” (RÚF) vagy „húsvéti vacsorán” (Mt 26,17-19; Mk 14,12-16; Lk 22,8-16; vö. Jn 13,1-2) – az újszövetségi gyülekezet tulajdonképpen csak Jézus ezt követő halála és feltámadása, sőt mennybemenetele után, pünkösdkor jött létre a Szentlélek megígért eljövetelével (ApCsel 2[,42.46]). Jézus elküldte a vacsoráról Júdást (Jn 13,27), aki ezért már nem ivott a borból a többiekkel, és a távozásáig csak Jézus tudta róla, hogy tolvaj és áruló (s ezt Ő tudtára is adta Júdásnak és Jánosnak, rajta keresztül pedig az egész világnak). Ez tehát nem a gyülekezetben történt, hanem még annak létrejötte előtt, Jézus egyedi tanítványi körében, és Júdás itt ítéletet evett magának, ami kárhozatára szolgált, mert *„a falat után belement a Sátán”* (Jn 13,27).

3. A fentiek miatt meggyőződésem, hogy **VÉTKEZÜNK, ha e világos bibliai parancs ellenére együtt úrvacsorázunk pl. életvitelszerűen paráznaságban élő emberekkel** – és akkor is, ha nem tesszük meg ennek elkerülése érdekében a nyilvánvaló, egyszerű, biblikus óvintézkedést (egymást jól ismerő emberek szoros vagy korlátozottan nyílt úrvacsorai közösségének gyakorlása, ld. 1Kor 5,11 – ahol a „közösség[ben élés]” és a közös étkezés szorosan összetartozó fogalmak). *„Az ilyennel még együtt se egyetek”* kifejezés nem CSAK az úrvacsorát foglalhatja magában, hanem a szoros közösségvállalás más formáit is – pl. az ókori keleti társadalomban az asztalközösséget. Ám az úrvacsorát mindenképpen magában kell foglalnia, hiszen az épp a Krisztusban való egységünk egyik legerőteljesebb kifejezője (*„egy a kenyér, egy test vagyunk mindannyian, akik az egy kenyérből részesedünk”,* 1Kor 10,17), és ha együtt úrvacsoráznánk e hat kiemelt bűn megátalkodott elkövetőivel, azzal azt a téves benyomást keltenénk bennük, hogy üdvösség vár rájuk (a [könnyen] lehetséges kárhozat* helyett, amint az 1Kor 6,9k írja, vö. Mt 18,[15-]17). Ráadásul a cinkos hallgatásunkkal velük együtt magunk is bűnrészessé, vétkessé válnánk (ld. 3Móz 19,17k: *„Ne gyűlöld szívedben atyádfiát! Fedd meg bátran honfitársadat, hogy ne légy részes a vétkében. Ne légy bosszúálló, se haragtartó a népedhez tartozókkal szemben. Szeresd felebarátodat, mint magadat! Én vagyok az ÚR!”*).

* Az itt tárgyalt kérdéskör lényegében független „az üdvösség elveszíthetőségének” kérdésétől. Lehetséges ugyanis, hogy az érintettnek sosem volt üdvössége.

4. Sok gyülekezetben minden további nélkül úrvacsorát adnak paráznaságban élő embereknek. Ez a helyzet tarthatatlan, s azonnali változtatást igényel. Egyesek szerint **alaposabban tájékoztatni kellene az embereket, különösen az újonnan jövőket figyelmeztetve.** Ez nemigen történik meg – és egyébként is teljesen életszerűtlen (ha nem lehetetlen) az első találkozás alkalmával kifaggatni a gyülekezetbe jövő új embereket a szexuális életükről, a szenvedélyeikről (bálványaikról), a (törvénytelen/embertelen) anyagi/üzleti ügyeikről és a pletykálkodási/rágalmazási szokásaikról. Ha meg is tennénk, nem valószínű, hogy igazat mondanának (különösen azok, akik bármelyik kiemelt bűnt gyakran elkövetik), és nem hiszem, hogy a többségüket valaha is viszontlátnánk. Normális ember nemigen nyeli le az ilyen durva tapintatlanságot. A rákérdezés nélküli puszta figyelmeztetés pedig a mai embereknek kevés – tapasztalatom szerint sok gyülekezeti vezető sincs tisztában a Biblia idevágó tanításával; mit várjunk akkor egy átlagembertől?

5. E probléma egyik megoldása a reformátusok, számos baptista gyülekezet és mások gyakorlata, a **zárt (a gyülekezeti tagokra korlátozódó), illetve szoros úrvacsorai közösség*** (célszerűen kiegészítve a házi csoportokkal és [hosszabb távon] a házi gyülekezetekkel, melyek lehetővé teszik egymás mélyebb megismerését, [sokkal jobban] elősegítve a fenti és más bűnök megfelelő kezelését, elhagyását). A szoros úrvacsorai közösség kiterjed (kiterjeszthető) olyan további gyülekezetekre, amelyek hasonló rendszerben, biblikus gyülekezeti fegyelmet (és szintén szoros úrvacsorai közösséget) gyakorolva működnek. Az 1Kor 5,11 teljesítéséhez elég, ha a másik gyülekezet is komolyan veszi a fegyelmet. (Hasonló nézetet vall Allison is, ld. a fenti 4.B.2.ii.3. bekezdést.) Arra a kérdésre, hogy pl. egy biblikus fegyelmet nem gyakorló gyülekezetből érkező vendég igehirdető velünk úrvacsorázhat-e, a gyülekezet többféle választ is adhat, pl.: (1) Nem, mert szoros rendszerben úrvacsorázunk. (2) Igen, a gyülekezetünk (vezetőinek) külön engedélyével (kijelentve, hogy megfelel a gyülekezeti fegyelem bibliai követelményeinek). (3) Igen, ha kijelenti, hogy egyetért az úrvacsorai rendszerünkkel.

* Szoros úrvacsorai közösség gyakorlása esetén pl. csak az alábbiak vehetnének úrvacsorát a helyi gyülekezetünkben: 1. a gyülekezetünk tagjai; 2. olyan hasonló

gyülekezetek tagjai, ahol szintén csak megtért, újjászületett hívők lehetnek tagok, és ahol szintén gyakorolják a biblikus gyülekezeti fegyelmet; 3. kivételes esetben olyan vendégek, akiknél tudomásunk szerint részünkről nem lenne akadálya annak, hogy a gyülekezetünk tagjaivá váljanak. (A 2. pontban említett gyülekezetek szoros úrvacsorai közösségbe vonásáról a gyülekezetünk dönthetne, a 3. pontban említett vendégekéről pedig a gyülekezetünk vezetősége.) Ezt az elképzelést dolgoztam ki alaposabban a *Javasolt úrvacsora- és egyházrendben* (hivo.hu/uver.pdf).

6. Mivel a paráznaság lényegében a házasságon kívüli (önkéntes) szexuális kapcsolatot jelenti, a probléma összefügg(het) a **válás utáni újraházasodás** kérdésével (ld. HRHH), de attól függetlenül is fennáll és tárgyalható. Ha egy gyülekezet nem gyakorolja a biblikus fegyelmezést, és nem tanít erről, akkor meglehetősen nehéz lehet bárkit konkrétan **inteni** ilyen ügyben. Úgy festhet, mintha csak egyvalakit zavarnának az efféle bűnök, és a gyülekezetben mindenki más összeegyeztethetőnek tartaná őket a hívő élettel, az úrvacsorázással, a gyülekezeti tagsággal és az üdvösséggel. Ha valakit megintenének, könnyen érezhetné igazságtalannak, mivel a gyülekezet nem tanít erről általában, nem inti a vétkezőket konkrétan, s így az illető joggal érezheti magát kipécézve (ráadásul tudhat másokról, akik a gyülekezetben zavartalanul élnek hasonló bűnökben). A szerencsétlen vétkesek pedig így abban a hiszemben élhetnek, hogy lényegében rendben van a kapcsolatuk Istennel és a testvéreikkel. Kik vagyunk mi, hogy csak úgy odamenjünk hozzájuk és elkezdjük őket inteni? Jobb (lenne) előbb a szószékről **tanítani** a bibliai igazságot, tisztázva az elveket, hogy miután mindenki fejében világossá váltak, gyakorolhassuk is őket.

7. Szerintem ez **a „szoros" úrvacsorai gyakorlat felelhetett meg jobban a két évezreddel ezelőtti állapotoknak,** amikor általában kb. egybeesett a megtérés, a bemerítkezés és a gyülekezethez (az egyházhoz) csatlakozás (ApCsel 2,38.41; 8,12k.36-38; 9,18; 10,47k; 16,15.33; 18,8). Ráadásul üldözték a keresztényeket, ezért többnyire csak valóban megtért, újjászületett emberek csatlakoztak a közösségeikhez. **Ma más a helyzet:** simán besétálnak hozzánk az utcáról néha olyan emberek is, akiknek fogalmuk sincs általában a bibliai keresztény hitről, pláne konkrétan a gyülekezeti/úrvacsorai fegyelemről. Ezért a mai (magyar) állapotoknak jobban megfelelhet egyfajta **„korlátozottan nyílt" úrvacsorai gyakorlat,** ami azt jelenti, hogy a szokásos két feltételt (megtért hívő és rendezett élet) kiegészítjük azzal, hogy aki nem tagja a gyülekezetünknek, de szeretne úrvacsorát venni velünk, az beszéljen valamelyik vezetőnkkel, vagy forduljon egy (házi) csoportunkhoz, lehetőleg beépülve abba. Célunk az (kellene, hogy legyen), hogy a gyülekezetben előbb-utóbb mindenki tagja legyen legalább egy ilyen csoportnak (ezt nem ártana legalább minden úrvacsorai alkalmon hirdetni). Baptista vagy hasonló gyülekezetekben mindez kiegészíthető a **bemerített hívő** feltételével. A nem gyülekezeti tagokkal (és más gyülekezetekkel) való közösségvállalásnak több szintje van/lehet: részvétel a gyülekezeti döntésekben, lelki/anyagi segítségnyújtás, szolgálati lehetőségek (valamint közös programok/szolgálat, szövetség más gyülekezetekkel) stb. Emberi nézőpontból vizsgálva a látható (és a láthatatlan) keresztény egyház (inkább) a középponti (középpont által definiált) halmazhoz, a helyi gyülekezet pedig a körülhatárolt (határ által definiált) halmazhoz sorolható (ld. 0.D. pont).

8. Ha egy gyülekezet egésze (még) nem akar áttérni **a korlátozottan nyílt úrvacsorai gyakorlatra,** akkor ez az áttérés a (házi) **csoport szintjén** is megtehető, kiegészítve esetleg a szent csók (elve) alkalmazásával – valamilyen gesztussal vagy módon rendszeresen egyértelművé téve, kiket tekintünk hívőnek (*„Köszöntsetek minden testvért szent csókkal",* 1Thessz 5,26; ld. 3.E.3. bek.). További lehetőség a külön úrvacsorai alkalmak tartása (ld. e függelék végét).

2. Válasz néhány ellenvetésre – 6 állítás a paráznaságról

1.a. E témakör átgondolását, átlátását segítheti az alábbi **hat állítás,** melyek kérdésként is megfogalmazhatók: Egyetértünk-e abban, hogy az egy férfi és egy nő házasságán kívül szexuális kapcsolatot fenntartó embert* illetően igazak a következő állítások: (1) A paráznaság** bűnében él (1Móz 38[,24]; 2Móz 22,15k; **5Móz 22,[13-]21.**28k; **Jn 4,18; 1Kor 7,2; 1Thessz 4,3-4; Zsid 13,4**). (2) Ha az intésünk ellenére kitart e bűnében, nem válhat a gyülekezetünk tagjává (**1Kor 5,11:** *„ne éljetek közösségben azzal, akit bár testvérnek neveznek, de parázna... Az ilyennel még együtt se egyetek"*). (3) Ha nem hallgat a négyszemközti, tanúk előtti, majd gyülekezet előtti intésünkre, ki kell zárnunk a gyülekezetből (és az úrvacsorai közösségből [ha az korlátozottan nyílt gyakorlatú]) (Mt 18,15-20; 1Kor 5,7-8.11). (4) E kizárást követően hitetlennek kell tekintenünk a látható bűnbánatáig (Mt 18–19; kül. 18,17; 1Kor 6,9-10). (5) Ha a gyülekezet előtti intésre sem hallgat, nem szabad úrvacsorát vennie (1Kor 5,11). (6) Nemcsak az egyén, hanem a gyülekezet felelőssége is biztosítani, hogy ne úrvacsorázzunk együtt (makacs és súlyos) bűnben (pl. paráznaságban) élő emberekkel (1Kor 5,11; Pál az egész gyülekezetnek írja levelét és e parancsát [többes szám második személyben fogalmazva], nem pedig az egyénnek, sőt nem is a gyülekezet vezetőinek).

* Nem olyan emberről van szó, aki komolyan küzd e bűne ellen, de időnként mégis beleesik – hanem pl. olyanról, aki (önszántából) együtt él valakivel, aki nem a házastársa, és szexuális kapcsolatuk is van. (Általában ilyen esetekkel találkozunk, mivel ez manapság meglehetősen gyakori és nemigen titkolt jelenség.) A házasság fogalmát illetően ld. az alábbi 2. bekezdést.

** A paráznaság bibliai fogalma a házasságon kívüli (önkéntes) szexet (szexuális kapcsolatot) jelenti, ld. a felsorolt igehelyeket, bővebben pedig az alábbiakat, különösen az 1.b. bekezdést.

1.b. Amint alább látni fogjuk, a Bibliában a **paráznaság** szó és származékai általában véve a házasságon kívüli szexet (különösen a házasságon kívüli szexuális kapcsolatot) takarják.*a Akárcsak a legtöbb bűnnek, **a paráznaságnak is sok fokozata van,** a kívánkozó tekintettől (Mt 5,28) a pornográfia élvezetén át az érintés és érintkezés különféle fajtáiig. Ezek különböző súlyúak és eltérő bánásmódot igényelnek – bizonyos értelemben minden eset más. **Ha az elkövető nem hívő** (vagy nem ismeri a

gyülekezeti fegyelmet), mindenekelőtt az evangélium (mélyebb) kifejtésével kell a helyes élet felé segítenünk – miközben nem engedjük úrvacsorához (ezt persze tapintatosan, megfelelő úrvacsorai gyakorlattal végezve, hogy ne legyen bántó) –, ahelyett hogy a paráznaság bűnét emlegetve inteni, fegyelmezni próbálnánk. Azonban a tudatlanság nem jelent (teljes) mentséget. Ha valaki azért nem akarná kizárni az úrvacsorából a házasság nélkül együtt élő párokat, mert **a társadalom elfogadja** őket, és nem tudják, hogy bűnben élnek, akkor vajon ugyanezen logikával egy nyugatról jött, együtt élő leszbikus vagy meleg („házas")párt is úrvacsorához engedne? (És a gyülekezet tagjai közé fogadná őket??) Vagy nyugatra költözve szeretne-e olyan gyülekezethez csatlakozni, amely ezt teszi? Krisztus követése több odaszánást és áldozatot követel, mint általában gondoljuk! Jézus és apostolai, az Újszövetség szerzői – akkor is, ha a paráznaságot széles körben elfogadó, sőt helyeslő pogány kultúrában éltek és/vagy abban élő embereknek írtak* – a paráznaság említésekor a **paráznaság ószövetségi fogalmát** használták (Mt 5,17-19.27k.31k; 19,7-9; vö. 1Kor 7,2). Az 5Móz 22,13-21 ide sorolta (és halállal büntette) azt is, ha egy nőről utólag kiderült, hogy nem szűzen ment férjhez: *„kövezzék halálra a város férfiai, mivel gyalázatot követett el Izráelben azzal, hogy paráználkodott apja házában"* (21. v.). Szintén halál járt egyetlen házasságtörésért (22. v.), sőt általában a jegyesség alatti nemi aktusért is (23-27. v.). Tehát paráznaságot jelentett és halálbüntetést vonhatott maga után akár az előjáték is, ha gyerek lett belőle, vagy átszakadt/kitágult a szűzhártya (17. v.; vö. 1Móz 38,24). (Sőt, teherbe esésre ritkán úgy is sor kerülhet, ha a nő [kellő „mélységben" és ideig, elég vékony ruházat mellett] a férfi ölébe ül.)** Így a bibliai szemléletmód szerint egy szexuális aktus vagy házaséletnek számít (ha [érvényes] házasságban kerül sor rá), vagy paráznaságnak (ha házasságon kívül történik). Ugyanezt erősíti meg és tükrözi a Jn 4,18 és több más újszövetségi igeszakasz – 1Kor 7,2: *„A paráznaság miatt azonban mindenkinek legyen saját felesége, és minden asszonynak saját férje";* 1Thessz 4,3-4: *„Az az Isten akarata, hogy megszentelődjetek: hogy tartózkodjatok a paráznaságtól, hogy mindenki szentségben és tisztaságban tudjon élni feleségével";* Zsid 13,4: *„Legyen megbecsült a házasság mindenki előtt, és a házasélet legyen tiszta, mert a paráznákat és a házasságtörőket ítéletével sújtja Isten."* Az újszövetségi gyülekezetben a halálbüntetés helyét a gyülekezeti fegyelem vette át, ami általában egyre bővebb kör előtti intést, azaz ismételt, makacs bűnelkövetést feltételez (Mt 18,15-20). A fentiek értelmében a paráznaság sokféle említett és nem említett esete indokolttá teheti az intést és a fegyelmezést, de a házasságon kívüli szexuális kapcsolat életvitelszerű fenntartása mindenképpen túlvan a határon, és nem hagyható annyiban.

*a Bár a Strong-féle görög-angol szótár a görög *pornosz* (parázna) szó „férfi prostituált" jelentését hozza az első két helyen, a jobb **szótárak** (BDAG, VZSÚSZ, TDNT) jelzik, hogy ez a szó régebbi/eredeti jelentése, de az Újszövetség általános(abb) értelemben használja („parázna"). Ezt erősíti meg a legtöbb magyar **bibliafordítás** – az általam vizsgált kb. 20 magyar [https://ebo.kre.hu] és 45 angol [https://biblehub.com/parallel/1_corinthians/5-11.htm] nyelvű bibliafordítás egyike sem adja vissza az 1Kor 5,11-beli *pornosz* szót „férfi prostituált" vagy hasonló kifejezéssel – és mindenekelőtt **az 1Kor 5,11 kontextusa.** Pál az **1Kor 5,1-10**-ben a paráznaság egy konkrét, kirívó esetéből kiindulva ír: *„Mindenfelé az a hír járja, hogy **paráznaság*** [*porneia*] *van közöttetek, mégpedig olyan, amilyen még a pogányok között sem fordul elő; hogy tudniillik valaki **apjának feleségével él**".* (Itt pl. nyilván nem férfi prostituáltról van szó.) A vétkest távolról, minden további (négyszemközti, tanúk előtti, gyülekezeti intés) nélkül kizárja a gyülekezetből, átadja a Sátánnak (5. v.). Néhány verssel később, az **1Kor 6,9-10**-ben pedig azt írja: *„Ne tévelyegjetek: sem **paráznák*** [*pornosz*]*, sem bálványimádók, sem házasságtörők, sem **bujálkodók,** sem **fajtalanok,** sem tolvajok, sem nyerészkedők, sem részegesek, sem rágalmazók, sem harácsolók nem fogják örökölni Isten országát."* Mivel itt a „bujálkodók" [*malakosz*] és a „fajtalanok" [*arszenokoitész*] a homoszexuális [„meleg"] aktusok „nőies" és „férfias" résztvevőit jelentik (a Kecskeméthy-ford. szerint „elasszonyultak" és „férfiszeplősítők", ld. NICNT) – a *malakosz* konkrétabban férfi prostituáltat is jelent –, ezért a *pornosz* itt nem jelenthet férfi prostituáltat (mert így kétszer szerepelne ugyanaz a fogalom ebben a felsorolásban), hanem a *pornosz* itt és az 1Kor-ban mindenütt (akárcsak rokona, a *porneia*) a paráznaság (házasságon kívüli szex[uális kapcsolat]) általános fogalmát takarja, s ennek három fajtáját sorolja fel Pál az 1Kor 6,9-10-ben (házasságtörés plusz a férfi homoszexualitás két fajtája). Emiatt az 1Kor 5,11-ben is az általános „parázna(ság)" fogalmáról van szó. Noha Pál hímnemű alakot használ (akárcsak ugyanitt a „testvér" szó esetében), általános értelemben szól, nőkre is gondolva. Ez a fajta szóhasználat általános a görögben és eléggé elterjedt pl. az angolban is (man=ember, he/his/him névmások stb.). Az 1Kor 6,9–7,9 egésze (melynek a paráznaság [kerülése] a fő témája) jól mutatja (különösen a 6,16 [*„aki parázna nővel egyesül"*] és a 7,2 [*„a paráznaság miatt azonban minden férfinak legyen saját felesége"*), hogy itt végig (akárcsak az 5. fejezet egészében) a „paráznaságról" van szó (*porneia,* 5,1; 6,13.18; 7,2), amin Pál az ószövetségi szóhasználattal összhangban a szexuális vágy (érvényes) házasságon kívüli kiélését érti. Így lényegében erről szól az 5,1–7,9 egésze, kivéve a 6,1-8-at. Pál a 6,9-től visszatér az 5. fejezet témájához, az 5,11-beli 6 bűnt ismétli meg, a paráznaság 3 és a nyerészkedés 1 speciális esetét külön is említve. Végül úgy tűnik, ugyanezt erősítik meg a „legjobb" **kommentárok** is – Fee (NICNT), Garland (BECNT) és Thiselton (NIGTC) –, a BIK pedig hozzáteszi: „Természetesen az eltiltás kiterjedt az úrvacsorában való részvételre, de egyéb közösségi tevékenységektől is eltilthatták".

* Pl. Korinthus híres volt a kultikus/templomi prostitúcióról, Pál mégis ide írta az 1Kor 5-öt, az ApCsel 15-ben pedig a Jeruzsálemben összegyűlt apostolok és vének a pogányokból lett kereszténynek egyetemesen meghagyták a paráznaság kerülését (bővebben ld. HRHH, A.1.1. és B.3.13. bek. és E.2. pont, valamint Madarassy-Molnár Máté: „A nemi erkölcs és büntetőjogi megítélése az ókorban" [*Iustum Aequum Salutare* IV. 2008/1, 123–36. o.], ias.jak.ppke.hu/20081sz/12.pdf).

** Természetesen paráznaságnak számított a házasságtörés is (3Móz 20,10), de amint láttuk, a paráznaság fogalma jóval bővebb volt annál.

2.a. A fenti állításokhoz hozzátartozik, hogy a Biblia szerint **a házasság egy férfi és egy nő lényegében halálig tartó, nyilvános szövetsége** (1Móz 2,24; Mal 2,14-16; Ez 16,8). Az együttélés önmagában nem házasság (Jn 4,18: *„öt férjed volt, és akivel most élsz, nem férjed”*), a szexuális aktus sem az (2Móz 22,15k; 5Móz 22,28k); a polgári házasságkötés szükséges és általában elégséges voltát, valamint a házasság bővebb meghatározását illetően ld. HRHH, Bevezetés, 2–3. bek. Aki szerint **a házasságot nem a „papír”** (a jogi aktus) **teszi érvényessé, hanem a gyakorlatban kifejezett elkötelezettség** (pl. együttélés, [bejegyzett] élettársi kapcsolat), annak érdemes feltenni a következő kérdéseket. Az a házasság, amit a társadalom/kultúra annak mond? (Pl. egyneműek között is létrejöhet házasság? [Ma már sok nyugati országban ez a társadalom többségének nézete és törvényes gyakorlata.]) Mi jelent olyan fokú elkötelezettséget, ami házasságnak mondható? Pl. elkötelezheti-e magát egymásnak ily módon két óvodás/alsós/felsős/gimnazista? Megszűnik-e a házasság, ha csökken/elmúlik az egyik vagy mindkét fél elkötelezettsége? Honnan tudhatnák (biztosan) az érintett felek (és a többiek), hogy házasok-e? Segíti e kérdések megválaszolását, ha nem a többé-kevésbé mindig vak és tévelygő társadalom (vagy a hasonló tévedésekre hajlamos saját gondolkodásunk/szívünk, ld. a 0.B. pontban említett erődítményelvet), hanem a Biblia felől közelítjük meg őket. Isten szerezte a házasság intézményét, s Ő egy férfi és egy nő lényegében halálig tartó, nyilvános szövetségkötéseként határozta meg. Az elkötelezettség fontos összetevője egy jó házasságnak (ld. az 1Móz 2,24-beli „ragaszkodást” is), de nem lehet a házasság szükséges vagy elégséges feltétele (különösen önmagában). Az imént említett „elkötelezett kapcsolatokat” hajlamosak lehetünk házasságnak mondani azért, hogy ne kelljen elítélnünk őket, de vajon megkövetelnénk-e a résztvevőiktől, hogy ha e kapcsolat megszakad, többé ne kössenek újat (tehát ne is szexeljenek) az előző „házastársuk” haláláig (amint a Biblia tanítja,[*] ld. HRHH)? Feltételezem, hogy a legtöbben nemmel válaszolnának, ami azt mutatja, hogy (szívük mélyén) valójában nem tekintik házasságnak e kapcsolatokat[**] (ahogy a résztvevőik sem, ezért jóval hajlamosabbak megszakítani azokat – épp ezért léptek beléjük, mivel kerülni akarják a valódi, halálig tartó, teljes elköteleződést). A kultúránk régi keresztény gyökerei miatt a magyar családjog szerintem elég közel áll a bibliai elvekhez (beleértve pl. az anyagiak terén is megnyilvánuló egységet[***]), ezért célszerű általában a **polgári házasságkötést** tekinteni az érvényes házasság szükséges és elégséges feltételének. A „templomi” (gyülekezeti) esküvő jó ötlet és fontos (különösen hívők esetében), de nem elengedhetetlen (ld. HRHH, Bevezetés, 3. bek.). Ha a nagyobb rendezvénynek anyagi akadálya van, várhat vagy el is maradhat. Az **együttélés és az** (akár bejegyzett) **élettársi kapcsolat** tehát több szempontból **nem felel meg a házasság fenti bibliai fogalmának,** mert (1) egyneműek (és esetleg kettőnél több személy) között is létrejöhet; (2) bármikor felbontható – mindenesetre jóval könnyebben, gyorsabban és enyhébb következményekkel, mint a házasság (melytől épp ez különbözteti meg); (3) az érintett egyének felől nézve általában kétértelmű, önkényesen értelmezhető helyzetet eredményez, mivel nem jelöli meg világosan az (életre szólóan) elkötelezett kapcsolat kezdetét (és végét); (4) a gyülekezet (vezetői) részéről nehezen védhető, igazságtalan(nak tűnő), a személyválogatás és önkényesség látszatát keltő gyakorlathoz vezethet (mivel nehéz egyértelműen és kb. a közmegegyezésnek megfelelően meghatározni, mit tekintünk házasságnak). Aki azért nem köt polgári házasságot a vele együtt élő társával, mert így „gyermekét/gyermekeit egyedül nevelő szülőként” több pénzt kap az államtól, az ezáltal hazudik és csal – s könnyen lehet, hogy becsapja a társát és önmagát is (tulajdonképpen paráznaságban élve). Ld. az alábbi 6. bekezdést is.

* Aki szerint a házasságot ilyen értelemben nemcsak a halál bontja fel, vélhetően az is egyetért azzal, hogy *kevés kivételtől* eltekintve csak a halál bontja fel. Ezért fogalmaztam úgy, hogy *lényegében* halálig tart – meg azért is, mert más értelemben úgy is felbontható, hogy a hűtlen házastárs elküldhető (Mt 5,32), és a válni akaró hitetlen házastárs elengedhető (1Kor 7,15).

** Egy köztiszteletben álló néhai lelkész azt tanácsolta egyik hívő ismerősömnek, hogy hagyja ott nem hívő élettársát és közös kisgyermeküket. (Feltehetően fontosabbnak tartotta a felemás iga kerülését [1Kor 7,39; 2Kor 6,14k], mint a gyermekkel és anyjával szembeni felelősség vállalását [2Móz 22,15k].) Függetlenül attól, hogy jó tanácsot adott-e, házasság esetén bizonyára nem tanácsolt volna ilyet (1Kor 7,10-15). Ez az eset is rámutat a házasság és az együttélés közötti különbségre.

*** Aki nincs megelégedve az aktuális házasságjoggal, annak is megoldás lehet a házassági szerződés készítése.

2.b. Arra az ellenvetésre, hogy **„hívőként el kell fogadnunk a házasságkötésnek az aktuális (esetünkben a mai magyar) kultúrában megszokott formáját, kifejezési módját – ami magában foglalja a (tartós?) összeköltözést, az élettársi viszonyt (is)”** –, egyebek mellett az alábbiakat mondhatjuk: (1) Ez az ellenvetés alapvetően félreérti a mai kultúrát, amely nem azt mondja, hogy az együttélés vagy az élettársi viszony is házasság, hanem azt, hogy a házasság idejétmúlt, irreleváns, szükségtelen és elvetendő intézmény, sőt általában a szexualitásra vonatkozó (szinte) minden határt és korlátot el kell törölni (különösen a megszokott, régi, konzervatív, keresztény korlátokat) – konkrétan pedig a szexnek nem kizárólag a házasságban van a helye, hanem (szinte) bármely két önként szeretkező (felnőtt) ember között. (2) Valójában a mai magyar kultúra megosztott ebben a kérdésben. Még mindig elég erős a konzervatív, (legalábbis névleg) keresztény vonal (elvileg hosszú évek óta „keresztény” kormányunk van, ha a valóságban sok szempontból távol is áll a kereszténységtől), amely (el)ismeri a hagyományos értelemben vett házasságot és családot. A liberálisabban gondolkodók is többnyire megkülönböztetik a házasságot az élettársi viszonytól, utóbbi esetében a férj/feleség helyett inkább a „pár” vagy hasonló szóval utalva a társra. (3) Keresztényként számunkra nem a kultúránk pillanatnyi állása a mérvadó, hanem a Biblia, amely a fent említetteket tanítja.

3.a. Általános ellenvetés, hogy (1) **mindnyájan bűnösök vagyunk,** (2) **nincs különbség a bűnök között,** (3) **lehetetlen minden bűnt kiszűrni,** és (4) **ne törvényeskedjünk.** Mindebben sok igazság van. (1) **A hívő** (megtért, újjászületett) ember bizonyos szempontból **két természettel** rendelkezik egyszerre. Az új,

krisztusi/isteni természet mellett megmarad benne a régi, „óemberi”, bűnös természet is ([hús]test), amely ellen élete végéig küzdenie kell, s fokozatosan „le kell vetkőznie”, miközben egyre jobban és teljesebben „felölti” az újat. Pl. az Ef 4,24 szövegkörnyezete és a Róm 7,14-25 világosan mutatja mindkét oldalt (levetés és felöltés [illetve ó- és új ember]). Más szempontból úgy is tekinthetünk ezekre, mint ami már megtörtént, de ennek a lelki igazságnak a fényében mindhalálig küzdenünk kell azért, hogy a gyakorlatban is egyre teljesebben megtörténjen (Kol 3,3-14). (Itt is megnyilvánul a keresztény élet „már igen és még nem” jellege.) Ilyen értelemben esetleg mondhatjuk, hogy az új, isteni/krisztusi természetünk az igazi – vagy akár az egyetlen – énünk, de akkor sok mást is mondanunk kell, ami lényegében ugyanazt eredményezi, mint a fenti kettős természet. Ezért azzal az alázattal kell közelednünk minden (bűnös) testvérünkhöz (sőt minden [bűnös] embertársunkhoz), hogy tudjuk: magunk is bűnösök vagyunk és változásra, segítségre, intésre szorulunk. A fentiek miatt itt is rendkívül fontos az alázat, mert ha az intés/fegyelmezés során büszkén lenézzük a megintettet, az sérti az illető büszkeségét, amit alighanem igen heves ellenállással fogad (ld. Alapvetés, 0.A. pont).

3.b. (2) Ez azonban **távolról sem jelenti azt, hogy minden bűn minden szempontból egyforma.** Bár a Mt 18,15-ben (a gyülekezeti fegyelem [egyik] alapigéjében) Jézus nem tesz különbséget a bűnök között (*„Ha vétkezik atyádfia, menj el hozzá, intsd meg négyszemközt...”*), pl. a Mt 7,3-4-ben (szálka és gerenda) észszerű határt szab az intésünknek: ha saját életünkben kirívó bűn van, miközben ugyanolyan vagy kisebb bűnök miatt intjük a testvérünket, akkor képmutatóként elsősorban magunk szorulunk intésre és változásra. Noha a Mt 5,28 szerint *„aki kívánsággal tekint egy asszonyra, már paráznaságot* [*házasságtörést,* Csia-ford.] *követett el vele szívében”,* nyilván csak a paráznaság súlyosabb (testi aktust is magában foglaló) formája adhat okot a házastárs elbocsátására (Mt 5,32) – másként nem sok házasság maradhatna egyben! Ugyanígy ez a fizikai paráznaság adhatott okot az Ószövetségben a megkövezésre, és adhat okot a mai, újszövetségi korban annak megfelelőjére, a hívők köréből való kizárásra – a kívánkozó tekintet nem ad(ott) okot rá.

3.c. (3) Természetesen **nem az a cél, hogy minden bűnt kiszűrjünk,** hanem azért elengedhetetlenül fontos a gyülekezeti (és úrvacsorai) fegyelem gyakorlása, mert **ezáltal meghúzunk egy határt,** amelynek átlépőit a gyakorlatban is megintjük – és így felébreszthetjük az esetleg halálban szendergő más „testvéreinket” is, akik csak azt hiszik, hogy hisznek. Arra a kérdésre, hogy miért pont itt húzzuk meg a határt, röviden azt felelhetjük, hogy (a gyülekezeti fegyelem szempontjából) **a paráznaság a legkiemeltebb bűn** (1Kor 5–6, ld. az alábbi, 4. bekezdést), és annak életvitelszerű fenntartása (tehát az így fenntartott, házasságon kívüli szexuális kapcsolat) mindenképpen intést, fegyelmezést igényel (de más formái is szükségessé tehetik ezt), amint a fenti 1.b. bekezdésben láttuk.

3.d. (4) Ami a **törvényeskedés** gyakori vádját illeti, nem minden esetre gondolkodás nélkül kötelezően alkalmazandó abszolút szabály(ok)ról van szó, hanem általános (és biblikus) irányelv(ek)ről, amitől kivételesen el lehet térni, de amiben általában egyetértünk, és amihez általában tartjuk magunkat a gyülekezeti gyakorlatunkban. Természetesen van különbség pl. a prostituálthoz járó vagy minden alkalommal mással lefekvő ember és az élettársa mellett hosszabb időn át kitartó ember között, de mivel az utóbbi kapcsolat még mindig nem fedi a bibliai házasság fogalmát, ne is tekintsük annak. Ha pedig az együttélés nem házasság, akkor az együtt élők szexuális kapcsolatát paráznaságnak (vagy legalábbis ahhoz gyanúsan közel álló esetnek) kell tartanunk. Ezért fontos, hogy ilyen esetekben (általában) óvatosan kérdezzünk rá a dologra, és tereljük a házasság felé az érintetteket (az evangélium mélyebb megértése mellett), s amíg ez a helyzet nem tisztázódik, (általában) ne engedjük őket úrvacsorához. Ez tehát nem törvényeskedő szabálykönyv, hanem csupán a világos bibliai elvek engedelmes, hűséges alkalmazása. Nem az a gond, ha néha (véletlenül) együtt úrvacsorázunk paráznaságban élő emberekkel, hanem az, ha rendszeresen tesszük és nem teszünk ellene (a rendszerünk szintjén), nem törődve az 1Kor 5,11-gyel (és teljes kontextusával, végső soron beleértve a teljes Bibliát).

4. Sokan ellenzik **a paráznaság megkülönböztetett kezelését.** Természetesen foglalkoznunk kell más kiemelt bűnökkel (pl. a nyerészkedés, bálványimádás, rágalmazás, részegesség és harácsolás súlyos eseteivel, 1Kor 5,11) és sok más bűnnel is, de a paráznaságot több szempontból különösen kiemelt bűnként kell kezelnünk az alábbi okokból. (1) **Általában így kezeli az Újszövetség** (több, mint 60-szor említi, Mt[-ban Jézus] 10-szer), különös tekintettel a gyülekezeti fegyelemről szóló (egyik) legfontosabb és leghosszabb szakaszra (1Kor 5–6; vö. ApCsel 15; Ef 5,3-13; Gal 5,19-21; Jel [itt és az **Ószövetségben**[*a] a paráznaság sokszor egyenesen a bűn szinonimája – mivel a bűn Isten mint a házastársunk, illetve Krisztus mint a vőlegényünk hűtlen megcsalását jelenti!]). Az Újszövetségben (legalább) tizenkét bűnlista szerepel (Mk 7,21k; Róm 1,24-31; 13,13; 1Kor 6,9k; Gal 5,19-21; Ef 5,3-6; Kol 3,5-9; 1Tim 1,9-10; 2Tim 3,1-6; 1Pt 4,3; Jel 21,8; 22,15), és ezek mindegyikében megtalálható a szexuális erkölcstelenség (általában a felsorolás élén); sőt legalább kilencben több utalás is van annak különféle fajtáira (pl. tisztátalanság, érzékiség, kicsapongás, homoszexuális aktusban részt vevő férfiak stb.). Nincs még egy olyan bűn az Újszövetségben, amit ilyen egyöntetűen, ennyire gyakran és komolyan ítélnének el. (2) **Azért oly fontos** ez a téma, mert talán a házastársi (szexuális) kapcsolat fejezi ki a legjobban, legerőteljesebben az Istenhez/Krisztushoz mint a mennyei Férjünkhöz/Vőlegényünkhöz fűződő kapcsolatunk természetét, célját (Ef 5). A házastársi nemi aktus, az orgazmus (különösen, ha jó, ld. 3. függelék, B.3. pont) rövid bepillantás a paradicsomba, a mennybe. E rendkívüli fontossága miatt éri oly sok támadás és figyelem. Különleges érték, melyet keresztényként különösen becsülnünk és óvnunk kell, hangsúlyozva azt a döntő igazságot, hogy a szexuális kapcsolatnak egyedül a házasságban van a helye. Isten tervezte az emberi szexualitásnak ezt a „nagy szexcsapdáját”, hogy általa foglyul ejtse szívünket, és felhívja figyelmünket egy nagyobb, fontosabb valóságra, mely messze túlmutat a szexen: Önmagára és arra a földöntúli örömre és boldogságra, amelyet csak az Ő „karjaiban” élhetünk át – s amelynek előízét már itt, a földön is olyan intenzíven, minden képzeletünket

felülmúlóan átélhetjük, hogy az igencsak megkönnyítheti a szex házassági kereteken belüli megőrzését (Mt 19,12). Bár egyesek szerint a házasság csak egy példa a sok közül, mellyel Isten a Hozzá fűződő kapcsolatunkat szemlélteti, és ilyen értelemben nincs különösebb jelentősége, valójában Isten a férfi és nő kapcsolatával (a házassággal) az egyik legalapvetőbb dolgot akarja megtanítani nekünk a Hozzá fűződő kapcsolatunkat illetően. Ezért alkotta meg ilyen kétnemű lénynek az embert (1Móz 1,26-28): hogy a földi házasságban a tőlünk lényegesen eltérő, mégis hozzánk hasonló másik személlyel eggyé válva lássuk és tapasztaljuk, mit jelent az, hogy Isten házastársa, Krisztus menyasszonya vagyunk. Ahogy Ő megingathatatlanul hű hozzánk, úgy kell viszonyulnunk nekünk is a házastársunkhoz (*„Legyetek tehát Isten követői... Ellenben paráznaság... még szóba se kerüljön közöttetek”,* Ef 5,1.3, vö. 23., 32. stb. v.). Ezért van ilyen szoros kapcsolat a szexualitás (megsértése) és a hithűség gyakorlása (vagy megszegése) között. Ezért használja a Biblia sokszor a paráznaságot egyenesen a bűn szinonimájaként (pl. 3Móz 20,4-6; Jak 4,4). (3) Alighanem **minden korban kiemelt szerepet kapott** (a bibliai időkben bizonyosan, ld. 1Kor 5–6; ApCsel 15 stb.), de korunkban hatványozottan, mert épp ez áll a nemzetközi ideológiai vita középpontjában – ráadásul egyes országokban a közvélemény, sőt a „hívők”* többsége már a bűnös/abnormális viselkedést pártolja, sőt annak bírálóit el akarja hallgattatni közutálattal, törvényekkel, szankciókkal, akár börtönnel is (ahogy pl. a mai kanadai és angol jogrendszer teszi**). Csakis akkor maradhatunk hűek e téren, ha a heteroszexuális paráznaságot ugyanolyan szigorral kezeljük, mint a homoszexuális (illetve LMBTQ stb.) paráznaságot – másként a bibliaitól eltérő, kettős mércével mérünk, személyválogatók és képmutatók vagyunk (ld. 1Kor 6,9k stb.).*** (4) **Sok gyülekezet nem kezeli biblikusan** ezt a bűnt (sem) – nem alkalmazza rá a gyülekezeti és úrvacsorai fegyelmet. Ha még a paráznaság esetében sem tesszük meg ezt, akkor teljesen elszúrjuk a dolgot; valahol el kell kezdenünk alkalmazni az intésre és fegyelemre vonatkozó bibliai tanítást – legalább e többszörösen kiemelt bűn esetében tegyük meg! (5) Úgy tűnik, a durva bűnök közül **ezzel találkozunk a leggyakrabban,** mivel annyira megszokottá vált a házasság nélküli együttélés. (6) A **házasságon kívül született („törvénytelen”) gyermekek** nehéz helyzete és sorsa is indokolja e bűn kiemelt szerepét – különösen az ókorban, amikor még nem voltak fejlett fogamzásgátló eszközök. Ám a paráználkodók ma sem feltétlenül alkalmazzák azokat, és egyik eszköz sem 100%-ig hatékony. S ahogy az imént is láttuk, a nem kívánt terhesség távolról sem az egyetlen ok a paráznaság kiemelésére.**** A házasság és a család ma is a társadalom alapját képezi. A Biblia a „heréltek” (eunuchok) és meddő nők nemi életére vonatkozóan nem tartalmaz különálló (engedékenyebb) szabályokat. **Összefoglalva:** a Biblia tanításával összhangban minden korban – de napjainkban különösen – kiemelt bűnként kell kezelnünk a paráznaságot mint (az egyik) legfőbb bálványt (mely az egoizmus és a hedonizmus mai szuperértékeivel is szorosan összefügg, ld. 0.B.4. és hivo.hu/vissza.htm).

*a A tízparancsolatban a 10-ből 3 parancs közvetlenül érinti a családot, és közülük kettő a házasságot, azon belül is a paráznaságot: *„Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú ideig élhess azon a földön, amelyet Istened, az ÚR ad neked!”* (2Móz 20,12); *„Ne paráználkodj!”* (*„Ne légy házasságtörő”,* 2Móz 20,14 [Kecskeméthy]); *„...Ne kívánd felebarátod feleségét...”* (2Móz 20,17).

* Ld. https://mandiner.hu/cikk/20220913_nemet_katolikus_egyhaz. A német példa jól mutatja, hogy a katolikus egyházban is várható az, ami több más történelmi keresztény egyházban/felekezetben már megtörtént: az LMBTQ gyakorlat és a genderideológia eltérő megítélése miatti tömeges kiválások/szakadás(ok).

** Ld. mandiner.hu/cikk/20220118_lmbtq_torveny_borton_kanada_elmegyogyintezet és hetek.hu/hit_es_ertekek/201005/egy_meleg_rendor_vitette_el_a_predikatort; ld. még citizengo.org/hu/ot/207934-szolasszabadsagot-europaban. Az Európai Bizottság indítványozta, hogy a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd valamennyi formája felkerüljön az uniós bűncselekmények listájára. Bár korábban a Bel- és Igazságügyi Tanács 2022. június 9-10-i ülésének napirendjén szerepelt a téma, végül törölték róla.

*** Luthernek tulajdonítják a következő mondást: „Ha a legharsányabb hangon és a legvilágosabban kifejtve vallom Isten igazságának minden részét, kivéve éppen azt az apró pontot, amelyet a világ és az ördög az adott pillanatban támad, akkor nem teszek vallást Krisztusról, bármilyen bátram vallom is Krisztust. Ahol a harc dúl, ott nyer igazolást a katona hűsége, s ha ő ettől eltekintve a teljes fronton állhatatos, de ezen a ponton meghátrál, az merő megfutamodás és gyalázat.” (Francis Schaeffer: *A nagy evangéliumi katasztrófa,* 2. fejezet közepe. Ha nem Luther mondta, akkor is igaz. Ez a harc mai kultúránkban leginkább a szexualitás körül folyik, az abortusz kérdését is beleértve.)

**** Egy további ok: *„Paráznaság, bor és must elveszi az észt.”* (Hós 4,11)

5.a. Gyakori általános ellenvetés, hogy **Jézus nem ítélt el senkit – a házasságtörésen ért asszonyt sem** (Jn 8,2-11). Ez a gondolat különösen népszerű a mai korszellem, az (ál)tolerancia diktatúrája hatására, amely egyikünket sem hagy érintetlenül. Jézus a földi életében valóban nem sok embert ítélt el egyénenként a végleges kárhoztatás értelmében (talán csak Júdást, Mt 26,24k; Jn 13,21kk) – azt majd visszatérése után fogja tenni, amikor megítél mindnyájunkat a tetteink szerint, az összes (haszontalan) szavunkat is beleértve: *„minden haszontalan szóról, amelyet kimondanak az emberek, számot fognak adni az ítélet napján: mert szavaid alapján mentenek fel, és szavaid alapján marasztalnak el téged.”* (Mt 12,36k; vö. 16,27; 25; Róm 2,6; Jel 2,23; 22,12; 2Kor 5,10: *„Mert mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk a Krisztus ítélőszéke elé, hogy mindenki megkapja, amit megérdemel, aszerint, amit e testben cselekedett: akár jót, akár gonoszat.”*) Ám annak ellenére, hogy **Jézus volt minden idők legszeretetteljesebb embere,** akinek minden tettét és szavát mindig a szeretet ösztönözte és jellemezte, és sosem volt szeretetlen, Ő **sok hívőt és hitetlent elítélt/megítélt*** abban az értelemben, hogy hangosan a szemükbe mondta a bűneiket négyszemközt vagy nyilvánosan (az általa megítélt hitetlenek [részben] ennek hatására nemegyszer megtértek; s végül mindegyik megítélt eset az

egész világ nyilvánossága elé került a Biblia révén). (Vö. 1Kor 2,15: *„A lelki ember azonban mindent megítél”.*) Ilyen értelemben elítélte (tehát az adott bűnt nevén nevezve, hangosan helytelenítve) pl. paráznaságukért (sőt házasságtörésükért) az említett házasságtörő asszonyt* és a samáriai asszonyt (Jn 8,11; 4,18: *„öt férjed volt, és akivel most élsz, nem férjed: ebben igazat mondtál”* – az utóbbi legalábbis így értette Jézus szavát: *„megmondott nekem mindent, amit tettem: vajon nem ez-e a Krisztus?”;* 29. v.); Nikodémust a tudatlanságáért és hitetlenségéért (Jn 3,10-12); Pétert, amiért elvakultságában a Sátán szócsöve volt (Mt 16,23); Fülöpöt, amiért kevéssé ismerte meg és látta tisztán Őt (Jn 14,9); Tamást, amiért kétségbe vonta, hitetlenül elutasította a feltámadását (Jn 20,27); a tanítványait kicsinyhitűségükért (Mt 6,30; 8,26; 14,31; 16,8); a farizeus Simont, amiért kevés bűnét ismerte fel, és kevéssé szereti Őt (Lk 7,47); az Őt halálra kereső Heródest a távollétében (*„mondjátok meg annak a rókának...”*); Pilátust és a zsidó vallási vezetőket, amiért elvakultan halálra ítélték Isten bűntelen Fiát, a Megváltójukat (*„annak, aki engem átadott neked, nagyobb a bűne”;* Jn 19,11); több konkrét várost a hitetlen, megkeményedett vakságukért (*„Jaj neked, Korazin! Jaj neked, Bétsaida! Mert ha Tiruszban és Szidónban történtek volna azok a csodák, amelyek nálatok történtek, régen megtértek volna zsákban és hamuban! Sőt mondom nektek: Tírusznak és Szidónnak elviselhetőbb sorsa lesz az ítélet napján, mint nektek. Te is, Kapernaum, talán az égig emelkedsz? A pokolig fogsz levettetni!”;* Mt 11,21-23); a korabeli társadalom egészét paráznaságáért, bűnös és hitetlen életéért (*„Ó, hitetlen és elfajult nemzedék...”;* Mt 17,17; *„e parázna és bűnös nemzedék”;* Mk 8,38), és számtalanszor igen keményen elítélte a vallási (félre)vezetőket képmutató, bűnös tévelygésükért, amivel sokakat (kárhozatos) tévútra vezetnek (*„Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt: ti magatok nem mentek be, és azokat sem engeditek be, akik be akarnak menni... Jaj nektek, vak vezetők... Bolondok és vakok... hasonlók vagytok a meszelt sírokhoz, amelyek kívülről szépnek látszanak, de belül tele vannak halottak csontjaival és mindenféle tisztátalansággal. Így kívülről ti is igaznak látszotok az emberek szemében, de belül tele vagytok képmutatással és törvényszegéssel... Kígyók, viperák fajzata! Hogyan menekülhetnétek meg a gyehennával sújtó ítélettől?”;* Mt 23,13.16k.27k.33). Tehát a valódi (más néven jézusi) szeretet elítéli (felismeri és nevén nevezi) a bűnt (ha kell, akár keményen, „durván” is)! Konkrétabban – arra az ellenvetésre is reagálva, hogy **Jézus együtt evett a bűnösökkel ahelyett, hogy fegyelmezte volna őket** –, Jézus sosem járt újszövetségi gyülekezetben, mert az csak pünkösdkor jött létre. Ezért nem lehetne elmarasztalni az 1Kor 5,11 alapján (sem), amely már az ilyen gyülekezetnek szól. A Bibliából elég jól kiolvasható, hogyan kezelné a bűnben élő gyülekezeti tagokat (vagy minket). Minél biblikusabb egy gyülekezet (nemcsak elméletben, hanem *valójában*), annál könnyebben lehet ott találkozni a *valóságos* Jézussal (akinek gyülekezetre vonatkozó parancsait rögzítették az Újszövetségben az Általa megbízott és Lelke által sugalmazott emberek) – nem pedig egy általunk elképzelt és a mai korszellemhez igazodó Jézussal, akire csak a kegyelem, a (mézes-mázas, nyálas) (ál)szeretet jellemző, de az igazság, a szentség, a bűnnel szembeni harag és fellépés nem.

* Az értelmező szótár szerint az „elítél” szó jelentése magában foglalja a következőket is: „Helytelennek, hibásnak, vétkesnek mond, helytelenít”. Jézus tehát a kárhoztatás (vagy a megkövezés) értelmében nem ítélte el a házasságtörő asszonyt, de olyan értelemben elítélte őt, hogy bűnnek (vételnek) mondta a tettét (és meghagyta neki, hogy hagyja abba, illetve ne folytassa azt). Egyébként a történetben érdekes módon nem esik szó a férfiról, akivel az odahurcolt asszony a házasságtörést elkövette. Jézus tehát a kor kettős erkölcsével is feltűnően szembeszáll, és a mózesi törvény betöltőjeként felmentést ad az abban előírt megkövezés alól. Ő ezt megteheti (és senki más), hisz Ő a Törvényadó, az Ítélőbíró és a Megváltó, aki itt megelőlegezi a megváltást, melyet hamarosan véghez visz.

5.b. Egy további általános ellenvetés így hangzik: „Értem a logikádat, de az élet sokszínű árnyalatait figyelmen kívül hagyó **tapintatlan érzéketlenségnek, könyörtelenül merev szigornak, vaslogikájú farizeusi törvénykezésnek érzem** ezt a »fegyelem dolgot«, mintha **mások takarója alatt kotorásznánk.**” Válasz: Talán az az oka az érzésednek, hogy ezen a téren túlérzékeny a lelkiismereted (mivel általában nem szoktuk meg, hogy ilyen mélységben törődjünk egymással), a paráznaságban (házasságtörésben) élők bűnének megítélése és a velük való úrvacsorázás terén pedig túl kevéssé érzékeny. Ez esetben a lelkiismereted kalibrálása (a Szentíráshoz igazítása) a megoldás. Közrejátszhat mindebben a mai világi szemléletmód hatása is, mely szerint mindent tolerálni kell (különösen a szex terén), és tilos bárkit bármiért el- vagy megítélni. A mai uralkodó korszellem („[ál]tolerancia diktatúrája”) szerint lényegében egyetlen „bűn” van: a kirekesztés (különösen a valamilyen okból „elnyomott”, „megbélyegzett”, „megszégyenített” embereké) – ez a bűn viszont (paradox módon) annyira súlyos, hogy indokolja az elkövető kirekesztését (vagy legalábbis elnémítását [eltörléskultúra, „cancel culture”]). Ennek mély filozófiai okai vannak, melyek a filmek stb. révén öntudatlanul beszivárogtak a legtöbb mai ember gondolkodásába.* Könnyen lehet, hogy (részben) ezért ódzkodnak sokan annyira bárkinek az úrvacsorából való kizárásától! Mindenesetre a homályos érzésekre hivatkozás (bármi legyen is az érzések valódi oka) nyilvánvalóan elégtelen „érv” a fenti világos és súlyos bibliai érvekkel szemben – ellenkező esetben pl. az érzéseinkre hivatkozva Isten bármelyik világos parancsát könnyedén megszeghetnénk. Megeshet az is, hogy nem tiszta a lelkiismereted – pl. azért, mert a nyilvánvaló bűn láttán behunytad a szemed, és együtt úrvacsoráztál azzal, akivel nem kellett volna – ld. hivo.hu/lelkiismeret.pdf). Mint tudjuk, az ilyesmi könnyen elhomályosítja a látásunkat. Talán azért is látod másképp ezt a kérdéskört, mert a keresztény hit iránt érdeklődő keresőket és az abban nemrég elindult „kezdőket” nem akarod elriasztani olyan kemény követelményekkel, mint a házasságon kívüli (de a társadalomban megszokottabb, elfogadottabb, pl. élettársak közti) szexuális kapcsolat elhagyása (ld a következő bekezdést is). Ezzel szemben a korai keresztények idején az volt az általános, hogy a megtérők azonnal megkeresztelkedtek, ami a (többségi) társadalomból való azonnali kiközösítés (és

sokszor az erőszakos halál) veszélyének tette ki őket. *„Vagyonotok elrablását is örömmel fogadtátok, mivel tudtátok, hogy nektek értékesebb és maradandóbb vagyonotok van”* (Zsid 10,34). Kb. ez volt jellemző az akkori keresztényekre (ha a levél megírásakor még nem is mindenütt volt így, hamarosan az egész Római Birodalomban keményen üldözni kezdték őket). Ehhez képest a házasságon kívüli szexről való lemondás nem tűnik olyan nagy árnak. A frissen megtért emberektől nyilván nem várunk azonnali keresztény érettséget, de minimális bűnlátást és megtisztulni akarást igen. Amint láttuk, a paráznaság mellőzése az Ige szerint ilyen minimális követelmény. Ezért a paráznaságban élő új megtérők esetében lényegében két lehetőséget látok: vagy azonnal elhagyják a parázna életvitelt, vagy csak hosszabb idő után vehetnek úrvacsorát (miután kíméletes magyarázat révén megértették a dolgot és elhagyták a parázna életvitelt). Természetesen lehetnek más okai is az érzésednek, de kérlek, vizsgáld meg őszintén az előbb említett lehetőségeket. Ld. még az alábbi 7. pont jegyzetét.

* Ld. *Telling the Truth: Evangelizing Postmoderns* (DCTT, szerk. Don Carson, Zondervan, 2000), 4. fejezet.

5.c. Még egy általános ellenvetés: **„Ez az eset annyira egyedi és különleges, hogy az általános elvektől eltérő bánásmódot igényel.”** (Némelyek hozzáteszik: **„Meg kell várnunk, amíg az érintettnek »megérik a hite« az ilyen súlyos döntésekhez.”**) Minden eset egyedi és különleges, és mindegyiket külön kell elbírálni, lehetőleg minden sajátos körülményt figyelembe véve. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne vonatkoz(hat)nának rá általános (bibliai) elvek. Ha egy adott esetben kivételt teszünk az általános elveink/szabályaink alól, akkor ezt alaposan meg kell tudnunk indokolni (különös tekintettel a fenti 6 állításra), különben a következő (hasonló) eset(ek)ben nehéz lesz NEM tenni kivételt és kivédeni az elfogultság, önkényesség vádját (mivel az érintettek joggal mondhatják, hogy az ő esetük is egyedi). Mivel így minden egyes ember(pár) esetében mérlegelni kéne, mit is tegyünk, könnyen beleeshetünk a túlzott (és idővel gyakran fokozódó) engedékenység hibájába. Az újszövetségi gyülekezetben lényegében egybeesett a megtérés, bemerítkezés, gyülekezeti taggá válás és úrvacsorázni kezdés ideje – nekünk is efelé kéne haladnunk. A megtérés más súlyos és kirívó bűnök elhagyását is magában (kell[ene], hogy) foglalja – pl. prostitúció űzése, rendszeres lopás, uzsorázás, részegesség stb. –, az utóbbi függőség esetén pl. segíthet az elvonókúra is. (Ld. az előző bekezdést is.)

6.a. Egyesek szerint **a fenti 1. állítás téves,** aminek több oka lehet: (1) **„A házasság előtti szex nem paráznaság.”** Ezzel szemben (amint láttuk) az 5Móz 22,(13-)21 szerint ha egy asszonyról utólag kiderült, hogy a házasságkötés előtt elvesztette a szüzességét, akkor meg kellett őt kövezni, *„mivel gyalázatot követett el Izráelben azzal, hogy paráználkodott apja házában.”* Ezt erősíti meg az 1Kor 7,1-2: *„jó a férfinak asszonyt nem érinteni. A **paráznaság miatt** azonban mindenkinek legyen saját felesége, és minden asszonynak saját férje.”* (Az Újszövetség a paráznaság fogalmát illetően is az Ószövetségre épít, bővebben ld. a fenti 1.b. bekezdést. Más kérdés, hogy az ószövetségi parancsok ma is érvényesek-e; az Ó- és Újszövetség viszonyát illetően ld. HRHH, E.2. pont.) A paráznaság megítélése terén **nem az adott kultúra véleménye a mérvadó, hanem Istené.** Jól látható ez abból, hogy a bálványimádás és a paráznaság bűnét az apostolok a pogány társadalom nézeteivel szembeszállva általánosan és hangsúlyosan elítélték, ld. pl. az ApCsel 15; 17,16-31-et és Pál (pogánykeresztényeknek szóló) leveleit (pl. 1Kor 5; 6; 8–10). Ez a két bűn gyakran szorosan együtt járt a templomi/kultikus prostitúció révén, melyről Korinthus különösen híres volt Aphrodité kultusza kapcsán.

6.b. (2) **„A társadalom aktuális házasságfogalmát** komolyan kell vennünk (pl. akár úgy is, hogy adott esetben az élettársi viszonyt házasságnak tekintjük), mivel pl. hazánkban is volt idő, amikor (kizárólag) az egyházi házasságkötés számított jogilag érvényesnek, és ma már nem így van; tehát a hívők házasságfelfogása is változott e téren (mi is elfogadjuk a polgári házasságkötést érvényes házasságnak).” Ám amint máshol részletesebben rámutattam (HRHH, Bevezetés, 3. bek.), a házasság nem egyházi „szentség”, hanem a teremtési rend része (1Móz 2,24). Ezért annak idején az egyház jogtalanul, helytelenül sajátította ki mind a házasság megkötését (szentesítését), mind az „érvénytelenítését” (felbontását) – alapvetően a saját (amúgy is igencsak eltúlzott) hatalmát növelve még tovább ezáltal (ld. HRHH, D.1.). A római katolikus egyházban ez az igeellenes gyakorlat máig megmaradt és borzasztó visszaélésekhez vezet: (megfelelő összeköttetés és/vagy anyagi ellenszolgáltatás esetén) sok házasságot érvénytelennek mondanak ki (pl. „színlelt házasságra” vagy arra hivatkozva, hogy az egyik fél nem akar[t] gyereket), lehetővé téve a válást és újraházasodást. Ennek egy különösen botrányos és felháborító esetét ld. itt: nol.hu/belfold/20120707-valas_katolikus_modra-1316815. A társadalom tehát joggal vette ki az egyház kezéből az elbitorolt házasságot. Ez azonban mit sem változtat azon, hogy ha a társadalom felfogása nagyon eltávolodna a házasság bibliai fogalmától (pl. egyneműekre is kiterjesztve azt), akkor nem kell/szabad ebben követnünk. Szerintem hazánkban ma még viszonylag ép a társadalom házasságfogalma (és a legtöbben látnak különbséget a házasság és pl. az élettársi viszony közt), ezért az a legjobb/legtisztább, ha a fenti 2. bek. értelmében (kizárólag) a polgári házasságkötést fogadjuk el érvényes házasságnak, legalábbis lényegében (ld. az alábbi 13. bekezdésben említett esettanulmányokat is). Az adott társadalom házasságfelfogása és szokásai olyan értelemben fontosak számunkra, hogy a házasságkötés kulturálisan megszokott, bevett formáit általában azért érdemes követnünk, mert a férfi és a nő ezáltal fejezheti ki egyértelműen mindenki számára (magukat is beleértve), hogy megmásíthatatlanul összekötötték az életüket. Egy olyan közegben pl., ahol az egybekelésből nemigen szokás nagy ceremóniát csinálni azon kívül, hogy a férfi és a nő összeköltözik – de miután ez megtörtént, mindenki házasságnak tekinti az együtt élők kapcsolatát –, elfogadható lehet ez a forma. (Izsák és Rebeka ilyesféle környezetben élhetett, bár ott is volt lánykérés és jegyajándék – ha közvetítők útján is –, és végül Rebeka is kimondta az „igent”, Izsák pedig egyszerűen *„bevezette Rebekát anyjának, Sárának a sátrába, és feleségül vette Rebekát”,* 1Móz 24,67.) A mi közegünkben viszont jóval kevésbé egyértelmű a dolog, ezért fontos félreérthetetlenül kifejezni a házasságkötést – amire a

(célszerűen gyülekezeti „esküvővel” megpecsételt) polgári házasságkötés a legalkalmasabb. A magunkat és másokat is könnyen megtévesztő emberi szívünk romlott csalárdsága indokolja ezt (Jer 17,9; új Károli). Enélkül meglehetősen ingatag lesz (legalábbis előbb-utóbb nagyon könnyen meginoghat) a „férj” és „feleség” egymás iránti bizalma, ami a stabil házasságnak is alapvető feltétele.

6.c. (3) **„A házasság létrejötte, érvényessége elsősorban a felek (belső) szándékától, hozzáállásától függ,** nem pedig a külső, hivatalos formáktól; ezért az a fontos(abb), hogy ténylegesen (de facto) házasságban élnek-e, nem pedig az, hogy jogilag (de jure) házasságnak minősül-e a kapcsolatuk.” Erre azt felelhetjük, hogy bár valóban fontos a felek (szívbeli) szándéka, de ha (csak) ezt tekintenénk mérvadónak (összhangban a mai társadalom szélsőségesen individualista gondolkodásával), az igencsak bizonytalan, kétértelmű és önkényesen értelmezhető helyzeteket szülne. Manapság egy romantikus kapcsolat eleje táján a felek szinte mindig szeretik egymást és ragaszkodnak egymáshoz (általában úgy vélve/érezve, hogy sosem akarják elhagyni egymást), de az esetek túlnyomó többségében idővel megkopik a szerelem, és könnyű kijelenteni (akár magunkkal is elhitetve), hogy eleve nem gondolkodtunk végleges kapcsolatban. Úgy tűnik, a Biblia megközelítése egész más – a házasság érvényességével kapcsolatban nem is (igen) említi a belső szándékot, sokkal inkább a kinyilvánított akaratot, a közismerten létrejött és tudomásul vett helyzetet hangsúlyozza. Pl. az ókorban a nőknek jóval kevesebb beleszólásuk volt abba, hogy ki legyen a házastársuk, mint a férfiaknak – pl. egy lány elcsábítása (szüzességének elvétele) esetén a lány apja dönthette el, hogy házasság legyen-e a dologból (jó esetben feltehetően a lányát megkérdezve, 2Móz 22,15k), a nemi erőszak elkövetőjéhez (ha rajtakapták) pedig feleségül kellett mennie az áldozatnak (5Móz 22,28k; ez a törvény valószínűleg erősen visszaszorította a nemi erőszakot, mivel az így induló kapcsolatból nehezen lesz jó házasság, ráadásul az ilyen férfi soha nem bocsáthatta el erőszakkal szerzett feleségét). Pál mégis a nőt kiemelve mondja ki Jézus válás utáni újraházasodást tiltó szigorú parancsát: *„A házasoknak pedig nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy az asszony ne váljon el a férjétől. Ha azonban elválik, maradjon házasság nélkül, vagy béküljön ki a férjével”* (1Kor 7,10k). Egy szó sem esik arról (se itt, se máshol az Igében), hogy annak idején bármelyik fél „igazán akarta-e szívében” a házasságuk létrejöttét.

7.a. Mások **a 2–3. állításokat vélik tévesnek, s közösségi fegyelmezés helyett az egyén lelkiismeretére bíznák, hogyan él a zárt ajtók mögött, és vesz-e úrvacsorát.** Természetesen nem feladatunk erkölcscsőszként kutakodni, de nyitott szemmel járni és egymással törődni igen.[*] Ha a szemünk előtt levő (pláne kiemelten súlyos) bűn fölött szemet hunyunk, azzal nemcsak a gyülekezeti fegyelemre vonatkozó isteni parancsok ellen vétünk, hanem az első nagy (szeretet)parancs ellen is (3Móz 19,17-18): szándékosan meghagyjuk testvérünket az őt és környezetét pusztító bűnben, mert így kényelmesebb nekünk. Amikor egy újonnan jött emberrel beszélünk (aki úrvacsorázni szeretne velünk), előbb-utóbb rá kell kérdeznünk az élethelyzetére, konkrétan a családi állapotára. (Ezt a bankban ma is megkérdezik, ha pl. kölcsönt vesz föl az ember; valamivel fiatalabb koromban szinte mindenhol rákérdeztek bármilyen adatfelvételkor.) Tapasztalataim szerint általában maguktól is el szokták mondani az emberek 1-2 alkalom után – főleg, ha nyitottnak, befogadónak, szeretetteljesnek találják a közösségünket, nem pedig büszkén ítélkezőnek, törvényeskedőnek. (Ebben sokat segíthet a 0.A. pontban leírtak gyakorlása.) Persze más területeket is figyelembe kell vennünk; ehhez mélyebb ismeretségre, beszélgetésre (valószínűleg négyszemköztire is), általában több találkozásra van szükség (és lehetőleg felkészült csoporttagokra/-vezetőkre). Mint mindennel, a gyülekezeti fegyelemmel is vissza lehet élni, de ez nem ok arra, hogy engedetlenül mellőzzük – inkább meg kell tanulnunk biblikusan gyakorolni. Ehhez (illetve főként ennek megelőzéséhez [a „mindennapos biblikus lelkigondozás” elsajátításához, ami mindnyájunk feladata]) Paul Tripp *Eszközök a Megváltó kezében* c. könyvét (PDTEM) tartom a legjobbnak (nem feltétlenül a benne leírt módszer, hanem főként az elvek, az evangéliumi szemlélet szempontjából). Bővebben ld. az iménti A. pontban a gyülekezeti fegyelemről írtakat, valamint a fokozatos megszentelődés folyamatáról szóló alábbi igéket: Fil 2,1-14; Kol 3,1-17; Jak 1; 4; 2Pt 1,3-9; 1Jn 3,1-3. Mivel a **homoszexualitás** – a heteroszexuális paráznaságtól eltérően – meglehetősen ritka még ma is [legalábbis mifelénk], elég, ha csak gyanús esetben kérdezünk rá; szerintem esélyesebb, hogy olyan esetekkel találkozunk, ahol nyíltan felvállalják a homoszexuális viszonyt.

* A biblikus úrvacsorai, gyülekezeti és egyházfegyelem gyakorlásához (általában) **nem szükséges nyomoznunk** (pláne „gondolatrendőrséget” játszanunk); elég megkérdeznünk a csatlakozni kívánót. Hívő ember alapvetően nem hazudik – ha mégis megteszi ilyen nyilvánvaló, tudatos módon, azzal leginkább magának árt, a hitetleneket érő ítéletet vonva magára (*„De a gyávákat és hitetleneknek, az utálatosaknak, gyilkosoknak és paráznáknak, a varázslóknak és bálványimádóknak, és minden hazugnak meglesz az osztályrésze a tűzzel és kénnel égő tóban: ez a második halál”;* Jel 21,8). Sőt, együtt élő, korban összeillő férfi és nő esetében általában rákérdeznünk sem kell a nemi életre – elég, ha magától értetődő dologként feltételezzük, és beszélgetni kezdünk velük a témáról; ha esetleg tévedtünk, kérdés nélkül is fel fognak világosítani róla. Ha pl. rendszeresen együtt érkeznek/távoznak, párként viselkednek, ezáltal reflektorfénybe állítják a kapcsolatukat.

7.b. Egyesek szerint **„Jézus nem kirekesztő, hanem egyesítő”.** Ez az állítás (amely vészesen hasonlít a fenti 5.b bekezdésben említett korszellemhez!) messze nem áll meg abszolút elvként. Jézus mondta: *„Nem azért jöttem, hogy békességet hozzak, hanem hogy kardot. Azért jöttem, hogy szembeállítsam az embert apjával, a leányt anyjával, a menyet anyósával, és így az embernek ellensége lesz a háza népe.”* (Mt 10,34-36) Ő nemcsak a gyülekezetből (és az úrvacsorából) rekeszti ki a megátalkodott bűnösöket (Mt 18,15-20; 1Kor 5–6), hanem végül minden jóból, ráadásul az örök kárhozatra, szenvedésre rekeszti ki őket!

8. Ismét mások **a 4. állítást tartják tévesnek** – mely szerint a paráznaságban élő embert a többszöri (végül gyülekezet előtti) intését, majd kizárását követően (és csak ezután[*]) hitetlennek kell tekintenünk[**] a látható bűnbánatáig (az evangéliumot hirdetve neki) –, a következő ellenvetésekkel élve. **Nem tudhatjuk biztosan, hogy az illető**

csakugyan hitetlen-e. Amikor a (legalább) háromszor, egyre bővülő körben megintett, de végül a gyülekezetre sem hallgató „testvért” illetően követjük Urunk Mt 18,17-beli parancsát: *„tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt”* (vagy a Károli-fordítás szerint: *„legyen előtted olyan, mint a pogány és a vámszedő”*), akkor ezzel ugyanúgy nem állítjuk 100%-os bizonyossággal, hogy az illető hitetlen, mint ahogy ezt egyetlen „totál pogányról” sem állíthatjuk – mert pl. lehet, hogy a közelmúltban már megtért, vagy rosszul ítéltük meg őt; egyedül Isten ismeri teljes bizonyossággal a szíveket. Csupán annyit állítunk, hogy az illető a legjobb tudomásunk szerint hitetlen, és ezentúl *„úgy kell vele bánni, mint egy pogánnyal vagy vámszedővel”* (Egyszerű ford.) – vagyis mint a legrosszabb fajta hitetlennel, aki bár hívő embernek mondja és mutatja magát, mégis hitetlen pogányként él, súlyosan és képmutatóan gyalázva ezzel a Megváltót, akit Urának vall. (Jézus környezetében a vámszedők voltak a legrosszabbnak tartott bűnösök.) Valójában **nincs „semleges” ember vagy terület.** Isten (bizonyos szempontból) csak kétféle embert ismer: hívőt és hitetlent. Az Ő szemében csak két ország létezik: az Ő országa és a sötétségé (a Sátáné; Kol 1,13). Minden ember vagy az egyikhez, vagy a másikhoz tartozik; nincs harmadik lehetőség. Tehát amikor a biblikus gyülekezeti fegyelmet gyakorolva kizárunk valakit a gyülekezetből, ezzel két dolgot nyilvánítunk ki az illetőről: (1) JELEN ÁLLAPOTÁBAN hitetlennek tartjuk és ennek megfelelően kezeljük; (2) *„átadjuk... a Sátánnak”* (1Kor 5,5), vagyis a Sátán országába soroljuk (vö. Mt 18,18). Ez tehát nem csupán elméleti fejtegetés vagy hatásvadász színjáték, hanem kőkemény valóság – s hogy milyen súlyos következményei lehetnek, azt jól mutatja a fenti A.3.iv.4. bekezdésben leírt igaz történet. Mindezt persze abban a reményben tesszük, hogy az illető végül megtér bűnéből, és üdvözül (1Kor 5,5).

* Persze könnyen lehetséges, hogy az illető már a gyülekezeti intés előtt is hitetlen volt, de ez csak azt követően derül ki számunkra.

** Ez nem annak kijelentését jelenti, hogy az illető elveszítette az üdvösségét, hanem annak kinyilvánítását, hogy legjobb tudomásunk szerint a jelenlegi állapotában nem a hívők (üdvözülők) közé tartozik. Hogy korábban hol állt valójában, arról nem mondunk ítéletet – csak az Úr ismeri pontosan a szívek mindenkori állapotát. Ez tehát nem érinti „az üdvösség elveszíthetőségével” kapcsolatos igen régi és a keresztényeket igencsak megosztó vitát. Viszont érint egy másik fontos kérdést: a hit és a cselekedetek viszonyát, amely az evangélium lényegéhez tartozik – ld. a 3. függeléket.

9. A 4. állítással szembeni másik ellenvetés, hogy **a kizárt embert nem tekintjük hitetlennek** (legfeljebb „olyannak, mintha az volna [de nem az]”, Mt 18,17). Legalább Luther és Kálvin óta az igaz/egészséges egyház/gyülekezet egyik ismertetőjele a gyülekezeti/úrvacsorai (vagy egyház-) fegyelem, amely a súlyos bűnök makacs elkövetőit kizárja az úrvacsorai közösségből (sőt hívők gyülekezetei esetében [ami szintén biblikus ismertetőjel] a gyülekezetből is), ld. a 4. függeléket. Amikor hívők gyülekezetében valakinek megengedjük, hogy a gyülekezetünk tagjává váljon, ezzel kijelentjük róla, hogy a hitének megvallása és az általunk eddig megismert élete (tettei) alapján legjobb tudomásunk szerint hívőnek tartjuk. Ugyanígy, amikor valakit kizárunk a gyülekezetből, ezáltal kijelentjük, hogy a jelenlegi élete (tettei) alapján legjobb tudomásunk szerint nem hívő. Ezt nemcsak Jézus mondja (Mt 18,17-20), hanem Pál is – épp a gyülekezeti fegyelemről szóló másik kulcsszakaszban. Miután felsorolta a korinthusiaknál legaktuálisabbnak látott hatféle bűnt, melynek súlyos és makacs elkövetőit ki kell zárni a gyülekezeti és úrvacsorai közösségből (*„ne éljetek közösségben azzal, akit bár testvérnek neveznek, de parázna vagy nyerészkedő, bálványimádó vagy rágalmazó, részeges vagy harácsoló. Az ilyennel még együtt se egyetek”;* 1Kor 5,11), ugyanezen hatféle bűnt kissé részletesebben felsorolva megállapítja, hogy (megátalkodott) elkövetőik nem üdvözülnek: *„Ne tévelyegjetek: sem paráznák, sem bálványimádók, sem házasságtörők, sem bujálkodók, sem fajtalanok, sem tolvajok, sem nyerészkedők, sem részegesek, sem rágalmazók, sem harácsolók nem fogják örökölni Isten országát.”* (1Kor 6,9-10; a „bujálkodók” és a „fajtalanok” a homoszexuális [„meleg”] aktusok „nőies” és „férfias” résztvevőit jelentik, a Kecskeméthy-ford. szerint „elasszonyultak” és „férfiszeplősítők”, ld. NICNT.) Mindkét ítéletünkben tévedhetünk, például a gyülekezethez csatlakozni engedett emberről idővel kiderülhet, hogy mindig is álszent, hitetlen gazember volt; a súlyos bűn miatt kizárt ember pedig ártatlannak és hívőnek bizonyulhat. Természetesen van egy harmadik lehetőségünk: amikor nem mondunk ítéletet valakiről hit vagy hitetlenség dolgában – vagy pedig azt mondjuk: nem tudjuk, hívő vagy hitetlen-e. Ezt sok esetben megtehetjük (pl. a gyülekezeten kívüli ismerőseink, rokonaink esetében), de a gyülekezetbe való befogadáskor és abból való kizáráskor nem – ilyenkor Isten Szava szerint ítéletet kell mondanunk. Ha nem tesszük, nemcsak engedetlenek vagyunk, hanem szeretetlenek is, mivel **egy (jó eséllyel) hitetlen embert üdvösséggel hitegetünk,** miközben (valószínűleg) kárhozat vár rá, ha meg nem tér bűnéből. Éppen ez a lényeg az egészben!

10. További ellenvetés a 4. állítással szemben, hogy a Mt 18,17 szerint a gyülekezetből kizárt ember **csupán el van választva Izráel közösségétől.** Ám az 1Kor 6,9k (az 1Kor 5,11 fényében) egyértelműen eldönti a kérdést: a gyülekezetből kizárt embert (pl. a paráznaságban élő „testvért”) a bűntől való elfordulásáig hitetlennek kell tekintenünk: *„paráznák... nem fogják örökölni Isten országát.”* **Ugyanezt mondja a Mt 18,17 is, ha összefüggésében nézzük,** nem pedig abból kiragadva (esetleg csak egyetlen szót próbálva értelmezni benne). Most a **tágabb szövegösszefüggéssel** kezdem az áttekintést. Az Ószövetségben megkövezéssel büntették általában az Istennel kötött szövetség súlyos megszegését (és konkrétan a paráznaságot). A halálos ítélethez *„két vagy három tanú vallomására”* volt szükség (5Móz 17,16). Az Újszövetségben ennek helyét lényegében a gyülekezeti fegyelem vette át (legalábbis a gyülekezeten belül [a polgári élet szabályozásáról most nem beszélek], vö. Mt 18,16: *„Ha pedig nem hallgat rád, végy magad mellé még egy vagy két embert, hogy két vagy három tanú szava erősítsen meg minden vallomást”*). Aki tehát e bűne következtében „el van választva Izráel közösségétől”, az tulajdonképpen halott: megkövezik, és így végleg el lesz választva e közösségtől. Aki pedig az újszövetségi rendszerben esik ebbe a kategóriába a bűne miatt, az lelkileg halott – ezt nyilvánítja ki a keresztény közösség,

amikor kizárja soraiból. A **szinoptikus evangéliumok** (Mt, Mk, Lk) főként nem a hit (általi megigazulás) felől közelítik meg az üdvösséget (eltérően Jánostól és különösen Páltól), hanem inkább a mennyek/Isten országához tartozás és az abból fakadó, ahhoz méltó cselekedetek felől (amelyek a hit gyümölcsei, látható jelei: *„Teremjetek hát megtéréshez illő gyümölcsöt”,* Mt 3,8; bővebben ld. a hegyi beszédet, Mt 5–7). Ugyanis pusztán a láthatatlan „hitre” hivatkozva könnyen becsapjuk magunkat a szívünk valódi állapotát illetően; a tetteink jobban rávilágítanak a valóságra – ld. fa és gyümölcse: Mt 3,10; 7,17-19; 12,33. **A Mt 18,17 szűkebb összefüggésében** is jól látható ez a kapcsolat az üdvösséggel (és sokkal kevésbé hangsúlyosan a hittel is): Mt 18,6: *„Aki pedig megbotránkoztat egyet e kicsinyek közül, akik hisznek bennem, jobb annak, ha malomkövet kötnek a nyakába, és a tenger mélyébe vetik.”* Mt 18,8(-9): *„Ha a kezed vagy lábad botránkoztat meg téged, vágd le, és dobd el magadtól: jobb neked, ha csonkán vagy sántán mégy be az életre, mint ha két kézzel vagy két lábbal vettetel az örök tűzre.”* Mt 18,12-14 (a százból egy eltévedt juh példázata): *„Ugyanígy a ti mennyei Atyátok sem akarja, hogy elvesszen egy is e kicsinyek közül.”* (Vö. az elveszett juh/drahma/fiú[k] példázataival, Lk 15.) Mt 18,18: *„Bizony, mondom néktek: amit megköttök a földön, kötve lesz a mennyben is, amit pedig feloldotok a földön, oldva lesz a mennyben is.”* (Vö. Mt 16,19: *„Neked adom a mennyek országának kulcsait, és amit megkötsz a földön, kötve lesz az a mennyekben is, és amit feloldasz a földön, oldva lesz az a mennyekben is.”*) Mt 18,34k: *„Ekkor haragra lobbant ura, és átadta őt a hóhéroknak, amíg meg nem fizeti neki az egész tartozást. Így tesz majd az én mennyei Atyám is veletek, ha szívetekből meg nem bocsátotok, mindenki az ő atyjafiának.”* (Példázat a gonosz szolgáról, akinek megfizethetetlen tartozását ura elengedte, majd mégis bevasalta.) Mt 19,12: *„vannak olyanok, akik önmagukat tették nemzésre alkalmatlanná, a mennyek országáért. Aki el tudja fogadni, fogadja el!”* (Itt azokról van szó, akik Isten [országa] kedvéért válás után nem házasodnak újra – legalábbis a [volt] házastársuk életében – [vagy eleve nem kötnek házasságot {„a mennyek országáért”}, előnyben részesítve az egyedülállók „jobb” útját, az Úr iránti teljes odaadást, ld. 1Kor 7], hanem lemondanak a házasságról és a szexről, engedelmeskedve Isten világos parancsainak, ld. Mt 5,32; Mk 10,2-12; Lk 16,18 stb.; bővebben ld. HRHH.[*]) Mt 19,16-26 (a gazdag ifjú esete): *„Odament hozzá valaki, és ezt kérdezte: »Mester, mi jót tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?« Ő így válaszolt neki: »Miért kérdezel engem a jóról? Csak egy van, aki jó. Ha pedig be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsolatokat.« [...] Sőt azt is mondom nektek: »Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni.« Amikor meghallották ezt a tanítványok, nagyon megdöbbentek, és így szóltak: »Akkor ki üdvözülhet?« Jézus rájuk tekintett és ezt mondta nekik: »Embereknél ez lehetetlen, de Istennél minden lehetséges.«”* Ezek fényében a Mt 18,17-beli utasítás teljesítése (*„Ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt”*) nemcsak a hívők közösségétől választja el a bűnéhez ilyen makacsul ragaszkodó embert, hanem egyúttal kinyilvánítja, hogy az illető a hittől és a vele járó üdvösségtől is el van választva. Amikor tehát kizárunk valakit a gyülekezetünkből – pl. mert otthagyta a házastársát meg a gyermekeit, és a szeretőjéhez költözött, akkor ezzel kinyilvánítjuk, hogy a jelenlegi élete (tettei, hozzáállása) alapján hitetlennek tartjuk, amíg láthatóan nem változtat ezen.[**] Ezt szeretetből tesszük, tovább imádkozva érte, és igyekezve meggyőzni, jobb belátásra bírni őt (pl. az evangéliumnak a hit és a cselekedetek közti szoros összefüggést érintő részét hangsúlyozva előtte, ld. a 3. függeléket).

* Az **elváltak tanácsolásakor** fontosnak tartom az itt kifejtett bibliai igazságok ismertetését és követését. Ha az érintettek másképp gondolnak valamit – pl. az együttélésüket, bejegyzett élettársi viszonyukat házasságnak tekintik –, és velünk szeretnének úrvacsorázni, akkor pl. azt mondhatjuk nekik, hogy ha ezt valóban komolyan gondolják, akkor házasodjanak össze, bár mi másként látjuk a helyzetet, és szerintünk ez házasságtörő házasságkötés lenne, ezért inkább a különválásukat javasoljuk. (Ha [közös] gyermeket nevelnek, akkor alighanem csak rossz megoldások közül választhatnak.) De a (bibliai) nézetünk kifejtése után rájuk bízhatjuk a döntést. Ezt a megközelítést látom biblikusnak, szemben egyesek hozzáállásával, mely a válás utáni újraházasodást gyakorlatilag megbocsáthatatlan bűnként kezeli – amiben jelentős része lehet a katolikus egyháznak, amely az utóbbi bűn (bizonyos) elkövetőit végleg eltiltja az úrvacsorától (sőt a gyónástól is, kivéve ha szex nélküli kapcsolatban [ún. „József-házasságban”] élnek, vagy ha [gyakran mindkét félre nézve sértő és megalázó] tekervényes jogi eljárással „érvényteleníttetik” az előző házasságukat, ld. nol.hu/belfold/20120707-valas_katolikus_modra-1316815; KEK, 1650., archiv.katolikus.hu/kek/kek01601.html#K1650 és HRET, A.3.i.4.). Vö. „egyfeleségű” presbiterek/diakónusok (1Tim 3), 2.B.1.3. bek., 1. j.

** Együtt élő (de nem házas) pár esetében az úrvacsora engedélyezését végül is nem a szétköltözésükhöz kötném, hanem beérném azzal az elhatározásukkal, hogy azonnal megszakítják a szexuális kapcsolatot, és a lehető legrövidebb időn belül összeházasodnak (ha nincs [bibliai] akadálya) vagy külön költöznek (általában az utóbbit várnám el a lehető leghamarabb, mivel a házasságkötéshez hosszabb idő szokott kelleni). (Erről egyik hívő testvérem győzött meg [akárcsak a {korlátozottan} nyílt úrvacsorai gyakorlat jobb voltáról]; hálás vagyok érte mindkettőjüknek.)

11. A 4. állítással szemben egyesek megemlítik, hogy **a Mt 18,15(-17)-ben „atyádfiáról”, vagyis (hívő) testvérünkről van szó.** Amikor tudomásunkra jut egy testvérünk (nyilvánvaló) bűne, általában az első teendőnk az, hogy (miután imádságban az Úr elé vittük a dolgot, és alapos önvizsgálatot tartottunk) négyszemközt, szelíden, alázattal elbeszélgessünk vele erről – sokkal inkább kérdezve, tájékozódva, mint ítéletet hirdetve. Az utóbbira csak akkor van szükség, ha nem használ a szeretetteljes rábeszélés, bibliai alapú meggyőzés – melyet esetleg megismételhetünk (akár többször is), mielőtt a szó szoros értelmében megintenénk őt. Ha a gondolkodásra és mindenekelőtt az imádkozásra hagyott kellő idő után sem tágít a bűnétől, akkor kell továbblépnünk, tanú(k) kíséretében felkeresve és intve őt. Csak ha sem ez nem használ, sem a gyülekezet előtti intés, akkor szabad (kell) hitetlennek tekintenünk őt. Ezzel összhangban írja Pál: *„ne éljetek közösségben azzal, akit bár testvérnek NEVEZNEK,*

de parázna...” (1Kor 5,11). A fegyelmezési folyamat révén derül ki az illetőről, hogy valóban testvér-e. Még a kizárása után is ebben reménykedünk és ezért imádkozunk – hogy bűntudatra ébredjen és megtérjen bűnéből, visszatérve a testvéri közösségbe. Ez az egész folyamat célja. Másodrendű kérdés, hogy valóban hívő testvérünk volt-e az illető a folyamat kezdetén (ezt csak Isten tudhatja biztosan).

12.a. A 4. állítást illetően alighanem sokakban okoznak zavart a **megszentelődésről alkotott téves elképzelések,** melyek eléggé régiek és elterjedtek. A helyes (biblikus) nézet szerint a megszentelődés (növekedés, fejlődés, egyre érettebbé válás) a megtéréskor azonnal elkezdődik, és a halálig folytatódik. Lehetnek benne kisebb-nagyobb visszaesések, rövidebb-hosszabb ideig tartó stagnálás, de „normális” (elvárható) esetben a hívő ember előre, Krisztus felé halad (az Ő képére formálódva, 2Kor 3,18), nem pedig egy helyben topog vagy pláne az ellenkező irányba megy. A téves nézetek részben az 1Kor 2,13–3,3 félreértésén alapulnak, mely szerint **a hívők két osztályba sorolhatók:** (1) „testi(es)”, „kiskorú”, nem(igen) növekedő keresztények, akik még csak Megváltójukként fogadták el Krisztust, Úrként nem; (2) „lelki”, „nagykorú”, érett, növekedő keresztények, akik átestek egyfajta krízisen (melyet egyesek „második áldásnak” vagy „a Szentlélek keresztségének” mondanak), és az életükben már Krisztus uralkodik. (Ez erősen leegyszerűsített kép; valójában sokféle [téves] nézet van, de a lényeg talán ebből is látható.) Ezzel szemben **az (igei) igazság** az, hogy a hívő ember a megtérésekor megkapja a Szentlelket, általa újjászületik, és Isten felé fordul/indul. Az iránya már jó, ha ebből még szinte semmi nem látható is. Bár a hívő életünkben lehetnek (gyakran vannak is) komoly odaszánások, nagyarányú változások és krízisek/áldások (nemcsak második, hanem 3., 4., 5. stb. is), Krisztus nem azonnal veszi át az uralmat az életünk minden területén, hanem fokozatosan – amint ráébredünk újabb és újabb bűneinkre, s ezeket a területeket is átadjuk Neki. **A hívőknek tehát nem két osztályuk van, hanem csak egy** – bár ezen belül hatalmas különbségek lehetnek köztük. Az Újszövetség egésze és konkrétan Pál az 1Kor 2–3-ban nem egy „második áldás” vagy krízis kieszközlésére/megvárására biztatja az éretlen hívőket, hanem arra, hogy éljenek a már megkapott erőforrásaikkal, a bennük lakozó Szentlélek erejével, a már Uruknak elfogadott és vallott, bennük élő Krisztushoz igazodva, Vele összhangban és egységben, Hozzá méltóan. Részletesebben ld. az alábbi két cikket (melyek ezt a helyes, biblikus nézetet **a fokozatos megszentelődés református nézetének** nevezik) az „evangéliumi koalíció” (a Don Carson* és Tim Keller által alapított és vezetett szervezet) honlapjáról (angolul nem tudóknak is segíthetnek a 2. cikk ábrái): thegospelcoalition.org/essay/must-jesus-lord/ és thegospelcoalition.org/essay/models-of-sanctification/.

* D.A. Carsont a ma élő egyik legkiválóbb és leghitelesebb teológusnak tartom; János- (és Máté-) kommentárja sokak szerint a legjobb (ld. bestcommentaries.com/topcommentaries); ld. *Bevezetés az Újszövetségbe* c. vaskos alapművét (BÚSZ) és előadásait/igehirdetéseit (pl. thegospelcoalition.org/sermon/lessons-from-french-canadian-revivals/).

12.b. Vannak, akik az 5. (és a 6.) állítást vonják kétségbe, azt állítva, hogy **az 1Kor 5,11 nem érinti az úrvacsorát.** Ezt az állítást fent és alább sokszor érintettük (cáfoltuk). Az 1Kor 10,17 szerint *„egy a kenyér, egy test vagyunk mindannyian, akik az egy kenyérből részesedünk”,* így az úrvacsora a többi hívővel való legmélyebb közösségvállalás („közösségben élés”) alkalma, kifejezője. A közvetlen szövegösszefüggés (1Kor 5,7-10; vö. 12-13. v.) pedig az úrvacsora előképét/előzményét jelentő páskavacsora kovásztalan kenyerével kapcsolja össze a gyülekezet paráznaságtól és paráznáktól való tisztaságát.

13. Az eddigieket megvilágíthatja az alábbi **két esettanulmány.** (1) **Niki** nemrég megtért nő, akinek házassága válással végződött, és jelenleg együtt él egy nem hívő férfival és két 8 éves közös gyermekükkel. (2) **Feri** magát hívőnek vélő istenkereső. 20 éve elvált a feleségétől, akivel van két felnőtt fiuk. Együtt él egy hasonló helyzetű elvált (szintén istenkereső) asszonnyal, és nem akar újabb házasságot kötni (korábbi rossz tapasztalatai, őt anyagi csődbe juttató válása miatt). Betegsége, kora és (anyagi) helyzete miatt igen nehezen tudna egyedül élni. Hogyan tanácsoljuk Nikit és Ferit? Engedjük-e őket úrvacsorát venni és gyülekezeti taggá válni? Mindketten nehéz helyzetben vannak – különösen Niki, mivel hívőként nem lenne szabad feleségül mennie hitetlen férfihoz (1Kor 7,39; 2Kor 6,14), sőt előző férje életében egyáltalán nem házasodhatna újra (ld. HRHH), de ott a közös gyerek és élet, szeretet, kapcsolat (amit ők alihanem a házassággal egyenértékűnek tekintenek, bár őszintén vizsgálódva bizonyára látnak némi különbséget a kétfajta kapcsolat között). Szerintem mindkét esetben az érintettekre kell bíznunk a döntés meghozását, miután elmondtuk nekik, mit tanít minderről a Biblia – mindenekelőtt az evangéliumot (és velejáróit) hangsúlyozva és megvilágítva előttük, hogy abból erőt merítve hozhassák meg nehéz döntésüket (lehetőleg Isten akarata, a Szentlélek útmutatása szerint). Úrvacsorához és a gyülekezet tagjai közé egyiküket sem engedném – legalábbis a minimum zavaros helyzetük tisztázásáig, a döntésük meghozásáig (a gyakorlatban a fenti 10. bekezdés 2. j.-ben leírtakhoz hasonlóan lehetne eljárni).

14. A fentiek fényében **különösen indokolt az úrvacsora előtti önvizsgálat,** melyet Pál apostol szorgalmaz: *„Azért, aki méltatlanul eszi az Úr kenyerét, vagy issza az Úr poharát, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Vizsgálja meg azért az ember önmagát, és úgy egyék abból a kenyérből, és úgy igyék abból a pohárból. Mert aki úgy eszik és iszik, hogy nem becsüli meg az Úrnak testét, ítéletet eszik és iszik önmagának. Ezért erőtlenek és betegek közöttetek sokan, és ezért halnak meg számosan.”* (1Kor 11,27-30) Bár az idézet végén a Károli-fordítás alvásról beszél, az eredeti görög szó (*koimaó*) itt a halálra utal (ld. Garland egész magyarázatát e szakaszt illetően [BECNT] és az 1Kor 15,6.18.20-at, ahol ugyanez a szó szerepel).* Ha Krisztus bűnné lett értünk a kereszten – *„Mert azt, aki nem ismert bűnt, bűnné tette értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk őbenne”* (2Kor 5,21) –, akkor hogyan emlékezhetnénk erre az iszonyatos szenvedésére az úrvacsorán úgy, hogy közben (tudatosan) bűnben élünk (ami az istentelen gőg netovábbja, Zsolt 19,14 [vö. Károli-ford.])?** Ám mindez **nem az úrvacsorától való tartózkodásra hivatott sarkallni minket,** hanem a rendszeres,

őszinte, alapos önvizsgálatra és a tiszta, szent életre. „Így az úrvacsora miatt is, bár nem egyéb puszta szertartásnál, mivel méltatlanul éltek vele, egyes keresztyének erőtlenek és betegek voltak, mások meg elaludtak, azaz meghaltak. S ha Isten ily szigorúan büntette a vele való méltatlanul élést, hogy gondoljátok, hogy megmenekül az, aki önhitten elhanyagolja?" (Thomas Wadsworth: „Minden keresztyén elengedhetetlen kötelessége, hogy az úrvacsorával éljen", in Joseph Alleine és mások: *Az Úrvacsora* [Koinónia, 2004, *Puritán tanítók* sorozat 10.], 94. o.)

* Vö. a Carson és Barrs által említett megrázó esetekkel, ld. a fenti A.3.iv.4. bekezdést.

** Lényegében ugyanezt kérdi az úrvacsoráról szólva D.A. Carson, megjegyezve, hogy a „méltatlanul" szó (1Kor 11,27) a görögben (is) az úrvacsorázás módjára utaló határozószó, nem pedig az úrvacsorázót leíró melléknév – az utóbbi mindenkit kizárna az úrvacsorából, mivel mindnyájan Krisztushoz és áldozatához „méltatlan" bűnösök vagyunk, míg az előbbi csak azt zárja ki, aki bűnt dédelgetve/táplálva jönne úrvacsorázni. Ld. thegospelcoalition.org/sermon/the-lord-s-supper-1-corinthians-11-17-31, vége felé (6. pont), átirattal.

3. A korlátozottan nyílt úrvacsorai közösség a gyakorlatban

1. Az itt tárgyalt elvek konkrét gyakorlati megvalósítását illetően ld. az alábbi 5. pontot (is). Ha a gyülekezetünk nyílt rendszerben szokott úrvacsorázni, **a korlátozottan nyílt úrvacsorai gyakorlat bevezetéséhez** elég annyit hozzátenni az úrvacsorán a gyakran szokásos „meghíváshoz" (mely szerint csak rendezett életű hívők jöjjenek úrvacsorázni), hogy aki nem tagja a gyülekezetünknek, és szeretne nálunk úrvacsorát venni, az **épüljön be egy (házi) csoportba, és beszéljen erről annak tagjaival, vezetőivel.** (Ez alól kivételt képezhetnek pl. a vendég igehirdetők vagy hasonlók [a gyülekezeti vezetőség tudtával és beleegyezésével] – röviden tehát elég annyit mondani az úrvacsorán, hogy az érdeklődők beszéljenek a csoportok vagy a gyülekezet vezetőivel.) Így lehetőség nyílik az újonnan jött emberekkel való kölcsönös, alapos megismerkedésre, nagyobb nyomás és hirtelen döntési kényszer nélkül. A csoport (vezetése) az illető úrvacsorázásának jóváhagyásával egyúttal automatikusan az illetőnek a gyülekezethez való csatlakozását is jóváhagyná/javasolná a gyülekezeti vezetőségnek (illetve a gyülekezetnek). (Ha a gyülekezet egy olyan tagja kérdőjelezné meg az illető úrvacsorázásának jogosságát, aki nem tagja az illető csoportjának, beszélhetne az illetővel, annak csoportjával [és/vagy e csoport vezetőivel], végső soron a gyülekezettel [annak vezetőivel].) (A régebb óta a gyülekezetünkbe járó, de még nem tag emberektől az úrvacsorához bocsátásuk előtt pl. meg lehet kérdezni, mit gondolnak az úrvacsorai/gyülekezeti fegyelemről.) Így minden esetben (alapvetően) közösségi döntés születne az egyén úrvacsoravételéről, tükrözve azt a bibliai elvet, hogy a gyülekezeti és úrvacsorai fegyelem (alapvetően) a teljes közösség felelőssége (Mt 18,15-20; 1Kor 5–6).

2. Ez feltételezi és remélhetőleg **elő is segíti,** hogy a gyülekezetünkben **legyen elég sok erős, egészséges, biblikus működésű csoport,** melynek (egyes) tagjai (különösen a vezetői) vállalják, hogy külön is elbeszélgetnek a csoport (új, illetve a gyülekezethez nem tartozó) tagjaival, tanácsolva őket és javaslatot téve úrvacsorázásukat és gyülekezeti tagságukat illetően. Könnyen lehet, hogy ehhez további csoportokat is indítanunk kell, hogy a csoportlétszám lehetőleg ne haladja meg jelentősen a tízet, és így mindenkire jusson elegendő személyes figyelem. Az a cél, hogy **a gyülekezet minden tagja** (és a gyülekezetbe járó minden érdeklődő) **beépüljön legalább egy csoportba.** (Hosszú távon gondolkodva célszerű előnyben részesíteni a lakóhelyhez közeli csoporto[ka]t.)

3. Egy gyülekezeti fegyelmet gyakorló átlagos gyülekezetben **igen ritkán kerül sor arra, hogy kizárjanak valakit.** Az esetek túlnyomó többsége négyszemközti beszélgetés formájában megoldódik (ami általában nem „intés" jellegű, inkább barátságos testvéri elbeszélgetés). Saját gyülekezetem pl. a több mint 30 éves működése alatt tudtommal csak egyvalakit zárt ki soraiból. Persze megesik, hogy valaki inkább kilép a gyülekezetből, nehogy kizárják őt. Ilyen esetekben érdemes a kilépett ember esetében is továbbvinni a Mt 18-ban leírt folyamatot, akár a „kizárásig" is elmenve. Ez akkor hatásos igazán, ha erős közösség(ek) alakul(nak) ki, és e gyülekezeti döntésünkkel valóban azt nyilvánítjuk ki, hogy a kizárt embert mindnyájan hitetlennek tartjuk, amíg őszinte bűnbánatot nem gyakorol. (A hatást jelentősen fokozná, ha a keresztény egyház [vagy legalább az evangéliumi {bibliai} kereszténység] felismerné, hogy a Biblia valójában EGYHÁZFEGYELEMRŐL beszél, és gyakorolni is kezdené azt – tehát egy helyi gyülekezet nem engedne a tagjai közé [sem az úrvacsorához] olyan embert, akit egy másik helyi gyülekezet biblikus módon kizárt, amíg nem rendezi a dolgot a [volt] gyülekezetével.* Mint említettem, ehhez nem kell nyomoznunk; elég megkérdeznünk a csatlakozni kívánót.) Minderről bővebben ld. a fenti 4. fejezetet is.

* Pl. a Korinthusban kizárt parázna „testvért" nem fogadhatták volna tárt karokkal Efezusban. Fordított esetben, ha a gyülekezetünkből való kizárással kimondanánk valakiről, hogy hitetlennek tartjuk, és az illető továbbra sem tartana bűnbánatot, mégis befogadná őt egy másik gyülekezet mint hívőt, nem gondolnánk-e jogosan, hogy ezzel a döntésükkel semmibe vettek minket?

4. **Összefoglalva,** az úrvacsorai (és gyülekezeti) fegyelem gyakorlása az egész gyülekezet felelőssége. A gyülekezeti tagság és az úrvacsorához bocsátás feltételei hasonlók, bár a taggá válás hosszabb folyamatot és időt igényelhet. A fenti bibliai elveket ismerő és követni igyekvő ember sok gyülekezetben egyfajta 22-es csapdájába kerülhet, mert tudja, hogy egyfelől rendszeresen úrvacsorát kellene vennie, másfelől nem szabad együtt úrvacsoráznia hitetlen és/vagy súlyos bűnben élő emberekkel, ezáltal a kárhozat felé segítve őket. Az ilyen embereknek (különösen ha nem ismerik a gyülekezeti fegyelem elveit) először az evangélium mély megértésében kell segítenünk, beleértve a hit és a belőle fakadó tettek szoros összefüggését is (ld. a 3. függeléket). Ez adhat erőt nekik az esetleg rájuk váró nehéz, húsba vágó döntések

meghozásához (pl. egy igeellenes kapcsolat megszakításához). Ezek után kellő türelem és szeretet mellett a gyülekezethez hivatalosan nem csatlakozott, de oda járó embereket is szelíden inthetjük, szükség esetén idővel akár a kizárásig (úrvacsorától való eltiltásig) is elmenve. **Magam is ilyen csapdahelyzetbe kerültem,** s a Covid-19 járvány idején végül elhatároztam, hogy addig nem veszek úrvacsorát, amíg meg nem oldódik ez a probléma a gyülekezetünkben (a dilemmát azzal oldottam fel magamban, hogy jelen voltam az úrvacsorai alkalmakon, de csak lélekben vettem részt rajtuk). Több mint három évig kellett várnom – jórészt a saját hibáim miatt, mivel rosszul kezeltem a helyzetet. Az így adódó viták azonban Urunk kegyelméből sok hasznos meglátáshoz vezettek, melyeket ebben a függelékben igyekeztem továbbadni.

5. Az **úrvacsora(i fegyelem) gyakorlati megvalósítása** többféleképpen történhet. Ha **kicsi a közösség,** és/vagy **mindig kb. ugyanazok az emberek úrvacsoráznak,** akkor megoldás lehet, hogy a szolgálattevő csak nekik ad kenyeret és bort. Ha **nagyobb és változóbb közösségben, istentiszteleten** kerül sor az úrvacsorára, mondhatjuk azt, hogy a gyülekezet tagjain túl csak a vezetőség által (e-mailben vagy szóban) meghívottak vehetnek úrvacsorát. Ha rajtuk kívül mégis kimegy valaki úrvacsorázni, csak egy igés kártyát vehet az erre az esetre odakészített kosárból (ez a jelenlegi rendszerünk). Egy időre mi is bevezettük azt a rendszert, hogy **külön úrvacsorai alkalmakat** tartunk (pl. istentisztelet után és/vagy gyülekezeti imaóra előtt), melyekre csak a gyülekezethez tartozó (vagy legalábbis egy ideje oda járó, ahhoz szorosabban kötődő, általunk már valamelyest megismert) emberek hivatalosak, illetve csak ők kapnak úrvacsorát. Az általunk alkalmazott **elv** röviden megfogalmazható valahogy így: Az 1Kor 5,11 (és teljes kontextusa, különösen az 1Kor [5–6]) alapján (általában) nem engedünk úrvacsorához paráznaságban élő embereket – így pl. olyanokat sem, akik a polgári házasságkötéssel (is) megerősített házasságon kívüli szexuális kapcsolatot tartanak fenn. (Támogatjuk a „templomi esküvőt" is, de azt jóval nehezebb lehet pontosan meghatározni és megtörténtét ellenőrizni/igazolni, így kevésbé teremt egyértelmű helyzetet – pl. két ember tanúk nélküli „szertartása" megfelel? Ld. a fenti B.2.2. bekezdést.) **Rövid indoklás:** A tapasztalataink szerint manapság ez a fajta paráznaság kerül a leggyakrabban a gyülekezet elé. Kérdés lehet, miért pont itt húzzuk meg a határt. Valójában ez a határhúzás sokkal szigorúbb lehet(ne), azaz másfajta paráznaság is (bizonyos fokú) intést/fegyelmezést igényelhet (és persze sok más bűn is), mivel az Ószövetség paráznaságnak nevezve halállal büntette már a házasság előtti egyszeri szexuális aktust is (5Móz 22,21) – sőt akár az előjátékot is, ha gyerek lett belőle, vagy átszakadt/kitágult a szűzhártya (5Móz 22,17) – , és akár egyetlen házasságtörés is elég lehet a hűtlen házastárs elküldésére (Mt 5,32). Viszont az újszövetségi gyülekezetben halálbüntetés helyett gyülekezeti fegyelem van, ami általában ismételt, makacs bűnelkövetést feltételez (Mt 18,15-20). **Az elv alkalmazása:** (1) gyülekezeti tagok és a gyülekezeti fegyelmet (feltehetően) ismerők esetében intés és fegyelmezés (ha nem használ, végül kizárás az úrvacsorából [és a gyülekezetből]); (2) mások esetében főként az evangélium mélyebb megértését elősegítő tapintatos figyelmeztetés, tanítás és az úrvacsorához nem engedés, amíg nem akarnak változtatni a helyzetükön. Ha egy gyülekezet(i vezetőség) nem akar változtatni az engedékeny gyakorlatán, szembesíthető a következő kérdéssel: Ha egyszer Isten (Igéje) megparancsolja: *„ne éljetek közösségben azzal, akit bár testvérnek neveznek, de parázna... Az ilyennel még együtt se egyetek"* (1Kor 5,11) – akkor hogyan mondhatjátok (lényegében) ezt: „Mi közösségben élünk állandó paráznaságban élő emberekkel, sőt együtt is úrvacsorázunk velük!" (És hogyan kényszeríthetitek erre a gyülekezetet?) Ehhez nagyon erős érvek kellenének. A fentiek fényében nehéz elképzelni ilyet. Ld. még a *Javasolt úrvacsora- és egyházrendet* (hivo.hu/uver.pdf).

3. függelék: Az evangélium

A. Mi az evangélium?

1. Az evangélium (szó szerint: „jó hír") rendkívül összetett és mély fogalom, mely sokféleképpen kifejthető, és nem azonos a rövid összegzéseivel (melyekkel gyakran összetévesztik),* bár (sokféleképpen) előadható egyszerűen és röviden (pl. Jn 1,1-18; 3,16[-36]; 1Kor 15,1-19; 1Tim 1,15 és B. pont). **„Lényegének a közepe"** [sarkpontja] az, hogy **„hit és cselekedetek** soha össze nem tévesztendők egymással, és soha el nem választhatók egymástól (Ef 2,8-10; Jak 2,14-26 [vö. Jn 3,36])". „Az igaz hit jó cselekedeteket eredményez" (Luther). Az evangélium **két egyenrangú ellensége a vallásosság** (törvényeskedés vagy moralizmus) **és a vallástalanság** (törvényellenesség/szabadosság vagy relativizmus/pragmatizmus). Az előbbi szerint a cselekedetek üdvözítenek, az utóbbi szerint nem szükségesek. **„Az evangélium ereje két mozzanatban** ragadható meg": **egyrészt bűnösebb és romlottabb, másrészt elfogadottabb és szeretettebb vagyok, mint valaha gondoltam** vagy remélni mertem volna. „Az előbbi elsöpri a szabadosságot, az utóbbi kiiktatja a törvényeskedést. Az egyik legnagyobb kihívás, hogy éberen figyeljünk mindkét irányba *egyszerre."* Jézus ***„kegyelemmel és igazsággal"*** volt telve (Jn 1,14); egyik sem igazi a másik nélkül (TKGYK, 34–35., 58. o.). E finom egyensúly megóvhat attól, hogy valamiféle felhígított, olcsó evangéliumban mint önmagunk kényelmes fölmentésének eszközében higgyünk – „egy harag nélküli Istenben, aki bűn nélküli embereket juttat ítélet nélküli országába egy kereszt nélküli Krisztus szolgálatai révén." (Reinhold Niebuhr, idézi OGDD, 7. f., 4. jn.)

* Ld. TKGYK, 2. f. („Az evangélium nem egyszerű"), kül. 48. o. vége.

2. **Az evangélium** (bizonyos szempontból) **4 fejezetre osztható.** Ha a „mi az evangélium?" alapkérdést **az egyén szempontjából értjük:** *Mit kell tennem, hogy üdvözüljek?* – akkor a megigazulásról szóló jó hír **4 tételes állítás (igazságkijelentés):** 1. kicsoda Isten; 2. mi a bűn; 3. kicsoda és mit tett Krisztus; 4. mi a hit. Ha az egyén helyett **a történelemre/világra vonatkoztatjuk az alapkérdést** *(Mi lehet reménység a világ*

számára?), akkor a jó hír **egy történet cselekményének 4 fejezete:** 1. Isten mit szán nekünk (teremtés; célja, hogy a három-egy Isten kinyilvánítsa és másokkal is megossza [rajtuk visszatükrözze] dicsőségét [szeretetét, szentségét, kegyelmét, közösségét, örömét...]); 2. mi történt velünk, mi romlott el a világban (bűneset); 3. Isten mit tett Jézus Krisztusban azért, hogy mindent helyreállítson (megváltás); 4. ennek következtében mi lesz a történelem végkifejlete (helyreállítás). Az első négyes nélkül a második négyes nem evangélium; a kettő együtt is bemutatható (Keller példát mutat rá, TKGYK, 38–42. o., összegzését ld. az alábbi B. pontban). Az evangélium (lényege) az első négyes Krisztusról szóló 3. fejezete (a többi annak elő- és utószava), mely tovább bontható: a. Jézus kiléte (Isten Fia és Messiás); b. Jézus halála a bűnért, megigazulásunkra; c. Jézus feltámadása és mennybemenetele, Szentlelkének elküldése és az egyház/gyülekezet megalapítása; Isten uralmának és az új teremtésnek a megalapozása. Mindegyik (al)fejezetet sokkal bővebben ki lehet/kell fejteni, különösen a mai átlagembernek, aki egész mást ért rajtuk, mint a Biblia (TKGYK, 36–41., 52. o.). Az utóbbi 3.c. „fejezet" pl. magában foglal(hat)ja a **Jézussal való egységet és a megszentelődést** (mindkettő hit által történik; különösen az utóbbi tekinthető hatásnak, következménynek is, illetve az előző bekezdés 3. „mozzanatának") – ami azt jelenti, hogy **lényegi gyógyulás** várható a lelki sebeink és torzulásaink, kapcsolataink, kisebb-nagyobb közösségeink terén (ld. Francis Schaeffer: *Igaz lelkiség,* hivo.hu/fsilkiv.htm) –, valamint Jézus visszatérését és ítéletét, melyben mindenki részesül a tettei alapján (2Kor 5,10): a hithűek Vele maradnak (ez a mennyei paradicsom), a többiek nélküle (ez a pokol). Minden földi tettünk örök következményekkel jár (jó és rossz értelemben egyaránt).

3. D. A. Carson azonosít kb. **20 nagyobb,** a teljes Biblián végigfutó **témát,** melyek bármelyikén keresztül elmondható az evangélium (vö. Zsid 4,2.6). E témák három csoportba sorolhatók: otthon/száműzetés, Jahve/szövetség, Isten országa (TKGYK, 48–51. o.). Ezeken belül a 2. csoportba sorolhatók **a házasság és hűség, az igazi szeretet és közelség** (a szexet is beleértve), valamint a **szabadság** témái, melyek (ma) különösen fontosak. Ezek alapján a fenti 4 kérdés (1. Kicsoda Isten? 2. Mi a bűn? 3. Kicsoda és mit tett Krisztus? 4. Mi a hit?) dióhéjban úgy is megválaszolható, hogy a teremtő Isten az értünk/helyettünk (a bűneink miatt) meghalt és feltámadt egyetlen Fiában, Krisztusban jegyességre/házasságra hív minket; a bűn az Ő hitetlen/hűtlen/engedetlen elutasítása/megcsalása (más istenekkel/bálványokkal); a hit pedig a boldogító igen kimondása (a házassági ajánlat [a bűnbocsánat és az ingyenes ajándék/kegyelem] elfogadása) és egyre következetesebb megélése (szintén **hit** által, melynek görög megfelelője [*pisztisz*] *hűséget* is jelent, a **cselekszik** megfelelője [*poieó*] pedig *gyümölcsöt terem* jelentéssel is bír). Isten ekkor elképesztő „jegyajándékot" ad nekünk, mely bizonyos értelemben magában foglal „mindent" – mindenekelőtt saját magát („Krisztusban" vagyunk, Ő pedig bennünk a Szentlelke által, Mk 2,18-20; Ef 1,13-14; 1Kor 3,21-23; 2Kor 11,2), és azt a hihetetlen ígéretet is, hogy az Őt szeretőknek *„minden javukra szolgál"* (Róm 8,28)! Ennek megértése mérhetetlen örömöt ad, hiszen a Szentlélek külső (Szava, a Biblia általi) és belső bizonyságtétele révén biztosan tudhatjuk: hit(hűség) által örök életünk (üdvösségünk) van, a menyegzőnk felé tartunk (Ef 2,8-9; 1Jn 5,12-13), ami után még közelebbről és teljesebben ismerhetjük meg Isten lényének kimeríthetetlen gazdagságát (Jn 17,3). S Ő addig is arra hív minket, hogy részt vegyünk alkotó, fenntartó, megújító és kijelentő munkájában. Ez az út önmegtagadással (bűnös természetünk és megnyilvánulásaink megtagadásával) és sok szenvedéssel, nyomorúsággal jár, melyet azonban bőségesen kárpótol/felülmúl a Krisztussal való egyesülésből fakadó öröm.

4. Francis Schaeffer (és a Biblia) szerint **a megtérésünk magában foglal három meghajlást** (a lét, az erkölcs és az ismeret terén): 1. teremtményként meghódolunk Isten mint a Teremtőnk előtt, elfogadva mindenre kiterjedő uralmát; 2. erkölcsileg leborulunk előtte mint bűnös és megváltásra szoruló lények, elfogadva Krisztus kereszthalála által „ingyen" adott megváltását;* 3. elismerjük, hogy tudatlanok vagyunk nélküle, és elfogadjuk tévedhetetlen szavát, kinyilatkoztatását mint az ismeret biztos forrását (ld. *Ő létezik és nem hallgat* [FSŐL, Evangéliumi Kiadó, 1991?], különösen a 2. függelék vége). Az evangéliumot a Biblia könyvei közül sok szempontból a **Római levél** fejti ki a legrészletesebben (ld. különösen Róm 3,20-26 [kül. 24-25. v.]) – a legrövidebben pedig pl. a következő igék: 1Kor 15,3(-19); Jn 3,16.36.**

* Grudem szerint az evangélium minden valódi hirdetésének magában kell foglalnia a felhívást, hogy (1) az ember hozzon tudatos döntést bűneinek elhagyására és (2) hittel Krisztushoz jöjjön, bűnei bocsánatát kérve tőle, (3) egyúttal felmutatva a bűnbocsánat és az örök élet ígéretét (WGST, 33. f.).

** *„Mert én elsősorban azt adtam át nektek, amit én magam is kaptam* [*Elmondtam nektek a legfontosabbat,* EFO {ez itt a továbbhagyományozás szakkifejezése}]*; hogy tudniillik Krisztus meghalt a mi bűneinkért az Írások szerint. (Eltemették, és – ugyancsak az Írások szerint – feltámadt a harmadik napon, [és megjelent Kéfásnak, majd a tizenkettőnek {...}])"* (1Kor 15,3[-5{-19}]).

„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen." (Jn 3,16)

„Aki hisz a Fiúban, annak örök élete van, aki pedig nem engedelmeskedik a Fiúnak, nem lát majd életet, hanem az Isten haragja marad rajta." (Jn 3,36).

5. A görög *euangelion* főnév kb. 70-szer, az *euangelizó* ige 50-szer szerepel az Újszövetségben. Ha rákeresünk, kiderül, hogy ez az örömhír **Isten** (országa/Fia/kegyelme) / **Jézus Krisztus** / **az üdvösség/békesség evangéliuma,** mely **Isten Fiáról, Jézus Krisztus nevéről / a boldog Isten / Krisztus dicsőségéről szól** – illetve **az Ő bűneinkért elszenvedett haláláról és feltámadásáról** (1Kor 15,1kk; 2Tim 2,8); továbbá **a hit(hűség)hez, engedelmességhez, tanítványsághoz, szabaduláshoz, üdvösséghez, bűnbocsánathoz, (boldog) reménységhez, szeretethez kötődik,* valamint a megtéréshez** (a hiábavaló dolgokból, bálványimádásból, bűnből: pl. ApCsel 14,15). **Az evangéliumot, melynek igazsága igaz életet követel** (Gal 2,14), **Jézus és tanítványai is hirdették és tanították** (Mk 1,1.14k; Lk 9,6; 20,1); **az Ószövetség idején is hallották** (Gal 3,8; Zsid 4,1-6); a világon **minden népnek hirdetni kell/fogják** (Mt 24,14: *„és akkor jön el a vég";* vö. Mk 13,10). **Célja „a hit engedelmessége"** (Róm 1,1.3.5 [ld. alább]; 16,25k [Csia]), az egyik értelemben **ez lesz**

az ítélet alapja (Róm 2,16; más értelemben a hit[hűség], vö. Jn 3,36). **Csak egy van belőle** (Gal 1,6-9); **Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából származik** (Gal 1,11k); **felülmúlhatatlan tekintéllyel bír:** az apostolok (is) az evangélium szolgái, tekintélyük alá van rendelve az evangéliumának (Gal 1,8k; 2; Kol 1,23). **Értéke is felülmúlhatatlan** – értékesebb az életünknél (Mk 8,35kk) és a családunknál (Mk 10,28kk; vö. Lk 18,28kk); **küzdenünk kell érte** (Fil 1,27; 4,3).* Mt 6,9-15; 17,19-23; 21,21-32; 28,18-20; Mk 1,14k; 5,34; 9,23k; 10,52; 11,22-25; 16,15-18; Lk 1,45; 7,50; 8,11-15.48; 17,1-6.19; 18,7k.42; 22,32; Jn 1; 3; ApCsel 16,31; Róm 1...; 1Kor 13; 15 stb.

6. **Az evangélium tehát középponti halmaz** (ld. 0.D. pont). Nehezen definiálhatók a határai – annál pontosabban látjuk őket, minél világosabban látunk általában, ahogy haladunk előre a megszentelődésben (ez az egyén és a gyülekezet szintjén is igaz). Jézus (keresztje) köré épül. Mint láttuk, **az evangélium és a keresztény élet középpontja egyaránt a kereszt** – Krisztus helyettes, engesztelő halála és feltámadása (ld. 1Kor 15,1-11; 0.A.3.4. bek. és MSMM, 4. f., 7–8. jn.). Elsősorban az alázatnak ebben a legnagyobb megnyilvánulásában azonosulunk Vele, aki a legmagasabbról (Isten jobbjáról) a legmélyebbre szállt le a kereszten (a leggyalázatosabb kivégzőeszközön, vö. Gal 5,11: *„a kereszt botránya”*): bűnné lett értünk, hogy a bűnös létünk halálából új életre támasszon bennünket (Róm 6; 2Kor 5,21). A keresztség és az úrvacsora rendszeresen erre emlékeztet minket (Kol 2,12; 1Kor 11,24-26). Az evangélium (a Krisztusban kapott kegyelem) gazdagságát szépen tükrözi a „Mily drága kincs” kezdetű, „Ó, nem én, Krisztus él bennem” c. ének: youtube.com/watch?v=YWKmWhXHBOA.

B. Az evangélium összegzései

0. Epikai módon – A nagy történet

1. Kezdetben minden igen jó volt az Isten által teremtett csodálatos világban. Az ember és felesége tökéletes összhangban éltek egymással és szeretett Istenükkel a gyönyörű kertben, melyet Ő alkotott nekik. De minden megváltozott, amikor az alattomos Kígyó az emberpárt is bevonta lázadásába, és ezáltal gonosz uralma alá vetette a világot. Elidegenedtünk Istentől, önmagunktól, egymástól és a világtól. Hosszú idő után eljött az Isten által megígért hős szabadító (Isten Fia), aki a Kígyó fejére taposott, döntő győzelmet aratva fölötte, miközben elképzelhetetlen szenvedés után bele is halt a küzdelembe. Így saját maga viselte el a lázadó emberek büntetését, hogy ők bocsánatot nyerhessenek. Azonban három nap múlva feltámadt, majd visszament Atyjához, megígérve, hogy visszatér szeretett menyasszonyáért, vagyis azokért az emberekért, akik a belé vetett hittel elfogadják megbocsátását, s így a halálával és feltámadásával azonosulva, Szentlelke által újjászületve és fokozatosan a képére formálódva várják Őt (a Szerelmüket), miközben az Ő erejével és fegyvereivel küzdenek a Kígyó ellen, aki nem nyugodott bele vereségébe, hanem mindent megtesz életük megkeserítéséért és kioltásáért. A történet végén másodszor is eljön a hős Jézus Király, hogy végleg száműzze a Kígyót és gonosz seregét, megtartsa szerelmével a menyegzőt, s felhőtlen, mennyei boldogságban éljenek örökké a megújított, az eredetinél is elképzelhetetlenül csodásabb világban.

2. Ezt a Történetet Isten belevéste mindnyájunk szívébe. Lényegében erre a mintára, vázra épül számos klasszikus, nagy film, színdarab, regény és kisebb elbeszélés/mese. Ezért is szeretjük annyira az esküvőket, két szerelmes egymásra találásának történeteit. Bővebben ld. Suhai György: „Jézust látni az Ószövetségben vagy az Ószövetséget látni Jézusban?” (evangeliumiforum.hu/ef-archivum/hang-es-kepanyagok-2023, 22. percnél, innen az „ihlet”), Brent Curtis és John Eldredge: *A Mennyei Lovagregény* (KIA, 2003, összegzés: hivo.hu/lovagregeny.htm), Sam Allberry: *Miért számít Istennek, kivel fekszem le?* (SAMSZ, Evangéliumi Kiadó, 2023), 11. fejezet.

1. Dióhéjban

Az evangélium röviden összefoglalható pl. valahogy így: A jó hírt megelőzi a **rossz hír:** alapból mindnyájan a **bűn** nyomorult rabjai vagyunk, kitéve Isten haragjának és ítéletének, ami az Ő **irgalma és szeretete** nélkül a biztos **pusztulásunkat** jelentené. A **jó hír** viszont az, hogy ha **elfordulunk** a hitetlenségtől és a büszkeségtől, az önközpontúságtól és önzéstől, s **Isten Fiába vetjük** a hitünket és bizalmunkat, vagyis **elhisszük,** hogy Ő a kereszten magára vette a bűnünket, és **bocsánatot kérünk** tőle mint a feltámadt Urunktól, **rábízva** örök sorsunkat és életünk irányítását, akkor így **helyreállhat** a kapcsolatunk teremtőnkkel, az élő Istennel (vö. J. Mack Stiles: *Marks of the Messenger* [A hírnök ismertetőjelei, MSMM], 7. f. vége felé).

2. Bővebben#

1. **Istentől származunk,** aki egyetlen végtelen hatalmú, jóságú és szentségű, személyes és szerető lény, ugyanakkor három személyben létezik (Atya, Fiú, Szentlélek), akik öröktől fogva szeretik, imádják, szolgálják egymást és gyönyörködnek egymásban. Isten teremtette meg a világot és minket, hogy megossza velünk szeretetét, közösségét, szolgálatát és örömét; arra hívva el bennünket, hogy magunk helyett Őt imádjuk, ismerjük meg, szeressük és szolgáljuk, benne lelve örömünket. Isten tehát semmilyen értelemben nem szorult rá a teremtésre és teremtményeire: önmagában (szeretet)teljes, boldog és tökéletes volt. (Egyszemélyű lényként viszont a teremtés előtt képtelen lett volna a szeretet és közösség gyakorlására.)

2. **A bűn miatt romlott el minden.** Isten terve szerint élve az ember teljes boldogságban élvezhetné a tökéletes világot, de az egész emberiség elfordult Tőle, fellázadva tekintélye ellen. Ahelyett, hogy Istenért és egymásért élnénk, önközpontúan élünk. Megszakadt a kapcsolatunk Istennel, ezért megromlott a kapcsolatunk

másokkal, magunkkal és a teremtett világgal. Ebből adódik a spirituális, pszichikai, társadalmi és fizikai összeomlás. A bűn két szörnyű következménnyel jár. (1) **Lelki rabságban élünk** (Róm 6,15-18): akár hívők, akár hitetlenek vagyunk, nem Istent tartjuk a legfőbb jónak, szeretetnek, reményünknek, hanem úgy próbáljuk kézben tartani az életünket, hogy más dolgoknak (a Biblia nyelvén bálványoknak) élünk (pénz, karrier, család, hírnév, szerelem, szex, hatalom, biztonság stb.), ami mindig e dolgok rabságához vezet. Élnünk kell valamiért, és ez a valami hajt minket (ha nem Isten az) – túlhajszoltságba, hogy elérjük; túlzott félelmekbe, ha veszélyes; féltő aggódásba, ha megszerezzük; vigasztalhatatlan kétségbeesésbe, ha elveszítjük. Imádnunk kell valamit, s ha nem Isten az, akkor elevenen fölfal minket: mindig több kell belőle. (2) **Ítélet alatt vagyunk,** mivel bűnösök *vagyunk* (Róm 6,23). Nem elég (sőt lehetetlen) csupán „jó emberként" élni. Olyan ez, mintha egy szegény özvegyasszony mindenét az egyetlen fia fölnevelésére, taníttatására költené, az pedig felnőve tisztességesen élne, de egyáltalán nem tartaná a kapcsolatot az anyjával. Nem élhetünk „tisztességes életet" Isten nélkül: Ő a teremtőnk, és mindent neki köszönhetünk. Adósságunk van, amit rendeznünk kell.

3. **Mindez Krisztus által áll helyre,** mégpedig háromféleképpen. (1) **Testet öltése által.** Úgy viszonyulunk Istenhez, mint egy színdarab szereplői a darab szerzőjéhez, aki azonban nemcsak beleírta a darabba önmagát (saját szerepét), hanem eljött, hogy részt is vegyen abban – méghozzá a főszereplőként. Mondhatni, beletekintett az általa teremtett világba, és elveszettségünket látva szánalomra indult népe iránt. A Szentháromság második személye, Isten Fia emberként eljött a világba mint Jézus Krisztus. (2) **Helyettes áldozata révén.** Még egy földi bíró sem engedhet el egy bűnözőt pusztán azért, mert az megbánta bűnét. A minket ért sérelmeket megbocsáthatjuk, de az okozott kárt meg kell téríteni, különösen ha másnak okozták. Jézus volt az egyetlen ember, aki tökéletes, bűntelen életet élt (Zsid 4,15), kiérdemelve Isten áldását és elfogadását; mégis a mi helyünket vette át a kereszten, elszenvedve az elutasítást és ítéletet, melyet mi érdemeltünk volna (1Pt 3,18) – hogy ha hiszünk Benne, megkaphassuk az általa kiérdemelt áldást és elfogadást (2Kor 5,21). (3) **Visszatérésekor, amikor helyreállít mindent.** Első eljövetelekor erőtlenségben, szenvedni jött; második eljövetelekor hatalommal jön majd, ítéletet tartva a világ felett, és véget vetve minden gonoszságnak és rossznak, szenvedésnek, romlásnak és halálnak (Róm 8,19-21; Mt 24,30k; Jel 21,4). Krisztus megváltása tehát nemcsak a lelkünket menti meg, hanem általa végül az anyagi világ is megújul és helyreáll. Egyetlen vallás sem tartalmaz olyan örök megváltásra vonatkozó ígéretet a világ számára, mint Jézus keresztje és feltámadása.

4. **Hit által kerülök a helyemre,** ami kegyelmet és bizalmat jelent. Jézus meghalt a bűneinkért, és feltámadt a sírból. A benne való hit által megbocsáttatnak a bűneim, és biztos lehetek abban, hogy egy napon Krisztushoz hasonlóan én is feltámadok, és Istennel élek örökké. **Mit jelent a hit általi üdvösség?** (1) Krisztusban hinni nem azt jelenti, hogy bocsánatot nyer a múltunk, újat kezdünk, és elszántabban igyekszünk jobb életet élni – az ilyen ember továbbra is önmagában hisz, magát tartja megváltónak, saját erkölcsi teljesítményét és képességeit tekinti az Isten előtti helyreállás eszközének. Az evangélium az, hogy ha **Krisztusban hiszünk,** akkor **teljes körű** (a jövőre is kiterjedő) **kegyelmet kaptunk:** *„Nincs tehát most már semmiféle kárhoztató ítélet azok ellen, akik a Krisztus Jézusban vannak"* (Róm 8,1). Tehát Krisztusban hinni nem még nagyobb erőfeszítést jelent, hanem azt, hogy magunk helyett Krisztusba vetjük a bizalmunkat, benne találva meg a biztonságunkat, és így imádkozva: „Atyám, fogadj el engem, nem azért, amit tettem vagy tenni fogok, hanem azért, amit Jézus tett helyettem és értem." Isten ekkor a családjába fogad és örök atyai szeretetében részesít minket (Jn 1,12k). (2) **Nem a hitünk ereje ment meg minket, hanem az, amit Jézus tett értünk.** Isten nem a bűnbánatunk és hitünk mélysége miatt kezd el a gyermekeként szeretni minket (így szintén mi váltanánk meg magunkat), hanem a hitünk tárgya – Jézus és az Ő megváltó műve – miatt. Az üdvözítő hit nem valamilyen pszichikai biztonsági szintet jelent, hanem az akaratnak azt a lépését, hogy Jézusra mer hagyatkozni (Róm 4–8; Gal 1–4). Azért adjuk magunkat teljesen Neki, mert Ő teljesen odaadta magát értünk (Mk 8,34; Jel 3,20). Ez a hit* tehát elválaszthatatlan a belőle fakadó tettektől (ld. pl. Róm 8,2; Jn 3,36: *„Aki hisz a Fiúban, annak örök élete van, aki pedig nem engedelmeskedik a Fiúnak, nem lát majd életet, hanem az Isten haragja marad rajta"*). Ez **nem a tökéletes életet** jelenti, hanem a hibáink, bűneink őszinte (f)elismerését és a hit általi változásra, fejlődésre való komoly törekvést (ami Jézus [Lelke] által többnyire láthatóan be is következik, ld. 1Tim 4,15[k]: *„Ezekkel törődj, ezekkel foglalkozz, hogy előrehaladásod nyilvánvaló legyen mindenki előtt"*).

* Pl. a hit nélküli jótettek valójában rosszak (legalábbis az indítékuk messze van a [valóban] jótól, Róm 14,23; MSMM, 3. f., 6. j. előtt).

Még bővebben ld. *Evangélium a kapcsolatokban* (hivo.hu/evkapcsolat.pdf), Timothy Keller: *Gyülekezet a központban* (TKGYK, Harmat–Kálvin–Luther, 2019), különösen 38–42. o. (ezt összegeztem itt rövidebben); R.C. Sproul: *Mi az evangélium?* (Presbiteriánus, 2022, angolul: thegospelcoalition.org/themelios/article/the-gospel-of-jesus-christ-an-evangelical-celebration); Milton Vincent: *Evangélium keresztyének számára* (KIA, 2015); DCTT, 6. f..

3. Időszerűen – A jó szex és házasság titka#

Az evangélium (magyarul jó hír) választ ad az élet lényeges kérdéseire, a következőket is beleértve: Hogyan juthatunk el a maximális gyönyört okozó orgazmushoz? Hogyan lelhetünk Istenben ennél is nagyobb örömöt? És mi köze egymáshoz a két kérdésnek? Több, mint gondolnánk – és a válaszok is jóval összetettebbek, ugyanakkor sokkal egyszerűbbek, mint álmodni mernénk!

1. **Isten az embereket a maga képmására, férfivá és nővé teremtette,** hogy a **házasságban** ketten egy testté válva visszatükrözhessék három személyének tökéletes egységű, öröktől fogva szeretetteljes közösségben levő lényét (mivel Ő Atya, Fiú és Szentlélek), gyermekeket nemzhessenek és nevelhessenek, valamint közösségben

lehessenek egymással és Istennel mint mennyei szerelmesükkel, házastársukkal és Urukkal, az Ő dicsőségére élve és örömüket lelve Benne. (Így a vele való közösségben az egyedülállók is ugyanolyan teljes és boldog életet élhetnek, mint a házasok – sőt!) Ebbe a paradicsomi örömbe pillanthatunk be ma is férj és feleség nemi egyesülése és gyönyöre, a szex révén. Kettőjük testi egyesülése az értelmi, érzelmi, akarati és lelki egységüket hivatott tükrözni, valamint magát Istent, illetve Krisztus és menyasszonya, az egyház kapcsolatát (Ef 5,23-32). Örömük akkor lesz teljes és maximális, ha ezen az Isten terve szerinti módon, a házasság halálig elkötelezett szövetségében élik meg, ld. 1Móz 1,26k; 2,24k; 1Kor 7(,2) stb.

2. **Az ember viszont a maga útját, örömét és dicsőségét keresve és választva elfordult Istenétől,** és így elszakadt tőle, aminek hatására megromlott a kapcsolata a házastársával, a többi emberrel és önmagával is. Büszkék, önfejűek és önzők vagyunk, nehezen értjük meg az igazságot és egymást, könnyen összeveszünk, megsértődünk, lenézünk másokat és megharagszunk rájuk. Így a barátságtól, házasságtól és családtól a társadalomig és a globalizálódó világig minden közösségünk ki van téve a (teljes) romlás és pusztulás komoly veszélyének és valóságának. Mindez a feleség és férj bensőséges kapcsolatát is megrontja: hajlamosak egymást hibáztatni, leuralni, manipulálni, kerülni, semmibe venni, valamint Istentől kapott szerepüket/feladatukat félreérteni, elhanyagolni vagy lázadva elvetni – ami a házasélet örömét, élvezetét is súlyosan csorbítja (1Móz 3).

3. **Jézus Krisztus,** Isten Fia, az emberré lett, testet öltött Isten, miután **tökéletes életével bemutatta Isten ránk vonatkozó tervét, helyettünk elszenvedett kereszthalálával meg is valósította azt,** lehetővé téve, hogy a Belé vetett hit által bocsánatot nyerjen minden bűnünk, s helyreálljon a kapcsolatunk szerető Atyánkkal, Istenünkkel és ezáltal egymással is. Amikor ugyanis elhisszük, hogy Ő a kereszten megfizetett minden bűnünkért, és rábízzuk magunkat mint Megváltónkra és Urunkra, akkor ígérete szerint újjászül és fokozatosan a maga képére formál minket (Jn 1; 3; Róm 8; Gal 2,20).

4. A minden hívőben (így a hívő férjben és feleségben) a Szentlélek által mindig jelen levő **Krisztus lehetővé teszi** a konfliktusok megoldását, az egység helyreállítását és minden téren való bővítését, a házastársi és más kapcsolatok mélyülését, gazdagodását és erősödését, az egyre nagyobb összhangot – egymás elnyomása, kihasználása és manipulálása helyett a kölcsönös, egyenrangú, testvéri, szeretetteljes viszony ápolását. Ez a **házastársak** szexuális kapcsolatát is egyre örömtelibbé teszi, az **egyedülállóknak** pedig lehetőséget ad a Krisztus testébe, a **gyülekezetbe** (egyházba) való beépülésre, ahol szerető családra és mély kapcsolatokra lelhetnek. Ha a férj és a feleség hívő keresztények (különösen ha ugyanazon biblikus gyülekezet tagjai), az igen sok eszközt és alkalmat ad konfliktusaik feloldására (ld. az alábbi forrásokat is). Ez a házasságmodell nem jelenti a férfi és női szerep azonosságát, sem a „hagyományos" férfiuralmat; a szexet illetően kissé bővebben *A jó szex és házasság titka a Biblia szerint* című, igen rövid írásban fejtem ki, melyet szintén az időszerű evangélium részének tartok (ld. hivo.hu/joszex.htm). Ld. még 2. függelék, B.2.10. bek., 1. j., HRHH és SAMSZ, valamint Glynn Harrison: *A Better Story: God, Sex and Human Flourishing* (Jobb történet – Isten, a szex és az emberi boldogulás, InterVarsity, 2016) és Jonathan Grant: *Divine Sex* (Isteni szex, Brazos Press, 2015).

Ennek az összefoglalásnak a helyes megértésére csak az evangélium és az abból táplálkozó élet és kapcsolatok alapos megértése után van jó esély (az utóbbit illetően ld. hivo.hu/evkapcsolat.pdf). Az evangélium ilyen értelmű mai kifejtésének fontosságát érzékelteti egy Luthernek tulajdonított mondás, amely röviden kb. így hangzik: aki minden igazságot vall és megvéd, kivéve a világban éppen támadásnak kitett igazságot, az csúfos kudarcot vallott. Ma nemzetközi szinten a szexualitás kérdése(i) körül folyik a legélesebb harc – bátran, biblikusan szólnunk és cselekednünk kell! (Ld. 2. függelék, B.2.4. bek., 4. j.)

4. Az evangéliumból táplálkozó élet#

1. Az evangélium olyan jó hír, amitől az ember dalra fakad és táncra perdül örömében (William Tyndale). Ha igazán megértjük az evangéliumot, akkor a Szentlélek által gyümölcsöt terem életünkben (Kol 1,6) – a Lélek gyümölcsét (Gal 5,22k). **Az evangélium nemcsak a kereszténnyé válás kapuja,** hanem **maga a keresztény élet útja** – a megszentelődés útja, mely mindent átformáló erővel bír.

2. **Az evangélium lényege az engesztelés:** Isten szeretet, ezért elküldte elsőszülött Fiát a világba engesztelő áldozatul a bűneinkért, hogy éljünk általa (1Jn 4,8-10). Így az evangéliumba (azaz Krisztusba, az Ő engesztelő áldozatába) vetett hit által Isten haragjának tárgyaiból Isten jótetszésének gyermekeivé váltunk, ami **számos következménnyel jár.** (1) **Megszabadultunk a bűntől** – annak büntetésétől (minden múltbeli, jelenlegi és jövőbeli bűnünkre bocsánatot nyertünk) és hatalmától (tudunk nem vétkezni, a fokozatos megszentelődés útján haladunk). (2) **Megigazultunk:** Isten Krisztusra helyezte a bűneinket, s Őbenne tökéletesnek tekint minket, gyönyörködik bennünk* (a mi elégtelen bizonyítványunkat kicserélte az Ő színjeles bizonyítványára (tehát számunkra **kétszeresen előnyös csere** történt: a bűneinkért cserébe elképesztően gazdag ajándékot kaptunk): *„Mert azt, aki nem ismert bűnt, bűnné tette értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk őbenne",* 2Kor 5,21). (3) **Isten a családjába fogadott minket:** a bűn szolgáiból és a harag fiaiból Isten fiaivá lettünk – ez az evangélium legnagyobb ajándéka (Róm 8,14-16). *„Veled van Istened, az ÚR, ő erős, és megsegít. Boldogan örül neked, megújít szeretetével, ujjongva örül neked"* (Zof 3,17). Erről elfeledkezve gyakran árvaként élünk!

* A bűneinkkel persze megszomoríthatjuk Lelkét (Ef 4,30), de ez nem változtat a fiúságunkon, Istenhez való alapvető viszonyunkon – és bizonyos szempontból azon sem, ahogy Ő viszonyul hozzánk.

3. A **fiúságunk** gondolata határozza meg az életünket – ld. pl. a hegyi beszédet (Mt 5–7), amely Isten országának „alapítólevele", „családi házirendje". Packer szerint (JIPII, 19. f., III. rész) (1) az istenfiúság **a keresztény magaviselet alapja,** ebből fakad

a szabadságunk. Alapelvei az Atya utánzása (Mt 5,44k.48), dicsőítése (Mt 5,16) és az Ő kedvében járás (Mt 6,1-18). (2) A fiúság **a keresztény imaélet alapja** (Mt 6,5kk). Az Atya bensőséges közösségben akar lenni gyermekeivel. Minden kérésünknek örül, bár jobban tudja, mi a legjobb nekünk, és mindig azt adja meg (Róm 8,28; ld. pl. 2Kor 12,7-9). (3) A fiúság **a keresztény hitben járás alapja.** Gyermeki hittel kell bíznunk jó Atyánkban (Mt 6,25-33; 18,1-10). „Fiúságunk a teremtés csúcspontja és a megváltás célja."* „A kisgyermekben bizalom lakozik. Ő nem boncolgatja a helyzetet... tudja, hogy Abbá az édesapja. A felnőttek talán távolságtartóbbak, formálisan viselkednek [egy jelentős személy társaságában], de a kisgyermek egyszerűen odaszalad, már rohan is, és az apja lábába csimpaszkodik. Olyan jogokkal rendelkezik, amilyenekkel senki más... Ösztönösen kiáltjuk: Abbá, Atyám."** Az istenfiúsággal járó kiváltságok: bizonyosság (Róm 8,16; 1Jn 3,1), imádság, közösség és bensőséges kapcsolat; szabadság és bizalom (Róm 8,15), örökség (Gal 3,16-29; Ef 1,13-18; 1Pt 1,3k).

* Sinclair Ferguson, idézi Tim Keller: *Galatians for you* [A Galata levél neked, The Good Book Company, 2013), 7. f. eleje.

** D. Martyn Lloyd-Jones: *Romans: The Sons of God, Exposition of Chapter 8:5-17* (Isten fiai, a Róm 8,5-17 magyarázata, Zondervan, 1975), vö. Gal 4,4-6.

4. **Az evangélium hitének legnagyobb ellenségei a szívünk bálványai** (Kol 3,5; 1Jn 5,21). Minden külső, látható bűn mögött a szív valamely bálványa rejtőzik – ezért mondta Luther, hogy minden bűn alapjában véve az első parancsolat megszegése. E bálványok gyökereit az **alapszükségleteink** jelentik. Erősen vágyunk rá, hogy szeressenek és szeressünk másokat; fontosak, értékesek és egyediek legyünk, és ilyennek tarthassunk másvalaki(ke)t; gondoskodjanak rólunk és gondoskodjunk más(ok)ról; örömöt és boldogságot találjunk és adhassunk tovább; elfogadjanak, igaznak és jónak tartsanak minket (és mi is másokat); biztonság, nyugalom és harmónia jellemezze életünket; dicsőségben, tisztességben, gyönyörködésben legyen részünk és részesítsünk arra érdemes személyeket. Isten teremtett minket e vágyakkal, és csak Ő töltheti be azokat igazán – s be is tölti Krisztusban.* Ám **a szívünk bálványgyár:** e szükségleteinket más dolgokkal és személyekkel próbáljuk betölteni, melyek Istennél fontosabbá, azaz bálványokká válnak számunkra. Gyakori bálvány a pénz, a szex, a hatalom, a siker, valamint a kapcsolatok, egészség, sport – vagy akár a tudás, szolgálat is (melyek önmagukban jó dolgok, de sokszor megelőzik/kiszorítják Istent). A bálványaink felismerése érdekében vizsgáljuk meg, miről ábrándozunk sokat, miért rajong igazán a szívünk, miért élünk valójában (hogyan reagálunk, ha nem kapunk választ bizonyos imáinkra), mire költünk sokat, mely érzelmeinken tudunk a legnehezebben uralkodni.** Fejezzük be a következő mondatokat: „Az életemnek csak akkor van értelme / Csak akkor vagyok értékes / Csak akkor leszek boldog, ha..." A tetteink és szavaink csak a **jéghegy csúcsát** jelentik – mögöttük rejlenek az érzelmeink, azok mögött a tudatos gondolataink, érveink, nézeteink, azok mögött pedig a hitünk és annak tárgya. Az utóbbi három szint a „szív" területe; a mélyben dől el a harc – hogy Isten szeretete tölti be a szívemet, vagy a bálványaim. **Gyökérbűneink** az önzés, énközpontúság (Isten helyett én vagyok a középpontban), büszkeség – sok más bűnünk ezekből fakad.

* Gyakran emberek által tölti be Isten e szükségleteinket, de könnyen megesik, hogy az Ajándékozó helyett az ajándékot részesítjük előnyben.

** Timothy Keller: *Bálványaink – Ismert és rejtőzködő istenek* (Harmat – Koinónia, 2015), 175–7. o.

5. Az evangélium másik nagy ellensége a **bűnbánat*** **hiánya.** Általában a bűneink és bűnösségünk **leplezésére** irányul az életünk: hatalmas erődítményeket építve próbáljuk elkerülni a lelepleződésünket (2Kor 10,4k; vö. Péld 28,13). **A bűnbánatunkat is átitatja a bűn:** hamis a bűnbánatunk (csalódunk magunkban, mert jobbnak tartottuk magunkat); a bűnünk helyett annak következményeit fájlaljuk; azon bánkódunk, hogy megszégyenültünk mások előtt; a körülményeket hibáztatjuk, vezeklünk, önsajnálatba/önmarcangolásba zuhanunk, üres szívvel, látszatra kérünk bocsánatot. A **helyes bűnbánat** az Istennel való kapcsolatunkból táplálkozik, ezáltal folyamatosan átéljük Isten megbocsátását és elfogadó szeretetét. Előzménye a bűnlátás, következménye a bűnvallás. Értelmileg egyetértek Istennel, elismerve vétkemet; érzelmileg fáj, amit tettem (elsősorban Atyám ellen vétettem, hisz minden bűn főként ellene irányul, vö. Zsolt 51,6); s akarati síkon elfordulok a bűntől, megtagadva azt. Csak a bennünk lakó Krisztus tudja kiváltani ezt a fajta bűnbánatot, ami az evangélium hitének gyümölcse, és paradox módon mély örömöt eredményez: elválaszthatatlan a kereszt evangéliumának örömétől, amely a megigazulásunkból és az istenfiúságunkból fakad. Az igazi bűnbánat nem az identitásunkról szól (ami biztos és örök Krisztusban), hanem a szeretetkapcsolat helyreállításáról: a bűnbánat révén mélyül el egyre jobban az Atyával való bensőséges közösségünk. Vétkeinkkel megszomorítjuk Atyánk Lelkét, és ez fáj igazán, nem a jó hírünk elvesztése stb. Ezáltal a leplezés, képmutatás helyett **önmagunk állandó leleplezése, bűneink őszinte feltárása** lesz jellemző ránk, s egyre jobban becsüljük Krisztus keresztjét. Ezt egy nagy **„kacsacsőrrel"** (<) jelképezhetjük,** melynek hegye a megtérés pillanatát jelzi, emelkedő szára Isten (szentségének) növekvő ismeretét, ereszkedő szára pedig a bűnösségünk egyre mélyebb ismeretét jelképezi (Ézs 6,1-5; 55,8k; 64,5; Jer 17,9k). A kettő közti növekvő szakadékot Krisztus keresztje hidalja át, melyet így egyre nagyobbnak látunk. Ha megrekedünk a megszentelődés e folyamatában, azzal a valósághoz képest kisebbítjük Isten szentségét, saját bűnösségünket és a kereszt jelentőségét. (Ezek egyikét sem látjuk soha valódi nagyságában.) Ilyenkor elmozdulhatunk egyfelől a törvényeskedés és perfekcionizmus felé, tagadva, megmagyarázva, mentegetve a bűnünket (másokat vádolva és okolva érte, ítélkező és képmutató, kötelességtudó, teljesítményvezérelt életet élve), másfelől a szabadosság és beletörődés felé. A bűnbánat a hívő élet szívverése, lélegzetvétele és a jó házasság kulcsa. Hiánya mindkét kapcsolatunkból száműzi az őszinteséget, örömöt, szeretetet és intimitást.

* A görög *metanoia* (angolul repentance) szó, melyet gyakran megtérésnek is fordítanak, a gondolkodás és az életvitel (irányának) megváltozását jelenti, és hívők is

gyakorolhatják (2Kor 7,9), ld. BDAG, VZSÚSZ. Fordítható bűnbánó megtérésnek vagy megtérő bűnbánatnak is.

** Az ábra kiegészíthető még egy (vagy két) emelkedő görbével: idővel általában egyre jobban megismerjük (és megtapasztaljuk) Istent és a Krisztusban kapott örökségünket, fokozatosan az Ő képére formálódva át (2Kor 3,18).

6. **A keresztény növekedés (megszentelődés) két összetevője a kegyelem evangéliumába vetett hit és a bűnbánat** (Mk 1,15; ApCsel 20,21; Zsid 6,1; 1Jn 1; 5; vö. 1Tim 1,5.19). Az utóbbi a **negatív oldal: a szív bálványainak és megrögzött bűneinek leleplezése,** gyökerestől való kitépése (Róm 8,13; Kol 3,5). **A hit a pozitív oldal: tökéletesnek látjuk magunkat Krisztusban** (Kol 3,1-4), aki mindent megtett azért, hogy elfogadhasson minket (Zsid 10,14; vö. 12,1k; Gal 5,24k), családjába fogadva bennünket (Róm 8,14). Ez az érem két oldala: elindulunk az egyik oldalon, majd ráébredünk, hogy rendre átlépünk a másikra. A két oldal ösztönzi egymást: ha bármelyik kisebb hangsúlyt kap, a másik is veszít erejéből. Fontos tehát, hogy mindkettőt folyamatosan megerősítsük, átéljük, gyakoroljuk. Ha csak az egyiket hangsúlyozzuk, az fél lábon ugrálást eredményez. A **hit** két összetevője: szívünk és elménk vágyakozásának Krisztusra irányítása és gyönyörködés a Krisztusban kapott kiváltságainkban. Csak az igazi **bűnbánat** révén élhetjük át a kegyelmet. A bűnbánat nem öncélú, hanem Krisztus (dicsősége) a célja. A két oldal (hit és bűnbánat) bármelyikének hiánya színleléshez és önigazultsághoz, erőtlen élethez vezet. Önigazságunk alapja lehet a szorgalmas munkánk és teljesítményünk, házasságunk és családunk, teológiai látásunk, műveltségünk, kulturáltságunk, pontosságunk, rugalmasságunk, türelmünk, nyitottságunk, irgalmasságunk, törvényes(kedő) életünk, pénzügyeink kézben tartása, politikai jártasságunk stb.

7. Ami **a hit és a cselekedetek** viszonyát illeti, a hit mindig jó cselekedeteket terem, és állhatatosan törekednünk is kell ezekre (Jak 2,17; Róm 2,7). Azonban a hívő keresztény nemcsak a bűneit bánja, hanem a jó tetteit is, belátva, hogy saját „igazsága" nemcsak elégtelen (*„minden igazságunk olyan, mint a szennyes ruha",* Ézs 64,5), hanem bűnös is: azért cselekedett jót, hogy Krisztus nélkül váltsa meg önmagát (Róm 4,5). Tehát bizonyos értelemben főként **nem a bűn, hanem inkább a jó cselekedetek állnak Isten és a bűnös ember közé:** akadályozzák bűnösségünk és megváltásra szorultságunk (f)elismerését, Isten kegyelmének elfogadását. Persze nem az a megoldás, hogy ne is tegyünk jót, hanem az, hogy lássuk világosan tetteink és indítékaink fogyatékosságát, irgalomra és kegyelemre szorultságunkat és azt, hogy csakis Urunk kegyelme által tehetünk bármi jót (Jn 15,5).

8. **A fiúság a szolgai élet- és gondolkodásmód ellentéte.** A szolgai felfogásban a kegyelem azt jelenti, hogy Isten erőt ad a jó élethez, a fiú számára viszont a kegyelem Isten ereje, mely képessé tesz a változásra, meglágyítja kemény szívünket, és megérteti velünk az evangélium igazságait. A szolga az elutasítástól félve, külsőleg engedelmeskedik Istennek, a fiúra pedig a boldog, bizalomteljes bizonyosság és a szeretet által munkálkodó hit jellemző (Gal 5,6): hálásan engedelmeskedik szerető Atyjának, szívből igyekezve kedvében járni. A **szolga** a nehéz időszakokban könnyen kétségbe esik, és nehezen vallja meg bűneit; általában olyan felszíni bűnökre szorítkozik, mint pl. a harag, aggódás és indulatosság – melyek mélyén a saját erőfeszítéseibe vetett bizalom rejtőzhet: megpróbálja kiérdemelni az üdvösségét, és ez vezet a többi problémához (bűntudat, keserűség, hálátlanság, védekező álláspont, mások véleményétől függés, magányosság, gátlásosság; pozíción, vagyonon és pótcselekvésen alapuló megelégedettség). A **fiú** meg van győződve mennyei Atyja szeretetéről és elfogadásáról, bízik gondoskodásában, az Istennel való tudatos kapcsolatára épít, nyitott a kritikára (mivel mások helyett Krisztushoz méri magát), hagyja, hogy a Szentlélek irányítsa beszédét, Jézusban találja meg saját értékességét, Krisztus a mindene. **Mindig a szolga és a fiú két pólusa között vagyunk, s állandóan törekednünk kell az utóbbi felé.**

9. **A hit harca** arról szól, hogy Krisztusért (az Ő ismeretének páratlan nagyságáért) kárnak és szemétnek ítélek mindent (Fil 3,3-9), s nem engedem, hogy a teljesítményem vagy mások véleménye határozza meg az identitásomat – egyedül Isten véleménye, kijelentése határozhatja meg azt, s Ő végérvényesen a szeretett fiává fogadott, akiben Krisztushoz hasonlóan gyönyörködik (Jn 17,23)! Ebben a hitharcban segítenek a **kegyelmi eszközök,** mindenekelőtt **az Ige, az imádság és a gyülekezet,** ld. 0.D.2.6, David Mathis: *Habits of Grace* (Kegyelmi szokások, Crossway, 2016) és Donald S. Whitney: *A keresztyén és a lelki fegyelem* (KIA, 2000).

10. **Az evangélium kifelé fordulásra késztet minket** – bár bűnös szívünk hajlamos magába zárkózni, visszaélve az evangélium áldásaival és önző célokra használva őket. Miközben az evangélium belülről átformálja szívünket, arra is indít, hogy az Isten és mások iránti szeretet és szolgálat lehetőségeit felismerve meghaljunk magunknak, és kifelé nyitva átéljük a hitünk megvallásából, másokkal való megosztásából fakadó örömöt és megerősödést (*„Mert szívvel hiszünk, hogy megigazuljunk, és szájjal teszünk vallást, hogy üdvözüljünk",* Róm 10,10). Ez hajtja evangelizációnkat, ami a fő feladatunk, küldetésünk a földön (Mt 28,18-20).

Csiha Márton baptista lelkész (illetve presbiter) előadásai alapján, Szabad Evangéliumi Gyülekezet, 2023. aug. 7–10. Források: C. John (Jack) Miller (Tim Keller mentora, thejackmillerproject.com/about-the-project) tanítása (ld. lányával írt könyvét: *Barbara, gyere vissza!* [KIA, 2010]), Robert H. Thune és Will Walker: *The Gospel-Centered Life: Study Guide with Leader's Notes* (Az evangéliumközpontú élet – Útmutató a tanulmányozáshoz és vezetői jegyzetek, New Growth, 2011).

4. függelék: Az igaz/egészséges/biblikus gyülekezet/egyház ismertetőjelei

1. Amint az 5.A.4.2. bekezdésben láttuk, Luther az igaz egyház/gyülekezet hét ismertetőjelét nevezte meg, melyeket később két-három jellemzőre redukáltak – tiszta/biblikus tanítás és szentségek/sákramentumok/rendelések –, s Kálvin az utóbbiba (az úrvacsorába) beleértette a gyülekezeti fegyelmet is. Alább bemutatok még két ilyen felsorolást. Az Előszó 4. bekezdésében mondottak miatt a gyülekezetvezetés/egyházkormányzás a legfontosabb ismertetőjelek közé tartozik, de történelmi okokból gyakran nem sorolják oda (ld. az 5.A.6. pontot).

2. Az első felsorolás forrása Mark Dever *Milyen az egészséges gyülekezet?* c. könyve (MDMEGY, ld. a 9Marks *Egészséges gyülekezetek építése* c., folyamatosan megjelenő könyvsorozatát* és weboldalát is: 9marks.org/about/the-nine-marks):

1. magyarázó igehirdetés;
2. biblikus teológia;
3. az evangélium biblikus felfogása;
4. a megtérés biblikus felfogása;
5. az evangelizáció biblikus felfogása;
6. gyülekezeti tagság;
7. biblikus gyülekezeti fegyelem;
8. biblikus tanítványság;
9. biblikus gyülekezetvezetés.

Idővel összevonások mellett a lista kiegészült két további ponttal (ld. *A megtérés* c. könyv végét):

8. az imádság Biblia szerinti értelmezése és gyakorlata;
9. a misszió Biblia szerinti értelmezése és gyakorlata.

* A 9Marks sorozat egyes ismertetőjelekről szóló könyvei a következők: (1.) David Helm: *Magyarázó igehirdetés – Hogyan tolmácsoljuk Isten Igéjét korunkban?* (2023), (2.) Nick Roarck és Robert Cline: *Bibliai teológia – Az evangélium hiteles tanítása a gyülekezetben* (2024), (3.) Ray Ortlund: *Az evangélium – Az egyház, Krisztus szépségének tükre* (2022), (4.) Michael Lawrence: *A megtérés – Hogyan teremt népet Isten?* (2025), (6.) Jonathan Leeman: *Gyülekezeti tagság – Honnan tudhatja a világ, ki képviseli Jézust?* (2023), (9.) Jeramie Rinne: *A gyülekezet elöljárói – Isten népének pásztorai* (JRGYE, 2023). Ld. https://alapitvany.paulus.hu/product-category/konyv_9marks. A könyvek ingyen letölthetők itt: https://www.9marks.org/books/?lang=hu.

3. A második felsorolás Wayne Grudem *Rendszeres teológiájából* származik; ő a tiszta gyülekezet ismertetőjeleiről ír (WGST, 45.C.):*

1. biblikus tanítás;
2. a sákramentumok (szentségek, rendelések [úrvacsora és keresztség/bemerítés**]) megfelelő használata;
3. a gyülekezeti vagy egyházfegyelem helyes használata;
4. valódi/hiteles/őszinte istenimádat;
5. hatékony imádság;
6. hatékony bizonyságtétel;
7. hatékony közösség;
8. biblikus egyházkormányzás/gyülekezetvezetés;
9. lelki hatalom/erő a szolgálatban;***
10. a tagok személyes életszentsége;
11. gondoskodás a szegényekről;
12. Krisztus iránti szeretet.

* Ezekhez kapcsolódó további 9Marks könyv: (4., 7.) Matt Merker: *Istentisztelet közösségben – Amikor Isten népe együtt van* (MMIK, 2024).

** Ld. David F. Wright (szerk.): *Baptism: Three Views* (Keresztség/bemerítés – Három nézet, InterVarsity, 2009).

*** Ld. WGST, 30., 39., 52–3. f. és D.A. Carson: *Showing the Spirit: A Theological Exposition of 1 Corinthians 12–14* (A Lélek megmutatása – Az 1Kor 12–14 teológiai magyarázata, Baker, 1987) és 5 előadása átirattal: thegospelcoalition.org/sermon/the-unity-of-the-body-and-the-diversity-of-gifts.

Zárszó – Az út

1. A gyülekezetek (vagy gyülekezeti vezető[sége]k) nagy általánosságban **ötféleképpen szoktak döntést hozni.** (1) **Tekintélyelven:** a vezető(ség [egy tagja]) – vagy esetleg egy külső tekintély – dönt. Ez különösen a jelentéktelenebb kérdések esetén lehet jó megoldás (pl. milyen színűre fessük a falat). (2) **Demokratikusan,** szavazás révén – ekkor a többség dönt (ami jelenthet egyszerű, kétharmados, háromnegyedes többséget vagy akár teljes egyhangúságot). Jó módszer lehet ez pl. olyan nagyobb horderejű kérdések esetén, mint az ingatlanvásárlás vagy -eladás. (3) **Hagyomány alapján:** „Eleink így tették/látták ezt, és nincs okunk változtatni rajta." Ez a fajta gondolkodás hatékony védelmet nyújt az igeellenes újdonságok meggondolatlan átvételével szemben, ám gyakran nemcsak a fejlődést, hanem a kérdések fölvetését is gátolja. (4) **Új trendek alapján:** a naprakész szakértők friss ismeretei a döntőek. Ez leginkább a változó világban újonnan felmerülő (a Bibliában nem[igen] említett) problémák megoldását segítheti, de igen megfontoltan kell bánni vele, különösen a minden új iránt rajongó mai korban*). (5) **Bibliai alapon**

(igazságkereső módszerrel): az egyes álláspontok mellett felhozott bibliai érvek/érvelés súlya alapján döntünk (a presbiterek vezetésével). Főleg olyan fontosabb kérdések esetében érdemes ily módon dönteni, amelyek (vélhetően) megválaszolhatók a Biblia alapján – tehát akkor, ha örök bibliai igazságokat kívánunk kimondani és olyan érveléssel alátámasztani, amely remélhetőleg meggyőzi a más nézeten levőket. (A vizsgálódás/vita során persze arra is juthatunk, hogy pusztán igei alapon nem tudjuk egyértelműen megválaszolni a kérdést.) Ha az érveket/érvelést írásban (vagy más módon) rögzítjük és kívülállók számára is hozzáférhetővé tesszük, akkor más egyéneket/gyülekezeteket (akár későbbi nemzedékeket) is meggyőzhetnek – vagy épp ők győzhetnek meg minket az eltérő álláspontjukról, ha jobb érveket/érvelést hoznak.** Ez az utóbbi (5.) módszer a legfáradságosabb, de ha ezt alkalmazzuk a gyülekezetünket (és az egyházhat) megosztó kérdésekre, akkor idővel lefektethetünk egy **utat,** amely egy **egészséges(ebb) tanítású és gyakorlatú** (egyszóval biblikus[abb]) és **egységes(ebb) gyülekezethez/egyházhoz** vezet. Ez az út remélhetőleg az **ébredés útjának** is bizonyul általában az egyház/gyülekezet és az azon belüli egység fontossága miatt (Ef 4–5; Jn 17), de különösen akkor, ha az **evangélium lényegéhez** közel álló kérdés(eke)t (is) érintünk (legalábbis erre látszik utalni az eddigi ébredések vizsgálata). Valójában **nemigen képzelhető el más célravezető út,** mert egy keresztény közösségben a lelkileg növekedő és éretté váló hívők elkerülhetetlenül egyre mélyebben kezdenek gondolkodni, egyre élesebben látnak különféle dolgokat, és mivel senki sem lát tökéletesen (pláne mindent), nem lesz egységes a látásuk; ha őszinték egymáshoz, akkor kénytelenek egyeztetni, megvitatni a nézeteiket – másként elmennek a közösségből! Sajnos, többnyire ez utóbbi szokott történni – vagy ami még rosszabb: megalkusznak, beállnak a sorba, elszürkülnek. Minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk azért, hogy Urunkat követő és hirdető, Lelke által újjászületett hívőkként egységben legyünk azokkal a testvéreinkkel, akikről ez szintén elmondható – ha a látásunk még nem is mindenben egyezik az övékkel! Mindez sok rugalmasságot és állandó egyeztetést feltételez – amint Schaeffer írta: „addig egyeztetünk egymással mindent, aminek valódi értéke van, amíg az a csoportnak és a tagjainak is értékévé válik” (ld. 4.B.2.i.2.).

* Ld. Os Guinness *Dining with the Devil: The Megachurch Movement Flirts with Modernity* (OGDD, Vacsorázás az ördöggel – A megagyülekezetek mozgalma a modernitással flörtöl) c. könyvecskéjét, melyben a szerző rendkívül éleslátóan és bölcsen bírálja ezt a manapság igen elterjedt trendet.

** Tapasztalatom szerint gyülekezeti szinten nagyon ritkán döntenek ilyen módon (különösen úgy, hogy dokumentálják is az érvelést) – inkább a vezető(ség) mint tekintély vagy a szavazás dönti el a vitákat (tehát az 1. vagy 2. módszert alkalmazzák). E döntési módszerek adott esetben valamelyest keveredhetnek is – pl. szavazással döntik el a dolgot, miután a másik négy módszerből egyet vagy többet (részben) alkalmazva érveltek. A fenti öt döntésmód szorosan összefügg a Bevezetés elején felsorolt ötféle csoporttal, az 1–2. és 5. döntésmód pedig a gyülekezetvezetés 4.A. pontban említett három összetevőjével/elvével (arisztokrácia, demokrácia és teokrácia).

2. Hajlamosak lehetünk azt gondolni, hogy **az igazság magától is diadalmaskodik** – különösen, ha úgy véljük, hogy lényegében ismerjük az igazságot (melyet a legtöbben [szerintünk] nem ismernek). (Valójában senki nem ismeri a teljes igazságot [egy-egy területen sem]; aki ezt nem hiszi, bizonyosan téved[ni fog], vö. Jak 3,13-18.) Ám ha jól is látjuk „az igazság” (egy részének) lényegét, akkor is tévesen véljük róla, hogy automatikusan érvényre fog jutni – legalábbis belátható időn belül. Bizonyos értelemben inkább csodaszámba megy, ha ez történik. Ennek oka a bűnös emberi természet sokoldalú ellenállása és elsötétítő hatása, a tekintélyelv, a csoportnyomás és az emberi társadalom kölcsönös megtévesztésre épülése,* amelyek alól a gyülekezet sem (teljesen) kivétel. Ezért egyénileg és csoportosan állandóan **imádkoznunk kell** hitért, a szemek és a szívek megnyílásáért, megújulásért, ébredésért, a bibliai kereszténységhez való visszatérésért (megtérésért), a Biblia minden szavának Isten szavaként való fogadásáért. Úgy tűnik, eddig szinte minden ébredésben fontos szerepet játszott az imádság (ld. 0.D.2.5. bek.). Ha igazán vágyunk ébredésre, igazán buzgón kell imádkoznunk érte! A jellemünk a leghatékonyabb meggyőző erő – ezért is szüntelenül imádkoznunk kell, buzgón munkálkodva rajta (ld. 0.D.2.6. bek.), hálát adva a nehézségekért (2Kor 1,5; 12,10). Az egyik veszély az, hogy azonnal (átütő) sikert várunk, és amikor elmarad, elcsüggedünk vagy dühbe gurulunk. A siker gyakran hosszabb idő után, feltűnés nélkül jelentkezik (pl. a gyülekezet szép csendben bevezeti a javasolt gyakorlatot). A hosszú várakozás pedig legalább leleplezheti a szívünket, a bálványainkat. D.A. Carson szerint elsősorban nem ébredésre kell törekednünk (pláne nem feltűnésre – jobb kizárni az ilyesmiből a sajtót), hanem a Biblia alapos és kitartó megismer(tet)ésére és megélésére (vö. Dán 3,18).** Ha komolyan gondoljuk mindezt, magunkon kell kezdenünk az ébredést, a változást, az imádságot. Látnunk kell, hogy még nagyon a megszentelődés elején járunk, s „a csillagos ég a határ”. Jó példa erre **Carson egykori diáktársa.** Carson egyetemistaként eleinte kémiát és matematikát tanult, s egy másik hívő hallgatóval evangelizációs céllal bibliatanulmányozást indított a kollégiumi szobájában. Pár hét múlva már 16-an voltak, és a 14 nem hívő nehéz kérdéseket tett föl nekik, ezért kettőjüket elhívta egy Dave nevű egyetemistához, aki nyers modora ellenére igen hatékony volt a személyes evangelizációban. A mindig elfoglalt Dave kávéval kínálta őket, és megkérdezte egyik vendégétől, miért jött, mire az elmondta, hogy érdeklődik a kereszténység és más vallások iránt. Dave pár másodpercig nézte őt, majd így szólt: „Sajnálom, nincs időm rád.” „Tessék?” – kérdezte az elképedt hallgató. Dave elmagyarázta, hogy maga is sokat tanul és kevés az ideje, ezért ha a srácot csak felszínesen érdekli a kereszténység, tud neki mutatni könyveket és olyan embereket, akik ráérnek foglalkozni vele, s ha majd valóban érdekli őt Krisztus, akkor jöjjön vissza hozzá. Ezután Dave ugyanazt a kérdést szegezte neki a másik vendégnek, aki azt felelte, hogy a családja nem keresztény, de rendes és példás életet él. A sok elvont teológián kívül mid van, amivel én nem rendelkezem? – kérdezte. Dave pár másodpercig nézte a kérdezőt (akit Ricknek hívtak), majd azt felelte: „Figyelj meg.” Rick (és Carson) ugyanúgy reagált, mint a társa, Dave pedig azt mondta neki: „Gyere, és lakj nálam egy hónapig, ha akarsz. Légy a vendégem. Figyeld

meg, mit csinálok, amikor fölkelek, amikor egyedül vagyok, amikor dolgozom, hogyan használom fel az időmet, hogyan beszélek az emberekkel, milyen az értékrendem. Kísérj el mindenhova. És a hónap végén mondd meg, van-e valami különbség." Rick nem fogadta meg szó szerint a felhívást, de megismerkedett Dave-vel, és idővel megtért, hívő nőt vett feleségül, meg is élve vele hitüket.*** Az 1Tim 4,15-öt nem kerülhetjük meg.

* Guinness idézi Pascal mondását: „Az emberi társadalom a kölcsönös megtévesztésen alapul." (Ld. OGFT, 5. f., 34. jn. és Blaise Pascal: *Gondolatok* [Gondolat, 1978], 100. gondolat, ppek.hu/k405.htm.) Ugyanott részben idézi Ágoston *Vallomásait:* „[az emberek] az igazságot ugyan szeretik, ha azonban bárki valami mást szeret, ezt a mást akarja igazság gyanánt, és mivel a csalódástól mindenki menekül, nem akarják, hogy fejükre olvassák csalódásukat. Tehát az igazságot éppen ama valami miatt gyűlölik, amit szeretnek az igazság helyett. Szeretik a fénylő igazságot, de már gyűlölik, ha az megcáfolja őket. Futnak a csalódástól, de szeretik a csalást. Vonzódnak tehát az igazsághoz, ha az igazság föltárja nekik önmagát, és gyűlölik az igazságot, ha az igazság leálcázza őket. Ezért az igazság büntetést szab rájuk. A húzódozókat ugyanis, hogy az igazság le ne álcázza őket, akaratuk ellenére pőrére leleplezi, de magát nem tárja föl nekik." (Augustinus: *Vallomások* [Gondolat, 1982, ford. Városi István], 10.23.34, ld. filozofia.uni-miskolc.hu/wp-content/uploads/2011/11/AugustinusVallomasok.pdf.) Egy gyülekezetnek nagyon kínos (lenne) elismernie, hogy akár hosszú éveken át tévedett egy fontos kérdésben, ezért inkább az „újítót" állítja be bolondnak. Erre föl kell készülni –hasonlóra utal Guinness idézett könyvének címe és tartalma (*Bolondbeszéd*); ld. az 1. függelék C. pontját is.

** Ld. „The Triumph and Failure of Reformation" c. üzenetét, thegospelcoalition.org/sermon/part-3-nehemiah-7-8 vége, átirattal.

*** Ld. D.A. Carson: *Basics for Believers* (Alapok hívőknek, Baker, 1996), 4. f. eleje és thegospelcoalition.org/sermon/part-5-christian-leaders-in-the-last-days-2-timothy-3-1-4-6 közepe. Ld. még E. Stanley Jones: *The Christ of the Indian Road* (Krisztus India országútján, Abingdon, 1925). Carson írja (uo., 1. f. eleje): „Úgy három dollárnyi evangéliumot kérnék. Nem túl sokat – csak annyit, hogy boldoggá tegyen, de ne váljak a rabjává. Nem akarok annyi evangéliumot, hogy megtanuljam valóban gyűlölni a bűnös kívánkozást. Annyit pláne nem, hogy szeretni kezdjem ellenségeimet és az önmegtagadást, s fontolóra vegyem a misszionáriusi szolgálatot egy idegen kultúrában. Örülnék, ha kedves, megbocsátó, megértő emberek szeretnének, de én nem akarom szeretni a más bőrszínűeket – különösen, ha büdösek. Annyi evangéliumot szeretnék, ami szilárdan álló családot és jól viselkedő gyerekeket biztosít, de annyit nem, ami átformálja törekvéseimet vagy sokkal több adakozásra késztet."

3. Ha hiszünk a világ Isten általi fenntartását, kormányzását, az isteni gondviselést tanító igeszakaszoknak (pl. Zsid 1,3 [új Károli]; Róm 8,28), akkor bízhatunk benne, hogy a fenti úton járva – imádkozva, igazságkereső csoport(ok)ban, egészséges/biblikus gyülekezet(ek)ben munkálkodva, a jellemünkben fejlődve – előbb-utóbb **Isten diadalmaskodik.** Erre valószínűleg fokozatosan kerül sor, és nem feltétlenül látványosan – lehet, hogy magunk nem is fogunk látni (sok) eredményt. Mégis bizakodhatunk és erőt meríthetünk Isten Szavából, ígéreteiből (pl. 1Kor 4,19k; ld. a Bevezetésben az egységgel kapcsolatos igéket).* **Nem a 100%-ig tévedésmentes rendszer elérése a cél, hanem az efelé történő haladás.** A földön senki sem érheti el ezt a célt. Aki az ellenkezőjét állítja – gyakran azzal érvelve, hogy a tiszta vizet akár 1% szennyeződés is ihatatlanná teszi (vö. Préd 10,1) –, az súlyosan téved, és önhittségében túl sokat (lényegében tévedhetetlenséget) tulajdonít magának (amint a 0.A. pontban láttuk). Erre a haladásra a könyv fényében **reális esélyünk van.** A kereszténység évszázados (évezredes) vitái esetében gyakran alighanem az a helyzet, hogy **nemcsak az egyik félnek van igaza.** Amint láttuk, ez nem csupán a házastársi szerepek esetében van így (valamilyen értelemben az egalitarizmus és a komplementarizmus egyaránt „igaz"), hanem bizonyos fokig a gyülekezetvezetés terén is, ami annak teokratikus, arisztokratikus és demokratikus összetevőit illeti (ld. a 4.A. pont bevezetését) – és alighanem más területeken is hasonlóra számíthatunk. Ne mondjunk hát le a bibliai érvekre épülő eszmecseréről, vitáról, harcról – és ami fontosabb, a (más nézetű) testvéreink szeretetéről sem (*„az igazságot követve szeretetben"*; Ef 4,15 [új Károli]). A mi feladatunk minden körülmények között a hűséges helytállás. *„Ezért, szeretett testvéreim, legyetek szilárdak, rendíthetetlenek, buzgólkodjatok mindenkor az Úr munkájában, hiszen tudjátok, hogy fáradozásotok nem hiábavaló az Úrban."* (1Kor 15,58). Végső soron nem a (látható) siker számít, hanem csakis az Úr értékelése. Ha jól végezzük a dolgunkat, ilyesfélét hallhatunk majd tőle: *„Jól van, jó és hű szolgám, a kevésen hű voltál, sokat bízok rád ezután, menj be urad ünnepi lakomájára!"* (Mt 25,21.23)

* Egyesek szerint egységre, egyetértésre törekednünk reménytelen. Ezzel szemben ld. Don Carson tapasztalatait (Bevezetés, 2. bek., 3. j.).

4. **Szuverén Urunk sokféleképpen munkálkodhat.** Az ébredésnek és megújulásnak (reformációnak), illetve az efelé történő haladásnak sokszor éppen az lehet az egyik legfőbb akadálya, hogy mi magunk akarjuk megszabni ennek útját és idejét, mi akarunk a középpontba kerülni (általában öntudatlanul) – ahogy az velem is sokszor előfordul(t). Ezért oly fontos állandóan alázattal az Ő akaratát, vezetését keresnünk és kérnünk, figyelve és elfogadva a válaszait, megoldásait, útjait, mindenekelőtt megmaradva a szelíd, de bátor szeretet és igazság, egység isteni útján (ami hatalmas kihívás). Isten (igazsága) végül mindenképpen diadalmaskodik. Kerülnünk kell egyrészt ennek siettetését – önmagunk mielőbbi „megdicsőülését" –, másrészt a túlzott passzivitást. Minden erőnkkel, fegyelmezetten küzdve kell igyekeznünk a cél felé (Fil 3,14; 1Kor 9,23-27). Az a kérdés, elég-e számunkra Isten; a gyakorlatban is fontosabbnak tartjuk-e Őt az „ügy(ünk)nél". Ha nem, akkor hullámvölgyek várnak ránk, az önsajnálat és mások hibáztatása lejtői. A haladáshoz általában sok egyéni és szűkebb (ritkán bővebb) körű csoportos egyeztetésre (és még több imádságra és türelemre) van szükség (többnyire szóban [is, írásbeli megerősítéssel], lehetőleg főként a vezetőkkel). A kör fokozatos és óvatos bővítése

mellett elakadások esetén gyakran megeshet, hogy vissza kell térnünk a szűkebb körű, illetve egyéni egyeztetéshez. Érdemes keresnünk a kapcsolatot más, hasonló úton járó testvérekkel és gyülekezetekkel, egyeztetve a tapasztalatainkat. Istenünk szokatlan, váratlan módokon adhat áttörést, sikert – mondhatni, ez a szokása, erre számíthatunk! Csak várjuk ki türelmesen, Chapman példáját követve* és Jakab tanácsát megfogadva: *„Kicsoda bölcs és értelmes közöttetek? Mutassa meg a magatartásával, hogy mindent bölcs szelídséggel tesz! Ha pedig keserű irigység és viszálykodás van a szívetekben, ne kérkedjetek, és ne hazudjatok az igazsággal szemben. Ez a bölcsesség nem felülről jön, hanem földi, testi és ördögi. Mert ahol irigység van, és viszálykodás, ott zűrzavar és mindenféle gonosz tett található. A felülről való bölcsesség először is tiszta, azután békeszerető, méltányos, engedékeny, irgalommal és jó gyümölcsökkel teljes, nem részrehajló és nem képmutató. Az igazság gyümölcse békességben vettetik el azoknak, akik békességet teremtenek.”* (Jak 3,13-18)

* Feladatunkat az teszi igazán nehézzé, hogy egyszerre kell gyakorolnunk Chapman szelíd, béketeremtő szeretetét (ld. hivo.hu/szeretet.htm vége) és Athanasziosz hűségét, az igazság melletti bátor kiállását (ld. 1.A.5. bek.). Amennyire tudom, Chapmanre az utóbbi is jellemző volt. Egyszerű gyülekezeti tagként nehezebb a dolgunk, mint pl. lelkészként, de távolról sem reménytelen a helyzetünk. A próféták sorsa általában nehéz, mert ítéletet is hirdetniük kell – ami manapság különösen népszerűtlen feladat (Jel 10,9k; vö. Ez 3,1-14; Ézs 6,8k, ld. D.A. Carson Jelenésekről szóló sorozatát: thegospelcoalition.org/sermon/revelation-part-11 vége, átirattal).

5. A **keresztény növekedés** (megszentelődés) keskeny, rögös útja egy nagy hegy megmászásához hasonlítható. Kemény kaptatók és veszélyes szurdokok között, hegyen-völgyön visz az ösvény. Időnként olyan látvány tárul elénk, mint egy-egy igazán magas hegy csúcsán – a képek és videók nemigen adják vissza az élményt! Az „igaz ösvényen”, az igazságban és szeretetben járva növekvő világosságra teszünk szert: egyre jobban megismerjük magunkat (a bűnösségünket) és másokat – mi több, magát Urunkat és akivé Őbenne válunk (Fil 3,10)! Ez megszédíthet minket, s ilyenkor jó Atyánk megalázó, helyreállító fenyítésére számíthatunk. Mindebből és az egymás (és magunk) kölcsönös megtévesztésén (az igazsággal, bűnnel és Istennel való szembenézés kerülésén) alapuló társadalmunkból törvényszerű ütközések is következnek, ld. pl. Jeremiás és Ezékiel tapasztalatait, keserű sorsát, ami vigasztalhat minket (pl. Jer 20,7-9kk; Ez 3). Isten (Krisztus) egyre mélyebb megismerése azonban bőségesen kárpótol mindezért (Fil 3,8kk). Bízzunk Urunk hatalmában – Ő győzni fog! Hagyjuk, hogy naggyá legyen, mi pedig legyünk kisebbé, alázatosabbá, de erősebb hitűvé. Kövessük Pál apostol példáját: *„ami mögöttem van, azt elfelejtve, ami pedig előttem van, annak nekifeszülve futok egyenest a cél felé, Isten mennyei elhívásának a Krisztus Jézusban adott jutalmáért.”*

Főbb változások

1. változat: 2022. 08. 18.

A 2., bővített változatban (2024. 10. 07.) új a 0. fejezet egésze (Alapvetés). Jelentősen kibővítettem és átdolgoztam a 3. fejezetet (Diakónusok [ASPD és MSDH alapján], itt újak a B.1–2. és 4. pontok) és a 2. függelék B. pontját (Úrvacsora és fegyelem, itt új a 2. és 3. pont); bővítettem az 1. és a 3. függeléket (Házi gyülekezetek és Az evangélium összegzései); a 2. fejezetet kiegészítettem ASBGY2 alapján. Jelentősen módosítottam a következőkön: gyülekezetek függetlensége és szintjei (4. f.), házi gyülekezetek (1. függelék), egészséges gyülekezet ismertetőjelei (4. függelék).

A 3. bővített változatban (2025. 10. 08.) külön kiemelve összefoglaltam a második fő tézisemet (Előszó, 4. bek.), melyet részben az új 4.A.1.0. bekezdésben fejtettem ki kissé bővebben. Új, konkrét javaslatot fogalmaztam meg az úrvacsora- és egyházrendre nézve, ld. hivo.hu/uver.pdf. Új vagy jelentősen bővült a hitre adott meghatározásom (0.D.2.2. bek.), valamint a következők: 1. függelék, Bevezetés, 3-4. bek.; 2. függelék, B.2.2.b. bek.

Irodalomjegyzék

(Lásd az 1. függelék C.2. bekezdésében felsorolt műveket is. Angol nyelvű kommentársorozatokra általában csak a rövidítésükkel utaltam, (a kötetszám és) az idézett/említett hely mellett megadva a szerzőt és esetleg az évszámot is, ld. a Biblia minden egyes könyvének legjobb kommentárjait feltüntető bestcommentaries.com/topcommentaries oldalt): BECNT, EBC, NAC, NICNT, NIGTC, PNTC, WBC.

AFJVGY - Andrew Fellows: *Jézus visszacsempészése a Gyülekezetbe* (Evangéliumi Kiadó, előkészületben), ld. hivo.hu/vissza.htm. *Smuggling Jesus Back Into the Church* (InterVarsity, 2022).

ANF - *Ante-Nicene Fathers* (Nicea előtti egyházatyák), szerk. Philip Schaff (Christian Literature Company, 1885–6), 10 kötet, ld. ccel.org/node/70 (az oldalszámok az eredeti művekre vonatkoznak, ld. a PDF-fájlok végén).

ASBGY - Alexander Strauch: *Biblikus gyülekezetvezetés és Tanulmányozó munkafüzet – Felhívás a Szentírás szerinti gyülekezetvezetésre* (Evangéliumi Kiadó, 2015). *Biblical Eldership* (3. kiadás, Lewis & Roth, 1995).

ASBGY2 - Alexander Strauch: *Biblikus gyülekezetvezetés – A helyi gyülekezet presbiteri vezetésének helyreállítása* (Evangéliumi Kiadó, előkészületben). *Biblical Eldership* (4., teljesen átdolgozott kiadás, Lewis & Roth, 2023).

ASNTD - Alexander Strauch: *The New Testament Deacon: The Church's Minister of Mercy* (Az újszövetségi diakónus – Az irgalmasság szolgálója a gyülekezetben, Lewis & Roth, 1992).

ASPD - Alexander Strauch: *A Pál látása szerinti diakónusok – Az elöljárók segítése Isten gyülekezetének gondozásában* (Evangéliumi Kiadó, előkészületben). *Paul's Vision for the Deacons: Assisting the Elders with the Care of God's Church* (Lewis & Roth, 2017).

BDAG - W. Bauer, F.W. Danker (szerk.), W.F. Arndt, F. W. Gingrich: *A Greek–English Lexicon of the New Testament and other Christian Literature,* 4. kiadás (Újszövetségi és keresztény irodalmi görög–angol szótár, UCP, 2021).

BIK - *A Biblia ismerete kommentársorozat,* 8 kötet, szerk. John F. Walvoord és Roy B. Zuck (Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány [KIA], 1997–99). *Bible Knowledge Commentary* (SP Publications, Inc., 1983).

BLAF - Bolyki László: *Apák és fiúk – A férfivá válás útján* (Harmat, 2024, https://issuu.com/harmatkiado/docs/bolyki_apak_es_fiuk_lapozo).

CJMH - C.J. Mahaney: *Humility: True Greatness* (Alázat – Igazi nagyság, Multnomah, 2005).

CMBÚ - D.A. Carson és D.J. Moo: *Bevezetés az Újszövetségbe* (KIA, 2007). *An Introduction to the New Testament* (Zondervan, 2005/2009). Az angol digitális kiadás megfelelő oldalszámai kb. a 400. o.-ig csak 1-2 oldallal nagyobbak a magyar kiadásénál.

CSLK - C.S. Lewis: *Keresztény vagyok!* (Szent István Társulat, 1993, ld. ppek.hu/k149.htm). *Mere Christianity* (Collins, 1942).

CVDD - Cornelis Van Dam: *The Deacon: Biblical Foundations for Today's Ministry of Mercy* (A diakónus – Az irgalmasság mai szolgálatának bibliai alapjai), Reformation Heritage Books, 2016).

DCET - D. A. Carson: *Exegetikai tévedések* (KIA, 2021). *Exegetical Fallacies* (Baker, 1996).

DCGG - D. A. Carson: *The Gagging of God: Christianity Confronts Pluralism* (Isten elnémítása – A kereszténység szembeszáll a pluralizmussal, Zondervan, 1996).

DCHL - D. A. Carson: *How Long, O Lord: Reflections on Suffering and Evil* (Meddig, Uram? – Gondolatok a szenvedésről és a rosszról, Baker, 2006).

DCTT - D. A. Carson (szerk.): *Telling the Truth: Evangelizing Postmoderns* (Az igazság elmondása – Posztmodernek evangelizációja, Zondervan, 2000).

DGHÚÓ - David Gooding: *Hogyan használja az Újszövetség az Ószövetséget? – Isten sokféle bölcsessége* (Evangéliumi Kiadó, 2010). *God's Multifaceted Wisdom* (2009), *The Riches of Divine Wisdom* (Myrtlefield House, 2013), ld. myrtlefieldhouse.com/en/book-series/expositions/books/5/the-riches-of-divine-wisdom.

EGAÖ - Em Griffin: *Amikor összegyűlünk – Mitől lesz jó egy csoport?* (Harmat, 2003, 2024). *Getting Together* (InterVarsity, 1982).

EGM - Em Griffin: *Meggyőztél! – Mitől változnak meg az emberek?* (Harmat, 2004). *The Mind Changers: The Art of Christian Persuasion* (Tyndale, 1976).

EGSZB - Em Griffin: *Szerezzünk barátokat! ...és becsüljük meg őket!* (Harmat, 2008). *Making Friends: And Making Them Count* (InterVarsity, 1987).

ESJÚ - E. Stanley Jones: *Az Út – Térkép az igazság kereséséhez* (KIA – MME, 2023). *The Way: 364 Adventures In Daily Living* (Stone & Pierce, 1946). Rengeteg jó gondolatot tartalmaz, bár többször feltűnően elrugaszkodik a Bibliától, ezért csak érett hívőknek javaslom.

FS4A - Francis Schaeffer: *A keresztény élet négy alappillére* (Harmat, 2020). *Two Contents, Two Realities* (InterVarsity, 1974), FSW3, ld. labriideaslibrary.org/schaeffer-collection és hivo.hu/fs4akiv.htm.

FSAV - Francis Schaeffer: *Aki VAN* (Harmat, 1996). *The God Who Is There* (InterVarsity, 1968), FSW1.

FSIL - Francis Schaeffer: *Igaz lelkiség* (Ébredés Alapítvány, 2008). *True Spirituality* (Tyndale, 1971), FSW3, ld. hivo.hu/fsilkiv.htm.

FSŐL - Francis Schaeffer: *Ő létezik és nem hallgat* (Evangéliumi Kiadó, 1991?). *He Is There and He Is Not Silent* (Tyndale, 1972), FSW1.

FSSZÉ - Francis Schaeffer: *Szabadulás az értelemtől* (Evangéliumi Kiadó, 1983), ld. udvosseg.nhely.hu/szabadulas_az_ertelemtol.pdf. *Escape from Reason* (InterVarsity, 1968), FSW1.

FSW1-5 - *The Complete Works of Francis A. Schaeffer: A Christian Worldview* (F.S. összes művei – Keresztény világnézet), 5 kötet (Crossway, 1982, 1985).

GAHT - Gregg R. Allison: *Historical Theology* (Történeti teológia) (Zondervan, 2011).

GASS - Gregg R. Allison: *Sojourners and Strangers: The Doctrine of the Church* (Jövevények és idegenek – Egyháztan) (Crossway, 2012, Foundations of Evangelical Theology [Az evangéliumi teológia alapjai] sorozat, szerk. John S. Feinberg).

HRET - Hargitai Róbert: *Egyháztörténelem – Válás, (újra)házasodás, szex a keresztény egyház történetében* (2024), ld. hivo.hu/hret.pdf.

HRHH - Hargitai Róbert: *Holtig hű házasság – Válás és újraházasodás a Biblia szerint* (2022, 2024), ld. hivo.hu/hrhh.pdf.

JBÚK - Josh Buice (szerk.): *Az új kálvinizmus* (KIA, 2020). *The New Calvinism* (Christian Focus, 2017).

JLGYT - Jonathan Leeman: *Gyülekezeti tagság* (Paulus, 2023). *9Marks: Egészséges gyülekezetek építése* sorozat, szerk. Mark Dever és Jonathan Leeman. *Church Membership* (Crossway, 2012).

JIPII - J.I. Packer: *IGAZ ISTENISMERET / Megismerni Istent* (Harmat, 1994, 2019). *Knowing God* (InterVarsity, 1973).

JPLCS - John Piper: *Lásd és csodáld Jézus Krisztust* (KIA, 2017, issuu.com/kia35/docs/l_sd__s_csod_ld_2017_1-20), *Seeing and Savoring Jesus Christ* (Crossway, 2004), ld. desiringgod.org/books/seeing-and-savoring-jesus-christ).

JPSZI - John Piper: *Szenvedélyem, Isten* (Koinónia, 2018). *Desiring God* (Multnomah, 2003), ld. document.desiringgod.org/desiring-god-en.pdf?1443206541.
JRGYE - Jeramie Rinne: *A gyülekezet elöljárói – Isten népének pásztorai* (Paulus, 2023). *9Marks: Egészséges gyülekezetek építése* sorozat, szerk. Mark Dever és Jonathan Leeman. *Church Elders: How to Shepherd God's People Like Jesus* (Crossway, 2014).
JSÉGY - John Stott: *Az élő gyülekezet – Egy szolgálatban töltött élet tapasztalatai* (KIA, 2009). *The Living Church: Convictions of a Lifelong Pastor* (InterVarsity, 2007).
KEK - *A Katolikus Egyház Katekizmusa* (Szent István Társulat, 1994, 1997, archiv.katolikus.hu/kek).
KBCHI - Kenneth D. Boa: *Conformed to His Image: Biblical, Practical Approaches to Spiritual Formation* (Hasonlókká legyenek képéhez – A lelki formálódás biblikus, gyakorlati megközelítései, Zondervan, 2001, 2020), ld. hivo.hu/jellem.htm.
KBL - *Keresztyén Bibliai Lexikon,* szerk. Bartha Tibor (Kálvin, 1993), ld. arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2.
KJI - Kálvin János: *Institutio – A keresztyén vallás rendszere* (Kálvin Kiadó, 2014, ford. Buzogány Dezső), 2 kötet. Kálvin többször átírt főművének (Institutio Religionis Christianae) 1559-es végső változata, mellyel már meg volt elégedve (ld. előszavát, KJI 1:13).
LCASZ - Leonardo De Chirico: *Azonos szavak, külön világok – Római katolikusok és evangéliumi keresztyének ugyanabban az evangéliumban hisznek?* (Evangéliumi Kiadó, 2024). *Same Words, Different Worlds: Do Roman Catholics and evangelicals believe the same gospel?* (InterVarsity, 2021).
MBEK - Ranald Macaulay és Jerram Barrs: *Eltorzult képmás* (A lelki tapasztalat természete, Harmat, 1994). *Being Human: The Nature of Spiritual Experience* (InterVarsity, 1978).
MDMEGY - Mark Dever: *Milyen az egészséges gyülekezet?* (Paulus, 2021). *9Marks: Egészséges gyülekezetek építése* sorozat, szerk. Mark Dever és Jonathan Leeman. *What Is a Healthy Church?* (Crossway, 2007).
MLAM - Michael Lawrence: *A megtérés – Hogyan teremt népet Isten?* (Paulus, 2025). *9Marks: Egészséges gyülekezetek építése* sorozat, szerk. Mark Dever és Jonathan Leeman. *Conversion* (Crossway, 2017).
MMIK - Matt Merker: *Istentisztelet közösségben – Amikor Isten népe együtt van* (Paulus, 2024). *9Marks: Egészséges gyülekezetek építése* sorozat, szerk. Mark Dever és Jonathan Leeman. *Corporate Worship: How the Church Gathers as God's People* (Crossway, 2021).
MSDH - Matt Smethurst: *Deacons: How They Serve and Strengthen the Church* (Diakónusok – Hogyan szolgálják és erősítik a gyülekezetet? Crossway, 2021). *9Marks: Egészséges gyülekezetek építése* sorozat, szerk. Mark Dever és Jonathan Leeman.
MSMM - J. Mack Stiles: *Marks of the Messenger: Knowing, Living and Speaking the Gospel* (A hírnök ismertetőjelei – Az evangélium ismerete, megélése és elmondása, InterVarsity, 2010).
OGDD - Os Guinness: *Dining with the Devil: The Megachurch Movement Flirts with Modernity* (Vacsorázás az ördöggel – A megagyülekezetek mozgalma a modernitással flörtöl, Baker, 1993).
OGFT - Os Guinness: *Fool's Talk: Recovering the Art of Christian Persuasion* (Bolondbeszéd – A keresztény meggyőzés művészetének visszanyerése, InterVarsity, 2015).
OHI - Ole Hallesby: *Az imádságról* (Evangéliumi Kiadó, é.n.). *Prayer* (Augsburg Publishing House, 1931).
ÓÍ - *Ókeresztény Írók,* szerk. Vanyó László, 20 kötet (Szent István Társulat, 1980–2009). 3. *Apostoli atyák:* ppek.hu/k729.htm. 8. *A II. századi görög apologéták:* mandadb.hu/tetel/274481.
ÓKÍ - *Ókori Keresztény Írók* (ÓÍ újabb kiadása, Szent István Társulat), 1. kötet: *Apostoli atyák* (2018, szerk. Perendy László). 2. kötet: *Az ókori egyházfegyelem emlékei* (2018, szerk. Erdő Péter).
RBMW - John Piper és Wayne Grudem, szerk.: *Recovering Biblical Manhood and Womanhood: A Response to Evangelical Feminism* (A bibliai férfiúság és nőiség helyreállítása – Válasz az evangéliumi feminizmusra, Crossway, 1991, 2012 [reprint]), ld. desiringgod.org/books/recovering-biblical-manhood-and-womanhood.
PCG - R. Stanton Norman és Chad Brand, szerk., *Perspectives on Church Government: Five Views* (Az egyházkormányzás öt nézete, Broadman and Holman, 2004).
PDTV - Paul David Tripp: *Vezetés* (KIA, 2024). *Lead* (Crossway, 2020).
RCRT - Robert Duncan Culver: *Bibliai, történeti és rendszeres keresztyén teológia* (3 kötet, KIA, 2010–14). *Systematic Theology – Biblical and Historical* (Mentor, 2005).
ROE - Ray Ortlund: *Az evangélium – Az egyház, Krisztus szépségének tükre* (Paulus, 2022). *9Marks: Egészséges gyülekezetek építése* sorozat, szerk. Mark Dever és Jonathan Leeman. *The Gospel: How the Church Portrays the Beauty of Christ* (Crossway, 2014).
SAMSZ - Sam Allberry: *Miért számít Istennek, kivel fekszem le?* (Evangéliumi Kiadó, 2023). *Why does God care who I sleep with?* (The Good Book Company, 2020).
SZÁD - Szabados Ádám: *Az apostolok hagyománya: az apostoli tekintély és az egyház legkorábbi hagyományának kapcsolata* (PhD-értekezés, KGRE Hittudományi Kar, 2018), ld. corvina.kre.hu:8080/phd/Szabados_Adam_disszertacio_vedett_watermark.pdf.
TCGNT - Bruce M. Metzger: *A Textual Commentary on the Greek New Testament* (Szövegkommentár a görög Újszövetséghez) (UBS, 1994).
TDNT - G. Kittel és G. Friedrich, szerk.: *Theological Dictionary of the New Testament* (Újszövetségi teológiai szótár).

TKGYK - Timothy Keller: *Gyülekezet a központban* (Harmat–Kálvin–Luther, 2019, 501 o. [+tárgymutató]). *Center Church* (Zondervan, 2012, 389 o. [+tárgymutató]).
TKKH - Timothy és Kathy Keller: *A házasságról – Illúziók és félelmek helyett kiteljesedés* (Harmat – Koinónia – KIA, 2015, hivo.hu/hazassag.htm). *The Meaning of Marriage* (Dutton, 2011).
TKÖM - Timothy Keller: *Az önmagunkról való megfeledkezés szabadsága – Út az igazi keresztény örömhöz* (Harmat – Koinónia, 2021), *The Freedom Of Self-Forgetfulness* (10Publishing, 2012).
VZSÚSZ - Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi görög–magyar szótár* (Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1992).
WG100 - Wayne Grudem: *Evangelical Feminism and Biblical Truth: An Analysis of More Than One Hundred Disputed Questions* (Az evangéliumi feminizmus és a bibliai igazság – Több mint száz vitatott kérdés elemzése, Crossway, 2004, 2012 [reprint]).
WGCE - Wayne Grudem: *Christian Ethics* (Keresztény etika, Crossway, 2018).
WGST - Wayne Grudem: *Sytematic Theology* (Rendszeres teológia, InterVarsity, 2000), ld. fbcfairburn.com/app/uploads/2015/04/Systematic_Theology_-_Wayne_Grudem.pdf. A fejezeteket és pontjaikat adtam meg. (2020-ban megjelent a 2., bővített kiadása!)
WRC - Steven B. Cowan (szerk.): *Who Runs the Church? 4 Views on Church Government* (Ki irányítja a gyülekezetet? – Az egyházkormányzás 4 nézete, Zondervan, 2004). A jelzett oldalszámok az eredetihez képest 1-2-vel eltérhetnek.
WRWT - Wyman L. Richardson: *Walking Together: A Congregational Reflection on Biblical Church Discipline* (Együtt járva – Elmélkedés a biblikus gyülekezeti fegyelemről, Wipf & Stock, 2007).

—